הלכה · ספרי מצוות

דרך פקודך

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דרך פקודך

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דרך-פקודך/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 45
פרק ב 84
פרק ג 99
פרק ד 104
פרק ה 111
פרק ו 115
פרק ז 126
פרק ח 128
פרק ט 130
פרק י 138
פרק יא 145
פרק יב 152
פרק יג 155
פרק טו 156
פרק טז 161
פרק יז 162
פרק יח 164
פרק יט 167
פרק כ 168
פרק כא 169
פרק כב 180
פרק כג 182
פרק כד 183
פרק כה 186
פרק כו 192
פרק ל 198
פרק לא 201
פרק לב 207
פרק לג 210
פרק לד 215
פרק לה 219
פרק לו 231
פרק לז 235
פרק לח 240
פרק לט 243
פרק מ 246
פרק מא 248
פרק מב 253
פרק מג 257
פרק מד 261
פרק מה 263
פרק מו 264
פרק מז 269
פרק מח 271
פרק מט 276
פרק נ 279
פרק נא 282
פרק נב 289
פרק נג 290
פרק נד 295
פרק נה 298
פרק נו 300
פרק נז 302
פרק נח 307

הקדמה

פרק א

כבר קדם מאמרינו מפי סופרים ומפי ספרים שכל התורה ומצות שאדם עושה בעודו נקרא רשע לא ירצו לקרבן אשה לה' ואדרבא וכו' (עיין נא בר"ח שער התשובה ועיין בשער היחודים ותיקון עונות למהרח"ו זלה"ה) וע"ז אמר הנביא ניר"ו לכ"ם ני"ר וא"ל תזרע"ו אל הקוצים הוא כמו שהזורע אל הקוצים קודם שמתקן את האדמה ומסקלה מאבני נגף והקוצים הנה עמלו לריק ומקלקל את התבואה הנזרעת ואדרבא נותן כח יותר בהקוצים שיסתבכו וירבו ויגדילו אבל הרוצה להצליח ולהתגדר במלאכת הזריעה לעשות פירות מחוייב מקודם לתקן את האדמה לשתהי' מוכנת לקבל ולהסיר מתוכה כל הקמשונים וכל המונעים הזריעה וכ"ז ע"י החרישה ולנקותה ולייפותה ואז יצליח כמו כן הוא הענין בענייני התורה ותפלה ומצות אשר יעשה אותם האדם בעודו נקרא רשע ונסבך בקוצים ואבני נגף מהקליפות וסטרין בישין נותן ח"ו כח בהם רק צריך מקודם לתקן את אשר עיוות ובפרט הרוצה למלאות ידו לחפש בגנזייא דמלכא לעסוק בחלק סודות התורה נסתרות לה' אלקינו ועוד נפשו לא מטוהרה מכתמי העונות וחטאים ופשעים צריך בודאי לטהר ולנקות איברי גופו ונשמתו מכל חטא ועון ואשמה. ולפ"ז יאמר האדם א"כ אפטור את נפשי מעסק התורה ומצות ח"ו ובפרט מעסק סודות התורה עד אשר אתקן את אשר עויתי ואעשה כל התיקוני תשובה אשר גזרו חז"ל ברוח קדשם לכל חטא ועון נשתקעו הדברים ולא נאמרו הגע עצמך וכי ס"ד שלא יתפלל אדם תפלתו בכ"י ולא יקרא ק"ש ולא יניח טלית ותפילין ולא יתן צדקה עד אשר יתענה כל הימים הנקצבים לכל חטא ועון והנה הוא חובת כל יום מוטל אקרקפתא דגברא ואם לא יניח באיזה יום תפילין יקרא קרקפתא דלא מנח תפילין אשר את פושעים נמנה ומעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש וכ"ה הענין בלימוד התורה שאין לו רשות לבטל כרגע בשגם כשלא ילמוד לא ידע מה חטאו ומה פשעו ויהי' כעוור ימשש באפילה והאיך יהיה יכול לתקן מעשיו. וגם מחלק סודות התורה אין לו רשות להפטר כאשר כבר הוכחנו בראיות עצומות: ולדעתי ז"ש רז"ל אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. הנה לא אמרו אחרי שעה אשנה וכיוצא רק לכשאפנה וגם האיך תיסק אדעת האדם שיאמר לכשאפנה אשנה והנה החוב עליו גם כעת והגית בו יומם ולילה כתוב וגם בתירוצם שאמרו שמ"א ל"א תפנ"ה אפי' ברור לו שיפנה מי פטר אותו בשעה זו. ע"כ נראה דבאו רז"ל לשלול הדעת הזה שיאמר האדם להיות התורה שהאדם עוסק בעודו רשע הוה כזורע אל הקוצים ע"כ יאמר האדם לכשאפנה מקודם מן העבירות שבידי ואעשה

תשובה הקצובה לכל חטא ועון אז אשנה לזה אמר שאינו כן כי שמא לא תפנה היינו שלא יחי' כימים הקצובים בתענית וסיגופים לכל חטא ועון וא"כ נשאר בידינו לתרץ מה נעשה במאמר הנביא (נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים) אך תדע ידידי שרוב ההמון טועים באיכות מ"ע של התשובה ורוב ההמון סוברים דעיקר התשובה הוא להתענות ולסגף א"ע בסיגופים שונים תדע ידידי שטעות גמור הוא כי לא נאמר בתורה הענין הזה רק נאמר בתורה (ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו) וענין התשובה הוא רק החרטה באמת על מה שעשה עד היום ויתמרמר בלב באמת על אשר הכעיס לבורא עולם יוצר רוחו ונשמתו ואם יש און בידו עוד מאותן העבירות ישליכם מידו ויקבל קבלה אמיתיית שאפי' יהבי לי' כל חללי דעלמא לא ישוב עוד לדבר הרע הזה ותדע עוד ידידי מ"ש רז"ל בגמ' היכי דמי בעל תשובה כגון שבאת דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושני וניצל ממנה מחוי ר' יהודה באותה אשה ובאותו פרק ובאותו מקום ע"כ והנה יאמר האדם כיון שלא אירע לו עוד הדבר הרע ולא באת לידו הדבר עבירה לשיתבחן אם ניצל ממנה לא יאמין בנפשו אם עלתה תשובתו למרום הנה אומר לך המאמין בתוה"ק שאמרה כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו לא יעלה בלבו שום מיחוש ע"ז רק יעשה את שלו ויתחרט בחרטה גמורה על העבר וישליך העבירה מידו ויקבל בלב קבלה גמורה כנ"ל על העתיד ויאמין בהשי"ת כי חנון ורחום הוא ואמר לנו ע"י נביאו חי אני נאם ה' אם אחפוץ וכו' כי אם בשוב רשע מדרכו ומשארז"ל היכי דמי בע"ת כגון שבאת דבר עבירה לידו וכו' דוק נא ידידי בדבריהם הנה לא אמרו היכ"י דמ"י תשוב"ה רק היכ"י דמ"י בע"ל תשוב"ה כי באמת תשוב"ה מיקרי אפי' לא באת דבר עבירה עוד לידו רק בחרטה גמורה וקבלה גמורה רק לשיקרא בתואר בע"ל תשוב"ה לשיהי' נכון לבו בטוח שלא יאונה לו עוד כל און הוא כשבא"ת דב"ר עביר"ה ליד"ו פע"ם ראשונ"ה ושני"ה וניצ"ל ממנה אז יהי' נכון לבו בטוח שכבר מסייעין אותו מן השמים לשמרו שמירה מעולה הנה תראה מזה שאפי' לתאר האדם בשם בע"ל תשוב"ה לא אמר שיתענה ויסגף א"ע רק כשבאת דבר עבירה לידו וניצל ממנה ומכ"ש תשוב"ה בזולת התואר בודאי לא מחמת התענית וסיגופי' המה רק עיקרי התשובה החרט"ה עזיבה קבל"ה ראה נא הדין המוסכם בעיקרו בתוה"ק. המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק גמור ונמצא רשע גמור. ה"ז מקודשת שמא הרהר בתשובה ואפי' נמצא רשע גמור בגניבה וגזל ועריות ולא הי' הזמן מספיק להתענות עיתים וימים אעפ"כ היא מקודשת מזה תדע כי עיקרי התשובה אינם תענית וסיגופים רק כמ"ש וראי' עוד מדיני החליצה ועידי הגט וקידושין דצריכין להיות כשרים מן התורה ולא יהי' רשעים ומקלינין בהו רק שיהיה מהרהרים בתשובה וכשרים ועוד

יש חבילי חבילות ראיות שעיקרי התשובה הם רק בלב חרטה עזיבה קבלה כנ"ל ונוסף לזה נצטוינו מן התורה להתוודות בפה פרטי כל חטא ועון כמבואר ברמב"ם הל' תשובה אבל התענית והסיגופים הם אנפי התשובה וחז"ל קיבלו ברוה"ק כל העינויי' הללו כמה יעשה האדם לכל חטא ועון בכדי להסיר מעל גופו ונשמתו הכתמים שקיבלו מכל חטא ועון ולבטל המלאכים הקטרוגים שנבראו מהעבירות ונ"ל עוד שגם כל אלו הקצבות שקצבו חז"ל לכל חטא ועון מן הסתם דברו למי שיש בו כח ויכול לסבול בלי שיתבטל מתורה ועבודה אבל לא למי שאין בו כח. ותדע דהרי עונש מלקות ל"ט הם מן התורה. ואעפ"כ הי' צריך אומדנא אם יש בו כח לסבול. ובאם אמדוהו לפחות היו פוחתין לפי קוצר כחו. והשכל ג"כ ישפוט זה כי החלש יסתגף בתענית יום אחד יותר מגבור עריץ במאה ימים היאומן כי יסופר שיהי' קצבת ימי התענית שוה בשניהם הלא התורה דרכי' דרכי נועם: נחזור לדברינו הראשונו' (הג"ה מילתא דאתיא לידן נימא בי' מלתא אחריתי הא דמעולם תמהתהי על המנהג וההלכה הרווחת בישראל בעידי הגט מצווין להעדים להרהר בתשובה ולא נוהגין כן בעידי קדושין ומה נשתנה. וליכא למימר משום דמקדש אח"כ בביאה וזה אינו מב' טעמים. חדא דקי"ל כל הבועל אחר קידושין מסתמא על דעת קידושין הראשונים הוא בועל וכשאין הקידושין הראשוני' קידושין גם בעילתו בעילת זנות. ועוד דא"נ סומכין על הביאה א"כ גם בעידי יחוד צריכין להיות עדים כשרי' צדיקים והי' מן הצורך שיהרהרו עידי היחוד בתשובה כי אדם אין צדיק בארץ וכו' ואם נאמר דמסתמא כל ישראל בחזקת כשרות א"כ גבי גט וחליצה נמי נימא הכי. ונ"ל דבזה יונח לנו מה שברוב מקומות לא מייחדין עדים מיוחדין לקידושין. וע"פ הדין היה מן הראוי לייחד עדים מיוחדים כי שם נמצאים ברוב גם קרובים ועדים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול כל העדות בטילה וכמ"ש הש"ך בזה בח"מ סי' ל"ו הגם דדעת הש"ך שם להכשיר כי לא מתכוונים הקרובים להעיד. אעפ"כ) עיקר מ"ע של התשובה הוא חרט"ה עזיב"ה קבל"ה רק שיהי' באמת שלא יונה א"ע רק יהי הכל באמת גמור בלב ומצורף לזה (אני מתמה על המנהג ישראל לכתחילה למה לא נהגו לייחד והנראה דמש"ה לא נהגו לייחד עדים דיש חשש רשעים פסולי' לעדות ואם נאמר להם שיהרהרו בתשובה כמו גבי גט זה התיקון ברוב לא יועיל אצל החופה מקום הוללות יבוזו לשכל דברי המזהיר להרהר בתשובה ע"כ יותר טוב שלא לייחד עדים וברוב יש הרבה אנשים ועכ"פ ימצאו ב' עדים כשרים זה מה שנ"ל לתרץ וליישב המנהג אבל מי שעיניו פקוחות על דרכיו יראה לו שיזמין לעצמו קודם החופה עדים כשרים ויאמר להם מקודם בינו לבין עצמו שיהרהרו בתשובה ואז טוב לו וגם להזוג כי כתורה נעשה נ"ל. ע"כ הג"ה:) הוידוי והוא ג"כ מ"ע בפ"ע להתודות על כל מה שזוכר. ומה שנעלם ממנו יתוודה בדרך כלל. וע"ז אמרו רז"ל בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל בלבו כ"ה בזהר בר"מ פ' בלק. כשיעשה כ"ז באמת ובתמים הנה קיים מ"ע של תשובה והשם הטוב וסלח יסלח לו. ומחוייב האדם להאמין זה באמונה

שלימה אמונת אומן (ובכדי לבטל ולהסיר כתמי הנפש והגוף ולבטל ולהמית הקטרוגי' יעשה סיגופים רק כפי כחו ולא יתבטל מתורה ועבודה. ומה שלא יוכל להשלים כפי הקצבה שקצבו חז"ל יפדה בצדק'. ויעשה עוד כפי מה שיעץ הרב החסיד הקדוש מהר"ז זצ"ל בעל התני' בפרקי התשובה אשר לו דפוס סלאוויטא כי יש דפוס אחר בנוסחות אחרות ושניהם כאחד טובים) כי ברגע הזאת ששב בכל לבו באמת להש"י מקיים המ"ע והשם הטוב וסלח סולח ומוחל לפשעיו רק שיתמרמר באמת על עונותיו שעברו למעלה ראש ויחשוב בגדולת הבורא אשר הכעיסו ועבר על ציוויו אחרי אשר הרבה להטיב עמו ויחשוב בשפלות עצמו כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס ותקטן מעלת המכעיס ביותר תגדל האשמה ולדעתי זה הוא הפירוש קרוב לפשוטו מ"ש הנביא שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך דמשמע שיש תשובה שאינה מגעת לה' אלקינו וכן בתוה"ק ושבת עד ה' אלקיך הגם שיש בידינו הרבה דברים בזה הענין אבל לפשוטו נראה ע"פ מ"ש בחי"ה כי החסידים הגדולים שבו כל ימיהם בתשובה על חטא אחד אע"פ שכבר שבו אתמול חזרו גם היום לחזור ולשוב כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס ורבות טובותיו טל המכעיס ביותר תגדל האשמה מהמכעיס וצריך לתשובה יתירה והנה לגדולתו ית"ש אין סוף וכל מה שישיג האדם איזה גדולה נעתק ממושכל למושכל וא"א לבא לתכלית רוממות גדולתו והנה החטא מעוור עיני האדם ולא יתפעל מרוממותו ית"ש והנה כאשר ישים אל לבו לשוב אליו ית' אזי יאירו עיניו בגדולתו ית"ש וישוב אליו כפי ערך השגתו ברוממותו ית"ש. והנה כאשר שב אליו ית"ש אזי יאירו עיניו יותר ברוממותו וגדילתו אזי אין די לו בתשובה דאתמול כי כל מה שתגדל מעלת הנכעס אזי תגדל האשמה מהמכעיס וצריך לתשובה יתירה והנה כזה הוא בכ"י כל מה ששב יותר יאירו עיניו ביותר בגדולתו ית"ש ויתחייב בתשובה ביותר וז"ש הכתוב כי אתרי שובי נחמתי ואחרי הודעי וכו' והבן. וזה יש לפרש שובה ישראל עד י"י אלקיך רצ"ל הגם שכבר שבת בתשובה עכ"ז גם היום תצטרך לשוב תשובה המגעת לערך המכעיס להוי' ב"ה המהווה כל הוויות והוא אלקי"ך היינו סיבתך אשר הרבה להטיב עמך. והגם שידעת זה גם ביום אתמול עכ"ז ידיעתך מזה ביום אתמול כלא נחשב נגד ידיעתך בזה היום וז"ש בטעם כ"י כשל"ת בעונ"ך והעון מעוור עיני האדם שלא להכיר גדולתו ית"ש ח"ו וכל שתשוב ביותר יתוודע לך כי י"י הוא אלקי"ך והבן: הנה אתה הראת לדעת כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו דכיון שתשוב אליו ית' באמת בכל לבבך כל מה שיתגלה לך ענין תעתיק מענין לענין וממושכל למושכל עד שתסמר שערות ראשך ותבוש מפניו ית' באמת ואפי' יהבי לך כל חללי דעלמא לא תשוב עוד לכסלה וחרוץ כמו איל לתורתו ולמצותיו עד

שיעיד עליך היוצר בראשית ויודע תעלומות שבודאי לא תחטא עוד כי הוא הבוחן לבות וכליות (וכמ"ש הרמב"ם בה' תשובה): והנה אחרי הראנו השי"ת את כל אלה כי בתשובה מעומקא דלבא בלבד יסלח הש"י תיכף לחטאינו מעונינו ופשעינו נשאר בידינו עוד להתבונן בפרט אחד היינו מאמר ר' מתיא בן חרש בארבעה חלוקי כפרה עבר על מ"ע ושב לא זז משם עד שמוחלין לו ל"ת ושב תשובה תולה (להגין מן היסורין) ויוה"כ מכפר על כריתות ומב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין. אבל חילול השם ח"ו כולן תולין ומיתה ממרקת הנה המאמר הזה סותר מה שדברנו כי המאמר הזה מוכח שאינו כפרה תיכף להשב רק במ"ע אבל אתה הראת לדעת בראיות ברורות שכתבנו על פי דיני התורה שאפילו רשע גמור בעבירות חמורות בהרהור תשובה בלבד יקרא צדיק וכדי שתתיישב דעתך בכל זה אגיד לך את אשר עם לבבי אשיחה אדברה וירווח לי הגם שכבר דיבר מארבעה חילוקי כפרה אלו הרב החסיד הקדוש רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה אשר לו עיי"ש עכ"ז חלקי אמרה נפשי) תדע ידידי שזה בודאי שהשם הטוב יסלח תיכף להשב באמת מעומקא דלבא ואפילו על כל עבירות חמורות תיכף יככרו בתשובה והנה על מ"ע כבר ביאר ר' מתיא ב"ח לא זז משם עד שמוחלין לו ובאם עבר על ל"ת ושב הנה אמר ר' מתיא שלא תוגמר כפרתו עד יוה"כ ובין כך וכך נקרא רשע ח"ו ומה יעשה בתורתו ומצותיו וכי לא יעסוק בהם ח"ו זה מן הנמנע כמש"ל: תדע ידידי ענין יוה"כ הוא סוד תשובה עילאה סוד היובל העליון עוה"ב אין לו אכילה ושתי' ואז נכללים נפשות ישראל בשורשם יחד האחד ע"כ מכפר על לא תעשה כי בעברו על ל"ת נפרד משורש אילן הקודש רשות היחיד וביקש חשבונות רבים בהנטותו לסט"א שורש רשות הרבים בסוד "הן רבים עתה עם הארץ" וביוה"כ נתייחד כאחד כל נפשות ישראל למקורם שורש אם הבנים מקור היחוד הנה לפי"ז כאשר ישוב האדם להשי"ת מעומקא דלבא באמת יורהו השי"ת דרך האמת ויעורר לבבו באהבת כל ישראל כאחד ויתעורר בלבו קוב"ה ואורייתא וישראל חד ויבין וישכיל ענין יוה"כ בכסיפת לבבו להכלל בניקור הקדושה ולא יתואר בשום אופן בתואר רש"ע גם קידם יוה"כ הבן הדברים. וז"ל החסיד רבינו יונה בשערי תשובה ואם עבר על ל"ת ועשה תשובה ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליוה"כ למען יתרצה להשי"ת כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר עכ"ל בין והתבונן הדברים. דרצ"ל אחר אשר יבין כי רצונו ית' הוא חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר יקושר בכללות אהבת ישראל במקורם הקודש ותעשנה ידיו תושי' מעין סגולת יוה"כ וכ"ז יורה השי"ת לאדם בשובו אליו בכל לב (הג"ה. סייעתא לדברינו מדברי זוה"ק ויקרא ט"ז אר"י אימתי איתקרי תשובה כד אימא מתכסייא וקיימא בחדוה דכתיב אם הבנים שמחה

יתבא בקיומא ומאן דהוה סגיר תב לאתרי' וכולהו תבין חד לחד ומתברכאה כל חד וחד וכדין אתקרי תשובה שלימה תשובה סתם לאכללא כולא. אר"י כד מתכשר עלמא כולא כחדא כתיב כי גדול מעל שתים חסדך מעל שמים דסלקא לעילא מאתר דאתקרי שמים ר' יהודא אמר דייקא דכתיב מעל שמים אלמלא כתיב על שמים משמע ההוא אתר דקיימא על שמים כיון דאמר מעל השמים משמע ההוא אתר דקיימא לעילא לעילא ומאן איהו איהי אימא והיינו דאקרי תשובה תאנא בההוא זמנא דמתכשרין עובדין לתתא ואימא בחדותא אתגליא עתיקא קדישא.) ובאם עבר על כריתות ומיתות ב"ד.

הנה אמר ר' מתיא שלא תוגמר הכפרה רק ע"י יסורין. הנה ג"כ יעלה מורך בלב אנוש שבין כך וכך רשע יתקרי וג"כ ייראו ויפחד מפחד היסורין ומי יודע אם יוכל לקבלם מאהבה תדע ידידי הרבה (ותב נהורא לז"א וכדין כלא בחדוותא כלא בשלימן כלא אשתכחן בברכאן ורחמין זמינין ועלמין כלהו בחדוותא הה"ד ישוב ירחמנו מאן ישוב ישוב ע"ק לאתגלייא בזעירא ישוב לאתגליא דהוה סתים בקדמייתא וכלא אתקרי תשובה עכ"ל. ע"כ הג"ה) ריווח והצלה לפניו ית' להחפצים בקרבתו הנה אמרז"ל היכי דמי יסורין אפי' הושיט ידו לכיס ליטול פרוטה וכו' ואפי' ארגו לו בגד ולא מתקבל עליו וכו' הנה המרחם על בריותיו ייסרהו ביסורין קלין הכל לפי ערך תום לבב השב אבל עוד מרפא ארוכה לו להנצל מן היסורין בהתייגעו בתורה ועבודה ומצות ביגיעת הגוף תעמוד לו במקום יסורין ותיכף בתשובתו כשיקבל ע"ע שלימות העבודה להכניס את צווארו בעול התורה ומצות סר ממנו מרירות תואר רשע וראי' לדבר שתיכף בקבלת המעשה הוה כאילו עשה כמ"ש בדניאל מיום שנתת אל לבך להתענות נשמעו דבריך וכן דרשו רז"ל מוילכו ויעשו ב"י וכו'. וז"ל החסיד ר"י ז"ל ואם עבר אדם על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה אחרי כי לא נרצה העון בלי יסורין כו' יכין לבו לעשות מצות המגינות וכו' כמו מצות הצדקה וכו' ומי שאין לו וכו' ידבר טוב על העני ויהי' לו לפה ויבקש מאחרים להטיב עמו וכו' וכן יעסוק בג"ח וכו' וכן ידבר על לב העני ויכבדהו וינחמהו וכו' וכן יעסוק במצות בק"ח וקבורת מתים ותנחומי אבילים ולשמח חתן וכלה וכו' וכנגד כולן מצות ת"ת לש"ש וכו'. ואמרז"ל עובר אדם על כריתות ומיתות ב"ד אם היה רגיל לקרוא פרק אחד יקרא ב' פרקים וכו' ומשני פנים תנין עליו התורה מן היסורין האחת כי אחז"ל ת"ת כנגד כולן. והשנית כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תדד שנתו מעיניו עולה במקום יסורין עכ"ל הנך רואה שהתורה ומצות הם במקום יסורין וכבר הוכחנו שתיכף שמקבל עליו באמת לעשות מיחשב כאילו עשה א"כ סרה מעליו מרירות תואר רשע תיכף לתשובתו: אבל מי שיש בידו חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת הנה ע"ז יתפעל האדם ויתמרמר ברוב יגונו כי הרבה ענייני ח"ה ישנם כמבואר בגמ' אשר כמעט אין אדם נקי מזה כאשר אמרו

גם האמוראים על עצמם ברוב ענוותנותם. והנה לא תוגמר הכפרה עד בוא יום פקודתו ובין כך וכך חלילה רשע יתקרי (הג"ה. בזוה"ק פ' במדבר דאית חובין דלא מתכפרין עד דאתפטר בר נש מעלמא ההי"ד אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון והאי יהיב גרמי' ודאי למותא (שם מיירי כשאומר בידך אפקיד רוחי ומוסר גרמי' וכו' עיי"ש) ומסר נפשיה להאי אתר לאו בפקדונא כמה בלילא אלא כמאן דאתפטר מעלמא ודאי ותיקונא דא בעי בכוונה דלבא וכדין קוב"ה מרחם עלוי ומכפר חובי' וכו' עיי"ש עוד. ע"כ הג"ה.): הנה מקודם אעתיק לשון החסיד רבינו יונה זצ"ל וז"ל גם לחלי הזה אעפ"י שאין לו מרפא ע"ד שאר העונות ימצא לו מרפא אם יעזרהו השי"ת לקדש תורתו נגד בני אדם ולהודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו וסר עונו וכו' עכ"ל הנה החסיד הנ"ל אמר דבריו כענין הלכה למשה מסיני ולא הביא ראי' לדבריו רק כהלכתא בלא טעמא ועקבותיו לא נודעו. אבל תדע ידידי שדברי הקדוש ז"ל מיוסדים על אדני פז כי ענין המיתה הוא מסירת נפשו לי"י כאשר יקבל ע"ע מס"נ באמיתיית כאשר יגיע אליו מכריח להכריחו לעבור על התורה ח"ו אזי מוכן בעצמו לקבל ע"ע כל מיני מיתות ולא יעבור את פי י"י הנה בקבלה האמיתית הלזו נחשב לפני הבורא עולם כאלו כבר מת בעבור קדושת שמו וז"ש כי עליך הורגנו כל היום היינו במס"נ באמיתית בכ"י בפסוק ראשון שבק"ש והנה הראי' האמיתיית אם רוצה באמת למסור נפשו לי"י יבחן האדם בעצמו אם ירדוף אחרי קדושת השי"ת וקדושת תורתו לקדש שמו ית' לפני באי עולם הן אם יחרפוהו ויבזוהו ויפסידו נכסיו ומה לי קטלי' כולא ומה לי קטלי' פלגא בזה יכיר כי מוכן באמת לקבל ע"ע גם מסירת כל נפשו עבור קדושת שמו ית' והנה בעת ורגע התשובה כשמקבל ע"ע כ"ז לקבל בכל פעם ענין מס"נ ולהודיע לבני האדם גבורותיו ית"ש נחשב כאילו עשה וכמש"ל וסרה מעליו תואר הרשע והנה תדע ידידי שזה הי' ענין הקרבן בזמן המקדש להתבונן בענין מס"נ שהוא בעצמו היה ראוי לקבל ענין המיתות האלה שעושין לבהמה רק שהשי"ת לא צוהו. ומקבל ע"ע כאשר יארע מקום הניווי דהיינו כשיכריחוהו מכריח לעבור על התורה יקבל המיתה באהבה וזאת הכוונה תועיל גם היום באין מקדש בעוה"ר בקריאת פ' הקרבנות ונשלמה פרים שפתינו. ידידי הקורא. הגם שכל דברינו אלה נכונים ואמיתיים בעצמם. נוסף לזה מצאנו להם סמיכות בפ' התשובה דהושע פ' שובה ישראל והוא שאמר. שובה ישראל עד וכו' כ כשלת וכו' קחו עמכם וכו' ואמרו אליו וכו' וקח וכו' ונשלמה פרים שפתינו דהנה הספיקות רבו. א' אומרו קח"ו עמכ"ם דברי"ם מהו כוונתו אם הכוונה מ"ש אח"כ כל תשא עון וקח טוב ונשלמה וכו' הרי חזר לומר ואמר"ו אלי"ו. ב' מ"ש ושובו אל י"י הרי כבר אמר שובה ישראל עד י"י ג' כ"ל תשא עון אין לו ביאור ובעלי הפשט פירשו כאילו

נאמר כל עון תשא אבל לא נדע למה לא נכתב כן ולא דבר רק הוא. ד' מהו וקח טוב: ולדעתי רמז הנביא בכאן כל ענייני ארבע חלוקי כפרה וכמש"ל. דהנה התחילו שובה ישראל עד י"י אלקיך היינו בכל יום יותר כמש"ל כי כשלת בעונך והחטא מסמא ומעור עיני האדם ולא נודע לך אתמול מגדולת בוראך כמו היום אחרי שובך יאירו עיניך ותכיר כי תשובתך אתמול לא הי' עד י"י היינו בערך גדולתו ורוממותו ותשוב אליו היום ביותר בהכירך מגדולתו יותר מיום אתמול והנה לפי"ז יאמר האדם קשה מאד התשובה כי גדלו עונותי מנשוא בחטאו לפני מלך גדול. לזה אמר כל ארבעה חילוקי כפרה וכולם הם בפיך ובלבבך לעשותו. והתחיל קחו עמכם דברים ושובו אל י"י זהו החלק הראשון של התשובה היינו בעבור שעברו על מ"ע. הנה התשובה הוא תיכף בהתחרט האדם ובהתוודות לבורא עולם על העבר וקבלה על העתיד תוגמר התשובה עד י"י ז"ש קחו עמכם דברים (בלבד ותיכף) ושובו אל י"י זה חלק א' והנה יש חלק ב' היינו עבירות ל"ת לא תוגמר התשובה עד בוא יוה"כ אמר גם לזה יש סגולה היינו ואמרו אליו כל תשא עון. רצ"ל אמרו להש"י אתה הוא כ"ל היינו הכולל והשורש מקור נשמתינו ואני כולל א"ע כל ישראל החצובים ממקור הקודש ובחושבו דבר זה ובפרט באמירתו במו פיו הקול מעורר הכוונה נעשה מעין דוגמת יוה"כ שמאיר אור התשובה אם הבנים מקור הקדש להכלל כל נשמות ישראל בחזרתם למקורם אשר נפרדו לפי שעה ח"ו ושבו למקורם להכלל בחיי עולם זה חלק ב'. והנה יש חלק ג' הוא בעבר על כריתות ומיתות ב"ד שלא תוגמר הכפרה רק ע"י יסורין אזי יאמר להש"י וק"ח טו"ב אין טוב אלא תורה וכן טו"ב הוא המע"ט היינו טרחותינו ויגיעות גופינו בתורה ומע"ט יוחשב במקום יסורין זה ח"ג. והנה יש חלק ד' הוא חילול השם ח"ו אשר לא יכופר עד בוא יום הפקודה לזה אמר גם לזה יש תקנה כי ונשלמה פרים שפתינו והוא כמ"ש שבמס"נ באמת בכח כבר נחשב כאילו מת בפועל וענין מס"נ הי' בזמן המקדש בקל לצייר באמת בעת הקריבו קרבן לי"י מהבהמה שהי' מהראוי להעשות בו בעצמו המיתות הללו בעבור חטאו אך הש"י חס עליו וצוהו להקריב קרבן מהבהמה. אבל מקבל ע"ע בעת הזדמן עשות מס"נ בפועל עפ"י התירה מסכים בנפש חפיצה. ולזה צוה הקב"ה להקריב קרבנות לצייר בנפש ענין מס"נ. והתחילה התורה פ' קרבנות אד"ם כי יקריב מכם (דייקא) קרבן לי"י. דהיינו בהקריבו את זבחו יקריב את עצמו ג"כ במחשבתו. וכהיום שאין לנו קרבן אמר נשלמ"ה פרים שפתינ"ו. דהיינו בקריאת פרשיות קרבנות וגם בק"ש במס"נ בכח יוחשב כאילו נעשית בפועל וא"כ כל אלו העניינים יוכל לפעול תיכף ברגע התשובה וכמש"ל: היוצא מכלל דברינו שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ועיקר התשובה בלב ופה חרטה. עזיבה

קבלה וכמש"ל. והש"י יסייעהו תיכף להתכפר כל העוונות אפילו כריתות ומיתות ב"ד וח"ה ותיכף בשובו סר מעליו תואר רשע ונשתנה שמו שינוי לטובה. וכאשר זכינו לזה הנה נחזור על הראשונו' דודאי כל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רש"ע לא ירצה לקרבן וכו' ואדרבא וכו' כמ"ש הנביא נירו לכם ניר ולא תזרעו אל הקוצים. ואם תקשה א"כ יתבטל האדם ח"ו מתורה ומצות עד אשר יתקן הכל כפי הנקצב עליו לכל חטא ועון כמו שהקשינו לעיל. זה איני כי עיקר התשובה בפה ובלב. ע"כ קודם כל עסק התורה ותפלה ומצות יהרהר בתשובה ויתוודה במו פה לפרקים את אשר זוכר אז ולא יקרא לו תואר רש"ע ויקובל תורתו ומצותיו ועבודתו לפני היוצר כל הוא אלקינו (הגם דלעיקר מצות תשובה צריך זמן רב לתקן עכ"פ את אשר חטא ולפרט כל עון ועון ולצייר בדעתו כל מש"ל. ולהתבונן בגדולתו ית"ש ובשפלות האדם המכעיס עכ"ז לפני כל תורה ומצוה ותפלה אם יעשה כזאת תורתו מתי נעשית ע"כ יקבע לעצמו זמן לעסוק בעיקר מצות התשובה כנ"ל ועל קוטב ויסוד הזה אשר יוסד בלבבו בעת היצר לו על רוב עונותיו. והקבלה אשר יתקע בלבו אז על היסוד הזה יסוב מחשבתו בקיצור לפני כל תורה ועבודה באומרו חטאתי עויתי פשעתי לפניך סלח נא מחל נא כפר נא וכדומה והמ"י): אי לזאת שמנו אל לבנו הלא עכ"פ בזמן התשובה הגמורה צריך לידע את אשר חטא והעוה ועל מה ישוב ומבלעדי זה אין שורש ויסוד לתשובתו. וא"כ לא די אשר ח"ו לא יוסר ממנו תאר רשע אלא שגם כל תפלתו ותורתו ומצותיו יהיו ח"ו כזורע אל הקוצים. ע"כ שמתי אל לבי לציין לנפשי ולבני גילי כל התרי"ג מצות כסדר עם ענפיהן אשר קבלתי מפי סופרים ומפי ספרים ואת אשר העיר הש"י את רוחי בכל מצוה ומצוה. ואת אשר מצוי בעוה"ר לעבור את פי י"י בכל מצוה הן בעשין הן בלאוין. ויהי' הדבר מסודר לי ולב"ג לעיין בכל עת בקונטרס הלזה. ומה שאראה שאין פעלי מסכים עם דבורי אזי אתבע את נפשי לשוב אל י"י ולקבל קבלה אמיתיות בלב ונפש לקיים בכל הכתוב בספר יה"ר לפני הבורא כל הוא אלקינו יעזרנו ע"ד כ"ש לשוב אליו באמת ובתמים ולעבדו באהבה ויראה ושמחה ויחננו כימי עולם: ועתה הבוא נבוא בעזר הצור להקדים איזה הקדמות הנצרכות לקיום המצות כדת של תורה. והש"י יהי' בעזרינו:

א הקדמה א' מצות צריכות כוונה. תדע ידידי לרוב הפוסקים אפי' בדיעבד אינו יוצא י"ח במצוה דאורייתא בזולת הכוונה הא ודאי לכל הפוסקים לכתחילה בעינן כוונה אפילו במצוה דרבנן. רק בדיעבד יוצא בדרבנן בלא כיון (עיין בפרמ"ג באשל אברהם סי' ס' כתב דבסימן ר"ט משמע דגם בדרבנן בעינן דוקא כוונה) אבל בדאורייתא אינו יוצא י"ח

וצריך לחזור ולעשות המצוה עיין במג"א סי' ס' בלבו"ש דפסק דבדאורייתא ודאי בעינן כוונה. ולזה הסכימו כל האחרונים:

ב נסתפק הפרמ"ג אם הכוונ' היא בחיוב מה"ת או רק מדרבנן והנה לדעתי אם נאמר דהוא רק מדרבנן לפי מה שנסתפק הפרמ"ג בפתיחה הכוללת. אם גזרו חכמים לעשות המצוה באופן היותר נאות. והוא לא קיימה רק באופן המחוייב בתורה דהיינו חז"ל גזרו שלא לסכך בנסרים והוא יצא י"ח בסוכה כגון זו אם צריך לחזור ולברך בסוכה כשירה גם לחז"ל. והנה העלה דבמזיד לא יצא י"ח כלל (דיש כח בחכמים להפקיע מצותו שלא תחשב לעשי' כלל) משא"כ באונס יצא י"ח המצוה של תורה (עיי"ש בפתיחה פ"ג אות ז' ח') הנה לפ"ז חם נאמר דחיוב הכוונה הוא רק מדרבנן אם לא כיון באונס כגון שבלבלו דעתו וכיוצא יצא י"ת המצוה של תורה אבל בלבוש סי' ס' משמע דמקרא יליף הכוונה הגם שלא ביאר מקום המקרא ובישר לנו להודיע בסי' תקפ"ט. וגם שם לא ביאר ולדעתי יש כמה פסוקים בתורה מורים ע"ז בפ' תבא היום הזה י"י אלקיך מצוך וכו' ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך הנה ל"ב ונפ"ש הוא כוונת המחשבה וכן במלאכת המשכן ויעשו ב"י ככל אשר צוה י"י את משה כ"ן עש"ו הנה כ"ן עש"ו מיותר. אך לדעתי ע"פ פשוטו דאילו הי' אומר רק ויעשו וכו' ככל אשר וכו'. הי' משמע שמשמיענו רק את אשר עשו כל הבנין והכלים בלי גירעון אבל כשחזר לומר כ"ן עש"ו מורה לנו אשר ג"כ כ"ן עש"ו בשעת עשייתם עשו בכוונה כאשר צוה י"י את משה היינו לצאת י"ח המצוה. לזה כוונו ועוד לנו פסוקים רבים מורים ע"ז. ע"כ אומר אני דעכ"פ הדבר הזה ספיקא דדינא דכיון דהכוונה מחוייבת מדאורייתא אפילו בנאנס ולא כיון לא יצא וצריך לחזור ולעשותה רק לענין ברכה נראה דלא יברך בנאנס ולא כיון דהדבר בספק מספיקא לא מברכינן דספק ברכות להקל נ"ל:

ג הא ודאי לדעתי אם לא כיון בברהמ"ז. ואכל כדי שביעה דהוה דאורייתא צריך לחזור ולברך. ולא אמרינן בזה ספק ברכות להקל כיון דהברכה הזאת היא היא המצוה של תורה כנ"ל רק מסתפקנא באם לא אכל כדי שביעה ובירך בלא כוונה. די"ל כיון דעכ"פ המצוה דאורייתא היא ונראה שאין לברך ועוד נדבר מזה באיכות מצות שבדיבור:

ד ענין הכוונה הוא שצריך לכוין הנני מכוין בעשייתי זאת לצאת ידי חובת מצוה פלונית כאשר צונו י"י אלקינו זהו עיקר הכוונה המחוייבת אשר בלעדה לא תתכן המצוה:

ה הנה זה הוא ברוב המצות שבתורה שאין מבואר אצלה טעם בתורה אבל במצוה שמבואר בה טעם אינו יוצא בכוונה הנ"ל בלבד רק צריך לכוין ג"כ לטעם דהיינו הנני מכוין בעשייתי זאת לצאת י"ח מצוה פלונית כאשר צונו י"י אלקינו מטעם פלוני ופלוני

ולזה תמצא בש"ע בציצית יכוין בהתעטפו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם והיות טעם המצוה מפורש בתורה וראיתם אותו וזכרתם את כל וכו' וכן בתפילין (עיין בפרמ"ג או"ח סי' ח' ובב"ח ריש ה' סוכה. ואנחנו נעורר בכ"מ כאשר יזכנו הש"י) ובזולת כוונת הטעם אינו יוצא י"ח המצוה והענין הוא דהנה בוודאי כל המצות יש להם טעמים עד א"ס ואין חקר ואעפי"כ טעמיהם לא פורש בתורה ובמצות פרטיות פירש בהם הש"י טעם על כרחך זאת הכוונה שבזולת טעמיהם לא יצא י"ח. והוה כנוטל לולב בלא ערב"ה וכיוצא דאם לא כן יקשה לנו למה נכתבה דוקא זאת המצוה בטעם (ומזה ג"כ לכאורה יש לנו ראי' דהכוונה היא מחויבת מן התורה דהרי במצוות שיש בהם טעם. נתבונן שזאת כוונת התורה בפרישת הטעם בכדי לכוין הטעם. וא"א לנו לומר שהטעם יהי' בחיוב מ"ה וכוונת המצוה בעצמה לעשותה כאשר צונו י"י אלקינו אינה בחיוב מ"ה נ"ל):

ו הא דמצוות צריכות כוונה ובזולת הכוונה לא יצא דווקא מצות שאין בהם הנאה לגוף אבל מצות שיש בהם הנאה יצא בדיעבד גם בזולת הכוונה. ע"כ פסק בטוש"ע בסי' תע"ה אנסוהו לאכול מצה יצא ידי חובתו כיון דנהנה רק בתנאי שידע שהוא מחוייב בזה היום במצוה זו. והיא המצוה המחוייב בה כאשר ביאר שם בש"ע בתנאי שידע שהיום פסח ומחוי"ב לאכול מצה והדבר הנתחב לו בגרונו היא היא מצה המחוייבת בזה היום (עיין בפרמ"ג בפתיחה הכוללת) ומזה יצא לנו טוב טעם למ"ש בגמרא יבמות. היו לו בנים בגיותו (ואח"כ נתגייר) קיים מצות פ"ו. והוא תמוה דלו יהי' דעשה המצוה הרי לא כיון וצריך לחזור ולקיים. ולפי האמור ניחא. דבמצוה כזאת כיון שנהנה יוצא בדיעבד בלא כוונה ואין לחוש דילמא לא ידע בעת העשיי' שהיא המצוה המחוייבת באותו היום וכנ"ל דכל הגוים יודעים שהציווי הוא לקיום המין ובודאי ידע שזאת היא אשה אשר המצוה נגמרת על ידה והגם שכיון להנאתו לית לן בה הן אמת בש"ע אה"ע סי' א' משמע דצריך כוונה דז"ל חייב אדם לישא אשה כדי לפרו"ת ולרבו"ת ומדכתב כד"י לפרו"ת לרבו"ת ולא כתב בסתם לישא אשה ולהוליד ממנה משמע דמחוייב לכוין בנשואיו כד"י לקיים מצות פ"ו. והנה לפי הנ"ל נראה דיוצא גם בלא כוונה. וא"ת דעכ"פ לכתחילה צריך כוונה זה הדין הוא בכל המצות אפילו דרבנן. ולמה משמיענו זה בזאת המצוה. ואפשר לומר דמשמיענו דסד"א דבנשואין א"צ לכוין כלל כיון דאין זה עיקר המצוה דהמצוה שבתורה פר"ו ורב"ו נאמרה ולא נאמר בתורה קח לך אשה. וה"א דגם לכתחילה א"צ כוונה בנשואין. קמ"ל דצריך לכתחילה לכוין בנשואין כיון דנאמר בתורה לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר נפקא לן להשתדל להיות לו עזר. ואפקי' בלשון

פר"ו ורב"ו. להורות דבשעת לקיחת העזר יכוין לטעם פריה ורביה אבל בדיעבד יוצא גם בזולת הכוונה וכמש"ל זה מה שנ"ל:

ז יש מצות שקיומם רק במחשבה. כגון אנכי י"י אלקיך כאשר יבואר במקומו (והנה לדעתי ודאי צריכין כוונה לצאת י"ח המצוה. אפילו למ"ד מצות א"צ כונה זהו דוקא מצוה התלוי' בעשי'). מיהו לדידן אין נ"מ דקי"ל בל"ז מצות צריכות כוונה במצוה דאורייתא ובדרבנן לא אשכחן מצוה במחשבה). והנה יש מצות התלויים בדבור. עיין בב"י או"ח תקפ"ט שכתב בשם רבינו שמואל דגם למ"ד מצות א"צ כוונה דוקא מצוה שיש בהן מעשה שעשייתן עשי' מיקרו גם בזולת כוונה משא"כ מצות התלויות רק בדיבור שאין בהן עשיה גמורה לכ"ע צריכין כוונה. וכתב הפרמ"ג בפתיחה הכוללת דנ"מ גם לדידן דס"ל מצות צריכות כוונה אעפי"כ במצות דרבנן קיי"ל דא"צ כוונה היינו דוקא בתלויות במעשה משא"כ התלויות רק בדיבור כגון הל"ל (ובל"ז הסמ"ג ס"ל הלל דאורייתא) וברהמ"ז בלא אכל כדי שביעה. וברכת הנהנין (ואפשר גם ברכת המצות) צריך לכוין מקודם שעושה כדי לקיים מה שצוהו חז"ל כאשר נצטוינו בתורה לא תסור וכו', ובזולת הכוונה לא קיים המצוה. והי' לפי"ז מהראוי לחזור ולברך. אך להיות דהפרמ"ג פקפק בזה ורוצה להביא ראי' דגם אותן התלוים בדיבור א"צ כוונה בדיעבד ע"כ מסתפינא להקל בספק ברכה הא ודאי בהל"ל יחזור ויאמר בלא ברכה דבל"ז יש סברא דהוא מדאורייתא. וגם אי דרבנן יש לחוש לסברת רבינו שמואל. ולכתחילה ודאי צריך לכוין כנ"ל אליבא דכ"ע. ובברהמ"ז בלא אכל כדי שביעה יש להביא עצמו לידי חיוב כדי שיחזור ויברך נ"ל:

ח לעיל כתבנו במצוה שיש, בה הנאה מהני בדיעבד גם בלא כוונה. לפי"ז נדה שטבלה בימי הקור דאין הנאה לגוף. לכאורה ודאי צריכין כוונה לכוין לצאת י"ח כיון דהוא מ"ע דאורייתא ובזולת זה לכאורה אינה יוצאת (דבשלמא בימי החום הוה הנאה לגוף י"ל דיוצאת אבל בזמן הקור קשיא) והי' מן הצורך להודיע זה לנשים דלכאורה בזולת הכוונה אין יוצאים. ונ"ל ללמד זכות דא"צ כוונה רק מה שהוא ממנין תרי"ג מצות דאורייתא. משא"כ הטבילה אינה ממנין תרי"ג רק ממנין תרי"ג הוא שמירת ימי נדה וזיבה. והטבילה הוא עצה מן התורה לתקן ולטהר אשה מטומאתה לבעלה. ובאם לא תטבול. אעפי"כ קיימו המצוה בשמירתם. יוצא לנו מזה לדעתי בדרך אפשר. דהנידון כזה דבר שאינו מגוף המצוה ממנין תרי"ג יוצאין י"ת בלא כוונה. ואעפי"כ אין בכחי להכריע בזה מדעתי. ולדעת המשכיל ע"ד ילמד בזה גם לב"ב בעסק טבילת נדה לכוין לצאת י"ח: עוד זאת אדרש לבני ישראל בענין הג' תפלות שבכל יום שהם מדרבנן. והנה

לפימ"ש לדעת רבינו שמואל דמצוה שבדבור גם בדרבנן אינו יוצא בלא כיונה ודאי צריך לכוין מקודם לקיים מצות חז"ל כאשר נצטוינו לא תסור וכנ"ל, אלא גם לפי מה שפקפק ע"ז הפרמ"ג ג"כ נ"ל דצריך לעיין בדבר דהנה עיקר התפלה מ"ע מדאורייתא ממנין תרי"ג ולעבדו בכל לבבכם עבודה שבלב היא תפלה. רק המ"ע דאורייתא הוא שיתפלל אדם בכל יום לבוראו איזה ענין המצטרך לו בכל אופן שיהי'. וחז"ל הסדירו התפלה על הסדר וג"פ בכ"י דוקא. והנה לפי"ז הם אמרו שאינו יוצא בבקשה בעלמא. והוה כמו דמדאורייתא מסככין בנסרים. וחז"ל החמירו שלא לסכך רק באופן היותר נאות דמסתפק הפרמ"ג ונוטה דעתו דבישב בסוכה פאת לא יצא גם י"ח המצוה דאורייתא דיכולין חכמים להפקיע לגמרי מצותו כאילו לא עשה כלל. כ"ה הענין בכאן. לא מיבעיא אם לא ביקש עדיין בזה היום במו פיו איזה בקשה הנה התפלה הראשונה היא במ"ע דאורייתא אלא אפילו אם כבר ביקש איזה ענין וגם אם כבר התפלל תפלה אחת ביום הנה חז"ל תיקנו שאינו יוצא י"ח המצוה רק בג' תפלות דוקא. הנה כלם נכללים בכלל המ"ע דאורייתא ולעבדו בכל לבבכם. וצריך לכוין בכלם לקיים המ"ע ולעבדו וכו' עפ"י תקנת חז"ל. ובזולת זה לא יצא י"ח לפי סברא הלזו. והמ"י. וידעתי שיש מקום לבע"ד לחלוק ממאמר רז"ל בכ"מ בש"ס תפלה דרבנן ואקילו שם בכמה ענייניים הדבר הזה צריך ביאור רחב. אכ"מ יפורש במ"א אם ירצה הגוזר. ומה שפסקו הפוסקים דבדורות הללו אין חוזר ומתפלל בשביל חסרון כוונה היינו כוונת התפלה לכוין פירוש המלות בכוונת הלב. אבל בחסרון כוונה לקיים המצוה ודאי חוזר. כן נראה לדעתי ודי בזה:

פרק ב

א הקדמה ב' בענייני מצות לא תעשה. הנה עד כה דברנו בענין מצות עשה שבעשיית המצוה יכוין לקיים מצות בוראו. והנה מה נעשה בל"ת תדע ידידי דגם בל"ת אינו יוצא בזולת כוונה. והנה נקדים הקדמה הנצרכת לי ולבני גילי. דודאי מהפסוק שכתבתי לעיל. חיוב הכוונה מן התורה מוכח ג"כ חיוב כוונה בל"ת דכתיב ושמרת ועשית אותם בכל לבבך וכו'. הנה כתבנו ל"ב ונפ"ש הכוונה על המחשבה בלב ונפש. לשם מצות הבורא. והנה כתיב ושמר"ת. שמירה הוא בל"ת. ומצאתי לשון מהר"ח ויטא"ל וז"ל אין אדם מקיים מל"ת כתיקונה אלא בבוא דבר עבירה לידו ונמנע ולא עשאה מפני מצות המקום אבל ביושב ובטל לא מיקרי קיום מל"ת עכ"ל, וכ"כ מרן האריז"ל בל"ת במצות פאת הראש. וז"ל כשהוא מסתפר יכוין שאינו מניח לשחת לו פאת הראש מב' צדדיו וגם פאת הזקן עכ"ל. הנה תראה שכתב שיכוין זה כשהוא מסתפר שאז הדבר עבירה בידו לעשותה ונמנע מגזירת היוצר בזה מקיים המצוה (ובאמת כ"ה המשמעות בדברי רז"ל

ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה דוקא בבוא דבר עבירה לידו) והנה באתי להתעורר בטעם הדבר. דהנה הנשמה היא חצובה מתחת כסה"כ. והיא שיעור קומה רוחניות רמ"ח איברים רוחניים ושס"ה גידים רוחניים. ולמה באת אל העוה"ז להיות שצריכה להאיר כל אבריה וגידיה ע"י עשיה בעוה"ז שהוא עולם העשיה בעשות כל רמ"ח מ"ע נגד רמ"ח אבריה ושס"ה ל"ת נגר גידיה אזי בכל מצוה תאור אבר אחד ידוע לאלקינו ית"ש כל מצוה נגד איזה אבר רומזת וכן הלאוין נגד הגידין וע"י קיומה כ"ז יברא לה גוף רוחניי הוא לבוש חלוקא דרבנן אשר תתלבש הנשמה בג"ע כלול מרמ"ח ושס"ה כנ"ל ואז תתראה לפני המלך בלבוש מלכות אשר פעלה ועשתה בעולם העשי' וכיון שידענו כ"ז הנה באת הנשמה לעשות דוקא. והאיך צודק לה עשיה בלאוין הלא שב וא"ת הוא וזה הי' לה ג"כ בג"ע. והאיך יאירו הגידים בהנשמה והאיך יתהוו בהחלוקא דרבנן. ע"כ צ"ל בהזדמן העבירה להאדם ויש בכחו עשותה מבלי מונע וחוסם תאוותו באהבת היוצר עשיה מיקרי וזה לא אפשר בג"ע קודם ביאתו לעולם שאין שם יצה"ר ואין שם עשיי':

ב והנה איכות הכוונה היא ג"כ כמו במ"ע אני מניח עשות זאת העשיה מחמת מצות יוצרי עלי בתורתו מצוה פלונית ופלונית ובזולת זאת הכוונה לא יצא י"ח:

ג וממוצא הדבר ג"כ נדע אשר גם במל"ת אם מפורש בה טעם בתורה צריך לכוין גם הטעם דחד טעמא הוא כמי במ"ע דלמה פירשה התורה הטעם דוקא במצוה הזאת ולא באחרת ע"כ כדי לכוין הטעם וכנ"ל:

ד ומעתה נתבונן הנה זה במל"ת המצוייה והי' ביכולת האדם לעשיתה ונמנע עשות מגזירת היוצר הנה קיים המצוה אבל מה נעשה במל"ת אשר אין ביכלתו עשות גם בזולת גזירת היוצר מחמת בושה כי יהי' לבוז ולחרפות וגם מיראת עונש המדיני ממלך ושרים כגון על גזל וגניבה וניאוף אשת רעהו האיך תתכן ממנו העשיה בשב וא"ת והנה לא עשה כלום דזה לא מיקרי באה דבר עבירה לידו כי הגם שהם מצויים בסמוך אשת רעהו ונכסי רעהו אין ביכלתו עשותם והוא לדעתי באופן זה דכיון שמגלה האדם תעלומות לבו ותיקון מעשיו באשר ימנע עשות מה שביכלתו עשות מהעבירות המזומנות מבלי מונע ואין בושה ואין עונש המדיני כגון לה"ר ורכילות ועניני מו"מ שלא באמונה והוצאת ז"ל בסתר והוא מונע מכל זה מהאהבת היוצר הנה יעיד עליו היודע תעלומות אשר גם שאר הלאוין ביותר מונע א"ע מחמת מורא שמים ממה שמונע א"ע ממורא ובושה מהבריות. וז"ש הרמב"ם ויעיד עליו היודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא דלכאורה מה הוא העדות של היודע תעלומות ולפני מי יעיד אבל לדעתי הוא הוא עפ"י האמור

דהנה מי שחטא ומתוודה ומקבל ע"ע שלא יחזיר עוד לחטוא מי יודע מה הוא סיבת חזרתו באפשר מחמת בושה או ממוראו פן כאשר ישוב עשות יפול ברשת עונש המלך ושרים אבל היודע תעלומות הבוחן לבות וכליות הוא יודע בהתמרמר האדם מלב ונפש אשר ביותר תיקר בעיניו כבוד אלקי עולם ועיקר קבלת המניעה הוא מיראתו ית"ש. אבל בהיפך ח"ו היינו כשיש ת"י עבירות שעבר עליהן ואין בהם בושה וכלימה ועונש המדיני ובפרט אותן אשר אין יצרו תוקפו כ"כ הנה במכש"כ אשר הי' עובר על העבירות אשר היצר תוקפו בגזל ועריות ומה שלא עבר זה אינו מיראתו ית"ש רק מיראתו מעונשים ממלך ושרים ומבושה הנה לא קיים כל אלו הלאוין ואינם נכנסים במנין מצותיו ולא השלים חקו ולא האיר גידי הנפש וחלוקא דרבנן השייכים לקיים שמירת הלאוין הללו. (וזה הענין צריך השב אל י"י לידע בשובו אל י"י מהעבירות שבידו לבקש עתירה מהש"י ולהתמרמר עד שיעיד עליו היודע תעלומות כנ"ל. ואז יוחשב גם שארי הלאוין לקיום דבזולת זה לא יאירו אלו חלקי הגידין כנ"ל) וזהו נוכל לפרש שובה ישראל עד י"י אלקיך רצ"ל גם על אותן עבירות שלא עברת עליהן. הנה היות במוכן לעבור ולא היתה המניעה מחמת י"י אלקיך רק מחמת סיבה אחרת. וצריך אתה לשוב. עד שתדע שהמניעה תהי' בסבת י"י אלקיך. וא"ת מהיכן נדע שהמניעה היתה מסיבה אחרת ולא מיראת י"י. הנה אמר כ"י כשל"ת בעונ"ך אשר אין בהם מונע מזה נודע הענין. וזה צריך השב לשים אל לבו. (עיין נא ידידי מ"ש בספרי אגרא דכלה בפסוק כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות אשר נתחבטו המפרשים מהו כל המצוה ומהו תשמרון לעשות. שמירה נופל בלאוין. ולעשות בעשין. אך הוא אשר כתבנו כ"ל המצו"ה דייקא אשר אנכי דייקא מצוה אתכם היינו מחמת ציווי תשמרון לעשו'. רצ"ל אז תהי' השמירה נחשבה לעשי' בשמרך כ"ל המצוה. בינה זאת ידידי. כי אכ"מ להאריך): אחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת. מן הצורך לנו לדעת דהגם דכל המצות צריך לקיים במחשבה ודבור ומעשה כמו שיתבאר אי"ה. ביותר צריך עשות זה במצות שאינם מזומנות לו כגון שתלויים בסיבה והסיבה נמנעת ממנו כאשר יתבאר אי"ה וביותר במצות ל"ת ובפרט אותן המל"ת אשר בזולת צווי הבורא הי' מונע א"ע מעשות מחמת בושה ויראת עונש המדיני. הנה המניעה אתה נחשבת ממנין מצותיו עכ"פ צריך ללמד את כל דיני המצוה בדבור. וקבלה במחשבה שימנע עשות זאת המעשה אפילו שתזדמן המעשה הזאת לידו בלא שום מונע. אעפי"כ ימנע א"ע מגזירת היוצר:

פרק ג

א הקדמה ג בענייני מצות התלויות בסיבה כגון יבום ופדיון הבן. אשר אם נמנעת ממנו הסיבה לא יוכל לקיימם. והנה בהכרח לקיימם בכדי להשלים החלוקא דרבנן להשלמת אור נפשו כמש"ל ובהעדר אפילו אחת מהמצות יצטרך להתגלגל או להתעבר כאשר יתבאר הנה בזה אעתיק לך הקדמה מספר הגלגולים ממרן האריז"ל וז"ל (בפ"ד מספר הנ"ל) כל המצות שיש יכולת ביד האדם לקיימם בגלגולו כמו תפילין וכיוצא בו צריך האדם לרדוף אחריהם וכו' ואם לא קיימם מוכרח להתגלגל ולקיימם עכ"ד וכו' ואם לא באו לידו (היינו מצות התלויים בסיבה כנ"ל ונמנעת ממנו הסיבה) אין צריך להתגלגל אלא מספיק לו שיתעבר בסוד עיבור באיזה אדם שיהי' משורשו המתייחס אליו כנ"ל בגלגול וכשיבא לידי אותו אדם מצוה שחסרה לו לזה יקיימנה על ידו ויסתלק אח"כ משם עכ"ל (הג"ה וכדי שתדע ההפרש בין גלגול לעיבור אעתיק לך דברי ספר הנ"ל בפ"ה וז"ל דע כי גלגול הוא שבצאת הולד ממעי אמו נכנס הנשמה בגוף ההוא והיא סובלת כל הצער והיסורים הבאים על אותו האדם מעת שיצא לאויר העולם עד שימות ואין ברשותה לצאת עד יום המיתה. אך העיבור הוא שבאה הנשמה בעוה"ז בהיות האדם נולד כבר בעולם והוא גדול אז נכנסת נשמה אחרת ודומה האדם ההוא לאשה עוברה שיש לה ולדות בתוך מעיה ולכן נק' עיבור כך זה האדם מלבד הנשמה העיקרית שלו שנכנסת בו בעת צאתו לאויר עולם נתעברה בו נשמה אחרת זולתה עכ"ל:)

הנה אתה הראת לדעת שהמצות שהי' ביכלתו לקיימם ונתעצל ולא קיימם מן ההכרח הוא שיתגלגל גלגול ממש רק אותם שנמנעת ממנו הסיבה אז הוא השלים חקו והש"י ישלחהו אח"כ מג"ע לפי שעה שיתעבר באדם שיקיימם ואח"כ ישוב למכון שבתו בג"ע בלי שום צער. אבל תדע שתנאי הוא הדבר דהנה האדם צריך לקיים כל המצות במחשבה ודיבור ומעשה כמו שמבואר ג"כ בס' הנ"ל בפ' הנ"ל בתחלת הפרק וז"ל ולא עוד אלא כל התרי"ג מצות צריך שיקיימם האדם במעשה ובדיבור ובמחשבה וכו' ואם חסר איזה ניצוץ נשמה אפילו חלק א' מאלו ג' שהם מעשה דבור מחשב' הוא בהכרח שיתגלגל עד שיקיים כלם עכ"ל הנה לפי"ז תשכיל ותתבונן דאפילו אותן המצות שתלויים בסיבה ונמנע ממנו הסיבה שא"צ להתגלגל רק להתעבר זהו דוקא כשקיים בזאת המצוה כל מה שאפשר לו לקיים דהיינו מחשבה ודבור בזאת המצוה דהיינו לימוד משפטי המצוה על בורי' ולצפות במחשבה מתי תבא לידי ואקיימנה ולהתבונן דבר מת"ד בטעמי המצות כפי אשר חלק לו הש"י בבינה דכל זה הי' סיפוק בידו עשות הגם שנמנעת ממנו עשיית המצוה בפועל. אבל כשלא קיים המצוה במחשבה ודיבור שהי' סיפוק בידו בודאי מן ההכרח הוא שיתגלגל ע"כ בזאת תדע שאין לך שום מצוה בעולם שלא יצטרך האדם

ללמוד כל משפטי דיניה וחקיה עד גמירא ולהתבונן בה כל מה שאפשר לו בשכלו ובינתו ואי"ה נדבר באיכות המחשבה ודבור ומעשה הנצרכים לכל מצוה. וכעת די בזה למבין. עוד קבלתי שכל מצוה שנמנע ממנו עשייתה בעת אשר רואה הזדמנות המצוה הזאת לחבירו יסייע לו בעשייתה הן בגופו הן בממונו. והנה כל ישראל כגוף א' ובפרט אם נשמותיהם הם משורש אחד, ובפרט כשחברו מכוין בעשותה בשם כל ישראל כנוסח הנהוג לומר לשיקובה"ו בשם כל ישראל אזי יחשב כמעט כאילו עשאה בעצמו ויש סמוכות לזה מדברי קדמאי ובתראי ואין מן הצורך להאריך:

ג עוד יש תקנה דהנה כל מצוה כלולה מתרי"ג מצות ע"כ יאמר קודם כל מצוה המזדמנת לו שמכוין לקיים התרי"ג מצות התלויים בה וא"כ יש איזה תקנה גם לאותן מצות שלא נזדמן לו סיבתם ובפרטות יזדרז מאד להיות זהיר וזריז באותן המצות שאחז"ל שהם שקולים ככל המצות דהיינו כגון ציצי"ת שאחז"ל ציצית בגימ' ת"ר ח' חוטין ה' קשרים בגי' תרי"ג להורות ששקולה כתרי"ג מצות וכן יהי' זהיר בשמירת שבת בסל הפרטים ודקדוקים וכן בסוכה. ויכוין לצאת גם ידי אותן המצות שלא נזדמנו לו:

ד עוד קבלתי שישתדל מאוד בקיום המצוה הראשונה. והאחרונה שבתורה דהיינו הראשונה היא מצות פ"ו בקדוש' והאחרונה היא כתיבת ס"ת דמקובל הדבר ביד חכמי ישראל. ביש לאדם איזה מניעה בלימוד איזה ספר לגמרי ע"כ מצד ההכרח הוא רק מתחיל ומסיים ויחשב לפני הבורא כאילו למד הכל ע"כ המנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בליל מתן תורתינו להתחיל ולסיים מכל ספרי התנ"ך ומשיתא ס"מ. בכדי שיחשב לפני הקב"ה כאילו למד כל התורה כולה בכתב ובע"פ וא"כ לפי"ז הה"ד בנידון דידן כיון שמקיים המצות שהן התחלות התורה וסופה יוחשב המעט לפי הבורא. כאילו קיים הכל מחמת שאין המניעה ממנו:

ה ותדע ותתבונן עוד שכל מצוה ומצוה יש לה ענפים רבים והוראות ואזהרות רבות יוצאים ממנה לפי הטעמים המקובלים מקדמונים. ולפי הטעמים אשר מתבונן האדם בכל עת כי אין סוף לטעמיהם ומוסרים רבים והנהגות רבות יוצאים מכל מצוה ומצוה וא"כ לפי זה הגם שנמנע ממנו עיקר ישתדל לעשות מה שבכחו מענפי המצוה הנמנעת והמוסר והנהגה היוצא ממנה לפי טעמים המקובלים ולפי תבונת שכלו והשם יראה ללבב ויחשב לפניו ית' כאילו קיים בפועל עיקר המצוה ועיין בהקדמה ה':

פרק ד

א הקדמה ד' כל המצות צריכין לקיימם במחשבה ודיבור ומעשה. כמבואר בס' הגלגולים הנ"ל שהבאתי לעיל. מחשבה נ"ל הענין הוא דצריכות כוונה לכוין לצאת י"ח המצוה

(גם מזה נראה לכאורה דמדאורייתא הוא הכוונה אבל אינו מוכרח כ"כ) גם לכוון טעמי המצות באם הטעם מבואר בחורה בודאי אינו יוצא בזולת זה וכמש"ל אבל גם במצות שאינן מבואר טעמם בתורה עכ"ז לכלם יש טעמים כמוסים עד א"ם וחקר. ומחויב האדם הנלבב לחפש במושכלות טעמיהם (והא דפסקינן אין טעם למצוה. היינו שאין לסמוך בדיניהם על הטעם ולומר כיון שהטעם הוא כך א"כ במקום שאין שייך הטעם הזה יפטור מהמצוה חלילה לומר כך כיון שהטעמים אין להם סוף ומי יכול לבוא על מחשבתו של יוצר בראשית אבל אעפ"כ מהראוי להתבונן בטעמי מושכלות כל מה דאפשר ויהי' שכרו אתו ופעולתו לפניו). ועוד חיוב המחשבה במצות שיהיו ברורים לו דיני המצוה במחשבתו ויקיפם בשכלו כל מה דאפשר שיהיו ברורים לו כאחותו וכו' גם חיוב המחשבה לצפות במחשבתו מתי תבא לידו ויקיימה.

ב דבור אינו יוצא במחשבה והרהור במשפטי המצוה רק ילמוד החוקים והמשפטים במו פיו ושננתם שיהיו ד"ת מחודדים בפיך לדבר בם ולהגות בהם בכל עת בכל מצוה ומצוה ולברר הלכה למעשה ולהבין דבר מתוך דבר. ולהוליד במחשבתו ודבורו בכל פעם דינים מחודשים. ודדי' ירווך בכל עת מה דד כ"ז שהתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם חדש כך ד"ת בכל פעם יוכל להוליד דינים מחודשים:

ג מעשה הוא עשיית כל מצוה בכל כחו ובכל אבריו. לא דרך ארעי כמבואר בדברי הקדמונים. וגם לא דרך מצות אנשים מלומדה. וגם לא דרך קבע באומרו חוק קבוע עלי מתי אעשה ואפטר ממנה רק בהכנה דרבה בתשוקה ונפש שוקקה כי זה כל האדם הנשלח לעולם העשיה לעשות את בל משפטי התורה הזאת:

ד והנה יש מצות התלוים במחשבה בלבד כגון מצות אנכי ה' אלקיך. ואעפ"כ שפיר יצוייר בהן הדבור ללמוד במו פיו אופני המחשבה. והיאך יצוייר בהן המעשה. נ"ל בעת עוסקו באיזה עסק מענייני העולם היינו בהולכו בין אנשים בענייני מו"מ וכיוצא והוא מתרחק להם בכדי לפנות מחשבתו ולהתבודד בזאת המצוה. הנה תנועת גופו והילוכו יחשב למעשה:

ה והנה יש מצות התלויות בדבור. כגון ברהמ"ז יצוייר בהן המעשה ג"כ כפשוטו העקימת שפתיו הוה מעשה. הגם דזה מחלק הדבור אעפ"כ זה ענין אחר דחיוב מחלק הדבור הוא ללמוד משפטי המצוה האיך יאמרנה ובאיזה מקום נוהגת וכיוצא משא"כ חלק המעשה הוא בעת אשר יאמר המצוה כתיקונה וגם תנועת אבריו באמירתו יחשב למעשה ממש כשיאמר בהרגש אבריו ועצמותיו:

ו אחרי הראנו י"י אלקינו את כל אלה. הנה להיות כוחינו ושכלינו קצר (חסר). מי הוא זה ואי זה הוא אשר יצא י"ח בידיעת כל המצות על בוריים בכל משפטי דיניהם עכ"פ מהראוי לכל אדם ללמוד בספרי מוני המצות כגון ספר הסמ"ג ומי שדעתו קצר גם לזה ילמוד בדברים הקטנים מוני המצות כגון ספר אלה המצות למהר"מ חאגיז. וספר מצות השם חובר מחדש מאחד מחכמי הזמן. וכ"א יראה לחדש בשכלי כפי אשר חננוהו מן השמים איזה דינים מחודשי בכל מצוה ומצוה. ואיזה טעם בכל מצוה ותחשב לו לצדקה. ויחשב לפני היוצר כל כאילו גמר ולמד כל דיני המצוה בש"ס ופוסקים כי אחד המרבה ואחד הממעיט ורחמנא לבא בעי ולא עליך המלאכה לגמור. ובכל עת יוסיף אומץ. הנה לזאת הסיבה ג"כ אשר העירוני רעיוני לציין לי ולבני גילי התרי"ג מצות. בביאור הטעמים אשר למדתי מפי סופרים וספרים. ואת אשר העלתה מצודתי עפ"י הקדמות מרבותינו נ"ע לפי קט שכלי כי כ"א יש לו חלק בתורה. והנני רוצה לצאת י"ח לפלפל איזה דין מחודש בכל מצוה ומצוה כאשר יהי' הש"י בעזרי. והש"י יעזרנו לקיים כל התרי"ג מצות וענפיהן במחשבה ודיבור ומעשה. ואגב ציינתי בכל מצוה מה שנ"ל ענפים למצוה זאת. וטהר ידים יוסיף אומץ יהיו לרצון אחרי פינו:

פרק ה

א הקדמה ה בעסק המצות שא"א לקיים בזה"ז כגון התלוים בביהמ"ק שיבנה ב"ב ובעסק המצות התלוים במשפחה. כגון בכהנים ולוים. ובאיש מן האישים כגון במלך. והנה כ"ז הוא ממנין תרי"ג המצטרך להשלמת הנפש עם החלוקא דרבנן. לכ"א וא' מישראל. הנה ז"ל ספר הגלגולים ממרן ז"ל אפילו כמה מצות מתרי"ג מצות שתלויים בבנין ביהמ"ק ויש כמה מצות שא"א לשום בר ישראל לעשותם לפי שהם ממנין תרי"ג מצות מי שלא קיים איזה מצוה מהם נשמתו חסורה מאותו האבר הנוגע לאותה המצוה וכו' וא"כ ודאי שמוכרח לומר שיחזור ויתגלגל עד אשר יבא בגלול כהן ובבנין ביהמ"ק כדי להשלים כל אבריו דאל"כ ח"ו ימצאו ב"י בעלי מומין וחסרים מכמה איברים. כמנין מצות הנתונים לכהנים. ויש מי שבתחלה בא כהן ואח"כ ישראל ויש להיפוך. ומצוה הנוגעת למלך שא"א לכ"י לקיימם הנה המלך כולל כל בני דורו ובעשיית המצות שנתחייב בהם נשתלמו כולם כל הכלולים בו עכ"ל והנה לכאורה פליאה דעת ממני למה יצטרך להתגלגל בגלגול ממש בזמן המשפט ולא די לו בעיבור. לו יהיו המצות הללו כמצות הנמנעים ממנו בהעדר הסיבה המחייבת אשר לא יצטרך להתגלגל עליהם. וי"ל משום דארז"ל כל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו וא"כ הוא הי' הסיבה ג"כ

שלא נבנה ביהמ"ק בזמנו ע"כ הוצרך להתגלגל ממש. וגם בזמן המקדש לא איכפת לי' בגלגול כי לא יחי' ביסורין כי כימי העץ ימי עמי:

ב והנה צריך להתבונן. הצדיק שהשלים חקו וקיים כל מה שאפשר לו לקיים. והלך למנוחתו בזה"ז. היאומן כי יסופר שישב בג"ע מחוסר באיבריו. עד אשר יבנה ביהמ"ק ב"ב. ויחזור אל העולם הזה וישמש בכהונ' וכיוצא (וכן יקשה זה ג"כ במצות הנמנעות בסיבה האם ישב מחוסר אבר עד אשר יזדמן לו התעברות באיזה נפש אך לזה י"ל שהש"י מזמין לו תיכף אחר פטירתו התעברות באיזה איש העושה מצוה הנחסרה לאותו הצדיק) ע"כ נ"ל לפי מ"ש בהקדמה ג'. דמן הצורך ודאי לקיים כל המצות מה שאפשר לו לקיימם דהיינו במחשבה ודבור. ולעשות כל ענפים היוצאים מכל מצוה וגם לכלול א"ע עם כ"י ולעשות המצות הכלולים מכל התורה כגון ציצית ושבת וכיוצא ואז יושלמו כל איברי נשמתו וחלוקא דרבנן. כיון שקיים כל מה דאפשר בזמן חיותו אך בהתחדשות הזמן כגון כשיבנה ביהמ"ק ב"ב הנה בא העת והעונה של המצוה העיקרית וא"כ לפי הזמן המתחדש עדיין לא קיים המצוה אזי ישוב לשבת בארץ בעוה"ז לעשות עיקר המצוה. והבן זה מה שנ"ל. ע"כ ממוצא הדבר שאין לך שום מצוה שלא יהי' באפשרי לקיימה בצד מה בכל זמן. ע"כ זאת עצתי גם בספרי הלזה להמציא בכל מצוה איזה עבודה בהשכל ודעת בכל זמן ועידן גם במצות התלויות בביהמ"ק. והתורה נצחית הוא:

ג בכדי שיהיו הדברים מוטעמים עפ"י התורה נעתיק לך בקיצור מ"ש בספרנו אגר"א דכל"ה פ' תבא. בפסוק היו"ם הז"ה י"י אלקי"ך מצו"ך לעשו"ת את החוקי"ם האל"ה וא"ת המשפטי"ם ושמר"ת ועשי"ת אות"ם בכ"ל לבב"ך ובכ"ל נפש"ך. הספיקות הם א' מהו היום הז"ה דוקא. ב' למה לא אמר בקיצור מצוך לעשות החוקים והמשפטים בכל לבבך וכו'. ג' התחיל בעשיה וסיים בשמירה ועשיה. ד' למה השמיט בכ"ל מאד"ך (הגם שכבר כתבנו לעיל בפסוק הלזה דנלמוד ממנו מצות צריכות כוונה עיי"ש עכ"ז עוד טעמא בעי ליישב כל הספיקות) אך הוא לדעתי כפי מ"ש דצריך לקיים כל התרי"ג מצות בכדי להשלים החלוקא דרבנן ומה יעשה במצות שא"א לקיימן בזה"ז או אשר לא נזדמנו לו סיבת חיובם כפדיון הבן למי שאין לו בן בכור וכיוצא הנה ישתלמו בטוב כאשר ילמוד וישכיל להלכה פרטית פניהם ויצפה אימתי יבואו לידי ואקיימם בזה יחשב כעת לפני הבורא ית' כאילו קיימם והנה בסיום מצות בכורים וידוי מעשר נשלמו כל המצות אשר הם תלויות בארץ כי אין אח"כ בתורה רק ג' מצות היינו הליכה בדרכיו ומצות הקהל וכתיבת ס"ת. והנה אלו נוהגים בכל עת (כי גם מצות הקהל הגם שעיקר בזמן הבית עכ"ז גם בזמנינו מצוה לדרוש ה' חג בחג וכו' וגם הוא מצוה התלויה עיקר למלך.

ואין ליחיד להתגלגל ע"ז כי המלך כולל כל העם וכמ"ש מרן הבאתיו לעיל) והנה אמר הכתוב בסיום המצות האלו שלא היו נוהגים במדבר בהעדר סיבתן שלא היו בא"י. אמר אל תאמר שכעת נעדרים ממך המצות האלו. רק היום הזה י"י אלקיך מצוך לעשות וכו'. הגם שלא באת אל הארץ והאיך יצדק זה לזה אמר ושמרת ועשית אותם בכל לבבך וכו' רצ"ל ושמרת תצפה עליהם. עי"ז ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך. רצ"ל זה יוחשב לעשיה מה שיהיו תקועים בלבך ובנפשך לעשותם והבן כי קצרתי וסמכתי על המשכיל. להבין דבר מתוך דבר. העושה כזאת יזכה להשלים החלוקא דרבנן גם היום עד אשר יזכהו הש"י להשלים בפועל כל המצות ודי בזה:

ד וכיון שבאנו לכלל זה אדברה וירוח לי בפרט הזה ענין הקרבנות שאינם נהוגים בעוה"ר בזה"ז. הן קרבנות הציבור הן קרבנות היחיד המתחייב ע"י מעשיו הנה קרבנות הצבור. הוא ודאי שהבטיח הש"י לנו ונשלמה פרים שפתינו. ודאי דבר בעתו מה טוב לומר בכל פעם הפרשה של אותו הקרבן. כגון בכ"י פ' התמיד בבקר ובערב. וערב פסח פ' קרבן פסח וכן כל המוספים בזמנם. והנה זה הוא דוקא למי שלא חלק לו הש"י בבינה. אבל מי שהוא בעל דעה והשכל יעסוק בדיני הקרבן שכן אמרז"ל כל העוסק בתורת עולה וכו', ומאומרם כל העוסק וכו' ולא אמרו כל האומר פ' עולה וכו' משמע דוקא עסק ועיון. ועכ"פ יעסוק בקיצור דיני הקרבנות הנדפסים בספר מצות השם וכן אמרז"ל בפסוק ובכ"מ מוקטר ומוגש לשמי. אלו ת"ח העוסקים בה' עבודה. הא ודאי מי שאינו בר הכי יאמר הפרשה. ורחמנא לבא בעי.

ה ונ"ל עוד. הגם דדבר בעתו מה טוב. ועיקר המכוון לעסוק בכל קרבן דוקא בזמנו. עכ"ז גם שלא בזמנו בעסוק האדם באיזה דיני הקרבנות בנות כגון בסדר קדשים יאמר יה"ר שיהא העסק הזה חשוב כאילו הקרבתי קרבן פלוני בזמנו בביהמ"ק דנ"ל דמה שהבטיח השי"ת לאברהם כל העוסק בתורת וכו' היא אפילו שלא בזמנן דלא בעינן דומה בדומה בזמן דא"כ גם מקום ניבעי שיאמרו ויתעסקו דוקא במקום המקודש. וזה ודאי לא בעינן דהרי דרשו מפסוק בכל מקום מוקטר ומוגש לשמי אלו ת"ח העוסקים בה' עבודה בכל מקום מעלה אני עליהם וכו'. וג"כ כהן לא בעינן דהרי סתם אמרו ת"ח העוסקים וכו' ונ"ל דכן הוא דעת הטור או"ח סי' א' דכתב פ' הקרבנות טוב יותר לאמרם ביום ולא כתב אלא טוב יותר וכו' דודאי דבר בעתו מה טוב. אבל אם יאמר גם בלילה יוכל לומר יה"ר (אבל מרן בש"ע נראה דלא ס"ל הכי דכתב לא יאמר אלא ביום ועיין בתב"ש ויש בידינו הרהורי דברים בזה נכתב אצלינו במ"א):

ו וזאת לדעת בקרבנות היחיד באם עבר ח"ו על עבירה שחייב עלי' חטאת או עולה (בהרהור עבירה) או אשם ודאי ותלוי. יאמר הפרשה ויעסוק בדינים עכ"פ בקיצור הנדפסים. ואם יש בידו ב' עבירות ח"ו יאמר ב"פ הפרשה ועסק הדינים. כפי מספר העבירות שעשה כן ל"ל הפרשה. עיין בתב"ש:

ז ונ"ל עוד כשעבר אדם ח"ו איזה עבירה בזה"ז. הגם שאמר הפרשה ועסק בדיני הקרבן המחויב לכפרת העבירה. הנה הגם שהבטיחנו הש"י ונשלמה פרים שפתינו. (וכן הבטיח הש"י לאברהם) עכ"ז נ"ל דזאת הכפרה לא תספיק רק עד יבנה ביהמ"ק ב"ב וכשיבנה ביהמ"ק ב"ב יחוייב להביא כל קרבנות שנתחייב (ותראה שהרי הרב אומר כן גם בקרבנות צבור. הוא ניהו הרב הרמ"ע בעל ע"מ. אומר שם שבמהרה בימינו נצטרך להביא כל התמידין ומוספין שחסרנו בגלות החל הזה עיי"ש. ועפ"ז אמרנו דלהכי תקנו אנשי כה"ג בנוסח תפלת המוספין. "את מוסף יום השבת הזה". או חג פלוני הזה. דתיבת הזה הוא שפת יתר ולפי האמור יונח דבאמת נצטרך אי"ה להקריב קרבן מוסף השבת הזה. המחוייב בזמן שאנחנו עומדים בו בעת ובזמן ההווה) ע"כ נ"ל לחוב גמור מי שעבר ח"ו איזה עבירה. מחוייב לכתוב על פנקסו כזאת וכזאת עשיתי ולכשיבנה ביהמ"ק אביא קרבן פלוני המחוייב. וראי' לדברינו מר"י בן אלישע שהטה את הנר בשבת וכתב על פנקסו וכו' כדאי' בשבת וכי ס"ד שר"י בן אלישע לא אמר הפרשה ועסק תורת דיני חטאת. אלא על כרחך דזה לא מהני רק עד בנין ביהמ"ק. ולכשיבנה ביהמ"ק החיוב במקומו עומד להביא קרבן המתחייב ולפי דעתי לא ממדת חסידות נגע בה ר"י לכתוב על פנקסו. דנ"ל דחיוב הוא הדבר מדינא דגמ' והוא ביומא (דף פ') אמר האוכל חלב בזה"ז צריך שיכתוב לו שיעור שמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין וכו' דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול ופירש"י האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא ב"ד ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה הנה נראה מזה שחובה הוא על האדם לכתוב על פנקסו מדאמרו צריך שיכתוב וכו' מלשון צריך משמע דחובה הוא ודבר פשוט שהדין כן רק דמשמיענו שצריך שיכתוב שיעור ואין להאריך (הג"ה כיון שבאנו לכלל זה יש מזה ראי' לדברינו שכתבתי לעיל שגם כל המצות שאינן נוהגין בזה"ז אעפי"כ לא יחסר המזג כשמקיים כל מה שיש באפשרי לקיים מה דהיינו במחשבה ודבור הנה ישלים נפשו והחלוקא דרבנן ולא יהי' בעל מום עד אשר יבנה ביהמ"ק ב"ב ישיב לשבת בארץ ויקיימם בפועל כמו שהוא הענין בקרבנות שבעת תוגמר הכפרה בדיבור. וכשיבנה ביהמ"ק ב"ב יצטרך להביא שוב הקרבנות בפועל והבן הענין:)

ח עוד כתבנו במ"א דנ"ל דבזה"ז יכופר בקריאה גם עון מזיד ונ"ל כן מלשון הגמ' בפ' בני העיר (דף לא) שאמר הקב"ה לאברהם כבר תקנתי להם סדר הקרבנות כ"ז שקוראין בהם מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיה' עון מזיד הוא ובפרט שבלשון שאמר אברהם אמר לשון חטא שמא יחטאו לפניך. וחטא שוגג והש"י סיים בלשון עון. משמע דהש"י הבטיח לו לא מיבעיא דיכופרו השגגות אלא אפילו הזדונות יכופרו בקריאת הקרבנות רק דמשמע לי מלשון הגמ'. דלכפרת הזדונות צריך לומר כל סדר הקרבנות שהן סדורין בתורה דכן הוא לשון הגמ' כבר תקנתי להם סדר הקרבנות סד"ר דוקא וכל הקרבנות דוקא. והנה במ"א אמרו בגמ' כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכו' הנה לדעתי ב' עניינים הם דמי שחטא בשוגג איזה חטא ונתחייב באיזה קרבן עפ"י התורה הנה בעוסקו בתורה אותו הקרבן יוחשב בזה"ז כאילו הקריב הקרבן בפועל אבל לכפרת הזדונות שאין בזה חיוב קרבן עפ"י התורה הנה הוא בדרך הסגולה לתשובה ולכפרה העסק בסדר כל הקרבנות כמו שהבטיח השי"ת לאברהם זה מה שנ"ל ותעיין עוד דהנה אברהם אבינו אמר שמא יחטאו לפניך ותעשה להם כדור המבול וכו' הנה חט"א שוגג הוא והנה יש להתפלא איך חשש אברהם אבינו שמא יחטאו בשוגג ותעשה להם כדור המבול ומי חשיד קוב"ה להעניש את ישראל ח"ו כ"כ כדור המבול על חטאם בשגגה וכי דור המבול והפלגה נתענשו על שגגתם זה דבר אשר לא יכולהו הרעיון ונ"ל דאברהם אבינו בודאי על הזדונות ביקש רק שאמר בדבריו להקטין הענין להיות דעצמיות ישראל טוב הוא מחלק אלקי ממעל וא"כ בהזדמן לפניהם איזה חטא ועון אפילו במזיד לשוגג יחשב כיון דעונם הוא רק במקרה לא בעצם (ע' בדברי מרן הגו"א בס' הנצח ותראה פלאות בזה) ובפרט כל ימי היותינו בגלות המר הזה בגודל יסורין ועול מדהבה וביטול התורה ואין חזון נפרץ כל העונות המזידים בודאי לשגגות יחשבו אף הם וז"ש אברהם אבינו מובטח אני בבני שאין נפשם מוכן לעבור עבירות בשאט בנפש רק באפשר יעברו לכולם בשם יקרא חטא"ם בשוגג כי אנוסים המה ושמה ח"ו תדין אותם כמזידים להיות שאינם שוגגים ממש לזה השיב השי"ת דגם הזדונות יכופרו בקריאת סדר הקרבנות הנה לפי"ז זה מה שנ"ל בקריאת כל סדר הקרבנות לכוונת כפרת כל העונות וזדונות לא יאמר יה"ר שיהא זה חשוב כאילו הקרבתי וכו' דעל הזדונות אינו מחוייב להביא קרבן רק יבקש להש"י שיקבלהו בתשובה שלימה לפניו ויכפר לו על כל הפשעים ועונות ולפי"ז יתורץ קושיות המג"א מה דהקדים בש"ע לומר עולה קודם חטאת ונקטינהו כסדר שהם כתובים בתורה ויהיו בסגולה גם לכפרת הזדונות זה מה שנ"ל:

ט אי לזאת שמנו אל לבנו להיות דודאי מהראוי לומר כל סדר הקרבנות בכ"י עם הקיצורי דינים עכ"פ בכדי לכפר על כל עונותינו אבל להיות דאין הזמן מספיק ובפרט בגלות החל הזה ובפרט אם ת"ח הוא תורתו מתי נעשית וכמ"ש הרב בתב"ש הנה עכ"פ מהראוי ומחויב לכל ירא שמים לקבוע לעצמו זמן מיוחד לומר הפרשיות כסדרן בתורה ולעסוק בהלכותיהן כנ"ל ואנחנו בעניינו ביררנו לעצמינו יום מיוחד בימי שנה (מיוסד עפ"י מנהגי ותיקין הקדמונים) הוא יום השמיני מעשי"ת (נק' בפי כל יום י"ג מדות) ואנחנו קורין בצבור בכנופיא כל סדר הקרבנות בתורה עם קיצור הדינים הנדפסים בס' מצות השם וטעם לשבח יש בידינו ביום הנבחר הלזה דהנה יום הזה הוא יום התחלת חינוך בית המקדש הראשון בקרבנות בימי שלמה והנה עד היום הזה מעולה לא הי' העולם בטל מקרבנות הן במשכן או בבמות כי גם במשכן שילה שנאסרו הבמות הנה אחר החורבן חזרו להיתרן כנודע מרז"ל וא"כ לא הי' בשום פעם העולם בטל מקרבנות משא"כ כשנבנה בית עולמים נאסרו הבמות לעולם וא"כ תפלת אברהם שאמר תינח בזמן שביהמ"ק קיים וכו' והשיב הקב"ה כבר תקנתי להם סדר הקרבנות וכו' הענין הזה התחיל להתעורר באותו היום שנאסרו הבמות לעולם וביום הזה התחיל התעוררות של הבטחת הקב"ה שסדר הקרבנות תועיל לכפרה דעד היום ההוא לא הוצרכו לכך כיון שלא הי' העולם בטל מקרבנות ע"כ היום הזה מסוגל לקריאת סדר הקרבנות:

יד הא ודאי אם יודע בעצמו מאיזה חטא שנזדקר לפניו מהראוי שיאמר תיכף סדר הקרבנות והטוב וסלח יכפר בעדו.

יא הנה על כל קרבן שמביא האדם על כל חטא ועון צריך להתוודות כנודע בכן גם בקריאת פ' הקרבנות מהראוי להתודות מקודם על כל פרטי חטא ועון וכן מנהגינו ביום הנבחר הנ"ל:

פרק ו

א הקדמה ו' יש כחה מצות שנקראו עדות והאדם העושה אלו המצות מחוייב לעיין שיהי' כשר לעדות דאם אינו כשר ח"ו אין עשייתו עשי' ואחת מאלה המצות היא שמירת שבת הוא עדות כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ וכו' יש מאין. ואמרז"ל שבאמירת ויכולו בשבת מעיד על הקב"ה שברא מ"ב ונחשב כאלו נעשה שותף להקב"ה במ"ב ובאם ח"ו פסול לעדות אין אמירתו ושמירתו נחשבת עדות וכן ק"ש פעמיים בכ"י מעיד על יחודו ואחדותו ית"ש (מש"ה אותיות עד רברבי בפסוק ראשון) ובאם פסול לעדות ח"ו אין קריאתו נחשבת למצוה וכן כמה מצות שנק' עדות הנה קודם עשיית אלו המצות מחוייב האדם לעיין ולפשפש במעשיו אם הוא כשר לעדות מן התורה ומדבריהם

פשפש ומצא יעשה תשובה היינו חרטה על העבר ועזיבת החטא וקבלה על העתיד כמו שהקדמנו (הגם שהוא דבר הנהוג בכל המצות עכ"ז המצות שנק' עדות רבוי יתירא איתי להו מדינא ולא ממילי דחסידי וכמעט קט ח"ו יהי' פסול לעדות כאשר יתבאר להלן ע"כ נרשום איזה דברים פרטים הנוגעים לפסולי מדות בכדי שיהיו לזכרון וכל העם ישמעו וייראו ובטרם עשותם המצות יעיינו אם הם כשרים לעדות ודי בזה למשכיל):

ב פסולי עדות מן התורה הם מי שעבר ח"ו על כריתות ומיתות ב"ד או עבירה שיש בה מלקות ופסולי עדות מדבריהם הם החייבים מכת מרדות מדבריהם והנה מלקות מן התורה אינו חייב רק בהתראה אבל מכת מרדות מדבריהם גם בלא התראה ואף באיסור דרבנן א"צ למכת מרדות התראה ובעבר אדבריהם יש כח ביד הדיין או להכותו או לנדותו ובין כך וכך מיפסל לעדות מדבריהם כי כמו במלקות של תורה קראתו התורה רש"ע והי' אם בן הכות הרשע כן כשמחוייב הכאה מדבריהם נקרא רשע מדבריהם והתורה אמרה אל תשת רשע עד:

ג לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הגם שאין לוקין עליו עכ"ז פסול לעדות דרשע מיקרי (והא דאין לוקין עליו משום דאין לו כפרה במלקות מחומר העון גם לאו שניתן לעשה לאם לא קיים העשה) הגם דאין לוקין אעפי"כ פסול לעדות (דג"ז הוא מחומר העבירה אין לו כפרה במלקות רק בקיום ואם לא קיים העשה הוכפל עונו) וגם לאו שניתן לתשלומין הגם דאין לוקין פסול לעדות (דג"ז מחומר העון כיון שחסה התורה עליו שלא ילקה רק ישלם והוא לא שילם הוכפל עונו ורשע מיקרי) כ"ז לקטתי מפניני הכוללת באו"ח עי"ש באריכות:

ד עבר אעשה הגם דאין לוקין מדאורייתא מחייב מכת מרדות מדרבנן ופסול לעדות מדרבנן וג"כ אלאו שאין בו מעשה מכין מרדות מדרבנן וא"כ מיפסל מדרבנן ג"ז שם (ונ"ל דאלאו שאין בו מעשה אפשר דפסול מדאורייתא דהא דאין לוקין באפשר משום חומר העון) ג"ז עיין בהנ"ל וכן עשין שאין בהם מעשה מכין מרדות מדרבנן ומיפסל מדרבנן גם בעבר אלאוין ועשין דרבנן לוקין מרדות מדרבנן ומיפסל גם מ"ע שמתן שכרה בצידה לוקין מ"מ דרבנן ומיפסל ג"ז שם.

ה עבר אעשה דרבנן בשב ואל תעשה הוא מחלוקת הראשונים אם לוקין מכל מקום ממילא הוא ספק אם פסול לעדות ג"ז שם (ונ"ל דהמוחזק יכול לומר קים לי דהיינו כשרוצים להוציא ממון מיד המוחזק ע"י עדות איש כזה שעבר אעשה דרבנן בשוא"ת יכול המוחזק לומר קים לי כמ"ד דמלקינן לי' מ"מ ופסול הוא לעדות נ"ל).

ו עבר על ספק תורה יש להסתפק אי לוקה מ"מ (ונראה לי דלכתחילה אין מוציאין ממון בעדותו מיד המוחזק ואם תפס התובע אין מוציאין מידו) גם יש להסתפק בעשה במזיד מעשה שהי' חושב בדעתו שהוא עבירה ואח"כ נודע שהוא מותר כגון שהי' לפניו חתיכה והי' סובר שהוא חלב ואכלה במזיד ואח"כ נודע שהוא שומן דדינו הוא דצריך כפרה כנודע אם לוקין ע"ז מ"מ (והוא ג"כ ספק פסול כנ"ל ודינו כנ"ל):

ז המחוייב ממון ומ"מ משלם ואינו לוקה ואעפי"כ מיפסל לעדות ג"ז שם:

ח עבר עבירה שיש בה מלקות דאורייתא ומרדות דרבנן נראה דגם דלקי אדאורייתא לא מיפטר ממרדות דרבנן והוא ספק גז"ש (ונ"מ. גם בזה"ז בעשה תשובה אדאוריית' ואם כשר לעדות מדרבנן):

ט דבר שניתקן במנהג כגון ערבה דאין מברכין עליו דלא שייך לומר וצונ"ו ואינו בכלל לא תסו"ר וכיון שכן הוא אין לוקין ע"ז מכת מרדות (וא"כ לא מיפסל לעדות ג"כ) והנה לכאורה קשה מיו"ט שני דהוא מנהג ומברכין וי"ל כיון דאינו אימר וצונ"ו יכול לברך. אך קשה מליל ב' דפסח דמברך וצונ"ו על אכילת מצה (ונ"ל כיון דיו"ט שני התחילו לנהוג משום ספק תורה אז בודאי הי' שייך לומר וצונ"ו והנה כעת הגם דבקיאין בקביעא דירחא הרי שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם היינו בכל אופנים שנהגו אבותיכם קודם הבקיאות שאז היו אומרים וצונ"ו וגזרו אומר שינהגו כעת בכל האופנים שנהגו אבותינו וא"כ נוכל לומר ג"כ שהמנהג הזה בכלל לא תסור וחייב מרדות ומיפסל מדבריהם נ"ל) וצ"ע על הלל דר"ח למה מברכין וצונ"ו:

יד דברים שאמרו חז"ל משום מוסר ודרך ארץ אינם בכלל לא תסור ואין מכין. עליהם מרדות ולא מיפסל לעדות (ונ"ל מה שנזכר בדבריהם לשון אסור מיקרי באפשרי עבריין ופסול מדבריהם נ"ל) כ"ז העליתי מפניני אמרותיו של הפרמ"ג עם קצת תוספת כאשר נתבאר:

יא הנה לפי הנחות הנ"ל כל שעובר על לא תסור מיפסל לעדות מדבריהם דרשע מקרי מדבריהם כל שחייב מרדות דהתורה אמרה והי' אם בן הכות הרש"ע משמע דאינו רשאין להכות שום אדם מישראל אם לא שנקרא רש"ע והנה לפי"ז כל שציוו חז"ל להכותו על כרחך ובודאי כינוהו בתואר רש"ע והתורה אמרה על תשת רשע פ"ד ממילא נ"ל לפי"ז כל שכינוהו חז"ל בשם רש"ע אפילו לא חייבוהו מרדות מיפסל לעדות מדבריהם כיון דרשע מיקרי כגון כל המתפלל אחורי בה"כ ואינו מחזיר פניו לביה"כ דקראוהו חז"ל רש"ע וסמכו דבריהם אקרא סבי"ב רשעי"ם יתהלכון העושה כן פסול לעדות הגם דנ"ל דאינו לוקה מרדות דהוא רק דבר הנאסר משום דרכי מוסר כדו בר קיימת וכו' ונראה

ככופר וכו' ובאמת אינו כופר אעפי"כ כיון דקראוהו חז"ל רש"ע פסול לעדות כמו שפסק בש"ע בהמגביה ידו על חבירו להכותו דפסול לעדות כיון דנקרא רש"ע הגם דלא מצינו לזה חיוב מרדות מדבריהם:

יב וכן האוחז באמה ומשתין באופנים שאסרו חז"ל עיין בפוסקים הנה קראוהו חז"ל רש"ע באמרם מוטב שיוציאו לעז על בניו ואל יעשה עצמו שעה אחת רש"ע וכו' (ואעפי"כ הנני מסופק בזה דאפשר באמרם שע"ה אח"ת הכוונה דאינו מיקרי רש"ע רק באותה שעה אבל אח"כ כיון שלא אירע לו דבר רע באוחזו לא יכונה לרש"ע וצ"ע):

יג וכן ענ"י (לאו דוקא דה"ה עשיר עיין בפוסקים) המהפך בחררה ובא אחר וקנאו רש"ע מיקרי לדברי חז"ל:

יד וכן לוה רש"ע ולא ישלם אפילו באופן דאין מכין אותו מ"מ דכשיודעין הב"ד דיש לו ואינו משלם מכין אותו מרדות עד שתצא נפשו כמו פשה סוכה ואינו עושה (דג"ז מרדות מיקרי כאשר יתבאר אי"ה) אלא אפילו כשאין יודעין הב"ד שיש ט דאינן מכין מ"מ אעפי"כ העד המעיד עמו אם יודע שיש לו ואינו משלם אסור להצטרף עמו וכן הוא בעצמו שיודע שבשעת ראיית העדות הי' בכלל לוה ולא ישלם הנה הי' אז רשע ואסור להעיד ועוד יתבאר אי"ה הפרט הזה דבשעת ראיית העדות. את הנלפענ"ד:

טו מסתפקנא בהקורא לחבירו רש"ע ובאמת אינו רש"ע דקיי"ל כל הפוסל במומו פוסל אם יופסל לעדות דנהי דלא מכריזין עליו כדמשמע בקידושין בהך עובדא דר"י ור"נ אעפי"כ למיחש מיהא מיבעיא כדמשמע שם ונראה דודאי נהי דהב"ד אין מחמירין לחוש לזה אבל העדים בעצמם ודאי צריכים לחוש:

טז עוד אדברה וירוח לי דנ"ל דאפילו במקום שלא חייבוהו חז"ל מ"מ וגם לא קראוהו רש"ע הנה יש מקומות ופרושים שיפסל לעדות דהנה לפי הנחות כנ"ל דבכ"מ דמיפסל מדאורייתא כשנקרא רש"ע מדאורייתא הנה בכיוצא בזה מיפסל מדרבנ"ן בעברו אמילי דרבנן והנה מן התורה אינו מפורש שיקראו לו רש"ע רק במחוייב מלקות והי' אם בן הכות הרש"ע ובמחוייב מיתות כגון כריתות ומיתות ב"ד אשר הוא רש"ע למות. אבל בזולת זה לא יקרא לו רש"ע והנה חזינן גם בלאוין שאין בהם מעשה ולא שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דלא מצינו לו בתורה בתואר רש"ע ואעפי"כ מיפסל לעדות מכח כש"כ ממחוייבי מלקות (והטעם דהתורה פוטרתו ממלקות הוא משום חומר העון כמש"ל בשם הרב הפרמ"ג) וא"כ בכיוצא בזה נלמוד במילי דרבנן דיש כמה דברים דחז"ל לא חייבוהו מרדות אבל נראה מדבריהם שם בגמ' דהוא משום חומר שהחמירו בזה מאד וא"כ מיפסל לעדות ואציג לך פרט אחד בזה כגון הא דאמרו חז"ל בברייתא ברכות כדי

שלא יבא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קמעה וכו' ואישן קמעה ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל אלא אדם בא מן השדה בערב ילך לבה"כ או לבהמ"ד אם רגיל לקרות קורא וכו' וכל העובר ע"ד חכמים חייב מיתה הנה נראה דלא חייבוהו בזה מרדות וכן נראה דעת הרמב"ם דלא הוה שתיק מלפרשו והטעם נ"ל כיון דפירשו בכאן חז"ל ואמרו כ"ל העוב"ר עד"ח וכו' נראה דלא הספיק לו עונש מרדות רק החמירו בדרבא מיני' וזה הוא באפשר קושיות הגמ' לשם דהקשו מאי שנ"א בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה וכו' רצ"ל ולמה לא תסגי לי' במרדות ותירצו שאני הכא דאיכא אונס שינה וכצ"ל פ"כ החמירו בעונשו דלא יכופר עונו במרדות עד שישוב א"ל י"י וירחמהו ויחייהו עיי"ש ותבין הדברים ממילא לפי זה מכש"כ דמיפסל לעדות הגם דלא חייבוהו מרדות ולא קראוהו רש"ע. הבן הענין:

יז הנה המשכיל ע"ד יראה כי זעירין אינון הכשרים לעדות גם מדבריהם והן אמת הבית דין בבוא לפניהם עדים אינם מחוייבים לחוש שמא פסולים הם כי כ"י בחזקת כשרות לאוקמוה אחזקתייהו. זולת כשיתוודע להם בבירור איזה פסול אבל אדם המעיד כשיודע בעצמו שחטא חטא אשר על ידו מיפסל לעדות הגם שיודע שאמת הדבר אשר הוא מעיד. אם יוציאו ממון בעדותו כל זה מיקרי אבק גזל כיון דיוציאו על ידו ממון שלא כתורה הוה כמפסיד את חבירו בחנם הא למה זה דומה לאדם כשר המעיד עדות אמת ויודע שחבירו המצטרף עמו ג"כ יודע מהעדו' ומעיד באמת רק שיודע שחבירו זה הוא רשע ופסול לעדות דאסור לו להצטרף עמו. כמבואר בש"ס ופוסקים ומכש"כ הדבר כשיודע האדם בעצמו אשר הוא רשע ופסול האיך יעיד אפילו אם אמת נכון הדבר הוה כמפסיד את חבירו:

יח אי לזאת בודאי כשיזדמן לאדם שמזמינין אותו להעיד הנה צריך לשוב אל י"י כל הפרטי עניינים אשר זוכר ולקבוע בלבו עיקרי התשובה הנ"ל היינו חרט"ה עזיב"ה קבל"ה כנ"ל. זולת החטאים שבין איש לרעהו גזל וכיוצא מחוייב להחזיר ולפייס. ולקבל ע"ע כנ"ל:

יט אבל זאת אני מסופק אם בשעת ראיית העדות לא נתן אל לבו לשוב אל י"י ויודע בעצמו שיש בידו עונות הפוסלים אותו. וכעת מזמינים אותו להעיד באם לא יגיד ונשא עונו. הן אמת שהגאון בעל הש"ך זצ"ל דעתו כיון ששב כעת בתשובה הגם שהי' רשע בשעת הראיה כשר להעיד אבל יש חולקים בזה עיין בבה"ט של מהרז"מ זצ"ל הנה העני הזה מה יעשה אם לא יעיד הנה קם לי' באם לא יגיד וכו' לדעת הש"ך ז"ל (ואפילו לדעת החולקים מה יעשה אם יאמר איני יודע התורה אמרה מדבר שקר תרחק ובאם יאמר

פסול ורשע הייתי אין אדם חשים א"ע וכו') ובאם יעיד הנה יוציאו ממון בעדותו שלא כתורה לדעת החולקים על הש"ך ונראה דהירא את דבר י"י בודאי מחוייב לחשוך א"ע מלהעיד בענין כזה בכל מה דאפשר. אבל אם הב"ד מזמינין אותו באליו"ע הנה מחוייב לומר שלא הרהר בתשובה קודם הראיה רק שהוא מוכרח להגיד מחמת גזירתם את אשר יודע וכעת יהרהר בתשובה כנ"ל הנה הב"ד יעשו כתורה שהם מחוייבים להחזיק אותו כישראל כשר והוא את נפשו הציל. הבן זאת:

כ ותדע ידידי דשני מיני מרדות הם. הסוג האחד בעברו על איזה דבר אשר ציוו חז"ל או בעברו על התורה (דבר שאין בו חיוב מלקוח של תורה) וחז"ל גזרו להכותו והם לדעת רוב הפוסקים י"ג מכות. סוג הב' בבטלו מ"ע כגון עשה סוכה ואינו עושה הנה מכין אותו עד שיעשה או עד שתצא נפשו והנה תראה בבטל האדם איזה מ"ע שהי' אפשר לו לקיים בזמן ההוא הנה נתחייב מרדות מדבריהם ומיפסל לעדות עד שישוב אל ה' והנה בכדומה בהזדמן לפניו ליתן צדקה לעני והי' יכולת בידו אז ליתן ונמנע ולא נתן הנה נתחייב מרדות מדבריהם שביטל מ"ע. כ"ז צריך האדם להתבונן עד היכן הדברים מגיעים בענין פסולי עדות:

כא הנה כל מגמתינו לבא עד הלום בהקדמת הקונטרס הזה בכדי לידע בכל עת אופן התשובה קודם עשיית המצות ובפרט באותן המצות הנק' עדות. אשר ידע כי כמעט קט יוכל להיות פסול ע"כ המשכיל כאשר יתבונן בזה מחוייב לציין לעצמו כל העניינים אשר ימצא איסורו בדברי חז"ל דקראוהו רש"ע להעושה או דחייבוהו מרדות או דגזרו עליו בדרבא מיני' כמבואר לעיל וכן יתבונן בכל עת בביטול מ"ע אשר יארע לפעמים בכל עס כשיהי' לו בציון למזכרת ידע בכל עת ממה לשוב וממה יזהר. כי ידמה בעיני האדם לקלות העבירה וכמעט קט יופסל ח"ו וח"ו קריאתו את שמע לא יהי' לרצון לפני הש"י וכיוצא במצות הש"י ע"ז נאמר הציבי לך ציונים שיתי לבך למסילה העושה כזאת הש"י יאיר עיניו וישמור רגליו מלכד גם אנחנו בעניינו נציין עוד איזה פרטים את אשר תמצא ידינו בדברי חז"ל כגון.

כב אסור למלאות שחוק פיו בעוה"ז שנאמר אז ימלא שחוק פינו הנה לפי מש"ל דכ"מ שאמרו אסו"ר העובר לדבריהם עבריין נקרא ואפשר פסול לעדות מדבריהם ובפרט דאפשר הוא לאו מדברי קבלה דאסמכוהו אקרא והנה לכאורה יש מקום לשואל לשאל דאמרו שם בגמ' אמרו עליו על ריש לקיש שלא מילא שחוק פיו מכי שמעה מרבי יוחנן והנה אם דינא קאמר ר' יוחנן מאי רבותי' דריש לקיש. ומה שנ"ל בזה דהנה השחוק לאדם הוא לפעמים בהכרח כשרואה הדבר המרחב הלב יבא לשחוק בהכרח

רק האדם המרגיל א"ע מנעוריו שלא יבא לשחוק שוב לא יתרחב לבבו כ"כ לבוא לידי שחוק אפילו אם יראה גמלא רקדא בקבא כידוע כ"ז בטבע והנה הא דאמר ר' יוחנן אסור לאדם למלאות שחוק פיו וכו' ודאי הכוונה כשעושה כן ברצון אבל אם נזדמן לו הענין בהכרח אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו רק בודאי מחוייב האדם להרגיל א"ע שישוב לו לטבע שלא יבא לידי שחוק אפי' בהכרח והנה ריש לקיש קודם ששמע מר"י לא ידע מהאיסור וא"כ לא הרגיל א"ע עד היום וסיפר רבותא דריש לקיש שכ"כ היתה מורא שמים שמעת ששמע האיסור מר' יוחנן לא מילא שחוק פיו אפילו בהכרח שלא הכריחתהו הטבע כי הטבע בטלה אצלו לגודל מורא שמים נ"ל:

פרק ז

א הקדמה ז' בענין הרהורי עבירה אמרו חז"ל מחשבה רעה בישראל אין הקב"ה מצרפה למעשה לבד ממחשבת ע"ז והנה יש להתבונן בזה דכ"ע ס"ל דהרהור זנות אסור מדאורייתא לא מיבעיא לרמב"ן ורבינו יונה וס' חרדים דאפקי' לי' בלאו ונשמרת מכל דבר ר"ע שלא יהרהר ביום וכו'. אלא אפילו לרמב"ם אפקי' לי' מלאו שבכללות ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ולכ"ע מדאורייתא הוא בלאו. וא"כ דינו ככל הלאוין. בענין התשובה. בארבע חילוקי כפרה שהי' ר"י דורש והאיך אמרו שאין הקב"ה מצרפה למעשה. ועוד קשה דאמרו רז"ל הרהורי עבירה קשין מפבירה (הגם דרש"י ז"ל נראה דהרגיש בזה ופירש בזה דהרהורי עבירה קשין להכחיש הגוף יותר מעבירה עצמה) ועוד דרשו רז"ל בפסוק טוב מראה עינים מהלך נפש. טוב (ליצה"ר כן פרש"י) מראה עינים באשה יותר מאותה מעשה עצמה. והנה מראה עינים מחשבה הוא (והנה סבור הייתי לפרש דהכוונה דמחשב' רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. רצ"ל. באם חשב בעבירות הזנות. ואח"כ ח"ו פעל במעשה ע"י המחשבה והי' לפי הנראה מהראוי לחשוב זה לשני עבירות בכף מאזנים של יוצר בראשית. כיון שהמחשבה הוא לאו בפ"ע והמעשה הוא עבירה בפ"ע אעפ"כ לא יתחשב רק לעבירה אחת. וז"ש שאין הקב"ה מצרפה למעש"ה שעושה ע"י המחשבה ההיא אבל כשלא גמר המעשה ונשארה אצלו עבירת המחשבה. אעפי"כ לעבירה בפ"ע יחשב. אבל לפי"ז יקשה לנו מגמ' חולין דקאמרי שם. הרי שאמר לו אביו הבא לי גוזלות וכו' היכן אריכות יחיו וכו' (והשיבו ע"ז) דלמא מהרהר בעבירה הוה (ופריך) דהרי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפ' למעשה. והנה לפמ"ש אינה קושיא כלל והנראה לי בזה דמדותיו של הקב"ה הם חדה כנגד מדה ובאיז' ענין שחטא באותו ענין מביא עליו העונש וכן התשובה מוכרחת להיות באותו ענין ובאותו אבר שחטא כגון רגלי' ממהרו' לרוץ לרעה ירוץ לבה"כ ולבהמ"ד וכו' (חסר) ולפי"ז יצא לנו דבאמת

מחשבות רעות עבירות חמורות המה. ונכון לפרש הגמ' כפשוטו הרהורי עבירה קשין מעבירה. כי יוכל להרבות חטאים באין מונע כמו במעשה דצריך כלים מוכנים. וגם עוזב כמה פעמים המעשה מחמת הבושה מבני אדם ויראה מהם משא"כ במחשבה. וכן הא דאחרו רז"ל ודרשו ע"פ טוב מראה עינים וכו' יצדק שפיר לפי הנ"ל אך לענין התשובה יצא לנו מזה דתשובת האדם על המחשבה הוא תשובת המשקל תספיק לו ג"כ המחשבה עיין בפרמ"ג בפתיחה הכוללת לאו"ח הרהור טוב מבטל (ומכפר) על הרהור רע וכתב שם עוד דגם על הרהור ע"ז. יהרהר בד"ת יראת השם ונ"ל בזה כיון ששם לעצמיותו הטוב תספק לו תשובתו בהרהור. ודי בזה למשכיל.

ב ודע דכתב רבינו יונה בשער התשובה דהא דמחשבה רעה לא תצורף למעשה הוא קודם שעבר ושנה בעבירה ההיא אשר חושב בה בחושבו בעבירה שעבר ושנה בה אזי מצורף גם המחשבה למעש' לפי מש"ל יתכנו הדברים דכיון שעבר ושנה שב המקרה לעצ' לענין הזה ויש חשש לעונש על שונאי ישרא' במעש' וצריך לתשוב' כמו על המעש' ופ"ז ידוו כל הדוויים והש"י יסלח לעמו ברוב רחמיו (הג"ה הן אחת שכעת לא ידעתי מקומו איה בדברי רז"ל ואדרבה מהגמ' נראה לכאו' בהיפך בסוף חולין מדלא פריך ודלמא מהרהר בעבירה. והקשה הרי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה והשיב ודלמא מהרהר בע"ז. ואי בעבר ושנה מצורף המחשבה למעשה לימא דשמא מהרהר בעבירה שעבר ושנה בה. ויש ליישב דעדיפא מיני' קפריך אפילו בלא עבר ושנה ובע"ז דבעבר ושנה קלא אית לי'. אבל אעפי"כ לא ידעתי שחר מקומו איה בדברי רז"ל. עד יערה עלינו רוח ממרום. והנה האיר הש"י את עיני ומצאתיו בקידושין (דף מ"ם). עולא אמר כדרב הונא דאמר ר"ה כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' עיי"ש ובפי' רש"י ותבין. ע"כ הג"ה)

ג והנה יש להתבונן בזה הענין בענין הרהור זנות. דלכ"ע הרהור אפי' בפנוי' אסור מן התורה לא מיבעיא להרמב"ן ורבינו יונה וחרדים חנו זה ממנין תרי"ג מונשמר"ת מכל דבר ר"ע שלא יהרהר ביום וכו' ולדבריהם אסור מן התורה ממנין תרי"ג אפילו להרהר באשתו שלא בשעת זיווג ואפילו בענייני זיווג זכר ונקבה בעולם אפילו אינו מהרהר לעשות ח"ז רק מצייר ציור התיעוב במחשבתו יהי' באיזה אופן שיהי' הכל הוא בכלל הל"ת ממנין תרי"ג מונשמרת וכו' כי סתם נאמר ונשמרת מכל דבר ר"ע מכל דבר המביא לידי ר"ע הוא הקרי כנודע אלא אפילו לדעת הרמב"ם שלא מנה ונשמר"ת וכו' ממנין תרי"ג עכ"ז מודה דכל הנ"ל אסור מדאורייתא מלאו שבכללות. ולא תתורו וכו' מיהו יהי' איך שיהי' הוא רק איסור לאו והוא מתכפר בתשוב' עם יוה"כ. מיהו לדעת רבינו יונה הנ"ל שאם עבר ושנה בעבירה גם המחשבה מצטרפת למעשה. הנה כפי הנראה בעבירת הזנות והתיעוב. אין טפם לחלק באיזה סוג ומין ממיני התיעוב עבר ושנה.

ובאפשר לפי הנראה אפילו בהוצאת ז"ל ח"ו כיון שעבר ושנה ח"ו ואח"כ הרהר באיזה ערוה או אשת איש באפשר ח"ו יצורף המחשבה למעשה קודם לתשובתו והנה הוא מסיג חייבי כריתות ומיתות ב"ד וצריכין לצירוף יסורין עם התשובה ויוה"כ (ומיהו כבר כתבנו בפתיחה מעניני חלוקי כפרה אשר לא יפול לב האדם עליו כי הש"י ישמור רגליו מלכד בשובו בתשובה ותהיה תורתו ומצותיו חלף יסוריו) רק עכ"פ צריך האדם לידע מזה לשוב אל י"י וידע כי אינו נקי אפילו מהעבירות החמורות ולזה אפשר שארז"ל הוה שפל רוח בפני כל אדם. הגם שיודע בבירור שהוא לא עשה עבירות חמורות כמו איזה רשע מפורסם בניאוף וכיוצא עכ"ז יהי' בלבו שפל רוח לנגדו ויאמר בלבו שהוא גרוע יותר והאיך אפשר לו לצייר בלבו באמת זה הענין ולפמ"ש יונח כיון שגם הוא עבר ושנה בעבירות שהם מסוג זה ואח"כ נקה לא ינקה מהרהור. א"כ יש בידו ח"ו חבילי חבילות עבירות חמורות ישוב אל י"י וירחמהו. ויחנינו כימי עולם:

ד אי לזאת. לפי מה שנודע במצות התשובה ווידוי צריך לפרט החטא כמשארז"ל מפסוק ויעשו להם אלקי זהב. הנה לפי הנ"ל אין די להתוודות הרהרת"י בזנו"ת דזה הוא רק לאו. רק צריך להתוודות בפירוש הרהרת"י בערוה פלונית. וכיוצא כי באם ח"ו חטא מסוג הזנות במעשה אפילו בהוצאת ז"ל ח"ו ההרהור שאחר המעשה יוחשב ח"ו באפשר למעשה ע"כ צריך לפרוט החטא והטוב וסלח יסלח לו:

ה וזאת לדעת מה שנ"ל בפרט הזה דודאי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. והוא בנפול לאדם איזה מחשבה באונס ע"י הסתכלות פתאומי וכיוצא. ודאי זה אינו מסוג הזה. דע"ז נצטוינו ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' היינו כשיגיעו ח"ו לידו הרהור צריך לקיים ולא תתורו וכו' לדחות הדבר ממחשבתו רק כאשר יזכירהו השכל שזה ההרהור אסור. והוא מאריך במחשבה ברצון זה הוא האיסור מן התורה אפילו לצייר התענוג של התענוג במחשבה ברצון אסור. אבל מה שנופל לאדם במחשבה באונס. ותיכף שיזכירהו השכל והיצ"ט יקיים ולא תתורו וכו' יהי' חלקו בחיים ואין בידו עון. ואדרבה מצות ולא תתורו וכו' תחשב בחשבון מצותיו. וזה הוא הפירוש של ולא תתורו. מלשון התרי"ם את הארץ היינו מרגלים שדרך המרגל לחפש ולחקור במטמונות. כן נצטוינו שלא לחקור ולחפש ולהאריך במחשבה הנופלת פתאומית רק ידחנה ממחשבתו ואז טוב לו:

ו אחר הדברים האלה באתי להזכיר פרט אחד לי ולבני גילי את אשר נמצא כתוב בכתבי תלמידי הבעש"ט זצלה"ה בנפול לאדם בשעת תורה ועבודה מחשב' זרה והרהור רע אל ידחהו ממחשבתי רק יעלנה לשורשה דהיינו אם היא מחשבה מזנות וכיוצא שהיא מסוג בחי' אהב"ה יעלנה לשורשה למדת אהבה אמיתית היינו מדת החסד וכן מחשבת

היראה למדת הגבורה וכיוצא בזה בבנ"ד למדת התפאר"ת כי הם מהניצוצין שנפלו בשבירה ובאו אצלו לצורך עלי' א"כ לפי"ז א"צ לדחות המחשבה רעה ממחשבתו רק אדרבה להאריך עד שיעלנה לשורשה באופנים הידועים למשכילים תדע ידידי שאין הדברים כפשוטים לפני כל אדם כי אם תאמר כן הנה תפול ח"ו המצות ל"ת של ולא תתור"ו אשר נצטוינו רק תדע שהדבריהם הללו מגיעים רק לצדיקים תמימים אשר לבם חלל בקרבם ויודעים בטוב אשר כבר בטלה אצלם החמדה והתאוה והנה מהיכן באה לו המחשבה הלזו בודאי זה אינו מצד יצרם הרע כי כבר הפכוהו לטוב ולמתוק ע"כ זאת המחשבה מניצוצי השבירה באה להעלותם משא"כ מי שאש היצר עדיין בוער ומתאוה לתאוה הגם שאינו עושה בפועל אבל התאוה בחובו נטמנת להתאוות להיתר ולאיסור תאוות גשמיות הנה איך תאמר שיעלנה והנה זאת התאוה הוא מחלק הרע והחומר שבקרבו ע"כ לאיש כזה אין מנוס רק לקיים ולא תתור"ו לדחות זאת המחשבה תיכף בזכרו (עיין כ"ז בס' התניא של החסיד הגאון מהרז"ש זצ"ל) וזה לדעתי פי' הפסוק ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אש"ר את"ם זוני"ם אחריה"ם רצ"ל מה שאני מצוה אותך ולא תתורו לדחות מחשבה רעה ממחשבתך תיכף כרגע היינו דוקא כשהמחשבה הזאת היא עדיין ממחשבות כאילו אשר אתם זונים אחריה' עדיין שיש בתוככם עדיין חשקות ותאוה להענין הזה הנופל במחשבתך א"כ המחשבה הזאת הוא מצד תאוותך הבהמיית משא"כ אם הוא מחשבה כזאת אשר אינכם זונים אחריה עוד שכבר בטל אצלך היצר מזה הענין אז יש ענה טובה מזה להעלותה לי"י כי המחשבה היא מניצוצי השבורה ובא' לצורך עלי':

ז לפ"ז יש להתבונן אפילו אינו צדיק גמור רק שבאותו הענין הנופלת במחשבתו יודע בעצמו בטוב שאין לו תאוה לזה ע"כ הוא ג"כ מניצוצי השבירה ומהראוי למשכיל להתעסק בצורך עליה כפי שכלו ותבונתו:

ח הנה לפי הנ"ל עיקר התעסקות בעליית המחשבה הוא להשרידים אשר י"י קורא אבל לפשוטי ההמון ידחה המחשבה רעה לקיים ולא תתורו אעפי"כ אחר הדחיה מהראוי לחשוב ולצייר השמות הצריכים לעלי' לכל ענין כפי בחינתו דהיינו במחשבת אהבה יצייר השם אל והשם הוי"ה בניקוד סגו"ל ובמחשבת יראה יצייר השם אלקים והו"י בניקוד שב"א וכיוצא בשאר אין מן הצורך להאריך וכבר הם בכתובים אצלינו דרושים עמוקים בזה. וכעת די בזה למשכיל יהי י"י אלקינו עמנו:

פרק ח

א הקדמה ח' בענין יראה ואהבה היראה ואהבה הם ב' מצות ממנין תרי"ג כאשר יתבארו במקומן אם יזכנו השי"ת והנה הם ממצות הנהוגים בכל עת ובכל זמן. אך להיות שהם נצרכים ביותר לכל מצוה ולכל תורה ותפלה. דאמרו בזוה"ק אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא. פקודין בלא דחילו ורחימו וגו'. הנה תראה שהיראה ואהבה הם תרין גדפין לכל מצוה להעלותה אל י"י לעשות נחת רוח לפניו ית' ולגרום יחודין עילאין. ובזולת זה נאמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש שנשאר עמלו ויגיעתו תחת השמש בעולם העשיה. דאין גדפין למצותיו ולתורתו. שיפרחו מהעוה"ז אל העולמות העליונים. פ"כ מן הצורך לדבר בשתי המצות האלה ההקדמת המצות. והש"י יורינו בדרך האמת והישר:

ב מהות היראה ז"ל הזהר בראשית (דף י"א) בראשית ברא אלקים הדא הוא פקודא קדמאה דכלא ואקרי פקודא דא יראת י"י דאקרי ראשית דכתיב ראשית חכמה יראת י"י. יראת י"י ראשית דעת בגין דמלה דא ראשית אקרי ודא איהו תרעא לאעלא גו מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא. יראה אתפרש לתלת סטרין תרין מינייהו לית בהו עקרא כדקא יאות וחד עקרא דיראה. אית ב"נ דדחיל מקוב"ה בגין דייחון בנוהי וכו' או דחיל מעונשא דגופא או דממוני'. וע"ד דחיל לי' תדיר אשתכח יראה דאיהו דחילו לקוב"ה לא שוי לעקרא. ואית ב"נ דדחיל מן קוב"ה בגין דדחיל מעונשא דההוא עלמא עונשא דגיהנם תרין אילין לאו עיקרא דיראה אינון ושרשא דיליה. ירא"ה דאיהי עקרא למדחל ב"נ למאריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין. וכלא קמי' כלא חשיבי כמה דאתמר וכל דיירי ארעא כלא חשובין. ולשואה רעותיה בההוא אתר דאיקרי יראה (הרוצה לעמוד על אלו התוארים רב ושליט וכו'. עיין בס' ר"ת ומחותני כבוד הרב החסיד המקובל המפורסים מהרצ"ה שליט"א. ביאר זה על ד' אותיות של השם הנכבד והנורא אי"ה ידובר בזה אם יזכנו השי"ת. ומ"ש ולשואה רעותיה בההוא אתר דאיקרי ירא"ה קרוב לפשט הכוונה לקשר רצונו ומאוייו במקום הנק' יראה היינו השכינה הקדושה שכל מעשיו יהי' בהם חפצו ותשוקתו רק עבור השכינה ולתיקונה. לקשרה עם דודה ביחודא שלים. ותהי' רצונו ומחשבתו דבוקה בה תמיד) בכה ר"ש ואמר וכו' באתר דיראה קדישא שרי. מלרע אית יראה רעה דלקי ומחי ומקטרג. ואיהו רצועה לאלקאה חייביא. ומאן דדחיל בגין עונשא דמלקיותא וקטרוגה כמה דאתמר לא שרייא עלי' ההיא יראה י"י דאיקרי יראת י"י לחיים. אלא מאן שריא וכו' ובג"כ אתר דאקרי יראת י"י ראשית דעת אקרי וע"ד אתכליל הכא פקודא דא ודא עקרא ויסודא לכל שאר

פקודין דאורייתא מאן דנטיר יראה נטיר כלא לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא דהא דא תרעא דכלא וכו' עיי"ש. ובת"ז תיקון ל"ב ז"ל תקונא קדמאה יראה ועלה אתמר ראשית חכמה יראת י"י. דאית דחילו ואית דחילו. יראת י"י דא שכינתא מלכות קדישא. יראה רעה דא רצועה לאלקאה לחייביא ומה ניהו סם המו' דס' מנוקבא דילי'. יראת י"י איהי אגרא למאן דנטר פקודין דל"ת. יראת רעה איהו רצועה לאלקאה למאן דאעבר עלייהו. קם ר"ש ואמר אלעזר ברי אית מאן דדחיל לקוב"ה בגין דייחון בנוי ויסגי עותרי' בהאי עלמא. ואי חסר מהאי לא דחיל לי' האי לא שוי ליה יראת י"י לעקר' אבל מאן דדחיל לקוב"ה בין בטיבו בין בעאקי. הא דא שוי יראת י"י ביה לעקרא דתלת דרגין אינון דיראה. אית יראה בין בטיבו בין בעאקו. ואית יראה דדחיל לקוב"ה בטובו ולא בעאקי ואית יראה דלא שוי לי' עלי' לעקרא בין לטיבו בי' לעאקו. צדיק גמור שוי לה עלי' לעקרא בין לטובו בין לדינא בינוני שוי ליה עלי' לטובו ולא לדינא. רשע גמור לא שוי לי' עיקרא לא בטובו ולא בדינא. ושכינתא אמאי אתקריאת יראה דהא הוא מסטרא דעמודא דאמצעיתא אתנטילת אלא כמה דעמודא דאמצעיתא נטיל מרחמי ודינא דאינון ימינא ושמאלא הכי איהו נטלא מתרווייהו מסטרא דשמאלא דא אתקריאת יראה פחד יצחק דמסטרא דימינא אהב"ה אתקרי ודא פקודא תניינא דאתמר בה ואהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד עכ"ל הנה העתקתי המאמרים האלה להיותם למזכרת להבא לעורר נפשו ביראה אבל ביאור המאמרים האלה רחבים מני ים יזכני הש"י לדבר בם וכעת לא באנו רק לדבר בענין מצות היראה אשר היא בחיוב לכל עת ובכ"ז לכל איש הישראלי ובפרט בכל תורה ותפלה ובכל מצוה והנה תתבונן דמהות היראה המסורה לכל הוא יראת הרוממות ולא יראת העונש. והיא להתבונן במחשבתו גודל רוממותו ית"ש ותפול עליו אימה ופחד ויתבושש מגדולתו. ויעמוד מרעיד כאשר יתבונן איך הוא ברי' מעוטה בדעת עומד לפני תמים דעות המשגיח עליו וכל צעדיו יספור והנה האיש אשר כבר הרגיל את נפשו ביראה הלזו והאיר אור נשמתו ונזדכך חומרו. שב לו הענין לטבע. ויראת י"י תמיד צפונה בלבו בזולת התעוררות כמו העומד בהיכל המלך תמיד ורואה גדולתו אין צריך להתעוררות הלב לחשוב בגדולתו. רק ממילא היראה תקועה בלבו. אבל מי שכבד ומגושם חומרו עדיין. הנה חומרו מונעו מהיראה ואינו מתיירא. ועכ"פ הנה היא מצוה מחוייבת אקרקפתא דגברא לעורר רעיוניו בכל עת שיזכור. להתבונן בגדולתו כפי שכלו בכדי שיתפעל ביראה. והנה היא ראשית דעת כאמור בזהר. וע"כ תיכף בעומדו ממטתו מחוייב לעורר רעיוניו. ולקבל ע"ע לקיים מצות עשה של היראה ויתבונן בגדולתו ית"ש עד שיתפעל. וכן בכל פעם שיזכור ומכש"כ קודם כל תפלה ותורה

ומצוה. ואם לגודל גשמיות חומרו לא יתפעל הנה אעפי"כ קיים מצות היראה בקטנות כיון שהתעורר את נפשו. ויבקש מהש"י לעזור לו להתעוררות נפשו בפועל. וגם יסייע א"ע באבהן אברהם יצחק ויעקב שהורישו היראה לבניהם אחריהם. והיא עכ"פ בכח כל איש הישראלי ע"כ יזכיר זכות אבות (עיין בס' התניא מאד עמקו מחשבותיו) וגם נ"ל לצייר לפניו שם הויה בניקוד אלקים ובניקוד שב"א ובנקוד יראה. וכולי האי ואולי ירוחם מן השמים ויתפעל ביראה. ובקיצור הענין תיכף בעמדו ממטתו יזכור במצות היראה ויפנה ויטול ידיו. ויקבל ע"פ ויכוין לקיים מצות היראה ויחשוב איך הוא ית' רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין. והוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ויצייר לפניו השמות הנ"ל ויזכור זכות אבות שהורישו לנו היראה. וכ"ז יעשה גם קודם כל מצוה ותפלה ותורה. ובכל פעם שיזכור מהיום זה מה שנ"ל וידובר עוד מזה אי"ה בענייני התפלה. הנה בזאת נלפע"ד אשר יקויים המצוה לכל איש ואיש מהמון אשר כח חומרם עדיין מגושם. ולא יתפעלו כרגע אעפי"כ יקויים בם יראת י"י לחיים. והש"י יאיר עיניהם שתהי' היראה בהתגלות לבם בפועל ממש:

ג ועוד תדע הנה עפ"י האמור בזוה"ק יראת העונש לאו עיקרא דיראה ומעוררת דינים ח"ו. וא"כ למה נבראת היראה הלזו. תדע שמן הצורך ליראה הלזו כשרואה אדם שיצרו מתגבר עליו. אזי סגולת היראה לשרוף התאוות וכמ"ש בגמ' לעולם ירגיז אדם יצ"ט וכו' נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו' יקרא ק"ש וכו' לא נצחו יזכיר לו יום וכו'. הנה קשה אם הוא הסגולה היותר בדוקה בזכרון יום וכו' למה ציוו לעסוק מקודם בסגולות אחרות שאינם בדוקות כ"כ. אך הוא הענין אשר דברנו. דאין לעורר היראה הלזו היא יראת העונש משום דמעוררת דינים על שונאי ישראל. ע"כ יעסוק מקודם ביראת הרוממות בתורה וק"ש (כאמור אצלינו באריכות בחידושים לגמרא לשם) וכשרואה שאין ברירה שהיצר מתגבר עליו אזי בהכרח להתעורר ולשרוף תאוות היצר ביראה הלזו. ואעפי"כ הבורא כל ברוב רחמיו ימתיק הדינים. כיון שכוונת האדם לש"ש לבלום רסן תאוותו וכ"כ הקדוש מהרד"ב זצוק"ל בפסוק כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה. דקדק הוא ז"ל. כיון שראה איתם עוסקים באהבות רעות בזנות הל"ל רק אין אהבת אלקים וכו'. (גם ר"ק מיעוט מה בא למעט) אך הכוונה שאמר רק מיעוט אפילו אותה היראה המועטת היא יראת אלקים יראת העונש אין במקום הזה דאילו היה להם אפילו רק יראת העונש היתה שורפת התאוות רעות. ובמ"א הארכנו בזה וכעת די בזה:

ד מהות האהבה. ז"ל הזוה"ק דף י"א בראשית. פקודא תניינא. דא איהי פקודא דפקודא דיראה אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין ואיהו אהב"ה למרחם ב"נ למאריה רחימו

שלים דכתיב התהלך לפני והי' תמים שלים ברחימותא. ודא הוא דכתיב ויאמר אלקים יהי אור דא רחימו שלימתא דאקרי אהבה רבה. והכא איהו פקודא למרחם ב"נ למאריה כדקא יאות. אמר ר"א אבא רחימותא בשלימו אנא שמענא בי' א"ל אימא וכו' אר"א אהב"ה רב"ה היינו אהב"ה שלימתא בשלימו תרין סטרין ואי לא אתכליל בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות בשלימו. וע"ד תנינן בתרין סטרין איתפריש אהב"ה רחימו דקוב"ה אית מאן דרחים לי' מגו דאית לי' עותרא אורכא דיומין בנין סחרניה שליט על שנאיה ארתיה מתתקנין לי' ומגו כך רחים לי' ואי להאי יהא בהיפוכא ויהדר עלי' קוב"ה גלגולא דדינא קשיא. יהא שניא לי' ולא ירחים לי' כלל ובג"כ רחימו דא לאו איהו אהב"ה דאית לי' עקרא. רחימו דאיקרי שלים ההוא דהוה בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו ותקונא דאורחוי דא רחים לי' למאריה כמה דתנינן אפי' הוא נטיל וכו' דא איהו רחימו שלים דהוה בתרין סטרין וכו' אר"א לא אצטריך לאתנשי יראה בכל פקודי כש"כ בפקודא דא אצטריך יראה לאתדבקא בהאי היך אתדבקת. אהב"ה איהו בסטרא חד טב וחד ביש כמה דאתמר דיהב עותרא וטב אורכא דחיי בני ומזוני כדין איצטריך לאתערא יראה ולמדחל דלא יגרום חובה וע"ד כתיב אשרי אדם מפחד תמיד בגין דהא כליל ירא"ה באהב"ה והכי איצטריך בס"א דדינא קשיא לאתערא בי' יראה כד חמי דדינא קשיא שריא עלוי כדין יתער יראה וידחל למארי: כדקא יאות ולא יקשה לבי' וע"ד כתיב ומקשה לבו יפיל ברעה בההוא ס"א דאיקרי רעה אשתכח יראה דאתאחדת בתרין סטרין ואתכלילת מינייהו ודא איהו אהבה שלימתא כדקא יאות עכ"ל. הנה אין דעתינו לפרש כעת המאמר לפי קט שכלנו. רק הבאתי המאמר הצורך למצות אהב"ה הנצרכת ג"כ לכל מצוה ולכל תורה ותפלה. והיא נהוגה בכל עת ובכ"ז. והנה לדעתי גם במצות אהב"ה לצאת י"ח המצוה של תורה. הדין הוא כמו במצות היראה בכל הפרטים שביארנו לעיל אות ב' אשר תיכף בקומו יכוין לקיים מצות אהבה ויחשוב בטובת הבורא ית' על נבראיו. ובפרט לאומה הנבחרת והטובות הפרטיות שבכל עה ובכל זמן ורגע. עם גודל רוממות בוראינו. ושפלות מצבינו. אז יתלהב לבבו לאהבה עזה כ"א כפי רוחב הבנתו. ואם מחמת הגשמת הגוף אטום לבבו מהתפעל באהבה. הנה עכ"ז בהתעוררות המחשבה. וזכירת חסדי אבות אשר הורישו לנו בירושה מדת האהבה יקיים בזה המצוה באהבה מסותרת (עיין בס' התניא) וגם נ"ל לצייר לפניו השם הוי' בניקוד סגו"ל והשם א"ל ויבקש מהש"י להאיר בלבו האהבה בהתגלות לבו ונפשו להתנענע באהבת השי"ת ותורתו ועבודתו וכולי האי ואולי הש"י יעזרהו וכזה יעשה קודם כל תורה ותפלה ומצוה.

ובכל שעה מהיום שיזכור. ודי בזה למשכיל מהמון עם (כי רחמנא לבא בעי) עד יערה עלינו רוח ממרום:

ה אמנם כן את אשר עם לבבי אשיחה בנידון המ"ע של התפלה הנה צריכה ג"כ ליראה ואהבה. מי שחננו הש"י בדיעה והשכל אין די בהערת היראה ואהבה רק בהתחלת התפלה בסדרה כאשר תקנו אנשי כנה"ג. דהנה הם סדרו לנו הסדר עפ"י סדר עליות העולמות ממטה למעלה. והנה תתבונן בהתחלת סדר התפלה ברכות השחר וקרבנות. הנה היא תפלת העשי'. והנה הוא מעורר לנפשו היראה ואהבה כפי התבוננות שכלו בגדולת המלך בעולם העשי'. והנה מברוך שאמר מתחיל תפלת היצירה. הנה האהבה הקודמת לאדם אינה אפי' ערך בחי' היראה הנצרכת ליצירה (התבונן נא במושכלות אשר עתוק בעולם התחתון הוא מלכות של עולם שלמעלה ממנו והבן) התבונן נא עפ"י פשוטו במשל שהביא בעל חו"ה בתינוק שהי' בבור אסור אצל המלך. והמלך שלח לו מזונו בכ"י ע"י אחד ממשרתיו. והי' משבח ביראה ואהבה את בעל הבור אשר יש לו ממשלה על הבור הזה. והוא עבדו. וגם השליח הוא עבדו של מלך. וכששמע השליח דבריו. הנה הזהירו אל תאמר כן שלא תחטא. כי אין הבור הזה לבד ממשלחו של מלך כי הבור הזה כאין לנגד רוחב ואורך ארצותיו של מלך ואין אני ואתה בלבדינו עבדיו של מלך רק צבאותיו וחייליו כחול הים. והבין הנער מעט מגדולת המלך וקם מרעיד. הנה אין היראה ואהבה הקודמת נחשבת לכלום נגד היראה ואהבה הניתוספת להנער אחרי הודיעו השליח מגדולת המלך. וכל מה שמוסיף השליח בהודעה את גדולת המלך ניתוסף בהנער בכל פעם יראה ואהבה יתירה. הנה ממשל הזה תבין הגם כי אין סוף לגדולתו ית"ש. הנה אנחנו כתינוק הזה אשר בכל פעם מודיע אותו השליח יותר. ע"כ מהראוי לכל מי שחננו הש"י בדיעה. אשר בהגיעו בסדר התפלה מעולם ועד עולם ומהיכל להיכל כנודע מכתבי מרן האריז"ל יקבל התעוררות חדשה ביראה ואהבה ודי בזה למשכיל על דבר.

ו ודע את אשר התבוננתי מכתבי תלמידי הבעש"ט זצלה"ה (מובא בס' תולדות יעקב יוסף) אשר ביותר יהי' התאמצות האדם להתגלות היראה מההגלות האהבה כי באם יזכה האדם ליראה אמיתיית יסייעוהו מן השמים לאהבה אמיתיית כי דרכו של איש לחזור וכו' והבן:

פרק ט

א הקדמה ט' שרש המצות מכתבי מרן האריז"ל ז"ל מרן ז"ל בטעמי המצות. דע כי יש ד' מיתות ב"ד ויש מיתה ב"ש ויש כרת וב' אלו האחרונים חשובים לאחד כי שניהם ב"ש

וכו' אך המיתות ב"ד חלוקים במציאותם עצמם והנה הם ה' מיתות כנגד ה"ג המכוסים בדעת ז"א כי כל הלאוין הם גבורות כנודע עכ"ל. הנה מן הצורך להקדמה זו. מי שעבר ח"ו ידע כי פגמו הוא בדעת. ויראה לתקן הדע"ת בשובו אל י"י להודיע לבני האדם גבורותיו ולראות שיהי' דבוק בדעתו תמיד ואהבתו ויראתו ית"ש ובתורתו ומצותיו. וכיוצא ישמע חכם ויוסף לקח ומי שחלק לו הש"י יכוין בשמות הדעת כמבואר בכתבי מרן ז"ל ונ"ל לכוין לפעמים שם אהי"ה. גושפנקא דחתים בי' שמיא וארעא לא קבלתי זה והש"י יודע:

ב עוד מדברי מרן זצלה"ה. ואמנם ה' אלו (רצ"ל הג' הנ"ל) הם מתפשטים בה' קצוות דז"א מעורבים עם חסדי ז"א כנודע ויש בהם ב' חלוקות ב"ג שלש מכוסים וב"ג וב"ש מגולים והמכוסים נק' לאו שאין בו מעשה. כי בהיותם מכוסים אין בהם מעשה. והמגולים הם נק' לאו הניתק לעשה פי' כי כל עשה הוא בחסדנו. והנה גבורות אלו הנמתקים עם החסדים ניתקו לעשה כי הוסרו ונמתקו מבחי' הגבורות ונעשו חסדים. ואמנם על ב' בחי' אלו אין לוקין עליהם כי החסדים הם מבסמים אותם עכ"ל ולפי"ז תתבונן ידידי את אשר כתבתי בהקדמה ה' בשם הפרמ"ג. בלאו הניתק לעשה אם לא קיים העשה מיפסל לעדות (הגם דאינו חיוב מלקות הוא משום חומר העון לא יכופר במלקות) הנה לפי דברי מרן אינו כן. וכן בלאו שאין בו מעשה שכתבתי לשם דנ"ל דמיפסל מדאורייתא עיי"ש ולפי דברי מרן ז"ל אינו כן. אך כבר כתבנו דאין להוציא דין ע"י הטעמים כי אין סוף לטעמי תורתינו. עכ"ז הדבר הזה הוא בספק. ויהי' איך שיהי' ודאי מדרבנן מיפסל נ"ל:

ג ע"ש ז"ל ואמנם מ"ע הם בבחי' החסדים כידוע כי שם א"ל בחסד וא"ל במילואו גי' קפ"ה ו"ב א"ל גי' ש"ע (נ"ל ב"פ א"ל נגד החסדים המכוסים והמגולים נ"ל) שהם מצית עש"ה שהוא ש"ע וד' אותיות (של) ב' א"ל והכולל הרי עש"ה (נ"ל חשבון האותיות והכולל נגד ב"פ שנכללים הה' חסדים שמתפשטין עד הוד ונכללים ביסוד. לזה מרמז הכולל. ונכללים אח"כ במלכו"ת שבו. לזה מרמז חשבון האותיות כי במלכות שבכל פרצוף הוא חשבון מנין האותיות כנודע. והש"י יודע) הנה לדעתי בביטל מ"ע כאשר ישוב אל י"י יתעסק בחסדים לגמול חסד בגופו ובממונו ויכוין לשם א"ל במילואו. נ"ל:

ד ע"ש ז"ל עיין מה שארז"ל כל ל"ת שבתורה נשים חייבות חוץ מבל תשחית וכו' וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות וכו' והטעם הוא לפי שכל ל"ת הוא בגבורה שהוא חלק הנשים חוץ מבל תקיף שהאשה אין לה דיקנא. אבל מ"ע הם החסדים המכוסים ולכן נשים פטורות לפי שאין הנשים שהם לאה ורחל נוטלות חלק בהם לפי שלאה אינה יכולה ליטלם רק בכיסוי גמור ורחל ג"כ אינה נוטלת לפי שהיא אינה מתחלת רק

מן החסדים במגולים למטה ואלו נק' שהזמן גרמא (רצ"ל המכוסים) לפי שכבר ידעת שיחודא החסדים צריך המשך זמן וזהו במכוסה לפי שמעכבים אותם המחיצות מלירד. ונמצא כי הזמן גרמא להם לירד. אבל החסדים המגולים יורדים בתוכו במרוצה לפי שאין להם מחיצות המעכבים אותם כנ"ל אצלינו וכו' ולכן נק' מ"ע שאין הז"ג שאלו נוטלם רחל לכן הנשים חייבות בהם עכ"ל. הנה בכאן נראה מדבריו הקדושים דמ"ע שהז"ג הם מבחי' חסדים המכוסים. ומ"ע שאין הז"ג הם בחי' המגולים והנה בסמוך בדף שאחריו נראה בהיפך. וז"ל למה נשים פטורות ממ"ע שהז"ג לפי שכבר נודע שהנו"ק היוצאת מהחזה דדכורא ולמטה ובאותו מקום הם דבוקים ביחד ומקום ההוא יקרא זמ"ן כי הזמן היות בחי' יו"ם ובחי' לילה נק' זמ"ן וז"א נק' יום ונו"ק נק' לילה (נ"ל דמש"ה זמ"ן בגי' מהב"ן) וכל המצות אשר הם תלוים נגד המקום ההוא מהחזה ולמטה נק' מ"ע שהזמן גרמא וטעם הנ"ז כי שם נק' זמ"ן ומשם ולמעלה חייבת כי אין הזמן גרמא אבל מ"ע במקום חיבורם הוא מ"ע שהז"ג. ולכן הנשים פטורות ממ"ע שהז"ג דנו"ק אתכלילת בדכורא א"כ בעשות הזכר את המצוה אין הצורך שגם הנשים תעשנה לבדה כי כבר נכללת עמו בעת שעושה אותה המצוה כי רמ"ח איברים שלה נכללים ברמ"ח איברים שלו ומהם נעשים אבל מל"ת הם נגד שס"ה גידין ויש לו שס"ה בפ"ע ולה שס"ה בפ"ע כי הם נבדלים אותם דדכורא מאותם דנו"ק ואינם מחוברים רק בבשר העליון והחיצון של רמ"ח איברים ולכן גם היא חייבת בהם בפ"ע עכ"ל. הנה אתה הראת לדעת דס"ל דמ"ע שהז"ג תלויות מהחזה ולמטה אשר שם החסדים המגולים. ומ"ע שאין הז"ג תלויות מהחזה ולמעלה אשר שם המכוסים. והנה הסברות המה הפוכות לא ידעתי לפרשם עד יערה עלינו רוח ממרום. ונ"ל דנ"מ רבתי איכא בין השני סברות. דלסברא השניה אם רוצים הנשים לברך אמ"ע שהז"ג. רשאין דשייך למימר וצונו. דהציווי מגיע גם להם רק שיוצאין בעשיות הדכורא דרמ"ח איברים שלה כלולים ברמ"ח שלו (הג"ה מה שכתב דרמ"ח איברין שלה כלולין ברמ"ח דילי' משא"כ הגידין כתב הר"ב מרן ז"ל שם הטעם. כי עצמות ואיברין אין לה רק מה שלוקחת ממנו וז"ש אשתו כגופו דמיא. אך הגידין הם החיות והדם המתפשט אח"כ לעצמות וזה לוקחים הזו"נ ביחד מאו"א ע"כ בזה אינה צריכה אליו ע"כ יש לה שס"ה גידין בפ"ע עיי"ש. ע"כ ההג"ה:) משא"כ לטעם הא' אין שייך לומר וצונו דאין להם שום חלק בזה והבן:

ה טעם למספר שס"ה ורמ"ח. כתב הרב מרן ז"ל וז"ל (רוצה לבאר שם טעם אומרם שמי עם י"ה שס"ה זכר"י עם ו"ה רמ"ח) והענין הוא כי הלא הגידין אשר בהם בחי' הדם מתפשט לחיות הגוף כנודע הנה הם רמוזים בשם י"ה במילואו שמי עם י"ה שס"ה והענין כי חיות האדם נמשך מאו"א הנק' י"ה והוא באופן זה י' דשם י"ה במילואה גי' ך' ה' של

שם. שהוא סוד אימא אשר בה סוד הצינורות (נ"ל דצ"ל הציורי"ן) סוד וייצר י"י וכו' כי ה"ם נקודת צירי ולכן ה' של שם הרומז בה נצטיירה בסוד ב' ציורים כי צורת ה' הוא ד"י או ד"ו ושניהם גי' ך"ד עם יו"ד (הנ"ל) הרי הכל בגי' דם כי הדם הוא נמשך מאו"א לגידים כי כל חיות נמשך מאו"א ולכן השס"ה גידין הם למעלה בשם י"ה שהוא גימט' ט"ו ועם ב' אותיות י"ז בגי' גי"ד וכו' ואמנם היות מספרים שס"ה גידין הוא ג"כ משם י"ה כי הלא בארנו כי שם י"ה הוא גי"ד שהוא י"ז והנה גם הוא ד"ם כנ"ל. וכאשר נמנה גי"ד פעמים ד"ם וכו' יהי' גימ' תשמ"ח תסור שס"ה גידין לו ושס"ה לה נשאר ח"י וזה גי"ד עם הכולל גי' ח"י וה"ס הגיד והאבר הקדוש (אשר בכללותו נתגדל טוב"ו להיות חי וקיים הבן נ"ל והשם הטוב יכפר) וסוד זכ"ר הנק' חי העולמים אשר גי"ד זה מיוחד בו ואין אחר כמוהו דוגמת שאר השס"ה גידין שהם כפולים ואינה צריכה היא אליו ולכן חייבת במל"ת. אך רמ"ח מ"ע המה מחוברים וכו' הרמ"ח שלו והרמ"ח שלה הכל אחד הוא כי הרמ"ח מ"ע יוצאים מב' אותיות ו"ה כי זכרי עם ו"ה רמ"ח והנה רמ"ח אלו הם בסוד אותיות ו"ה שהם זו"נ כי שם מתחברים שניהם אב"א בסוד האברים והבשר וכו' ולכן הרמ"ח מ"ע הם למטה. והשס"ה מל"ת הם למעלה כי הם דם חיות האברים הנמשך מאו"א (כצ"ל ויש שם ט"ס) ובזה יתיישב כי לכאורה הי' ראוי להיות להיפך (רצ"ל רמז י"ה במ"ע ו"ה בל"ת) ואמנם מב' אותיות ו"ה עם ב' אותיות הוא בגי' י"ג וכו' בסוד המילוי והיא במילוי אלפין להיות בואיהם ואו הא בגי' י"ט והוא רמוז אל הנוקב' וכו' בגימ' חו"ה ונאמר עתה י"ג פעמים י"ט גי' רמ"ח ע"ה הרי א"כ כי אין כאן רק רמ"ח לבד משא"כ בשס"ה שהם כפולים עכ"ל:

ו ועפי"ז יש לפרש מ"ש הנביא ופדויי י"י ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם וכו' רצ"ל כאשר ישובון אל י"י על השס"ה לאוין וכו' הוא דכר ונו"ק א"כ הם ב"פ שס"ה והגיד הכוללם. וגם בזה ישובו על חטא הברית. הנה יהי' עי"ז שמחת עולם על ראשם. אז תשמח בתולה (בתולת ישראל) במחו"ל כאשר ימחלו לבני ישראל את העונות ובחורים וזקנים יחדיו. יש לפרש בחורים היינו אותן שלא טעמו טעם חטא. וזקנים. היינו אותן שחטאו ואח"כ שבו כענין שאמרו בשמחת בית השואבה. הצדיקים גמורים אמרו אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו והבעלי תשובה אמרו אשרי זקנותינו שכיפרה על ילדותינו. או יאמר בחורים וזקנים דלפעמים תבא אל העולם נשמה שכבר היא בג"ע במילואה וטובה שכבר תיקנה בעוה"ז הכל. רק נשלחה מחדש לעוה"ז לצורך הדור הנה אותן הנשמות מבטיח להם הקב"ה שאל יזדקר לפניהם שום חטא ועון הנה אותן הנשמות נק' זקנים שכבר קנו חכמה. וכבר היו לעולמים בתיקון. משא"כ הנשמות

הבאים לצורך עצמן הנה אז ב"ב יהיו בחורים וזקנים שכבר יתוקנו כולם ויהיה שמח"ת עולם על ראשם:

ז ע"ש הא דאמרינן שמ"י עם י"ה שס"ה מל"ת. להיות דע"י מצות ל"ת גורם ייחוד או"א. הנה אחורי אבא קפ"ד. גם אבא ה"ס י' הנה הוא קצ"ד. ובאימא ריבוע ס"ג הוא קס"ו. ואימא סוד ה' הרי קע"א הרי ס"ה שס"ה. ב' אחוריים בלבד בגי' שמ"י ובהצטרף י"ה שבהם הוי שס"ה. כי ע"י קיום מל"ת גורם חיבור אחורים דאו"א עם הפנים שלהם ולהיות זיווג או"א נעלם מאד ע"כ אותיות מצו"ה והוא הוי' ממש רק י"ה מתחלף בא"ת ב"ש. להורות המצות התלויות בי"ה היינו ל"ת גורמים יחוד הנעלם משא"כ מע"ת וי"ה בו"ה ואותיות אלו הם במילוי באותיות מצו"ה:

ח ע"ש יש ג' מינים בעשיית המצות. א' שמתקן הפגם שפגם באבי"ע. ב' עושה יחוד או"א. ג' עושה זיוג זו"נ והחילוק שבין יחוד לזיוג הוא כי היחוד הוא ב' גופים כביכול מתחברים ונעשים אחד. משא"כ זיוג הוא התייחדות והתחברות השפעה בפנימיות הבן ע"כ אותיות מצ"ה במצו"ה הוא בחילוף. כי באו"א עושים רק יחוד והבן: ועתה נתחיל לדבר בענייני המצות בפרטות וזה מלאכתינו. לדבר בכל מצוה ומצוה הדבר המצטרך להם עפ"י התורה אופני המחשב"ה. דבו"ר מעש"ה שבכל מצוה. וגם לבאר טעמים בכל מצוה ומצוה מפי סופרים וספרים ואת אשר מצאה ידינו. ונפל חבלינו בנעימים להמציא משכלנו טעמים בכל מצוה ולבאר בכל מצוה נצחיות המצוה בכל עת הגם שאינה נהוגה במעשה בכל עת עכ"ז ענפי המצוה מישך שייכי בכל עת. ובכל מצוה לחדש איזה ענין מחודש בכדי לצאת ידי חובת ת"ת של המצוה שהוא בתי' דב"ר. יהי י"י אלקינו עמנו ויעזרינו ע"ד כ"ש. והנה זכור חזכור את אשר הקדמנו דהגם שמצוה גדולה לחפש ולפשפש טעמים בכל מצוה ומצוה אעפי"כ אין לסמוך על הטעמים להמציא על ידם דינים. בענין איכות המצו'. כי לטעמי המצות אין סוף וחקר ואפילו יש מקום שאין טעם זה במציאות אעפי"כ לא תפול חיוב המצוה כי עוד טעמים יש עד אין חקר. וזה הוא שהכלל מסור בידינו אי"ן טע"ם למצו"ת הגם דודאי יש טעמים לכל מצוה. אך הכוונה דאין טעם למצות לחדש דינים על ידם זולת המקובל בפירוש. פוק חזי מ"ש הרב בעל מנחת יעקב בריש ה' נדה. המציא דינים ע"י הטעם. ותשוב ותראה מה שכתב עליו הרב הגדול מהו' יהונתן ז"ל בספרו תפארת ישראל. עיי"ש ותבין:

פרק א

מצוה א

מצות עשה הראשונה שבתורה היא פריה ורביה. שנאמר ויברך אתם אלקים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה. ורדו וכו' ולבני נח נאמר ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה (הנה דרשו בגמ' מי יתן טהור מטמא (מן הטפה שהיא טמאה נברא ממנה אדם שהוא טהור מי פעל זאת) לא אח"ד (לא יחודו של עולם בתמי') הנה הוא מצוה א' והבן. ע"כ הגה:).

חלק המעשה

(א) בחינת המעשה שבמצוה הזאת. הוא לישא אשה. ולהשתדל עמה בהתחברת כדרך כל הארץ כדי לפרות ולרבות להוליד ממנה עכ"פ בן ובת. וכשיוליד ממנה בן ובת קיים המ"ע דאורייתא:

ב התחלת חיוב מצוה הזאת. הוא בהתחלת שנת י"ח (עיין ברמב"ם ובכ"מ) כמ"ש רז"ל בן י"ח לחופה והנה אנחנו לא נדע מאין הוציאו רז"ל מן התורה דעד בן י"ח לא חל החיוב. ומה נשתנה המצוה הזו מכל המצות שבתורה דחיובם מבן י"ג ואילך (עיין בתוי"ט אבות) ונ"ל דנפקא לרז"ל מיוסף דהי' בן שבע עשרה שנה בעת שנאבד מאביו. והנה למה לא השיאו אביו אשה. והוא מן המצות המוטלת על האב להשיא אשה לבנו והנה מאברהם שלא השיא ליצחק עד היותו בן ארבעים לק"מ כי לא הי' לו בת זוג עד היות רבקה בת ג' שנים וגם מיצחק שלא השיא ליעקב. הוא ג"כ מטעם הנ"ל כי לא הי' לו בת זוג בא"י והוצרך יעקב בעצמו להרחיק נדוד בשליחות אביו ולא היה יכול אביו לשלחו לחוץ לארץ עד אשר נתגבר בתורה וביראה ובכח גופו לפי שניו. אבל מיעקב שלא השיא ליוסף קשה. (הן למ"ד תאומות נולדו עם השבטים. הן למ"ד כנעניות נשאו בהוראת שעה) ע"כ לומר דאין החיוב מדאורייתא עד התחלת שנת י"ח. וזה שמשמיענו התורה דהי' בן י"ז ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש דבשנת י"ח הוא התחלת החיוב זה מה שנ"ל כעת:

ג מדרבנן מצוה על האדם להשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן כדי שלא יבואו לזנות או להרהור הפרק הוא י"ג לזכר וי"ב לנקבה. וסמוך לפרק יש פלוגתא בין הפוסקים אם הכוונה קודם לפרק דהיינו בשנת י"ג או הכוונה תיכף במילוי זמן הפרק דהיינו כשימלאו לו י"ג שנה הנה יש מקום לשואל לשאול. לפי מש"ל דשנת י"ח נלמד מיעקב שלא השיא אשה ליוסף בהיותו בן י"ז יקשה לפי"ז הרי האבות קיימו כל התורה ואפי' עירובי תבשילין מדרבנן וא"כ למה לא שמר המצוה מדרבנן להשיא את יוסף סמוך לפרקו. י"ל דהמצוה הוא דוקא כשיש חשש שיבואו לזנות או להרהור משא"כ כשרואה האדם שבנו אינו בכלל זה והנה יעקב ראה ביוסף שהביא לפניו דבת אחיו באמרו שתולין עיניהם בבנות הארץ (לפי דעתו עיין בפ"ד) א"כ ראה יעקב שאדרבא מגונה הדבר בעיניו נ"ל:

ד עברו על האדם ך' שנה ולא נשא אשה ביטל מ"ע זו ונ"ל דהב"ד אין כופין עד ך' שנה ונ"ל הטעם שלא תקנו לכפותו תיכף בשנת י"ח הוא משום דכשלא הביא ב' שערות הרי הוא קטן עד שיהי' בן ך' מ"כ השוו דבריהם בכל אדם שלא לכפותו עד ך' דדלמא לא הביא ב"ש ואינו בר עונשין ונ"ל דהכפיה הוא כדין כל מ"ע כגון עשה סוכה ואינו פושה דמכין אותו עד שיעשה או עד שתצא נפשו:

ה כיון דהוא מחויב מרדות מיפסל לעדות מדרבנן עד ישוב אל י"י וירחמהו נ"ל:

ו ואם עוסק בתורה ומתיירא שלא יתבטל מחמת טרדת מזונות מותר להתאחר (גם אחר ך') ולפי מש"ל דנלמוד התחלת הזמן מיעקב עם יוסף אל תשיבני דלמא לא נשא יוסף מחמת שהי' מתייירא להתבטל מטרדת מזונות דהרי מבואר בתורה דאביו הספיק לו פרנסתו ועשה לו כתונת פסים:

ז ואם דבוק כל ימיו בתורה כבן עזאי ואין יצרו מתגבר עליו ולא נשא אין בידו עון ונ"ל דוקא אם דבוק בתורה כב"ע עד שע"י תשוקתו בתורה א"א לו להפריד א"פ לחמם את גופו לכח המוליד וכ"ה הלשון שאמר בן עזאי מ"ה אעש"ה ונפשי חשקה בתורה רצ"ל א"א לי בשום אופן לקיים המצוה כי מחמת תשוקת התורה אין לי תשוקה לתאוות כח המוליד ולפי מש"ל דנלמוד שנת י"ח מיעקב עם יוסף אל תשיבני דילמא הי' יוסף דבוק בתורה כב"ע דהרי חזינן דהוליד אח"כ וג"כ כתוב הי' רועה את אחיו בצאן א"כ חזינן דלפעמים הוא. מתבטל מתורה לעסוק במלאכה כי טוב תורה עם דרך ארץ:

ח החיוב הוא דוקא לישא אשה בת בנים ולא יאמר האדם אני אעשה את שלי ואשא אשה והש"י יעשה את שלו רק מחוייב להשתדל לישא אשה הראויה להוליד בטבע ולא יסמוך על הנם ונ"ל דאם נשא איילונית שאינה ראויה להוליד בטבע ונעשה לה נס שילדה באפשר לא קיים המצות כיון שהוא לא השתדל במעשיו עפ"י התורה דהתורה לא צוחה במצוה זו בלשון לישא אשה רק פרו ורבו ובאמת אין זה ביד האדם ע"כ משמע דוקא שהוא יצטרך לעשות במעשיו באופן הנאות בטבע לפרות ולרבות ואל תשיבני מאברהם עם שרה דעיקר מטרון לא הי' לה דגם אברהם עקר הי' כמשארז"ל:

ט נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה מחוייב לישא אחרת כשאין לו בנים (ועכשיו שיש חד"ג שלא לישא ב' נשים מחוייב לגרשה ולישא אחרת) ומן הדין כופין ע"ז הב"ד אפילו בשוטים ונ"ל דהה"ד כשילדה לו רק אחד היינו בן או בת ואין לו הנחסר מנשים אחרות כופין לגרש ג"כ כנ"ל בשהה עשר שנים אחד הלידה:

י ונ"ל כשאין לו בת ובת הגם שילדה לו אשתו ונתעקר אח"כ בבירור מחוייב לגרשה או לישא אחרת אפילו קודם העשר שנים והב"ד כופין ע"ז כנ"ל וכל אלו הדינים כיון שהגיע

לכלל זה שהי' מן הדין על הב"ד לכפותו בהכאה הנה הוא מיפסל לעדות מדבריהם עד ישוב אל י"י וירחמהו כנ"ל בהקדמה עיי"ש:

יא לא יבעול מעומד ואין האשה מתעברת מעומד (סנהדרין ל"ז) ונ"ל דלקיי' מצות עינה המחוייבת מדאורייתא וא"א בענין אחר רק מעומד לא יבטל המצות וראי' לדבר יכניה מלך יהודה דצדיק גמור הי' עיי"ש בגמ' ועוד נ"ל לפי מש"ל באות ח' דבהוליד דרך נס לא קיים המצוה א"כ ה"ה בנידון זה אם אירע שבעל מעומד וגמירי דלא מתעברא ונתעברה בנס לא קיים המצות ועיין מה שאכתוב סמוכות לזה בחלק הדבור אי"ה:

בחינת חלק דיבור של המצוה הלזו כבר הקדמנו שמחוייב האדם בכל מצוה לקיימה גם בדיבור ומחשבה) והדיבור הוא לעסוק במו פיו בדיני המצוה בש"ס ופוסקי' והנה לאו כל מוחא סביל דא בצוק העתים האלה עכ"פ מחוייב האדם לעסוק במו פיו עיקרי המצות הדינים הנצרכו' ביותר ולחדש איזה דינים מחודשים כיד י"י הטובה עליו ואחר הטובה וכו' ע"כ רשמתי בכל מצות איזה דינים אשר הם עיקרי המצוה לצאת ידי חובתו בכל מצוה וחדשתי איזה דינים כפי אשר חלק לי הש"י והי' זה למשמרת לי ולבני גילי ולצאת ידי חובתם וטהר ידים יוסיף אומץ:

א אין האדם יוצא חובת המצוה עד שיהי' לו זכר ונקבה הראוים להוליד וקא משא"כ כשהזכר סרים או הנקבה איילונית לא קיים המצוה הלזו אבל אם נשא הבן איילונית או הבת נישאת לסריס קיים המצוה כיון שבניו ראויים להוליד:

ב היו לו בנים וכו' לא קיים המצוה ואם הניחו זכר ונקבה אפילו הזכר מהנקבה והנקבה מזכר קיים המצוה אבל הניח אחד מהן זכר ונקבה לא קיים המצוה:

ג גר שנתגייר ובניו עמו קיים המצוה. אבל עבד שנשתחרר עם בניו לא קיים המצוה:

ד אפילו אם קיים המצוה דהיינו שיש לו בן ובת מצוה שלא יתבטל מפ"ו כ"ז שיש בו כח. שנאמר בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך. וכתב רב אלפס דמדרבנן קאמר ונראה דלאו דוקא מדרבנן ממש רק מיקרי עשה מד"ק דלכמה ענינים כד"ת דמי וגם מדסיים הפסוק כי אינך יודע איזה יוכשר וכו' והבן ע"כ מותר למכור ס"ת גם משום מצות לערב א"ת וכו': (ראה השמטה בסוף ספר כלי הרואים)(ה) יקדש האדם א"ע בשעת תשמיש (ויבואר הטעם אי"ה בחלק המחשבה) שלא יהנה במילוי התאוה. והנה כתב מת"ו הרב החסיד המקובל המפורסם מהרצ"ה שליטא"ל ששמע מכבוד אמו"ר הרב הקדוש מהריעי"צ זצוק"ל דעיקר האזהרה על הקידוש הוא קודם המעשה אבל בשעת המעשה א"א שלא יהנה כמ"ש במדרש על הפסוק שאמר דוד הן בעון חוללתי וכו' כלום נתכוין אבי ישי וכו' לא נתכוין אלא להנאתו. והרי ישי הי' מאותן שמתו בעטיו של

נחש ואעפי"כ אמר שנתכוין להנאתו והנה דברי אדומ"ו ודאי א"צ חיזוק אבל לדין יש תשובה דהמדרש יש לפרש באופן אחר שישי נתכוין להנאת עצמו היינו להכשיר זרעו שע"כ רצה לבא על השפחה בעת הולדת דוד. ושיחרר השפחה בתנאי להיות הלכה זו עמוני ולא עמונית היתה רופפת עדיין בישראל ע"כ שיחרר שפחתו בתנאי ורצה לבא עלי' ונזדמנה לו אשתו כנודע. עיין כ"ז בספר עשרה מאמרות וינעם לנפשך אבל כיון שאמר כן כבוד אדומ"ר זצוק"ל בודאי הסכימו במתיבתא דרקיעא. ויהי' איך שיהי' עפ"י הדין אין זה עיכוב למעשה המצוה אם באמת נהנה מהמעשה רק הוא ממילי דחסידי ויבואר עוד לקמן אי"ה:

ו הגם דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה עכ"ז לא תיקנו ברכה על הנאה זו נ"ל הטעם דלא ניתנה להנאה רק למצוה וג"כ אין מברכין משום דמיכחש כחיש רק מברכין בהתחלת העשיה ברכת אירוסין ונשואין ועיין בפרמ"ג ריש ה' ברכות באו"ח בפתיחה וכדומה שראיתי באיזה פוסק טעם למה אין מברכין ברכת אשר יצר וכעת נ"ל דלא שייך לברך ברכת א"י דברכת א"י נתקן להודות על פתיחת הנקבים המוציא המותרות דאם הי' נסתם הי' קשה לגוף וא"א להתקיים משא"כ בנידון זה אפילו לא הי' מוציא הי' קיום לגוף ויש להתבונן עוד למה לא תיקנו ברכת המצוה קודם הזיוג והנה דודי זקני הרב הקדוש אור ישראל קס"ש מהו' אלימלך זצוק"ל כתב בספרו נועם אלימלך בפ' וישלח שראה בפוסקים דמש"ה לא תיקנו ברכה משום דא"א למצוה הזאת שתעשה בלא ציחצוחי תאות יצה"ר ואני הקטן לא ראיתי זה בשום פוסק ולא ואינו אינה ראי' ונאמן עלינו הקדוש זצק"ל. ול"נ עפ"י הסברא שכתב הרמב"ן דאין מברכין על המצוה התלויה בדעת אחרים כמו שאין מברכין על הצדקה דתלוי בדעת אחרים אם ירצה המקבל לקבל ה"נ בנידון דידן דאסור לכוף את האשה וג"כ עיקר המצוה הוא פרי' ורבי' ומי יודע אם תתעבר נ"ל ואעפי"כ כתב מח"ו הרב החסיד המקובל מהרצ"ה הנ"ל הגם שלא תיקנו שום ברכה על המצוה ועל ההנאה אעפי"כ ירא שמים ישבח ויודה בכל לשון שמבין על ההנאה כיון דבעל כרחו נהנה יתן הודאה לשמו ית' על ההנאה בכדי שלא יהנה מן העוה"ז בלא ברכה ותהלה. ואז תחזור ההנאה לבעליה ולא ימעול בקודש:

ז זמן הזיווג הוא אחר חצות לילה (יפורש הענין לקמן חלק המחשבה טעם עפ"י קבלה) וגם בטבע הרפואה כך הוא ולדעתי בכל דרכיך דעהו כתיב וכל ערום יעשה בדעת וכאשר יתבאר אי"ה לקמן בחלק המחשבה:

ח עפ"י הקבלה (כאשר יתבאר לקמן) לא הותר הזיוג בחול רק לעם הארץ אבל עונת ת"ח משבת לשבת. ובש"ס דילן לא נשמע איסור לת"ח בחול רק דהעונה האמורה בתורה

הוא בחובה לת"ח משבת לשבת נ"ל הקטן דכל זה הוא למצות עונה דהגם שקיי' מצות פ"ו מדאורייתא עכ"ז מחוייב לקיים עונ'. לבל יעבור על הלאו שבתורה ועונתה לא יגרע הנה עונת ת"ח הוא משבת לשבת אבל מי שלא קיים המצוה מדאורייתא הנה לדעתי אסור להחמיץ המצוה רק מחוייב להשתדל במצוה בכל עת המוכשר עפ"י תכונת גופו ובריאותו (כי וחי בהם כתיב) עד שתתעבר אשתו והנה בעת עיבור ויניקה אין קפידא בשום זמן גם לדעת חכמי הקבלה כמבואר להלן) ועד שיקיים המצוה דאורייתא הנה יתנהג עפ"י חומרת בעלי הקבלה אם אפשר לו בלא חטא זה מה שנ"ל ואפשר גם חכמי הקבלה יודו לזה. ועיקר קפידתם הוא במי שכבר קיים המ"ע דאורייתא אז ישתדל ליתן פריו בעתו דייקא בכדי להמשיך נשמות טהורות וקדושות ויתבאר עוד אי"ה:

ט ודע דגם עפ"י הקבלה ימים טובים וראשי חדשים הם זמני עונה. ומסוגלי' להמשיך נשמות קדושות כאשר יתבאר אי"ה:

יוד ליל טבילה הוא בחיוב מדינא דגמ' הוא בברכות (דף כ"ד ע"א) דאשכח לתפילין בין כר לכסת וכו' והוה ידענא דהוה ליל טבילה ש"מ דליל טבילה הוא בחיוב עפ"י הדין. וגם דפת חכמי הקבלה כן הוא:

יא חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך ובשעה שבא מן הדרך והוא מדינא הגם שכל אלו העניינים מישך שייכי למצוה עונה ציינתים בכאן במצות פ"ו להיותם עניין אחד כאשר יתבאר אי"ה בחלק המחשבה:

יב כשרואה שאשתו משדלתו בדברים מצוה לפוקדה. והוי לי' בנין דמעלי ונ"ל דגם המקובלים מודים לזה אפילו אינו בשבתות וי"ט דעיקר אזהרת המקובלים הוא בכרי להמשיך נשמות קדושות משא"כ ימי החול אינם מסוגלים לזה אבל בנידון הזה נפקא לן מן התורה דהוי לי' בנין דמעלי. דלמדנו זה מלאה שיצא ממנו ישששכר:

יג רב כהנא הוה גני תותי פורי' דרב שמע דשח ושחק ועשה צרכיו אמר דמי פומא דאבא כמאן דלא שריף תבשילא א"ל כהנא הכא את פוק דלאו אורח ארעא א"ל תורה הוא וללמוד אני צריך הנה יפלא בעין כל רואה הנה רב כהנא עשה זה בכדי ללמוד האיך יתנהג כתורה. אבל מי הכריחו לשוח אמריו ולומר לרב דחי פומא וכו'. והנראה דהנה ארז"ל ע"פ מלפנו מבהמות הארץ אלמלא לא ניתנה תורה למדנו דרך ארץ מתרנגול שמפייס ואח"כ בועל הנה לפי"ז גם רב כהנא לא הוצרך בזה ללמוד הענין עפ"י התורה דיש ללמוד מתרנגול אך ר' כהנא הי' מסופק אם הוצרך הפיוס דוקא בשיש לה כעס עמו או אפילו באין כעס מן הצורך להמשיך אותה בדברי חביבות בכדי דיהא רעותא דלהין כחדא. וזה א"א להתבונן מפיוס התרנגול ורצה לדעת עפ"י התורה אשר יורוהו וע"כ הוה

גני תותי' פורי' דרב ושמע דשח ושחק וכו' והנה עדין הי' מסתפק דאפשר דרב עשה זה משום דהית' בכעס דידוע מגמ' יבמות. שלא הי' מצייתת לרב וכשצוה הוא שתבשל לו איזה תבשיל היתה מבשלת תבשיל אחר בכרי לצערו נשמע מזה דהיתה כעסנית וע"כ הוצרך לפייסה ורצה רב כהנא לידע זה אם עושה רב זה מצד דרך ארץ בלבד הנלמד מתרנגול או מצד משפטי התורה אפילו באין צורך לפיוס. וע"כ הי' נכנס בדברים ואמר דמי פומא דאבא וכו' והי' רוצה שרב ישיב לו מפני מה עושה והנה רב השיבו פוק לאו אורח ארעא והנה נשאר עדיין בספק. אז אמר תורה היא וללמוד וכו ושתק רב ולא ענהו דבר. אז הבין דמן הצורך הוא להמשיך רחימותא מצד דיני התורה ולא מצד דרך ארץ דזה נלמד מתרנגול דאלו עשה רב זה לצורך פיוס הנצרך לו ולא מצד התורה הי' לו להשיבו זה אינו מצד התורה רק מצד ד"א לפייס כעסה דזה נלמוד מתרנגול זה מה שנ"ל. וכ"נ מזוהר דעפ"י התורה מן ההכרח הוא לדבר עמה במילין דאהבה דיהא רעותא דילהון כחדא. דז"ל הזוהר בראשית דף מ"ט ועל דא אתערנא דכתיב ויפגע במקום וילן שם דנטל רשו בקדמיתא. מכאן אוליפנא מאן דאתחבר באיתתי' בעי למפגע לה ולבסמא לה במילין ואי לא לא יבית לגבה בגין דיהא רעותא דילהון כחדא בדלא אניסו וכו' ת"ח מה כתיב הכא. ויאמר האדם זאת הפעם וגו' הא בסימו דמילין לאמשכא עמה חביבותא לאמשכא לה לרעותי' לאתערא עמה רחימותא חמי כמה בסימין אינון מילין כמה מילי דרחימותא אינון עצם מעצמי ובשר מבשרי בגין לאחזאה לה דאינון חד ולא אית פרודא בינייהו בכלא השתא שרי לשבחא לה לזאת יקרא אשה דא היא דלא ישתכח כוותה. דא היא יקרא דביתא כלהו נשין לגבה כקופא בפני בני נשא אבל לזאת יקרא אשה שלימו דבלא לזאת ולא לאחרא כלא הוא חילי רחימותא כד"א רבות בנות עשו חיל וכו' ועיין עוד מזה בפ' ויצא (דף קמ"ח) וז"ל ויפגע במקום למלכא דאזיל לבי מטרוניתא בעי למיפגע לה ולבסמא לה במילין בגין דלא תשתכח גבי' כרפקרא עכ"ל הנך רואה שהחיוב הוא לבסמא לה במילין אפילו שלא בשעת כעסה ודי בזה וטעמא רבה אית בי' למשכיליים יתבאר אי"ה ומש"ע או"ח סי' ר"מ סי"א משמע דוקא ביש לו כעס עמה והנלפע"ד כתבתי אבל בשעת תשמיש לכ"ע אסור לספר עמה וע"ז נאמר מגיד לאדם מה שיחו:

יד אסור לשמש מטתו בשני רעבון (וה"ה בשאר צרות על שונאי ישראל) וכל שהוקר השער עד שנכפל בדמים אסיר אפי' אם יש לו תבואה בתוך ביתו הנה כתבו הפוסקים ומבואר בש"ע דלחשוכי בנים מותר ונ"ל דלאו דוקא חשוכי בנים לגמרי אלא באם אין לו עדיין בן ובת שלא קיים המצוה עדיין מותר ומחוייב דמי פטרו מהמצוה המחוייבת אקרקפתא דגברא והנה הא דבשנת רעבון אסור לשמש למדו מדכתיב ביוסף וליוסף

יולד שני בנים בטר"ם תב"א שנ"ת הרע"ב מהך יתורא למדו דבשנת רעבון אסור לשמש והנה הקשו מלוי האיך שימש דהרי יוכבד בתו נולדה בין החומות (והנה בימי חורפי אמרתי דידוע כל השבטים היו קומה אחת שלימה זה בחי' יד וזה בחי' שיק וכיוצא ויוסף הי' דרגא דברית ע"כ לו לבדו נאסר התשמיש בשנת רעבון משא"כ לשאר השבטים משא"כמ אחר ח"ת מחוייב כל איש ישראלי להשלים כל שיעור קומתו והבן אבל עפ"י הפשט לא נדע) ועוד קשה מיצחק שראהו אבימלך מצחק את רבקה אשתו והי' בשנת רעבון והנה יש לתרץ דבלא קיים עדיין המצוה הותר לשמש ויצחק ולוי לא הי' להם בנות. אך לפי"ז דא"כ יוסף לא היה לו בת ומה שנ"ל דודאי בשעת עונת"ה מותר אפילו ביש לו בנים כגון ליל שבת וליל טבילה דהרי כתב ב בתורה סתם ועונתה לא יגרע רק מפורסם הענין דיוסף עם אחיו היו מחולקים בדין להיות דאבות עם בניהם קיימו כל התורה עד שלא ניתנה והיתה סברת השבטים כיון דהם מקיימים התורה יצאו מכלל בני נח אפי' להקל היינו אפילו בדבר שיש חומרא לב"נ וקולא לישראל מותרים להקל ויוסף הי' סובר דאין להם רשות לעשות רק כחומרת התורה אבל לא להקל דלא יצאו מכלל ב"נ מצד בחירתם בתורה וע"כ הי' סוברין שאוכלין אבר מ"ה. שאכלו שליל הניתר בשחיטת אמו ולב"נ נאסר שליל בחייו עיין כ"ז בדרושים הנפלאים של הרב בעל פרשת דרכים ותמצא מעדנים לנפשך והנה אנן נמי נימא בנידון דידן דבאמת התשמיש בשנת רעבון נאסר לב"נ אפי' לחשוכי בנים. ונ"ל דנלמוד זה מדכתיב ויאמר להם אלקים פרו ורבו וכו' וסמוך לי' ויאמר אלקים הנה נתתי לכם את כל עשב וכו לכם יהי' לאכלה. דלכאורה למה משמיענו שאמר זה להם השי"ת. הל"ל סתם ויתן י"י אלקים להם את כל עשב וכו' לאכלה ועכ"פ הל"ל ויאמר וכו' לכם יהי' לאכלה כל עשב וכו' למה התחיל הנה נתתי לכם כל עשב וכו' ומסיים לכם יהי' לאכלה. ע"כ צ"ל דהש"י צוה להם מצות פ"ו. ואמר להם אין לכם מניעה ממצות פ"ו כי כבר נתתי לכם כל עשב וכו' לכם יהי' לאכלה. ואין כאן שנת רעבון ע"כ תתעסקו בפ"ו. ש"מ דבשנת רעבון נאסר להם אפילו בלא קיימו פ"ו. וכשניתנה תורה נתחדשה הלכה ועונתה לא יגרע דהוא מצוה בפ"ע רק לישראל. וסתם נאמרה אפי' בשנת רעבון. וא"כ יוסף אזיל לשיטתו דלא יצאו מכלל ב"נ רק להחמיר אבל לא להקל ע"כ לא שימש מטתו בשנת רעבון. והשבטים אזלו לשיטתן דיצאו מכלל ב"נ אפי' להקל. ע"כ לוי שימש מטתו ויצחק ג"כ הוה ס"ל כשבטים נ"ל. לפי"ז יהי' הדין כך דבליל עונה מותר אפי' בקיים פ"ו ושלא בשעת עונה האמורה בתורה אסור אפי' לחשוכי בנים זה מה שנ"ל ולא להלכה ולא למעשה. רק הנלפע"ד כתבתי וחוץ לזה נ"ל דחומרא זו דוקא למי שיודע שאין יצרו מתגבר עליו אבל למי שיש חשש

שיצרו מתגבר עליו ויבא לידי הוצאת ז"ל ח"ו דעון חמור הוא בודאי יותר טוב שישמש מטתו דמוטב שיאכלו ישראל בשר וכו' זה מה שנ"ל ואי"ה בחלק המחשבה אכתוב הנלפע"ד מה יכוין אם הגיע לדבר הזה לשמש מטתו בשנת רעבון ח"ו ע"ש:

טו אמרו רז"ל (סנהדרין לז) גלות מכפרת על הכל שנאמר כה אמר י"י כתבו את האיש הזה (יכני' מלך יהודה) ערירי גבר ולא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ובתר דגלה כתיב ובני יכני' אסיר בנו שלתיאל בנו אסיר שעיברו אמו בבית האסורין שלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין גמירי שאין האשה מתעברת מעומד והיא מתעברה מעומד (שהי' בית האסורין צר ואין מקו' לשכב ושלשלו שם אשה. רש"י. והוא במדרש שהשתדלו בזה הצדיקי' שבדור שאמרו וכי בזמנינו התבטל זרע דוד ח"ו ופייסו את המגדלת והמגדלת למלכה ומלכה למלך ופיחתו את המעזיב' ושלשלו שם אשה עיי"ש) ד"א שלתיא"ל שנשאל על אותו אל (להתיר לו גזיר' שנשבע שלא יהיה לי בן והתרו לו פמליא של מעלה ושבועה כתיבא בההוא פרשה רש"י) דכתיב שם חי אני נאום י"י. והנה נשמע מזה דבמקום מצוה וא"י בע"א מותר לשמש מעומד כמ"ש בחלק המעש' ומכש"כ לאפרושי מאיסורא כגון כשמתייירא שלא יבא לידי עבירה נ"ל:

טז ומה שיש לדקדק בדברי חז"ל הללו הוא. א' דלפי הפשט הראשון שלתיא"ל מל' שתילה ולא נשמע דשאל השי"ת על נדרו הנה שבועה מפורשת בפסוק. ב' גם לפי הד"א איך יצוייר ברעיון אנוש שדבר אלקינו לא יקים. הנם גם בננוה נאמר וננוה נהפכת ונתקיים אח"כ שנהפכה מרעה לטובה. ג' הא קיי"ל גז"ד שיש עמו שבועה ח"ו תקום על שונאי ישראל ולפי מש"ל בחלק המעשה בתולדה שהוא בדרך נם. לא יוחשב למצוה אקרקפרא דגברא שיופטר עי"ז ממ"ע דאירייתא וא"כ דכ"ע מודים שנתעברה מעומד והיא דרך נם דגמירי דאין האשה מחעברת מעומד וח"כ לפי הפירוש הראשון לא הוצרך השי"ת להתיר השבועה מה שאמר כתבו את האיש הזה ערירי דהבן הנולד לו לא יקרא על שמו. דאינו נכנס בחשבון המצות ונתקיימה השבועה והר"ם ס"ל דמרומז דשאל השי"ח על נדרו בכדי להודיע אופן ההיתר שלא יהי' ח"ו חילול בדבר ודבר אלקינו יקום לעולם נשמע מזה דתולדה בדרך נם אינה עולה בחשבון המצוה ולפי"ז יצדק מה שנמצא באגדה אשר לעתיד יעמוד זרובבל בן שלתיאל לומר קדיש אחר הדרש בג"ע ויאמר יתגדל ויתקדש ש"ר ולמה דוקא זרובבל אך הוא לעתיד ב"ב אשר דבר אלקינו יקום אשר דבר ביד נביאיו כל ההבטחות יאמר הוא יתגדל ויתקדש שמי' רבא כי על ידו נתקדש השם אשר דבר אלקיה יקום לעולם: סליק חלק הדבור ממצות פ"ו:

חלק המחשבה

(א) הנה איפסקא הלכתא דמ"ע מדאורייתא ודאי צריכה כוונה. כמש"ל בהקדמה. והנה אם לא קיים עדיין המ"ע מדאורייתא בן ובת ודאי צריכה כוונה רק אפילו באם קיים המצוה דאורייתא ועוסק במצות לערב א"ת הגם דהיא מדרבנן. אפשר דברי קבלה כד"ת דמי מו במקרא מגילה. דדינה כדאורייתא הואיל דדברי קבלה הוא נ"ל והנה איכות הכוונה כבר כתבנו דהוא לכוין לקיים בעשה הלזו מצות הבורא ית'. וצורך הכוונה הלזו היא תיכף בנשאו אשה לעזר. ובכל פעם בעת החיבור. והנה כבר כתבנו בהקדמה. דבמצוה שמפורש בה טעם בתורה מחויב לכוין גם הטעם ובזולת זה אינו יוצא. והנה גם במצוה הזאת. נאמר פרו ורבו ומלא"ו א"ת האר"ץ וזה אינו ביד האדם למלאות את הארץ ואין בבחירתו רק להשתדל בחיבור עם העזר הנה נראה הדבר לטעם מפורש בתורה שאני מצווכם הדבר הזה בכדי למלאות פני תבל עובדי הש"י וגם מתיבות פר"ו ורב"ו ג"כ נראה כן דאפקי' רחמנא למצוה הזאת בלשון פר"ו ורב"ו וזה אינו בכח האדם כי הרבה פעמים יתעסקו בחיבור ויהי' יגע לריק והציווי היתה מהראויי להיות ק"ח ל"ך אש"ה וב"א עלי"ה. כי זה ביכולת האדם ובחירתו ומדאפקי' בלשון פר"ו ורב"ו הנה הוא טעם מפורש בתורה וצריך כוונה לטעם הזה. וזה נ"ל בכוונת הרמב"ם בספר מצותיו מ"ע רי"ב וז"ל צונו לפרות ולרבות לכוין לקיום המין והוא מצות פרי' ורבי' עכ"ל. הרי שכתב לכוי"ן לקיום המי"ן ואין די בכוונה לקיים מצות בוראו בלבד בזולת הטעם. ומדסיים הרמב"ם והיא מצות פרי' ורבי' נראה דאפקיה מלשון פר"ו ורב"ו שכתבנו מדנצטוינו בלשון הזה דבר שאין זה בבחירתינו נראה הכוונה בזה לכון הטעם והבן. וכן נראה מלשון הטוש"ע אהע"ז סי' א' וז"ל חייב כל האדם לישא אשה כד"י לפרו"ת ולרבו"ת. משמע ג"כ דצריך לכוין בנשאו אשה כדי שיפרו וירבו ישראל עובדי השם ע"פ תבל וכן בסי' כ"ה וז"ל ואף כשישמש לא יכווין וכו' אלא וכו' לקיים מצות בוראו בפ"ו. ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה וכו' הרי כתב שיהי"ו לו בנים וכו' והבן. הנה אתה הראת לדעת שצריך לכוין לקיים מצות בוראו בזה ולכוין הטעם להרבות זרע עובדי השי"ת:

ב וזאת לדעת אם הוא בזמן העונה האמורה כנ"ל לפי חיובו. הנה הוא ג"כ מצות ל"ת מדאורייתא צריך לכוין שעושה המעשה הזאת ג"כ שלא יעבור על הלאו בתורה ועונתה לא יגרע והוא פשוט עיין במ"ש בהקדמה:

ג הנה כבר כתבנו דגם במ"ע דרבנן צריכה כוונה לכתחילה. רק החילוק הוא דבמצוה דאורייתא אפילו בדיעבד לא יצא י"ח בזולת הכוונה. והנה לפי"ז בנידון דידן אם לא כיון לא יצא י"ח הגם שהוליד בן ובת. אבל קשה לפי"ז מהא דפסקינן היו לו בנים בגיותן

ונתגייר עמהם יצא עמהם ידי חובתו. והרי לא כיון ודוחק לומר דמיירי בשכיון וגם אם כיון אז אין כוונתו כוונה. דאו לא הי' מצווה ועושה עפ"י תורת ישראל וצ"ל כמש"ל בהקדמה. דדבר שיש בו הנאה לגוף בדיעבד יוצא גם בלא כוונה כמו אנסוהו לאכול מצה דיצא גם בלא כוונה הגם דהיא מ"ע מדאורייתא רק צריך שידע שהיום פסח והחיוב לאכול מצה וזאת היא מצה ה"נ כל העכו"ם יודעים החיוב מקיום המין וידע בעת החיבור שזאת היא אשה. הגם שכיון להנאתו לית לן בה יצא לנו מזה דבדיעבד יוצא י"ח במצוה הזאת גם אם כיון להנאתו הן בנישואין הן בחיבור רק שידע שמחויב במצוה וזאת היא אשה ממילא אם הוליד בן ובת בלא הודע כלל כגון מעשה דלוט עם בנותיו שהי' בעת השינה בלא הודע כלל לא יצא י"ח נ"ל:

ד טעם המצוה בדברי מר"ן האריז"ל מבואר בס' הגלגולים בפ"א י"ב וז"ל, הנה כבר בארנו וכו' ענין אותן הז' מלכי אדום שנאצלו קודם האצילות ומתו בסוד בונה עולמות ומחריבן ואח"כ נתבררו. והטוב שבהם הראוי לאצילות עלה לאצילות והראוי לבריאה וכו' וכן חלק הראוי לכל הנבראים שבכל העולמות וכו', ומהפסולת של אותן ז' מלכים נתהוו כל הקליפות הנק' אדם בליעל כי גם את זה לעומת זה וכו'. והנה כשברא הקב"ה את אדה"ר בירר החלק של הנפשות והרוחות והנשמות שהי' מעורבין עם אותו הרע של אותן הז' מלכים (שהרבה ניצוצי קדושה נשארו מעורבים כנודע מבחי' רפ"ח ניצוצין) ולקחם ועשה מהם נשמות אדה"ר כללה מכל הבחינות וכו' כל הנפשות והרוחות והנשמות כולם היו כלולים באדה"ר בעת שנברא יש נפש שתלוי בראשו של אדם ויש בעיניו וכו' כל הנשמות שהם מצד הטוב כלולות בו ותלויות בו ואחר שחטא ועירב הטוב ברע וכו' כשאכל מעה"ד טו"ר עירב הטוב ברע ונתערב הטוב של אדה"ר ברע של הקליפות וכו'. כי כחו שכל הנשמות ישראל היו כלולים באדה"ר רמ"ת איברים שבהם תלוים כל נשמות הטוב כן כל רמ"ח איברים שבאדם בליעל כלולים רמ"ח איברים שבהם תלוים כל נשמות הרע וכשחטא אדה"ר ואכל מעה"ד טו"ר נתערבו יחד ונתלבשו אותו הנשמות הטובות וכו' באותן שבאדם בליעל כל אבר בתוך אבר כמוהו הא כיצד ראש בתוך ראש וכו' כמו שהשכינה נכנסה לגלות פי' שמתלבשת בתוך י"ם דמסאבותא כן נשמות הצדיקים גלו ונתלבשו תוך הרע וכו' ובכל דור ודור יוצאין הנשמות הטוב מתוך הרע ההוא ובאין לעוה"ז ע"י מצות פרי' ורבי' שצונו הקב"ה לטעם זה והבינהו. וכפי שהוא אותו הדור כן כפי ערך ההוא יוצאין הנשמות מהקליפות פעמים מאבר הראש וכו' וכאשר יוגמרו כולם להתתקן וכו' ואפילו טוב דרגלין וכו' כדין ייתי משיחא וזה הרמז בפ' פקודי עד דמטא רגלין ברגלין והנה בדרא בתראי דמלכא משיחא. כבר יוגמר עוד להתברר קומת

אדה"ר ולא נשאר כ"א העקביים שלו וכשיגמרו להתברר אז יבא משית וכו' וזש"ה אשר חרפו עקבות משיחך ואמר ז"ל בעקבות משיחא חוצפא יסגא לפי שאברי העקביים הם חומריים מאוד וחשוכין לכן הניתנים שם הם יותר חומריים לכן חוצפא יסגא וז"ש רז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ופי'. לכך גלתה השכינה כדי ללקט כל אותן הניצוצות עכ"ז הכל תלוי בידי אדם לפי שהאדם עצמו הוא אשר גרם זה ולכל מי שקלקל צריך לתקן ולכן נצטוינו בפ"ו ושנקדש עצמינו בשעת הזיווג כדי שנוכל להמשיך ולהוציא משם אותן הנשמות ויתבררו מן הרע. ולהיות שבעונותינו אין אנו נזהרים בזה לגמרי לכן נמשכים הנשמות מעורבים קצת מן הרע וז"ס היצה"ר הנברא עם האדם ולכן צריך ליזהר כל ימיו להפריד ממנו אותו הרע שנשאר בי וזה ע"י מעשיו ועל כל זאת לא יספיק להפרידו לגמרי עד יום מותו כי אז נרקב הרע בתוך עפר ומסתלק והולך לו וכו' והנה מיום שחטא אדה"ר תמיד כל מחשביתינו ומעשינו, כדי להוציא ולהמשיך הנשמות ההם מתוך הקליפו' ע"י מעשינו בסוד תנו ע"ז לאלקים. ואלו היינו צדיקים ושבים בתשובה גמורה הי' בנו כח להוציא כל הנשמות ההם שבקליפות ברגע אחד ותיכף הי' בא משיח. וכו' אמנם חטאתינו (הגה מה נכבד ונעים לפי"ז מה שהבאתי לעיל בשם דודי הקדוש זצלה"ה שלכך לא תיקנו ברכה על המצוה הזאת לפי שא"א לנו כעת בלא ציחצוחי יצה"ר ולכאורה הטעם אינו מובן. דא"כ לא יברך האדם בשום מצוה כשידע בנפשו שיש בו עדיין איזה שמץ גאות ועשה לשם פני' וכיוצא וגם קשה למה תיקנו ברכות בשעת נשואין כיון דא"א בלא יצה"ר ולפי הנ"ל יובן היטב כיון דע"י היצה"ר נמשך עם הנשמה הטובה גם חלק מן הרע אם היו מתברכין הי' מתברך ג"כ הרע הנמשך והי' קשה ביותר להפרידו אח"כ ע"כ הקפידא הוא דוקא שלא לברך בעת הזיווג כי אז הוא זמן ההמשכה משא"כ בשעת נישואין אדרבא המתברך בארץ יתברך באלקי אמן והבן:) וכו' והנה כשיכלו כל אותן נשמות לצאת חתוך הקליפות הנק' מות אז תצא משם השכינ' הגולה ביניהם המחי' אותם וישארו (הקליפות) מתים ויבלעו ויאבדו וז"פ בלע המות לנצח הקליפות הנק' מות וכו' כמו שהיה בשעת מתן תורה אלא שבעשיית העגל וכו' כפי ערך גודל הנשמה כן הוא היא נטבעת בעמקי הקליפות והחצונים משתדלין מאד בכל מאמצי כחם לטנפה בכל מיני טינופה כדי שתשאר תמיד ברשתם להיות נהנים ממנה (שהמות הנשלח אל הנשמה מהשכינה הם ניזונים ממנה), והנה הם מתייראים שמא ע"י צדיק גמור יוציאה מביניהם בעת זיווג הנזכר ולכן קודם שמוציאה הצדיק וכו' מה הם עושים כשהם רואים איזה מקום פנום עד מאד אז הם מוציאין את הנשמה העצומה ההיא משם כדי שתכנס שם ואז (הם חושבים) לסיבות היותה במקום הרע יחטיאנה ויקלקלנה יותר מבתחילה ותחזיר לידם פגומה כבתחילה ועי"ז תעמוד

בידם תמיד וכו' והם חושבים כי בהיות הנשמה הקדושה ההוא במקום הגרוע כגון בבן אדם רשע גמור או בגר וכיוצא בו שעדיין היא ברשותה וכבר נתייאשו ממנה (ר"ל שאינם רודפים כ"כ להשתדל להחטיא בחושבם שממילא יומשך אחריהם) נ"ל וחושבין שאין לה עוד תקומה ולהיות כי הנשמה ההוא עצומה וקדושה היא מתעוררה ומטיבה מעשי' ונפרדת לגמרי מן הקליפה ולא די בזה אלא אדרבא מביאה ניצוצות אחרות עמה ומוציאין מעמקי הקליפות. וזה ענין אברהם אבינו ט"ה שהיה בן תרח וכו' ואדרבא נאמר בו ואת הנפש אשר עשו בחרן וכל גירי הצדק כגון רות ותמר ורחב וכל מלכי בית דוד ומשיח ור"ע ור"מ וכו' העולה מזה כי הנשמה ביותר עצומה היא מוטבעות עמהם בקליפות והיצה"ר שלה גדול עד מאוד (אין זה סותר למ"ש לעיל שמתייראים מהנשמה הלזו וכפי שפי' שאינם רודפים כ"כ להחטיאה. כי מתחילה אינם רודפים כ"כ אחרי' אבל אח"כ בראותם השתדלות הנשמה לצאת מרשותם. אז הם רודפים ביותר אחרי' להשיגה ולהחזירה נ"ל) ולכן אין לתמוה על דוד וכו' גם בזה תבין למה יהיה צדיק בן רשע וכו' עכ"ל המצטרך לענייננו (הגה ומעתה בין והתבונן הגם שנצטוינו דוקא לקדש א"ע בשעת מעשה ושתהי' הכוונה קדושה בכדי להמשיך הנשמה שתבוא אל הקדושה עכ"ז גם מי שלא קידש):

ה וז"ל מרן בטעמי המצות מצות פ"ו נתבאר אצלינו בשער הגלגולים פ"א לברר הרפ"ח ניצוצין שבתוך הקליפות נוגה ולהחזיר אל הקדושה (טעם למה צריכין לקדש א"ע בשעת הזיווג) והנה האב והאם א"ע יצא י"ח המצוה המחויבת מדאורייתא וכמש"ל הדיבור ולפי הדברים הנ"ל יוצא בטוב טעם דלפעמים גם פחותי הערך גורמים להמשיך נשמות גבוהות מחמת טעות החיצונים הגם שבודאי טובה גדולה אל הנשמה הנמשכת כאשר יקדש א"ע כאשר יתבאר בסמוך והוא דבר חיוב אל האדם עכ"ז בדיעבד יצא י"ח ויתבאר עוד אי"ה ע"כ הג"ה: נותנים מצד רוחם בשעת הזיווג ב' כסויים לנשמות א' מן האב וא' מן האם כי הנשמה שיהי' הולד הוא מחו"ג רזין עילאין (רצ"ל הנשמה הוא מזיווג העליון דזו"ן כביכול ג"כ הלובן הוא בחי' החסדים מן האיש מ"ד. והאודם הוא בחי' הגבורות מן האשה מ"ן) והלבוש מאביו ואמו ולבוש זה מסייעו לעשות מצוה כי הוא א נו יכול לעשותם שהוא קטן ובפרט אם הוא מגולגל כי אין עונותיו מניחים לעשות מצות וצריך סעד לתמכו בזה הלבוש וכן אם הנשמה חדשה היא ולא הורגלה להיות בעוה"ז. באופן כי המסייעו אינו רק זה הלבוש. ואפילו השפע שנותנין מן השמים הוא ע"י הלבוש וזה הענין שותפות האדם עם אשתו בולד. ובזה תבין כמה החמירה התורה על האדם לקדש א"ע בשעת תשמיש כנודע ואם יקדש האדם א"ע ימשך בנשמה ההיא לביש קדוש שעי"ז יזכה לעבוד את ה' אעפ"י שהיא נשמה גדולה צריכה אל קידוש אביו ואמו בשעת תשמיש להוציא לו לבוש מעולה ולא יהיה לבוש זה

סיבה לחטא דוגמת יצה"ר נמצא שאם יחטא הבן העונות (כאן יש השמטה עיין בסוף הספר) הוא תהו ושממון ושם הוא מדור הקליפות שלא נכללו ברזא דדיוקנא קדישא דאדם ולכן תמיד הם מבקשים להרוס הבנין ולהיות מקום תהו ושממון ודיורא דילהו במקום מדבר ושממין כמד"א ושאיה יוכת שער וכבר נודע שבעת שבירת הכלים נפלו ניצוצי קדושה אשר שלטה בהם רזא דמחשבה במקום תהו שהוא הסט"א וזהו עבודת האדם שצריך להעלות אותן ניצוצות ממקום מדבר למקום יישוב שעי"ז נה"ק עולים בסוד מ"ן לזו"ן והם מחדשים אותם ונעשה מהם ציורים של קדושה למעלה במקום ששלטה דם רזא דמחשבה כמ"ש בסו"ד כך עלה במחשבה וז"ס מצות פ"ו שמבואר בזהר שהוא להרבות הדמות וצלם אלקים כי כל מי שמקדש א"ע קודם הזיווג ומכוין לעשות יחוד למעלה לזו"נ ע"י תפלתו שצריך להתפלל קודם הזיווג כמ"ש לקמן וע"י כוונתו הוא מעלה אותם ניצוצות ממקום תהו שהוא הסט"א למקום ישוב שהוא הקדושה ואז מתרבה הדמות והצלם אלקים בסוד המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וזה היה כוונת המאציל תחלה שכ"מ ששלטה שם רזא דמחשבה לא ידח ממנו נדח כי לא לתהו בראה רק לשבת יצרה שיחזרו כל הניצוצות ממקום תהו למקום יישוב ומי שלא קיים מצוה זו הרי הוא ממעט הדמות והצלם וכמו שהוא אינו מהדר להחזיר נה"ק מן הסט"א למקום קדושה כך נשמתו וכו' אינו עולה למקום קדישה ואינו נכנס במחיצתו של הקב"ה ואם יש לו זכות הוא חוזר לבא בגלגול לתקן מה שעיוות (לא הבנתי דברי הרב בזה שכתב ואם יש לו זכות חוזר וכו' כי לכאורה בהכרח יבא בגלגול עכ"פ כיון שהוא מ"ע ולא קיימם ה"ה מחוסר אבר וכמש"ל בשם מרן ז"ל) כי זה הוא תכלית בריאת האדם ועבודת בוראו לעשות רצון קונו וכיון שאינו עושה רצון בוראו הלא לתהו בראה לכן הגדיל בזה עונש מי שאינו רוצה לקיים המצוה זו והנה כשמעלה האדם ע"י כוונתו הנה"ק אם הם עולים בסוד מ"נ ועי"ז היא באה אל המלך ומזדווגה עמו שהוא סוד העונה ועי"ז היא מקבלת שפע אור מלמעלה שהוא מזונה מזון רוחני קדוש בסיד הכתוב ממרחק תביא לחמה וזהו שארה שהיא מזונה ואותם ניצוצות נעשה מהם ציור קדוש ומלבוש אל השכינה וזהו כסותה וז"ס שארה כסותה ועונתה לא יגרע ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף שבריאתו היתה חנם ובצאת נשמתו אינה נהנה מזיו השכינה שהכל נכספים להנות ממנה וזהו אין כסף וכו' ודי בזה עכ"ל דוק בדברים אלו ותמצא שהם כדברינו ממש והכל עולה בקנה אחד ואתה תבחר והקרב:

1 בהיות כוונתי בכל מצוה לבאר חלקי מחשבה דיבור ומעשה מפי סופרים ומפי ספרים אעתיק לך בחלק המחשבה בטעם המצוה דברי הקדוש ההנה ז"ל רק מעט מזער עם

קצת ביאור באיזה מקומן כי אין מדרש בנא חידוש ז"ל בספרו הגדול א"ל רבי אמור לי אחר שנאצלה העטרה (היא הנק' מדת המלכות) ועד שבא להתחבר עם הת"ת פב"פ ונראים שניהם גוף אחד אז מה שם תקרא להם א"ל אד"ם שנאמר ויקרא את שמם אדם (מבואר הדבר בכתבי מר"ן ז"ל אד"ם בגי' מ"ה הס' הוי' במילוי אלפין והנה המילוי לבד בגי' חו"ה הוא האשה והנה שניהם יחד הפשיט עם המילוי שהוא הנו"ק (כי כל מילוי יורה הני"ק כנודע) בגי' אד"ם ושארז"ל שאינו נק' אד"ם אם אין לו אשה וזה יש לפרש מ"ה אד"ם ותדעהו רצ"ל אדם היא בגי' מ"ה הוא השם הויה עם המילוי פ"כ ותדעה"ו (רצ"ל תחברהו מלשון וידע אדם וכו') וכשהזכר לבדו והנו"ק לבדה א"ל אז נק' הנו"ק חצי הגוף א"ל והזכר (ר"ל כשהוא לבדו) א"ל אה"נ ואין הברכה שירה בעולם אלא ביום שמתחברין והם אד"ם שלם ואז עליונים ותחתונים בשמחה. הראית בני מימיך שמחה גדולה יותר מזו רק בזמן שהמלכה מתחברת עם המלך אז השמחה רבה בעליונים וגם בתחתונים כי אז המלך שלם (נ"ל בעת החיבור כ"א מרם נק' אד"ם וב"פ אד"ם בגי' מלך שלם) הבל בזמן שהוא חצי מלך לא יבא טו"ב בעול"ם (טיב הוא היסו"ד אמרו צדי"ק כי טו"ב עול"ם היא מלכות) כי מחסרין לא יבא מילוי וכן הדבר בעולם חסר לא יבא טובה רק באדם שלם ובעולם שלם יבא הטוב והברכה ונתעוררו חז"ל לומר סודות ורמזים בובר זה ואמרו השרוי בלא אשה שרוי בל"א טו"ב שהטוב היא חלו"ן (היינו צינור היסוד המשפיע ונ"ל דז"ס ויפתח נ"ח רזא דברית חלו"ן התיבה וכו' הבן הענין כי אכ"מ להאריך חלו"ן בגימט' הגו"ף כי ע"י חלו"ן הזה הוא הגו"ף השלם ובזולת זה חצי גוף כמש"ל) ואחר שהת"ת בלא אשה שאין לו רשות לתת לה ברכה א"כ מה צורך לו בחלו"ן שנק' טוב זהו שרוי בלא טו"ב בל"א עז"ר כי בעד העטרה יורד השפע בת"ת (נ"ל פירושו כי השפע הגדולה שיורד אל הת"ת לצורך חיות והשפעות כל העולמות כי כשמשפיע למלכו"ת שמי"ם משא"כ בהעדר היחוד אינו מקבל השפע העליונה רק מעט המצטרך לעצמיותו כביכול. וז"ש נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעלה עד שיכנס בירושלים של מטה. וז"ש הקדוש כי בעד העטרה רצ"ל בשביל העטר"ה היינו מלכות יורד השפע בת"ת וזהו בלא עז"ר אותיות זר"ע הנשפע מהמוח ועיין בספר מאורי אור ערך עזר"ח) בלא שמח"ה כי היש עלבון ואונאה כמו בזמן שהאשה אינה אוהבת את בעלה והבעל את אשתו ואין להם רשות להתחבר עמ"ה (נ"ל ביח"ד צ"ל) נ"ל פירושו כי שמח"ה נקרא המלכות כמ"ש בזהר בלק כדיפקון ישראל מן גלותא שכינתא נפקא עמהון וכו' הה"ד כי בשמחה תצאו וכו'. ובזהר במדבר וז"ל בשמח"ה דא כנ"י וכו' ועיין במאורי אור ערך שמח"ה. כל שמח"ה ובש"ר וי"ן שהם הגבורות המתמתקים ד' פעמים אלקים

עם ד' כוללים בגי' שמ"ע. נ"ל דפ' אלקים כביכול ארבע יסודות הקדושים הרוחניים דנו"ק המתמתקים ע"י החיבור בקבלם החסדים דדוכרא ונכללין יחד מזה בא השמחה ע"כ שמח"ה הוא עם ד' כוללים להורות הכללות והחיבור והנה כשאין אהבה כביכול שה"ס החב"ד מהיכן ימתקו הדינים והגבורות שה"ס השמחה הבן הענין בלא ברכה במקום שאין שמח"ה אין שם ברכה (נ"ל עפ"י מה שארז"ל שהיין דווקא קובע ברכה לעצמו. וכבר כתבנו שהיי"ן ה"ס גבורות ממותקות ואם אין יין אין כאן קביעות ברכה. ובס' מאורי איר ברכה מצד אימא עילאה בריכה העליונה ששם מימי החכמה נאספים לתוכה המברכת למלכות בריכה התחתונה והם ק' ברכות כי ס"ג ול"ז בגי' ק' וכנגדן במלכות ק' אדנים לקביל ק' ברכות עכ"ל והנה תתבונן עיקר שורש השמחה באה מאימא העליונה אם הבנים שמח"ה ומעתה תתבונן אם אין שמחה אין ברכה. הבן הענין) בלא כפרה שזה לבדה וזה לבדה ויש יניקה מכוחות הטומאה והכפרה מלשון קינוח כענין אכפרה פניו אקנח רוגזו (נ"ל כי על ידי היחיד מתמתקים הגבורות ע"י החסדים משא"כ בהעדר היחוד אז לוקחים החיצונים רשות כביכול לפעול הדין כי הם רצועי' לאלקאה לחייביא וזהו נק' יניקתם והנה כפרה הוא כפ"ר ה' ההי"א ה"ס ה' אחרונים כפ"ר בגי' מצפ"ץ וגי' אלקי"ם דיודין וגי' ברחמים הבן הענין אלקים ה"ס הגבורות והדינים. מצפ"ץ ה"ס הוי' בחילוף א"ח ב"ש והוי"ה הוא סוד החסד ונתהווה ברחמים שה"ס המתקת הדין בחסד שה"ס הרחמים ר"ח בגימ' יצח"ק. מי"ם סוד החסד ע"כ רחמים ה"ס ההמתקה והתכללות הבן הענין) והכל נרמז (רצ"ל כל העניינים הללו נרמזים בתורה בטוב (רצ"ל מה שאמרו שרוי בלא טו"ב נרמז בחורה) אמר לא טו"ב היות אדם לבדו. בעז"ר אעשה לו עז"ר כנגדו. בשמחה אמר ושמחת אתה וביתך. בברכה אמר להניח ברכ"ה אל ביתך בכפרה אמר וכפר בעדו ובעד ביתו. ותנא אחד הוסיף רמז גדול וסוד נפלא ואמר אף בלא חיים וכוונתם ההתחלקות השפע חסרון החיים. והרמז ראה חיים עם האשה אשר אהבת (נ"ל פירושו חיים נק' המוחין. מוחין דגדלות שע"י באה הזיווג כיד טפת המוח ע"כ נקרא היסוד ח"י בכסו אבר ח"י והם חיי המלך אהיה הויה אהי"ה בגימ' חיים כידוע מכוונת תפילין סוד המוחין אשר המניחן מאריך ימים בחיים ע"כ בהעדר היחוד הוא חסרון החיים ח"ו וז"ס ראה חיים דייקא עם האשה הבן הענין וינעם לך) ובא תנא והוסיף אף ממעט אח הדמות שנאמר כי בצלם אלקים כו' וכתיב בתרי' ואתם פרו ורבו והכוונה מאחר שהוא הדמו"ת והת"ת הצלם א"כ ממעט הצל"ם מהדמו"ת כי שניהם משפיעים בעולם השפל. עפ"ז אמרנו דידוע דנתגלה לנו בגילוי החכמה הנפלאה מעולם התיקון והמתקלא בחי' הפרצופים ע"י מרן האריז"ל בשנת של"ה נשאר משנות העולם מנין

הסת"ר. מנין אד"ם בצלם ובדמו"ת וחכמי א"י לא רצו לגלות החכמה הזאת עד שנח ש"ץ נשאר משנות עולם יח"ר (והחולקים על החכמה הלזו כת אפיקורסים כוננו חיצם על יח"ר) מנין צל"ם דמו"ת הוא ענין תיקין המתקלא צלם ודמות אדם כביכול השי"ת יראנו נפלאות ואל יאמר פינו דבר שלה כרצונו). וגם שני הלשונות תנאים אחרים ואמרו בל"א חומ"ה שאשה יושבת בשער ואינה מנחת שום כח מכוחות הטומאה ליכנס כענין נקבה תסובב גבר ואחר שאין לו אשה נכנסים כוחות הטומאה (עיין בספר מאורי אור חומה נקרא המכית השרוי בלא אשה שרוי בלא חומה נקבה הסובב גבר וכו' אנ"י חומה חומה נק' אורות מקיפים עכ"ל ונ"ל דבעת הייחוד מחפשטים ומכסים האורות ומקיפים ואינם מניחים ליניק החיצונים. וביאור נתיב חומה בגי' ט"ן ז"ס שארז"ל טב למיתב ט"ן ד"ו) בלא עוש"ר שנאמר אשת חיל וכו' בטח בה לב בעלה ושל"ל לא יחסר. והכוונה כשהל"ב שהיא עטר"ה עם בעלה לא יחסר שפע וברכה לירד (הנה לפי דברי הקדוש פי' הפסוק כך הוא בטח בה ל"ב רצ"ל בה שנק' לב בטח בעלה ותיבת ל"ב אינה סמוכה לתיבת בעל"ה. והתורה כפטיש יפוצץ סלע אמרתי פי' הפסוק באופן אחר. בטח בה לב בעלה שעמידתה נגד הל"ב נגד החזה בח"ת דידי'. ושל"ל לא יחסר היינו יחוד פנים בפנים ב' פעמים פנים בגי' שלל וזהו שאמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל היינו כוונתו להפריד היחוד ח"ו וכן מצינו באמו של סיסרא אמרה הלא ימצאו יחלקו שלל. ובזה יש לפרש כוונת התנא בלא עושר בגי' תקע"ו בגימ' היחוד השלם היינו יסוד מלכות מנין תקע"ו בריתות שנכרתו על כל מצוה שבתורה והנה השרוי בלא אשה שרוי בלא עושר זולת היחיד הנ"ל וזה שהביא לראי' אשת חיל ושלל לא יחסר היינו יחוד פנים בפנים נ"ל) בלא עטרה לבעלה שנאמר אשת חיל עטרת בעלה והכוונה כשהיא כלולה עם המרכבה העליונה אז היא עטרה לבעלה ודע כי שמה עטר"ה ורצו"ן ובי"ת (נ"ל אחר שתעיין בס' מאורי אור עטר"ה עם האותיות בגי' רפ"ח כי ע"י מתבררים הרפ"ח ניציצין ונכלל בקדושה עמש"ל בטעם המצוה הזאת למרן האריז"ל והנה כשתעמיק ותעיין בלשון הקדוש שאמר בלא עטרה לבעלה דקדק לבאר תיבת לבעלה ולכאורה הוא שפת יתר דגם כל אינך לבעלה הדברים אמורים ולהבין זה אעתיק לך לשון הרב במאורי אור וז"ל עטרה ע"ה גימ' מנצפ"ך עם האותיות כי שם בעטרת ז"א עומדים הה"ג ועם האותיות גי' רפ"ח כי בה נבררים הרפ"ח ניצוצין עכ"ל. והנה חזה תתבונן כי הה"ג אשר הם בעטרת ז"א עיקרים הם להיות הנוק' והנה בעת היחוד מתעורר העטרה דילי' בכח הה"ג דבי' משא"כ בהעדר היחוד ח"ו. וז"ש הקדוש בלא עטרה לבעלה דייקא. והשם הטוב יכפר בעדינו ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו):

ז בענין עשיית המצוה בקדושה אעתיק לך עוד דברי הקדוש הנ"ל בקצת ביאור בכ"מ המצטרך כי גם זה שייך לחלק המחשבה וז"ל וראה והבן סוד זיוג אדם באשתו כמה גדול הוא כשהוא לש"ש ולקדושה לא כאלו שחוזרין אחר הממון ואחר היופי (הנה יקשה לך ידיד הנעים פשיטת דברי תורתינו ממעשה דיעקב אבינו עם רחל נראה שהידר אחר היופי דהרי מבואר ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר וכו' ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך ש"ש ברחל וכו' הגם שהדברים עתיקין בעובדא דאבהן דעלמא עכ"ז גם לפי פשוטו הלא כל מעשיות שבתורה ללמד דעת לכל אדם בכ"מ ובכ"ז אך הענין הוא לפי מ"ש בענין אברהם שאמר לשרה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את והתעוררו רבז"ל על תיבת נא משמע כעת לשלול הקודם להורות דעד עכשיו לא הכיר בה. רק עכשיו שראה בבואה שלה במים. והנה יקשה לי הקטן וכי ס"ד שאברהם אבינו שקיים כל התורה כולה ואפילו ע"ת יעבור על דברי חז"ל דאסור לקדש את האשה עד שיראנה. וגם קשה אומרו כי אשה יפת וכו' לו יהי' כדברי חז"ל שלא הכיר בה היותה יפת מראה עד היום אבל עכ"פ הכיר בה היותה אש"ה והתחדשות ידיעתו היא רק היותה יפת מראה. א"כ לא הל"ל רק הנה נא ידעתי כי יפת מראה את ע"כ נ"ל הקטן דודאי בכל המצות שבתורה מצוה להדר אחר הידור המצוה ביופי כל מה דאפשר זה אלי ואנוהו. סוכה נאה לולב נאה. והנה בודאי לא נשתנית המצוה הלזו. כי גם האשה חפץ של מצוה. ומהראוי להדר אתר יופי המצוה כל מה דאפשר. רק להיות דבמצוה הזאת כרוך היצה"ר אחר החטא של אדה"ר ולתאוה חומריית יבקש האדם בהיתר ובאיסור. הנה מראוי עפ"י התורה להיות עוצם עיניו מראות ולא יפנה אל הגלולים. אבל אבהן דעלמא הן המה שהיו תיקוני של אדה"ר וביטלו היצה"ר מגופם. והי' ענין המצוה הזאת מבלי בושה כתפילין וציצית ואתרוג דלא יתבייש האדם לבקש יופי המצוה כל מה דאפשר וג"כ לא יתביישו עשות המצוה כענין אדה"ר קודם החטא ויהיו שניהם פרומים ולא יתבוששו. ועפי"ז נבא אל הענין דבודאי אברהם אבינו קיים מאמר רז"ל ולא קידש את שרה עד שראה אותה בהידור ויופי כי אדרבא הידר אחר יופי המצוה. כי הי' הענין אצלו מבלי סוג יצה"ר רק אדרבא כציצית ותפילין זה אלי ואנוהו. ולא עלתה בדעתו שיש בזה חשש יצה"ר וסוג תאוה רק כעת שבא בין המצרים שטופי זימה והרגיש שהכל מסתכלין בשרה (וגם לפי מ"ש כבוד דודי זקני הקדוש בספרו נועם אלימלך כשבא הצדיק בין המהרהרים בעבירות אז מרגיש גם הוא עכ"פ איזה הרהור לתאוה עכ"פ להיתר וכשבא אברהם לתוך המצרים המהרהרים בזמה אזי הרגיש עכ"פ איזה הרהור לתאוה בהיתר דהיינו לאשתו) אז הבין דשאני מצוה זו ממצות אחרות כי במצוה הזאת כרוך סוג תאוות

היצה"ר משא"כ עד עתה הי' ענין זאת המצוה אצלו כתפילין וציצית שלא הי' מרגיש בדעתו שיש איזה סוג ואיזה בושת בזה. ובודאי הי' משתדל בנישואיו להשיג המצוה דוקא ביופי דזה אלי ואנוהו כתיב וז"ש הנה נ"א (כעת) ידעתי כי אשה יפת מראה את נתחדשה לו הידיעה שהיא אשה. וענין יופי' יש שינוי משאר המצות ויש מכשול ביופי' שיחטאו בה בני אדם משא"כ מקודם לא השיג שהיא אשה רק חפץ של מצוה. והבן הענין. וככה יש להתבונן ביצחק דהשקיף אבימלך בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק (ששימש מטתו) את רבקה אשתו והנה יפלא הפלא ופלא האיך שימש מטתו בלא הצנע עד שראהו אבימלך דרך החלון ולפימ"ש ניחא שאותן אבהן דעלמא לא הרגישו שיש בזה בושת שלא ידעו שום סוג יצה"ר בזה כמו שאין בושת בציצית ותפילין. ולפי"ז יונח ג"כ ביעקב כאשר ראה את רחל יפת תואר. חפץ של מצוה המצטרכת לו. מהודר ביופי. וישק יעקב לרחל לעין כל רואה באין בושת כדמיון הנושק חפץ של מצוה. ויאמר ללבן אעבדך שבע שנים ברחל בתך דווקא כיון שהיא חפץ של מצוה מהודר. וזה אלי ואנוהו כתיב. מכל זה התבונן מה שאבות העולם הדרו אחר היופי. היינו אחר יופי המצוה ולא לשום תאוה. דוק והבן הענין הנפלא הזה) ועיין עוד בדברי הקדוש בעל אור החיים פ' ויצא תירץ ג"כ הא דיעקב הקפיד על היופי. כי כן הוא הדרך להצדיקים בכדי שיהא ההיתר נכון לפניו וכו' עיי"ש. (ונ"ל עוד קפידת הצדיקים על היופי להיות הגוף הוא דפוס הנשמה. ויופי הגוף בזהיר מורה על שלימות הנשמה משא"כ כשיש איזה חסרון בגוף מורה על חסרון הנשמה) ואינם יודעים אחרי שכך הוא ימות או הוא או אשתו או בנים המוליד ממנה (בודאי אינו בכלל זה מי שכונתו ביופי לש"ש דהיינו שיהיו בהיתר ולא יתאוה אל האיסור נ"ל) ואינו יודע שאם הוא ת"ח ואינו בשלימות עם היסו"ד לעשות התעוררת (כשאינו מכוון בזיווג לש"ש. אינו מעורר בזיווג פעולת היסו"ד צדיק שלמעלה להשפיע בצדק) באים אליו אנשים רעים וחטאים ושוכנים בביתו. ואו אוי לרשע ואוי לשכנו קרי בי' לשכנו. כי מאחר שהעליונים בחסרון. והוא אינו מכוין למלאות כי זה צריכין ממנו (רצ"ל זה המבוקש ממנו שהאדם היציר חומר ימלא החסרון על מעשיו) מוכרח הוא הדבר לבוא אדם חסר בעדרו ולא זה דוקא (רצ"ל לא הרעה הזאת בלבד גורם אלא עוד אחרת) אלא שהוא ת"ח ומזכירין עונו כי הראה הענף שאינו ממין השורש (רצ"ל כיון שאין כוונת זיווגו לש"ש א"כ אינו מוליד בדומה ת"ח כמוהו) ומרננין אחריו לומר שאין השם אוהבו ואינו אוהב תורתו. וההפך בעם הארץ בהיותו שואל ודורש בעניינו ונאמר לו (רצ"ל מפי אחרים) סוד הזיווג ונשא אשה לש"ש וכוונתו לקיים המצוה לא לצורך תאוותו הקב"ה שולח בעדרו אנשים צדיקים וטובים ומראין לו דרכי השם.

וגדו"ל מזה (רז"ל עוד נחת רוח לו גדול חזה) שבנו ת"ח והוא ע"ה. קיש קיש קריא. כי בהיות העולם רואין שאין הענף כשורש אז חוקרים ודורשים מה הוא הסבה אלא ודאי רצה אלקים את מעשיו ואימתי בזמן שמתייסר עם בנו ולומד תורה מפיהו ומקיים מצות השם הוא שארז"ל בנו והוא רבו אם הוא חייב לכבדו אבל אם הוא אינו שב בתשובה ואינו מתייסר עם בנו מכש"כ שהוסיף על חטאתו פשע מ"מ טוב הוא שזכה ונשמעת תורה בביתו אבל אם הוא תלמיד חכם וכיוון בסוד הזיווג אזי יצא משורשו ממש ענף כמוהו ואז מעשיהם טובים אשריהם שזכו בזה לפני השם. ואם הוא ע"ה ונשא לשובע נפשו אי לשם ממון אז שולחים לו ענף משורשו וטמא טמא נקרא (תדע ידידי אינו בכלל זה הנושא לשובע נפשו בכדי שלא יבא לידי עבירה והרהור עבירה וכוונתו להשביע עצמו מן ההיתר) עליהם חרקו רז"ל שיניהם ואמרו להרגם ולקורעם כדג מגבם אוי להם עמי הארצות מבטלי התורה ומבטלי המצות ומרבים בדור עמי נפש טמאים בערלתם כי הפרו בריתם (אומרו טמאים בערלתם היינו שהבנים מוכנים ח"ו לרדוף אחר הזימה לטמאות בריתם. להיות שנולדו מתכונה רעה כזה) וז"ש דוד בהתוודותו על חטאו. הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי להיות שזיווג אביו עם אמו היו בלא הודע כנודע ע"כ באתי לידי עון אבל אעפי"כ הבחירה חפשית ביד הנולד לעמוד נגד טבעו רק שמלחמתו עם היצר עצומה יותר מהנולד מתכונה טובה וכמש"ל הענין מה לכם אנשי אמת עם השרש והטומאה (נ"ל כוונתו להרחיק חיתון אנשי אמת עם אנשים כאלה וכמ"ש ארז"ל על בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה) כמה גדול כח הזיווג אל תגשו עמהם. שובו לכם לאהליכם (נצ"ל כל ת"ח לדומה לו אהלו זו אשתו) כי אין המצות לבטלה רק למטה ולמעל' הם לצורך למטה הם לצורך להשפיע נשמות קדושות לעולם) וברבות צדיקים שמחה) ולמעלה הוא צורך גבוה לייחד האורות עליונים נ"ל) ולפנים אבאר לך בעז"ה ענייני הזיווג והקידושין וחופה וכל דבר. עכ"ל דברי הקדוש עם קצת ביאורים שהוספתי בעזר הצור:

כא ע"ש דברי הקדוש ז"ל. יש להבין בני מה מעלה יש לה להאשה שהרי בזמן שיש צער מלמטה גורמת צער מלמעלה וכשאשה יש לה צער מלמעלה (רצ"ל כשהאשה שלמעלה יש לה צער) אז האיש מצטער על צערה זהו שקראה תאומת (רצ"ל יונתי תמת"י כמו תאומ"ת) כמו התאומות חש אחד מהם בראשו חבירו מרגיש כך הד"ו פרצופים. וז"ש עמו אנכי בצרה. הת"ח מצטער בגלות השכינה עתה בני ראה גם ראה מה גורם אדם גשמי למעלה בעשותו לאשתו אונאה למטה ואפילו בדיבור ואצ"ל בהכאה שהכניס עצמו בהכאה זו בכת הרשעים. ועליו נאמר לרשע למה תכה רעך. ונמצאים אנשי רשע

ואינם שוקלים בדעתם לומר שהעולם אינו שלו. א"כ בעל העולם למה הביאני בעולמו ולא לקנות הון להניחו לאחרים ולא לבנות בניינים ולעוזבם לזרים והוא ירד תחת הארץ ולא להתענג במיני מאכלים כי רגעים מועטים הם ליתן חשבון ושמת סכין בלועך ולא למלאות תאותו ברוב נשים. כי חללת ברית אלקיך גם דברי שחוק (הם) הוללות וסכלות רק פת במלח תאכל. ואת י"י תעבוד ודע כי ימי חייך מועטים הם ורוחו (ורוחך צ"ל) אין בידיך רק ביד י"י בעל העולם ולא תדע מתי יענה ע"כ יש לך לבקש כל דבר שתוכל לעשות לאהוב אותו ואהבת את י"י אלקיך ללמד חכמתו ולחפש האמונה עד שיכיר ויתבונן דרכיו ומעשה השם ולשמור מצותיו אם כך יעשה אז השם יפקח עיני שכלו ויחדש בקרבו רוח אחרת. ואז יהי' בחייו אהוב לבעה"ב ונפשו תדבק בו וישבע שובע שמחות את פניו. כ"ז בחייו ובהפרדו מהגויה תהיינה נעימות ימין אלקיו עליו והנה מי שהשיג זו המעלה שזוכר השם ומעשיו ונפלאותיו לא יסורו מלבו ולא ידבר בפיו רמי' וזה מעולם לא יבא נזק בבית אלקים (רצ"ל לא יגרום היזק והעדר היחוד למעלה) ואם אינו הולך את י"י אבל עושה הון שלא כמשפט ובונה בניינים ועובר זמנו לריק ולהבל ומכה ובועל ואין לו בושת או עושה אונאה לאשתו ומוליד צער בעליונים יה"ר שיניח הונו לאויביו ובניניו לזרים. ואשתו המוכה באונאה תפרד ממנו היא תשכון באהלי צדק והוא ישכון באהלי רשע ואין עוד מלבדו כתיב אשר הכל בדין ובצדק עכ"ל הקדוש. העתקתי לך גם זה בעסק המצוה הזאת בכדי לידע ליזהר מאונאת אשתו ובפרט מהכאתה. ועיין בכתבי הקודש למרן האריז"ל מה שאירע פעם אחת למר"ן מהרח"ו ז"ל שהרים ידו על אשתו ונסתלק ממנו כח הדיבור של רוח קדשו עד שנתן לו מרן האריז"ל יחודים ע"ז ושייך ענין זה ג"כ לחלק המחשבה שלא ישנאה במחשבתו. והזהירו רז"ל ומנו בתשע מדותיו בני גרושת הלב. בני שנואה. אשר עליהם נאמר וברותי מכם וכו':

כב עוד מדברי הקדוש הנ"ל ז"ל השייך למצוה הזאת ז"ל אודיעך בני עניינים גדולים שדברו התנאים ע"ה על אצילות השכינה ועל התחברות פנים אל פנים (עמש"ל בפסוק בטח בה וכו' ושלל לא יחסר) ותשמע דבריהם ותתמה איך היו נזהרים מלגלות וכו' אמר הכתוב ונטעתיך שורק (הוא מה שאנו קורין מלאפו"ם הרומז ליסוד הבן) כלה זרע אמת. כלה חסר ו' לומר שרומז לכלה הכלול' מן הכ"ל שהוא זרע אמת מכאן תבין ותשכיל בני הסוד חתן וכלה ומצות פ"ו ודע לך בני באמת כי כל ההויות כמער איש ולויות כאיש המעורה בלוי' שלו יראה בני דברים נעלמים. ועתה אומר לך קושט דברי אמת שעליהם אין לפרשם ואין לזוז ואין לשאול כי מושאלים הם מפי מלאך אלקים מלאך ממש ודע כי עוה"ז הוא צל לעולם העליון. ז"ש התנא כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא מנגד

שנאמר גם את זה לעומת זה ברא (עשה) אלקים וגם בפ' המוכר את הספינה ארז"ל אמר ר"י כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם ראה הבן כי הכל הוא דוגמא עליונה ומה מעלה יש לו פ"ו כי בשבת כשמתחברין המלך עם המלכה פב"פ דרך החלון הוא היסוד אז נעשים גוף אחד וכל העול' מתברכין ועומדי' בשלוה ובחדוה והשקט ושמע בני מה הרמיזו חכמים בדבריהם שאמרו אוקירו לנשייכו ותתעשרו (תתבונן ידידי עושר בגי' יסוד מלכות נ"ל והבן) כענין מצפון זהב יאתה (אש"ר ש"ם הזה"ב) ר"ת אשה מצאתי) וכענין שאמרו חז"ל חדשים לקטורת באו והפיסו (ענין הקטורת לשון התקשרות שהענין הי' לעשות היחוד והחיבור. שע"כ היו פורשין מבין האולם ולמזבח כי הוא דבר שבחשאי שעי"ז בא העושר כנ"ל ע"כ היו בכ"י חדשים נ"ל) והכוונה בעבור שהאשה היא דוגמת השכינה ע"כ אמרו ז"ל אוקירו נשייכו ועתה בני שמע מה שהרמיז תנא אחד אמר כל המבטל פ"ו מעלין עליו כאילו שופך דמים ומבטל הדמות. והכוונה כי הגורם (הוא גורם) חסרון רחמים מן האשה ואז מקבלת מן הפחד וממעט הדמות מן הננם הוא ת"ת להעשות חצי אדם כאשר אמרנו. ותנא אחד אמר גורם לשכינה שנסתלק מישראל הוא שנאחר להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה אין זרעך אחריך אין שכינה שורה על מה שורה על עצים ואבנים. והנה בני זה הרמז ידוע כי בזמן שהשפעת האיש באשה גם למעלה כן והמהפך בהיפך ודוחק רגלי השכינה וממעט דמותה והכוונה כי אז רגלי' יורדת מות (כי בהעדר היחוד נידחית למטה כנודע) ומה שלמטה ממנה נק' רגלי' והם דחוקים מצד הדין שאין להם רחמים כלל כי השכינה נסתלקה מישראל ועתה שמע בני מה הרמיזו עוד בדבריהם אמרו רבנן ז"ל אין השכינה שורה פחות מכ"ב אלף ישראל והרי שהי' כ"ב אלפים זולת אחד. והנה אשה הגונה וראוי' ומעוברת באה עכ"פ ראויה להצטרף ובבואה יצא כלב ונפח בה והפילה ונסתלקה השכינה מישראל מי גרם לשכינ' שתסתלק בעל הכלב מכאן אמרו המגדל כלב רע בתיך ביתו חייב נידוי מדה כנגד מדה (רצ"ל כמו שהוא יכול לגרום ח"ו פרישה והסתלקות כן מפרישין ומסלקין אותו) וראה והבן עתה בני עומק דבריהם סודות נעלמים כי לפי פשוטו דבריהם ז"ל אינם מובנים אין מן הצורך להאריך) מאד מאד ושמע ביאורם דע בני שיש שכ נה לשכינה והוא הבינה כענין שארז"ל שכינה עילאה שכינה תתא' ועתה תבין כ"ב אלפי"ם הוא היסוד והעטר"ה והתפארת הוא הי' חסר משם וזהו פחות אחד (נ"ל פירושו כ"ב אלפים מרמז לכבוד ועטרה. כי הב' רומזת לעטר"ה בי"ת מלאה כל טוב וכ' פשוטא בעלמא דדכורא. כמ"ש בס' מאורי אור. וא"כ באפשר כוונתן הקדוש בכאן הך' על היסוד ועיין בזהר שמות (דף ט') וז"ל אוף איהו קם ואמר י"י אלקינו בעלונו אדונים

זולתך לב"ד ב"ך נזכיר שמך וכו' בהאי קרא אית רזא עילאה גו מהימנותא י"י אלקינו דא הוא שירותא דרזין עילאין אתר דמתמן נפקין כל נהירו דשרגין כלהו לאדלקא ותמן תליא כל רזא דמהימנותא ושמא דא שליט על כלא בעלונו אדונים זולתך דהא עמא דישראל לית מאן דשליט עלי' בר שמא עלאה דא והשתא בגלותא שליט עלי' סט"א לבד ב"ך רזא דשמא קדישא כללא דעשרים ותרין אתוון וכנ"י לא מתברכא אלא משמא דא דאיקרי ב"ך כד"א אשר נשבעת להם ב"ך. בך יברך ישראל וכו' ובזמנא דשלימו אשתכח לא הוה מתפרש דא מן דא ואסור לאפרשא דא מן דא אתתא מבעל' וכו'. עיי"ש כל המאמר. ובס' מאורי אור ב"ך מס' שם הקדוש י' אותיות דמ"ה וי"ב אותיות דאד"נ וזהו נשבעת להם ב"ך. הנה תראה מדבריו ג"כ מכוון כדברינו כי מה הוא בדכורא ואד"נ הוא נק' והנה אמרו לפי"ז כ"ב אלפי"ם. כי כל האורות כלולים עד אל"ף שהוא תכלית המספר בהחזרת האלף לאלף בסוד הכתוב איכה ירדוף א' אלף ואמר הקדוש והתפארת הוא הי' חסר משם אפשר כוונתו דהיינו התפאר"ת הו"א מרמז לבינ"ה בסוד ועבר הלוי הוא יהי' חסר משם שהתפאר' לא קבל עדיין מוחין דגדלות מאימא להיותו ראוי לייחוד כנודע והבן) וכראות הבינ"ה שהם ראויים להצטרף (היינו ליחוד וזיווג) נתעברה ברחמים. והיותה יורדת (היינו נה"י שבה למוחין ז"א) ועי"ז נגדל כנודע. והשם הטוב יכפר בעדינו ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו) וזה הרשע הממעט השפע מאשתו או עשה עבירה אחת מיד יצא הכל"ב כנגדה הוא הפחד ותבע דינו (אין הכוונה לכנות כן למדת הפחד ח"ו. רק שע"י התגברות מדת הפחד למעל' נמשך קטרוג למטה. הנק' דקליפה. שנק' כלב בגי' ב"ן. זה לעומת זה. ולוקחת ח"ו השפע עיין בליקוטי תורה בפסוק הציל' מחרב נפשי מיד כלב יחידתי) ומיד הפילה רחמים ולא שרתה בישראל להזדוג בבת זוגו מי גרם כ"ז בעל הכלב רצ"ל בעל העון ע"כ חייב נידוי הוא התרחקות מישראל מדה כנגד מדה (לפי דברי הקדוש הנ"ל מי שמבטל עונת אשתו חייב נידוי) הוי לו למי שממעט את הדמות במעשיו. ועוד תראה כח שכר הזיווג וג' עדים מעידים בדבר. תור' ונביאים וכתובים תור' מי"י יצא הדבר. נביאים בשמשון נאמר ואביו ואמו לא ידעו כי מי"י יצא הדבר. כתובים מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מי"י. ואם תראה בני מה הוסיפו בדבריהם ז"ל אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו והכל הוא לרמוז לבת זוג העליון (אוהבה כגופו עיין בס' מאורי אור אהב"ה נק' הנשוקין והם כפולים לכן הם ד' אותיות רוח הזכר בנוק' ורוח הנוק' בזכר עכ"ל וז"ס אוהבה כגופו. דוקא. עיין בס' הנ"ל גו"ף רומז לתפארת ואשתו כגופו דבוקה בי ולכן גו"ף (עם האותיות בגי' יאהדונה"י ע"ה עכ"ל, וקרוב לפשוטו אהב"ה הוא מצד החסדים והחסדים הם בזכורא לובן. וירא' מצד הגבורו' והם בנוק'

מכל אוד' והוא משפיע בה אהבת חסד להמתיק הדינים והגבורות ומכבדה יותר מגופו. עיין בס' הנ"ל מלכו"ת בקבלתה מאמ' נק' כבו"ד. והנה גם מה שמשפיע הוא בה מבחי' המוחין נק' ג"כ כבו"ד לב' נתיבות שבמוח החכמה נ"ל. והשם הטוב יכפר וזה מכבדה יותר מגופו ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. וכתבתי בדרך אפשר ולא שמענא ולא אימא בודאי) ואילולי שהיא עשירי' לבנין. אבל (מיותר נ"ל) היתה יורשת מנכסי אבי' חלק כחלק אבל הוא עשירית לבנין ונוטלת עישור נכסים (הנה לעתיד לבא יהי' אור הלבנה כאור החמה. הנה י"י פושה חדשה בארץ נקבה תסובב גבר ועיין בתוי"ט שמה הוא ענין הש"י עולמות. דבזה"ז ירשו ל"א מלכים. עישור נכסי' כדין הבת ולעתיד לבא עשרה פעמים ל"א בגי' ש"י וכ"ה באומות ירשו שבעה אומות עישור נכסי' ולעתיד לבא שבעים אומות כי יהי' אור הלבנה כאור החמה עיי"ש) ואכ"מ אבל במקומו שהוא בנחלת אבארהו בע"ה עכ"ל הקדוש:

כג ע"ש דברי הקדוש. וז"ל אם תרצה לדעת כמה גדול המכוון בזיווג לש"ש שהרי אמרז"ל כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לי' בנים זכרים שנאמר וצפונך תמלא בטנם וכו' לא אכחיד תחת לשוני את אשר כתבנו בענין הזה בשיטת הש"ס. הנה לדעת רש"י ותוס' אין המצוה בצפון ודרום. רק האזהרה הוא ממזרח למערב מפני אימת השכינה א"כ הנותן בכיוון בין צפין לדרום מחמת מירא שמים כשיזכור כ"ז דהיינו אימת השכינה בשעת מעשה לא ימהר למלאות תאוותו וישהה עד שתזריע אשתו תחילה. ואשה מזרעת תחילה יולדת זכר משא"כ כשאינו משים מורא שמים לנגד עיניו ימהר להזריע למלאות תאוותו ואמרו עוד שם אין אשתו מפלת נפלים. ג"ז נוכל לומר לפי הפשט מטעם הנ"ל. כי עפ"י הרוב סיבת הנפלים מכובד העיבור. והנה כשיזריע ברבות התאוה ושלא במתינות תגדל חמימות וכובד העיבור משא"כ כשמשים מוראו ית' לנגד עיניו. וישמש במתינות יהי' הולד ממוזג וז"ש בין צפו"ן לדרו"ם ולא בין דרום לצפון כי הקדימו צפון כי הוא בחי' היראה כנודע. ובזה יונח לנו קושיות המהרש"א שהקשה דהרי בפסוק לא נזכר רק צפון אך הוא שיזכור דוקא מדת הצפון היינו היראה שהיא עיקר המכוון בזה ומחמת המורא לא ישמש בין מזרח למערב כ"ז נ"ל לפי הפשט: והנה ידוע דלמקובלים דרך אחרת בזה דהם סוברים דהכוונה דוקא הראש למזרח ורוחב המטה בין צפון לדרום (וז"ל במשנת חסידים וכו' המשמשים יזררו שתהי' המטה ראש למזרח ורגלים למערב בסוד יסו"ד ומלכו"ת ויהי' יד שמאלו לצפון העולם בסוד הגבורה ויד ימינו לדרומו בסוד החסד עכ"ל) ואמרו בין צפו"ן לדרום ולא בין דרו"ם לצפון נראה סוד שמאלו תחת לראשי ולבתר וימינו תחבקני כי שמאלא איתער תתלה והוא ג"כ סוד אשה מזרעת החלה

וז"ש בפסוק וצפונך דייקא. ונ"ל עוד רמז מופלג בחכמ"ה וצפונך תמלא בטנם צפונ"ך דייקא ובטנם דייקא. דהנה בטן נק' המלכות בתיקונים תיקון י"ח מסטרא דאימא עילאה איתקריאת שכינתא בט"ן הה"ד מבטן מי יצא הקרח וכו') (וג"כ בטן בן וט' אותיות שבו עיין במאורי אור) והנה מילוי בטן כזה י"ת י"ת ו"ן בגי' תתע"ו במספר השוה כמנין צפון (בתחשב הנון רבתי דאי"ק בכ"ר למספר ת"ע כנודע וזהו וצפונך תמלא בטנם מספר צפון ימלא הבטן במילוי תתע"ו בגי' המרכבה שלימה היינו אברהם יצחק יעקב רחל (כסא של ד' רגלים כנודע) והוא ג"כ צמ"ח דו"ד מלכותא קדישא. היינו הצומח מדו"ד היינו ג"כ מילוי כזה לתה י"ו ל"ת והוא פרי הבטן היינו הפרי והמילוי של בטן כנ"ל הרומז למלכותא קדישא. והנה מבואר בדברי הקדוש מהר"ש בספרו דן ידין שיש בדיקנא קדישא תתע"ו נימין (מנין המרכבה הנ"ל) ע"ש סודו סוד סוד ה' ליראיו ע"כ בכוונת מספר הצפון למילוי הבטן יהי' לו בנים זכרים כי אשה אין לה הדרת פנים זק"ן ויתורץ קושית המהרש"א שהקשה בנים גם בנות במשמע כי הפירוש הוא ישבעו בנים אשר יש בהם מילוי הבט"ן היינו הדרת פנים זקן והתבונן בפסוק הנה נחלת ה' בנים (ואיזהו מן הבנים) שכר פרי הבטן היינו הפרי מילוי של הבטן והשם הטוב יכפר בעדינו ותבין לפי"ז שע"י התעוררות תתלה לבחי' צפון יכוין למרכבה שלימה ורמה ושגבה למעלה למעלה להתעורר הרחמים ויצמח צמח לדוד להוליד נשמה קדושה ותבין לפי"ז שאין אשתו מפלת נפלים כי דוד הי' מהראוי להיות נפל כי סיהרא לית לה מגרמה כלום ונתנו לו האבות שהם המרכבה משנותיהם והצמיח צמח לו ולזרעו עד עולם כמו כן המכוין למרכבה יצמיח צדקה ותהלה ואין אשתו מפלת נפלים לא"פ) הכלל יהי' בידך שכל דבר שצריך האדם לעשות צריך לעשות כמעשה העליונים שכל מה שעשה האדם למטה כך נעשה מלמעלה וזה שדומה הקב"ה את ישראל לחתן וכלה שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך ואחר שכך הוא צריך האדם לקדש עצמו ועוד אל יאמר האדם שלום עליך נפשי כי לא בוראו רק אביו ואמו ואין להקב"ה חלק בו שלש שותפים יש באדם הקב"ה אביו ואמו. אביו מזריע הלובן ואמו מזרעת האודם כי כן הוא שזרע האב מצד הרחמים כרחם אב וכו' וזרע האם מצד הדין ע"כ זה לבן וזה אדום. והמוח שהוא לבן הוא מוח הראש הוא מאביו וכל התולדות וההמשכות של פניו (נ"ל שצ"ל מן שלפניו) שכן הדוגמא למעלה שמוח הבן הוא הת"ת ממוח האב הוא החכמה נמשך וע"כ המוח כמו היו"ד לפי שהוא רומז בחכמה ולכן כשיבא שום דבר על הספירה במוח (נ"ל שצ"ל על המוח) מיד הוא מבולבל בדעתו וכל תולדות האדם הם במוח בכח ומן הכח יפרדו. ועל המוח יש רשומות דקות מאוד ועל שבמוח כל תולדות אדם בכח ע"כ אמר הקב"ה

לקין קול דמי אחיך צועקים ר"ל דמו ודמי זרעו כי לא אמר דם אלא דמי והטפה שהולד נוצר מן המוח נמשכת ומתפשטת בחו"ט השדר"ה (הוא בנזי' הדעת המתפשטת אל הגוף ועיין במאורי אור ועיין לקמן) ומשם לגידין מכאן ומכאן עד הברית ומן הברית מקבלת האשה. ועתה בני הבן שדגמת אדם ממש הוא במרכבה עליונה ואיך שהאציל נאצל מן הוי' הא' הנרמז במוח ויורד לחוט השדרה הרומז לת"ת ישראל (עמש"ל הדעת המתפשטת אל גוף והגוף הוא הת"ת) ומשם ליסוד הוא הברית ומן הברית לאשה ומן האשה בעולם השפל וראה עתה בני והבן קדושת האדם הטפה שנוצר ממנה מה רומזת. אשרינו ואשרי יולדתנו המקדש עצמו בשעת תשמיש ואשרי הולד הנוצר מן הטפה ההוא כי כפי המחשבה הזכה והנקי' כן יהי' העובר ראה בני ענין גדול ומי שאינו חס על נפשו לקדש עצמו לא ימשוך נפש טהור לבנו (הגם שיארע לפעמים בהיפוך עמש"ל בשם האריז"ל עכ"ז זה הוא דרך אחרת ממפלאות תמים דעים. אבל להיות מעשה האדם גורם לנשמה טהורה זה דוקא ע"י קידוש והבן). זכאים אתם צדיקים שמשתדלים בתורה ויודעים דרכי השם ומקדשים עצמם בקדושת הקב"ה ובעבור זה מושכים רוח קדושה מלמעלה על בניהם כולם זכאים טהורים ונקיים ונקראים בני מלך בני קדושים. וי להם לעמי הארצות הרשעים שאינם עוסקים בתורה לדעת דרכי אלקים לקדש עצמם ואת בניהם אבל הם משמשין באכזריות בעזות מצח בלא כיונה ובעבור זה בניהם ובני בניהם עזי נפש עזי פנים אינם מבחינים בעזותם בין צדיק לרשע. כי באמת מסטרא דנים דמסאבא אינון כי אביהם המשיכו להם הנפש הזאת מסטרא דמסאבא זהו ונטמתם בם אתא למסאבא מסאבין לי'. וראה פחיתות ונבזות עזות וטומאה השרושה עמהם ישלם להם השם כפעלם ואם הי' מבין את האמור בשעה שמכניסין אותו לחופה (כי אז הוא יסוד ושרש של המצוה והיסוד שורש הכל) ומברכין איתו בשבע ברכות לא היה להם לשום בדעתם לומר (רצ"ל כי לא הי' מהראוי להם לשום בדעת ואמר) מה הז' ברכות האלו (אשר בודאי מרמזין למדות עליונות) כנודע אבל הוא עומד כאבן דומם גם הם בעונותינו אינם מברכין בעדו (רצ"ל כיון שהחתן בעצמו אינו מכוין גם ברכת המסדרים לא יתכנו בעדו. או ירצה שגם המסדרים אינם מכוונים לברך בעדו ובשבילו רק כדוגמת אנשים מלומדה נ"ל) רק מברכי האשה (רצ"ל רק זה צריך להיות עיקר הכוונה שמברכים האשה) (לעשו' התעוררת למעלה שהאשה צריכה להתברך בשבע ברכות כי האשה השביעית ומקבלת מו' קצוות שפע וברכה וע"כ מברכין כל הנשים בשבע ברכות וע"ז מתברכת גם כנסת ישראל עכ"ל הקדוש:

כד עוד אשמיעך את דברי אלקים מדברי הקדוש הנ"ל בספרו על המצות עם קצת ביאור כנ"ל וז"ל גם אמר הכתוב פרו ורבו ומלאו ונתעוררו חז"ל בענין ואמרו ב"ה לא יבטל אדם מפ"ו אלא א"כ יש לו זכר ונקבה ובש"א שני זכרים ופליגי תנאי אית דאמרי דב"ה אמר זכר או נקבה ואית דאמרי זכר ונקבה והלכ' כב"ה דלא יצא מפ"ו עד שיעשה בן ובת א"ל רבי א"כ אברהם אבינו יצחק משה נח הצדיקים מה יהי' שנחסר מהם מצות פ"ו שלא הי' להם בת (הנה לדעת מ"ד בגמרא וי"י בירך את אברהם בכל שהי' לו בת אין קושיא על אברהם אבל למ"ד שלא הי' לו בת קשה) ואם בת היא קלל' בביתו של אדם ובמקו' שפחה שלחה הקב"ה (הוא קושי' אחרת) כענין שארז"ל אוי לו למי שיש לו בת ואשרי למי שיש לו זכר ואמרו וכי אפש' לעולם בלא בת והשיבו וכי אפשר לעולם בלא בורסקי ובלא בסמי אלא לא דמיי בסמי לבורסקי ה"נ לא דמי הבת לזכר והם אמרו הלכה כב"ה (שאינו יוצא בלא בת) א"ל בני שת משה חנוך נח אברהם באו משמיטה שעברה (שמיטת החסד לדעת המקובלים הראשונים והנקב' היא מסטרא דגבורה) ואין להם לעשות נקבות כי זה השמיטה נקב"ה רצ"ל גבורה) ואם לא יצטרף הזכר (בא לתרץ מה דקשה לפי"ז א"כ לא נתחייב בשמיטה זו להולד זכר רק יהי' עיקר המצוה להוליד נקבה לזה תירץ אם לא יצטרף הזכר) אל הנקבה לא יתקיים העולם (אציגה נא עמך בכאן דבר מתקבל את אשר נודע כי הסודות מעולם התיקון והפרצופים נתגלו לנו ע"י האריז"ל משנת של"ה לאלף הש"י הוא בחי' יסו"ד כנודע עכ"ז לא רצו תלמידיו לגלות החכמ' עד שנת ש"ץ שמ"ן רמז לחכמה מקום ששמן מצוי שם החכמה מצוי' ואשה התקועית דיואב תוכיח אשר על ידה נמתקו דינים וכעס של דוד כסא מלכות והבן, והנה תתבונן בס' מאורי אור צ' רמז ליסוד דדכורא ש' דשד"י רמז ליסוד דנו"ק ע"ש הטעם והנה שנת ש"ץ רמז ליחוד היסודות וגם ש"ץ בגי' זכ"ר ונקב"ה לעת כזאת נתגלה לבאי עולם רזי דרזין ומן אז והלאה הנסתרות כמו נגלות כי מן אז והלאה נקראים דרונ' דמלכא משיחא ובכל יומא זמני' הוא והבן) וז"ש שם מלא על עולם מלא כענין ויעש י"י אלקים אב"ל (מיותר) אלו שבאו מזאת השמיטה צריכים לעשות עולם מלא שהוא זכ"ר ונקב"ה (נ"ל לרמז בדברי חז"ל שם מלא היינו השם הנכבד הוי' במילואו באלפין בגי' אד"ם על עול"ם מלא היינו עול"ם במילואו ביו"ד בגי' אש"ה ואל תתמה על החפץ על המילוי יו"ד באש"ה כי אם יש לך לב משכיל וצדק הרמז דייקא ביו"ד עוד יש לרמוז שם מלא היינו תיבת שם במילואו בגי' חס"ד דין ורתמ"ם (נוסף הוא"ו ברחמים כענין ואלקי יעקב כנודע) והנה הם הג' קוין הנמשכים אל עול"ם מלא הוא האשה יראת י"י כנ"ל) א"ל רבי מה תאמר ביצח"ק שבא מזאת השמיטה (רצ"ל כי זאת היא שמיטת הגבורה פחד יצחק

והנה לא הי' לו בת) אל בני וי לעלמא אם הי' מוליד נקבה כי היא בטל השמיטה הגדול ולא ראית בני שאביו עקדו להתיש כחו (עיין מה שנרמז בזהר אשר קודם העקידה לא הי' יכול לישא אשה עד שנמתק בעקידה ע"י חסד אברהם והנה רבקה כאשר ראתה אותו הדור תמה' מפניו וחרדה ותפול מעל הגמל כי חשבה איך אפשר לאיתדבקא דינא בדינא הלא יוקיד עלמא בשלהובוי עד שאמר העבד הוא אדונ"י רצ"ל כבר יש בו בחי' אדוני אברהם וע"כ נאמר בתורה ויקח אח רבקה ותהי לו לאשה ויאהב"ה משמיענו חידוש שנתחדשה בו מדת האהבה היפך מדתו יראת הגבורה עיי"ש בזהר) והבן:

כה ע"ש וז"ל ועוד ארז"ל הי' לו בנים ומתו (שונאי ישראל) ר' הונא אמר קיים פ"ו ור' יוחנן אמר לא קיים ונראה דוקא כשאין לו בני בנים (תמוה למה כתב הקדוש לשון ונרא"ה והוא מפורש בגמ' ואפשר הוא ט"ס וצ"ל ודוקא כשאין וכו') אבל יש לו בני בנים אפילו זכר מהנקבה והנקבה מזכר יצא אבל תרתי מחד לא א"ל רבי כלום חייב האדם רק לעשות המצוה וזה עשה המצוה ואם קוב"ה עשה רצונו ולקחם זה העני למה הפסיד שכר מצותו וכי הי' רוצה זה שימותו (דברי הקדוש ז"ל נאמרים בקדושה לגלות סודו ליראי י"י אבל לפי פשוטו אין זה קושיא לדעתי דהנה עונות האדם גרמו שלא נתקבלה מצותו לפני הש"י וכמשל העבד שמזגו כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ועוד דברים בגו יעויין בסבא משפטים ובלא זה לא ידענא דהרי הקושיא הוא ג"כ על מי שנשא אשה ולא הוליד העני הזה מה יעשה וע"כ צריכין לתרץ כנ"ל ודברי הקדוש קדושים הם לעד לעולם לגלות הסוד) עוד בני בנים המצוה הוא למתים שטרחו ועשו המצוה ומה להם לאבות לקחת מצות בניהם רבונו דעלמא זה אכל וזה מברך ברהמ"ז א"ל בני דע לך כי מצות פ"ו כוונתה גדולה שהבעילה שעושה צריכה להיות לש"ש לא יכוין לצד חימום ורתיחת היצר אלא יכוין להוציא זרע לעולם כדי לקיים תורה ומצות ולהעמיד הדמות והצורה עליונה וזהו שהרמיזו חז"ל כל שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים וממעט הדמות וכאשר ישוב מחשבות לבו אל השמים וממשיך נפש טהורה ונקיה מתוך הצורה העליונה הם העשר מאמרות (כי כל גוף ונפש הוא שיעור קומה נגד כל העשר ספירות) ואם דורם ואוכל מכה ובועל כדרכה ושלא כדרכה למלאות תאוותו ויצרו הרע שולחין לו נפש טמאה קרובה לעמון ומואב וממזר ואז באים בחשבון באו חשבון ויקח קין (הוא המלאך המות הראשון) ויהרגם והנה העולם שבנה נחרב וצריך לבנות אחר (הנה זה תירץ הקושיא הראשונה שע"כ הפסיד מצותו כיון שלא עשאה כתיקנה ועי"ז הלכו להם הבנים ומעשיו גרמו הנה כמעט כמו שכתבנו לעיל בתירוץ הראשון רק החילוק הוא דלפי מש"ל יוכל להיות וגם שאר עבירות גורמים והבן) ובני בנים ה"ה כבנים שכל

העשר מאמרות בנים ובני בנים (חב"ד אבות חג"ת בנים נה"י בני בני בנים נ"ל) והם קיום העולם ועל שאין שם ב' מחד ע"כ ב' מחד לא מעלי (נ"ל דרצ"ל להיות הנצח ענף החסד והוד ענף הגבורה ע"כ אינו יוצא בבני בנים בן ובת שיוולדו מאחד מבניו ומיהו יקשה לפי"ז דא"כ נצטרך דוקא שהבן יוליד בן והבת בת לא בהיפך בל כאשר תעיין בפרדס בשער עשר ולא תשע פ"ג תוכל לתרץ זה נ"ל עיי"ש) ואל יקחך לבך שאם נפשו חשקה בתורה כבן עזאי ונדבקה בה כל ימיו אין בידו עון (רצ"ל אל יסיתך היצר שאתה במדריגת בן עזאי ומותר לך להתבטל ממצוה הזאת) כי לא ימצא בזמן הגלות כבן עזאי (עמש"ל דודאי גם בן עזאי היה רוצה לקיים המצוה דמי פטרו ממ"ע דאורייתא רק שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה דרצ"ל להיות דע"י תשוקתו הנכבדת בלב ונפש בתורה לא היה לו שום מבוא לגופניות ונשען על ביתו ולא יעמוד וז"ש מ"ה אעש"ה דהנני אנוס כמו הסריס ח"ו וכיוצא שאין בידו עון דמה אית לי' למיעבד ומש"ה דקדקו הפוסקים ג"כ בדבריהם וכ"ה בש"ע בזה"ל מי שחשקה נפשו בתורה כב"ן עזאי (דייקא) ונדבקה כל ימיו (דייקא) רנ"ל שא"א לו להפרד תשוקתו כרגע לתקוע מחשבתו לדעתו בעסק הלזה כדי שיתפעל הכח המוליד כנודע איש כזה אין בידו עון דמה אית לי' למיעבד הנה המצוה הזאת לגבי' כדברים התלויים בסיבה כגון יבום וכיוצא שבאם יעדר ממנו הסבה פטור וסליק ליה למנייניה בחילוקה דרבנן העסק שבתורה במצות הללו וכן הרמזים שיש בכל מצוה שנוכל לקיימם בכ"ז והנה גם בנידון דידן ישנו מצות פרי' ורבי' גם ברמז: כו) לפרות ולרבות בתורה להוליד בכל פעם שכליות חדשים בתורה ומדי דברי בזה אדבר בפרט הלזה כאשר דעתי אי"ה לבאר בכל מנוה רמזי המצוה התלוי' בה אשר אפשר לקיים בכל עת אפילו בהעדר המצוה הגשמיית הגופנית כי התורה נצחיות היא בכל עת ובכ"ז והנה בזאת המצוה אפשר לקיים בכל עת ובכ"ז מצות פרי' ורבי' בתורה להוליד בכל פעם שכל חדש בתורה כמ"ש המקובלים והדעת נותן שנצטוינו בכל זה כי השכל נברא בו כל המושכלות בכח כמו שנברא הזרע במוח בכח ובאם יתרשל האדם להוציא הזרע שבכח מוחו במקום הראוי וכשר עפ"י התורה ישאר בו הזרע מבלי תועלת כמו כן המושכלות התקועים במוחו אם לא ישתדל להוציאם בריאתם לריק וילך בלא דעת לשאול ח"ו ולפי"ז מחשבה הדעת והשכל הוא העיקר פ"ו לאדם רק שהשי"ת צונו להוליד גם בגשמיות ואז יתרבה גם השכל ביותר כי כל האדם שיוולד יהי' לו שכל משכיל והבן ונ"ל דמש"ה פטר א"ע ב"ע באמרו מה אעשה ונפשי חשקה בתורה כי גם לפי מש"ל שהי' מוכרח ואנוס עכ"ז יכול להיות חשוקה אחרת בעולם שע"י תשוקה הלזו יתבטל תשוקת כח המוליד כגון מי שרודף מאד אחר תאוות הממון וכי צא ובטל ממנו

הרגש כח המוליד ואעפ"כ איש כזה לא מיקרי אנוס ומחוייב לעסוק ברפואה דהיינו לבטל התאוה הזאת מלבו עד אשר ישוב להרגיש תאוות המוליד כיון שלא קיים המ"ע דאורייתא בשום ענין משא"כ בחשק התורה הנה אם לא קיים המצוה בגשמיית אעפי"כ קיימה ברוחניות. ועוד חיזק דבריו בן עזאי באמרו אפשר שתעשה (המצוה הזאת) ע"י אחרים והנה לכאורה דבריו תמוהין. א"כ נאמר כזאת בכל המצות בציצית ותפילין אך הוא אשר דברנו להיות שאמר שאעפ"כ הוא מקיים המצות ברוחניות שהוא ג"כ מחייבת. ואם יפנה מחשבתו מחשק התורה כדי להוליד בגשמיות הנה תתבטל ממנו מצות פ"ו ברוחניות בעסק התורה הולדת השכל וזה א"א לעשותה כ"כ ע"י אחרים. כי לאו כ"ע גמירי בתורה להוליד ברוחניות משא"כ בגשמיות אפשר לעשותה ע"י אחרים הבן הענין ויונעם לך:

כז ממוצא דבר זה תשכיל ותדע אשר חיוב גמור הוא לקיים מצות פ"ו בשכל המוליד בתורה בכל עת ובכ"ז ונ"ל דמשום זה אמרו רז"ל בסגולה ושבע ילין וכו' כל המשביע עצמו מד"ת ולן בל יפקד רע היינו שאינו בא לידי הוצאות ז"ל ח"ו כי הנה בעת שאין הזמ"ג להוליד בגשמיות הנה בביטול המצוה הוא אזיל בפרודא ואם יש חשש ח"ו להתעוררות כח המוליד הגשמיי להשפיע אל החיצונים והסגולה לזה לקיים המצוה להשביע א"ע מן ההיתר ואז אין כאן בית מיחוש ודוק אמרם ז"ל. כל המשביע א"ע מד"ת היינו להוליד ולחדש אי"ה ענין שע"י יהיה שבע כי אין שביעה רק בהוליד ענין מחודש כמו שידעת מהולדה הגשמיות הבן הענין. והנה לפי"ז תראה כמה ענייניים דומה בדומה פ"ו ברוחניות כמו בגשמיות. ודינם שוה אזכיר לך המזדמן בשכלי לפי שעה וטהר ידים יוסיף אומץ:

א הדין הוא במצוה הגשמיות שלא יצא י"ח המצו' כ"א בהוליד בנים ראוים להוליד. משא"כ בהוליד סריסים. ה"ה בהולדה הרוחניות. כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין. ומיילדין גם את האחרים השומעים ומתפעלים מדבריו. משא"כ בדבר ד"ת באין מורא שמים עליו. אין דבריו נשמעין ואין אחרים מתפעלים והוא כמוליד סריסים ח"ו:

ב כמו בגשמיות אפילו קיים המצוה מחויב לקיים לערב אל תנח כמו כן ברוחניות לא יספיק לו בימי זקנתו ללמוד החידושין שחידש בבחרותו רק בכל פעם יוסיף אומץ כי זקני ת"ח כ"ז שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן וכ"ה לענין התלמידים היו לו תלמידים בנערותו. יהיו לו תלמידים גם בזקנותו כמו שאמר ריב"ל בגמ':

ג כמו בגשמיו' מחויב להזריע דוקא באשה ראויה וכשירה כמו כן לימוד שכליות תורתו דייקא לתלמידים ראוים וכשירים משא"כ הלומד לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן

למרקוליס דייקו בדבריהם. כמו הזורק אבן למרקוליס ומכוין לעשות מצוה לבטל ע"ז ואדרבא עושה עבירה שזהו עבודתה כן הלומד לתלמיד שאינו הגון. ומכוין לקיים מצות פ"ו בשכל התורה ואדרבא עושה עבירה כי הוא יבוז לשכל מיליו ויוציא ד"ת לדברי הבאי וכענין השאלה ההוא מטרוניתא לתנא. יהב חכמתא לחכימין לטפשים מיבעיא והשיב אלו הי' נותן לטפשים היו מהרהרין בה בבתי כסאות ומרחצאות. והכוונה לדעת כנ"ל שיוציאו ד"ת לדברי הבאי ולטפשותם או לקנות בהם עושר וכבוד וכיוצא:

ד כמו במצוה הגשמיות ישמח את אשתו בדבר מצו' ויפייס ואח"כ יבעול כמו כן ברוחניית. רבה קידם השמעתתא אמר מלתא דבדיחותא ובדחו רבנן ואת"כ פתח בשמעתתא:

ה כמו בגשמיות לא יפעול פעולה להוליד אם לא בהרגש כל אבריו. כמו כן ברוחניות. ערוכה בכל ושמורה אם היה ערוכה ברמ"ח אבריך אז היא משתמרת וכו' כמשארז"ל:

ו כמו במצוה הגשמיות צריך לכבד את אשתו כמשארז"ל אוקירו לנשייכו וכו' להיותה חפץ של מצוה כמו כן במצוה הרוחניות יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך:

ז כמו במצוה הגשמיות לא ישתה בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר. כמו כן ברוחניות כי קאי רב בהאי מסכת וכו':

ח כמו בגשמיות אשר פריו יתן בעתו בזמן הראוי. כמו כן ברוחניות דבר בעתו מה טוב הלכות חג בחג. הלכות עצרת בעצרת וכו':

ט כמו בגשמיות יעזוב איש את אביו ואת אמו. ודבק באשתו והיו לבשר אחד ע"י האשה דייקא כמו כן ברוחניות הרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם כי על ידם יוליד הלכות חדשות ביותר (יו"ד) עוד תדע קיי"ל הלכה למעשה האיש מצווה על פ"ו אבל לא האשה. ולמה אמר הכתוב פרו ורבו. ולא פר"ה ורב"ה (עמש"ל) נ"ל כעת להורות לאו הבא מכלל עשה היינו שאמר השי"ת לשניהם פרו ורבו. היינו כשהם ביחד. אבל לא יפתח מקורו בהעדר בת זוגו ויזרע לריק ח"ו וג"כ יורה דוקא בזמן שהנאת שניהם כאחד אבל לא יריק לאשפות חוץ לדרך ח"ו שאם הוא נהנה והיא אינה נהנית והנה כמו כן ברוחניות יכוין להוליד ע"י שכלו עבדים לאלקי עולם בהאיר שכלם בתורה ולהשיבם לעבודתו ית"ש שאז הוא נהנה והם נהנים. משא"כ בזרעו ד"ת לריק דהיינו שימכור ד"ת וידרוש בעבור שיכבדוהו וירבו הונו וכיוצא: הנה אתה הראת לדעת כמה עניינים דומה בדומה מצות פ"ו ברוחניות התורה כמו בגשמיות ואתה תוסיף אומץ ותבין דבר מת"ד. כי לא הבאתי רק אשר עלה ברעיוני לפי שעה וכ"ז אגב אורחא להתוודע ולהיגלות אשר אפשרי לקיים המצוה בכל עת ובכ"ז. כי התורה נצחית היא. ואבאר לך אגב אורחא אופן

קיום ענפי המצוה בכל עת וזמן. לפי מ"ש האריז"ל בטעם המצוה להעלות רפ"ח ניצוצין א"כ בכלל זה ענף המצוה להשתדל בכל ענייניו להרבות כבוד שמים להעלות ניצוצי הקדושה המשוקעים בקליפה בכל ענייני מעשיו כן באכילתו ושתייתו ומו"מ ודיבורו והילוכו כידוע ליודעים כי זה כל אדם לרבות ענפי הקדושה (והוא בכלל מ"ע דפ"ו) ובעוסקו בענייני העוה"ז מבלי כוונה זו הוא מייגע א"ע לריק הגם דלאו כל מוחא סביל דא לכוין פרטיות הכוונת בכל ענין עכ"ז המשכיל והנותן עיניו על דרכיו צריך לכוין לזה עכ"פ כוונה פשוטה בכל ענייניו שיהי' לש"ש ולבקש מהשי"ת שיעשה למען חסדו. ויוחשב כאילו הי' יודע לכוין פרטיות הכוונות לכל ענין להעלות ענפי הקדושה וע"ז נאמר ושם דרך נראנו בישע אלקים. ודרשו רז"ל מי ששם אורחותיו בעוה"ז וזהו נראנו בישע אלקים היינו ישועתו ית' כביכול זה מיקרי ישועתו ית' בהעלות ענפי הקדושה והבן ועתה נחזור לדברי הקדוש שאמר שאל ישיאך לבך לעשות כבן עזאי כי לא ימצא בזמן הגלות כבן עזאי אלא ישא אשה ואם נשא בת ת"ח הנה נדבק דיבוק אמיתי בלי משל ודמיון (נ"ל דרצ"ל דהגם דכל הזיווגי' מרמזים לדביקות עליון עכ"ז בנשאו בת ת"ח היא דיבוק אמיתי בלי משל רק הוא דבוק בשכינה ממש כי זרע הת"ח הוא מהקדוש' וכענין אמרז"ל ובו תדבק וכי אפשר לדבק בשכינה רק הדבק בת"ח וכו' והנה המזדווג בזרעו הנה הוא דיבוק אמיתי). עשה איבריו בטהר' ושמר חותם המלך והכינו עם כל אבריו מרכבה וכסא מוכן לשרית עליו השכינה. הוא שנאמר את יי' אלקיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק בודאי כי את לרבות ת"ת וכתיב ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כלכם היום ואפילו יש לו אשה ובנים ורוצה לישא עוד אשה אחרת על אשתו וכוונתו לש"ש להעמיד צורה העליונה פעמים הרשות בידו רק להיות לבו לשמים. ואין לו למעט העונה שהוא חוב האשה באמת והאומר מע"ש לע"ש הוא עונת ת"ח העובדים השם) (רצ"ל ולא יאמר האדם אעשה עצמי ת"ח) כענין אותו תעבודו ובו תדבקון הוא מלא בחורה בתוכה ובתוכה תוכה) (נ"ל כוונתו דוקא ת"ח כזה היודע פנימיות התורה היינו סודות) ואין צ"ל אם מתה אשתו שישא אחרת אף כי הוא זקן להוליד בנים ובנות שכל זמן שיש לו כח להוליד ואינו מוליד קרוב הוא שמקצץ בנטיעות וא"כ צדקו דברי ר' יוחנן מכל מילי עכ"ל:

כח ע"ש דברי הקדוש וז"ל וגם אמרז"ל היו לו בנים לעכו"ם ונתגייר ר' יוחנן אמר קיים פ"ו ור"ל אמר לא קיים וידעת בני שגם העכו"ם מצווים בפ"ו שכל מצוה שנאמרה קודם הדיבור ולא נשנית בהר סיני גם העכו"ם בכלל שכשם שיש עולם פנימי כך יש עולם חיצון (רצ"ל זה לעומת זה עשה אלקים) והוא צורך השמיטה (שהוא שמיטת הפחד

והרשעים גוברין בו ומן הצורך הוא שיהי' רצועה לאלקאה לחייבייא) וא"כ ר' יוחנן הכיר וידע שורש הענין והלכה כמותו עכ"ל:

כט ע"ש דברי הקדוש וז"ל ועוד. אמרז"ל האיש מצווה על פ"ו (אבל לא האשה) ואמר פרו ורבו לאיש ולאשה (עמש"ל באות כ"ז סי' יו"ד) במשמע ועוד מצוה הי"א שאינה יכולה לעשות בלא האשה וא"ת שכופה ולוקחה בע"כ ועושה המצוה של פ"ו אלא (בלשון הר"י) הם אמרו שאין הדבר אלא ברצונה וידעתה כענין האשה ניקנית מדעתה ודברי הקדוש קדושים לאלקי איום ולי הקטן נראה טפ"י פשוטו דחדא קושיא מיתרצת בירך חברתה דהנה הכריחו רז"ל מדכתיב וכבשה האיש שדרכו לכבוש מצוה על פ"ו אכל לא האשה וא"כ למה אמר פרו ורבו לשון רבים הוא הבטחה לאדם דגם האשה בודאי תסכים בטבעה דטב למיתב טן דו ויותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה וכו') א"ל רבי ואם היא אינה רוצה למה זה יבטל (רצ"ל למה אמרו חז"ל דוקא מדעתה) ותו מ"ע שלא הז"ג הוא ונשים חייבות והם אמרו פטורות (עפ"י פשוטו נ"ל דג"ז אינו קושיא הקושיא הראשונה ליתא דכיון דהשי"ת הבטיח דודאי תתרצה א"כ מש"ה תיקנו שיהי' דוקא מדעתה כי בודאי תתרצה ותתפייס. והקושיא הב' ג"כ ליתא דכיון דמפורש בתורה וכבשה מש"ה פטורות נ"ל אבל דברי הקדוש נאמרים בסוד אלקים ונגלו לו תעלומות חכמה) א"ל בני אף כי אמרו נשים פטורות ר' יוחנן (רצ"ל ר"י בן ברוקה) גדול הדור אמר חייבות דהוא אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם ויאמר להם פרו ורבו (לכאורה הדבר מתמי' כי אינו מובן דברי קדשו דאם כוונתו לפסוק כר"י לא הל"ל אף כי אמרו נשים פטורות רק הל"ל הלכה כר"י ב"ב דאמר חייבות וגם הוא נגד הגמ' דס"ל להלכה כרבנן וכן הלכה רווחת בכל הפוסקים ועוד דלו יהא דהלכה כר"י ב"ב אעפי"כ קשה הקושיות הנ"ל לדעתו לרבנן ואפשר ליישב דברי קדשו דה"ק דנהי דהלכה כרבנן דהנשים אינם מחוייבות להשתדל להשיג המצוה כמו האנשים אבל עכ"פ בהא הלכה כר"י ב"ב דעל שניהם הוא אומר פרו ורבו היינו שחייבות לשמוע לאנשיהם המותרות להם ושלא לסרב לבעליהן וג"כ שלא למנוע א"ע מלישא לאנשים כשתובעין אותם ההגונים להם. ויש עוד חילוק דאיש שנשא איילונית מחוייב להשתדל לגרשה משא"כ אשה שנישאת לאינו ראוי להוליד אינה מחוייבת להשתדל להתגרש כיון דעליה אינו מוטל חיוב השתדלות רק אזהרת המניעה וכיון דהיא נשואה ואסורה לכל אדם אין עליה אשמה ולפי"ז יתורצו קושיות הקדוש דהנה הקושיא הראשונה ליתא דודאי מוכרחת להתפייס דמחוייבת לשמוע. והקושיא הב' דהוה מ"ע שלא הז"ג ג"כ לק"מ דאעפ"כ הרי הם חייבות רק ההשתדלות אינן חיובות משום דבלא זה א"א לחייבם בזה

דאין סיפוק בידם דאין קישוי אלא לדעת הבן זה מה שנ"ל כעת). א"ל רבי א"כ נעשה פ"ו בנין אב ויהיו נשים חייבות בת"ת (הנה לפי פשוטו הקושי' אינו מובנת למה החזיק קושייתו דווקא את"ת ולא על כל מ"ע ולפי מה שפירשנו בסמוך יצדק דה"ק. כיון דאמרת דפטורות ממצו' היינו השתדלות שלה אעפי"כ חייבות מיקריין במאי דצריכין להיות סיוע לבעליהן בעשיית המצות א"כ נאמר ג"כ דמיקריין חייבות בח"ת היינו במה שהם מסייעות לבעליהן בדבר מצות. והנה לכאורה הקושיא הזו יכולה להיות על כל מ"ע שמסייעות לבעליהן אבל אפשר לומר דשאני פ"ו דמיקריין חייבות כיון שהם עושים בעצמם ובגופם המצוה הזו ממש שעושה הבעל משא"כ בשאר המצות שמשמשת האשה לבעל דהיינו בהושיט לו תפיליו וכיוצא בזה מצוה אחרת היינו שימוש ת"ח. משא"כ במצוה דת"ת אמרז"ל גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה א"כ השימוש הוא עכ"פ מ"ע דת"ת וא"כ יקראו חייבות ולא אישתמיט שום תנא בשום דוכתא לומר חייבות רק אדרבא פטורות זה מה שנ"ל כעת והבוחר יבחר והש"י יאיר עינינו בדרך האמת). ואת"ל כתיב ולמדתם אותם את בניכם (ולא בנותיכם. וא"כ התורה מיעטה בפירוש שלא יקראו להם בשימושם מקיימי מצות ת"ח משא"כ בפ"ו אמרה תורה פרו ורבו על שניהם א"כ השמיענו התורה דיוחשב לה הסיוע למצוה עצמה) אימא למעוטי עכו"ם דלאו בני תורה נינהו א"ל בני משום דהוי מורא (איש אמו ואביו תיראו לרבות האשה) ופ"ו שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין א"ל רבי מורא ופ"ו מיצרך צריכי דאי כתב רחמנא מורא (ר"ל ולא הוה אמר בפ"ו פרו ורבו לשון רבים) ה"א גבי פ"ו וכבש"ה כתיב איש שדרכו לכבוש חייב אשה וכו' (ולא יתחייבו אפילו בעזר וסיוע אם לא ירצו ויכולין להתבטל כל ימיהן) ואי כתב רחמנא פ"ו ולא כתב מורא (בלשון רבים תיראו) ה"א איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות (דרשות בעלה עלי') אימא לא תתחייב כלל (אפילו בזמן שאין לה מניעה מצד הבעל) ת"ל מורא וא"כ מיצרך צריכי ונעשה פ"ו בנין אב ויהיו נשים חייבות בת"ת (כמ"ש דהגם דהוי מ"ע שלא הזמ"ג עכ"ז יקראו חייבות כי שימושם ללימוד יחשב ולא למצוה בפ"ע ונ"מ לבטל מצוה אחרת מפני זה השימוש כי ת"ת כנגד כולן ולפי פירושם זה תבין למה דוקא אמר בכאן שיהי' פ"ו בנין אב ולא מור"א או שניהם בפ"ע אך הכונה עכ"פ כדמיון פ"ו היינו הגם שפטורין מעיקר המצות מוכבש"ה עכ"ז מיקריין חייבות מדאורייתא בסייעתן ושימושן נ"ל) א"ל בני מור"א לא צריך דאה"נ כשאין סיפק בידה לעשות פטור (וביש סיפק בידה יכול ללמוד מפ"ו ואעפ"כ אשמועינן במורא תיראו) וא"כ הוו שני כתובים הבאים כאחד וא"מ א"ל רבי ומ"ע שלא הזי"ג דנשים חייבות מנ"ל א"ל בני ממורא ילפינן מה מורא וכו'. א"ל

רבי והכתיב איש אשה שאין סיפוק בידה לעשות תפטר (לכאורה אין מן הצורך לטעם כיון דכתיב איש ויראה לי דה"ק לו יהא דתאמר איש למעט הקטן חד טעמא הוא דמ"ט אימעט קטן מן המצות משום דאין לו דעת עדיין ומיקרי אין סיפוק בידו וא"כ מהיכא דאימעיט קטן אימעט נמי אשה נ"ל) א"ל כתיב תיראו וגם אשה במשמע וכשסיפק בידה לעשות חייבת (להשתדל במצוה עצמה) א"ל רבי ונילף כל המצות שלא הזּ"ג מת"ת (דפטורות) להקל א"ל משום דהוה ת"ת ופ"ו (דפטורות מעיקר השתדלות המצוה כנ"ל) שני כתובים הבאים כאחד וא"מ א"ל רבי והאמר ריב"ב מחוייב בפ"ו (רצ"ל הוא מחויב לגמרי בעיקר המצוה) א"ל לדעתו לא אמרינן (דאין הלכה כמותו בזה ולדידיה אפשר לומר דס"ל דג"כ חייבות בת"ת דנלמוד מפ"ו ומורא בבנין אב ולא הוו ב' כתובים הבאים כאחד דמיצרך צריכי כנ"ל דמה תאמר דלא צריכי דבאמת כשאין סיפק בידה לעשות פטורה הרי עיקר המצוה דפ"ו ג"כ אין סיפק בידה לעשות ואעפ"כ חייבת לדעתו וא"כ אם לא נכתב רק פ"ו ה"א דוקא פ"ו דסיפק בידה עכ"פ לעשות השתדלות בצד מה וא"א לומר בזה דרשות בעלה עליה דגם בעלה אדרבא מיחייב בזה עצמו משא"כ מורא דאין סיפוק בידה דרשות בעלה עליה למחות וא"כ מיצרך צריכי ונלמוד מהם ת"ת והש"י יודע האמת) באמת פשט בזה ההיתר (רצ"ל דהלכה כרבנן דאין האשה חייבת בעיקר המצוה דפ"ו וכמש"ל) אבל ריב"ב דיבר ע"ד היסוד כי כשהאשה היא בת בנים חייבת באיש שכן בנין עולם הגשמיי (נ"ל הרוחניי) מאיש ומאשה הד' פרצופים ולמה נפטרנה כי היא עוברת בעשה דאורייתא כאיש אלא הפוטר אותה אמר הועיל וכח האשה וכל פעולותיה מהאיש הוא ת"ת א"כ האיש צריך לחזור אחר האשה לתת לה מכחו להוליד וכן הדין. אלא האשה החוששת בזה העוש' הוא אשר דברנו שמחוייבת להיות סיוע ויחשב לה לעשה) אשרי לה ובלבד שיהי' לבה לשמים עכ"ל הקדוש עמש"ל בשם מרן האריז"ל בהקדמה ט' אות ד' ב' טעמים למה מ"ע שהזּ"ג נשים פטורות ונ"ל דריב"ב סבר כטעם הא' ורבנן ס"ל כטעם הב' והבן:

ל ע"ש מדברי הקדוש ארז"ל אין האיש חייב במצוה זו עד היותו בן י"ח שנים לחופה וכיון שעברו י"ח ולא נשא עובר בכ"י בעשה דאורייתא (ונ"ל דהגם שכתבתי לעיל דהב"ד אין כופין עד שיהי' בן ך' הוא מטעם שכתבתי לעיל בחלק המעשה עיי"ש אבל אעפי"כ מיפסל מדרבנן מי"ח ואילך כדין מבטל מ"ע. דמחוייב מרדות מדרבנן ומיפסל מדרבנן) א"ל רבי ומ"ש שבכל המצות בן י"ג וכאן בן י"ח לחופה א"ל בני ולא ידעת שאל ה"י הוא יסו"ד עולם בעלה דארעא ובהיותו בן י"ח נותן לו הכח לישא (הבן הענין בהיותו עדיין בן טו"ב טוביה גנז בגוויה ואח"כ כשנתגדל הטוב ח"י ח"י יקרא הוא הכ"ח והגבורה

והשם הטוב יכפה. ועמש"ל דנלמד מיוסף הרומז ליסוד צדיק כי תולדות יעקב יוסף והי' בן טו"ב שנה ולא נשא עיי"ש):

לא ואעתיק לך עוד מן הנמצא כתוב בס' שושן סודות השייך למצוה הלזו לחלק המחשבה וז"ל סוד קו' מצות פ"ו השורש המונח שמי שמת ולא הניח אחר מותו זכר ונקבה הלכה פסוקה שלא קיים מצות פ"ו (והנה בעבור זה נ"ל דמש"ה החמירו מאד גם במצות לערב אל תנח למכור ס"ת בשביל לקיים מצות לערב א"ת הגם דהוא מדרבנן כי יש בכל זה מצוה דאורייתא כי אין אדם יודע כמה שנים יחי' הבן כי ברכות בנים ובנות הכל נוגע לדאורייתא כאשר אמר המלך החכם ברוח קדשו כי אינך יודע איזה יוכשר וכו' ויש להסתפק א"כ אברהם ויצחק ומשה הצדיקים הגמורים האיך מתו בלא נקיבות וי"א כי הם מהשמיטה ראשונה לא יצטרכו לנקבות לרמוז למשפיע ומקבל וסוד ויעש אלקים מעשה בראשית (נ"ל דרצ"ל כשתרצה לידע הסוד של שמיטה הלזו תתבונן במעשה בראשית שנאמר ויעש אלקים רמז לגבורה הוא כח השמיטה הלזו. ועיין מ"ש בפירושי לעיל על דברי הקדוש הקנה זצלה"ה) וטעם זו"נ כי העולם העליון אינו מתקיים מבלי מקבל ומשפיע עמש"ל בדברי הקנה ואם מתו בניו ונשארו בני בנים אם מא' לא קיים אם מב' (היינו מבן ובת נשארו בן ובת אפילו הבן מהבת והבת מהבן) קיים והטעם שבני בנים ה"ה כבנים לפי שכל העשר ספירות בנים ובני בנים (עמש"ל) והם מקיימים העולם ולכן גם בדוגמא די בזה ולפי שאין בי"ס אחד משנים רק אחד מאחד וכולה קשורים זה בזה ולכן אח"ד משנים (נ"ל שצ"ל שנים מאחד וכ"ה בקנה ועמש"ש) אינו מועיל:

לב ע"ש וז"ל אמר המחבר לפי שפ"ו רומזת בדברים הרוחניים לכן א"א מבלי שנרחיב בה הדיבור ונאמר כי הסכמת כל חכמי המחקר לבקש ד' סיבות לכל דבר והם החומר הפועל הצורה והתכלית. לכן גם אנחנו נבאר המצוה הזאת בד' סיבותי': החומר היא האשה אשר היא החומר והחפץ של מצוה אשר על ידה נעשית המצוה ועמש"ל בדברי הקנה על ענין חפץ של מצוה וכבר ידעת אזהרת חז"ל שימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח גרסינן במס' יומא פ' בא לו אמר ר' ברכי' אם רואה אדם שתור' פוסקת ממנו (מזרעו) ישא בת ת"ת שנאמר אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו מרוח מים יפריח. בערבי פסחים כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח. ובמס' תענית גרסינן ד' משפתות הי' בירושלים יפיפיות וכו' עד מיוחסות שבהן אומרות תנו עיניכם בבעלי משפחה שאין אשה אלא לבנים וכל זה יתבאר לך כי האשה ראויה שתהא ממקום קדוש לפי שהמסתעף (היינו הבנים) יהי' קדושים מבטן ומהריון ומלידה (רצ"ל הגם דאשכחן כמה נשמות גבוהות באים ונולדים בפחותי ערך עכ"ז להיות שאינם קדושים

מבטן צריכים לזכות גדול ולעבודה רבה לזכך לבושם וחומרם כאשר בא דברינו לעיל בזה עיי"ש) כי הצורות שוות (נ"ל דרצ"ל דהגם שהצורות שוות עכ"ז) ומתחלפות כפי התחלפות החומר הנשיא לה. והסוד הנמרץ כולך יפה רעיתי ומום אין בך כי הדוגמא ראוי' שתתדמה אשת חיל עטרת בעלה: הפועל הוא האיש ראוי שלא ישא לאחד מד' דברים. לא מצד אומץ ותקיף הקרובים שיעזרנה לא מצד ממון (רצ"ל שיעזרו לו בצד ממונו שיש לו כבר. ואפשר צריך לומר הקרובים שיעזרו לו מצד ממון) לא משום ממון ולא משום זונה וערוה וכמו שדרשו ע"פ כי עזה עזובה תהיה ואשקלון לשממה תהי' ואשדוד בצהרים יגרשנה ועקרון תעקר ויתבונן כל איש אנה רומז עצמותו אל י"י איש מלחמה אשר דודה יפה בנשים (נראה בעליל ט"ס ותיקנו בלוח הטעות וסברו לתקן ולא תיקנו עיי"ש ונ"ל להגיה אשר ממשיך דודים להיפה בנשים הבא לגנה (היא המלכות כדמיון הגנ"ה הנזרע בה להוציא פרח להציץ ציץ אורי הנשמות) ברוב רחמיו (רצ"ל הוא בא לגנה דווקא כאשר מתרבים בו הרחמים בקבלת המוחין דגדלות הנודע נ"ל) נשפע א"מ (אפשר הוא ר"ת או"ר מו"ת) ויוציע בשפע הבא מרישא (חב"ד) היורד דרך חוט השדרה דעת המתפשט עד הגוף ת"ת עמש"ל בדברי הקנה) עד ברית עליון (צדיק יסוד עולם) ומשם לבת זוגו כי כל בשמים ובארץ (כי כל בגי' יסו"ד ומתרגימין דאחיד בשמיא וארעא) כן האיש הדוגמא (רצ"ל האיש שבעוה"ז אשר הוא דוגמא) לא ישא אשה רק לכוונת עבודת האל שיהי' ממנה זרע עובד י"י לא למלאות תאוות יצרו הרע רק אם ישים אליו ית' לבו רוחו ונשמתו אליו תאסוף וזאת היא. הצורה הם הילדים אשר יתננהו י"י אל עליון כי כבר אמרנו שכפי כוונת האיש (הוא הפועל) וכוונת (האשה) היא החומר כן תהי' נשמת הולד ולכן אמר י"י אל ירמי' הנביא בטרם אצרך בבטן ידעתיך שהכוונה בזה הדבר שידע השי"ת כוונת אביו ואמו (כבר ידעתי כי חלקיהו אביו ברת מפני מנשה שהרג את הנביאים וסיכן א"ע לבוא ביום ושימש מטתו ביום וברח. בראותו שהשעה צריכה לכך להוליד בן צדיק) וכוונת הטובה (נ"ל שצ"ל והכנתם הטובה) להתקרב אל עבודת השם אמר שידעהו בזה טרם שיצרו ובא על דרך מי"י מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ (נראה בכאן חסרון וצ"ל כי חלקיהו אביו ברת ובא ושימש מטתו על דרך מי"י מצעדי גבר כוננו וכו' כנ"ל ודרכו יחפץ. דרך ארץ. דרך גבר בעלמה נ"ל) והבא לטהר מסייעין לו ודע אנה רומזים הנשמות מי ומאיזה מקום הם באים מא"ל ח"י ולכן בשמנה עשר שנה ואפשר רצ"ל בשנת י"ח עיין ברמב"ם ופוסקים) יטהר א"ע לקבל שפע הנשמות ויזכה לבנים הראויים להוראה (עמש"ל בדברי הקדוש הקנה זצלה"ה ותבן): תכלית הוא שיוליד ממנה בנים עוסקים בתורה ובמצות ובמע"ט (החילוק שבין הצורה והתכלית

הצורה הוא שיוליד בנים מוכנים בצורתם לתורה ועבודה והתכלית הוא שישתמשו בצורתם זאת להשלים אל מה שהוכנו מצד צורתם והבן) והטעם כמו שהשפעה יוצא מאשת חיל עטרת בעלה הן לטובה הן וכו' הוא כולו טוב כי אין דבר רע יורד מן השמים על הארץ העליונה רק לטובה ומה שיהי' איזה רעה שתחול היא מצד המקבלים כענין השמש שמשחיר פני הכובס ומלבין הבגד כן ראוי האיש שמתחבר לאשתו להיות לו בן משלים רצון קונו ומדמה הצורה ליוצרה (רצ"ל הגם שח"ו לא תגמור לו כוונתו שאין הבן ממולא בכל טוב כי לא השלים חקו כי בעל בחירה הוא עכ"ז הוא עושה את שלו להכינו בכל טוב הבן הענין נ"ל) זהו שרצונו לבאר הענין פ"ו בד' סיביריו:

לג ע"ש ומעתה נודיעך שהחיבור הוא בעצמו יהי' בד' כוונות הא' בצד מה הוא החיבור והב' בזמן החיבור והג' בכיוון החיבור והד' באיכות החיבור מהו החיבור (רצ"ל למה נברא יצירת האדם שיוליד באופן כזה) הכתוב קראו ידיע"ה שנאמר והאדם יד"ע את חוה אשתו מאחר שקראו הכתוב ידיע"ה נראה שהוא דבר טהור ונקי ורומז לדברים העליונים והמבין סוד וידע אלקים יבין מה שרמזנו (בסידור הגאון מה' יעבץ בסדר הגדה וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ כמה שנאמר וירא אלקים את ב"י וידע אלקים ופי' בו הגאון דקשה מה ראה ומה ידע כי לא פורש ופשיטות רואה ויודע הכל ומאי קמ"ל אלא ה"פ וירא ה' את ב"י הנשמות שבגוף הראויין להיבראות עומדין לפניו ואין אחרים רואין אותן שלא יצאו לאייר העולם לפי שפירשו ישראל למטה מדרך ארץ מעצמן לפי שאמרו לשוא אנו עמלים לפיכך ויד"ע אלקים מענין וידע האדם והוא פועל יוצא לשלשי בכאן רצ"ל ויד"ע אלקים עשה אותם בעלי ידיעה וחיבור שנזקקו לנשותיהן כמ"ש תחת התפוח עוררתיך ששלח הש"י מלאך הממונה על התאוה לעורר תאותם אחר שנתייאשו ממנה ואם תזכה תבחין גם בפנימיות הענין שהוא סוד גדול מס"ת רומז בס' הבהיר הביאו הרמב"ן ז"ל עכ"ל ועי' עוד בפנימיות העניינים בדברי האריז"ל ותבחין בחי' תיבת דע"ת בס' ערכי הכינויים ובס' מאורי אור ותבין: זמן החיבור הוא לת"ח מע"ש לע"ש (הנה בענין זה אי"ה נטייל ארוכות בדברי מר"ן האריז"ל ובמקובלים ועת לקצר בכאן שלא להפסיק בדברי המחבר) ויש בו שני מכוונים. הא' להיות החיבור ביום מנוחה יום שיש בו כח נוסיף בתולדה (רצ"ל ויצא הולד מזורז וגם הוא לא יחסר מכחו וחילו כי יתוסף בו תמורת הניתך) והב' ע"ד סיד ונה"ר ציי"ע ת"ת להשקות את הגן עטרת (נ"ל חסרון הניכר וצ"ל ונה"ר ציי"ע יוצא מעד"ן ת"ת להשקות את הג"ן עטר"ת) כי ביום השב"ת הוא רומז לחיבור ציי"ע בבת זוגו אשר הוא צרור בחיים בכ"י. וכי עם המלך (ז"א) במסיבו אין ספק כי יזכה (האדם) בחיבור ההוא לנפש טהורה: כיון החיבור בזה הענין

וקח ראי' ממקלות יעקב אבינו כי כפי מחשבתו בעת החיבור בזיווגו כן תהי' הצורה חלה על החומר והחומר יצטייר כפי מחשבתו ויהי' מוכן לקבל הצורה הקדושה. וכן מעשה דרבי יוחנן יוכיחו לזה דהוי יתיב על שערי טבילה ואם תהי' מחשבתו שלימה בזה הדרך הנה על ידו יתחברו ד"ו פרצופי וימציא שפע וברכה בכל הנמצאים: באיכת החיבור דע כי כל חכמי המחקר הסכימו שהזרע יוצא מן המוח אל השדרה ומשם מתפשטת לכל הגידין ואיברים ואח"כ יירד להאשכים ומשם אל האמה ובהתחברו אל אשתו יורה כחץ וכבר ידעת אנה רומז המוח (כח"ב) והשדרה (דעת המתפשטת לת"ת בכלל הגוף) והאשכים (נצח הוד) והאמה (יסיד צדיק) והאשה (מלכות) ויריית האמה כחץ והזרע היוצא (טפא החסד לנגד הגבורה דנוקבא) ומעתה תוכל להבין סוד הכתוב שקראו ידיעה (התפשטות הדעת מהמוח אל הגוף) אם יש (לך) לב נבון וחכם ודע זה (רמז לחב"ד) מכאן תבין מאמר רז"ל כל מי שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים וגורם לשכינה שתסתלק מישראל (רצ"ל ישראל סבא) עכ"ל הנוגע לענייננו:

לד ועתה נבא לבאר איזה עניינים בתוארי אי"ש ואש"ה זכ"ר ונקב"ה. רמוזתם בקודש אי"ש ואש"ה מילואם כזה ל"ף ו"ד י"ן י"ו ל"ף י"ן י' בגימ' שלום מרמז על הברית שלום המשים שלום בבית כי כל (יסוד) בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא אי"ש ואש"ה במילואם אל"ף יו"ד שי"ן וי"ו אל"ף שי"ן ה"י בגי' אלף חסר חד. הנה בצירוף השלו"ם בבי"ת יהי' אלף האל"ף לך שלמ"ה הוא תכלית המספר בהחזרת האלף לאלף והאלף לאלף וה"ס אדם אחד מאלף מצאתי. והבן. וג"כ באלפא ביתא דאי"ק בכ"ר תכלית המספר טצ"ץ הוא אלף חסר חד ובהחזר' הגלגל לאלף יושלם אלף:

לה מילוי איש כזה ל"ף ו"ד י"ן. בגי' פנים. וכן מילוי אשה ל"ף י"ן י' בגי' פנים. רמז דייקא לייחוד פני"ם בפני"ם וחלילה למלאות שפע שלא כדרכה. ועמש"ל ברמז הכתוב בטח בה לב בעלה ושל"ל לא יחסר של"ל בגי' ב' פעמים פנים. וג"כ ב' פעמים פנים היינו מילוי אי"ש אש"ה. בגי' ה' פעמים חס"ד ה"ס הה"ח דדכורא הממתיקים הה"ג דנו"ק. ובכללותם יחד לובן ואודם ומתהווה מהן זרע אמת בהחשב האלף לאלף. בגי' ה' פעמים חס"ד וה' פעמים גבורה כי גבר עלינו חסד"ו ואמת יי' לעולם:

לו אשה ניקנית בג' דרכים כס"ף שט"ר ביא"ה. בגי' שמי"ם וארץ (זי"ן) ובגי' ז' שמות הנק' ג"כ מרגלא דהיינו ד' מילואי הוי' ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ושלשה מילאוי אהי' קס"א קנ"א קמ"ג סוד ז' ברכות להכלה מראש צדיק:

לז איש מורה על ג' ראשונות א' כתר י' חכמה ש' בינה (מאורי אור) והבן כח התולדה נמשך מהמוחין ע"כ נקרא הזכר המשפיע אי"ש. נ"ל ה"ס הידיעה וידע אדם. המשיך ע"י הדעת הדעת המוחין להמדות:

לח אשה בגי' אלקי"ם דיודי"ן עם ה' אותיות והכולל (מאורי אור) והוא רמז לגבורות דנו"ק כי היא מזרעת אודם (נ"ל אשה במילוי כזה אל"ף שי"ן ה"א בגי' יו"ד וי"ו דל"ת ע"ה היינו יו"ד במילוי והנה יו"ד רמז לחכמה ובחכמה יסד ארץ אבא יסד ברתא ג"ז בס' הנ"ל) והנה בעולם הזה הגשמיי י"ל דהנה איש מזריע תחילה יולדת נקבה הנה יסוד הנקבה מדכורא נ"ל:

לט זכר ונקבה בגי' שמ"ן ה"ס הטפה היורדת מהמוח נק' שמ"ן. סוד י' פעמים ט"ל. ורמז לפי"ז שלא להוריד השמן הטוב מהמות רק בהיות יחד זכר ונקבה בחיבורא חדא:

פרק ב

מ"ע ב **מילה**

חלק המעשה

(א) מ"ע ב' (הג"ה מצוה ב' היא בי"ת נאמר בדוד כי בי"ת יעשה לך ה' היינו שיהי' זרעו מיוחסים אחריו לעולם מצליחים מלוכה והנה ע"י מצות מילה כ"י מוצלחים כמד"א ועתה אם שמוע וכו' ושמרתה את ברית"י וכו' תהיו לי ממלכת כהנים:) מ"ע למול את הבן זכר ביום השמיני ללידתו. וביום דוקא דכתיב וביו"ם השמיני וכו' אחר הנץ התמה ואם מל משעלה עמוד השחר יצא (עמוד השחר היא האיר פני המזרח עיין בתוי"ט ריש ברכות):

ב בכלל המצוה הזאת מילת עבדים שחייב האדון למולם היינו יליד בית נימול ג"כ לשמנה ומקנת כסף נימול ביום שנקנה היינו אפילו הוא בן יומו שנולד היום:

ג כיצד הוא המילה חותכין את העור המכסה את העטרה עד שתתגלה העטרה וקבלנו באומנות המצוה הזאת. היינו קודם שחותך ממשמש בידו העור השיעור שמגיע' עד העטרה, ואח"כ יתפוס העור עד סמוך לעטרה ויגביה היטב בתפיסתו העור ויחתוך סמוך לאצבעותיו העור כשיעור שתפס ואח"כ יקרע העור הרך ג"כ עד שתתגלה העטרה (היא חוט בשר גבוה המקיף את הגיד):

ד החותך לא יחתוך מלמעלה למטה (היינו מצד הראש לצד הרגלים כי הוא סכנה שימשך העור עד הכיס ויחתוך הכיס). רק יחתוך מן הצד מרגל לרגל כך קבלנו באומנות.

ה הפורע לא יקרע העור היטב רק סמוך לראש ומן הצדדים אבל למטה היינו לצד הרגלים לא יפרע רק מעט כי שם יש גיד דק כמו צינור ומקלח דם ולא יוכל ח"ו לעצור הדם ויבא התינוק לידי סכנה ע"כ כל ערום יעשה בדעת ויצליח:

ו מל ולא פרע כאילו לא מל (ונ"ל דמש"ה קאמרינן כאיל"ו ל"א מ"ל דבהמשיך הזמן יצטרך שוב לחתוך ולא תסגי בהפריעה לבדה כאשר ראיתי מעשה כמה פעמים שבא כזאת לידי) כלל. ונ"ל דהברכה שיברך הוא לבטלה וגם נ"ל דלא יברך אח"כ הברכה אשר קידש ידיד וכו' כיון שלא נעשית המצוה:

ז ומחוייב המוהל אחר הפריעה למצוץ דם המילה עד שיצא הדם ממקומות רבים (ואם אחר החיתוך כיסה הדם את העור הפריע' וא"א כ"כ בקלות לפרוע אזי מוצצין גם קודם הפריעה אבל לא יצא בזה ומחויב למצוץ גם אחר הפריעה כן נ"ל):

ח טוב לזלף יין על מקום המילה אחר שנעשית כמצותה. ורבים נוהגין ליקח יין בפיהם ולמצוץ הדם עם היין שבתוך פיהם. והוא רפואה למכת המילה ויש לו סמך במדרש:

ט אחר כל אלה לוקחין כוס יין מלא ומברכין בפה"ג וברכת אשר קידש ידיד וכו' (אי"ה יתבאר בחלק הדיבור והמחשבה. נוסח הברכה ופרושה). ואח"כ מבקשים רחמים על הילד הרך הנימול. או"א קיים את הילד הזה וכו' ואם הנימול ממזר אין מבקשין עליו רחמים ומפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר:

י קודם המילה יברך המוהל אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. ואחר החיתוך יברך אבי הבן אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א. ואם האב המוהל בעצמו (ובפרט כשהוא בעצמו החותך והפורע) יברך ב' הברכות קודם המילה כן הוא דעת הט"ז עיי"ש וב"פ ומהראוי לנהוג כט"ז.

יא העומדים שם בשמעם ברכת להכניסו. עונים כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמע"ט עיין בש"ך וט"ז כתבו לומר כשם שנכנס וכו' כן יכנס כו'. ואית דאמרי שיש חילוק בין העומדים מרחוק ובין העומדים מקרוב ורואין אבי הבן אומרים לנוכח כשם שהכנסתו וכו'. ונ"ל להורות דיש חילוק בין אם האב הוא בכאן והוא המכניס והמברך אז אומרים לנוכח. שהכנסתו תכניסהו משא"כ כשאין האב בכאן א"כ המכניסים הם הב"ד אז אומרים כשם שנכנס וכו' כן יכנס וכו':

יב קודם המילה מכינים כסא לאליהו ז"ל ואומרים בפה מלא (כשמניחין התינוק על הכסא) זה הכסא של אליהו זכור לטוב דמבואר בזוהר דאליהו ז"ל מוכרח להיות בשעה שישראל מקיימין מצוה זו):

יג אחר שמניחין התינוק על הכסא. שוב לוקחין אותו מהכסא ואחד יושב על הכסא ותופס התינוק בשעת המצוה והוא הנקר' סנדק. ומצוה גדולה היא ותיקון לחטא הברית. ומהראוי שיהי' הכסא חלוק ונראה כשתים אחד לאליהו ז"ל ואחד לסנדק וכ"ה המנהג ברוב קהילות:

יד קודם המילה יאמר המוהל. שברתי לישועתך י"י (היינו שמצפה לישועת י"י שלא יביא את התינוק לידי סכנה) שש אנכי על אמרתך (היינו מילה שניתנה באמירה ולא בדיבור) כמוצא שלל רב שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול שברתי לישועתך י"י אשר תבחר ותקרב ישכון חציריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך (ענין זה הפסוק מבואר בזוהר לך ויבואר הענין אי"ה בחלק הדיבור יעוי"ש) וכך הוא סדר נסחתינו הנהוג כסדר זה הכסא של אליהו ז"ל. שברתי לישועתך י"י ומצותיך עשיתי אליהו מלאך הברית הנה שלך לפניך עמוד על ימיני וסמכני שברתי לישועתך י"י (מה ששוב אומרים פעם שנית שברתי וכו' נ"ל דכיון שמבקשים מאליהו לסומכו חוזרים ואומרים דאעפי"כ העיקר הוא העזר האלקי) שש אנכי על אמרתיך כמוצא שלל רב. שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול. אשרי תבחר ותקרב וכו':

טו א"צ לכסות ערות התינוק בשעת הברכה מן הדין אבל מהראוי ומצוה מ"ה לכסותו. או יחזיר פניו לצד אחר ומכ"ש שמהראוי שלא לתפוס הערלה קודם הברכה. רק בגמר הברכה יתפוס ויחתוך בעיון ובמתינת מעט כי מתון מתון וכו' ומהראוי לגעור באותם הרוצים להראות חריפותם וחוטפים הברכת והמצוה בלי עיון ומתינות כי גבוה וגאון להם לא כן נחלת עבד י"י ושלום רב להם ואין למו מכשול:

טז המל את העבד מן הדין צריך לכסות ערותו בשעת הברכה וכן בגר. וכן ישראל גדול:

יז המל את העבד יברך אקב"ו למול את העבדים. ואחר המילה יברך על הכוס אקב"ו למול את עבדים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי בא"י כורת הברית:

יח המל את הגר יברך אקב"ו למול את הגרים ואחר המילה יברך על הכוס אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם וכו' הכל כנ"ל:

יט אחר המילה קודם שיברך המוהל הברכה (אפילו במילת קטן) ירחוץ ידיו ופיו:

כ כשאומר בדמיך חיי בדמיך חיי. יתן באצבעו היין מכוס לתוך פי התינוק (ועיין בחלק הדיבור והמחשבה מש"ש):

כא היכא דאפשר אין מלין אלא בעשרה דוקא. ויש סמך לזה בר"מ פ' תזריע הבאתיו בחלק המחשבה אות י"ב עיי"ש:

כב מהראוי שיעמדו כל העם בשעת המילה פ"ש ויעמוד כל העם בברית חוץ הסנדק התופס התינוק: כג) נוהגין לעשות סעודה ומשתה ושמחה ביום המילה. ויש סמך לזה ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל וכו' ודרשו דורשי רשומות ביום ה"ג מל את יצחק ה"ג בגי' ח' ומיקרי כמנודה לשמים מי שמזמנין אותו לסעודה זו ואינו הולך אם לא שיש שם אנשים שאינם מהוגנים וכיוצא. ואין לבטל סעודה זו וחדשים מקרוב באו משמץ אפקורסות שנזרקה בעוה"ר שביטלו סעודה זו לא כאלה חלק יעקב השמחים אלי גיל במצוה זו שהיא אות בינינו לבין אלקינו:

כד אחר הסעודה כשמברכין בהמ"ז אין מברכין שהשמחה במעונו משום צער דינוקא:

כה נוסח הרחמן וכו' שמוסיפין בברהמ"ז במדינתינו כשהיא מילה שלא בזמנה א"א מיום השמיני והלאה ירצה דמו רק מיום המילה והלאה וכו' וכן לא יאמרו יברך רך הנימול לשמנה רק רך הנימול נכונה וכן הוא יברך את המל בשר הערלה ופרע ומצץ דמי המילה אם המל הוא אחד. ופורע אחר ומוצץ אחר. את המל וכו' ואת הפרע ואת המצץ וכו':

כו נוהגין עוד לעשות איזה סעודה בליל שבת אחר לידת התינוק קודם המיל'. ויש לזה סמך במדרש דמש"ה צוה הש"י שיהי' נימול לשמונה שאמר הקב"ה לא יראה פני עד שיראה פני המטרונא תחלה ושמונה ימים לא משכחת בלא שבת ונמצא לפי"ז דוקא בליל שבח שהוא סעודתא דמטרוניתא ולא כאשר נוהגין בהרבה מקומות ביום שבת ועיין בחלק המחשבה אות י"ב שיש סמך מן הרעיא מהימנא דהכוונה ליום השבת דוקא ע"כ נהרא נהרי' ופשטי' ואין לבטל שום מנהג:

כז בהרבה מקומות המדקדקים במצות עושים ג"כ סעודה בליל שקודם המילה ויש לזה סמך בזהר לך במעשה דר' אבא בכפר טרשא וכבר נדפס תיקון לאומרו בליל שקודם המילה נק' ברית יצחק ובס' נ"ש כתב דמיקרי סעודת מצוה:

כח בהרבה מקומות יש מדקדקים לעשות ג"כ סעודה ביום השלישי למילה ויש לזה סמך מסעודת אברהם אבינו למלאכים דיום השלישי למילתו הי' כידוע:

כט הערלה שמסירין מן הנימול יש להכין כלי עם עפר ולהניחו בעפר ולא ישליכנו לחוץ (יעויין הסוד בר"מ פ' תזריע הבאתי לקמן בחלק המחשבה אות י"ב יעוי"ש):

ל מנהג ישראל תורה היא שיהי' הסכין של מילה מחודד בשני פיות לשני הצדדים והנה בטעם הפשוט בכדי שלא יבא לידי טעות ויחתוך בהצד השני שאינו מחודד ויסכן התינוק ואסמכוה אקרא וחרב פיפיות בידם ומצאתי און לי גם בפנימיות הסוד טעם לדבר כפי שכלי ויבואר אי"ה בחלק המחשבה:

חלק הדיבור

כבר כתבנו שמחוייב האדם לקיים המצות במחשבה ודבור ומעשה. והנה ענין המעשה של המצוה האיך ומה כבר כתבנו ומחוייב האדם לעסוק במו פיו הדינים של המצות בש"ס ופוסקים אך להיות דלאו כל מוחא סביל דא בכל מצוה ע"כ רשמנו בכל מצוה איזה דינים ואת אשר נפל לחלקינו איזה חידושי דינים ויהי למשמרת לי ולבני גילי וטהר ידים יוסיף אומץ לחדש בכל פעם והנני אומר לקיים חלק הדיבור:

א ידבר האדם במו פיו הדינים שכתבתי לעיל בחלק המעשה ועוד ידבר ויעיין מה שנבאר עוד בכאן:

ב קיום המצוה הזאת כתורה שלא יצטרך להתגלגל נ"ל שהוא דוקא כאשר האדם מל את בנו הנולד לו או את הגר או אח עבדו יליד ביתו ומקנת כספו או כאשר מל את הילד שאין לו אב בכאן להכניסו והנה המצוה מוטלת על הב"ד וכל ישראל ראויין להיות ב"ד בדבר הזה משא"כ המוהל כשמכניס לברית ילדי ישראל אחרים שיש להם אב בכאן הגם דמצוה קעביד אם לא מל את בנו או את עבדו או אח הגר או את הילד שאין לו אב הנה לא השלים חוקו המצטרך לו לחלוקא דרבנן ויצטרך להתגלגל או להתעבר באופנים המבוארים בהקדמה כי המוהל המכנים ילדים של אחרים מטעם שליחות קאתינן עלה שהוא שליח של האב שליח לדבר מצוה אבל אין המצוה הזאת מוטלת עליו לקיים:

ג ונ"ל עוד דהאב המכניס ומכבד למוהל שימול את בנו יצא י"ח המצוה ולא יצטרך להתגלגל כיון דאיתרבי מן התורה שלוחו של אדם כמותו:

ד הא ודאי דמצוה בו יותר מבשלוחו (כמו בכל המצות) ע"כ האב שהוא מוהל בעצמו לא יספיק לו לחתוך הערלה בלבד ולכבד לאחר לפרוע כי מל ולא פרע כאילו לא מל ע"כ עושה שליח במקום דאפשר לו ולאו שפיר קעביד דמצוה בו אבל המציצה יכול ליתן לאחר כי אין זה מחלק המצוה רק לצורך רפואת התינוק נ"ל:

ה גם על ציצין המעכבין את המילה (דחוזר עליהם אפי' בשבת דהיינו שנשארה עור החופה את רוב גובהה של עטרה) ג"כ אין ליתן לאחר לתקן היכא דאפשר בו דמצוה בו וכו' והוא פשוט:

ו דבר ידוע הלכה למעשה דמילה בזמנה דוחה שבת וכגון דא צריך להודיע דין חדש שהמציא הרב הגדול בעל לבושי שרד מאי דידוע דבהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור ה"ה כילוד ומבואר בגמ' דהוצאת הראש חוץ לפרוזדור מיקרי כשהיולדת אינה יכולה לילך עוד ברגליה וצריכות חברותי' לשאת אותה והנה זה יארע כמה פעמים זמן רב קודם לידת הילד והנה יארע כשיולדת בליל שבת וכבר קודם הכנסת שבת לא היתה

יכולה לילך ברגליה וא"כ הי' בשבת מילה שלא בזמנה ומחללין שבת במילתו וע"כ צריך המוהל לחקור על זה ולשאול את פי המילדת מפשה שהיה:

ז כתב הב"י בשם התשב"ץ דמילה שלא בזמנה אין מוהלין ביום ה' דא"כ יחול יום הג' בשבת ויש חשש סכנה ויצטרכו לחלל שבת ח"ו וכן ביום ו' ונ"ל הקטן ראי' דמוהלין דאמרינן במתניתין תינוק נימול לתשעה וכו' לאחד עשר לא וכו' וא"כ לפי"ז משכחת לה שני ימים של ר"ה ביום ג"ד ואח"כ יהיה ביום ה' מילה שלא בזמנה ומשכחת לה טובא אלא ע"כ צריך לומר דחלין גם במילה שלא בזמנה ביום ה' ודוק נ"ל:

ח אם לא מל האב את בנו חייבים הב"ד למולו אפילו האב לפנינו ואינו רוצה הגם דנ"ל דבזה מכין אותו עד שתצא נפשו כדין עשה סוכה ואינו עושה וכו' עכ"ז בין כך וכך חייבים הב"ד למולו ולא ימתינו פד שירצה האב נ"ל:

ט אם לא מלוהו האב והב"ד חייב למול א"פ כשיגדיל ואם לא מל א"פ חייב כרת ובכל יום עובר ע"ז משיגדיל ואינו מל א"ע באין סכנה בדבר ואין מונע:

יד ונ"ל דכל איש ואיש מישראל מיקרי ב"ד לענין זה באם רואה איש ישראלי קטן בן ישראל שאינו מהול ויכול למולו חייב למולו וכ"ה המנהג:

יא הנימול תוך ח' או הנימול בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית ונ"ל דגם בהטפת דם ברית החיוב על האב לא עשה האב החיוב על הב"ד (היינו על כל איש מישראל אשר יכול לעשות כן) אם לא עשו כן החיוב עליו משיגדיל.

יב מסתפקנא מי שאינו מהול והגדיל ואינו רוצה למול א"ע וידינו תקיפה עליו אם נאמר דמכין אותו עד שתצא נפשו או עד שמתרצה למולו או נאמר דאפשר דשאני הכא משאר מ"ע דכמו דאפשר להכות אותו כן הוא באפשרי לקושרו ולכפותו ולמול את בשר ערלתו ודעתי נוטה דאין למולו בעל כרחו דכיון שהגדיל החיוב מוטל עליו ומה שאחרים מוהלין אותו הוא מטעם שליחות וא"א להיעשות לו שליח בעל כרחו ע"כ הדין הוא כמו בכל מ"ע דמכין אותו עד שיתרצה או עד וכו' כנ"ל:

יג ולפי"ז נ"ל באפשר דאם אירע שמלוהו בעל כרתו לא יצא י"ח ואפשר כשיתרצה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית וצ"ע:

יד קטן שהוא אדום או ירוק אין מלין אותו עד שיחזור למראיתו. וצריך ליזהר בזה הרבה כי מצוי הוא כמה פעמים ואין לסמוך על הנשים בזה באמרם שהתולדה כך הוא וכיוצא בזה בהבליהם כיון שהוא דינא דגמ' בעסק ספק נפשות:

טו קטן החולה ממתינין לו עד שיבריא ומיום שהבריא ממתינים לו ח' ימים היינו ז' ימים מעת לעת משא"כ האדום וירוק מיד כשחוזר למראיתו הראוי לו אין ממתינין:

טו אם הבן הראשון והשני מתו מחמת מילה שוב לא ימולו השלישי עד שיגדיל ויתחזק כוחו. ותלינן הדבר באיש ובאשה דהיינו בנשא הוא אחרת ונישאת היא לאחר חוששין לשניהם. ואינם מלין את ילדיהם עד שיגדלו גם באחיות תלינן דהיינו אשה שמלה את בנה ומת וכן אחותה. שוב אחותם השלישית לא תמול את בנה עד שיגדיל וצ"ע אם גם באחים חיישינן:

יז נולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ונוהגין במדינות לחתוך מהערלה כמו טבעת דק ולזה צריך אומן בקי ולדעת הב"ח מברכין על המילה מיהו אין מחללין עליו את השבת מיהו כ"ז בנולד מהול לגמרי אבל שנולד מהול קצת הוה כערל גמור ומחללין עליו את השבת:

יח אפילו אשה ועבד וקטן וערל ישראל שמלו. כשר בדיעבד אבל עכו"ם שמל צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית וכן הדין במומר לכל התור' או מומר לערלות:

יט וזאת לדעת דבכל מצות התורה המוסרים והאפיקורסים דינם כמומרים לכל התורה. המוסר מיקרי כשמוסר ממון ישראל או גופו הן במעשה הן בדיבור. ואפילו בגורם למסור פרוטה אחת ממון ישראל ביד עכו"ם. אפיקורס מקרי כשאינו מאמין בתורה שבע"פ אפי' על א' אחד מדברי חז"ל. ועוד הרבה ענייני אפיקורס מבוארים ברמב"ם ה' תשוב' עיי"ש. הנה ג"כ בנידון דידן המוסר והאפיקורס שמלו צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית הנה תדע הקורא נעים בעוה"ר שכיח הזיקא בדורות הללו עקבות משיחא גמר הבירור אשר בעוה"ר אינהו נפישי מינן וקיימו עלן בכלי חחס כי כסלא לאוגיא והן המה לרישי עמא בקיומא סגיא ומרבית העם נושאים להם פנים ומכבדים אותם בכיבודא דמצוה זו ואין איש שם על לב שמעשיהם במצוה זו כמעשה קוף בעלמא. וגרע ביותר. ע"כ הנימולים על ידם ח"ו גדולם בעון בני בלי שם. כי אינם חתומים בטבעת המלך ע"כ שומר נפשו ירחק מזה ולא יכבד בכיבודא דמצוה זו לכת הארור' הזאת וכן לא יכבד במצו' זו להמוסרים ולהמוכסים שבדורותינו עשה כהיתר והן המה המיוחסים שבדור ויהי בוזים ומלעיבים בת"ח בני ת"ח ומתעתעים בדברי חז"ל ודוחקים את דלת העם דוחקא בתר דוחקא באכזריות באף ובחמ' ובקצף גדול הן המה כתות הערב רב המבוארים בזוה"ק ותהי זאת נחמתינו בהתוודע לנו שאין להם חלק ונחלה באלקי ישראל ובתורתו ואינם בכלל ערבותינו וכל בית ישראל יהיו נקיים לפני י"י עד עולם ובמהרה יגלה כבוד מלכותו ית"ש עלינו ויראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עלינו וכהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו ויעצלו לפני אלקים:

כ ונ"ל דבעכו"ם ומומר (וכן כל הכתות הנ"ל אם מלו דהדין הוא דצריך לחזור ולהטיף דם ברית. אם החותך הוא ישראל כשר רק הם עשו הפריעה הגם דמל ולא פרע כאילו לא מל עכ"ז נ"ל דבכה"ג א"צ להטיף אח"כ דם ברית דלא גרע החיתוך שעשה הישראל מהטפת דם ברית והגע עצמך עוד אם אירא אחר החיתוך שעור הפריעה נפל מעצמו אין כאן בית מיחוש כמו שראיתי כמה פעמים וא"כ גם בכאן לו יהי' שמעשיהם הוא כמעשה קוף הוה כאילו נפל עור הפריע' מעצמו והטפת דם ברית הי' כשר אליבא דכ"ע נ"ל:

כא כשאין האב אצל המילה הסנדק התופס התינוק מברך ברכת להכניסו:

כב מברכין על הכוס ושותה המברך הברכה ואין לסמוך על מה שנותן לתינוק הנמול או לתינוקת אחרים זולת בת"צ נותנין לתינוקת וביוה"כ נותן לתינוק הנימול:

כג אבי הבן עומד אצל המוהל להודיע שהוא שלוחו והנה בהרבה מקומות יש חבורות מיוחדים למצוה הזאת חבורה מכניסים לברית ואבי הבן אינו מכבד רק המצוה חוזרת חלילה עפ"י הגבאי. והנה לכאורה לא יתכן הדבר דלפעמים האב אינו מרוצה במוהל הזה ואיך יהי' שלוחו בעל כרחך ואפשר כך קיבלו עליהם ולב ב"ד מתנה ע"ז וכך תיקנו כי היכי דלא ליתי לאנצויי ומסתמא כ"א מרוצה בתקנת הב"ד:

כד נותנין את הערלה בחול ועפר וכן דם המציצה (וטעמא רבה אית בי' כאשר יבואר אי"ה בחלק המחשבה) ואם הוא שבת צריך להכין העפר מבע"י:

כה נוהגין לעשות המצוה הזאת ע"י איש ואשה דהיינו שהאשה מביאה את התינוק עד פתח ביהכ"נ והאיש לוקה מידה ומכניסו אל הכסא:

כו כשאומר בדמיך חיי ונותן היין בפי התינוק יעשה בפה התינוק צורת שד"י:

כז מצות הסנדק מצוה רבה הוא ונעשית דוקא בגדולי ישראל בעלי תורה ויראה כי. הוא שכן לאליהו הבא לישב על הכסא אבל כאשר חס ושלום הסנדק הוא מכתות הנ"ל. האיך יהי' אליהו מלאך הברית שהכינו והנה יחרק מד' אמותיו המשכיל ישים זה אל לבו:

כח עוד מצאתי להשכילך בינה מצורף למצוה הזאת. ביום מלאת ימי טהרת האשה. היינו יום מ"א לזכר ויום פ"א לנקבה יאמר הבעל פ' הקרבנות של היולדת כי בכל הקרבנות ונשלמ' פרים שפתינו. כ"ה בתב"ש:

כט נשאלתי גר שנתגייר ובניו עמו. אם הוא קודם למול את בניו לאחרים. ונ"מ שאסור לחטוף מידו המצוה הא ודאי דאם הבנים הם גדולים ונימולים לדעתם אין להם שייכות לזה עם אביהם. דנ"ל דגם בישראל כשלא נימול בקטנותו ונימול בגדלותו. אין האב קודם לאתר כיון דהמצוה אינה מוטלת כעת על האב. רק על הבן בעצמו יוכל ליתן המצוה למי שירצה שיהי' שלוחו. והספק הוא לדעתי רק בקטן שנתגייר עם אביו לדעת אביו

אם האב קודם ויוכל לעשות שליח למי שירצה ופשטינא לה מהא כיון דקיי"ל כר"י לגבי ריש לקיש בענין פ"ו דגר שנתגייר יוצא במצות פ"ו עם הבנים שנולדו לו בגיותו וא"כ בניו מיקרי. א דהוא נתגייר ונכנס לכלל דת מחוייב למול את בניו כשהם ברשותו וסיפק בידו לעשות וא"כ המצוה עליו קא רמייא זה מה שנ"ל:

ל עוד נשאלתי הגר שנתגייר עם ג' בנים ומלו ב' הראשונים ומתו מחמת מילה אם מותר למול השלישי ולכאורה הי' נראה לומר דאין קורבה לבני נח לענין עריות כשנתגיירו אח"כ. ואפילו מדרבנן לא גזרו בשאר האב וא"כ הו: כ"א כקטן שנולד מאיש אחר ומותר למול השלישי. אבל אפשר לדחות זה מהא דקיבלו רז"ל דתאומה נולדו עם השבטים ונשאום וכן הא דאמרו רז"ל דשמעון נשא את דינה והרי קיימו כל התורה עד שלא ניתנה וצ"ל כיון דלא ניצטוו האבות עדיין על התורה להם ולבניהם אחריהם הגם דהם מעצמם קיבלום עליהם ולמדו כן לבניהם. כל בן שנולד להם וקיבל ע"ע התור' הוה כגר שנתגייר. ואין קירבות מן התורה בגר שנתגייר ואת נושא אחותו. וא"כ לפי"ז גם ער ואונן דינם כגרים שנתגיירו ואין אחוה להם. ואעפ"כ אמר יהודא לתמר שבי וכו' כי ירא פן ימות גם הוא כאחיו. וא"כ צ"ע הדבר הא ודאי דכ"ז שלא נימול אין דינו כישראל. לו יהי' שאינו מל מחמת סכנה אעפי"כ כיון שנולד מן העכו"ם ולא נכנס לברית אין עליו דין ישראל דאינו גר עד שימול ויטבול. והספק הוא אם אנחנו שומעין לו למולו מחמת הסכנה. ונ"ל אם הוא גדול ורוצה להכניס א"ע בספק נפשות. הנה רוצה למות בדת יהודית אפי' שימות כי בזולת זה לא נקרא ישראל אפשר שומעין לו. ויש לספק אפילו בתינוק הנולד לגר בקדושה ואפי' הורתו ולידתו בקדושה. אם ימולו אותו אם מתו שני אחיו הנולדים בגיותו מחמת מילה. ונ"ל דבזה ודאי ספק נפשות להקל כיון דעכ"פ ישראל מיקרי גם בלא מילה כיון שנולד בקדושה נ"ל:

לא מסתפקנא אם מברכין על מילת גר קטן דהוה ספק וחשש ברכ' לבטלה דכיון כשיגדיל יכול למחות והוה כעכו"ם ואפשר לומר כיון דחכמים תיקנו דיכולין ג"כ קטן לגייר ולמול יכולין ג"כ לברך על מילתו אע"ג דהוה ספק דלמא יחזור בו כשיגדיל כמו דמברכין כל ברכות החג בספק יו"ט שני וצ"ע:

לב ונ"ל עוד לדקדק לפי"ז דהנה יש לדקדק למה במילת הבן תיקנו חז"ל נוסח הברכה למול את הבן (כה הנוסח בגמ' כשהאב המוהל בעצמו. והנה אנן נוהגין לברך על המילה אפילו כשהאב בעצמו הוא המוהל כמבואר בפוסקים הטעם) לשון יחיד ובמילת גרים נוסח הברכה למול את הגרים לשון רבים. בשלמא גבי עבדים י"ל דמש"ה תיקנו בלשון רבים למול את העבדים דתרי מילי עבדים נינהו יליד בית ומקנת כסף יליד בית נימול

לשמנה. ומקנת כסף ביומו. אפילו קודם ח' משא"כ בגרים. ולפמ"ש דבגר קטן הוה ספק ברכה מש"ה תיקנו בנוסח הברכה למול את הגרים היינו גרים דעלמא. דיארע לפעמים בהמולו גר קטן דאין מצוה במילחו. עכ"ז מברכין להקב"ה שקדשנו במצה הזאת למול את הגרים הגדולים. וכמ"ש הסברא הזאת הרב הד"ח באו"ח ה' ציצית. וכמ"ש הרב ט"ז ביו"ד בה' שחיטה עיי"ש ותבין:

לג ילד קטן פחות מבן ח' ימים שהביאו אביו או אמו להתגייר. ודאי דממתינין לו עד שיהי' בן ח' ימים דאין בזה לימוד כמו בעבדים במקנת כסף ומוקמינן ליה אדינא כמו בישראל. ונ"ל דבידאי דאין מחללין עליו את השבת אפילו שהוא נימול לח' ומיקרי מילה בזמנ' זה דוק' בישראל משא"כ גר וגם דהוא ספק כי באכשר כשיגדיל לא ירצה להיות ישראל והוא פשוט ויש מקום להסתפק גם בהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אם מחללין שבת במילתו ונראה דשפיר מחללין עליו דהא קיי"ל דא"נ טבילה דדי לו בטבילת אמו דעובר ירך אמו הוא א"כ ישראל מקרי וצ"ע עוד דלענין כמה ענינים לא מקרי כישראל גמור כגון לענין פתח בית אב ולענין דיין לדון את ישראל בכפי':

חלק המחשבה

(א) העיקר בידינו להלכה מ"ע דאורייתא צריכא כוונה. והוא שצריכין לכוין בעשותה. הנני מכוין בעשיה הזאת לקיים מצות בוראינו כאשר ציונו בתורה ונמלתם את בשר ערלתכם המול לכם כל זכר לדורותיכם ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם:

ב הנה אם האב מוהל בעצמו הוא העושה והמכוין ובאם אין האב בכאן והמצוה על הב"ד הנה כ"א מישראל נקרא ב"ד לענין זה א"כ המוהל העושה והמכוין שפיר דמי אבל יש לחקור אם האב מכבד לאחר למול מי יכוין אם נאמר דיוצא בכוונת המוהל דכיון דהוה שלוחו לעשי' הוה ג"כ שלוחו להכוונה והמחשבה או נאמר דאינו יוצא במחשבת המוהל דלא מצינו שליחות בתורה רק לעשיה אבל לא להמחשבה והא דמצינו דמועלת מחשבת הכהן בקרבנות שאני התם דכהני שלוחי דרחמנא נינהו.. וג"כ יש לספק אם מועלת מחשבת האב בעצמו והמוהל אינו מכוין רק להתעסק וכיוצא די"ל דשפיר נלמוד מקרבנות דבעינן מחשבת העובד פ"כ מכל הספיקות הנ"ל מהראוי להחמיר בשל תורה דבעינן כוונת שניהם למצוה דייקא:

ג והנה כבר כתבנו דמצוה שהטעם מפורש בתורה צריך לכוין גם הטעם והנה הגם דטעמים הרבה לכל מצוה עד אין קץ וחקר עכ"ז אינו עיכוב באינו מכוין רק הטעם המפורש בתורה מעכב אם אינו מכוין והנה המצוה הזאת נ"ל הטעם שכתב הרב בעל החינוך הוא המעכב כי לדעתי הוא המבואר בתורה וזה הטעם שכתב החינוך שצונו

השי"ת לרשום אותנו במקום אבר המוליד (כל קומת האדם) שאנחנו עבדיו מיוחדים לו יותר מכל אומה ולשון כמו המלך הרושם את עבדיו למען יזכירו ויכירו וידעו שהם עבדיו והעמיק בזה ביותר הרב מהר"ם חאגיז בקצת שינוי והוא שהמצוה הזאת הוא דמיון אות וכריתת ברית בין שני אוהבים לבל תשכח אהבתם ולבל יפרדו. והנה הטעמים הללו נ"ל דמבוארין בתורה ונמלחם את בשר ערלתכם והי' לאות ברית ביני וביניכם והנה לדעתי הטעמים הללו מעכבין וצריך האב והמוהל לכוין הנני מקיים המצוה כאשר צונו י"י אלקינו בתורה וכו' והטעם שנתן השי"ת בנו רושם באבר המוליד להורות שאנחנו עבדיו מיוחדים לו לעבודה והוא כריתת ברית לנו לזכרון לבל תפרד אהבתינו זה מה שנ"ל (הג"ה לפי הטעם שכתבנו בשם בעל החינוך שהוא רושם שהניח עלינו מלך מ"ה למען נזכור שאנחנו עבדיו מיוחדים לעבודתו א"כ בכלל המצוה הזאת השמר לך פן תשכח את יי' אלקיך וג"כ בכלל המצוה הזאת ולא תלכו בחוקות הגוים היינו כמו שאנחנו רשומים בבשרינו ביחוד מכל העמים להיותינו נכרים בין שאר האומות כן מחויבים אנחנו להיותינו רשומים ומיוחדים בבגדינו ומלבושינו ובדיבורינו. ומנהגינו הבן הענין וכ"ז מחויב האדם להתבונן בעסקו במצוה הזאת אם הוא שלם בכל אלה ואת אשר ימצא חסר לנפשו מכל הנ"ל ישוב אל יי' וירחמהו ולפי מה שהעמיק בטעם הרב מהר"ם חאגיז שהוא כריתת ברית בין שני אוהבים הנה זה כל האדם כל ימי חייו בזכרו בברית החתום בבשרינו יזכור במצות אהבת השי"ת שהוא לאות ברית בינינו לבל תפרד אהבתינו ממנו ית"ש והנה יתבינן האדם איך אשר ימצא א"ע חסר ממצות האהבה וישוב אל ה' וירחמהו. עוד בכלל המצוה הזאת להיות נשמר מעריות ומביאות אסורות ולקדש א"ע במותר לו רק להשתמש במצות כי הנה הוא חות' המלך וכאשר המלך מניח חותמו ביד עבדו חלילה לו להשתמש בחותם המלך להכניסהו במקומות אשר אינו כבוד למלך כי בהשתמש בחותם מחוייב להיות מורא המלך לנגד עיניו כי החותם הוא אות וזכרון מהמוסר החותם להנמסר לו להיות מחשבת המלך וצורתו לנגד עיניו והבן:).

ד הנה מן הצורך לחקור באם לא כיון במצוה דאורייתא לא יצא י"ח המצוה וצריך לחזור ולעשותה הנה זה בשאר כל המצות שאפשר לחזור ולעשותה אבל מה נעשה במצוה הזאת אם לא כיון לבו או לא כיון לטעם המבואר בתורה הנה לכאורה הבן לא נמול כתיקונה ומה נעשה והוה לכאורא כאלו נימול ע"י מי שאינו בן ברית ונ"ל דאעפי"כ א"צ להטיף ממנו דם ברית דאעפי"כ כיון שהמוהל הוא בן ברית הוה מילה כתיקונה. כמו מי שנימול ע"י אשה או ע"י ישראל שאינו מהול רק שהמוהל והאב שאינו מכוין לא יחשב לו המצוה בכלל להשתלם חלוקא דרבנן שלו ובאם כל ימי חייו לא קיים המצוה הזו בכוונה מן הצורך לחזור ולבא בגלגול. אבל הנימול נימול כתיקונה ואין מן הצורך לחזור להטיף ממנו דם ברית כן נ"ל:

ה אמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים כאשר צונו השי"ת המצוה הזאת. נצטוה להתהלך בתום הכוונה כי הנה השכל האנושי יתקשה לדעת אם מאוסה היא הערלה למה נבראת. וכמו ששאל טורניסרופוס לר"ע איזה מעשה נאה של הקב"ה או של ב"ו והנה ר"ע השיבו החיטים צריכין לטחון והתורמוסין צריכין למתוק הכוונה שהשי"ת פעל ועשה את עולמי באופן שהאדם ע"י בחירתו ישלים ההשלמה בכל דבר כי רצה לזכותו ולהשתעשע במעשה ידיו. ומחייב האדם לעשות מצותיו בלי חקירה למה עשה יי' ככה רק להתהלך בתום ולהשליך עליו ית' כל מאוויו ולקיים מצותיו הגם שהשכל דוחקהו למה עשה יי' ככה ישוב אל לבו הלא אין מחשבתו כמחשבותינו ומה אנו ומה חיינו לבוא עד תבונתו ית"ש ונאמן הוא בעל מלאכתינו אשר הוא ודעתו וחכמתו אחד הוא יודע הטוב והמובחר לנו רק עשות מצותיו ובאם ירצה לשוטט בשכלו מה ענין המצוה הזאת יפול במכמורת כי האיך אפשר לנברא בריה קטנה מעוטה בדעת לבוא עד תכלית חכמתו והוא וחכמתו ודעתו אחד. וכמו שיארע לאדם שיצטרך למלאות רעבונו מחיטין. אזי מוכרת לקצרם ולזורם ולבררם ולטוחנם ולאפותם וימלא רעבונו באכילתו מהם. משא"כ כשירצה לשבור רעבונו יניח מלאכתו זאת ויאמר לא אעשה המלאכות הללו עד אשר אבוא לתכלית הדבר לידע למה עשה ה' ככה ולא ברא גלוסקאות מנוקה בשלמות הנה לא ישבור רעבונו בחקירתו זאת וירד לשחת בטפשות חקירתו. הבן הדברים. והנה אברהם אבינו להיות שבא בעולם תוהו ולא הי' לו רב למורה ולא תורה. אזי התהלך בחקירתו האנושיית להתבונן שאין בירה בלא מנהיג עד שנגלה אליו ממהקב"ה ואמר לו אני הוא בעל הבירה אחרי כל חקירותיו ושכליותיו נתן לו השי"ת המצוה הזאת ואמר לו התהלך לפני והי' תמים. להורות גם לבניו אחריו שא"א לו לבוא לתכלית טעמי מצותיו ית"ש וזה כל האדם לשמור ולעשות ולקיים והנה הפלוסופים נפלו ברשת זו טמנו לנפשם בחקירותם הפלוסופיות בחקרם איך יושלם הנפש הרוחנית ע"י מצוה המעשיית הגשמיית ולפי דעתם ההצלחה להנפשיות הוא ביותר בהשכלת השכל בענייני הגלגלים והכוכבים אשר הנשוא הוא דבר נכבד מגרמיים השמיימים ועי"ז באו לחפות דברים אשר לא כן על מצות יי' אלקינו. בשכלם המיגשם לחומריי. אין כאן מקום להתפשט באורך ורוחב ביטול טענותיהם המשובשות רק באתי לעורר בענין המצוה הזאת שנצטוה בה א"א בראשונה והוא היה ראש החוקרים והפלוסופים אמר לו הש"י התהלך לפני והיה תמים. עשה המצות כאשר צוך יי' אלקיך וזה הוא הצלחת נפשך ורוחך ונשמתך מבלי הביט אל חקירה בשכל המוגבל בחומר. כי הוא ית' הוא היוצר והבורא הוא היודע הטוב לנו ולנשמותינו:

ו יבא לנו מזה בעסוק האדם במצוה הזאת. וגם כל ימי חלדו בזכירתו במצוה הזאת החתומה בבשרו. והיא מנגדת לשכל האנושי המוגבל בחומר. להיות השכל החומריי מחמיה למה יברא הש"י בריא לבטלה ויצוה להסירה לבטלה הנה הקדים הש"י לאברהם אוהבו התהלך לפני והיה תמים הנה בזכור האדם במצוה הזאת הנה בכלל זה להיות תמים עמו ית' בכל ענייני תורתו ובמצותיו ובכל ענייני העולם ולהאמין כי הוא היודע בטוב לנו. הוא האל הטוב והמטיב לנו ועשי' מצותיו ית' בעשית הגשמיות וחיקר דיני מצותיו כשור ובור ומבעה והבער הוא הצלחת נפשינו. היפך סברת החוקרים אשר עילה מצאו בשכלם החומריי לומר שעיקר הצלחת הנפש לחקור על הגלגלים והככבים וכיוצא וכאשר יתבונן האדם בזה וימצא א"ע מחוסר אמנה בזה ישוב אל י"י וירחמהו:

ז עוד כתב החינוך והרב מהר"ם חאגיז ולכך לא נברא כך האיש הישראלי רק נצטוה להשלים תיקון גופו ע"י האדם להורות דכמו שלימות צורת גופו נשלם ע"י האדם כן שלימות צורת נפשו הוא ע"י האדם בבחירתו (ונ"ל מהעמיק בדבר. דרצ"ל שלא ילחצני השכל דהידיעה של הבורא ית' מכרחת את האדם והבן ולדעת זה בודאי נכלל בכלל התהלך לפני והי' תמים רצ"ל שתאמין שהילוכך הוא לפני היינו לפני השגחתי וידיעתי בעתיד עכ"ז והיה תמים בבחירתך שאין ידיעתי מכרחת. וכזה פירש החסיד מהר"י יעב"ץ משנה באבות. הכל צפוי והרשות נתונה. היינו הכל צפוי לפניו ית'. עכ"ז והרשות נתונה כי הבחירה חפשית. וזה הוא פירוש קרוב לפשוטו כפשט המקרא התהלך לפני וכו' והוא הקדמה למצות מילה להורות דכמו שלימות הגוף תלוי במעשה האדם כמו כן שלימות הנפש תלוי בבחירה וכמ"ש החכמים הנ"ל ולפ"ד להיות הפשט הזה במקרא קרוב לפשוטו. א"כ הוה ג"כ כטעם המפורש בתורה ואפשר הטעם הזה מעכב וצריך לכוונו בעת קיום המצוה:

ח כאשר תבוא בסוד י"י כאשר אבאר אי"ה לקמן דברי מרן האריז"ל. תראה טעם המצוה להתגלות החסדים א"כ פעולת המצוה באדם להיות זה מעשה האדם ותיקונו בעולם לבטל הקליפות ולהמתיק הגבורות ולעורר החסדים והרחמים המשכיל יתבונן כי זה הוא כלל התורה:

ט בכלל המצוה הזאת רדיפת השלום כי זה הוא הברית שלום כנודע ליודעים המשים שלום בבית וצונו הבירא ית' להסיר הערלה החופפת את העטרה היא הקליפה המונע השלום והבן:

יוד המקובלים הראשונים כתבו טעם למצוה הזאת שנצטוינו לחתוך העור העב. ובעור הרך לפרעו עד העטרה להיות בעור העב יש ג' גלדים והם נגד ג' קליפות הטמאות אשר

כל חיות הדברים הטמאים והאסורים עפ"י התורה הוא מג' קליפות הללו והם צריכים כריתה וביטול לגמרי (כאשר באמת יתבטלו לעתיד לבא ב"ב) ומי שעושה דבר אשר לא תעשנה עפ"י חוקי התורה ממשיך ע"ע הקליפות הללו ומשעבד את נפשו חס ושלום להם והם בחינת עבודה זרה ממש. ועבור זה נצטוינו להכרית לגמרי מהאבר המוליד האדם הג' קליפות הללו והעור הד' הוא נגד קליפת נוגה אשר היא מצרנית בין הקדושה להקליפה והיא נק' תיקלא בזוהר הק' לשון משקל כי כל הדברים העולמיים המותרים בעוה"ז חיותם מקליפות נוגה. וכאשר לוקח האדם הדברים הללו מעוה"ז כגון אכילה ושתי' וכיוצא מהנאת עוה"ז. ומכוין בהם לעבודתו ית"ש שיהי' לו כח לעבוד השי"ת אזי נכלל החיות מקליפות נוגה בקדושה. וזה כל האדם בעבודתו משא"כ בכוונתו למלאות תאוותו אזי מטה החיות דנוגה אל הקליפות הטמאות לגמרי ועבור זה נצטוינו לפרוע העור הד' הרך ולהטותו אל העטרה הבן הענין:

יא יצא לנו לפי"ז בכלל המצוה הזאת לפרוש א"ע מכל הדברים האסורים לגמרי עפ"י התורה וגם לקדש א"ע במותר שלא להנות ממותרי העולם רק עפ"י ההכרח המצטרך לתורה ולעבודה דהיינו שילך בכח האכילה ההיא לעבוד את השי"ת וכשמתבונן האדם בזה יראה אשר כל התורה כולה נכללת בזאת המצוה. ובזולת זה לא נק' ניחים במצוה זו וזה ג"כ מ"ש השי"ת התהלך לפני והי' תמים בעוסק האדם במצוה זו כל ימי חייו יתבונן בזה ואז טוב לו. וכשימצא א"ע חסר מכל הנ"ל הנה לא קיים המצות עדיין כראוי וישוב אל י"י וירחמהו וזהו ג"כ ומלתם את ערלת לבבכם הבן:

יב הטעם המבואר בזוה"ק בר"מ פ' תזריע (דף מ"ג) וז"ל וביום השמיני ימול בשר ערלתו. פקודא דא למגזר לח' יומין גזירו דקיימ"א קדיש"א (קיימ"א קדיש"א היינו בלה"ק ברי"ת קודש) רזא עילאה (נ"ל דרצ"ל דהוא סוד כמוס ברי"ת נק' היסו"ד דכולל חסדים וגבורות היינו רמ"ח ושס"ה בגי' ברי"ת ע"ה וכן א"ל ח"י במילואו כזה אלף למד חת יוד בגי' ברי"ת כמבואר כ"ז בס' מאורי אור ונק' ברי"ת המעו"ר המזווג זו"ן ותתבונן דהלשון שנק' בלשון הר"מ קיימ"א קדיש"א בג' תקע"ו בגי' יחודא קדישא היינו יסו"ד מלכו"ת וה"ס תקע"ו בריתות שנכרתו על קבלת התורה כנודע מגמ' סוטה) כמה דכתיב סוד י"י ליראיו ובריתי"ו להודיעם (הביא ראיה שהמצוה הזאת היא נגד הברי"ת המליון הקדוש מדקאמר ובריתי"ו להודיעם ובריתי"ו דייקא) למאן לאינון יריאיו אינון דחלי חטאה דהא רזא דקיימ"א לא אתחזי לגלאה בר להו (כבר ידעת סוד היראה היא אשת חיל יראת י"י ע"כ ראשית חכמה יראת י"י דהא היא תרעא לאעלא בקודשא והנה קיימ"א קדיש"א ה"ש היסוד דדכורא ע"כ חי שאין בו יראה לא אתחזי לגלאה לו כיון שלא נכנס עדיין בשער

מהיכן יכנס לטרקלין וז"ס זה השער לי"י צדיקים יבואו בי צדיקי"ם דייקא הבן הענין) ורזא דקיימ"א קדיש"א הא אוקמוה ואתמר בכמה דוכתין (הכוונה לימוד דדכורא) ורזא דא לח' יומין איהו חיובא לכל עמא קדישא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו (רצ"ל מפני מה המצוה עלינו דוקא לימול בן שמונת ימים ואמר הטעם) יו"ם השמינ"י דא הוא את קיימא קדישא ואיהו תמינאה לכל דרגין (רצ"ל דיום השמיני נק' היסוד שהוא אות ברית קודש נק' ביום השמיני להיות הוא שמיני למדריגוח אפשר הכוונה כתר דרגא חד ושלש ראשונות כחד חשיבי היינו חב"ד. ומחסד עד יסוד ששה מדריגות א"כ יסוד תמינאה לדרגין נ"ל) וגזירה דההוא קיימא (רצ"ל והכוונה למה חותכין העור מהאי ברי' קודש) לאעברא ההוא ערל"ה מקמי' ברית (עיין במאורי אור ערל"ה נק' קליפת נוגה כשמתקרבת אל הקדושה יסוד דדכורא וחופה עליו ויניקתה משם אלקים דיודין עם ה' אותיות גי' ערלה עכ"ל. ואל תשיבני ממה שכתבתי באות יו"ד בשם המקובלים הראשונים כי אם יש לך לב משכיל אין כאן סתירה כי גם עור הפריעה נק' ערלה ושלש קליפות הטמאות אשר הם מרומזין בעור העב אשר בו ג' גלדים) הנה כל חיותם נמשך ע"י קליפת נוגה שהיא מצרנית הבן הענין) דהא בההוא זמנא דמתכנשו עמא קדישא לאעברא ההוא הערלה (מכאן ראי' דמהראוי שיהי' אסיפת קהל ועדה בשעת קיום המצוה הזאת והטעם כי לאעברא ההוא ערלה זכותא דרבים עדיף) מקמי ברית קוב"ה כניש כל פמלייא דיליה ואתגלי ודאי לאעברא ההוא ערלה לעילא מקמי ברית קיימא קדישא דהא כל עובדין דישראל עבדי לתתא מתערי עובד' לעילא ובההוא זמנ' מתדחייא ההוא ערלה מכל עמא קדישא לעילא (רצ"ל בשעתא דמקיימין ישראל ודוחין הערלה הזאת במעשה המצוה נידחית הערלה הזאת מעמא ישראל גם לעילא היינו שלא תכנס להיכל המלך לקטרג על ישראל) ולההוא ערלה מתקנא מנא חדא בעפרא לאשר"ה (אפשר צ"ל לאשד"ה) ההוא ערלה בגווי' ברזא דכתיב ונחש עפר לחמו (הנחש הסית לעץ הדעת טו"ב ור"ע ה"ס קליפת נוגה שמעורבת מטוב ורע) ועפר תאכל כל ימי חייך מכאן דלא אצטריך לאנהגא קלנא בההוא אתר היינו שלא להשליך הערלה לחוץ בכל מקים שיזדמן רק ליתן לה מקום) עפ"ג דמעברי' לי' מקמי האי ברית ודוכתי' כד מתעבר' (מעברי' לי) מהאי ברית עפרא איהו דהא בתר דההוא נחש אתעבר מקמי' אדם קוב"ה שוי ליה מדורי' בעפר דכתיב ועפר תאכל כל ימי חייך (והנחש הוא סוד הערל'. וה"ס שארז"ל אדה"ר משוך בערלתו הי' שנמשך לעצת הנחש) וכיון דקוב"ה כד דאעבר לון מקמי אדם שוי מדורי' בעפרא ואתקין לי'. כך בההיא גוונא ממש אנן צריכים כד מעברין לערלה לאתקנא לי' עפרא למהוי בי' מדוריה כל ב"נ איצטריך לקרבא ההוא ברא

קרבנא לקוב"ה בחדוה ברעו דלבא למיעל לי' תחות גדפוי גדפוי דשכינתא. ואתחשיב קמי' קוב"ה דאיהו קרבנא שלים לאתקבלא ברעוא וקרבנא דא כגוונא קרבנא דבעירא דא לח' יומין ודא לת' יומין דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה במה ירצה כיון דאעבר עלי' חד שבתא כדין ירצה דא לקרבנ' דא לקרבנ' אמאי בגין דאתדבק ואזדמן לגבי ההוא שבח רזא דברי' קדישא (מכוון הטע' הזה לדברי המדרש שהבאתי בחלק המעש' את כ"ו שאמר הקב"ה לא יראה פני עד שיראה פני המטרוניתא תחלה היינו השבת ומשום לא פלוג צוה הקב"ה ח' ימים שא"א להיות ת' ימים בזולת השבת והטעם למה מן הצורך שיעבור עליו השבת הוא משום דהוא רזא דברי"ת קדישא שהיסו"ד נקרא שבת. והנה נראה מן הזהר שהכוונה ליסו"ד רזא דברית קדישא הוא שבתא דיממא. ובמדרש שאמר עד שיראה פני המטרוניתא נראה הכוונה למלכו"ת חקל תפוחין שבתא דלילא ולכאורה לדעת המדרש מה ענין המטרוניתא למצוה הלזו והנרא' להיות המצוה ברא"ש צדיק. עטרת היסוד אשר שם שורש המלכות בדכורא כנודע (עיין בזהר בראשית ובמקדש מלך שם) ולפי"ז אותה הסעודה שנוהגין לעשות בשבת שקודם המילה. יש מקומות שנוהגין לעשותה ביום שבת. וברוב מקומות עושין בלילה נהרא נהרא ופשטי' כי במקומו' שעושין בליל שבת היא כדע' המד' ובמקומו' שעושין ביום הוא כדע' הזוה"ק) וע"ד כולא ברזא עילאה הוא עכ"ל הר"מ:

פרק ג

מל"ת ג **אזהרה שלא לאכול גיד הנשה**

חלק המעשה

(א) מצוה ג' שבתורה מל"ת אזהרה שלא לאכול גיד הנשה זכור תזכור את אשר כתבנו בהקדמה ב' היאך יהי' קיום למצות ל"ת דבישב סתם ולא עבר עבירה לא מקרי מקיים ל"ת רק בבוא דבר עבירה לידו מבלי מונע והוא מניחה מלעשותה מחמת גזירת היוצר ב"ה זה מיקרי מקיים מל"ת ויחשב לו למנין מצותיו לחלוקא דרבנן ולהשלמת שס"ה גידי נפשו הרוחניים ועיי"ש עוד ח"ש באות ד' ואין מן הצורך לכפול ממילא גם בכאן מהראוי לאדם להשתדל ליקח הירך עם הגיד ויסיר הגיד. ויכוין אני מסיר הגיד שלא לאכלו כי בוראינו צונו והיזהירנו כן בתורתו. או עכ"פ יסתכל בירך עם הגיד ויחשוב יכולת הי' בידו ליקח הירך עם הגיד ולאכלו רק אני מונע א"ע בגזירת היוצר ורחמנא לבא בעי (הג"ה ויותר יעקב לבדו ע"כ אירע לו המעשה אבל אלו היו ג' לא נראה ולא מזיק:):

ב ב' גידין הם הפנימי הסמוך לעצם שעל הכף אסור מן התורה ולוקין עליו אם אכל כזית ממנו או אם אכלו כולו אעפ"י שאין בו כזית. ושאר הגיד הפנימי מה שאינו על הכף והגיד העליון כולו והחלב שעליהן ושעל גיד הנשה ושאר גידין וקרומין אסור מד"ס:

ג נוהג איסורו בירך ימין ובירך שמאל:

ד נוהג בבהמה וחיה ובשליל ובמוקדשין וי"א שאינו נוהג בשליל ובכל שאינו טעון שחיטה ונוהג בכוי:

ה אכל גיד הנשה מנבילה או טריפה לקה שתים:

ו עוף שירכו כירך הבהמה שיש לו כף עגול. ובהמה שירכה כירך העוף ארוך גיד הנשה שלהן אסורין ואין לוקין עליהן:

ז גיד מותר בהנאה ויש אוסרין בהנאה וכן מבואר בזהר ובמדרש הנעלם דאפילו לכלבא אסיר להשליכן עי"ש:

ח גופו של גיד הוא כעץ בעלמא ואעפי"כ אסרתו התורה ע"כ אינו אוסר פליטתו אם נפל לתבשיל וכיוצא:

ט סדר ניקור הגידין הנה הוא מבואר בפוסקים אבל קשה הדבר ללמדו מפי ספרים בלבד זולת בקבלה מפה לאזן מפי מומחים ובקיאים בדבר ומנהג ישראל ליטל כתב קבלה אותן הבקיאים לנקר הירכים ובזולת כתב קבלה אין סומכין עליהן:

י בעל נפש לא יאכל בשר מהירכים כי הרבה מכשולת יוכל להיות בעסק הניקור הן מהגיד הן מהחלב וכן הזהיר האריז"ל להב"י והובא שם מעשה בדבר זה:

חלק הדיבור

(א) הנה מחוייב האדם ללמוד משפטי המצוה ואזהרתה בש"ס ופוסקים ועכ"פ בספרי מוני המצות ובפרט בסמ"ג שמבאר באריכות דיני המצוה ולחדש בכל מצוה איזה דין וסברא מה טוב וזה דרכינו בקונטריס הלזה:

ב נ"ל דמי שנהג א"ע כחומרת הזוהר לאסור הגיד בהנאה דהיינו שנהג בפירוש להשליכו לאשפה מצד החומרא אין לו התרה כיון דנהג כן מצד הדין ולא מצד החסידות ע"כ דס"ל דמן התורה אסור בהנאה אין לו התרה וכמ"ש האחרונים בספריהם דמי שנוהג איסור חדש בזה"ז אין לו התרה כיון דגילה דעתו דס"ל דמצד הדין אסור ה"ה כאן כיון דהרבה פוסקים ס"ל דאסור בהנאה וטעמא רבה איתי בי' בזהר ובמדרש הנעלם כאשר יבואר אי"ה בחלק המחשבה ע"כ אין להמחמיר החרה:

ג עוד נ"ל באפשר דאפילו מאן דמחמיר לאסור בהנאה מותר לו לשלוח ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכה כיון דאינו נותן לו להדיא הגיד בפ"ע רק בכלל הירך אינו מהנהו כלום כיון דלא שוה כלום דהוא כעץ בעלמא:

חלק המחשבה

(א) כבר כתבנו שגם בלאוין מצות כוונ' ויכוין במניעה שמונע א"ע מאכילת זה האיסור הוא מחמת גזירת היוצר שהוזהרנו ע"ז בתורתו והנה מצוה שיש בה טעם מבואר בתורה צריך לכוין גם הטעם והנה בזאת המצוה מבואר הטעם כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה וצריך לכוונו (ובזה יונח מה דלכאורה מיותר בתורה כי נגע בכף ירך וכו' דהי' די שיאמר ע"כ לא יאכלו ב"י וכו' עד היום הזה למה חזר ואמר כי נגע וכו' אך הוא להורות לכוין כל זה בשעת המניע' מהאיסור) ובזולת הכוונה אינו יוצא י"ח ובמניעה משומן הגיד יכוין לקיים גזרת חז"ל עפ"י אזהרת התורה לא תסור וכו':

ב טעם המצוה עפ"י סוד מבואר במדרש הנעלם ובזהר בעובדא דיערב עם המלאך בפ' וישלח וז"ל ע"כ לא יאכלו ב"י את גיד הנשה וכו' כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה דאפילו בהנאה אסור (זוהו דעת רשב"י בפ"ק דפסחים והרבה פסקו כמותו כמ"ש בטור וב"י ביו"ד סי' ס"ה. הרמ"ז) ואפילו לכלבא ואמאי איקרי גיד הנשה כלומר גיד דאיהו מנש' לבני נשא לפולחנ"א (מפולחנא נ"ל) דמאריהון (נודע שגיד זה משקל הנפש לכן אין בו לחלוחית. הרמ"ז) ותמן הוא יצה"ר רביע (אולי הוא מפני שהוא סמוך לברית וכמו שכתוב הציוני וכו' ועונש אוכל ג"ה להתגלגל בקדשה הנק' זונה (שפחה). הרמ"ז) וכיון דאתדבק עם יעקב לא אשכח אתר דיכיל לאתגברא עלי' דיעקב בגין דכל שייפי גופא סייעי ליעקב וכולהו הוו תקיפין ולא הוה בהון חולשא (רצ"ל הס"מ חשב מאחר שיש לו רשות להתקרב ולהדבק בו יוכל להתגבר עשו שהרי מלאכי שמירתו באותה שעה נתרחקו ממנו (כמבואר בזהר לעיל) והכל בחפץ י"י להודיע גבורות צדקתו ובפרט שהי' ליל יום ד' שבו חסרה הלבנה וכו' ואפ"ה לא אשכח אתר וכל שייפי גופא אברי הגוף העליון כולם היו לעזר יעקב אפילו השמאלים כולהו הוו תקיפין שכבר הוא קרוב לגדלות והראי' שקראו ישראל (הרמ"ז) מה עביד ויגע בכף יריכו בגיד הנשה בזיני' ביצה"ר דאיהו זיני' ואתרי' ומתמן אתי יצה"ר על בני נשא ונ"ל עפ"י פשוטו להיות הגידים סמוך לברית אשר עיקר היצה"ר מסיתו לחטוא בזה והוא התאווה השרשיית שבכל התאוות והנה ככל האברים אשר הם מרמזין כ"א למצוה ידוע וכן כל הגידים אשר כ"א נגד לאו אחד אשכח ליעקב שלם בדבר כיון שקיים כל התורה רק באותו הגיד מצא מקום לנוח על שנשא שתי אחיות הגם שיעקב עשה הכל לצד הקדישה מילין לצד

עילאה כנודע עכ"ז כיון שנאסר הדבר מצד התורה מצא מקום לקטרג בזה המקום דעכ"פ נחסר קיום הלא"ו השייך לגיד ההוא והבן או מצא מקום לנוח בזה המקום על שיעקב שתה בכוס זה וכו' הגם דאונס הי' עכ"ז גם על השוגג והאונס צריכין לכפרה בפרט יעקב אבינו כמשפט אוהבי שמו הבן) והרמ"ז כתב וז"ל דאיהו זיני' ואתרי' לפי הנזכר לקמן בו יש אחיזה לס"מ וידוע שדוקא הוד של רחל נפגם וכל בחי' השוקין הן לבר מגופא ובפרט השמאלי ושל הנקבה ודע כי גיד הנשה יש בו עשרה ענפים ואמר הציוני שהם עשר כוחות הטומאה ויש להוסיף כי עם הגיד עצמו הם י"א קליפות יו"ד אל"ף גימ' ס"מ ולפ"ד יב"ע המלאך הוכיחו על ששכח ליתן המעשר ובזה יצדק דינו שנצטער בגיד הנשה המשכח מן המצות (ונ"ל להיות שיש בו עשר ענפי' בזה הי' הרמ"ז ששכח ליתן המעשר) וז"ש שהוא מינו כי הוא כח היצה"ר המשכח האדם מעשות טוב גם אין בו לחלוחית דומה ממש לקליפה ובו יש אחיזה לחיצונים והיינו זיני' ואתרי' שהוא קרוב לברית כמד"א לפתח חטאת רובץ לכן הסוטה שפגמה ביסוד עונשה ונפלה יריכה כמ"ש בסבא דמשפטים ולכן חשק החיצונים בירך וכמ"ש הנהו ברכי דרבנן דשלהי ומתמן אתי יצה"ר כי היא מקום השכחה שממנו יתהוו העונות בשוכחו יום הדין ובגין כך אמרת אורייתא לא יאכלו ב"י את גיד הנשה כמה דאמרי חברייא בשייפין דב"נ דרמיז לעילא אי טב טב ואי ביש ביש ובג"כ כל שייפא מתקיף שייפא ודאי גיד הנשה מתקיף ליל ה"ר דהוא זיני' ובני ישראל לא יאכלו לי' דלאו אינון מסטרי' ומזיני' אבל עמין עע"ז יאכלו לי' (אפשר דהוקשה לו למה נאמר לא יאכלו בני ישראל ולא בני יעקב דאכתי לא הוה פקיעי שמי' דיעקב לקרותו ישראל עד אשר השי"ת אמר לו לא יקרא עוד שמך וכו' אלא ע"כ הוא לדייק אומה הקדשה הישראליח אינם אוכלים אותו משא"כ אוה"ע אוכלים אותו בכיון הגם שאינו ראוי לאכילה מזלייהו חזי שזהו כחם לתאוותם) דאיהו משטרא ומזיני' דמלאכא דילהון דאיהו ס"מ בגין דאית בב"נ רמ"ח שייפין לקביל רמ"ח פקודין דאורייתא דאינון למעבד איתיהיבו ולקביל רמ"ת מלאכי דאיתלבשת בהון שכינתה ושמא דלהון כשמא דמאריהון ואית בב"נ שס"ה גידין ולקבליהון שס"ה פקודים דלאו אינין איתיהיבו למעבד ולקביל שס"ה יומא שתא והא תשעה באב חד מנהון דאיהו לקביל ס"מ דאיהו חד מאינון שס"ה מלאכין (כתב הרמ"ז כי קשה לשמוע טעמא דכי נגע בכף ירך יעקב אטו אילו לא נגע לא היתה המצוה הזאת והלא מצות התורה שרשיהם למעלה באיברים דלעילא אלא הטעם כי ס"מ שרשו בג"ה וביום ט"ב ולכן בו ביום גברה ידו על יעקב וע"כ לא מצא מקום לשלוט על יעקב אפם בג"ה כי היא שורשו. והנה נודע כי אכילה סודה להכניס רוחניות הניצוצות אשר בתוכה ע"י חי מדבר לשורשם

ולזה אמר ע"כ לא יאכלו ב"י את ג"ה מצ"ד שורש הנחש ס"מ ותדע איך הוא משורש הנחש שהרי לא מצא ס"מ להתאחד אלא בג"ה כי הוא שורשו. ובגמ' ויאבק איש עמו אריב"ל מלמד שהעלה אבק מרגלותם עד כסה"כ כתיב הכא בהאבקו וכתיב התם וענן אבק רגליו ואריב"ל למה נק' שמו ג"ה שנשה ממקומו ועלה וכה"א נשתה גבורתם היו למה הכוונה דאיתא בזהר פנחס ויאבק איש עמו. דא מלכות אבק דיעקב וכו' והנה הוא נק' הדום רגליו כי עיקר קומת מתחיל מנה"י שלו וכו' ואמר העלו אבק מרגלותם כלומר הקליפות הנאחזות ברגלים וכו' עד כסה"כ עד הבינה עלמי' דכורסייא. והוקשה לו לריב"ל וכי יש בכוחו כ"כ לס"מ לעלות עד כסה"כ לזה אמר ואריב"ל למה נק' שמו ג"ה שנשה ממקומה וכו' והוא הנחש שנאמר בו ואתה תשופנו עקב ונדחה מן הראש עד העקב והיינו דקא מייתא מקרא דנשתה גבורתם לרמוז שהי' בסוד הבינה הנק' בעל גבורות ונקפץ משם מעלמא עילאה. והיו לנשים למטה עלמ' דנוק' ונמצא מכח שורשו שנשאר רשומו בבריא' סוד ראש פתנים ואכזר כמוס שם ברזא דראש עשו בעטפי דיצחק סוד בינה כנודע עכ"ל) עוד שם ברמ"ז ז"ל אמרת אורייתא ירצה מה דשנינו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו שהתורה היא מסוד הזכירה וג"כ היא מבחי' האחוריים שבהם השכחה ואי' בפ' ג"ה רבנן אמרי מאחורי' אתא ונשיי' בתרווייהו. ופרש"י הכהו בשתיהן ונשי ממקומן ולכן אסור בשתיהן וכתב בל"ת שסודו בנ"ה ע"ש וז"ש כי ראיתי אלקים פא"פ ותנצל נפשי רצ"ל שכל עוד שהי' ס"מ מתאבק עמו מצד הפנים לא יכול לו עכ"ת ובג"כ אמרת אורייתא ע"כ לא יאכל ב"י את ג"ה את לאסגאה תשעה באב (גם את ר"ת תשעה אב) דלא אכלין ב"י ולא שהן ובג"כ חזא קוב"ה כלא ונרמז בהון רמז ליעקב ויאבק איש עמו בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב ולא אשכח (בשייפין דיעקב) בר ההוא ג"ה מיד תשש חילי' דיעקב וביומי שתא אשכח יום תשעה באב דבי' איתתקף ואתגזר דינא עלנא ואתחרב בי' מקדשא וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכל ג"ה עכ"ל המדרש הנעלם:

ג הנה יש להתבונן כיון שהתורה נצחיות והיתה קודם שנברא העולם עם כל מצותי' א"כ מן ההכרח הוא לקיים את התורה בכל עת מיום שניתנה לישראל וכיון שתשעה באב נאסר באכילה כמו גיד הנשה א"כ כמו שגיד הנשה אסור לעולם בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית כמו כן מחויב שיהי' יום תשעה באב אסור באכילה תמיד והרי קודם החורבן הי' תשפה באב מותר באכילה ובפרט בבית שני הי' יו"ט וששון ושמחה וכן יהי' אי"ה ביתר שאת ב"ב בבית השלישי נכון יהי' לעולם:

פרק ד

מצוה ד מ"ע לקדש חדשים ולחשב חדשים ולעבר השנים

חלק המעשה

(א) המצוה הזאת היא כך בזמן שיש ב"ד הגדול בירושלים עיקר חיובה על ב"ד הגדול ובזמן שאין ב"ד הגדול החיוב הוא על הב"ד סמוכין בא"י ובאם יש בחו"ל ב"ד סמוכים יותר גדולים בתורה מהסמוכים שבא"י חיוב המצוה גם עליהם (הג"ה מצוה ד' לשון דלות סיהרא לית לה מגרמה כלום עיין בזהר ה' ד' הויות עד דלא קבלית דכורא וכו'.): לב) ענין המצוה העיקרית הוא כך. אם באו עדים שראו את הלבנה בחידושה. ידרשו הב"ד את העדים אם אמת נכון הדבר אזי יקדשו ב"ד את החודש על פיהם ויקבעו יום הראיה לראש חדש. ובאם לא באו עדים אזי יקבעו ר"ח ע"פ חשבון בכללים ידועים. כמה יש בין מולד אחד לחבירו והוא סודות נסתרים מסודות העיבור נמסרו לחכמי כל דור ע"י רמזים וחידות:

ג הרשות ביד הב"ד לדחות יום ר"ח מיום מולדו כשרואין שהשעה צריכה לכך דהיינו כדי שלא יארע יוה"כ בע"ש או ביום א' או שלא יארע יום ערבה בשבת. וכיוצא לפי הזמן. וכ"ז מסרה התורה לחכמים שבדור יעשו בחכמה לש"ש ויקבעו כל ישראל מועדים עפ"י התורה אשר יורום חכמי הדור הקביעות כי כך דרשו חז"ל אתם אפילו שוגגים ומזידים ומוטעים:

ד כשיקבעו את היום לר"ח הראש ב"ד אומר מקודש החדש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש:

ה אחר שיקדשו את החדש מחייבים להודיע לשאר העם ולשלוח שלוחים להודיע לישראל בכדי שידעו קביעות המועדים בשעתן ובזמנן:

ו לדעת הרמב"ם גם עיבור השנה הוא בכלל המ"ע הלזו (והרמב"ן וסמ"ג מנאו עיבור השנה למ"ע בפ"ע) ענין עיבור השנה הוא כך שיחשבו הב"ד אם השנה צריכה להתעבר דהיינו להוסיף בה עוד חדש אחד ודוקא אדר. ויסוד הענין הוא על הפסוק שמור את חדש האביב. שיהא אביב בזמנו. וע"י העיבור אנו משווים ימות הלבנה עם ימות החמה. כי באם לא היינו מעברין את השנה אזי ברבות הזמן הי' חדש תשרי דימות הלבנה בניסן של חמה. כי ימות הלבנה שנ"ד ימים וימות החמה שס"ה יום ורביע:

ז גם עיבור השנה אסור לעבר בב"ד שבחו"ל אם לא שאין בא"י גדול כמותו ואם הי' מעבר השנים וקובע חדשים בחו"ל מחמת שלא הי' בא"י גדול כמותו. ואח"כ נודע לו שנעשה בא"י גדול כמותו שוב אסור אותו הגדול לעבר שנים ולקבוע חדשים בחו"ל:

ח אם קבעו חדשים ועברו שנים בחו"ל בזמן שיש בא"י גדול כמותם אין בקביעותם ועיבורם ממש דכתיב כי מציון תצא הורה:

ט כאשר נתרבו השנים והלכו הדורות ונתמעטו הלבבות ונתפזרו ישראל בכל פנה בגלות החל הזה. וראו שהוא דבר שא"א לכל אחינו שבגולה לצפות בכל חודש מתי קבעו הב"ד הגדול שבדור את ר"ח והוא כמעט דבר שא"א וא"כ בזה היתה נעשית התירה ח"ו כאלפים ורבבות תורות. והי' נכשלים בחמץ בפסח ובענוי יום הקדוש. ובמלאכת עבודה בכל מועדי י"ג ע"כ עמד ר' הילל בנו של ר' יהודא הנשיא שהי' גדול בתורה ונסמך בא"י ותיקן לנו חשבון מסודר עד סוף כל הדורות. עפ"י סודות העיבור המסור בידינו חשבון התקיפות והמולדות וזמני הדחיות והעיבורים בכל זמן וע"ז אנו סומכין עד היום ומה שאנו מחשבין הוא לגלות ולבאר יום הנקבע עפ"י חשבון דר' הילל אשר הי' סמוך בארץ ישראל:

י נמצא בזה"ז עיקר המצוה הוא לחשוב חשבון התקופות והמולדות עפ"י הכללים המסורים בידינו מאת חכמי האמת וקביעות הר"ח עפ"י הדחיות המסורים בידינו דהיינו חשבון המולדות הוא בהוספת א' יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים ממולד למולד (וכל שעה נחלקת לתתר"ף חלקים כמנין עתים ב"מ רבתי דאי"ק דכתיב ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים) וגם עפ"י הכללים לידע הדחיות בכדי לידע אם תהי' השנה שלימה או חסירה או כסדרן והנה המצוה הזאת כעת מוטלת על כ"א מישראל לחשוב עכ"פ המולדות מחדש לחדש ולא יסמוך על הלוח הנדפס (ואמרו רז"ל כל מי שיודע לחשוב בחשבון תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל י"י לא הבינו ומעשי ידיו לא ראו הנה הוא מדברי חז"ל בדרשותיהם ולדעתי כיון שאין כעת ב"ד סמוכים לעשות המצוה כדת של תורה בזמנה בעד כל ישראל. רק אנחנו סומכים על החשבון דר' הילל. הנה מחוייב כ"א לחשוב עכ"פ בזמנו החשבון ממולד למולד עפ"י הכללים שכלל ר' הלל וא"א לנו לומר שאנחנו יוצאים י"ח בהחשבון שחשב ר' הילל בזמנו כי אפילו הב"ד הגדול לא היו יכולים להוציא את הרבים י"ח בזה רק בזמנם אבל לא לדורות הבאים אחריהם. וג"כ מחוייב כ"א לידע איזה שנה הוא במחזור קטן בכרי לידע איזה שנה צריכה להתעבר עפ"י הכלל שכלל ר' הילל הנ"ל. דהיינו י"ט שנה כל מחזור. ושבעה עבורים הם בכל מחזור דהיינו שנות ג' ו' ח' י"א י"ד י"ו י"ט התחלת המחזור שאנחנו בו כעת הי' בשנת ה' אלפים תקס"ח (בגי' האל הגדול הגבור והנורא שאנחנו מצפים שבתשלום זה המחזור יתראה לעין כל גדולתו וגבורתו ונוראתו) הוא מחזור רצ"ד ליצירה (כשיושלם המחזור הזה יושלם מ"ב מחזורים שבת וינוחו ב"ם כל ישראל מקדשי שמך וישתלמו בשלימותם

כל שאר המחזורים בר"ן יחד ככבי בקר היינו רנ"ב איברין דשיעור קומה של אם הבנים ויקובלו קובלו תפלות ישראל ראה בא בעניינו והבן מעשה בראשית הי' ע"י שם מ"ב וכל העליות הוא ע"י שם מ"ב דוגמת ראשית היצירה. וכבר ידעת שבשבת הוא עליות כל העולמות אבל הוא רק פנימיות העולמות וע"י הסיבוב המחזור מ"ב מחזורים של שבת אז חכה לישועה בכל עת ורגע לעליות חיצוניות העולמות. והש"י יודע תעלומות. ואם בעל נפש אתה תבין לב"י גליתי (לב"י בגי' מ"ב לאיבר"י לא גליתי היינו רנ"ב דשיעור קומה. ואם יתמהמה חכה לו כי קרוב יום י"י אשר יצפה לחונינו כימי עולם ואל אלקים י"י הוא יודע) והשנה הזאת היא שנת תקפ"ד היא מעוברת טוב למחזור. רוב שלום לפרט:

יא המולד של החדש הלז כסלו הי' ב' כ' תשפ"ו ממילא בחדש הבא לקראתינו לשלום הוא חדש טבת כאשר תוסיף א' י"ב תשצ"ג יהי' המולד ד' ט' תצ"ט ומזה תקיש לשאר. ותחשוב ותספור ותמנה כדי לקיים מ"ע בזמנה:

יב אשרי מי שזכה בילדותו ללמוד כל עומק החכמה הנפלאה של הילוך המזלות וחשבון התקופות בשיעור ובמשקל כגון בקידוש החדש להרמב"ם ובספר תכונות השמים ובס' נחמד ונעים כי הוא מצוה גדולה ובפרט בזמנינו שאין מקיימים המצוה הזאת כתיקנה בב"ד הגדול שבירושלים והלימוד עולה במקום העשיה. אבל מי שלא למד בילדותו א"א לבלות כ"כ זמן רב הצריך לענייניים האלו כי היא חכמה נפלאה דקה מן הדקה. יספיק לעצמו בחשבון הנ"ל כפי אשר כתבנו בקיום המצוה ואעפ"כ לפעמים יעיין בהחכמה כפי כחו ומה שיבין יבין ולמצוה יחשב:

יג מד"ס הוספה לכלל המצוה הזאת לברך ברכת הלבנה והיא מצוה גדולה. וצריך לברך אותה בשמחה ובטוב לבב. והוא בשורה ללבנה שתתחדש שיהי' אור הלבנה כאור החמה וישראל עתידין להתחדש כמותה ונוסחת הברכה ידועה:

יד צריך לברך הברכה מעומד:

טו מצוה מן המובחר לברך אחר ז' ימים שלימים מעת לעת מעת המולד:

טז מברכין עלי' כ"ז שהיא בחידושה דהיינו חצי הזמן מן כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים שעד חצי הזמן הזה היא מוספת אור וחידוש. משא"כ אחר הזמן הזה מתחלת להתחסר:

חלק הדבור

(א) כל מה שבכחו לעשות ללמוד משפטי המצוה בש"ס ופוסקים יעשה ויעסוק בהם ובכל פעם יראה להתיילד המצוה דהיינו לחדש חדושי דינין במצוה כי בזה מקיים חלק הדיבור שבמצוה וזה אשר רצוני בזה הקונטריס וטהר ידים יוסיף אומץ בכל פעם:

ב כ"ד שעות מיכסי סיהרא. יש אקלימים שהישנה מכוסה ח"י שעות וההדשה ששה שעות ויש אקלימים שמכוסית שית מעתיקא וח"י מחדתא ממילא כשבאין עדים ואמרו ראינו הישינה בבקר והחדשה לעת ערב. עידי שקר הם בודאי ונ"ל דאם הי' ליקוי חמה באיזה שעה ובאו עדים ואמרי שאחר שעה או שתים אחר הליקוי ראו הלבנה עידי שקר הם. כי הליקוי הוא ע"כ בזמן החולד האמיתי ואחר המולד ע"כ מיכסי סיהרא חדתא עכ"פ ו' שעות נ"ל:

ג גם אם באו עדים ואמרו ראינו את הלבנה ואח"כ ראינו ליקוי החמה או הב"ד ראו אח"כ ליקוי חמה עדי שקר הם נ"ל:

ד בתלמוד לא הוזכר ברכה על מ"ע זו דלכאורה מהראוי הי' לברך אקב"ו לקבוע חדשים לעבר שנים בשעת הסכמת הב"ד לעיבור ואפשר דיוצאין בר"ח בברכת מקדש ישראל וראשי חדשים. כמו שאין מברכין על מ"ע דתשביתו שאור בע"פ דסמכינן אברכות דרגלים (הנס שלא דמו לשם דשם י"ל דסמכינן אברכת על ביעור חמץ דברכו מאתמול אור לי"ד דהוא תחלת השבתה) ואעפי"כ זכר לברכה עבדינן מאי שמברכין החדש בשבת שקודם ר"ח כנהוג בכל תפוצות ישראל. ובמס' סופרים יש ברכה שמברכין על מצות הקידוש אבל בתלמודא דידן לא שמענו גם הרמב"ם לא הביאה:

ה ברכת החדש שמברכין את החדש בשבת שקודם ר"ח נימא בי' מלתא אשר מעולם תמהתי על הנוסח מי שעשה ניסים וכו' הוא יגאל וכו' ויקבץ נדחינו וכו' חבירים כל ישראל וכו' שכל נוסח התפילה אין לו שייכות לברכת החדש ולפי מש"ל בחלק המעשה יונח. להיות דאנחנו סומכים בקביעותינו על החשבון של ר' הלל שראה שא"א להשאיר ענין המצוה הזאת על הענין הנרצה בתורה דהיינו על ידי קבלת העדים שיראו את הלבנה או עפ"י החשבון בכל חודש ושיהי' בכל חודש עיני כל ישראל על הב"ד אימתי יקדשו את החדש. כי ראה פיזור ישראל בארבע כנפות הארץ ותחלק התורה ח"ו לאלפים תורות כי א"א להודיע לכ"י בכל חדש זמן ר"ח ע"כ עמד ותיקן חשבון מסודר לכ"י כי עת לעשות לי"י ע"כ ברכת החדש שמודיעים לעם מתי יהי' ר"ח. אנו מתפללים שהשי"ת יעשה עמנו ניסים ויקבץ נדחינו ואז יהי' כל ישראל כאחד חברים ויקדשו הב"ד הגדול את החדש ע"פ עידי ראי' או עפ"י החשבון ויודיעו בכל חודש לכ"י ע"י שלוחיהם כמצווה עלינו בתורה:

ו ועל קביעות העיבור ג"כ לא מצינו ברכה (ובפרט להרמב"ן וסמ"ג דהוא מ"ע בפ"ע הי' מהראוי לברך אקב"ו לעבר השנים) ואפשר דלפעמים עיברו על תנאי אם ירצה הנשיא היינו כשלא הי' הנשיא בביתו והי' מן ההכרח לעיין בעיבור קודם שיהי' ר"ח ניסן דקיי"ל

זה ניסן ואין אחר ניסן ואפילו ביום שלשים אין מעברין הואיל וראוי לקובעו ניסן ואז עיבור על תנאי אם ירצה הנשיא והנה אם אירע כזה לא הי' באפשר לברך מספק וגם לפעמים בשעת הסכנה לעיינו בדבר קודם ר"ה כמבואר בסנהדרין וזה שלא כדת ע"כ לא תיקנו ברכה נ"ל:

חלק המחשבה

(א) הא ודאי צריכה כוונה לצאת י"ח המצוה כאשר צונו י"י אלקינו כדין כל מ"ע דאורייתא ובפרט שעיקרה הוא מצוה בדיבור. ומצוה שבדיבור אפילו בדרבנן צריכה כוונה וגם בזה"ז שאין לנו במצוה הלזו רק לחשוב עפ"י הכללים שבידינו א' י"ב תשצ"ג צריך לכוון לקיים המצוה כאשר צונו י"י אלקינו מ"ע החדש הזה לכם כזה ראה וקדש. וכן בחשבון העיבור צריך לכוין לקיים המצוה (להרמב"ם בכלל מצות החדש הזה לכם וכו' ולרמב"ן וסמ"ג מ"ע בפ"ע שמור את חדש האביב וכו' או ושמרת את החקה הזאת וכו' בין כך וכך צריך כוונה לקיים מ"ע דאורייתא):

ב כבר כתבנו. דמצוה שיש בה טעם מפורש בתורה צריך לכוין גם הטעה ובזולת זה אינו יוצא י"ח כיון דכל המצות יש להם טעמים עד אין חקר ואעפי"כ התורה לא פירשה הטעמים ונישתנו בזה איזה מצות שטעמם מפורש בתורה (הג"ה נ"ל כעת השתנות המצות שטעמם מפורש דבחי' טעם הוא במקום שאין שבירה שולט דידוע דבנקודות שולטת השבירה והנה בכל המצות שאדם עושה ביראה ואהבה לש"ש הוא מבחי' התיקון משא"כ בעושה בפניות ובתאות ובגיאות זה ח"ו נק' שבירה ושולטת הקליפה על עשי' זו עד אשר ישוב האדם אל י"י ויוציא בלעם מפיהם. והנה גלוי וידוע לפני תמים דיעות בכמה מצות פרטיות שהן גדולות הערך אם ח"ו חשלוט הקליפה על מעשה המצות הללו יהי' לה כת רב ח"ו. ולא יהי' ביכולת בקל להוציא בלעה ע"כ מה עשה פועל ישועות צוה לכוין הטעם ובבחי' הטעם אין יניקה לקליפות כי אין בהם שבירה והבן. ותקח לך לראיה מצות ציצית (לשון הסתכלות מציץ מן החרכים) כי מצותה בעינים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות י"י וכבר ידעת שעינים הם סרסורי החטא כי בהם יניקת הסטרין אחרנין להיות בהם הי' השבירה. ע"כ מפורש בזאת המצוה טעם למען תזכרו ועשיתם וכו' ובכוונת הטעם בורחין הקליפות כי בטעם אין שבירה בין והתבונן. והשם הטוב יודע האמת והוא יכפר בעדינו ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:) ע"כ כוונת התורה בזה לכוין גם הטעם. ומי שמכוין בזה למצוה הוה כלוקח אתרוג בלא הלולב וכיוצא והנה בכאן במצות קידוש החודש אין טעם מפורש בתורה אצל ציווי המצוה אבל יש טעם במעשה בראשית דכתיב והיו לאותות ולמועדים וכו' דע"י קביעות החדש נדע המועדים אימתי יהי' והתחדשות השנים לשמיטין ויובלות. וספק בידי אם צריך לכוין לזה הטעם הואיל והוא נכתב בתורה או נאמר כיון דלא נכתב אצל הציווי א"צ לכוין הטעם ויש להחמיר כי הוא ספק תורה נ"ל:

ג ובענין חשבון עיבור השנה. הנה לדעת הרמב"ן וסמ"ג שמנאו זה למצוה בפ"ע מפסוק שמור את חדש האביב וכו' או ושמרת את החקה וכו'. והכוונה שתשמור ותעשה באופן שיבא האביב בזמנו וכן שאר הימים טובים דהיינו האסיפה בסוכות ובזולת העיבורים אז הי' נמשך הזמן ביתירות ימי החמה על הלבנה והי' מגיע לפעמים האביב בסוכות והאסיפה בפסח וכמ"ש בחינוך. הנה לדעת זה הנה הטעם מבואר בתורה וצריך לכוין בזה שצונו השם במצוה הזאת בכדי שיבואו העיתים בזמנן היינו האביב בפסח והאסיפה בסוכות וכיוצא משא"כ לדעת הרמב"ם שלא מנה זה למצוה בפ"פ רק הוא חלק ממצות החדש הזה לכם. אפשר א"צ לכוין הטעם אבל שיש להחמיר בודאי בספק תורה נ"ל:

ד קודם שנביא איזה טעמים למצוה הזאת מפי סופרים ומפי. ספרים אבאר לך בקיצור ח"ש האריז"ל שצריכין לקדש בפה כי כל החדשים הם במלכו"ת וכולם הם בשיעור קומת איברי הראש כביכול ע"כ נק' כולם ראש חדש ויש בזה ב' בחינות א' מצד עצמה וב' מצד הדכורא (הג"ה נרמז בתורה החודש הזה לכם ראש חדשים בגי' גלגלת נוקבא רח"ל:) ומתחילין מניסן ניסן גולגלתא אייר סיון ב' אודנין תמוז אב ב' עיינין אלול חוטם וכן הששה מצד הדכורא. תשרי גולגולת חשון כסלו ב' אודנין טבת שבט ב' עיינין אדר חוטם והפה חסר ע"כ אנו צריכין לקדש בפה (הוספת הפה פ"י מעשינו) והוספת חדש אד"ר בשנת העיבור ה"ס הפ"ה ואדר דוקא פה דדכורא (ובאלול אין עיבור כלל בסוד אשה אין לה פה והבן) (הג"ה והנה נרמז בחשבון גלגלת עין עין אזן אזן חוטם פה בגי' אלה הן הי"ב ראשי החדשים והנה העניינים הללו נרמזים. אצלינו בספרינו אגרא דכלם בפרשת שופטים בענין ז' הבלים שאמר שלמה עיי"ש ותמצא טוב טעם:) והנה ממוצא הדברים יבין וישכיל האדם כל חדש וחדש בסגולתו לקדש אברי הראש כל החושים ובפרט בפרטות סגולת כל חדש כפי רמיזתו כקודש בשיעור קומה ובפרט בקדושת הפה כי הנהגת הזמן ע"י הפה (וכתיב כל עמל האדם לפיהו) המהולל בפה עמו (בפה בגי' לבנה המסתתרת הבן הענין השם הוי' ב"ה המסתתר בלבושיו כביכול היינו אותיות שקודם הוי' ואותיות שלאחריו היינו ב' שמות ט"ד"ה"ד כ"ו"ז"ו בגי' אני ראשון ואני אחרון והשם הוי' בעצמו המסתתר בהם בגי' בפה לבנה וקבלתי מדברי קדשו של הרב בס' ברית כ"ע אשר הג' שמות כשנכפלים קצתם על קצתם דהיינו י"ה פעמים ו"ה ט"ד פעמים ה"ד כ"ו פעמים ז"ו בגי' כת"ר והתבונן בזה סוף מעשה במחשבה תחילה) הנה הלבנה מתנהגת ע"י פה ישראל. אתם אפילו שוגגין אפילו מזידין. זה יורה לנו כי כל פעולת העליונים הם ע"י ישראל ואמרז"ל בפסוק אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי. פחותה מבת ג' בתוליה חוזרין היתה בת ג' ונמלכו ב"ד לעבר השנה בתולי' חוזרין. הרי ההנהגה בעליונים פ"י ישראל:

ה כשיתבונן האדם בענין הזה יבין וישכיל האדם מצורף למצוה הזאת שלא לקלקל פיו בדברים האסורים ודברים בטלים כיון שרואה כמה גדולה קדושת פה ישראל שע"י פיהם פועלים בגלגלים וטבעיים שינויים כרצונם יתפעל האדם בזה ואז יהי' גוזר והקב"ה מקיים:

ו וג"כ ע"י המצוה הזאת יזכור האדם יחוסו שהוא מזרע ישראל אשר הם עיקר העולם והנהגת כל העולמות על ידם כי בשבילם נבראו (ע"כ להם לבדם נמסר סוד העיבור לשנות הזמנים כרצונם) כשיתבונן בזה יזהר שלא ללכת בחקות העמים ולא ילך בנימוסיהם ויהי' מובדל מהם במלבושים ולשונות והנהגות:

ז עוד יתבונן האדם פ"י זאת המצוה אשר ישראל הם למעלה מן הטבע בכל ענייניהם ואין להם להתבונן בטבע כי מדריגתם מדריגת התורה למעלה מן הטבע ע"כ כפוף אצלם כאשר אתה רואה מענין הלבנה ע"כ ישלך מגמתו עליו ית' ויתנהג כתורה והש"י יעזרהו בכל ענייניו מבלי השתדלות העולמות ובזכירה זו יתרחק האדם מחקירות הפלסופיית בטבעיות ומחכמות החיצונות לא כאלה חלק יעקב כי אנחנו למעלה מן הטבע הבן:

ח עוד כאשר יתבונן בעיקר המצוה אשר היא נעשית עפ"י ב"ד הגדול יזכור האדם לשמוע לקול מוריו ולא יסור מכל אשר יגידו לו ימין ושמאל:

ט עוד כאשר יתבונן שעיקר המצוה היא בארץ ישראל דוקא (עיין בדברי מהר"מ חאגיז שע"כ מנהג ישראל לנדב נדבת ברגלי' לקופות א"י לזכרון קדושת הארץ) ממילא בזכרון מציה זאת יאנח האדם בשברון מתנים על שגלה כבוד מישראל ושכינת עוזינו עמנו בגלות בסוד מיעוט הירח ויהרהר בתשובה כי עונותינו הטו אלה ועונותינו האריכו קיצנו ויאמין באמונה שלימה אשר במהרה יגלה כבוד מלכותו עלינו ויהי' אור הלבנה כאור החמה (עיין בשל"ה שובבי"ם ת"ת מעניני העיבור):

י קבלתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"מ זצוק"ל פי' דברי רז"ל מורא רבך כמורא שמים פי' מורא רבך תלמוד מצבאות השמים היינו ממאורות הגדולים היינו חמה ולבנה כי הנה ענין היראה הוא רחקות היירא מהמאויים (היפך האהב' שהוא קרבות האוהב להנאהב) והנה תראה הלבנה כל מה שמתרחקת יותר מהחמה היא מקבל' הארה ממנה ביותר ומאירה וכל מה שמתקרבת מתחסר קבלתה ומתמעט אורה כן הוא הענין בקבלת התלמיד מהרב כל מה שתגדל על התלמיד מורא הרב יקבל יותר. ובהיפך מובן הענין בהיפך. ממילא זכירת מצוה זו יזכיר לאדם כבוד ומורא רבו (א) הג"ה מד"ס לברך ברכת הלבנה הנה יכוין לקיים מציה דרבנן ושלא יעבור על לא תסור ונ"ל דגם בדיעבד אינו יוצא בלא כוונה כיון שהוא מצוה שבדיבור גם בדרבנן צריך כוונה כמש"ל ויצפה לישועה כמו שהלבנה מבושרת

להתחדש אורה כאור החמה כמו כן ישראל עתידים להתחדש:

(ב) חז"ל תיקנו לברך בפה על הלבנה ולא על החמה להיות שהלבנה מתנהגת ע"י פה ישראל כמש"ל:

(ג) הלכה רווחת בישראל עפ"י חכמי האמת שלא יברכו על הלבנה עד שיעברו עליו ז' ימים מעל"ע משעת המולד. ונ"ל שז"ס תבעוה לינשא צריכה לישב ז' נקיים:

(ד) אין מברכין עלי' רק עד זמן חידושה דהיינו י"ד ימים מעל"ע ח"י שעות וחצי מתשצ"ג חלקי השעה מעת המולד שעד אותו הזמן היא בכל עת מתחדשת משא"כ אחר אותו הזמן היא מתחלת להתחסר ואין מברכין עליה:

(ה) אמרו לי מגידי האמת בשם אדמו"ר הרב מהריעי"צ זצוק"ל באם לא נראית הלבנה בזמנה עד אחר אותו הזמן יאמר המימרא בגמרא מאי מברך אמר רב יהודה ברוך אתה י"י אמ"ה אשר במאמרו וכו' ול"נ לומר בריך רחמנא מרי' מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו' וכן אני נוהג בכל ספק ברכות::

פרק ה

מ"ע ה **לשחוט קרבן פסח בי"ד ניסן בין הערבים ומ"ע לאכול בשר פסח ליל ט"ו ניסן**: מצוה ה' (הג"ה עיין בכתבי מרן האריז"ל פסח הוא פ"ה ס"ח שבגלות ה"י בחי' נאלמת דומיה שהשכינה הוא בסוד ה' כרחל לפי גוזזי' נאלמ"ה והן היום נפתח הסתום פ"ה ס"ח א"כ בתיבת פסח נחסר ה' ונמסר בתורה שבע"פ ה' אחרונה הבן הדבר. ע"כ המצוה הזאת היא מצוה ה':) מ"ע לשחוט קרבן פסח בי"ד ניסן בין הערבים שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכו':

א קרבן פסח בא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנתו ושוחטין אותו בזמנו לשם קרבן הפסח שצונו הבורא ית"ש:

ב חיוב שחיטת הקרבן הזה הוא באה דוקא בעזרה בירושלים עה"ק בהיות בהמ"ק והמזבח על מכונו (הוראת שעה הקריבו את הפסח פעם אחת במצרים בליל היציאה לחירות ופעם אחת במדבר):

ג אחד אנשים ואחד נשים חייבים במצוה זו ויש בביטול מ"ע זו במזיד חיוב כרת (חוץ מי שהוא טמא או בדרך רחוקה יתבאר דינו במקומו):

ד הרבה בני אדם יכולין למנות על קרבן פסח אחד ובלבד שיגיע לכל אחד כזית לאכול ממנו ואין נמנין אלא על דבר שראוי לאכילה לאפוקי אם נמנה על דבר שאינו ראוי לאכילה הגם שהוא אוכל הדבר הזה כגון העור הקשה או עצם בטלה דעתו ולא יצא י"ח המצוה:

ה נמנין ומושכים ידיהם ממנו (למנות על פסח אחר) עד שישחט אבל אחר שחיטתו שוב אין נמנין עליו (ובאם נמנה מל הפסח ונשחט הפסח ואח"כ נמנה על פסח אחר יתבאר אי"ה בחלק הדיבור):

ו מחוייב לשחוט את הפסח למנויו דייקא (היינו לאותן שנמנו עליו קודם שחיטתו לאפוקי שחטו שלא למנויו) ולאותן שהם ראויי' לאכול (היינו לאפוקי זקן וחולה שאינן ראויין לאכול כזית הגם שנמנו עליו אם שחט בדוקא בשביל אותן שאינן ראויין פסול) ולמולים (לאפוקי שאינם מולים אפילו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ואפי' מילת בניו ועבדיו מעכב ואם שחט הפסח על אותן אנשים שיש להם בנים בני שמנה ימים ערלים או עבדים שאינם נימולים הקרבן פסול ובכלל זה טבילת השפחות אם יש לו בביתו שפחות כנעניות ועדיין לא טבלו) ולטהורים לאפוקי בשחט על הטמאים אבל כשבא הפסח בטומאה כגון שהי' רוב הצבור טמאין ונשחט על הטמאים ודאי כשר נ"ל:

ז זמן שחיטת הפסח בי"ד ניסן (אפילו חל בשבת) אחר תמיד של בין הערבים והקטורת והטבת הנרות:

ח מצות הפסח אחר שחיטתן לשפוך את דמו שפיכה אחת במזרח כנגד היסוד ומקטירין אימוריו (הג"ה בפסח מצרים נשתנה הוראת שפה שהדם הי' ניתן על המשקיף וב' מזוזות שבכל בית וגם לא הי' מקטירין האימורים) (אם עז קרבנו האיחורים הם החלב שעל הקרב ובכללו החלב שעל גבי הקיבה ושתי הכליות והחלב שעליהן עם החלב אשר על הכסלים ויותרת הכבד וניטל עמו מעט מן הכבד ואם כבש קרבנו מוסיף על הנ"ל האלי' תמימה עם הכליות מן השדרה עד מקום הכליות) והבשר נאכל לבעליו כמבואר במצוה שאח"ז:

ט אומרים הלל בעת הקרבתו אם גמרו (קודם גמר הקרבה) שנו אם שנו שלשו וחולקין את העם המקריבין הפסחים לשלש כתות גמרו כת הראשונה ויצאו נכנסת השני' להקריב ואח"כ השלישית וכל אחת קוראת את ההלל כנ"ל:

י אם חל י"ד ניסן בחול והקרבן בא בטהרה ובני החבורה של הקרבן המה מרובים והפסחים מעט לצרכי שביעתם מצוה להביא עם הפסח קרבן שלמים מן הצאן או מן הבקר ונקרא חגיגת י"ד ואינה חובה ונאכלת לשני ימים ולילה אחד (אבל אם חל י"ד בשבת או כשהוא קרב בטומאה כגון אם רוב הציבור טמאים אסור להקריב עמו חגיגה) וכן כשבני החבורה המה מועטים וקרבן הפסח לבד יספיק לצורך סעודתם אין להקריב חגיגה נ"ל:

יא השחיטה כשירה בזר אבל קבלה הולכה זריקה בכהנים דוקא כמו בכל הקדשים (בפסח מצרים לא היו צריכין לכהנים דוקא):

חלק הדבור

(א) ממצות שחיטת הפסח. הנה זאת המצוה היא המצוה הראשונה שבתורה שאינה

נוהגת בזה"ז בגלות החל רק בא"י בביהמ"ק. הנה זכור תזכור את אשר כתבנו בהקדמה ה' איכות ומהות המצות התלויות בארץ ואינם נוהגת בזה"ז וא"א לומר שיושלם לאדם חלוקא דרבנן לעוה"ב זולתם ולא יאומן כי יסופר שיהי' האדם בג"ע מחוסר אבר עד אשר יתגלה משיח צדקינו וישוב לשבת בארץ לקיים המצות הנחסרים לו ממניינו. אך הוא שכל אדם מחוייב לקיים עכ"פ גם בחצות שאינם נהוגות מה שאפשר לו לקיים. היינו חלק הדיבור היינו ללמוד בפה דיני ומשפטי המצות וחלק המחשבה היינו שאין לך מצוה שתהי' בטילה לגמרי כי התורה נצחיות היא. וא"א לומר שתהי' מצוה אחת ממנה בטילה לגמרי רק אם בטילה בעשייתה אעפ"כ אפשר לקיימה ברמיזתה בקידוש ובכמה אופנים אשר תלויים בהמצוה הזאת וע"כ כשמקיים המצוה שא"א לו לקיים במעשה אעפי"כ מקיימה בדיבור ובמחשבה הנה יושלם שיעור קומתו וב"ב כשנשוב לשבת בארץ ישלים גם חלק המעשה בפועל מבלי יסורין כיון שהוא השלים חקו בהיותו בעוה"ז כל מה שאפשר לו לקיימו מכל מצוה דהיינו בלמדו דיני המצוה שהוא חלק הדבור ובחשבו הרמזים שבכל מצוה ליישר מדותיו מדות הנפש משא"כ כשלא השלים המצות שאינם נהוגות אותן החלקים שאפשר לו לקיימה חלק הדיבור והמעשה. הנה ביטל המצוה בבחירה והנה הוא מחיסר אבר עי' בהקדמ' ה' והנה הרמז שבמצוה הזאת והשכל ומדות שיוצא לנו ממצוה הזאת בכל זמן ועידן יתבאר אי"ה בחלה המחשבה כפי אשר יחנינו החונן לאדם דעת ועתה נבאר חלק הדיבור שבמצות הזאת ובפרט שהמצוה הזאת הוא ממצות הקרבנות אשר הבטיחנו יוצרנו ונשלמה פרים שפתינו וכל העוסק בתורת וכו' כאילו הקריב וכו' ע"כ העוסק בתורת קרבן הפסח ובפר' במועדו וזמנו יחשב כאלו הקריב קרבן הפסח במועדו ויזכה לעשותו בפועל אי"ה ב"ב (הג"ה עכ"פ גם בזה"ז יכול לצאת י"ח המעשה כשמעיין ומתבונן איזה טעם במצוה לקנות מדת טובה ממנה שתהי' לקנין לנפשו ויוחשב למעשה הגם שא"א לבא לתכלית טעמי המצות עכ"ז יעשה האדם כפי כחו וגם יוחשב כעת למעשה השתדלות העיון בכל מצות להוציא איזה דין לאמתו ע"י פלפול ולהבין דבר מת"ד ולזה מברכין אקב"ו לעסוק בד"ת עס"ק דוקא.):

ב ועתה נבאר סדר הקרבת הפסח במועדו לאומרו בזמן הקרבתו. ומנהגינו לאומרו בע"פ במנחה לאחר אמירת סדר פ' התמיד ופ' מזבח מקטר קטרת וסימני הקטרת ועשייתו דהיינו קודם שיאמר י"י צבאות עמנו וכו' וכן קבלנו מרבותינו:

ג זה סדר הקרבת קרבן הפסח (כפי שסידר בעל הספר מצוות השם עם קצת הגהות) בארבעה עשר בניסן אחר תמיד של בין הערבים מביאין קרבן פסח מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה (הג"ה היינו מיום השמיני והלאה כשר להקרבה אע"ג שבשאר הקרבנות אין

מקריבין אותה לכתחילה קודם שלשים יום. בבכור ומעשר ופסח כשר לכתחילה מיום השמיני והלאה עד מלאת לו שנה תמימה (בפסח) מיום ליום ומשעה לשעה כי חושבים שעות בקדשים ואם נוסיף להשה אפילו שעה אחר השנה פסול לפסח ואפילו לא היה הוספת השעה בשעת שחיטה רק בשעת זריקה פסול דהשחיטה והזריקה מחוייבים להיות בתוך השנה דוקא. עד כאן הג"ה: (הג"ה) אפילו זר כשר לשחיטה דמקבלה ואילך דוקא מצות כהונה: (הג"ה) לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח לשם זובח לשם השם לשם אישים לשם ריח לשם ניחוח (וחטאת ואשם לשם חטא) ואם שחט סתם כשר (הג"ה) כל הזבחים שקיבל פחות מכדי הזי' לא נתקדש הדם וצריך להתכוין לקבל כל הדם שאוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הווירידין לתוך המזרק ושוחט ב' הסימנים או רובם כדי שיתקבל הדם כולו בכלי ומגביה הסכין למעלה כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצוואר:). ושוחטין אותו בכ"מ בעזרה אחר גמר עבודת תמיד הערב ואחר הטבת הנרות שחט השוחט וקבל המקבל את דמו בכלי שרת ונותן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע מדמו לכהן הקרוב אל המזבח הוא שופך במזרק שפיכה אחת על המזבח כנגד היסוד ומחזיר כלי הריקן לחבירו וחבירו לחבירו מקבל את המלא (תחילה) ומחזיר (אח"כ) את הריקן. והיו כהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכין שורה שכולן כסף כסף או שכולן זהב זהב ולא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שולים שלא יניחום ויקרוש הדם אח"כ תולין את הפסח ומפשיטין אותו כולו (ובשבת מפשיטין עד החזה וקורעין את בטנו ומוציאין האימורין שהן כחלב שעל הקרב ויותרת הכבד ושתי הכליות והחלב שעליהן והאליה אם היה כבש). נתנום בכלי שרת ומלחום ומקטירן הכהן על המערכה גדולה חלב כל זבח וזבח לבדו ביום שהוא חול ולא בלילה שהוא יו"ט ואם חל ע"פ בשבת מקטירין החלבים כל הלילה ומוציא קרביו וממחה אותן עד שמסיר הפרש (כדי שיהי' נקיים בצל י') שחיטתו וזריקתו והקטר חלביו ומיחוי קרביו דוחין את השבת ושאר ענייניו אין דוחין את השבת. בשלש כתות הפסח נשחט ואין כת פחותה משלשים אנשים נכנסה כת ראשונה נתמלאה העזרה נועלין אותה ובעוד שהן שוחטין ומקריבין קורין את ההלל אם גמרו קודם שיקריבו כולם שנו אם שנו שלשו על כל קריאה תקעו הריעו ותקעו גמרו כח אחת להקריב פותחין העזרה יצאתה הראשונה ונכנסה השני'. גמרה. יצאה השנייה ונכנסה כת שלישית כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית אחר שיצאו כולן רוחצין העזרה מלכלוכי הדם אפילו בשבח אמת המים היתה עוברת בעזרה כשרוצין להדיח הרצפה סותמין מקום יציאת המים והיא מתמלאת על כל גדותי' עד שהמים צפים ועולים ומקבצים עליהם כל לכלוך ודם שבעזרה אח"כ פותחין הסתימה ויוצאין המים עם הלכלוך נמצאת הרצפה מנוקה יצאו כ"א עם פסחו (ועור שלו) וצלו אותם בביתם בשבת אין מוליכין את הפסח לביתם אלא כת ראשונה יוצאין בפסחיהן ויושבים בהר הבית השני' יוצאין בפסחיהן

ויושבים בחיל השלישית במקומה עומדת. חשכה יצאו וצלו את פסחיהן וכשמקריבין את הפסח בחול ובטהרה והפסח היה מועט לפני החבור' ולא היה מספיק להם היו מקריבין עם הפסח שלמים. וזו נק' חגיגת י"ד וע"ז נאמר וזבחת פסח לי"י אלקיך צאן ובקר והוא רשות ולא חובה וזה סדר הקרבת קרבן הפסח בביהמ"ק יה"ר שיבנה ב"ב. ונקריב לפניך את קרבן הפסח בביהמ"ק תובב"א:

ד נ"ל אשה שיש לה בן שמלאו לו ח' ימים ולא נימול (ואין להבן אב) מותר לשחוט עלי' הקרבן פסח כיון שהמצוה אינה מוטלת עלי' להכניסו בברית רק על הב"ד. אבל אם אשה קנתה עבדים ולא נימולו או שפחות ולא טבלו הרי אלו מעכבים אותה מלעשות הפסח עד שימולו ויטבלו. דהמצוה מוטל עליה כנ"ל:

ה זה פשוט עבד מקנת כסף אפי' נולד בע"פ וקנאו בו ביום מעכבו מלעשות הפסח עד שימול אותו דעבד מקנת כסף נימול ביומו אפילו אינו בן ח' ימים וכיון שחל עליו החיוב מדאורייתא מעכב:

ו נ"ל לפשוט. אם נמנה על פסח אחד ונשחט הפסח והוא לא ידע ונמנה על פסח אחר ונשחט זורקין עליו את הדם מן הראשון ואוכל מן הראשון ואם הוא ספק איזה נשחט ראשון אם יש עמו מנויים אחרים בכל פסח ופסח אזי יזרקו הדם שניהם והוא איני אוכל לאמן הראשון ולא מן השני. ויצא י"ח דאכילה מצוה בפ"ע ואינה מעכבת:

פרק ו

מ"ע ו לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן

חלק המעשה

(א) מצוה ו' לאכול בשר הפסח (שהקריבו בי"ד ניסן כמצותו בביהמ"ק) ליל ט"ו ניסן שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה צריך כל אחד זכרים ונקבות לאכול ממנו עכ"פ כזית. ולברך עליו ברוך וכו' אקב"ו לאכול את הפסח ואם לא אכל כזית לא יצא י"ח המצוה וגם הברכה הוא לבטלה (הג"ה. ו' הוא אות חיים כמבואר בזכר והנה באכילת הפסח ואכלו את הבשר בלילה וכו' ועבר י"י לנגיף וכו'. ולא יהי' בכם נגף וכו'.):

ב מקום אכילתו בירושלים עה"ק בכל העיר לפנים מן החומה המקודשת כל חבורה וחבורה במקומה ואסור להוציאו מחבורה לחבורה:

ג צריך לאכלו בלילה ודאית דוקא היינו אחר יציאת ג' ככבים בינונים. ומפני שאין הכל בקיאים בין בינונים לגדולים ימתין עד שיראה ג' ככבים קטנים וביום המעונן ימתין עד

שיצא הספק מלבו ואם אכלו ביום עובר בעשה (אפילו אכלו גם בלילה דהיינו שהניח כזית לאכילת הלילה נ"ל):

ד צריך לאכלו צלי אש דוקא ולאפוקי צלי מחמת דבר אחר) אכלו חי עובר בעשה (אפילו אכל כזית צלי אש אעפ"כ עבר אעשה נ"ל):

ה צריך לאכלו על מצות ומרורים (פלוגתא דחכמים והלל חכמים ס"ל כל אחד בפ"ע דוקא. והלל ס"ל כולם ביחד בכריכה דוקא ע"כ ירא שמים יצא ידי שניהם אוכל מכ"א בפ"ע תחילה כזית ואח"כ כורך כזית פסח וכזית מצה וכזית מרור ביחד ואוכלה זהו למצוה מ"ה מיהו אם לא עשה רק כחכמים יצא דהלכה כרבים. אבל אם עשה רק כהלל לא יצא דחכמים ס"ל דמצות מבטלות זו את זו וצריך לחזור ולאכול כ"א בפ"ע) אם לא אכל על מצות ומרורים אעפי"כ יצא י"ח מצות הפסח וכן אם אין לו מצות ומרורים אף על פי כן מחוייב לאכול הפסח:

ו מצוה מן המובחר לאוכלו על השובע לפיכך אם הקריב חגיגת י"ד יאכלנו תחלה (ויברך אקב"ו לאכול את הזבח) ואח"כ יאכל את הפסח (ואעפ"כ כשאוכל תחלה את החגיגה יזהר שלא יאכל כדי שבעו דאז לא יצא אח"כ י"ח אכילת הפסח דאכילה גסה לא מקרי אכילה ואפילו אם אכל ביוה"כ אכילת גסה אינו חייב) ע"כ החכם עיניו בראשו ומי שאינו יכול לדקדק ולכוין שיאכל עד סמוך לשביעה ויצטרך עוד לאכילת הפסח יותר טוב שיאכלנו ברעבון דהא דנאכל על השובע הוא רק למצוה מן המובחר ובאכילה גסה לא יצא י"ח כלל נ"ל עיין במשנה למלך על הרמב"ם:

ז טעון הלל באכילתו (נ"ל דזה ודאי אין הכוונה שיאמרו בשעה שלועס דהא כתיב ימלא פי תהלתך וגם סכנה שמא יקדים קנה לושט רק הכוונה שיאמרו אחר האכילה בסמוך):

ח מדאורייתא נאכל עד עלות השחר. וחכמים גזרו שלא יאכל רק עד חצות (וגם ההלל לא יאחר מלומר רק עד חצות עיין בראש ברכות פ"א) ואם הזיד או שכח או נאנס ולא אכל קודם חצות יתבאר אי"ה בחלק הדבור:

ט אחר שנרדמו בשינה אין חוזרין ואוכלין אפי' בתחלת הלילה (אבל אם יישן קודם אכילה מותר לו לאכול לאחר השינה לקיים המצוה) נתנמנמו יאכלו היכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרי לי' ועני:

חלק הדיבור

עיין מ"ש בהקדמה ה' ועמ"ש במצוה הקודמת בחלק הדבור ומשום ונשלמה פרים שפתינו וכל העוסק וכו' ע"כ אסדר לפניך סדר אכילת הפסח (הג"ה הוא מצוה בפ"ע ממנין תרי"ג חוץ שחיטת הפסח שהוא ג"כ מצוה בפ"ע. וצריך לכוין בכ"א בפ"ע לצאת י"ח המ"ע של תורה

ויתבאר ענין הכוונה בחלק המחשבה ודכירנא שעפי"ז פי' כבוד אדמו"ר הרב הקדיש מהרמ"מ. זצוק"ל. הפיוט שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח הנה פול ולוד הם סנחריב ומחניהו. הנה נשרפו ע"י המלאך בלילה ודומה שריפתם ליקידת הפסח והנה הפסח לא ניתן לשריפה רק לצלייה ואמר כבוד אדמו"ר להיות בע"פ בא סנחרב ויצר על ירושלים והנה בני ישראל הקדושים. הגם שלא הי' בטוחים שיזכו לקיים מצות אכילת הפסח פן יבוא האויב לתוך העיר ויעשה מה שיעשה עכ"ז אמרו עכ"פ לקיים מצות שחיטה בעודנו בחיים חיותינו כי זה מצוה בפ"ע וכשקיימו מצות שחיטה וראו שעדיין יש פנאי אמרו נעשה את שלנו ונקיים מצות צלי' שהוא הכנה לאכילתה ובאם נזכה לאכילה מה טוב ועכ"פ שכר מצוה בידינו ועכ"פ להיות שהיה הכל בחפזון ודאגה וטרדת הלב הנה לא נשמרו הפסחים בשעת צלייה שיהיו נצלים כראוי וטובים למאכל ונחרכו ונשרפו מחום האש כדרך הצלי באש אם אין עומדים אצלו בקיאים בדבר להופכו ולנתק האש באופן הנצרך והנה כאשר ראו בני ישראל שריפת הפסחים היה צר להם על ש אינו באפשרי להם לעשות המצות בשלימות אמרו יהא רעוא שאנשי סנחריב ישרפו ויתנו ליקוד אש כאשר נעשה לפסחינו וקיים השי"ת קללתם וניתנו מחנה סנחריב ליקוד אש וזהו שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח באותו הזמן אשר ניתן הפסח ליקוד אש מחמת החפזון וקללו ישראל מחנה סנחריב שיהיה לשריפה כמוהו וכן נעשה בהם ובזה יונח לנו למה נידונו דוקא בשריפה. הלא מדת השי"ת לשלם לאיש כפעלו מדה כנ"מ ובאלה הדברים יונח בטוב טעם וערבים עלי דברי דודים דברי כבוד אדמו"ר וציינתי הענין למשמרת בכאן:) (כפי אשר סידרו בעל מצות השם עם קצת הגהות) מהראוי לאומרו בליל ס"ו ניסן:

א אכילת הפסח בליל ט"ו ניסן מ"ע מן התורה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון (שהוא עץ שאינו מוציא מים) תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתן ותוחב כרעיו ובני מיעיו בשפוד למעלה מפיו של הפסח. ותולהו לתוך התנור והאש למטה מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח על השובע לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בי"ד אוכל מהן תחילה ואח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו ואם לא אכל אלא כזית יצא ושניהם אינן נאכלין אלא צלי אש וצריכין ברכה (הג"ה כבר כתבתי דלא יאכל מהחגיגה כל כדי שביעתו כי יהיה אכילת הפסח אכילה גסה ולא מיקרי אכילה ולא יצא ידי חובתו רק יאכל מהחגיגה עד סמוך לשביעה וע"י הפסח תוגמר השביעה ומי שאינו יכול לכוין כ"כ ויש חשש שישביע א"ע לגמרי מהחגיגה מוטב שלא יאכל הפסח על השובע דזה הוא רק למצוה מ"ה משא"כ אכילה גסה לא מיקרי אכילה כלל:). על הפסח אומר אקב"ו לאכול את הפסח ועל החגיגה אומר אקב"ו לאכול את הזבח הפסח טעון הלל באכילתו אין הפסח נאכל נ"א (הג"ה נ"א הוא בשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין) ולא מבושל (הג"ה היינו במשקה או במי פירות) ואינו נאכל בשתי חבורות ואין מוציאין מחבורה לחבורה ואין האוכל רשאי

לאכול משני פסחים שאין נמנים על שני פסחים כאחד ואינו נאכל אלא למנוייו בשעת שחיטה ואינו נאכל אלא לישראל מהול טהור בן ברית ואפילו מילת בניו ועבדיו מעכבין איתו מלאכול בו (הג"ה בניו דוקא בני ח' ימים ועבדיו אם הם מקנת כסף אפי' אינם בני ח' ואשה מילת בניה אין מעכב אותה מאכילת הפסח דהמצוה לא רמי' עליה רק על הב"ד אבל מילת עבדים וטבילת שפחותיה מעכבה כנ"ל). וכן טבילת שפחותיו. השובר עצם בפסח הטהור לוקה לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו שלא יבא בהן לידי תקלה. אין אוכלין בגדי הרך אלא מה שנאכל בשור הגדול הפסח נאכל עד עה"ש ומד"ס פד חצות לילה בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן וכן כל התבשילין שעלו עם הפסח על השלחן מתבערין עמו ואין נאכלין אלא עד חצות: (הג"ה אפילו עצמות שאין בהם מוח דאלו עצמות שיש בהן מוח צריך לשורפן משום דנותר בהם המוח והוה נותר דדינו בשריפה:) זה סדר אכילת קרבן הפסח בירושלים עה"ק בזמן שביהמ"ק היה קיים יהר"מ יאו"א שיהא חשוב לפניך אמירתנו ולימודינו סדר קרבן הפסח כאלו אכלנו קרבן הפסח בירושלים בבנין המקדש תובב"א:

ב נ"ל הגם דכל חבורה מוכרחת לאכול בפ"ע אעפ"כ יכול אחד מבני חבורה זו להוציא בברכתו (אקב"ו לאכול את הפסח) אח בני החבורה אם הוא מכוין להוציאם ובני חבורה אחרת שומעים ומכוונים לצאת כיון דהיא ברכת המצוה ולא ברכת הנאה יכול להוציא אפילו אינו אוכל כלל מכש"כ כשהוא ג"כ אוכל רק שהוא מבני חבורה אחרת מה בכך:

ג נ"ל אם עבר ואכל מעט מהפסח חוץ לירושלים ובירך עליו ואח"כ חזר ונכנס לירושלים לאכול כזית לצאת י"ח צריך לחזור ולברך דהברכה הראשונה אינה עולה אפילו לא נשתהה מן הברכה לאכילת הכזית כדי הילוך כ"ב אמות כי האכילה הפסולה בעצמה הוה הפסק וכן אם עבר והתחיל לאכול קודם הלילה ובירך עליו ואח"כ גמר אכילת כזית בלילה צריך לחזור ולברך וכן אם עבר ואכל ממנו נא ומבושל ובירך עליו ואח"כ אכל כזית ממנו צלי צריך לחזור ולברך הכל מטעם הנ"ל כנ"ל פשוט:

חלק המחשבה

(א) כבר נאמר ונשנה מ"ע דאורייתא ודאי צריכה כונה ובזולת הכוונה אינו יוצא י"ח ע"כ בשעת שחיטת הפסח צריך לכוין הנני שוחט את הפסח לקיים מ"ע כאשר צונו הבורא ית"ש בתורתו כמ"ש ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים (ויותר טוב לומר כן במו פיו כי הקול מעורר הכוונה וכמ"ש) וכמו כן בשעת אכילת הפסח צריך לכוין לקיים מ"ע ע"כ יכוין בשעת אכילה הריני אוכל את הפסח הזה לקיים מ"ע כאשר

צונו הבורא ית"ש בתורתו כמ"ש ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו (ויאמר כן במו פיו וכנ"ל:

ב אם לא כיון. הנה במצות שחיטת הפסח אם לא כיון לשם מצות הפסח כאשר צונו ודאי לא יצא י"ח (היינו הגם דהפסח כשר דתנאי ב"ד הוא אפילו מי שלא היה בלבו אחד מכל אלו כר' יוסי במתניתין עכ"ז נראה דהמצוה הזאת אינה נימנית בכלל מצותיו להעשות ממנה חלוקא דרבנן לעוה"ב הגם שאין בידי להכריע שיצטרך להביא פסח כאשר יתבאר להלן) אך במצות אכילת פסח אם בדיעבד לא כיון באכילתו לשם מצוה אפ"ה יצא י"ח המצוה כיון שהוא דבר הנאה לחיך כמו באנסוהו לאכול מצה דיצא י"ח כמ"ש בש"ע הבאתיו לעיל בהקדמה ומש"ה נ"ל דגם בלא כוון בשחיטה לשם מצות הפסח א"צ להביא פסח אחר כיון דהפסח ראוי לאכילה ואפילו לא יכוין באכילה לשם מצוה יהיה יוצא י"ח א"כ האיך נוכל לומר לו שיביא פסח אחר דהרי אסור לו לאכול משני פסחים שוב התבוננתי דאפשר גם בלא כיון בזביחה יוצא י"ח המצוה של הזביחה כיון דהקדישו לשם פסח זה מיקרי כוונה וגם בהקדישו אחר והוא נמנה עליו הרי המינוי שנמנה עליו לשם פסח מיקרי כוונה ואפשר תעלה לו המצוה למנין החלוקא דרבנן יהיה איך שיהיה לכתחילה ודאי מהראוי להחמיר להצריך כוונה כנ"ל הן בזביחה והן באכילה והנה נראה דצריך לכוון הטעם המפורש בתורה ואמרתם זבח פסח הוא ליי' אשר פסח וכו' הגם דבתורה לא נאמר רק והיה כי יאמרו אליכם בניכם וכו' ואמרתם זבח פסח הוא ליי' דמשמע דוקא כי יאמרו בניכם אז תאמר לו כן אבל מדסידר בעל הגדה שהוא ברייתא פסח שהיו אבותינו אוכלין וגו' על שום שפסח וכו' משמע דכבר קיבלו רז"ל שהטעם הוא בפ"ע גם על אכילת הפסח:

ג טעמי המצות הללו הן כל יקר ראתה עיני ותקח אזני שמץ נועם מגדים מפניני אמרו רז"ל כמציץ מן החרכים ואתה הקורא נעים עשה אזניך כאפרכסת ואמן ואומר בהיות אבותינו במצרים היו משוקעים בטומאת מצרים דעות כוזביות באפיקורסות האומות בדעתם המשובשות אשר סוברים שהעולם מתנהג עפ"י טבע המוטבע במזלות מבלי שינוי ותמורה ונותנים כתף סוררת וממאנים לשמוע מוסר חכמי האמת המכריזים ומודיעים לבאי עולם אשר ישנו גבוה מעל גבוה שומר המנהיג בהשגחתו משטרי השמים וככבים וכסיליהם כרצונו ואין שום הנהגה מבלעדי השגחתו ויכולתו ית"ש והוא משדד המערכה כרצונו בשנית הטבעיים וביכולתו ית"ש וגם בהנהגת הטבע הוא התלבשות השגחה עליונה מבלי הפסק רגע והוא כפי מעשה בני אדם הן לטובה וכן וכו' והנה הכופרים האפיקורסים החטאים האלה בנפשותם בדעתם המשובשות נתנו הכבוד

והמורא והעבודה למזלות ועשו להם טלמסאות וצורות להוריד עליה' השפע' המזלות (עיין ברמב"ם ה' ע"ז) והנה כח ומזל של מצרים וממשלתם היה תחת מזל הראשון בכור המזלות מזל טלה ע"כ היה עובדין לצאן לכבוד המזל והנה בשביל זה היה ממשלתם על כל האומות הנתונים תחת מזלות אחרים להיות מזלם בכור ושר לכולם ולא ידעו את השם המשדד המזלות ומכריחם כרצונו בהשגחתו ויכולתו והנה ישראל אשר בשבילם נברא העולם ויי' בחרם לחלקו בעת אשר הציב גבולות עמים בדור הפלגה כאשר לא נודע טבעם עדיין בעולם כי תמיד הקליפה קודמת לפרי הנה היו משוקעים בטומאת מצרים ונשתקעו בדעות כוזבות הללו והנה כאשר הגיע עת דודים להודיע מטבע ישראל אשר על ידם יתוודע לכל באי עולם ממשלתו וגבורתו ית"ש אשר לו לבדו יאתה מלוכה הנה שידד הש"י מערכות השמי' ושינה הטבעי' בשבילם כנודע ומפורסם בתורה ובעת יציאתם מכור הברזל הזה צוה הש"י ליקח אלהי מצרים היינו כת מזלם הוא טלה ולשחטו לשם אלקינו ית"ש להודיע אשר גם ראשית המזלות ובכורם הוא כפוף ומוכנע ומוכרח בתנועתו לאלקי עולם י"י וישראל הם תחת ממשלתו ית' מבלי מיצוע המזלות ע"כ אפילו ראש המזלות יכנע להם ביכולתו ית"ש והיה הענין הזה דוקא בחדש ניסן בעת של עת המזל טלה ודוקא בי"ד לחודש שאז שליטת המזל ברוממות היותר נפלא בהיות הלבנה במילואו (הגם שבט"ו לחודש שלימות יותר בלבנה עכ"ז יום י"ד יש בו עילוי יותר שלימה שהוא במעלה היותר אחרונה מבלי חסרון משא"כ יום ט"ו חציו מתעלה וחציו מתחסר ע"כ לדעתי גם האכילה הוא בלילה חציו המתפלה משא"כ ביום הוא מתחסר והבן) וממילא כאשר נתוודע אשר בכור המזלות לא ירום ראש מבלעדי השגחתו מכש"כ המזלות האחרים הך הכפתור וירעשו הסיפים ולזכר זאת צונו הבורא ית"ש שנעשה המצוה הזאת בכל שנה ושנה בהיות בכור המזלות בתוקפו וגבורתו היינו י"ד לניסן ליקח בו טלה מן הצאן אשר בו ירומז בכור המזלות ולשוחטו ולהוציא דמו הוא כת הנפש והתנועה ולזרקו על המזבח אשר לפני י"י לשם י"י לידע ולהודיע שאין שום כח ותנועה לשום מזל מבלעדי כחו ושפעו ית' אשר הוא חיי כל נמצא ומניע הגלגלים כרצונו וכל הכוחות בטלים לחיי החיים ב"ה והנה צוה השי"ת שתעשה המצוה הזאת דוקא בארץ הקדושה שאין על הארץ הזאת שום אמצעות שר רק חלק השי"ת לבדו ודוקא במקום אשר בחר נוכח שער השמים (ומצרים ומדבר היה הוראת שעה. במצרים היה עם גילוי שכינתו ית' ועברתי באמ"צ בלילה הזה אני ולא מלאך. ובמדבר היתה השראת השכינה עליהם ע"י הארון ומשכן ודגלים אין מקום להאריך) להורות בירור ידיעה הנ"ל אשר אפילו בכור המזלות כחו ותנועתו הכל הוא ביכולתו והשגחתו ית"ש וכל המזלות

והככבים בטלים בכחם ותנועתם לקדושתו ית"ש הבן הדברים ממילא בידיעה זאת יתבונן האיש הישראלי שלא יועיל לו שום השתדלות העולמות למלאות רצונו רק הפקת רצון השי"ת בחוקי התורה אשר הם רצונו. בזה יתמלאו טובותיו בנפשו וגופו בכל עניני עוה"ז ועוה"ב ויוציא זמנו רק בעבודתו ית"ש ולא בעבודת העולם ועניניו כי אין בזה תועלת ולא יגרע ולא יוסיף בהונו ורכושו וכל עניניו ברוב השתדלותו בטבעיות במסחר וכיוצא ובמלאכה וברפואה ומחוייב האדם להשליך כל יהבו וכל עניניו על המשגיח וכל יכול. ולא יניע עפעף רק בהפקת רצונו ית"ש עפ"י התירה בין והתבונן והארך בזה כפי יכולתך ויפק לך רצון מי"י הבוחן כליות ולב:

ד ולפי זה הבן זאת שענין סגולת זאת המצוה ופנימיות עבודתה בכוונה אינה בטילה עולמית (אפילו בגלות החל הזה שאין לנו זבח ולא מזבת ולא כהן מורה בעוה"ר) כי כוונת המצוה להורות ולהתבונן עיקר הדת ושורש ויסוד הנ"ל והוא להאמין אמונת אומן יתד תקוע בלבבינו שהשי"ת משגיח בפרטים על כל פרטי מעשינו וכל מעשינו ועניניו בעושר ונכסים וכבוד ובריאות ועניני עוה"ז ועוה"ב הכל הוא כפי מעשינו בהנהגת התורה משפט צדק להשכיר ולהעניש והאדם ברוב השתדלותו בעניני העולם לא יועיל ולא יגרע ולא יוסיף רק עפ"י התורה כי כל הנהגת הטבעיים הגם שאנחנו רואים הנהגתם בטבע עכ"ז מחוייבים אנחנו להאמין שהנהגתם בטבעיות הוא בהתלבשות השגחתו ית"ש והוא מנהיגם בטבע כרצונו והוא ית"ש משדדם כרצונו וחפצו כפי התחייבות בני האדם לשכר ולעונש ממילא גם כעת בזה"ז בהגיע תור וזמן המצוה הזאת בי"ד לחדש ניסן בעת היות ראש המזלות בתכלית הגדלות (הגם שאין בידינו לעשות המצוה בפועל כמצוה עלינו רק שצריכין אנחנו לעסוק בתורת המצוה הזאת ונשלמה פרים שפתינו ישים אל לבו בעת עסקו במצוה הזאת כל הדברים הנ"ל הנאמרים באמת ויתבונן בעיקר ויסוד הזה לעזוב כל כוחותיו ותנועותיו ועסקיו להכל יכול ויקבל פ"ע להפקת רצונו ית' (בהן) דוקא בעבודתו ותורתו ומצותיו ולא ישים מגמתו בשום טבעיי בעולם ויאמין בהשגחתו ית"ש ובטובו וחסדו אשר יודע בלו ולנפשו יותר ממה שיודע האדם והוא ית"ש בוחר לו הטוב ויקבל ע"ע להיות עבד נאמן רץ לעבודתו כל ימיו בשבתו וקימו והליכתו גם בשכבו על משכבו יישן על יצועי אהבתו וימסור אליו נפשו ובהקיצו יתעורר באהבת זכרונו כמ"ש החסיד בחו"ה וישוב אל השי"ת ויבקש מחילה על העבר על אשר לא השתדל בלימוד המצות ולעיין בהם ועל אשר לא שם לבו אל דבר השם להתבונן כנ"ל ועל אשר החליף עולם קיים בעולם עובר ושם כסלו באלהי זהב ועזב עבודתו ית"ש והשתדל בטבעיות בהיתר ובאיסור להרבות הונו וכבודו ותאוותו ועזב אהבת התורה

ועסק בתאוות העולם החומריי הטבעיי ויקבל ע"ע על העתיד לבל ישוב עוד לכסלה ויבקש רחמים מהשי"ת שימהר לשכון כבוד בארצינו ושם נעבדו ביראה כימי עולם ונקריב את י"י במועדו כמצוה עלינו בתורתו ונגילה ונשמחה בישועתו:

ה על פי התבוננות הנ"ל תדע להבין כמה פרטי דיני המצות מה טעם יש בהם א' אחד איש ואחד אשה חייבין במצוה זו (הגם שהוא מ"ע שהז"ג) כי כולם חייבין להתבונן בעיקר ושורש ויסוד הזה שהוא יסוד הד"ת. ב' חייבין כרת בביטול מצוה זו (ואין לך שום מ"ע שיש בה כרת רק מ"ע זו ומ"ע דמילה) כי ביטול מצוה זו מורה ח"ו על ביטול העיקר הזה והנה היא משים מגמתו בטבעיים א"כ הוא נכרת ח"ו מהשגחתו ויכולתו וניתן למקרים וה"ס אם תלכו עמי קרי וכו'. ג' אינו נשחט אלא למולים אשר בחרם השי"ת מבלי מיצוע איזה שר והם למעלה מן הטבע אין מזל לישראל ע"כ כרת י"י את אברהם ברית לאמר ואמר לו התהלך לפני והי' תמים היינו הי' חמים בהתבונן רק בעבודתו וציווייו ית"ש ולא לעסוק בשכל הטבעיי להתבונן קושיות המתפלספים אם מאוסה היא הערלה למה נבראת בטבע כי זאת אות הברית במקום המיוחד תולדות האיש הישראלי להשלים מנגד הטבעיי ולשום מגמתו ועשייתו במצותיו ית"ש דוק והארך מש"ל בחצות המילה ואתה תבין למה גם מצוה מילה היא מ"ע שיש בה כרת היא מטעם הנ"ל הבן. ד' אינו נשחט אלא למנוייו היינו קודם הזביחה מחוייב להימנות עליו ולידע שזה הוא פסחו בכדי שישים אל לבו בעת הזביחה שהוא זמן העקריי לגדלות ראש המזלות אז יבין וישכיל ענין ויסוד הנ"ל. ה' נשחט לטהורים דוקא לסימן טהרת מימי הדעת (כמ"ש הרמב"ם) בעיקר הנ"ל ולא בגלות מצרים שהי' גלות הדעת לא ידעו את י"י וכמש"ל. ו' טעון שפיכת הדם כנגד היסוד הדם הוא הכח כנ"ל כי הדם הוא הנפש טעון שפיכה כנגד היסו"ד ועיקר הנ"ל. ז' אומרים הלל בעת הקרבתו ובצאת ישראל ממצרים וכו' ישראל ממשלותי"ו הם אשר בחר י"י לחלקו והם מודיעים ממשלתו וגבורתו על כל המזלות והטבעיים אשר כולם בטלים לרצונו ועבודתו אשר זה הוראת שחיטת השה לעבודתו ית"ש וזריקת כח הפנימיתו היינו דמו על המזבח אשר לפני י"י ע"כ אומר אח"כ הים ראה וינס וכו' הגם שזאת המעשה לא היתה בזמן היציאה בי"ד וט"ו עכ"ז מזכיר השידוד המערכת בטבעיים אשר הם לנגד עינינו היינו הים העומד בתוקפו וגבורתו לעינינו ועמד מרעיד בטל הטבעו לעשות רצונו ית"ש דוק וראך. ח' פסח דוחה שבת שבת הוא זכר למעשה ברשית כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשו"ת היינו שברא בששה ימים כל היצור ונתן לכ"א מהיצורים כח לפעול כפי אשר עלתה בחכמתו הנעלמת ע"כ הוא משדדם כרצונו ופועל בהם כרצונו וחכמתו כי גם הטבע הוא כחו וגבורתו. ומי אמר

לנו אשר פעולת הטבע הוא טבע (שאין לנו חידוש בהיותינו רואים הגלגלים הנוראים והשמש והירח לא ישנו את תפקידם) הוא להיותינו רואים בעינינו זמן רב הנהגת הטבע לנגד עינינו שב הדבר לנו כמחוייב. אבל טעמא המתבונן יבין כי הכל וכו'. הוא בגזירתו וחכמתו הוא אשר חידש הטבע (וזה הוראת השב"ת זכר למ"ב) הוא המחדש בשינוי הטבע (זה הוראת הפסח) ע"כ הפס"ח דוחה שב"ת דוק והתבונן בזה הענין ותמצא טוב טעם ודעת:

ו אחרי הדברים והאמר הנ"ל באה המצוה שאחריו בהתבוננות יותר עמוק (ע"ר סמכתים בקונטריס זה להדדי כי מישך שייכי להדדי ובא זה ולמד זה ואתה דע לך) והוא מ"ע לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן טעמא רבא אית בה כפי אשר התבאר במצוה הקודמת הוא לזבוח את הפסח הוא הטלה בכוח המזלות ולזרוק דמו וכחו ליי' כי המזלות והטבעיים כולם מתנועעים בכחו ויכלתו הוא הוראה שאין לנו שום עבודה לשום מזל רק להשי"ת ואין לנו לעסוק בשום חכמה רק חכמת תורתינו אשר היא חכמתו ורצונו והנה באה המצוה שאחריו לאכול בשר הפסח ולהנות ממנו הוא להורות הגם שצונו השי"ת להנות מהטבע באכילה ושתיה וכיוצא. וכן בהצטרך לרפואה (נתנה התורה רשות) ליקח איזה עשב סמים לרפואה וכיוצא בכל ענייני הטבע אל ישים מגמתו להטבעיי בלבד רק המשגיח והכל יכול אשר נותן ומזמין לו בטובו ויכלתו כל דבר הצריך לו כרצונו ומשפיע באותו הדבר הכח החיוני הנצרך להשלמת חיי האדם כרצונו ית"ש וחפצו ע"כ גם באכילתו ושתייתו ורפואתו בטבע ישים אליו לבו אשר בזולת השגחתו לא הי' המאכל נותן בו כח ויכולת ורפואה והוא הנותן כח ויכולת בהתלבשות השגחתו בטבע וכההוא דאמרו בזהר דר' פלוני הגם שהיתה הסעודה מוכנת לו לאכול לא אכל עד שהתפלל על מזונו ואמר השתא נפקתא משי' מלכא אתייהיב כיון שהכל הוא מאוצר המלך אין לו ליקח מאוצר המלך עד יקח רשות מהמלך ע"כ לוקחין צורת ראש המזלות הנשחט לשם י"י ואוכלין על השובע דוקא להורות שלא ישבור רעבונו באכילתו מבלעדי השגחתו ויכלתו ואין מבוא לשום טבע לפעול לו איזה פעולה ולמלאות מחסור גופו זולת ביכלתו והשגחתו ע"כ צורת המזל הניקח לשם י"ו דוקא הוא גמר השביעה למלאות החסרון. והנה תראה האכילה הזאת דוקא בחצי המעל"ע שעדיין המזל בתכלית התוקף משא"כ חציו השני היינו ביום נמשך חסרון להמזל מפגימת הלבנה שמתחלת להתחסר ולהתעלות כמש"ל אשר המזל בגודל תוקפו וגבורתו כפוף תחת ישראל בקיימם התורה ומצותיה אשר הוא למעלה מן המזל כשתדקדק בדברינו אלה הנה ב' המצות הללו יורינו דרכי התורה שתים שהם אחד היינו המצוה הראשונה (זביחת הפסח בי"ד לשם ה')

תורה אותנו בענייני התורה ועבידה וחכמה. שלא נעסוק בשום עבודה זולת לד' ולא לעסוק בשום חכמה רק חכמתו תורתו ית' היא למעלה מכל החכמות הטבעיים וכולם נשפעים ממנה והמצוה הב' מלמדת שכל הנאות הנצרכים ליהנות מהטבעיים רגון או"ש ורפואות וכיוצא יהיו בכוונת העזר אלקי המשגיח ונותן כח בטבע להשלים החסרון ולא יביט אל הטבע בעצמה ובזה תמצא טוב טעם אשר ציווי המצוה הראשונה שאין בה הנאת הגוף הוא בי"ד שהוא בהתעלות כל היום מבלי חסרון והמצוה השנייה שיש בה הנאת הגוף הוא בט"ו שהוא בהתעלות יותר אבל יש בו חסרון הנה תתבונן לדעת את העיקר הזה כי ביותר יש מעלה בעסקי העולם בעסקו בהם מכוונת הלב שהוא בהשגחת הבורא ממה שיש מעלה בעסקו בתורה וחכמה בכוונה כי להיות בעסקו האדם בעסקי העולם ביותר עלול להתמשך אחר החומר ולא אחר כוונת השכל ע"כ רמז המצוה הב' הוא ביום המתעלה ביותר רק שהוא קרוב לחסרון ולהיות בתורה וחכמה כל מה שירבה בהם האדם ה"ז משובח משא"כ בעסקי העולם הגם שיעסוק בהם בכוונה הנ"ל עכ"ז הממעט ה"ז משובח כי להיות אלו המעשים הם נטי' אחר החומר ביותר יש חשש להפסד הכוונה ולהתמשך אחר מותרות החומר ע"כ אפי' בכוונה מחויב העסק להיות בדרך רצוא ושוב ע"כ באת הציוי ביום שיש בו עלוי וחסרון הבן הדברים והש"י יורינו דרך אמת:

ז ע"פ דברינו אלה נבוא לבאר איזה רמזים בפרטי דיני המצוה הזאת. א' צריך לאוכלו צלי אש ואם אכלו חי עובר בעשה צלי הוא דרך גדולה (כמ"ש רז"ל בכהנים למשחה לגדולה) והוא כיון שיודע האדם אשר הטבע מסור בידו ית' ולא יוסיף ולא יגרע בהשתדלותו הרבה אזי לא ידאג שיחסר לו מאכלו ויאכל כדרך שהמלכים אוכלים היינו כל שה שחננו הש"י ידע אשר מתת אלקים הוא שנתן לו מאוצרו. וישמח בו כאילו היו לו מעדני מלכים. ב' גם צלי קדר לא יאכלנו כי צלי קדר הוא בהוסיף בו מים וחבלין ובשמים משא"כ צלי אש היא כהווייתו להורות שלא ישתדל להוסיף על מאכלו ועניני עולמו רק יספיק מה שחננו הש"י העניינים העולמיים הטבעיים בהשגחתו די מחסורו כפי אשר הוא ית' ידע השיב לו. ג' לא יאכלנו חי שהוא דרך רעבתנות. ד' צריך לאכול על מצות ומרורים מצה היא כהווייתה לא תתוסף ותתרבה ממלאכת האומן שעשאה ואינו מגביה א"ע רק נשאר על מכונו כשיעור שנתן בה האומן קמח ומים משא"כ החמץ יתרבה ויתנשא עפ יותר משיעור נתינת האומן רמז שלא יוסיף וישתדל האדם להוסיף ולהרבות הונו ותאוותו מעסק העולם רק מה שחננו הש"י והתיר לו עפ"י דרכי התורה והשפיע לו מטובו בהצטרכות העולם ישמח ויעלז במתת גורלו כי מתת אלקים הוא. מרור רמז

שיקח מענייני העולם רק המועיל לא מה שהוא ערב ומתוק לחיך ואינו מועיל. ה' נאכל על השובע נתבאר לעיל ו' אכל כזית יצא שיעור מה שמספיק בית הבליעה פעם אחת היינו ג"כ להורות די לו בענייני העולם מה שמזמין לו הש"י בשעת המצטרך ולא ידאג לצורך מחר שיצטרך לבליעה אחרת כי נאמן הוא בעל מלאכתו המשגיח על כל. ז' טעון הלל באכילתו הוא כמש"ל ברמזי המצות הקודמת:

ח נתבאר לך הקורא נעים אשר רמזי המצות הללו נוהגים הם בכ"מ ובכ"ז והם פנה לתורה והוא שאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כ"י חייך ומכ"ש בהגיע זמן המצוה אפי' בזה"ז שאין לנו לא זבח ולא מזבח והנה בעוסקו בלימוד המצוה לקיים ונשלמה פרים שפתינו בשומו כל אלה לנגד עיניו ויחשב לפני הבורא כל כאלו קיים המצוה בפועל במקום המקודש ומהראוי לבקש מחילה מהש"י על ההתרשלות הלימוד והעיון במצות. ועל אשר לא שם לבו אל דבר ה' היינו רמזי המצות וישוב אל ה' וירחמהו וימהר לשכון כבוד בארצינו:

ט הנה כאשר היו נכון בית אלקינו יכונן אותו אלקי' אלקינו במהרה בימינו והיו מקיימים המצות הללו בפועל המעשה מן עיקר הדין אין צריכין לכוין לשום טעם כיון שאין הטעם מבואר בתורה כי מה שמבואר בתורה וראיתי את הדם ופסחתי עליכם זה הי' רק בפסח מצרים בנתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות אבל בפסח דורות יוצאין י"ח בלת הכונה לשום טעם הא ודאי מי שחלק לו הש"י מהראוי להתבונן שכל המצות טעמים בנגלה ונסתר ויהי' שכרו כפול מאת הש"י:

י תדע עוד להתבונן במצוה הלזו דבר הנוהג בכ"מ ובכ"ז עפ"י הטעם שכ' האריז"ל (יתבאר לקמן אי"ה) שמחויב לצלותו צלי אש על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו להורות שהיו במצרים סוד העיבור תלת גו תלת כעיבור ברחם אמו. מקופל ראשו על כרעיו ובי"מ חזר הגדולות המשכיל כאשר יתבונן בדברים האלה יבין וישכיל אשר ישנו סוד יצ"מ בכל איש פרטי וקודם שמוציא מדותיו ממצרים אל הקדושה כל מדותיו הן יראה הן אהבה הן התפארות הם בסוד העיבור ובקטנות מבלי מוחין ומחוייב האדם להשתדל להוציאם להיותם בקומה שלימה (יתבאר הענין אי"ה באריכות במצות סיפור יצ"מ) הנה המתבונן במצוה הזו גם בזה"ז לעיין במדותיו אשר לא תיקנם עדיין לה' והשתמש מהם עדיין בקטנות בהתעסקו בהם בעסקי העולם חל תקוה להבין הענין בשלימו' עד אשר תעיין אשר כתבנו במצות סיפור יצ"מ דרשהו משם ועיניך שים עליו ויונעם לך) וישוב אל ה' וירחמהו:

יא עוד יש להתבונן במצוה הלזו עפ"י הטעם שכתב האריז"ל למצות אכילת הפסח בט"ו הוא כי בט"ו סיהרא באשלמותא ירמוז להתפשטות שיעור קומת המלכות לשיעור קומת זעיר. והנה כל שיעור קומתה בעשר ספירותי' עומדות נגד תנהי"ם שלו. וחב"ד ת"ג שלו הם למעלה מקומתה ובט"ו ירמוז שגם הה' ראשונים יתוספו בהרא' עי"ש ה"ס י"ה שהוא ט"ו (ואז הוא אכילת הפסח קרבן להוי המשכיל כאשר יתבונן בדברינו הנ"ל ברמז המצות הללו. יבין הענין שכשאר יהיו אור הלבנה כאור החמה אם ימלא כבוד ה' את כל הארץ ויכירו וידעו כל באי עולם בהתגלות מלכותו וכי אין לשום שר ומזל שליטה זולת בכחו ושפעו ית' ולו לבדו יאתה מלוכה ואז שכם אחד יעבדוהו כל באי עולם ממילא גם בזה"ז בהתבונן במצוה זאת יתפלל אל הש"י ישוב ירחמנו לתקן עולם במלכות וישוב בתשובה כי אולי עונותיו האריכו הגלות עד ימהר יתיש פדותינו ברחמים):

פרק ז

מל"ת ז **שלא לאכול נא ומבושל**:

א מל"ת שלא לאכול בשר הפסח נ"א הוא הבשר שהתחיל בו מעשר האור ונצלה ואינו ראוי לאכילת אדם (לרמב"ן וסמ"ג הם ב' מצות) עדיין והנראה שלא נצלה עדיין שליש בישולו. דשליש מיקרי מאכל בן דרוסאי וכבר נק' ראו לאכילת אדם בשעת הדחק (הג"ה זיי"ן מורה על כלי זיין וחמשים עלו ב"י בכלי זיין בני חורין ועיין בטעמי המצות למהר"מ הבבלי טעם אל תאכלו ממנו נ"א כאוכלי העבדים רק כבני חורין):

ב בכלל המצוה הזאת (לדעת הרמב"ם ולרמב"ן ותמ"ג הוא מצוה בפ"ע) שלא לאכול בשר הפסח מבושל בין במים בין במשקים בין במי פירות:

ג בכלל זה שלא לצלות הפסח אלא בשפוד של רמון שהוא עץ שאינו מוציא מים משא"כ שאר השפודים מוציאים מים ונק' מבושל במים (ובשפוד של מתכות נמי אסור דנצלה מחמת חום השפוד ואנן צלי אש בעינן):

ד צלאו ואח"כ בישלו עבר ג"כ על הל"ת וחייב אם אכלו כך:

ה על הבישול אינו חייב מלקות אם לא אכלו כך. וחיוב מלקות הוא הוא רק האכילה אם אכלו נא או מבושל:

ו אינו חייב מלקות רק באכל כזית נא או מבושל ודוקא באכל משחשיכה אבל אכל פחות מכזית או אפי' אכל כזית קודם חשיכה אינו לוקה:

ז אכל נא ומבושל כאחד (דהיינו מכ"א כזית) לרמב"ם לוקה מלקות א' ולרמב"ן ולסמ"ג לוקה שתים:

ח ענין איכות ומהות קיום מצות ל"ת עיין בהקדמה ב' ובפרט באות ד' שם אין מן הצורך לכפול:

חלק הדיבור

(א) לעיין בדינים ומשפטי המצוה כמ"ש כמה פעמים ובפרט שהוא מצוה שאינה נוהגת בזה"ז העיקר הוא לעיין במשפטי המצוה ולחדש בכל מצוה איזו דין והלכה בכל פעם כפי שכלו וזה מלאכתי בקונטריס הלזה לצאת י"ח יהי' י"י אלקינו עמנו:

ב אכל כזית מפסח שלא נצלה כל צרכו. וספק אם הוא ראוי למאכל אדם או לאו וכן אכל כזית נא או מבושל בספק חשיכה וכן אם הוא ספק אם היתה אכילתו בכזית הגם דאין לוקין מספק עכ"פ הוא צריך לתשובה כדין כל עובר על ל"ת וקודם תשובתו ישמור א"ע שלא ילך להעיד כי הוא ספק פסול לעדות:

ג נ"ל אם בישל את הפסח כולו (שלא נשאר בידו כזית לצלותו לקיים מצוה אכילה) הגם דלא אכלו דאינו חייב מלקות מדאורייתא) עכ"ז מכין אותו מרדות מדבריהם כדין עובר במזיד אעשה וכן אם אכלו צלי ביום ולא נשאר בידו כזית לאכילת הלילה או אם אכלו חי וכיון שחייב מרדות מיפסל לעדות מדבריהם כו' נ"ל ועיין כ"ז בהקדמה ואפשר לומר אם אכלו צלי ביום אפילו השאיר כזית לאכילת הלילה אפ"ה מחויב מרדות מדבריהם דעבר אעשה ואכלו את הבשר בליל"ה הז"ה דייקא וכן אכלו חי אפילו השאיר כזית וצלאו לאכילת מצוה מ"מ מחויב מרדות דעבר אעשה כי אם צלי אש נ"ל:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה זאת שהוא מונע א"ע מעשות זאת כדי לקיים אזהרת התורה וכמ"ש כמה פעמים (להרמב"ם צריך לכוין לקיי' אזהר' אחת ממנין תרי"ג ולרמב"ן וסמ"ג ב' אזהרו' ממנין תרי"ג ועמ"ש בהקדמה איכות קיום מצות ל"ת:

ב בזמן הזה כשלומד ומעיין במצוה הזאת יקבל ע"ע לקיים (היינו להזהר מל"ת הנ"ל) בזמן המקדש שיבנה ב"ב:

ג טעם למצוה נראה עפ"י הדברים אשר כתבנו במצות זביחת הפסח ומצות אכילתו. הנה כתבנו דממנו ניקח מוסר להנהגתינו בטבעיים האיך נעסוק בענייני העולם באכילה ושתי' וכיוצא הכל לעבודת י"י והנה באה האזהרה שלא לאכול נ"א שהוא דרך רעבתנות למלאות התאוה בחפזון ובתשוקה עד שאינו ממתין שישלם הצלייה כל צרכו וג"כ לפי מה שכתבנו שבא הפסח להורות אשר ישראל למעלה מן המזל והטבע כי חלק י"י עמו. בנים למקום ואכילת הנ"א הוא מנהג עבדים רעבתנים:

ד מבואר בכתבי האריז"ל נ"א ר"ת נעמה איגרת. מורה שבאכילת הנ"א יש בזה ח"ו יניקה אל החיצונים הנה לפי"ז גם בטעם המצוה המורה אזהרה שלא יאכל דרך רעבתנות וכשאוכל ח"ו דרך רעבתנות ותאוה יש מזה יניקה אל החיצונים ח"ו ע"כ שומר נפשו ירחק מזה ממילא כשמתבונן בזאת ישוב אל י"י אשר רדף אחר מותרות התאוה וע"י התשובה יוציא בלעם מפיהם חיל בלע וכו' ויקבל ע"ע על העתיד שלא לרדוף אחר המותרות והתאוה ברעבתנות והבן:

ה וכן יתבונן באזהרה שלא לאכול מבושל במים כי כשמתבשל מוסיף מים ותבלין וכיוצא מורה שאינו מסתפק מה שהננו הש"י רק להוסיף לרדוף למלאות משא"כ צלי אש הוא כהווייתו יורה שהוא מסתפק במועט מה שחננו הש"י והוא הוראה על כל הנהגתינו בענייני העולם והטבע ממילא כשמתבונן כ"ז ישוב וכו' כנ"ל ויקבל ע"ע כנ"ל הנה תראה שהגם שבעונותינו הרבים המצוה בטילה בזה"ז עכ"ז ענפי' אינם בטילים ואין לך מצוה שתהי' ח"ו בטילה לגמרי כי התורה נצחיית הוא:

פרק ח

מל"ת ח **שלא להותיר מהפסח עד הבוקר**

חלק המעשה

(א) מצוה ח' (הג"ה ביסוד יש ב' צינורות צינור א' המשפיע יש בו אות ט' וצינור הדוחה המותרות יש בו אות חית הבן:) מל"ת שלא להותיר מבשר הפסח עד הבקר וניתק לעשה הנותר ממנו בבקר השני דהיינו ביום ראשון דחול המועד באש ישרפנו:

ב חז"ל גזרו שלא לאכול את הפסח אלא עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה (זה לדעת הרמב"ם דפסק כר"ע אבל לדעת התוס' הלכה כראב"ע דמן התורה אינו נאכל אלא עד חצות) מ"מ לא נק' נותר עד הבוקר:

ג הנותר ממנו שורפין אותו בעליו בבתיהן אורח שאין לו בית שורפו לפני הבירה סוף המערכה אבל בעה"ב השורף הנותר בביתו לא יקח מעצי המערכה שמא ישאר אצלו מעט מעצי המערכה ויבא לידי מעילה:

ד אפילו עצמות שאין בהם מוח טעונין שריפה בקרבן פסח (כדי שלא יבא בהן לידי תקלה לעבור על ועצם לא תשברו בו משא"כ בשאר קדשים אינן טעונין שריפה רק עצמות שיש בהן מוח):

ה יצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר הפסח שנותר (וה"ה בשר כל הקדשים) אם עבר הצופים שורפו במקומו ובאם לא עבר עדיין הצופים אם יש בו כזית חוזר ושורפו בירושלים. הרמב"ם:

חלק הדיבור

(א) אם עבר ולא אכל כלל מהפסח עד חצי הלילה יש להסתפק מה דינו הנה לדעת התוס' שפסקו דמדאורייתא אינו נאכל אלא עד חצות (וכראב"ע) ודאי לא יאכל אבל לדעת הרמב"ם דפסק (כר"ע) דמדאורייתא נאכל כל הלילה פד עה"ש רק דהחכמים גזרו עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה יש להסתפק אם גזרו אפילו לעקור דבר מן התורה דהיינו לבטל לגמרי מצות אכילת פסח או נאמר דגזירתם הוא רק כשכבר קיים המצוה דהיינו שאכל כזית ונשאר בידו עוד בשר הפסח ורוצה לאכלו גזרו חכמים שלא יאכל אחר חצות וגזירתם אינה עומדת רק בפני הלאו דהגם דהלאו תמור ממעשה עכ"ז כיון דהלאו דלא תותירו אפשר לתקנו בהעשה דשריפה משא"כ העשה דאכילה א"א לתקנו וגם בהעשה עבירת הלאו נמי איכא כיון דלא יאכל ודאי יותיר עד הבקר על כל כיוצא בזה אפשר לא העמידו דבריהם במקום לאו ועשה ויותר מזה אני מסתפק אפשר על הלאו לחודי' ג"כ לא העמידו דבריהם (הגם שאפשר לתקנו בעשה דשריפה עכ"ז לכתחילה אסור לעבור) ואפי' יצא י"ח אכילה בכזית קודם חצות אוכל אחר חצות כדי שלא יעבור על הלאו וגזירת חכמים לא מהני רק אהא דמיקרי עבריין כשהניח מהפסח עד אחר חצות וכמו שהוא דפת הרמב"ם בק"ש דקורא כל הלילה רק דמיקרי עבריין (עיין בה' ק"ש) וכן מסתבר ול"נ דגם דעת הרמב"ם כן הוא דהנה פסק כן בק"ש דתיקנו חכמים ג"כ עד חצות כדי להרחיק אח האדם וכו' ואעפ"כ פסק אם עבר ואיחר וקרא יוצא י"ח עד עה"ש (רק דמיקרי עבריין עובר על ד"ח) ורואה אני בכאן שהדברים ק"ו דבק"ש אסור לאכול לשתות ולישן קודם ק"ש כדי שלא יפשע ואם איחר הרי פושע נקרא דהיה לו לקרות תיכף בתחלת הלילה ולא לעסוק בשום דבר ואעפ"כ אם פשע התירו לו לקרות מכש"כ כאן דמצוה לאכול ולשתות קודם כדי שיהיה הפסח נאכל על השובע א"כ ברשות מצוה איחר ודאי נראה להתיר לו לאכול גם אחר חצות כדי שלא יעבור על לא תותירו ומכ"ש כשלא אכל כלל דיעבור ג"כ על עשה דאכילה ונ"ל דזה הוא מה שדקדק הרמב"ם דבק"ש כתב להרחיק את האדם מן הפשיעה ובכאן כתב להרחיק את האדם מן העבירה דלשם פשיע"ה מיקרי וכמ"ש דלא היה לו לעסוק בשום דבר עד שיקרא (וכ"ה בכ"מ ע"ש) משא"כ בכאן רק עבירה מיקרי דפשיע"ה אינו דמצוה לקרות ק"ש

ולהתפלל ולאכול קודם אכילת הפסח ואעפ"כ עביר"ה מיקרי דהיה לו להזדרז ומיקרי אעפ"כ עבריין בעברו על ד"ח ולא זירז א"ע זה מה שנלפע"ד:

ב ועוד נ"ל דהנה מצות הפסח שיהיה נאכל על השובע אם אדם בעל נפש שכריסו רחבה ויצטרך זמן רב לאכול הרבה עד שישבור רעבונו ויודע שבתוך כך יהי' חצות לילה מוטב שלא יאכל על השובע (דהוא רק מצוה מ"ה) משיאכל את הפסח אחר חצות (ויהיה ח"ו עובר על ד"ת):

ג אין לוקין על לאי זה שאין בו מעשה ועוד שניתק לעשה (ולענין אם מיפסל לעדות פמ"ש בהקדמה):

חלק המחשבה

(א) לכוין במניעה מהותיר הפסח שהוא אוכל הפסח כדי שלא להותיר ויעבור על אזהרת השי"ת בתורתו וכמ"ש כמה פעמים וכעת בזה"ז בשעת למודו המצוה יכוין ויקבל ע"ע לקיים כל האזהרות במצוה זו כשיבנה בהמ"ק ב"ב ונקריב את קרבן הפסח:

ב טעם למצוה זו עפ"י מש"ל במצות הקודמות דעיקר מצות אכילת הפסח לקבוע יתד תקוע בלבבנו שהטבעיים לא יגרעו ולא יוסיפו זולת בהשגחת הבורא ואפי' האכילה ושתיה הטבעיית הכל בהשגחה נפלאה מהיוצר כל הוא אלקינו וא"כ מהראוי להשליך כל מאווייו עליו ית' ויספיק מה שחננו השי"ת די הסיפוק יום יום ולא ידאג על יום מחר פ"כ נצטווינו שלא להותיר ממנו עד בקר הוראה שלא לדאוג דאגת מחר ויבטח בשם ה' אשר בידו נפש כל חי הוא מחים את כולם והוא זן ומפרנס לכל:

ג גם לעת כזאת שהמצוה הזאת בטילה בעוה"ר עכ"ז ענפיה אינם בטלים וכמ"ש. א"כ מה גם עתה בלמדו המצוה הזאת יתבונן במדת הבטחון וישוב אל י"י על העבר על אשר החליף עולם וכו' והשתדל הוט ולא שם לבו אל דבר י"י ויקבל ע"ע על העתיד כנ"ל:

פרק ט

מ"ע ט **להשבית חמץ בי"ד ניסן**

חלק המעשה

(א) מצוה ט (הג"ה הנה היא מצוה ט' ואכילת מצה מצוה עשירית ולא ימצא חמץ מצוה י"א מצה רמז לקדושה כנודע וחמץ רמז לסט"א כנודע הנה בקדושה עש"נ ולא תשעה עשר ולא י"א משא"כ הסט"א או תשעה או א ע"כ חמץ מצוה ט' וי"א גמלה מצוה עשירית נ"ל:) מ"ע להשבית חמץ בי"ד ניסן קודם זמן איסורו דהיינו בין שש לשבע ביום י"ד כי אחר שש שעות ביום הנ"ל אסור מן התורה אפי' בהנאה. וחז"ל אסרוהו באכילה ב' שעות קודם לזה הזמן דהיינו אחר

ד' שעות ביום ושעה אחת קודם לזמן הזה אסרוהו אפילו בהנאה דהיינו אחר ה' שעות ביום ממילא מצות השבתתו קודם לזמן איסורו בהנאה דהיינו קודם שש דמשהגיע שעה ששית נאסר בהנאה מדרבנן ושוב אין בידו להשביתו כי עיקר מצות השבתה מן התורה היא להסיר חמץ הידוע מרשותו ושאינו ידוע יבטלנו ויחשוב אותו לאין ועפר ואינו שלו כלל. וכיון שהגיע שש נאסר בהנאה ואין בידו לבטלו:

ב מד"ס לחפש אחר החמץ בחורין וסדקין ולהוציאו מכל גבולו ולבערו בשריפה. או לפרר ולזרות לרוח או להטיל לים (והדינים האלה רחבים וארוכים מני ים אבל כבר נהגו כל ישראל לשורפו קודם זמן איסורו לקיים מצות השבתה בשריפה. וכיון דשורפין קודם זמן איסור מותר ליהנות באפרו ובפחמין ואין כאן בית מיחוש):

ג וכן הוא מד"ס לחפש אחריו ולבדוק (בחורין וסדקין בכל המקומות שמכניסין בו חמץ) בליל י"ד לאור הנר בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה:

ד קודם הבדיקה יברך אקב"ו על ביעור חמץ (הגם דגם אכל מצות דרבנן מברכין. בכאן אין הברכה על הדרבנן אלא גם אדאורייתא כי באמת מצות השבתה הוא מדאורייתא. היינו או להשביתו מן העולם לבערו או לבטלו בלב ביטול גמור. רק דחז"ל החמירו דלא תסגי בביטול בלב רק יבדוק אחריו ויבערנו מן העולם והשאר מבטלו וא"כ כיון שמתחיל לבדוק ועדיין לא ביטל הוא הוא ג"כ התחלת מ"ע של תורה תשביתו שאור מבתיכם ונמשכה מצוה זו עד גמר השריפה והביטול למחר. א"כ הברכה הוא לגמרי על המ"ע דאורייתא ויבואר עוד אי"ה בחלק המחשבה בענין הכוונה עמ"ש):

ה כגון דא צריך להודיע. כי תקנת חכמים לחפש אחריו בחורין ובסדקין בכל המקומות שמכניסין בהם חמץ בחדרים ועליות ובליל י"ד דוקא ולאור הנר דוקא. ומרבית המון עם לוקחין נר קטן והולכין בבית לארכה ולרחבה ואין מטריחין א"ע לבדוק כראוי וסומכין על בדיקת הנשים שמכבדין החדרים ביום שלפניו וביום י"ד והנה אנשים האלה עוברים על דברי חז"ל שאמרו שהבדיקה לא מהני ביום וקרוב לומר שברכתם לבטלה כיון שבזמן הברכה אינם עושים כלום. כי בדיקה לא חקרי והשבתה לא מיקרי פ"כ הירא את דבר י"י יקיים המצוה כהוגן כמו שתיקנו חז"ל ואז טוב לו:

ו אחר הבדיקה יצניע היטב החמץ שמצא (במקום שאין התינוקות ממשמשים. והעכבר אינו יכול להגיע לשם) והחמץ שמניח לאכילתו בלילה ולסעודת היום יצניענו ג"כ וגם לעת האוכל לא יפרר רק על הכלי והמפה שאוכל ותיכף אחר האכילה ישליך הפירורים לחוץ. או יצניעם לשריפה ומרבית המון עם אינן נזהרים בזה. ומן הדין צריכין לחזור ולבדוק כשמפררין:

ז נוהגין להניח עשר פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק ומן הדין לא צריך לזה כי אפילו לא ימצא קיים המצוה במה שמחפש למצוא רק המנהג הוא ע"פ קבלה (עיין בחלק המחשבה) ואין לבטלו:

ח אחר הבדיקה יבטל החמץ שאינו ידוע ולא יסמך על ביטול היום ואמר כל חמירא (חמץ) וחמי"ע (שאר) דאיכא ברשותי (כלל כל המקומות חדרים ועליות) דלא חמיתי' (שלא ראיתיו) ודלא ביערתי' ודלא ידענא לי' ליבטל ולהוי (הפקר) (הרבה מהפוסקים סוברים שאין צריך לומר הפקר אעפי"כ אין חשש לאומרו) כעפרא דארעא. ולא יאמר דידענא ליה ודלא ידענא לי' דא"כ מבטל גם החמץ הידוע ושוב לא יקיים מצות שריפה בחמץ שלו. ועוד דהרי הוא משומר למאכלו. והאיך יבטלנו ואח"כ יזכה בו א"כ אין בדיבורו כלום ומחזי כשיקרא וכחוכא ואיטלולא ח"ו:

ט אם חל י"ד בשבת יבדוק בליל י"ג לאור הנר בכל הלכותיו ומתנהג עם החמץ שמניח ומצניע לאכילת הלילה. וליום שאחריו ולשתי סעודות של שבת (יתנהג) כמש"ל. ויבטל ג"כ תיכף בעת הבדיקה כמש"ל:

י ביום י"ד ישכים בבקר להתפלל בכדי למהר הסעודה והביעור קודם זמן איסורו. ויאכל אח"כ בענין שלא יפרר ויזהיר זה לב"ב ואח"כ סמוך לזמן איסורו ימהר לשרוף החמץ שמצא מאתמול וגם כל החמץ שנשאר ממאכלו אם לא האכילו לבהמתו ולעכו"ם אזי ישרפנו:

יא אח"כ (קודם זמן איסורו) יבטל החמץ כמו בלילה רק בכאן יוסיף ויאמר דחמיתי' ודלא חמיתי' דבערתי' ודלא בערתי' לכלול גם החמץ שיזכיר א"ע אח"כ שנשאר ברשותו שיהי' ג"כ בטל:

יב חל י"ד להיות בשבת שורפין החמץ בע"ש ביום י"ג ומדקדקין ג"כ לשרוף קודם שש כמו בשאר השנים דאם יאחר הזמן אחר שש חיישינן דילמא אתי למיסרך ולמעבד כן בשאר השנים אבל לא יבטל אז החמץ בשעת שריפה דהרי משייר למאכלו וביום השבת קודם שעה ששית יבטל בו בלשון הנ"ל כמבואר לעיל וישים אל לבו היטב לזכור הביטול כיון דלאו זמן ביעורי' הוא חיישינן דילמא ישכח:

יג וימהר אז לאכול סעודת שבת קודם שעה רביעית (ובענין סעודה שלישית יתבאר אי"ה בחלק הדיבור) אח"כ החמץ שנשאר יאכילנו לבהמתו ויעמוד אצלה שלא תשייר או יחננו לגוי במקום שאין רה"ר או שהוא דבר מועט ויקנח הקערות והקדירות היטב ויצניעם מן העין:

יד רבים מהמון עם שאינם בני תורה טועים וסוברים שהבודק בפת שבודק כל החמץ שמוציא בבדיקתו מחוייב לשרוף והוא טעות. רק שמחוייב לבער החמץ מרשותו ואם מוצא לחם יפה ראוי לאכילה יבערנו מן העולם פ"י אכילה או ע"י נתינה לגוי ואכילת בהמה וכיוצא ובלבד שיבערנו מרשותו. ואם מוצא חמץ ברשותו אחר זמן איסורו לא סגי בביעור מרשות בלבד רק צריך לבערו מן העולם לגמרי:

חלק הדיבור

(א) צריך לקיים כל המצוה במחשבה ודבור ומעשה. וחלק הדבור ללמוד בפה כל משפטי המצוה בש"ס ופוסקים כ"א כפי שכלו ועכ"פ קיצורי הדינים. ולהמציא דינים חדשים להלכה וזה מלאכתי ובקונטרס הזה לצאת י"ח. וכן אנשים כערכם ימצאו חפץ במלאכת הלזה לצאת י"ח:

ב לא בדק ליל י"ד כתקנת חכמים בודק ביום י"ד וג"כ לאור הנר. ואפילו בדיעבד לא מהני אם בדק לאור החמה חוץ אכסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה יצא. אבל לכתחילה אין לסמוך על בדיקת היום אפילו באכסדרה רק יבדקנה בלילה לאור הנר (ואפילו אם שכח בלילה ובדק ביום משמע מכמה פוסקים דלכתחילה בעינן אור הנר גם באכסדרה רק בדיעבד יצא אם בדק אכסדרה לאור החמה):

ג מה נק' אכסדרה יש מחלוקת בין הפוסקים. יש מהפוסקים דס"ל דאכסדרה מיקרי הפרוצה לגמרי ברוח רביעית באין כותל ואינך ס"ל דלא מקרי אכסדרה רק באין לה כלל שום כותל רק עמודים לד' זויות ע"כ יש להחמיר:

ד לא בדק ביום י"ד קודם זמן איסורו יבדוק לאחר זמן איסורו ובכל ימי החג אימת שיזכור יבדוק כתקנת חכמים לאור הנר לא בדק גם בימי החג יבדוק לאחר החג ועל הבדיקה שלאחר החג לא יברך כיון דכבר עבר המ"ע דהשבתה רק שבודק שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח:

ה לכאורה פליאה דעת ממני דהנה אם לא בדק החמץ רק ביטלו קודם זמן איסורו כדת של תורה א"כ כבר קיים מ"ע דהשבתה אעפי"כ צריך לבדוק בתוך החג ולברך דהברכה הוא על תקנת חכמים. שגזרו לבדוק דווקא וכמו דמברכינן אכל מילי דרבנן נ"ח ומקרא מגילה ועירוב ויו"ט שני ולולב כל ז' א"כ למה לא יברך ג"כ על הבדיקה של אחר החג הרי ג"ז תקנת חכמים. ונ"ל דכל זמן דמישך שייכי מ"ע דהשבתה של תורה. דגם מדאורייתא אם לא ביטל קודם זמן איסורו מחוייב בכל ימי החג לבדוק ולבער ולהוציאו ולבערו מן העולם רק אם ביטל קודם זמן איסורו שוב אינו שלו וקיים מ"ע דתשביתו והנה חז"ל הוסיפו על המצוה ואמרו דלא תסגי בביטול בלבד רק בבדק וביטל א"כ כ"ז שלא קיים

כתקנת חכמים מחייב לברך על הבדיק' משא"כ בעברו כל ימי החג הנה מן התורה אם לא בדק ולא ביטל כלל כל ימי החג עבר על המצוה (וג"כ עבר על בל יראה) והחמץ מותר א"כ מדאורייתא שוב אין כאן שום מצוה. וחז"ל תיקנו קנס על העובר שיהי' החמץ אסור ומה שתיקנו לבדוק גם אחר החג הוא הוספה על תיקון הקנס ואקנסא דחכמים לא מברכינן רק בתקנת חכמים למצוה והבן היטב נ"ל:

ו גם בחדר אחד אם שכח מלבדוק וקודם לזמן איסור ביטל כל החמץ שברשותו ושארי החדרים בדק כדין אעפי"כ צריך לבדוק החדר בכל הזמנים הנ"ל ולברך עלי' וג"כ לאחר החג צריך לבדוק החדר בלא ברכה. ועוד יתבאר:

ז ונ"ל עוד אם בירך על הבדיקה בליל י"ד ובדק ושכח חדר אחד מלבדוק ובדקו ביום י"ד קודם לזמן איסורו יש להסתפק אם יברך. כיון דהברכה הוא על מ"ע דתשביתו וחז"ל ציוו להתחיל המצוה בליל י"ד ונמשכת והולכת עד זמן איסורו שהחיוב עליו להשבית בכל אופנים דהיינו לאכול כל מה שאפשר וליתנה לבהמתו ולגוי ולבער ולשרוף. א"כ כל הזמן הזה מיקרי עוסק במצוה דהשבתה א"כ למה נברך הרי אפילו על שריפת החמץ בזמן הביעור אינו מברך דיוצא בברכה דלילה. א"כ ה"ה בבדיקה הלזו מהראוי שלא לברך זאת ועוד אחרת באפשר כל יום י"ד א"צ לברך (אם בירך בליל י"ד) הגם דמטא זמן איסורי' אעפי"כ כיון דאינו עובר בב"י עד הלילה א"כ כל היום אינו רק ח"ע דתשביתו וע"ז כבר בירך הגם דחז"ל קיבלו פירוש הפסוק א"ך ביום הראשון תשביתו וכו' הכוונה עד חצות היינו דאינו מועיל אח"כ הביטול אבל מ"ע דתשביתו הוא כל היום לשרוף ולבער אבל בבודק תוך החג חדר ששכח לבדוק צריך לברך כיון דכבר כלה מ"ע דתשביתו ומטא זמן הלאו דבל יראה הגם דאל"ה לא מברכינן אעפי"כ הברכה הוא על הבדיקה דמצות חכמים שהוסיפו גם על מל"ת דבל יראה מ"ע בקום ועשה לבדוק ולחפש אחריו:

חלק המחשבה

(א) מצות צריכות כוונה. וצריך לכוין בשעת הבדיקה והביעור והביטול לקיים מ"ע של תורה ממנין תרי"ג אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כאשר צונו יי' אלקינו. וכן בבדיקה עצמה לקיים דברי חז"ל (וכן בהקדמת שני שעות קודם חצות לאסרו באכילה ולאסרו בהנאה שעה א' קודם חצות הוא מדרבנן בכלל לא תסור וזה שייך למצוה אחרת כאשר יתבאר במצוה):

ב אם לא כוון לבו לקיום המצוה בבדיקה ובביעור וביטול. הגם שאינו עובר בב"י הגם שנשאר איזה חמץ שאינו ידוע ברשותו כיון שעכ"פ ביטל (ובדק) אעפי"כ המצוה אינה

נימנית לו בכלל מצותה להשתלם על ידה החלוקא דרבנן ממילא אם עדיין לא מטא זמן איסורי' יחזור ויבטל עכ"פ ויכוין לקיים המצוה כנ"ל ואם כבר הגיע זמן איסורו שא"א לבטל מהראוי להאדם להחמיר לעצמו עכ"פ לחזור ולבדוק באפשר ימצא איזה דבר חימוץ ויבערנו ויקיים מ"ע דתשביתו כתיקונה כאשר נצטוינו:

ג מן התורה א"צ לכוין שום טעם למצוה הזאת כיון שאין טעמה מפורש בתורה. רק מי שחלק לו יי' בבינה בודאי מהראוי לחפש ולפשפש בכל מצוה טעמים בנגלה ונסתר כפי אשר תמצא ידו. וכמ"ש כמה פעמים כי הן הנה תרי"ג עיטין דיהיב קוב"ה לנפש הישראלי לשית עצות בנפשו ליישר מדותיו. ללכת בדרכיו ית"ש:

ד הנה נבאר לאנשי גילינו את אשר עם לבבינו בטעם המצוה הזאת עפ"י פשיטו כפי שכלינו הדל. האלקים עשה את האדם ישר וצוהו מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. הנה בודאי מאוד עמקו מחשבות הצור תם ועיקר המצוה וענין חטא אדה"ר הוא מהדברים שכיסן עתיק יומין. אבל תדע קבלתינו האמיתיית דאילו לא אכל אדה"ר מעה"ד לא היו שום מיתה ושום דבר רע בעולם כי אז לא היו שום זוהמא בעולם וע"י החטא נמשך הזוהמא בכל תולדות אדה"ר. עד אשר נתן הש"י התורה לישראל ופסקה זוהמא מישראל לבדם רק ע"י חטא העגל חזרה וע"י קיום מצות התורה ועסק התורה ובפרט בגלות המר (שעסק התורה ומצוה הוא מתוך יסורין ולחץ ועוני ודחקות) פיסקת הזוהמא מעט מעט עד שנזכה ב"ב שהש"י יבער לגמרי הרוח טומאה מן הארץ והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע קיימים בגוף ונפש והנה תתבונן שבחי' עץ הדעת טוב ורע שאלולי לא אכל אדם מעה"ד טו"ר לא הי' בדעת האדם ושכלו שום רע רק היו הדעת והשכל טוב גמור ולא היה יודע האדם רק טוב היינו עבודת יוצרו ותורתו ומצותיו והנה (מי שחלק לו השם בבינה וטועם מעץ החיים יבין וידע כי) הדעת הוא קיום כל המדות כנודע. ויובן בשכל כי א"א שתתיילד באדם שום מדה דהיינו יראה ואהבה וכיוצא אם לא שישיג הענין מקודם בדעתו ושכלו. שיש לו לירא מזה הענין להיותו דבר מאויים או שמתבונן שהוא דבר נאהב ויש לו לאהבה את הדבר הזה וע"כ תראה הקטן שיש לו דעת דקטנות הוא יירא מדבר שאינו מאויים כמו התרנגול וכיוצא. ולא יירא מחרב שלופה ביד גבור ויאהב דבר המרוחק כגון חתיכת זכוכית וסכין ולא יחוש שיגיע לו נזק מזה ולא יאהב מעדנים הניתנים לו לטובתו כי דעתו קצר וקטן וכן בכל ענייני המדות יבין וישכיל האדם איך עניינם בקטנות בבלי דעת דגדלות וכל מה שיתגדל האדם ותתגדל דעתו יבין שזה הדבר מאויים וזה אינו מאויים וזה נאהב וזה אינו נאהב והמשכיל יתבונן זה ואלו לא חטא האדם הי' דעתו בתכלית הגדולות (בטבעו) שלא הי'

יודע כלל משום רע בעולם והיו מדותיו רק לטוב ביראה לירא רק מהבורא ית"ש ולא לירא מהדבר המנגד לתורה ובאהבתו לאהבו ית"ש ולא לאהוב דברים שפלים זנות וממון וכיוצא. ולפארו וכו' ולא היו מדותיו נוטים לשום דבר עולמיי הנה האלקים עשה את האדם ישר בדעתו וצוהו לעצור ברוחו שלא לאכול מעה"ד אשר בו היו סגולות מעורבים טו"ר בגזירת היוצר אשר יצר בחכמה העץ הזה בסגולייי הזה לתכלית מה בחכמתו והנה האדם לא היה עוצר ברוחו ואכל מעץ הדעת הזה נמשך אחר הדעת המעורב ונקטן הדעת להיות יודע ברע וממילא מתיילדים המדות יראה ואהבה וכיוצא לדברים עולמיים גופניים חומריים ומפסידים ואוהב הדבר המפסיד כגון זנות ורבות התאוה בגשמיות וייראי מדברים עולמיים ויתפאר בגאותו וזדון לבבו ורוב עשרו וחכמתו וגבורתו וכיוצא יבין המשכיל והנה במשל הקטן שזכרנו שיש לו דעת דקטנות אזי מוכרח אביו ללמדהו דעת ויתרון הכשר חכמה ויכנו וייסרנו להשליך מידו הסכין וזכוכית (הנאהבים לו לדעתו הקטנה) לבל יגיע לו היזק וכן שלא יאכל ויאהב הדברים המפסידים ולא יתיירא מהתרנגול וכיוצא והנה הילד אינו מבין וחושב שהוא אסור בגלות אצל אביו מחמת שאינו מניחו להשתמש במדותיו ודעתו כרצונו אבל הגדול המשכיל יבין שהוא רחמנות וחסד מאביו לבל יגיע לו הפסד והיזק כמו כן נתן הש"י התורה לישראל ובה קדשנו במצותיו וצונו ככה וככה תעשו ותאהבו וככה אל תעשו כי זה הפסדו אעפ"י שאנחנו אינם מבינים ונראה בדעתינו שמאד היו מתוק וערב לחיכנו לעשות את אשר מנענו הש"י וכן בהיפך לבלתי עשות את אשר צונו אבל אנחנו מחוייבים לידע ולהודיע כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקינו מייסרינו והוא היודע הטוב לנו ולנפשותינו והנה כמו הנער המוכרח מתחילה בגזירת אביו להתנהג בכל ענייניו כנ"ל ואח"כ יתגדל ויתרחב דעתו וידע בטובות אביו ובאם לא שמע לעצת אביו בזדון לבבי בקטנותו יגיע לו הפסד ח"ו ולא יגיע לגדלותו כמו כן אשר נתנהג עפ"י התורה בהכרח כאשר צונו ה' אלקינו יתגדל שכלינו ודעתינו ונצא מכלל זוהמת עה"ד טו"ר ונבין הטוב ונשליך הדעת הרע לטוב לנו כל הימים ובהיפך ח"ו לא זכה האדם לגדלות המוחין והדעת והנה ברבות בני אדם ע"פ תבל רובם ככולם לא ידעו את ה' והלכו אחרי ההבל אחרי הדעת הרע ומדות הרעות והשתמשו במדותיהם רק בחמדת העולם ותענוגיו כנודע ובאו לכלל ההפסד כמשל הקטן שזכרנו ע"כ נפסדו דור המבול והפלגה עד שהאיר ממזרח צדק איתן האזרחי הוא אבינו אברהם והאיר העולם ממאפל והתחיל לעורר הדעת דגדלות להוליד ממנו תולדות מדות הטובים אשר זה הי' כוונת הבריאה בברוא את האדם ישר והבטיח הש"י לאברהם אשר ממנו יצמח על כל פרי עץ החיים נטע שעשועים אשר על ידם יתוודע לכל באי עולם

דעת אלקי עולם ויתבטל הדעת הרע ותמלא הארץ דעה את ה' כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם והנה כאשר ירדו אבותינו למצרים שם הי' עיקר הדעת הרע אמונות הכוזביות לא ידעו את אלקי עולם האמינו בממשלת המזלות וכי אין לטבעיים השגחה עליונית זולת הכל עפ"י הנהגת המזלות וככבים וישראל זרע אברהם היותם משוקעים בקרבם נשתקעו בדעות הרעות וכאשר זכר הש"י ברית אבותינו שלח משה נביאו נאמן ביתו אשר היא בסוד הדעת כנודע להוציאנו משם באותות ומופתים לפרסם על ידינו הדעת הטוב להוליד המדות טובות קנין בנפש ולבטל הדעת הרע והתיילדות המדות הרעות לבל תפעל שום מדה ממדות הנפש רק לעבודת י"י והנה כפל ושנה ושילש וידעת"ם כי אני י"י וידע"ו כי אני י"י כמו שבא הענין בתורה והנה הוציאנו ממצרים ופירסם אז אלוקותו לכל באי עולם ורצה ליתן לנו התורה להודיע אותנו בתורתו איזה ענין נעשה ומאיזה דבר נתרחק כדמיון האב המדריך לבנו קטן אשר דעתו קצרה להתבונן ומתירא ואוהב ההיפך כמו שרמזנו לעיל במשל והענין לנו בהכרח טרם נטעום מתיקות העבדות ורחמנות האב הגוזר ודומה עלינו כמשא ומאוד נפש הבהמיית משתוקקת אל ההיפך אבל כאשר נרגיל דעתנו בהנהגת התורה עכ"פ בהכרח כאשר צונו ה' אלקינו יתגדל שכלינו ודעתינו בגדלות ודמיון הקטן שנגדל שכלם ואז יבין כי כל הציוויים והאזהרות הם רחמנות וטובה להרחיק אותנו מן הנזק וההפסד ולטוב לנו כל הימים בינה זאת ידידי הנה עבור זה צונו השי"ת בעת צאתנו מאמ"צ לבער החמ"ץ ושאור מרשותינו ותראה ענין שהוא רמז לענין מעשה אדה"ר כמו שאלקים עשה את האדם ישר לבל יטה רוחו ודעתו רק לדעת את י"י והנה ביקש חשבונו' רבים ולא הי' מעצור לרוחו במה שנטה אחר דעת טו"ר ועי"ז העלה בדעתו דעות אחרות אשר לא הי' כוונת היוצר והעושה ומזה יבא לו ההפסד אם לא יברר הטוב מן הרע עפ"י התורה כמו כן הוא רמז חמץ ושאור שנגבה ומתעלה בו הרוח ומגביה א"ע יותר ממה שעושהו העושה ובאם יניחנו העושה אחר שנתחמץ ולא יטהו בעל כרחו ע"י כח האש והחמה לבל יגבי' א"פ יותר לקבל ההפסד לגמרי לזה אמרה התורה לזכר זה את החמץ ושאור בזמן צאתינו ממצרים שהוציא אותנו מן הדעת הרע לבל נטה אשורים מכוונת העושה רק ע"י התורה נתרבה הדעת את אלקי עולם כאש ברא אלקים את האדם ישר. ביום ברוא אלקים אדם ע"פ האדמה אשר צוהו לבל יטה אחר דעת טו"ר ע"כ חמ"ץ שאו"ר בגי' עץ הדעת וצונו להשבית אותו בין ש"ש לשב"ע כי חטא אדה"ר הי' בין שש לשבע כידוע מרז"ל (וכן חטא העגל כנודע) וחז"ל ציוו אותנו לחפש אחריו בחורין ובסדקין לאור הנר שיפה לבדיקה בהתחלת י"ד היינו בלילה לרמז התחלת שנת י"ד שנכנס אז לחיוב מצות התורה מחוייב להתרחק מן הדעת

הרע ולקבל עליו מצות התורה ולהרבות הדעת הטוב להוליד מדות הטובות הנה הענין של העיקר הזה החוב הוא על האדם בכל עת ובכ"ז ובכל אדם מרומז ענין יצ"מ פרטיי כשיוצאי ממצרים הדעת הרע המיצר ומענה את האדם ויקרבו אל ההפסד אבל לזכר זה נצטוינו בעת היציאה הכללית בכל שנה לבער החמץ ושאור בין שש לשבע לקבוע בנפשותינו העיקר הזה ובזה יתוקן חטא אדה"ר ואת רוח הטומאה יבער הש"י מן הארץ ב"ב אמן:

ה ויציבא מלתא ומבוארים הדברים ברמז בכוונת האריז"ל וז"ל ליל י"ד בניסן שאז זמן התחלת מילוי הלבנה בשלימות"א (עמש"ל במצות שחיטת הפסח) אז הכוונה לבער הקוצים אשר סביבות הכר"ם (כרם בגי' י' הויות שיעור קומת הקדושה וסביב רשעים יתהלכון עשר כתרין דמסאבותא שיעור קומת הסט"א ע"כ אמר האריז"ל להניח בשעת הבדיקה עשרה פתיתין חמץ ולבערם הכוונה לבער עשרה כתרין דמסאבותא) העליונים שרוצים לינק ממנה לכן מצוה לבער החמץ שהוא ס"ם ולכן חמץ הוא בכזית הוא בסוד י' דדכורא ושא"ר שהוא לילית ולכן הוא ככותבת שהוא התמרה בסוד הנו"ק הנק' תמר וכו' ועי"כ ימנע יניקת החיצונים ממוחין גם יכוין כי הבדיקה בחורין ובסדקין הוא לטהר כל טומאה של מצרים שהיו נאחזים ביסוד דנו"ק בסוד טהרת הנדה. ובדיקתה כדי שתטהר השכינה לבעלה ליל של פסח גם יכוין כי עה"ד טו"ר חמץ ומצה שיחזור כולה בסוד עץ הדעת טוב וימנע יניקת החיצונים טוב להניח עשר פתיתי חמץ בזויות הבית ולשורפם ויכוין לבער עשר כתרין דמסאבותא ולהוציא הניצוצי קדושה מתוכם ולהבה תלהט רשעים עכ"ל האריז"ל הנה תתבונן במאמר הקדוש נכללים בו דברינו ותרחיב הענין בדעתך ויונעם לך ממילא כשמתבונן האדם במצוה זאת ובפרט בעשותה ישוב אל ה' על אשר נטה בדעתו על הדעת הרע ח"ו והוליד מדות רעות ביראה ואהבה רעה ח"ו וכן בענין כבוד והתפארות וכיוצא ויקבל ע"ע בעתיד להיות דעתו קשור ודבוק בהתבוננות גדולת היוצר ובהתבוננות משפטי התורה ומצותי' בין והתבונן:

ו בכוונת העשרה פתיתים שכתב האריז"ל יש לכוין בכ"א בפ"ע לבער המדה הרעה האחת ולקנות בהיפך הקדושה מדה טובה דהיינו בראשון לבטל החכמה החיצונית ולהאיר החכמה הקדושה לבל יתחכם בחכמתו אשר השפיע הש"י בנשמתו רק לעבודת בוראו ולתורתו ולמצותיו וכן בחתיכה השנית לבינתו וכו' תן לחכם ויחכם עוד:

פרק י

מ"ע י **לאכול מצה בליל א דפסח**

חלק המעשה

(א) מצוה י מ"ע לאכול מצה בליל א' דפסח שנאמר בערב תאכלו מצות מצה באה מחמשת מיני דגן דוקא והם חטה ושעורה וכוסמי"ן (הוא הנק' בל"א אורקיש ודלא כמרבית המון עם שלועזין תיבת כוסמין רעשטק"י והוא טעות) שבולת שוע"ל (הוא הנק' בל"א האביר) שיפון (הוא הנק' בל"א קארין ומה שלועזין המון עם לתיבת דג"ן קארין הוא טעות כי תיבת דג"ן כולל כל החמש מינים כולם נקראים דג"ן וקארי"ן הוא שיפון בלשון הקדש):

ב עשאה ממינים אחרים כגון מרעטשקי ומאורז ומדוחן וקטניות לא יצא י"ח:

ג מה הוא הנק' מצ"ה הוא שישמור אותה מן החימוץ עד שתאפה וצריך להיות השימור בפירוש לשם מצת מצוה והתחלת השימור יש פליגתא אם די בשימור משעת טחינה או דוקא משעת קצירה והנה הגם שרוב הפוסקים פסקו דדי השימור משעת טחינה הרב הגדול הפר"ח הביא ראיות עצומות דלמצוה בלילה הראשונה אינו יוצא רק משעת קצירה לכן בעל נפש יזהר בזה והמדקדקים במעשיהם אינם אוכלים שום מצה אחרת בכל ימות החג רק המשומרת משעת קצירה וראיתי ושמעתי כמוהו כמה מתחכמים שוחקים ומלעיגים על המנהג הכשר הלזה ולדעתי המה כמקצצים רגלי המביאים דורונות למלך כאשר אבאר אי"ה בחלק הדיבור:

ד גם הנשים חייבות במ"ע זו דכל שהוא בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ע"כ הם חייבות הגם שהיא מ"ע שהזז"ג גם הקטן שיכול לאכול כזית מחנכין אותו למצוה זו:

ה שיעור אכילה בכזית אם אכל יצא י"ח ומנהג ישראל בזה"ז להכין ג' מצות למצוה ושוברין את האמצעית ומטמינים את חצי' לאחר הסעודה לאכול ממנה כזית זכר לפסח שאוכלין בגמר הסעודה וכזית מהשלימה העליונה ומהשבורה אוכלין קודם הסעודה למצוה ואח"כ אוכלין כזית מהשלישית עם הכורך זכר למקדש כהילל ואחר הסעודה אוכלין האפיקומן זכר לפסח (ועמ"ש בחלק הדיבור):

ו יש לבלוע הכזית מצה בבת אחת ולא חתיכות חתיכות:

ז מחוייב לאכלה דרך חירות בהסבת שמאל ולא פרקדן ולא בהסבת ימין שמא יקדים קנה לושט וכו' אכלה שלא בהסבה צריך לחזור ולאכול בהסבה:

ח יהיה זהיר לאכלה לתיאבון ולא יאכלנה אכילה גסה דלא מיקרי אכילה ע"כ לא יאכל בע"פ מן המנחה ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון:

ט מד"ס אסור לאכול רצה בע"פ והאוכל חייב מרדות:

י מרור תלוי בקרבן פסח בזמן שיש ק"פ המרור מדאורייתא ובזמן שאין ק"פ המרור מדרבנן וחרוסת מצוה מד"ס בכ"ז ובכל מקום:

יא קודם אכילת מצה יברך אקב"ו על אכילת מצה וקודם אכיל' מרור יברך אקב"ו על אכיל' מרו' הגם שהוא מדרבנן בזה"ז מברכינן כחו כל מילי דרבנן דמברכינן עלייהו:

יב הירקות שיוצאין י"ח בהם במצות מרור הרבה מהם אינם מצויים בינינו ורוב אנשים במדינות הללו אוכלין חזרת הוא הנק' חריין בל"א והנה הוא חריף וחזק מאוד ואינם יכולים לאכול כזית ואפילו מי שאוכל כזית אינו אוכל בבת אחת ע"כ יש ליזהר בזה דהיינו מי שמשער בעצמו שלא יאכל כזית בבת אחת לא יברך דהוה ברכה לבטלה:

יג הירק שקורין שלאטין יוצאין בו שפיר י"ח המצוה רק דוקא אותו הנק' הייבט שלאטין וכן הירק שקורין זערזיך מהראוי להדר אחריהם כי אינם חריפים כ"כ ויהי' יכול לקיים המצוה כתיקונה לאכול כזית בבת אחת ויברך עליהם:

יד המרור יאכל בלא הסיבה ואם אכל בהסיבה אין צריך לחזור ולאכול בלא הסיבה:

חלק הדיבור

(א) להתבונן וללמוד משפטי המצוה על בורי' ולהמציא דינים מחודשים כ"א לפי שכלו וכיד י"י הטובה עלינו:

ב בכל עשיות המצות יאמר בפיו לשם מצת מצוה והנה רבא אמר לקוצרים שיהפכו העומרים לשם מצת מצוה ונהי דרוב הפוסקים לא פסקו כרבא דבעינן שימור משעת קצירה עכ"פ כ"ע ס"ל דבעינן שימור משעת טחינה דייקינן עכ"פ ממילתי' דרבא דמשעת טחינה ואילך בעינן כל עשיות לשם מצת מצוה ויש להזהיר גם הטוחנים ברחיים שיאמרו כן בפיהם והמדקדקים לשמור משעת קצירה ואילך לומר כן בכל עשיות וידעתי דגם בכוונה בלחוד סגי אבל להיות דהדבר מסור לכל וישגו בזה והוא מצוה בתורה ושמרתם את המצות ע"כ מהראוי ללמוד לומר כן בפה מלא כי הקול מעורר הכוונה:

ג בעסק האפי' הנה יציבא מילתא אשר חכמי האמת הגידו אשר שיעור חימוץ הוא ערך י"ז מינוטי"ן כשתעמוד העיסה בלא עסק כשיעור הזה אבל תדע ששהיות מצטרפות וגם השיעור הזה הוא דוקא בבית שאין בו אש ולא נתחמם וגם כשהעיסה לא נתחממה מהעסק שעסקו בה בידים. אבל בבית שיש בו אש וכיוצא. או שכבר עסקו בהעיסה אזי כרגע באפשר תקבל משהו חימוץ ע"כ כל החומרות שעושין המדקדקים אינם מחילי דחסידי רק מן הדין והבוזים והמלעיגים ודוברים עתק באמרם לא היתה כזאת בימי אבותינו עתידין ליתן את הדין והמדקדק בשמירה. ישמרהו מכל צרה:

ד המדקדקים במעשיהם שלא לאכול כל ימות הפסח רק מהנשמרת משעת קצירה אשרי חלקם. ורבים מבעלי תורה חכמים בעיניהם. ואומרים שהוא חומרא בלא טעם. כי אין להחמיר רק למצות מצוה אף אתה אמור להם כהלכות הפסח ליזהר ממשהו חמץ והנה השמירה משעת קצירה הוא שלא יבואו עליהם מים ובאם לא נשמר הנה אין לוקחין אותו למצוה דחיישינן שמא בא עליו מים וקיבול חימוץ הנה מחשש הזה מחמירין המדקדקים שלא לאכול מצה כזאת כל ימות הפסח והמלעיגים מחסרון חכמתם עושים כן כל קבל די רוח יתירה בם ורמות רוחא הוא דנקטה להו הנה תראה מן הדין אמרו חז"ל בצקות של נכרי אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה (משומרת) באחרונה ומעולם לא ראינו מי שיקל ראשו לעשות כזאת לאכול בפסח בצקות של נכרי ובאמת הוא מותר מן הדין דלא בעינן שימור רק למצוה ובשאר ימות החג אין כאן מצוה לאכול מצה שמורה רק שלא לאכול חמץ וכיון דלא ראינו שהחמיצה העיסה אין לנו לחשוש שמא החמיצה ואעפ"כ לא ראינו מי שהיקל בזה ועל כרחך צ"ל להיות חומרות החמץ הם גדולים מאד ואיסורו במשהו (ודבר גדול דיבור מר"ן האריז"ל כל הנזהר ממשהו חמץ בפסח נשמור מחטא כל ימות השנה) ע"כ קיימו וקבלו כל ישראל ע"ע שלא לאכול בצקות של נכרים ואפילו קמח מן השוק אין לוקחין (הגם שמן הדין מותר בדיעבד אפילו למצת מצוה) להיות שהחמירו בדבר דאפשר יש בו איזה משהו חמץ (ולא מטעם מצות שמורה רק מחשש איסור משהו חמץ) א"כ הה"ד בנידון דידן המחמיר בדבר ביותר שלא לאכול כל ימות החג רק מצה משומרת משעת קצירה הוא ג"כ מחשש איסור משהו חמץ אפילו בספק ולא מטעם מצות שמירה ואשרי חלקו והבא עליו ברכה:

ה מרור נוהגין כזה מהמון עם למלול החריין לבטל חריפותו ואחד מגאוני הזמן הרב בעל חות דעת אמר שאין יוצאין בזה וכפי דעתי ראיותיו נכונים ע"כ אין להקל ובפרט דאיכא למיחש לחשש ברכה לבטלה:

ו חרוסת העיקר הוא כמו שמבואר בכתבי האריז"ל סימן חרוסת אבן חרוסת עץ ר"ת אינגבור בארץ ניס עפיל צימרונג:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לצאת י"ח המצוה כי הוא מ"ע דאורייתא אך אם לא כיון אעפי"כ (לדעת כמה מהפוסקים) יצא י"ח כיון שנהנה (עיין מ"ש בהקדמה) אבל לכתחילה ודאי החיוב לכוין ונראה דמן הדין צריך לכוין הטעם המבואר בתורה ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים וכו' וכן סידר בעל הגדה (והואברייתא) מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו

להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מ"ה הקב"ה וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק וכו' הגם שהטעם לא נזכר אצל המצוה הנה נאמר ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מאמ"צ ומה טעם הוא זה אך הוא להורות שבעצם היום הזה הוצאתי אותם בלי שהי' כרגע הגם שהי' צריכין להכין לעצמם צדה לא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם וסמך עצמו הפסוק הזה על הפסוק אחר היינו פסוק ויאפו את הבצק וכו' כן נ"ל ובמשנה תורה מפורש הטעם שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מאמ"צ וכו' והא דלא נקט בעל הגדה הפסוק שבמשנה תורה להיות דשם נאמר שבעת ימים וא"כ זה אינו למצוה דכל שבעת ימים המצוה רשות רק אם בא לאכול לחם לא יאכלנו חמץ ע"כ נקט הפסוק דפ' בא והבן נ"ל:

ב הנה בטעם המצוה נ"ל עפ"י אשר כתבנו בטעם השבתת חמץ שהוא הדעת הרע המרומז בחמץ אשר בו רוח אחר אשר לא עשה העושה מלאכת הבצק ומגביה א"ע יותר ממה שעשאו העוסק בלישה משא"כ מנ"ה רמז לדעת הטוב רק כעין עשיית העושה רמז לדעת של אדה"ר דעת הטוב אשר נברא בו קודם שביקש חשבונות רבים סוד רה"ר הדעת דקליפה והנה השבתת החמץ בי"ד ואכילת המצה בט"ו ליל היציאה אשר אז לקחנו הש"י ובחר אותנו לדעת כבודו ומצותיו ותורתו והנה זה כל האדם מקודם צריך לבטל הדעת הרע ואח"כ יאיר אליו הדעת הטוב אמיתת ההשכלה בין והתבונן והמשכיל ישים אל לבו מ"ש האריז"ל ג' חצות רמז לחב"ד והנה מצ"ה ג"פ מ"ה רמז לג' מוחין הגם שמרמז בעליונים ירמז אל האדם שיהיו מוחותיו קשורים ודבוקים לדעת חכמתו ותורתו והבן כי זה כל האד"ם בגי' מ"ה בין והתבונן. הנה התבונן הראוי לבא לידי חימוץ יוצא בו י"ח מצה ושאינו ראוי לבא לידי חימוץ אינו יוצא בו י"ח מצה. התבונן ברמזינו הנה הוא לתיקון אדה"ר בעה"ד קוד' שחטא לא הי' בו שמץ יצה"ר ולא הי' ראוי לבא לידי חימוץ וכאשר חטא ונכנס בו היצה"ר הוא ראוי לבא לידי חימוץ וע"י שמירת התורה ומצות אינו מחמיץ רק נשאר כולו בטובו כמו שעיסת המצה ראוי לבא לידי חימוץ וכשממהרין לפעול בו פעולת האש נשאר מצ"ה בלא חימוץ כן האדם כשממהר לעשות התורה הלא כה דברי כאש נאם י"י ובאש ניתנה השמע עם קיל אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה תעיין ידידי בשל"ה בהקדמת תולדות אדם בפירושא דברייתא הקורא לאלפין עיינין ולעיינין אלפין שם חקר במעלות אדם אם גדלה מעלות אדה"ר קודם החטא יותר ממה שיהי' לעתיד אחר התיקון ב"ב או אם תגדל מעלתו לעתיד יותר ממה שהי' קודם החטא ודרש וחקר ומצא שתגדל מעלת האדם אחר החטא היינו כשיתוקן החטא לעתיד ב"ב כיון שהי' ראוי לבא לידי חימוץ ופעל פ"י התורה שנשאר כולו בטובו כי זה

שעשועיו ית' ביותר כיון שנכנס בו היצה"ר לדעת טו"ר והאדם ע"י מעשיו מפריד הרע ומבטלו ונשאר בטוב מה טוב חלקו (עיי"ש דאסמכי' אברייתא דלעיל הקורא לאלפין עיינין וכו' היינו שקודם החטא הי' כתנות או"ר באלף ואח"כ כתנות עו"ר בעין ושוב ב"ב יתוקן זה עיי"ש ותבין) ומעתה זה עבודתינו במצה דוקא כראוי לבא לידי חימוץ בין ותתבונן:

ג מד"ס שלא לאכול מצה בע"פ במניעתו זאת צריך לכוין לקיים ציווי חז"ל ושלא לעבור ע"ד כמו שצותה התורה לא תסור וכו' שאל אביך וכו':

ד טעם לזה לדעתינו (כי הנה דבריהם ד"ת הוא ברוה"ק מושפעים מחכמה העליונה דע"כ נקראים חכמים עיין בדברי הרב הקדוש בעל אור החיים בספר החפץ בהקדמ') הנה תתבונן ברמיזתינו הנ"ל בענין חמץ ומצה ותבין ציווי חז"ל לבל להשתמש במצה בזמן השבתת חמץ (דבאמת כל היום הוא זמן השבתה כפשטא דקרא אך ביום הראשון תשביתו וכו' רק דחז"ל קיבלו רמז תיבת א"ך להשבית קודם שבע אבל אם לא תשבית קודם שבע חיוב המ"ע עליו להשבית גם אח"כ וגם כל ימות החג אך הוא מטעם הלאו דלא יראה ולא מטעם מ"ע דהשבתה) וכל ערום יעשה בדעת והנה תראה בגמ' ירושלמית שקלים ר' ינאי פליג מצותא (רצ"ל נתן צדקה) בלילה פגע בי' וכו' (רצ"ל שפגע בו שר מהקליפות) וא"ל לא כן אולפין (רצ"ל לא למדתנו רבינו) לא תסיג גבול רעך (רצ"ל לילה הוא שליטתו תחלקו הצדקה בהגיע עתות היום) הנה השיב לו מתן בסתר יכפה אף וערק מקמי' השר הנ"ל הנה ר' ינאי שכחו גדול עשה והצליח אבל לא סמכינן אניסא להתגרות כמו שהזהירו שלא לומר גירא בעיני' וכו' ולא תחסום שור בדישו כתיב (רק הוה ערום ביראי' ובתחבולות תעשה לך מלחמה עד אשר תכבוש את כל העיר קטנה בחכמתך) הבן והבן כי א"א לפרש הדברים רק לרמוז מפה לאוזן:

ה מרור בזה"ז מד"ס יכוון לקיים המצוה (מדברי חז"ל דגם בזה"ז נסמך אקרא על מצות ומרורים יאכלהו) אם לא כיון ונ"ל דבדיעבד יצא י"ח כיון דהוא מדרבנן ובזמן המקדש מרור מדאורייתא בודאי אם לא כוון צריך לחזור ולאכול כיון שאין הנאה באכילתו והוא מ"ע של תורה וגם צריך לכוין הטעם זכר לוימררו את חייהם כמו שסידר בעל הגדה הברייתא מרור זה שאנו אוכלין על שום מה על שמררו המצריים וכו' הנה הגם שהטעם אינו מבואר בתורה אצל המצו' אפשר קיבלו רז"ל זה הטעם בע"פ מדביארו כן בברייתא והנה הטעם הלז היינו זכר לוימררו את חייהם לפי מש"ל תבין שהרמז במרור דבר מר הוא רומז להציור בדעת הדבר שאינו נרצה היינו הרע והנה אמרז"ל אל יאמר האדם אי אפשי בבשר חזיר אלא אפשי והשם גזר עלי הנה תראה שאדרבא מהראוי הוא

עפ"י התורה לצייר בדעתו התענוג החומריי של חלק הרע ואעפי"כ יפריש ממנו בגזירת הבורא היודע בטוב לא יותר ממנו והגם שהוא ערב ומחוק לגוף החומריי אבל הוא רע ומר לנפש השכליי והוא כפיית הר"ע בתכלית להתבונן בציור הרע ולפרוש ממנו והנה בהיותינו במקום המקודש הי' מרור מדאורייתא שזאת היתה המצוה בתכלית בציור הרע ולכפותו משא"כ בהיותינו מרוחקים בעוה"ר מנוכח שער השמים אז אדרבא השמר פן ואל לבל להעלות בדעתו ציור עריבות הרע כי יש חשש פן יתגבר הרע ח"ו להיות דהזמן והמקום אינם מסייעים כ"כ להטוב ואדרבא וכו' רק לעיתים מזומנים במוחין דגדלות אין חשש בציור הרע ואדרבא למצוה יחשב כקיימי מצות פרישה כהוגן לרמז זה מצות אכילת מרור בזה"ז אנחנו פטורין מן התירה רק הציווי הוא עפ"י חכמינו ז"ל להורות הרמז דענין ציור הרע לעת כזאת יעשה האדם בחכמה בעת אשר חכמתו עמדה לו במוחין דגדלות ואין לך שעה דומה לחבירו קצרנו במובן וסמכנו על המתבונן:

ו חרוסת מצוה מד"ס יכוון לקיים המצוה מד"ס שאל אביך ויגדך וכו' לא תסור וכו':

ז עפ"י דברינו הנ"ל תבין טוב טעם בחרוס"ת שהוא תבלין להטעים המצות הוא מובן להמתבונן בדברינו הנ"ל היינו כאשר יגיע האדם לזאת המדריגה לבחור בטוב בתכלית ולמאוס ברע בתכלית הגם שכמשא כבד יכבד ממנו כי התורה ומצות הם עליו לעול ולמשא והעריבות של העבירה נדמה בעיניו לתענוג ואעפ"כ הוא פושה את שלו עפ"י חוקי התורה ומכניע את חומרו בתורה ועבודה כשור לעול וכחמור למשא לעשות הטוב דוקא ומרחיק את הרע הנה בעשותו זאת הנה השי"ת יטעמהו טעם רוחניי תענוג נפלא מעין עוה"ב מנעימות עריבות ידידות מתיקות התורה ומצות ע"ז נאמר עבודת מתנה אתן את כהנתכם וזה הוא משארז"ל עולמך תראה בחייך שבהגיע האדם למדריגח מאיסת הרע בתכלית יטעום מתיקות נפלא בתורה ועבודה מהטוב הגמור והוא נפשיי ורוחניי מעין עוה"ב טוב הגנוז לצדיקים וזה הוא רמז החרוס"ת תבלין לטעם מתיקות ועריבות רוחני (כדמיון הריח) במצות ועבודה אבל החרוסת אינם מן התורה כי עבודתינו אינם מחוייבים להיות בכדי לטעום התענוג הנפלא הזה כי באמת אפילו בהגיע האדם לנועם עריבות נעימות ידידות העבודה מי שחלק לו הש"י בבינה ג"ז התענוג מחויב להשליך רק לעבוד עבודה אמתיות כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחם לון יתיר מן גרמי' (עיין כ"ז בספר התניא מגאון שהי' בזמנינו) אבל לאו כל מוחא סביל דא והלואי שיזכה האדם שיתענג על י"י ותורתו יותר מכל מעדני עולם הנה ציוו חז"ל חרוס"ת למצוה ובהגיע האדם לזאת המעלה הנה יתבונן הענין היותר גדול הוא עבודה שלימה ותמה כברא דאשתדל וכו' ומן השמים יעזרוהו בין והתבונן:

פרק יא

מל"ת יא **שלא ימצא חמץ ברשות ישראל כל ז' ימי הפסח**

חלק המעשה

(א) מצוה י"א מל"ת שלא ימצא חמץ ברשות ישראל כל ז' ימי הפסח. המניח חמץ בביתו בפסח כגון שחימץ עיסה בפסח והניחה בביתו או שקנה חמץ והצניעה בביתו או ברשותו או באיזה מקים לוקה (שתים על לא יראה שבסי' ך' ועל לא ימצא שבכאן) שעשה מעשה אבל הניח חמץ בפסח מקודם הפסח שלא ביערו (ולא ביטלו) עובר בשני לאוין הנ"ל אבל אינו לוקה שאין בו מעשה:

ב חמץ של הקדש אינו עובר עליו:

ג חמץ של גוי אם הוא חייב באחריותו עובר עליו ואם אינו חייב באחריותו אינו עובר. ואם אינו חייב באחריותו מן הדין אבל יודע שהגוי אלם ויכפהו לשלם אם יאבד או יגנבוהו מחוייב לבערו ועובר עליו אם אינו מבערו כדאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא וכו':

ד חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מד"ס משום קנס ואפילו שכח בשוגג לבער ואפילו ביטל החמץ אבל אם נתערב חמץ שעבר עליו הפסח לאחר הפסח אינו איסר תערובתו:

חלק הדיבור

(א) ללמוד משפטי המצוה כל אחד כפי שכלו בש"ס ופוסקים ולהמציא בשכלו הלכות מחודשות כיד י"י הטובה עליו ולכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד:

ב מה שנוהגין למכור החמץ לנכרי עני שאין לו כלום קורא ע"ז תגר גאון א' מגאוני הזמן בספרו מקור חיים על ה' פסח ואמר טעם לשבח כיון דהגוי עני ואפילו יאבד החמץ בודאי לא ישלם אין לך אלמות גדול מזה. וכיון שהחמץ הוא בביתו של ישראל הגם דלא קיבל הישראל אחריות אעפי"כ זה מיקרי כגוי אלם שיכפהו לשלם היינו שיהי' ההיזק של ישראל. ע"כ צריך למכור לו גם החדר שהחמץ מונח בתוכו ומיקרי מקבל אחריות חמצו של נכרי בביתו של נכרי שזה מותר עיי"ש בספרו ותבין. והדין עמו לדעתי הקלוש' וכן דרישנא לה בפרקא:

ג הא ודאי מי שיש לו בית מושכר סגי בשכירות החדר לגוי כיון שלא נשאר לו שום זכות בהבית הלז לא מיקרי רשותו כלל עיי"ש כ"ז ונ"ל אפי' הבית הוא של ישראל כיון שהמוכר החמץ עם שכירת הבית לא נשאר לו שום זכות בהבית והישראל המשכיר אשר הבית שלו אינו עובר על החמץ שלא הי' החייץ שלו מעולם. ועוד נ"ל דצריך לדקדק

להשכיר לגוי דוקא לכל הזמן שהבית מושכר לו מהמשכיר. דאם משכיר רק לימי החג א"כ שוב נק' הבית מוחזק שלו והוה כמקבל אחריות בביתו כיון שהגוי עני ומיקרי כאלם ועוד נדבר חזה לקמן אי"ה:

ד אפילו אם מוכר החמץ לגוי עשיר אם אינו מוכר לו החדר רק משכיר לא יעשה כן בע"פ דהוה כמשכיר ביתו לגוי ליתן בתוכו חמץ דזה אסור בערב פסח רק ישכיר יום אחד קודם ע"פ נ"ל:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה זו לצאת י"ח המנוה של תורה. וכבר כתבנו אופני קיום מצות ל"ת דרוש נא בהקדמה את אשר כתבנו שם אין מן הצורך לכפול:

ב רמז המצוה והטעם שיש בה נ"ל עפ"י אשר כתבנו כי ענין החמ"ץ רמז לגיאות וגאון (דמיון החמץ שמגביה א"ע יותר ממה שנתן בה העושה קמח ומים) ובאת המצוה שלא ימצא אפילו ברשותו להורות הרמז דהנה יש לך אדם שאינו מתנהג בגלוי בגאות ואדרבא מראה א"ע כנמוכי רוח ומיטיב עם כ"א. ובקרבו ישים ארבו (והוא רמות רוחא יתירא שלדעתו יש בו כל המעלות ואפי' מדת ענוה ע"כ מתנהג אצל ב"א בעניות ושפלות) הנה לזאת באת אזהרה שלא ימצא אפילו ברשותו הגם שלא יהנה ממנו כי ע"ז נאמר ורם לבבך ושכחת וכו' וזה בא ברמז המצוה בזמן היציאה ממצרים כי אז הודיע הש"י גבורותיו אשר הוא משיב גמול על גאים והוא גאות לובש אבל זה הרמז מצוה עלינו בכל עת ובכ"מ ובכ"ז לשרש אחר מדות הגאות לבלי השאיר שורש וענף:

ג ע"כ בהתבונן האדם במצוה הזאת ובפרט בעת מצוא זמן המצוה בפועל ישוב אל י"י על רום לבבו וזדון לבו אשר חלף ועבר עליו. מיום היותו ויחשוב ברוממותו ית' וישפיל א"ע לנגד י"י ית' וישוב על העבר אשר השתמש בשרביטו של מלך כי י"י מלך גאות לבש ויקבל ע"ע על העתיד וכו' המשכיל יתבונן (הג"ה וזה אשר פירשנו מאמר חז"ל כל המתייהר כאילו בא על עריות כולן כי ענין עריות הוא ג"כ משתמש בשרביטו של מלך כנודע מעסק היחודים בעולמות עליונים וכן כל המתיהר משתמש בשרביטו של מלך ע"כ כל המתייהר כאילו בא על כל העריות במ"א הארכנו בזה ובכאן עח לקצר. ע"כ הג"ה:):

ד עוד אני מדבר בטעם חמץ ומצה שכתבנו לעיל בענין חטא האדם בעה"ד טו"ר ותיקונו הנה תבין אשר רמ"ז החמ"ץ הרומז לדעת הרע לא ימצא ברשות ישראל וחלילה לחקור בחקירות ודעות כוזבות (אפי' בדרך השילוח) רק תמים תהיה עם י"י אלקיך בתכלית הפשיטות ושלימות בהתבוננות חלקי התורה ומצותי' וכמ"ש רבא אנן דסגינן בתמימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם וכאשר באנו לדבר מזה תדע ידידי מזה להרחיק הפלסופיא

לבל נגיע בקצה המשענת הקנה הרצוץ הלזה והנה ארמוז לך ותבין כאשר יבא הפלוסיף לחקור על מציאת הבורא והנה יבא בחקירתו לחקור אם הוא נמצא וכן יצייר ח"ו ההיפך (כדר' החוק' החוק' בכל חלקי הסותר הנה כאשר חוקר בצד המציאות מטה דעתו לדעת הטוב הנה לזה מיקרי דעת הטוב וכאשר יצייר ההיפך הגם שיסתור זה הדעת (בדחיית השכל) עכ"פ בחקירתו לפי שעה הוא מטה דעתו לדעת הרע א"כ החקירה מיקרי עץ הדעת טוב ורע (וזה דמיון החטא של אדה"ר ונצטוינו לתקן ע"י התורה תמים תהי' עם י"י אלקיך בלא שום חקירה ובלא ספק כרגע ח"ו) ואל תבקש לדחות בהיותך מבהל ברוחך לומר משל כת הקודמים הוא היינו חסידים הראשונים כגון החסיד בעל תו"ה ורבינו סעדי' גאון ושאר כת הקודמים תדע עפ"י פשוטו כי זה הי' מן הצורך להם להשיב להאפיקורסים בויכוחים שהי' להם בימים הקדמונים ועוד יש בידי חבילות חבילות לתרץ ענייני כת הקודמים להיו' אז באלף הה' בסוד עולם התוהו וגם מחמת דוחק הגלות והפיזור לא הי' באפשרי להם לחכמי הדור להטעים להמון עם ענייני האלוקית ולהרחיק ההגשמה מבלי הלבישם העניינים בחקירות צריכין לזה למען יתרצו בתורה ובעבודה והי' הדבר הזה להם כעת לעשות לי"י וכו' וכאשר תעמיק עוד בנסתרות לי"י אלקינו תתבונן מ"ש החסיד מהר"י יעב"ץ שהי' בדורות השמד והעיד שראה כל אותן החוקרים אשר העמידו אמונתם על חקירות השכל המירו כבודם בלא יועיל ביום הזעם ונשים וקלי הדעת אשר כל אמונתם בשמיעה ובקבלה ירושה מאבותינו עמדו בנסיון ונבחנו בצרוף וקדשו שמו הגדול והנורא ירא י"י וישפוט ואמרתי אני בעניי לקרב הדבר אל השכל דמי שאמונתו בא לו מדרך חקירות שכל אנושי הנה השכל אנושי הוא בעל סוף וגבול הנה יוכל להיות גם לאמונתו גבול כשיבא לו איזה מניעה ומוצ' כיוצא משא"כ מי שאמונתו הוא מדרך הקבלה והיא ירושה מאבותינו ובפרט מאברהם אשר הבטיחו יוצרינו ית"ש וכתב עליו בתורה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך י"י הנה לא נאמר למען אשר יצוה את בניו אשר ישמרו דרך י"י דאז הי' שיעור הכתוב שהוא יצוה אותם שישמרו ומדכתיב ושמרו היא הבטחה כאשר הוא יצוה את בניו והמה ודאי אשר ישמרו כי תספיק להם ביותר הקבלה וז"ש הוא ית' כי ידעתיו אני השפעתי בו הדעת והוא ישפיע לבניו בציוויו הנה ישפיע הדעת שלו לבניו וכן דור אחר דור כולם תלוים בקבלתם מדעת הראשון שנתן הש"י לאברהם ואותו הדעת הוא מא"ס ב"ה ע"כ מי שמאמין מצד הקבלה מהאבות ומסגי בתמימות א"ס לאמונתו אפילו ירצו כל המונעים שבעולם למונעו מהאמונה לא יאבה להם ולא ישמע עליהם וכאשר תבא בסוד חכמי האמת תבין כי התבוננות שנגמר לאדם מצד חקירתו הוא כמו

ראות העין שראה הדבר בעיניו כיון שעמד עליו מצד החקירה במופת א"כ הוה כרו שראה הדבר הזה (וכמ"ש בגמ' רואה אני את דברי אדמון) והדבר שהוא בקבלה נק' שמיעת האזן ששמע באזניו מה שספרו לו ועתה עשה אזנך כאפרכסת ושמע דבר חכמה כאשר ידע' בגבהי מרומים בנסתרות לה' אלקינו בחי' אז"ן אין בו שבירה משא"כ בחי' עינים הי' בו שבירה ע"כ מי שאמונתו מצד החקירה דזה מיקרי ראיי' יגיע לו שבירה לאמונתו ויפול מאמונתו משא"כ מי שאמונתו מצד שמיעת האז"ן אין בו שבירה וז"ס שמעו ותחי נפשיכם דבשמיעה אין שבירה ומיתה כנודע להבאים בסוד י"י ומעתה תבין להיות באלף החמישי רוב הנשמות מעולם התהו ע"כ הגדולים אשר היו בארץ בימים ההם הוצרכו לקרב את העם אל התורה ע"י אמונה בחקירות שהוא בחי' ראיית העין משא"כ בזה"ז כאשר האיר השי"ת לנו אור שבעת הימים מזמן האריז"ל נשמות של עולם התיקון עיקר אמונתינו מחוייב להיות מצד השמיעה באזן היא הקבלה ותעמוד לעד ועד כה הגיעי דברינו להשכילך בינה מעט למה הי' כמה מחכמי הדורות עוסקים בזה הראיתיך מעט קוטן כוונתם לשם שמים עת לעשות לי"י וכו'. (הג"ה (ותדע עוד מ"ש החסיד בעל חו"ה שהחקירה בענין הזה מ"ע בתורה וידעת היום והשבות אל וכו' הנה לעת כזאת קיום המ"ע הוא ע"י ידיעת חכמת האמת אזי תקבע אמונת אומן בלבנו אמיתיית מציאות ית"ש כי החכמה הזאת היא עיקר תורתינו והבטיחנו יוצרנו ית"ש שע"י התורה נדע את אלקי עולם ב"ה וב"ש אמונת אומן והרב החסיד הנ"ל הפליא לדבר בכוונתו לש"ש בזמנו ובמקומו אל תקוה ממני לבאר יותר ובסמוך אבאר לך לדעתי דעת הרמב"ם בזה ואתה תבין):) ואעפ"כ כמה וכמה מהקנאים לקנאת תורתינו (גם בדורות הראשונים הרעישו ארץ ומלאה להרחיק את נפשות ישראל מזה פוק חזי בתשובת הרשב"א אשר הבדיל מהקהל הגולה מדינה שלימה עבור זה הענין ופוק חזי מ"ש זה סמוך לדורותינו (קרוב לשלש מאות שנה) הגאון מהרש"ל בתשובותיו להגאון מהרמ"א איך האריך מאד להוכיח להגאון מהרמ"א על אשר הביא בדבריו איזה ראי' (לביאור תיבה אחת) מספרי ארסטו והגאון מהרמ"א כמה התנצל א"ע על הדבר ואנן מה נענה אבתרי' בדורותינו אלה אשר הרשעים הללו פרקו עול התורה והמצות לגמרי והמה בוזים על דברי חכמינו והן המה כתות המינים והמוסרים והאפקורסים וקיימין על ישראל בכלי חמס ובהפקרא ניחא להם למען ספות הרוה את הצמאה. לא יאבה י"י סלוח להם ויהי' לחרפות ויקח מהם קללה לדור אחרון איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות כחלום מהקיץ י"י בעיר צלמם תבזה. יתחמץ לבבי בראותי בתיהם שלום מפחד וקנא קנאתי לי"י ולתורתו ולמצותיו וכל התנאים ואמוראים יליצו טוב בעדינו אשר נזכה במהרה לראות נקמות בהם ובכל הנלוים אליהם לרעה אל תופע עליהם נהורא וכהמס

דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה וכל מי שרוצה להכנים צווארו בעול התורה ומצוה ועבודת אמת לא יאמין בשוא נתעה כמלא נימא והרחק ירחיק א"ע מהם ומספריהם ספרי המינים אפילו בדבר שאינו נוגע לענייני הדת ומתלא אמרין לצרעה לא מדובשך ולא מעקצך ולא יהי' להם שם ושארית בבני יעקב ואסורין במשהו וכבר הזהיר המלך החכם אל תקרב אל פתח ביתה. וחלילה להתערב עם האנשים האלה הפוקרים. במאכל ומשתה וחיתון כי ראיתי רובם ככולם פוקרים גמורים פתם פת כותי ומאכלם בשר חזיר יעל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב וכו' כי בניהם ובנותיהם בחזקת בני הנדה ובאפשר מדביקין מטותיהם זה לזה כי ראיתי שהם חשודים על כל התורה וחלק משמן חכם ואחריתם מרה כלענה ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו הן המה הי' בעוכרינו בגלות המר הלז הג"ה (ותדע אשר המה אינם נכנסים עמנו בגדר הערבות כיון שאינם מאמינים בתורה ומצותי' המה כגוים גמורים) וב"ב יסיר הש"י בדילינו ויקרא אותנו לעיר הצדק קרי' נאמנה ותדע בכלל הדעת הרע הזה הוא לימוד לשון נכריות הנהוג בעוה"ר אצל כת הרשעים האלו זה פורה ראש ולענה הנה תראה (הג"ה שמעתי מגדול אחד שיש בידו קבלה כשיש בבית איזה ספר מספרי המינים הללו אסור לספר ד"ת כי היא פ"ז ממש וע"ז היא כמו צואה צא תאחר לו ומסתבר' הוא וכתות הרשעים האלה מחברים בזמנינו כמה וכמה ספרים ובאים בחלקלקות לשונם להסית המון העם להפר התורה והמון עם אינם יודעים הדבר ובראותם הספרים ביופי הכתיבה וקשירה לוקחים הספרים ההם ולומדים בהם לעתות הפנאי ונלכדים ברשת זו טמנו להם ויש ת"י כמה וכמה ספרים מספרי העכו"ם כגון חיבור פעדא"ן וכיוצא ומתפארים בהם ביותר שמדבר (הפעדא"ן) מהשארת הנפש מי האמין לשמועתינו ואנחנו עם י"י אלה אשר קבלנו תורתו ית"ש נלמוד דעת השארת נפש מגוי אמגושי ודבר אחד מדברי חכמינו באיזה ספר קטן שחיברו יספיק ביותר מכל דברי המון עריצים הרשעי' אך הוא אשר ערב להם לחם שקר ע"כ בילדי נכרים ישפיקו ע"כ אני אומר מהראוי לחכמי הדור ללמוד להמון עם ולגזור עליהם לבל יקנו ספרים חדשים מקרוב באו רק ספרים המפורסמים מקדמונים ועל ספרים חדשים ישאלו את פי מבין בחכמת התורה אם הם כשרים לבא בקהל י"י וכתורה יעשו:) פיתויי הנחש הקדמוני לעה"ד הי' בהכנס בדברים אף כי אמר אלקים לא תאכלו וכו' וכאשר הרבתה האשה להשיב על דבריו אירע מה שאירע מזה הענין למדנו דעת לבל לנגוע בקצה דבריהם ולבל להעלות לשונם וכתבם במו פינו וידינו ויש בידינו רמזים הרבה בתורה מענייניים הללו נכתבים אצלינו במ"א לא יסתפק בהם רק הנפרד לתאוות והפורק עול. ועל כל אופני העניינים האלה בא הרמז במצות לא ימצא חמץ ברשותינו:

ה המשכיל על דבר בהתבוננו במצוה הלזו יחפש בגנזי לבבו ומעשיו אם יש בידו ח"ו איזה שמץ חמץ משהו הסר יסור מביתו ומרשותו אפילו איזה מנהג ואיזה לשון ואיזה

מלבוש הנהוג באנשי שחץ הדוברים בגאו' ויחקור באנשי ביתו אם יש ח"ו בם איזה שמץ דבר מזה הרחק ירחיקם מזה וידריכם במוסר התורה ויקבל ע"ע ועל זרעו להיות מעבדי וי' ועבדי תור' ועבדי ישראל בין והתבונן:

1 הרמב"ם ז"ל התחיל ספרו ספר המדע יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי' וכו'. הנה הגם שרצ' מרן הרמב"ם ז"ל לרמוז בתחלת ספרו השם הנכבד בר"ת כאשר כתב המפרש עכ"ז יש להתבונן בכוונתו למה כתב ועמוד החכמו"ת חכמות מאי בעי הכא הלא כוונת ספרו לבאר דיני התור' ולא חכמות וה"ל לומר ועמוד התור' או ועמוד הדת אך הוא לדעתי דבר גדול משמיענו הרב הגדול הגם שחכמה גדולה הוא להמציא בשכלו מציאות הש"ס במופת וכן שאר עיקרי הדת עכ"ז עמוד ויסוד החכמות לידע באמונ' הקבלה המסור' לנו מפי אבותינו ונביאינו ובאמונת תורתינו המאמיתת מציאת הבורא וחידוש העולם אשר המציא היוצר כל יש מאין כי זה כל איש ישראלי להאמין אמונת אומן מבלי חקיר' וחקיר' הפלסופו' הוא בחי' עה"ד טו"ר כרש"ל וזה אסור לאיש הישראלי אשר עמדו רגלי אבותיו על הר סיני וחי שהיא באמת מזרע ישראל (ולא מהערב רב העמלקי' והגבעונים) לא יסתפק בעיקרי האמונה כי זה ירוש' לנו מאבותינו מבלי חקיר' רק ירוש' בטבע כמ"ש הש"י על אברהם כי ידעתיו למען וכו' וכמש"ל והנני אומר לך ידיד הקורא אם יפתוך חטאים לחקור בחקירות פלסופיות ולבלות הזמן בזה אל תאבה רק סיב ותבלה זמניך בתורת יי ובמצותיו ובהויות דאביי ורבא אשר בהן הצלחת הנפש להטותה לתחי' בזה ובבא ואל ישיאך לבך בראותך כמה מהקדמונים אשר הלכו בזה הדרך כגון ר"ם גאון בספרו אמונת ודעות והחסיד בעל חו"ה והרב הגדול בספרו המורה תדע ידידי שגם זה לא עשו רק להשיב תשוב' להאפקורסים שבימיהם וכו' וכמש"ל אבל לא עשו זה להעמיד בלבבם בעצמם אמיתיות יסודי הדת כי ביותר היא יתד בל תמוט האמונה לאיש הישראלי בקבל' מהאמונ' פ"י החקיר' וכמה שחק ורגז על החוקרים. החסיד הקדוש מהר"י יעב"ץ בספרו אור החיים והעיד החסיד הנ"ל אשר ראה בדורו של שמד וכו' כמש"ל והטעם שאמרנו לזה ג"כ כתבנו לעיל עיי"ש ואם תרצ' לרוות צמאונך עוד עיין בהקדמת הרב חס"ל הפליא שם לדבר במשלו הצח עיי"ש ובספר החיים ובספר הרב הגדול בעל גו"א ותדע ידידי אשר רוב האנשים הפוקרים האל' רובם ככולם בזמנינו אשר חשבו לילך בדרכי חקירות הפלסופיא הן המה היו במורדי אור התור' ונתפקרו ברוב מצות התורה ובכל דברי חז"ל בני אל תלך בדרך אתם ואל תישא ותתן עמהם ומקירות לבי אני אומר אשר פתם פת כותי ובישולם מרק פיגולי' ובשר חזיר ועל בנותיה' הוא אומר וכו' ידידי אל תקרב אל פתח ביתם

והרחק את בניך בילדותם מצפצופיה' והגיוניה' ותדע כי זה גמר הבירור קרוב לימו' המשיח אשר הש"י הבטיחנו וברותי מכם האנשים המורדים והפושעים בי והמה יהיו לחרפות ולדראון עולם וימותו בט"ו יום ימי אפילה כמבואר בזהר אחרי הדברים והאמת הנ"ל אזי אמרתי הנה הרב הגדול הרמב"ם הגם שהפליא לדבר גם בחכמת הפלסופיא כ"ז עשה לתשובת המיני' ומטעמים שכתבתי לעיל אבל בספרו הלז שהכינו וגם יסדו לדיני התורה הישראלית פתח דבריו יאיר יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי וכו' היינו עיקר החכמ' היא רק לידע בידיעה אמונת אומן ולא צוה בדבריו לחקור ולעמוד על הידיע' רק לידע היינו בקבל' אמיתיית אמונת אומן בלב המאמין והוא חכמ' נפלא' שאז תהי' האמונ' מבלי סוף וכמש"ל:

ז ותתבונן עוד אשר רוח יי' דבר בו במר"ן הרמב"ם ז"ל שכתב יסוד היסודות ועמוד החכמות כי הנה יציבא מלתא גם לפי הקבלה הקדוש' בקדושת הספירות אשר ספירת החכמ' מאין תמצא היינו הכתר הנק' אין והנ' חכמה (באדם נק מה שמקבל השכל בעמדו על המחקר ואמונ' נק' למעלה מן החכמ' היינו דבר שלא יעמוד עליו במחקר העיון במושכל החכמ' ויקבלהו בדרך האמונ' הנה דבר כזה כיון שהוא למעלה מן החכמה זה שמו אשר יקראו לו בחי' כת"ר (ע"כ אנחנו אומרים בקדושה כתר יתנו לך וכו' היינו אמונ' למעלה מן החכמה היא בחי' כתר) הנה הופיע רוה"ק על רבינו וזכה לכתוב יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע וכו' היינו שלא לחקור רק לידע בדרך אמונה והוא עמוד לחכמה כי החכמה מאין תמצא:

ח והנה דהע"ה צוה לשלמ' בנו ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם וכו' כי כל לבבות דורש יי' וכו' הנה אכ"מ להאריך בדקדוקים ממוצא דבר תשכיל ותדע דהנה באמרינו תיבת אלקינו יובן למשכיל היינו אלקים אשר השגנו בעצמינו בשכלינו אשר הוא אלקים ואלקי אבותינו הוא השגת אלקותו מדרך קבל' מאבותינו הנה אמר דוד ואתה שלמ' בני הגם שאתה שלמ' מלא וגדוש מושלם בכל מיני חכמות עכ"ז דע את אלקי אביך היינו רק השגת אלקותו מדרך הקבלה באמונה שלימה ועבדהו בלב שלם כי בחקיר' אין זה עבוד' בלב שלם כאשר רמזנו שצריך להטות העיון המחשב' בחקיר' לטוב ולהפכו א"כ בשעת העיון עכ"פ אין זה לבב שלם הבן הענין והתבונן אמרו כי כל לבבות דורש יי' ויונעם לך אם יש לך לב משכיל ידידי תנשק את עפר רגלי החכמים מקבלי האמת ותצליח את דרכיך והש"י יאיר עיניך בתורתו ועבודתו והמטים עקלקלותם יוליכם יי' את פועלי האון ושלום על ישראל:

ט עפ"י הדברים האלה הנני אומר ברמז המצוה. א חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנא' מדברי סופרים רמזו מי שלמד איזה ענין מספריהם הגם שבעזה"י לא נתפעל או מי שלמד לשונם ונסוג אחור וקיבל עול תור' ועבודה זה מיקרי שעבר עליו הפסח היינו שעבר עליו רוח טהר' באמונת אומן התיר' אשר הוא רמז הפסח שבז' דוקא הותר לדבר (פסח הוא פ"ה ס"ח כמ"ש האריז"ל) ודברת בם כתיב ולא בדברים בטלים הנה יאסור לעצמו בהנא' כל אותה החכמה שקדמה מהחכמות החיצוניות ולא יעשה אותה אפילו קרדום לחתוך בה להמציא פרנסתו. ב חמץ שעבר עליו הפסח ע"י תערובות בהיתר מותר היינו כמ"ש הרחב"ם שלקח אותן החכמו' לרקחו' ולטבחו' ולאופו' להראות יופי בת המלך היינו שהשתמ' בהן בדבר הצריך אל התור' להבין דברי תור' אשר כל החכמות משמשים אלי' ועובדין עבודתה. ג חמץ של הקדש אינו עובר עליו הנה הוא רמז לדברי הקדושים אשר בארץ כגון חקירות בעל חו"ה בענייני האמונ' וחקירת הגאון ר"ס באמונות ודעות כי היתה כוונתם לש"ש ובודאי דבריהם לא יסכנו נפש ודבר שנצטערו בו אותן הצדיקים לא יכשלו בהם התמימים (הגם שדעתי בזה מי שחננו הש"י בחכמת האמת א"צ לזה כלל ובפרט בדורותינו וגם חי שאין לו ידיע' בחכמת האמת דעתי לאסור להמון עם בדורותינו העיון בחקירת האמונ' להיות הרשעים הפוקרים עתקו גם גברו חיל הנה יש התגברות חלק הרע מעה"ד טו"ר בעולם בעוה"ר והחקיר' בעצמ' היא בחי' עה"ד עכ"ז כיון שהקדישים הללו עשו לש"ש כמש"ל און לחוש כ"כ להפסד בעסוק האדם בדבריהם זה מה שנ"ל). ד חמץ של עכו"ם אינו עובר עליו היינו אם יצטרך לעסוק בחקיר' לעכו"ם אפיקורס לפי שעה אינו עובר עליו ומותר לדבר בחקיר' להטות הדעת בשני הצדדים בכדי להעמיד האמת על מכונו ודי בזה:

פרק יב

מל"ת יב **שלא לאכול תערובת חמץ בפסח**

חלק המעשה

(א) מצוה י"ב (הג"ה י"ב שבטי ישורון נגד י"ב גבולי אלכסון בלי שום תערובות חמץ כי יעקב מטתו שלימה:) מל"ת שלא לאכול תערובת חמץ בפסח כמצו' הזא' ממנין תרי"ג לדעת הרמב"ם וסייעתו אבל לדעת הרמב"ן וסייעתו אין איסור אכילת תערובת חמץ ממנין תרי"ג רק נכלל במצוה י"ט שיבואר להלן אי"ה ומוקים פסוק זה בנתחמץ מחמת דבר אחר וגם זה לא מנה ללאו בפ"ע להיו' נחשב ממנין תרי"ג רק נכלל ג"כ בלאו דאכילת חמץ אבל כ"ע מודי' דאיסור אכילת תערובות חמץ הוא מדאורייתא:

ב איסור אכילת תערובת חמץ הוא בין נתערב במינו או שלא במינו:

ג אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת פרס לוקה ואין בו כרת ואם אין בו כזית בכדי אכילת פרס מכין אותו מכת מרדות (מדבריהם):

ד חז"ל אסרו תערובת חמץ במשהו ולא אסרו במשהו רק אם נתערב בפסח אבל אם נתערב קודם הפסח אפילו בע"פ משפת איסורו ואילך אם אין החמץ בעין בתוכו בפסח בטל בס' כמו שאר איסורין אבל אם החמץ בעין בתוכו בפסח אוסר בפסח במשהו ואסרו במשהו אפי' בהנא' גם כל הכלים שנתבשל בהם תערובת משהו חמץ אסרו אבל א"צ הגעל' ושביר' רק מותר להצניעם ולהשתמש בהם לאחר הפסח:

חלק הדיבור

(א) הוא כמ"ש לעיין בכל פרטי דינים כפי רוחב שכלו ויחדש דינים להלכה כ"א כפי רוחב שכלו וכמ"ש כמה פעמים:

ב אם עבר והשהה תערובת חמץ משהו עד לאחר הפסח חותר:

ג אם נתערב תערובת חמץ במשהו בחול ביום אחרון של פסח שהוא מדרבנן מותר להשהותו לכתחילה עד הלילה ולאכלו:

ד וכל דבר שאדם עושה מצד החומרא יותר משורת הדין מהראוי שלא להחזיק בחומר' הזו ביו' אחרון של פסח דכיון שנוהג החומרא הזו גם ביום אחרון א"כ מחזיק הדבר לחמץ גמור ולא ניחא להו למרייהו (דישראל) דלימרו הכי:

חלק המחשבה

(א) בודאי צריך לכוין במניעה לקיים אזהרת בוראו (להרמב"ם יכוין לקיים ל"ת ממנין תרי"ג כל מחמצת לא תאכלו ולרמב"ן נכלל סתם בלאו דלא יאכל חמץ) וכבר נאמר ונשנה האיך מיקרי קיום לל"ת דרשהו משם:

ב טעם המצוה לפי מ"ש רמז החמץ לעיל הן לענין הגאות הן לענין עה"ד טו"ר שנכלל בזה כל העניינים שבעולם לטוב ולהפכו והמצ"ה הוא דבר פשוט כאשר עשאו העושה (כמו שהאלקים פשה את האדם ישר) הנה כאשר תתבונן בהדברים הדק היטב בקל יוכל המשכיל להתבונן טעם במצוה הזאת והוא שהזהירה התורה אפילו מתערובת חמץ היינו לרמז אפילו יפשה האדם כל ענייניו לש"ש אבל ישתף ח"ו ש"ש ודבר אחר היינו שיעלה בדעתו בעת התורה והמצות שעושה ג"כ בעבור השבח וכבוד או בעבור ממון וכיוצא יהי' מה שיהי' (ואינו מייחד המעשה לשמו ית' דייקא) הנה הוא שיתוף הנסתר עובד בשיתוף וזה בכלל האיסור בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה בלתי לי"י לבדו עיין נא בחו"ה שער יחוד המעשה ענין עבודה בשיתוף אשר הוא גורע ענייניו

יותר מהעובד הצלמים ח"ו. א' כי עובד הצלמים בזמן שאין חזון הנבואה אינו מוזהר ע"י נביא שיברר אצלו הפסד מעשהו אבל החונף העובד בשיתוף הנסתר למען שבח וכבוד וכיוצא הנה הוא קיבל התורה וכבר הוזהר אנכי י"י אלקיך לא יהי' לך אלקים אחרים והנה הוא עובד דבר אחר היינו לאדם או לממון או לתאו'. ב' כי העובד הצלמי' עובד עץ ואבן וכסף וזהב והדבר הנעבד לא המרה את האלקים משא"כ העובד בשיתוף הנסתר הנה הוא עובד לפעמים לאדם אשר אותו האדם בודאי המרה את בוראו א אדם אין צדיק בארץ וכו'. ג' כי עובד הצלמים עובד דבר אחד בלבד משא"כ החונף העובד בשיתוף אין תכלית לנעבדיו. ד' כי העובד הצלמים אין עניינו נסתר מבני אדם כל העולם יודעין שאינו עובד את הש"י משא"כ העובד בחונף בני אדם סוברים שהוא עובד את הש"י ובוטחים בו ומכבדים אותו בעבור עבודתו הנה תראה שעבודה כזו מעורבת היא ע"ז ממש וגרוע יותר ח"ו:

ג המשכיל כאשר ישים זאת אל לבו בהתבוננו במצוה הזאת ייראו ויפחד מפני פחד י"י ומהדר גאונו אשר ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם אפילו במעשה התורה ומצות אם הם עשויים לשמו ית' לעבדו בלב שלם או אם מכוין בעבודתו בתורה ומצות לשם דבר אחר ואפשר ויכול להיות ח"ו שבציצית ותפילין עבד ע"ז אוי לנו מיום התוכחה המשכיל כאשר יתבונן בזה ישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"פ על העתיד לייחד המעשה לשמו ית' בלתי לי"י לבדו:

ד קבלתי מרבותי שלדבר הזה מהני מסירת מודעה קודם העבוד' אפילו בינו לבין עצמו יאמר לפני בוראו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך דייקא ובאפשר באמצע העבודה יפתני יצרי הרע ויפול במחשבתי איזה מחשבה אחרת לעבוד העבודה באיזה פני'. הנני מבטל אותה המחשבה והרהור ורעותא דלבא כי רצוני באמת עצור בעצמותי ודבוק במחשבתי לעבוד עבודה שלימ' בלתי לי"י לבדו:

ה תתבונן לפי הטעם שכתבנו במצוה הזאת מל"ת ליזהר מתערובת חמץ הן אמת שנצטוינו במצוה הזאת בפת צאתנו מארץ מצרים מיצר ים והוא פת קבלת מלכותו ואדנותו ואז הופיענו כי לו לבדו יאת' העבודה מעבדיו כאשר אמר בתורה כי לי ב"י עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מאמ"צ ע"כ חלילה לשתף דבר אחר בעבודתו ית"ש והנה נצטוינו במצוה המעשיות הזאת בעת היציא' אבל רמז המצוה נוהג בכל עת ובכ"מ ובכ"ז:

יא הנה חכמים הגידו ואסרו תערובות אפילו משהו (יכוין לקיים לא תסור וכו') המשכיל על דבר בדברינו הנ"ל יבין אשר חכמתם עמדה להם לאסור תערובו' אפילו במשהו ודעת לנבון נקל:

פרק יג

מל"ת יג **שלא להאכיל בשר הפסח למומר ומל"ת יד שלא להאכילו לגר תושב**:

חלק המעשה:

(א) מצוה י"ג (הגה מצוה י"ג אסור להאכיל למומר על שבגד בה' אח"ד:) מל"ת שלא להאכיל בשר הפסח לישראל מומר לע"ז. ומצוה י"ד (הגה י"ד דרגין אשר יש לשם מגע עכו"ם היינו עשר ספירות דעשי' וד' אחרונות דיצירה ועבר ה' לנגוף את מצרים וכו' ופסח י"י על הפתח הרי זה נגוף למצרים ורפוא לישראל כי הגילוי שכינה היא מהארת יובל העליון (גאולה לחירות) ושם אין מגע עכו"ם. ולזכר זה נצטוינו בבשר הפסח שלא יוציא חוץ לחבורה מקום החיבור תרין ריעין דלא מתפרשין שם י"ה. (שייך למצוה ט"ו דוק היטב:) שלא להאכילו ולעכו"ם ולגר תושב הלאוין הללו הם על המאכיל שעובר בלאו אם מאכילם. דאיך אפשר שיהיו הלאוין הללו על האוכל והרי אינם בני מצות:

ב אין לוקין על לאו זה חלקות רק מכח מרדות:

ג גר תושב היינו שקיבל עליו ז' מצות ואינו עובר ע"ז:

ד נ"ל באפשר דאסיר להאכיל דוקא למומר היינו שעבד ע"ז ג"פ אבל לא בעבד פעם אחת דרך מקרה ואפשר בע"ז אפילו בפעם אחת נעשה מומר וצריך עיון.

חלק הדיבור

(א) ראוי לעסוק במשפטי המצות לחדש חידושי הלכות בהם כ"א כפי שכלו ובפרט בזה"ז שאינן נהוגות במעשה הדיבור והעיון יעמוד במקום המעשה וכמו שמבואר בדברינו כמה פעמים ונשלמה פרים שפתינו:

ב כבר קדם לנו אשר כלל הוא בידינו מוסר ומלשין דינו כמומר וכן האפיקורס (עמ"ש במצות מילה) והנה לפי מ"ש הפוסקים שלא יאמר יה"ר אחר פ' החטאת דילמא אינו מחוייב והוה כמקריב חולין בעזרה וכן לא יאמר הקרבנות של יחיד בשבת דקרבנות יחיד אינן קרבים בשבת. מכל אלה הדברים נשמע דהאמירה פ' הקרבנות היא כקרבן ממש א"כ גם בנידון זה נ"מ ג"כ לדידן דהאמירה פ' הפסח הוא כמו פסח ממש יזהר כל אדם ירא שמים שלא יהי' גרמא בדבר לומר עם מוסר ואפיקורס סדר קרבן פסח הנהוג לומר בע"פ ולא יושיט לו הספר לומר בו הסדר. אך שבתי וראיתי דלאמירת סדר הזביחה וההקרבה לא איכפת לן אבל לאמירת סדר אכילה בלילה (כמ"ש בס' מצית השם וכמו

שסדרתי לעיל) לא יאמרנו עם המוסר והאפיקורס (השכיחים בזה"ז ואינון קיימין כלי חמס על ישראל ורבים מהם מתחסדים) ולא יושיט לו הספר ולא יצווהו לומר הסדר דהוה כמאכיל מן הפסח למומר ומסתבר הוא:

ג מעין זה יש להחמיר שלא להאכילו על ידינו אפיקומן שהוא זכר לפסח הנאכל על השובע:

ד אפשר מדרבנן יש להחמיר באכילת הפסח שלא להאכילו למי שאמרו רז"ל שהוא כאלו עע"ז כגון כל הכועס כאילו עע"ז וביותר כל המשבר כלי בחמתו יהי' בעיניך כאלו עע"ז וכן כל המחליף ומשנה בדיבורו ומעיד עדות שקר דזה למדו בג"ש וג"ש הוא דאורייתא (אפשר לומר דלמדו הג"ש דרך אסמכתא אבל עכ"פ מדרבנן מיהא איתא וצ"ע אם יש להחמיר בזה באכילת הפסח וכן בזה"ז בנידון זה שכתבתי לעיל):

חלק המחשבה

(א) ודאי הי' צריך לכוון במניעה זאת ליזהר מזה מחמת גזירת היוצר וכעת באמירה ובלימוד ויכוין ויאמר כשיבנה ביהמ"ק יהי' זהיר בלאוין הללו בעבור גזירת היוצר:

ב טעמי המצות הללו דעת לנבון נקל בזוכרך את אשר כתבנו בטעם מצות אכילת הפסח להורות כי אנחנו למעלה מן הטבע של המזלות וגם כל העניינים הנהוגים בטבע כגון צורך אכילה ושתי' וכיוצא הוא למעלה מן הטבע אזי האדם הראוי לאכילת הפסח היינו שעניניו נהוגים למעלה מן הטבע גם בעסק הטבעיים שפוסק לא יחסר לו המזג רק הטבע משועבדת לצרכינו ולהנאתינו בהיותינו מתנהגים עפ"י התור' הנה כאשר אחד חב"י ינוד רגלו ח"ו מאמונת אלקי עולם הנה הוא נתין למקרי הטבע אין לו מבוא לאכול הפסח (והנה הוא כבר בז לדבר כיון שהוא פוקר ולא שייכת הציווי בו אבל הציווי עלינו שלא להאכילו) מכש"כ עכו"ם גמור כי לא עשה כן לכל גוי והנה שמץ ע"ז ישנו ח"ו בכל עביר' כי נוטה א"ע אל הקליפה אלקים אחרים ובפרט הכועס והמשנה בדיבורו ובפרט השובר כלי בחמתו כמ"ש בחלק הדבור וכן בעבוד' בשיתוף הנסתר (שכתבתי לעיל במצוה י"ב בחלק המחשב') בזוכרך הענין הנה בעוסקך במצוה הלזה תשתדל לשוב אל י"י על כל הנ"ל כדי שתהי' ראוי לאכילת הפסח ואז יחשב לך העסק כקרבן עצמו משא"כ כשהאדם ח"ו אינו ראוי ע"כ ישוב אל י"י וירחמהו ואל אלקינו כי ירב' לסלוח ויקבל ע"ע על העתיד:

פרק טו

מל"ת טו **שלא להוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה**

חלק המעשה

(א) מצוה ט"ו מל"ת שלא להוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה שיעור הוצאה להתחייב מלקות הוא בכזית דוקא אבל ודאי גם חצי שיעור אסור להוציא כמו כל האסורין שבתורה (ושיעור כזית הוא לדידן בכל מצות התורה כחצי ביצת תרנגולת):

ב אינו חייב מלקות עד שיעשה עקירה במקום חבורתו והנחה חוץ לחבורה שצריך עקירה והנחה כהוצאת שבת:

ג אפילו לא עשה הנחה כיון שהוציא האבר מן האגף ולחוץ נפסל האבר וצריך לשרפו:

ד אין אדם אחד רשאי לאכול בשתי חבורות:

חלק הדיבור

(א) ללמוד משפטי המצוה ובפרט שהיא מצוה שאינה נוהגת בזה"ז קיומה הוא בלמדו משפטי המצוה ובחדש בה איזה דין מחודש הפוך בה והפוך בה ותמצא טעם:

ב זה עשה עקירה וזה הנחה פטורים ממלקות כמו בשבת נ"ל וכן שנים שעשאוה כגון שהוציאו שניהם חתיכה בבת אחת:

ג הכניסו אחד כגון שכבר הי' מונח בחוץ והכניסו אחד מהן לפנים לאותה חבורה או אפילו לחבורה אחרת ר"ל דפטור דאינו דומה להכנסת שבת דכיון שיצא הבשר חוץ לחבורה נפסל ולא נק' עליו שוב שם פסח:

חלק המחשבה

(א) הא ודאי שהי' צריך לכוין במניע' זו שמונע א"ע מעשות כן בעבור גזירת היוצר וכן בזה"ז בעוסקו בלימוד המצו' יקבל ע"ע שבמהר' בימינו כאשר נזכ' לעשות הפסח ימנע א"ע מעשות זאת בעבור גזירת היוצר:

ב טעם למצוה כתב החינוך הוא זכרון לחירות כדרך מלכי הארץ שאינם שולחים מסעודותיהם מנותיהם החוצה להיות כי אין זה חידוש אצלם כי רגילים תמיד במעדני עולם משא"כ דלת עם הארץ כשיכינו בפעם מזומן ומיוחד איזה סעודה ישלחו מנותיהם גם לאוהביה' להיות הדבר חידוש אצלם (הג"ה ונ"ל דבזה הטעם תמצא טוב טעם למה תיקנו בפורים משלוח מנות איש לרעהו דהנה מש"ה לא תיקנו הלל בפורים דבשלמא ביצ"מ יצאו לחירות לגמרי ושפיר יצדק הללו עבדי י"י ולא עבדי פרעה משא"כ בפורים גם אחר הישוע' אכתי עבדי אחשורוש היו וכמ"ש בגמ' ובזה יונח דביצ"מ נצטוו שלא להוציא הבשר חוץ לחבור' להורות דכבר הם בני מלכים בפ"ע בלי שום שיעבוד ע"כ אין לשלוח המנות החוצ' כדרך המלכים וכמ"ש הרב בעל החינוך משא"כ בפורים לא הי' חירות רק ישוע' ואכתי נשארו עבדי): (אחשורוש והפלא השי"ת ניסיו גם בימי עניים ומרודם עם היות שעדיין הי' הסתר פנים עכ"ז הפליא ישועות ולא נתנם ביד אויב לזכר

זה ציוו חז"ל אדרבא לשלות מנות לאין נכון בכדי להורות הפלא הגדול שהי' נס גדול גם בימי עבדות והבן הענין ע"כ הג"ה):

ג והרב מהר"ם חאגיז כתב טעם לזכרון החפזון ממצרים כדרך הנחפז לדרכו שאין פנאי לקדש קרואים ולשליח מתנות מסעודתו למיודעיו (הג"ה גם לטעם הזה נמצא טוב טעם לשלות מנות בפורים להורות דשם הי' נוח מאויביהם כי איש לא עמך בפניהם כ' נפל פחדם על כל העמים והיתה הסעוד' בהשקט שלא בחפזון):

ד ואני הקטן אענה גם חלקי זכור הזכור את אשר כתבנו בטעם אכילת הפסח הוא להורו' שכל עסקינו בענייני העולם בטבע הוא ג"כ בהשגח' למעלה מן הטבע והטבע כפוף לנו ולהנהגתינו עפ"י התור' ובכל ענייני העולם לא עדיף המרב' ולא ימעיט המחסי' כי הכל בהשגחה ולא הי' רשות להאדם לעשות שום דבר מענייני העולם בטבע כגון מו"מ וכיוצא זולת שצוה השי"ת בתור' לעסוק בטבע והוא ישפיע בהשגחתו בטבע ענין הטוב והנאות לכל אדם והנה להיות שאין הדבר מפורש בתור' כמה יאכל האדם וכמה ישת' וכמה יישן וכמה יעסוק במו"מ וכמה ידבר וכמה יתלבש וכיצד יהי' מנהגו בכל ענייניו והזמן שיאכל ויעסוק במו"מ והזמן שיישן להיות שאין העניינים שוים בכל נפש בפלס ומאזני משפט לבל יצא מהגבול המוגבל לאיכות נפשו כל ימי היותו על האדמ' והנה תראה בטבע האכיל' אשר יש לך אדם שיצטרך בהכרח לאכול הרבה למלאות רעבונו ויש לך אדם שיספיק לו בטבע להשלים חסרון רעבונו חצי ליטרא ירק והנה אדם שיספיק לו המועט בטבעו וישתדל להרבות במזונו למלאות תאותו. הנה בעל תאוה יקרא לו יוצא מהגבול משא"כ הנצרך לריבוי מאכל בטבעו הגם שיאכל יותר מהנזכר לא יקרא לו יוצא מהגבול מזה המשל תקיש ותדון לכל שאר ענייני העולם מו"מ וכיוצא ולזה פ' קטנ' שכל גופי תור' תלויין בה בכל דרכיך דעהו והנה לזאת רבו הנהגת בני האדם בענייניהם אפילו אותם אשר קרבת אלקים יחפצון אין מנהג של זה דומה לחבירו בהנהגותיו והנה החונן לאדם דעת והמרחם על בריותיו שולח לנו למחי' בארץ בכל דור ודור נשמות כוללות כמה אלפים נשמות אשר יהי' הנשמה הכוללות מורה דרך להנשמות הנכללות עמה להנחותם במעגלי צדק כפי איכות נשמתם בכל ענייניהם וזה אשר תמצא בכל דור ודור חבורות חבורות אשר קרבת אלקים יחפצון ירוצון לשמוע ולקבל מוסר השכל מפי רבותיהם בכל מקום ומקום והנה הש"י הוא היודע הוא הנותן חשק בלב האיש הנלבב לקבל תורה מפי רב זה ומפי מור' זה ולא כן לב האיש האחר כי יותר יישר בעיניו הנהגות הרב האחר ודבריו אבל תדע ידידי שזה הוא מאמר רז"ל שאמרו שלא מכל האדם זוכה האדם ללמוד כי הנשמ' משתוקקת ללמוד איכות' (והמשכיל פ"ד בכתבי האריז"ל

בענין ענפי הנשמות יבין הדבר ולז' תמצא עניינים רבים הפוכים בתלמידי כל רב ורב בהנהגותיהם לא ראי זה כראי זה הגם שכולם קרבת אלקים יחפצון התהלך במישרים והנה התלמידים המשמשים את רבותיהם כל צרכם וכל חפצם וכוונתם להגיע ולעמוד על דעת רבותיהם הנה יגיעו לכוונת הנהגותיהם ודרכיהם לתכלית נקודת המרכז היינו פנימיות הכוונ' הן תלמידי הרב המורה הזה הן תלמידי הרב האחר כ"א יגיע למחוז חפצו (הגם שהם הפוכים בהנהגותיהם עכ"ז לתכלית אחד יגיעו) וכל צדיק יאחז דרכו דרך הקודש וגם כל תלמידיו אחריו ימשכו אבל בשביל זה אין לגרוע מעלת צדיק האחר ותלמידיו המתנהגים באופן אחר בדרכי עבודתם כי אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ואין ב' צדיקים הולכים בהנהגה אחת. כי כן גזר היוצר ומה רבו מעשיו ית"ש אשר עשה כולם בחכמ' וכ"א יש לו אחיז' בתור' שמעתי מפי כבוד אדמו"ר הרב הקדוש המגיד מהר"י זצ"ל מקאזניץ פי' מה שאחז"ל שלעתיד לבא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכאו"א מרא' באצבעו הנה אלקינו זה (הנה ידוע לכל מבין שאין הדבר הזה כפשוטו) ואחר הוא זצ"ל דהנה אז יהי' תכלית ההתבוננות הדעת השלם וכ"א יור' דרכו איך הי' האמת אתו באחוז דרכו וכי דרכו הי' נכון להתכלית ואצבע הוא כינוי לאחיז' כי אחיזת האדם הוא באצבעות וזה יור' אשר כאו"א מרא' באצבעו היינו דרך אחיזתו לאמר ראה נא אשר אחיזת דרכי הי' בטוב נכון להתכלית (ובהעמיק עוד אצבע הוא קס"ג שם אהו"ה במילואו והוא שם הדעת גושפנקא דחתום בי' שמיא וארעא וכל אחד מרא' באצבעו היינו בהדעת שלו איך שחכמתו עמד' לו כנ"ל ושמעתי בסגנון זה מת"ח אחד) והנה כ"א מהצדיקים ירא' כך באצבעו הגם שהיו דרכיהם הפכים עכ"ז כולם כאחד טובים ועפי"ז אמרתי שזה הכוונ' שעתיד הקב"ה לעשות מחו"ל (דייקא) להצדיקי' רצ"ל כדרך המחול שהוא סביב סביב כמחוג סביב המרכז הוא הנקוד' הפנימית והנה נקודת המרכז הגם שמנקוד' זו יוצאי' הנקודות סביב סביב במחוג' זל"ז וזה לצד אחר עכ"ז כולם יונקים מנקוד' המרכז וכולם שבים במרוצתם למרכז כי ממנו יצאו ואליו ישובו וז"ש עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים היינו סביב סביב זה לצד זה ול"ז ואעפי"כ כ"א מרא' באצבעו (כנ"ל) אשר הילוכו בקדש הוא לתכלית הפנימי ואומר לחבירו רא' נא כי הנה אלקינו זה שהשגתי בדרכי והילוכי והי' זה כוונתי לתכלית הזה ויגעתי ומצאתי זה מה שנ"ל) והנה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש הישיש מהרא"י שליט"א אבד"ק מעזבוז סגנון זה לפרש הפסיק כי יודע יי' דרך צדיקים ורצ"ל השי"ת מחבר דרכיהם (יודע מלשון וידע אדם לשין חיבור) הגם שזה הולך בדרך זה וזה הולך בדרך אחר עכ"ז השי"ת מחבר דרכיהם אשר כולם כאחד באים למקום אחד לתכלית הפנימי הבן (והבן

מה שסיים ודרך רשפים תאבד הגם שהולכים בדרך אחד ביחד יאבדו דרכם ויתעם כתהו בישימון דרך לעוף השמים ולבהמת הארץ) אחרי כל הדברים והאמת האלו מה טוב ומה נעים לכל ברי' להתנהג במישור כפי אשר הור' להם המור' לצדקה בכל ענייניהם (ובלבד שלא יהי' איזה הנהג' ניגוד לתור' ולדברי חז"ל שאז אפילו יהי' המורה חכם כמלאך אלהים לא יאב' לו ולא ישמע אליו כאשר ידובר אי"ה במצוה שאח"ז) ולא יעזבו מנהגיהם בדרכי הליכות עולם אבל לא מפני זה יבזו בלבם ובשפתם הנהגת רב אחר וחבורתו כאשר בעוה"ר נתהוו' זה הדבר בדורותינו ודומ' להתחלקות התור' ח"ו לכמה תורות וזה פוסל רבו של זה וזה פוסל וכו' כ"א כדוד חשבו להם כלי שיר ובשביל זה נמשך הדבר בעוה"ר אשר לא רבים יחכמו כי מי שהולך בדרך אחד אשר קיבל מרבו בקל חיש יסור ממנהגו וילך בדרך אחר כי יטהו לבבו לשמוע לקול המתנגד לדרך הזה והנה זה וזה לא תעל' בידו כי נשאר ערום מכל וכשוכב בלב ים כדמיון התינוק היונק היום ממינקת אחת ולמחר מאחרת אשר הוא עלול ח"ו לבא לידי חלאים משינוי המזגי' והנה כאשר תבין הדברים תבין ענין הרמז במצוה שלא יוציא מבשר הפסח (הרומז' לענייני טבעי העולם והנהגתו הנתונים במזל להנאת האדם עפ"י דרכי עבודתו ית"ש) מחבורה לחבורה רק יעמוד במנהגיו ודרכי עבודתו ומנהגיו בעניינים העולמיים בחבורתו הגם שמצוה לשמוע קול דברי אלקים מכל מלמד להשכיל למען דעת את י"י עכ"ז יאחז צדיק דרכו והילוכו בקדוש' כפי הרגלו מפי מורהו לש"ש ויהי' לו כיתד תקוע במקום נאמן שזה הוא דרכי עבודתו כפי שורש נשמתו הבן הדברים על מתכונתם וינעמו לנפשך כי אל בעלי השכל אשים דברתי וג"כ הרמז שלא יוציא מחבורה לחבור' שלא יוציא מפיו מילין לדבר חל הנהגת חבורה אחרת רק יור' לנפשו שזה דרך אחר לעבודתו ית"ש כפי שורש נשמתו ומני ומיני' יתקלס עילאה ומדי דברי בזה. תדע את אשר תראה בדורותינו בעוה"ר הגיע הדבר להתחלקות הדעות זה פוסל רבו וכו' הוא מחמת התלמידים שלא שמשו כל צרכם להבין ענין מנהג רבותיהם עד הנקוד' הפנימיות התכליתיית כי אילו באו אל המרכז הנקוד' הפנימיות הנה אז היו רואים התאחדות הכל למקום אחד משא"כ כשאינם באים אל הנקודה הנה בקצוות רחוקים המה זה מזה. לרמז זה יש בפסוק ויראו יושבי קצוות מאותותיך וכו' בין והתבונן:

ה הפוך בה והפוך בה בדברים הנ"ל ותמצא טוב טעם המשכיל כאשר יתבונן בדברים הנ"ל ובפרט בעת עוסקו בלמוד המצוה ורמזי' ישית עצות בנפשו לשוב אל י"י על העבר וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק טז

מל"ת טז **שלא לשבור עצם בקרבן פסח**

חלק המעשה

(א) מצוה ט"ז מל"ת שלא לשבור עצם בקרבן פסח. השובר עצם בפסח הטהור לוק' אפילו השובר אחר השובר חייב אפילו מאה זה אחר זה (הג"ה י' רישא דחרבא ו' גופא דחרבא והנ' הוא מצוה י"ו שלא לשבור רישא דחרב' מן גופא חרב לי"י מלאה דם לנקום נקמת ב"י:):

ב השובר עצם שאין עליו כזית בשר ואין בו מוח אינו לוקה: ג) דוקא פסח שהי' לו שעת הכושר ונפסל חייבים עליו משום שבירת עצם ושלא הי' לו שעת הכושר אין חייבי' עליו משום שבירת עצם:

חלק הדיבור

(א) ללמוד כל משפטי המצוה בש"ס ופוסקים ולחדש הלכות כ"א כפי שכלו ובפרט שהיא מצוה שאינה נוהגת בזה"ז עיקר קיומה ע"י הלימוד והעסק בה:

ב כל קרבן פסח הנפסל מספק אסור לשבור בו עצם שמא הי' לו שעת הכושר ואם ש בר אינו לוקה שמא לא הי' לו שעת הכושר נ"ל והוא פשוט:

חלק המחשבה

(א) ודאי הי' צריך לכוון במניעה זו שמונע א"ע בשביל אזהרת התורה שצונו השי"ת וכמו שכבר נתבאר כמה פעמים וכעת בזה"ז בעוסקו בלימוד המצוה יקבל ע"ע כשיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו יקיים ויהי' זהיר במצוה הנ"ל מחמת ציוו השי"ת:

ב טעם המצוה כתב הרב בעל החינוך שהוא ג"כ להורות דרך התירו' שאין מדרך מלכים לשבר העצמות להוציא מתוכם המאכל רק הרעבים התאבים למאכל עושים כך:

ג והרב מהר"מ חאגיז כתב שהוא ג"כ זכר לחפזון כי הנחפז אין לו זמן לשבור העצמות להוציא המוח:

ד ואנחנו בענינינו לדרך שכתבתי במצו' הקודמת נ"ל ג"כ בכאן כוונת הרמז במצוה הזאת הגם (כי רמז במצוה הקודמת) שיש לילך בעקבי הצאן כנ"ל כפי הדרך הנכון אשר למד אותו מורהו לצדקה הנה באה האזהרה במצוה הזאת שלא ישבור עצם בפסח עצם הוא גוף ועיקר הדבר נק' עצם היינו בענייני מנהגים אשר ילמוד מפי רבו לא יתנהג רק בדבר שאינו מתנגד לעצם היינו הדברים שאינם ניגוד לאיזה מצוה ולאיזה דבר מדברי חז"ל משא"כ כשיש במנהגיו איזה ניגוד (לתורה שבכתב ושבע"פ או אפי' לאזהר' קטנה שבדברי חז"ל שכל זה הוא עצם תורתינו) לא יאבה ולא ישמע להתנהג במנהג הזה (הגם שרואה מנהג הזה אצל הרב) אפילו אם יעמיד לו הרב החמה באמצע השמים ויבקיע

לפניו את הים (וכבר דברנו מזה במ"א באריכות) הגם שצריך לדון את הרב לכף זכות בענין ההוא באמור בלבו אפשר אינו מבין ענייניו ואפשר הרב עושה משום עת לעשות לי"י (כי חלילה להרהר אחר רבו כחוט השערה) וכו' וכיוצא אבל התלמיד בעצמו הרוצה להתלמד לא יאבה להתנהג בשום אופן במנהג העוקר איזה הלכה דברי תוה"ק כגון לבטל עונת ק"ש ועונת תפלה בזמנים שקבעו חז"ל הגם שיפתוך כחה אנשים מתחכמים לדעת' באומרם שמן הצורך להמתין עד ירגישו יפעת שפעת מוחין דגדלות תדע ידידי שזה עצת היצר הגע בעצמך אם יעלה בדעת האדם שלא לאכול מצה בפסח רק ימתין עד חג השבועות שאז יהי' לו מוחין דגדלות מאור פני מלך כי תיעול כלה לחופה. הירצה י"י אלקי ישראל בעבוד' זו נאמן הוא בעל מלאכתינו אשר פשה לנו את הנפש ונתן לנו את תורתו אשר היא בעצם למעל' מן הזמן ונתנה לנו תחת הזמן להורות כי לכל יש זמן ועת לכל חפץ תחת השמים והמתחכמים הפר חוק התור' וכיוצא בדברים אתרים אם רוא' התלמיד שהרב עוש' דבר שהוא מנגד לתור' לא יאב' ולא ישמע ואת הרב ידון לכף זכות הבן הדבר והיו הדברים האל' על לבבך קשרם על לבך ענדם על גרגרותיך כי רבים שגו בזה וסמכו עצמם על קנה רצוץ עיין נא בדברי הרמב"ם בענייני הנביאים ותראה שדברי בנויים על יסוד ועיקרי התור' מול זה בא הרמז בענין הפסח (שכתבנו רמיזתו לעיל) עצם לא תשברו בו רצ"ל הגם שצויתיך שלא להוציא מחבור' לחבור' רק תפמוד במנהג חבורתך כפי אשר יורוך מוריך עכ"ז. ועצם לא תשברו בו. היינו עצם ועיקר דיני התור' המוזכרי' בכתב ובע"פ בין והתבונן. כי בכאן קצרתי ובמ"א הארכתי (הנ"ה וזה לדעתי הנאמר בנתינת התור' בחדש השלישי לצאת ב"י מאמ"צ ביום הזה באו מדבר סיני הנה מהראוי הי' ליכתב באחד לחדש השלישי לצאת ב"י מאמ"צ באו וכו' מהו הנרצ' ביום הזה הוא להורות לידע ולהודיע ולהוודע הגם שהתור' היא בעצם למעל' מן הזמן נתנה השי"ת תחת הזמן להורות שכל מצותי' נהוגות דוקא בזמן הראוי ע"כ נתינת' הו' דייקא בזמן הזה ולא בזמן אתר ע"כ זה יורינו יוצר בראשית ביום הזה דייק' באו מדבר סיני ולא בזמן אחר. וכן תתבונן ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר להורות דייקא. בזמן להורו' כי כל מצותי' דייקא נהוגים בזמן. ומי שמתחכם ע"ז מתחכם על מצות התור' וחוקותי' בין והתבונן:):

פרק יז

מל"ת יז **שלא יאכל ערל מקרבן פסח**

חלק המעשה

(א) מצוה י"ז (הנ"ה מצות מילה נק' טו"ב בגימ' י"ז:) מל"ת שלא יאכל ערל מקרבן פסח. היינו ישראל ערל אפילו הוא אנוס כגון שמתו אחיו מחמת מילה:

ב שיעור אכיל' בכזית אם אכל הערל כזית מבשר הפסח לוקה. אבל ודאי גם חצי שיעור אסור:

ג מילתו מעכבת מלשחוט הפסח וכן מילת בניו שהגיע זמנה למול וכן מילת עבדיו וטבילת שפתותיו:

ד אם שחט את הפסח בעוד שלא נימול אעפ"י שמל א"ע בין שחיטה לאכיל' אעפי"כ הפסח פסול וכן הדין במילסתבניו ועבדיו וטבילת שפחותיו (עמש"ל במצו' ה' ובמצוה ו'):

חלק הדיבור

(א) מצות ל"ת י"ז שלא יאכל ערל מק"פ היינו ללמוד ולעיין במשפטי המצוה ולחדש הלכות כ"א כפי שכלו ובזה"ז יקבל ע"ע לשמור אזהרה זאת. היינו כשיבנה ביהמ"ק ב"ב יזהיר לערלים שלא יאכלו:

ב עיין קצת חידושי דינים ממצו' זאת לעיל במצו' ה' ובמצוה ו':

ג מסתפקנא אם הי' לו בן שהגיע זמנו למולו אבל הוא חולה ואינו רשאי למולו עד שיבריא אם שוחטין עליו את הפסח ונ"ל לפשוט מהא דאמרו בגמ' לענין בל תאח' דקרבן כגון שהי' חולה בעצרת (היינו הקרבן הנקדש הי' חולה) ולא עבר עליו אע"ג דאעפי"כ הי' ראוי לשוחטו כיון דהי' לו עכ"פ איזה מניעה המונעתו לא עבר עליו דהוה כלא הגיע זמנו (עיין שם במס' ר"ה) הה"ד ומכש"כ בכאן כיון שאין רשאי מן הדין למולו הוה כלא הגיע זמנו:

חלק המחשבה

(א) ודאי הי' צריך לכוין במניעה זו שהוא בעבור ציווי השי"ת וכעת בזה"ז בלומדו מצוה זאת יקבל פ"פ להיות זהיר בה בזמן המקדש שיבנה ב"ב בעבור ציווי השי"ת:

ב טעם המצוה נ"ל לפי מ"ש שענין הפסח שהוא טלה בכור המזלות להורות אשר כל עניני' הטבעיים הנתונים תחת טבע המזלות) הם כפופי' לישראל אשר הנהגתם ועניניהם (בהשגחת השי"ת) הוא למעל' מן הטבע (כאשר הנהגתם עפ"י התור' המוציאתם לגמרי מן הטבע) והנה בשביל זה נצטוו ישראל ג"כ מצות מילה במקום צמיחת התולד' הגם שנולד הערל' בטבע הבריא' תולדות ישראל למעל' מן הטבע (עמש"ל במצות מילה ותבין) וא"כ מי שאינו מהול הוא עדיין אינו שלם כי הוא תחת הטבע עדיין ע"כ לא יאכל בשר הפסח עדיין הבן הדברים וג"כ מילת בניו ועבדיו וטבילת שפחותיו שלא נכנסו עדיין תחת הנהגת התור' הנתונ' מהמשגיח והכל יכול על הטבע

מעכבתו מלאכול הפסח בין והתבונן הדברים וינעמו לחיכך (עמש"ל במצות מילה ובמצות הפסח ותבין):

ג ממוצא הדבר תשכיל ותדע אשר גם ערל לב הוא בכלל הרמז הזה היינו מי שאינו מאמין באמונה שלימה אמונת אומן בהשגחתו ית' בטבעיים וכי האדם לא יוסיף ולא יגרע בהשתדלותו מאומה ע"כ האדם כזה מבלה זמנו לריק ולבהלה לאסוף הון וכיוצא ונשאר ריקם מעוה"ז ומעוה"ב:

ד ע"כ המשכיל כאשר יתבונן גם עתה במצוה זאת וישוב אל יי' ית' על העבר ויקבל ע"ע וכו' בעתיד:

פרק יח

מ"ע יח **לקדש בכורות**

חלק המעשה

(א) מצוה י"ח (הג"ה מצוה ח"י קדש לי כל בכור פרשה ראשונ' בתפילין מוח חכמ' והחכמה תחי' והנה קידוש בכור ראשי' חכמ"ה הבן וע"כ מצו' להקדיש בכור קד"ש חכמ':) מ"ע לקדש בכורי פטר רחם הזכרים שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בב"י באדם ובבהמ' לי הוא (הן אמת שבכלל מצוה זו ג"כ קידוש בכור אדם אבל הוא נמנה למצוה בפ"ע במקומו לפדותו וליתן ה' סלעים לכהן כאשר יבא אי"ה ביאור המצוה במקומה וכן נמנה למצוה בפ"ע פטר חמור כאשר יתבאר להלן וכאן יבא למנין המצות רק קידוש בכור בהמה טהורה:

ב ענין המצוה כך בכור בהמה טהורה בין שלם בין טריפה הוא קדוש תמים נשחט בעזרה כשאר קדשים קלים ושופכין דמו במזרק על המזבח שפיכה אחת כנגד היסוד ומקטירין אימוריו והבשר נאכל לכהנים לשני ימים ולילה א':

ג אפילו כהן מחוייב להקריב בכור בהמה טהורה שלו או יאכלנו במומו:

ד מצוה להקדיש בפה בכור בהמה טהור' ולומר הרי זה קודש ואם לא הקדישו אעפי"כ הוא קדוש מאליו:

ה בזמן המקדש אין מקריבין במזבח בכור הנולד בחו"ל והובא לא"י רק יתננו לכהן והכהן יאכלנו במומו שיולד בו ואין מקריבין במזבח רק בכור תם הנולד בא"י (עמ"ש בחלק הדבור):

ו בזה"ז בין בא"י בין בחו"ל הבכור הוא לכהן וירעה עד שיסתאב והוא נכסי כהן להאכילו לכל אדם שירצה כחולין גמורים רק שאסור בגיזה ועבודה בין תם בין בעל מום:

ז מצוה לאכול הבכור בתוך שנתו (בין תמים בזמן המקדש בין בעל מום בכל זמן):

חלק הדיבור

(א) צריך ללמוד ולעיין בש"ס ופוסקים בכל חלקי המצו' ודיניי' ולחדש הלכות כפי רוח שכלו:

ב הרמב"ם כתב בס' המצו' שהמצו' הזאת אינה נוהגת אלא בא"י והחזיק אחריו הרב בעל החינוך והוסיף לבאר בחו"ל הוא מדרבנן והרמב"ן בהשגו' תמה עליו וכתב שזאת המצו' נוהג' גם בחו"ל שמחוייבי' ליתנו לכהן והכהן יאכלנו במומו וגם הראב"ד בהשגות השיג על הרמב"ם ומרן בכ"מ כתב שנוסח' מוטעת נזדמנ' להם והנוסחא האמיתיית היא נוהגת בארץ ובחו"ל הנה יש לישב כן בחיבורו הגדול אבל בס' המצו' א"א לומר כן כאשר תעיין ומה שנ"ל בזה הוא כי כוונת הרמב"ם הוא על עיקר המצו' היינו קידוש בפה זה אינו נוהג בחו"ל (דעיקר מצו' הקידוש הוא כשהוא ראוי להקרב' דנפקא לן מהפסוק תקדיש ליי' אלקיך משמע דוקא כשהוא ראוי להקריבו על המזבח אשר לפני יי' וזה הוא דוקא בא"י דהוא ראוי להקרב' משא"כ בחו"ל) אפי' הוא תם ובזמן הבית אין מקריבין אותן לפני יי' (כמ"ש בחלק המעשה) רק הכהן יאכלנו במומו ע"כ לא שייך בו קידוש ליי' (ולפי"ז גם מדרבנן אינו נוהג מצוה זאת בחו"ל ע"כ דעת הרב בחינוך וצ"ע) ואם תקשה לפי"ז א"כ בא"י נמי בזה"ז לא שייך מצות קידוש זה אינו דודאי שייך דבמהר' יבנה ביהמ"ק ויקריבנו משא"כ בחו"ל לא יקריבנו בשום אופן זה מה שנ"ל:

ג שותפות העכו"ם בעובר או באמו פוטר מן הבכור':

ד באתי כמזכיר לבני גילי בהדבר הנהוג אצל ההמון שמוכרין בהמות מבכורו' לעכו"ם קודם לידתם כדי לפוטר' מבכורה צריכין ליזהר להקנות לו בכסף ומשיכ' כמבואר בש"ע ורבים נכשלים בזה ואינ' מקניי' רק בכסף וח"ו הם מאכילים לישראל קדשים בחוץ ומן הצורך למורי הוראות להודיע זה לרבים:

ה ותדע עוד דחז"ל אמרו חלב אינ' ראוי' לפטור מן הבכור' ע"כ צריכים ליזהר הקונ' בהמה החולב' מן העכו"ם ואינו יודע אם ילדה כבר (והעכו"ם אינו נאמן ממילא הולד שתוליד הבהמ' בביתו הוא ספק בכור ורבי' מתחכמים בזה על דברי רז"ל והוא בעיניהם כשחוק תדע ידידי שזה אפקורסת כשאינו מאמין לדברי חז"ל והם שבעזה"י אני מאמין לדברי חז"ל והם אמת ותורתם אמת ברוך שבחר בהם ובמשנתם הנה ג"כ רבים העידו לפני שאירע הדבר בעדר' שהיו חולבי' בהמו' שלא ילדו מעולם הנה אם אדם קונ' בהמה חולבת מעכו"ם ואינו נוהג בה מנהג בכור' הנה אם אירע באמת שבהמ' ז לא ילדה הנה האכיל לישראל קדשים בחו"ל והפי' אירע לו בהמ' שכבר ילדה הנה אעפי"כ הוא עבר

על דברי חכמי' ולא האמין לדבריה' וצריך לכפרה וצריך להודיע זה להמון והשם הטוב יסלח לעמו כי לכל העם בשגגה:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לקיי' מ"ע דאורייתא בעת הקידוש וגם בעת ההקרב' והנתינה לכהן אם לא כוון לא קיים המצוה כתיקונ' שתחשב לו בחשבון לחלוקא דרבנן:

ב כבר נתבאר כי מצוה שטעמ' מפורש בתורה צריך לכוין גם הטעם והנה גם בכאן הטעם מפורש בתורה ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג י"י כל בכור וכו' ע"כ אני זובח וכו' ע"כ נרא' דצריך לכוון גם לטעם דהיינו משום הכי מקדיש הבכור ליתנו לכהן לזובחו לשם י"י לזכרון הנם שעשה עמנו הש"י בהריגת הבכורות במצרי':

ג ונ"ל דגם בחו"ל שאינו מקדישו בפה רק הוא קדוש ממילא (וכמש"ל בחלק הדיבור) ליתנו לכהן כיון שנולד לו בהמה בעדרו יכוין כנ"ל בעת לידת הבכור ובעת הנתינה לכהן:

ד ועוד נ"ל דגם שמוכר הבהמ' המבכיר' לעכו"ם כדי לפוטר' מבכור' יכוין כנ"ל ובזה יקיים המצוה כיון שעושה הדבר מחמת אונסו שמתיירא שלא יכשל בקדושת בכור וזה מיקרי חישב לעשות מצוה ונאנס וכו':

ה הנה טעם המצוה מבואר בתורה וכשתבין ותעמיק בדברינו מה שכתבנו במצות הקודמים בקרבן פסח תציץ מן החרכים להבין בעומק טעם המבואר בתור' להיות הש"י הרג בכורי מצרים להורות על הענין אשר כתבנו דמזל מצרים הי' בכור המזלות והשי"ת הודיע גבורותיו אשר כל הטבעיים הנתינים תחת המזלות הם בהשגחתו והוא המושל והמשגיח על כל והוא משדדם כרצונו לפרסם זה הרג את בכוריהם ויבושו מסברם לזכר זה נצטוינו אנחנו עמו אשר בחר אותנו לחלקו (ואנחנו למעלה מן הטבע ואין מז"ל לישראל) להקדיש לו כל צורת ראשית דהיינו בכור פטר רחם וראשית פרי אדמתינו וראשית דגנינו וראשית עריסותינו להורות על כל ראשית הטבע והמזל וכל עסקינו בטבע הכל משועבד להבורא עולם והוא המשגיח על כל ממילא בהתבונן במצוה זו מחוייבין אנחנו לשעבד בכל יום כל ראשיתנו לי"י היינו ראשית מחשבותינו בעמדנו ממטתינו תיכף להתבונן בממשלתו עלינו וכי הוא המחזיר לנו נשמותינו וכן ראשית דבורינו וראשית מעשינו והראשית הוא היסוד לכל כי לו משפט הבכורה ואחריו ימשכו הענפי' בכל ענייניה במחשבה ודיבור ומעשה של כל היום וישי' השגחתו ית' לנגד עיניו כי הוא השופע בו חיו' המחשבה ורבור ומעשה ברצונו הטוב משא"כ כשאינו משעבד הראשי' לי"י הנה ח"ו הוא להיפך והוא הנרצ' בפסוק יתיצב ע"ד לא טוב (בראשית עמידתו אזי ח"ו) רע לא ימאס הבן הדברים:

א הנה לזכר זה הגם שהבכור ממילא קדוש עכ"ז באת המצו' להקדישו בפיו להורות דלא סגי קדושת ראשית המחשבה בלבד רק גם קדושת ראשי' הדבור וקדושת ראשית המעשה רמז בנתינה לכהן בין והתבונן:

ז ואשר שם לבו לדרכי י"י כאשר יתבונן במצוה הזאת ישוב אל י"י על העבר וירחמהו ויקבל ע"ע וכו' המשכיל בענין הזה יעמיד בו וימצא טוב טעם ודעת אשר ענפי המצוה הזאת אפשר לקיים בכל עת ובכ"מ ובכ"ז לשעבד בכל פעם ראשית המחשבה והדבור ומעשה וממילא ימשכו אח"ז הענפי' האחרים כי היסוד שורש הכל ודי בזה הערה למבין ברמיזה:

פרק יט

מל"ת יט **שלא לאכול חמץ בפסח**

חלק המעשה

(א) מצוה י"ט מל"ת שלא לאכול חמץ בפסח ואפילו בהנאה אסור:

ב האוכל כזית חמץ בפסח במזיד חייב כרת ובשוגג חטאת קבוע והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכות מרדות:

ג אחד האוכל ואחד השותה חייב בכל הנ"ל:

ד על ההנאה בלא אכילה ושתי' אינו חייב כרת ובשוגג אינו חייב חטאת:

חלק הדיבור

(א) לעיין בכל הלכות החמורו' הללו של המצוה הזאת ולחדש דינים מחודשים כיד י"י הטובה עליו:

ב אסור להריח פת חמה בפסח אפילו של עכו"ם דמקרי הנאה:

ג חז"ל אסרו חמץ אפילו בתערובות משהו אסרו אפי' בהנאה:

ד עכו"ם שמזונותיו על ישראל דהיינו עבדו ושפחתו המושכרי' לו אסור ליתן להם חמץ קודם פסח שיאכלו אותו בפסח דנהנה מחמץ בימי הפסח רק מותר ליחן לו מעות או קמח ואפילו יאפה העכו"ם חמץ לית לן בה:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לקיים מצוות בוראו במניע' זו וכאמור כבר כמה פעמים:

ב טעם למצוה זו נ"ל לפי מש"ל ענין החמץ רמז לגיאות כמגביה א"ע יותר מכח הפועל שבו הנה כבר באה האזהרה שלא ימצא ברשותו הענין הזה וכאן באה האזהרה שלא יהנה ממנו היינו אם מגביהין אותו בני אדם אחריהם ומשבחין אותו לא יהנה מזה ואדרבא יאמר אל לבו מאמר החסיד חטאי לו ירוחון בם שכיני אזי ברחו רחוק מגבולי

ובפרט אם משבחין אותו בדבר שאין בו יחשוב עצמו ברי' קטנה מעוטה בדעת עומד לפני תמים דיעות:

ג ולפי מ"ש עוד לעיל חמץ מרמז לדעת הרע חקירו' הכוזבו' המדומות הבא מחטא עה"ד טו"ר (חמץ שאר בגי' עץ הדע' ובכלל זה כל החכמות החיצוניות הנה הגם שבא' האזהר' ב"ל ימצא כמש"ל באה אזהרה שוב שלא יהנה משומעו אלה הדברים ויכוף אלי' לתוך האזן ותמים יהי' עם יי' אלקיו כי כבר אמר שלח' חלק משמן חיכ' ואחרית' מרה כלענה וגם רמז מה שנאסר בהנאה שלא עשה החכמות החיצוניות הללו ולשונות העכו"ם) אפילו קרדום לחתוך בה אם לא הוצרכחת למשפטי התורה כי כל החכמות משמשים אל התורה כעבדים אל אדוניה' (וכדרך שכחב הרמב"ם שלמד החכמו' שלקחם לרקחות ולטבחו' ולאופו' בכדי להראו' לכל העמים והשרים את יופי בת המלך בין והתבונן) ובאה האזהרה כל שבעת הימים רמז לימי שנותינו בהם ע' שנה כמ"ש ר' פלוני מנחות דף צ"ט כגון אני שלמדתי כל התור' כולה אם מותר אני ללמוד חכמת יוונית והשיבוהו שילמוד בשעה שאיני לא יום ולא לילה כי והגית בו יומם ולינה כתיב וקודם זמנו ג"כ נאסר רמז אפילו קודם זמן חיובו למצוה דהיינו אפילו בימי החינוך. הרחק ירחיקוהו מחניכיו מחכמת החיצוניות ולשונות העכו"ם וכ"ז אסרו חז"ל במשהו בין והתבונן צא ולמד עד כמה חשו חכמים לזה עד שאמרו מנעו בניכם מן ההגיון רק הלימוד של תורתינו יהי' עפ"י יסוד מוסד מדברי חז"ל בין והתבונן אם עיני (הג"ה מצוה י"ט מנין חו"ה האכיל' מעץ הדע' חמץ שאר בגי' עץ הדעת:) שכל לך כי הנה כת הרשעים פרצו גדרו של עולם ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ואחזו לנו שועלים קטנים מחבלים כרמים כרם יי' צבאות עד אשר יקויי' בנו וברותי מכם האנשי' המורדים והפושעי' בי וכל בית ישראל יהיו נקיים לפני יי' עד עולם: עד) מי שעיני שכל לו יבין הענין ויראה אשר רמז המצוה הזאת נוהג בכ"ח ובכ"ז אזי בהתבונן האדם בזה ישוב אל יי' על העבר ויקבל ע"ע בעתיד לו לזרעו לדורותיו להיות עבדים נאמנים ליי' ולתורתו ותומת ישרים תנחם:

פרק כ

מל"ת כ **שלא יראה חמץ ברשות ישראל כל ז ימי הפסח**

חלק המעשה וחלק הדיבור:

(א) מצוה כ (הג"ה כ' מספר עברי"ם בגי' כרת הואיל שאיסור חמץ הוא בכרת החמירה התורה עליו בבל יראה:) מל"ת שלא ירא' חמץ ברשות ישראל כל ז' ימי פסח כל מה שמפורש שם בלאו דלא ימצא הוא ג"כ בלאו דלא יראה רק דהתורה נתנ' ע"ז ב' לאוין לחייב העובר

ב' מלקיו' על לא יראה ועל לא ימצא אבל אין שום חילוק כל מה שמפורש בלאו דלא ימצא כן הוא בלאו הזה דבל יראו:

חלק המחשבה:

(ב) וגם עיין מ"ש בלאו דלא ימצא וגם רמז המצוה בטעמ' עחש"ל באריכות נוסף ע"ז אזהרת בל יראה בביתו היינו שידריך גם ב"ב באלו הדרכים שכתבנו שם בכדי שלא יתראה משהו מחמץ הנ"ל בכל מקומות ישראל בני בניו של אברהם אבינו עמש"ל ותבין:

פרק כא

מ"ע כא **לספר ביציאת מצרים ליל טו ניסן**

חלק המעשה:

(א) מצוה כא (הג"ה מצוה כ"א יצ"מ בסוד השם אהיה בינ' עשרה פעמים אהיה בגי' רד"ו עיין בפרע"ח ע"כ סיפור יצ"מ מצוה כ"א בגימ' אהי'.) מ"ע לספר ביצ"מ ליל ט"ו ניסן שנאחר והגדת לבנך ביום ההוא וכו' הנה עיקר המצוה לספר לאחרי' את כל אשר הפליא הש"י עם אבותינו ועמנו כאשר הוציאנו:

ב אם יש לו בן יספר לבנו ויספר לו לפי כחו ולפי שכלו להבינו איכות הדבר עד שיבין ומצוה ללמד את הבן שישאלהו מה נשתנה עניני הלילה הזה מכל הלילות ומצוה לעשות לפניו דברים מתמיהים שיתמה הבן וישאל מה נשתנה ואז ישיבהו האב ויספר לו הענין ונרמז הענין בתורה והיה כי ישאלך בנך וכו' דקשה תיבת והי' מיותר דיצדק שפיר לומר וכי ישאלך וכו' ואתה תשיבהו מזה נשמע דמצוה מ"ה הוא ע"י שאלה ותשובה ועפ"י פשוטו טעם הדבר שביותר נקבע הענין בנפש הבן כאשר הסיפור בא לו ע"י מבוקשו כיון שהוקשה לו איזה דבר וביקש למצוא טעם אך הוא לדעתי עפ"י הנודע מרז"ל דתיבת והי' מרמז לשמחה והכוונה שמחה תהי' לפניו ית"ש כאשר ישאלך בנך והאב מודיע לו הטעם ומתפעל בנפשו כאשר השיג המבוקש כמ"ש החכם מי שנא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם תענוג מימיו וע"ז נקבע הענין בנפשו. יותר ממה שיקבע הענין לו בהודעה בלבד מבלי שאלה הבן הדבר:

ג אפילו אין לו בן סמוך על שלחנו אז בסעודתו ויושב עם אחרים מצוה לספר זה לזה ומצוה מה ג"כ שישאלו זה לזה מה נשתנה וכו' הגם שכולם חכמים ויודעים זה הדבר. א"כ אזדא לה הטעם שכתבתי לעיל עכ"ז הדבר שבא ע"י שאלה בא הענין ברוב הדברים מסודר ומתוק לחיך ונקבע ביותר בנפש הלא תראה כמה מהמחברים אשר ירצו לחבר איזה ענין רחב ומתייראים פן לא יקובלו הדברים. לאוזן העניין ולשכל מחמת קוצר

המשיג ועומק המושג באורך וברוחב אזי לתקן זה חיברו הענין בדרך שואל ומשיב בכל ענין וענין כדי שיקובל לשכל בדברים קצרים כאשר חיבר בעל ח"ה בשער עבודת האלהים אמרה הנפש אמר השכל וכן כמה ספרים שחיברו יחדיו בדרך ר"ב ותלמי"ד:

ד ע"כ אפילו אין עמו חבירים ותלמידים אשתו שואלתו ובאם לאו הוא שואל לעצמו כדי שיבואו העניינים בדרך שאלה ותשובה מטעם הנ"ל הגם שאין לבקש טעם למצו' מה ולומר דוקא זה הוא הטעם דקיי"ל אין טעם למצות (היינו לבא עד תכלית הטעם כי א"ס לדברי תוה"ק והאיך יוכל שכל האדם המוגבל לבא לתכלית טעמי המצות הבאים מא"ס ב"ה) אבל אעפי"כ מצוה גדולה הוא לבקש טעם בכל מצוה רק ידע באמת בנפשו שאין זה הטעם סיבת המצות רק הוא עמוק עמוק מי ימצאנה ויתבאר לך אי"ה טעמים בחלק המחשבה כיד יי' הטובה עלינו רק הצגתי לך בכאן בחלק המעשה הטעם הקרוב הנצרך מאוד למעשה ואתה תבין ונ"ל דנשמע הדבר הזה מן התורה והי' כי ישאלך בנך מחר לאמר דתיבת מחר הוא מיותר לגררי ואין לו ביאור כי הציווי הוא לכל ימי עולם אלא להורות דהנה המצוה לכל ישראל נאמרה בלשון יחיד לכ"א בפ"ע והנה הי' בודאי בהם כמה אנשים אשר נא היו להם בנים. והנה א"א לומר להם שישאלו להם בניהם מחר ע"כ הוא להורות דתיבת בנך לאו דוקא הה"ד אחר ושפיר תוכל להיות השאלה מחר ומה שאמר בנך להורות דמצוה מ"ה בשאלת הבן אם אפשר וגם יש לפרש כי ישאלך בנך מלשון בינ"ה היינו הבנתך שאפי' אין לך מי שישאלך תשאל מבינתך ותשיב לך ויורה ע"ז תיבת מחר כמ"ש בסמוך:

ה כל המרבה לספר ביצ"מ הרי זה משובח ולא שייך לומר בזה סיימתינהו לכולהו שבחא דמרך כיון שנצטוינו לספר וידוע דכח הבשריי קצר מלהשיג כל הנפלאות והניסים אשר התנוסס הש"י עמנו וא"א לומר שנצטוינו לספר הכל ע"כ נצטוינו לחקור ולדרוש ע"י פסוקי התורה הניסים והנפלאות עד מקום שיד שכלינו מגיע ע"כ זה הוא המצווה עלינו ע"כ כל המרבה לספר ה"ז משובח:

ו תיקנו חז"ל אפילו עני שבישראל וצריך ליקח מן הצדקה לא יפחתו לו בלילה הזה פחות מד' כוסות כל כוס לא פחות מרביעית וזה צריך לכ"א מבני ביתו בניו ובנותיו כי כ"א מחוייב בדבר וסמכו חז"ל זאת המצוה על ד' לשונות של גאולה הנאמרים בתורה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי:

ז כ"א צריך לאכול ולשתות בלילה הזה בהסיב' לצד שמאל דרך חירות לא בהסיבת ימין דשמא יקדים קנה וכו' ולא פרקדן דלא מיקרי הסיבה הכל הוא הטעם להראות חירות מופלג שהוציאנו הקב"ה מעבדות לחירות:

ח תלמיד בפני רבו אינו צריך הסיבה ואם רבו נותן לו רשות מותר בן בפני אביו צריך הסיבה אשה אינה צריכה הסיבה ואם היא חשובה צריכה הסיבה וצ"ע בבנות בפני אביהן:

ט המחוייב בהסיבה אם אכל מצה בלא הסיבה צריך לחזור ולאכול בהסיבה:

י מרור אסור לאכול בהסיבה ואם אכל בהסיבה אין צריך לחזור ולאכול בלא הסיבה:

יא המחבבין מצות בוראם נוהגין לנשק המצה והמרור והד' כוסות להורות חשקם ותשוקתם בדביקות לעשות רצון קונם בדביקות רוחא ברוחא כי חיות הנה המצות עבור שנשפע אליהם רצון אלקי אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות את כל החוקים האלה ומה גם עתה בלילה הזה שהוציאנו הש"י מתחת עבדות העכו"ם ואלקי נכר הארץ להיות עבדים לו לעבוד עבודתו:

חלק הדיבור

(א) צריך ללמוד משפטי המצות ונחדש דינים והלכות וכו' כנ"ל כמה פעמים זה נקרא חלק הדבור והגם שחלק המעשה ג"כ הוא בדבור לספר ביציאת מצרים הנה מעשה יקרא לה עקימת שפתיו הוה מעשה ובהתבוננות בשכל המושכל בענין הניסים ג"כ מעשה יקרא לה:

ב נ"ל דבאמירת ההגדה באם אינו מבין כלל מה שהוא אומר אינו יוצא י"ח דאנן הגדה וסיפור בניסים בעינן ובאם הוא אינו מבין אין זה מיקרי סיפור ע"כ מי שאינו מבין יקרא ג"כ הפירוש בלשון אשכנז ולא סגי לדעתי לעיין אח"כ בשעת האכילה וכיוצא בפירוש לשון אשכנז דהרי בשעה שאמר לא הבין ואח"כ מה שמעיין עיון נק' ולא הגדה וסיפור ואנן הגדה וסיפור בפה בעינן ע"כ יקרא בפה גם בל"א וכיוצא בשחר לשונות ומידי דברי בזה באתי כמזכיר להיות שכעת יש הגדות מתורגמים בלשון אשכנז והוא מכת האפיקורסי' והוא מספרי המינים ואסור בבל יראה ובל ימצא ע"כ המשכיל יזהר בזה:

ג המשכיל על דבר המצוה כששואל לו הבן או אחר מה נשתנה לא סגי' לי' באמירת ההגדה אח"כ רק צריך להשיב לו ולספר לו המעשה בלשון שמבין הבן ולהאריך עמו עד שיכנס הדבר בלבו וכן נשמע מלשון הציווי והגדת לבנך וכו' הגדה לשון המשכה באורך (הג"ה ג"ד הוא לשון הצלחה ומזל כמו בא ג"ד וכן הוא בגמ' גד גדי וסינוק לא וזה יש לפרש והגדת לבנך שתצליח את בנך בזה הסיפור רצ"ל לא סגי בסיפור בעלמא שלא יקבע הדבר בלבו רק יטריח א"ע עמו להטעימהו העניינים על נכון עד שיכנס הדבר בלבו וזהו הצלחתו תלמיד שרואה סימן יפה במשנתו:):

ד ונ"ל אם הבן או אחר השואל בן הבנה בטוב. מצוה מ"ה הוא להטריח עמו בסיפור. עד שיראה שכ"כ נקשר הענין בהבנתו עד שהוא יכול לספר לאחרים נשמע מדקאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמ"ר דהלאמ"ר אינו מובן ולפמ"ש יונח שמאריך עמו בסיפור להבינהו ע"כ עד שהוא יהי' יכול לאמר לאחרים סיפור המעשה (הג"ה ובזה יתבאר ג"כ והגדת דייקא כי אמרו בגמ' בהנהו תינוקת שאפי' בימי יב"נ לא איתמר כוותייהו ג"ד גמול דלים ומ"ט מהדר תגא דד' לגבי' ג' כי היכי דלימצי לי' נפשיה הנה תראה מבואר דאו' ג' יכונה למשפיע ואות ד' יכונה למקבל הנה יאמר וה"ג"דת לבנך שתספר לבנך באופן שיהי' גם הוא בבחי' "ג"ד היינו שיהי' יכול להשפיע לאחרים וזהו הלאמ"ר וכמ"ש:)

ה לא יספר רק להשואל ששואל ומבקש האמת לידע משא"כ לאפיקורס שמבקש לקנתר ואינו רוצה התירוץ רק הקושיא אין להרבות דברים עמו בלילה הזה המקודשת לי"י וכאשר תראה בברייתא שסידר בעל הגדה וצוה להקהות את שיניו של הבן רשע ולא להרבות דברים עמו בויכוח וזה יש לפרש והי' כי ישאלך בנך מחר לאמ"ר דהלאמ"ר אינו מובן ולפמ"ש יונח דוקא אם אתה רואה שהוא שואלך לאמ"ר כדי שתאמר לו התירוץ ותעמידהו על האמת משא"כ אם אתה רואה שאין שאלתו כדי לאמ"ר אדרבא הוא רוצה להעמידך ג"כ בקושיא אל תען כסיל באוולתו רק הקהה את שיניו לומר לו אין חפץ בכסילים (הג"ה ונ"ל לפרש בזה במשלי אל תען כסיל באוולתו פן תשוה לו גם אתה. ענה כסיל באוולתו פן יהי' חכם בעיניו וקשיא קראי אהדדי ותירצו חז"ל בגמ' הא בד"ת והא במילי דעלמא והנה קשה לפי"ז בסידור הברייתא שסידר בעל הגדה בבן רשע שצוה להקהות את שיני הרשע ולומר לו בעבור זה וכו' לי ולא לו וכו' הנה כ"ז אין תשובה על שאלתו רק חיפה ודברים רעים והנה קשה לפי"ז ממ"נ אם שאלת הבן רשע בענין הזה מיקרי דברי תורה הנה מן הצורך להשיבו כהוגן בדרך הנחת המופת לקיים ענה כסיל וכו' ובאם זה מיקרי מילי דעלמא הנה מן הצורך לקיים אל תען כסיל וכו' וא"כ לא ישיבהו שום דבר אך הוא לדעתי דזה כוונת המלך החכם ברוח קדשו אל תען כסיל וכו' רצ"ל אל תענהו דרך ויכוח להתווכח עמו ולהוכיח ע"פ בדרך המופת כיון שהוא כסיל ואינו רוצה להתלמד רק כוונת קושייתו אדרבא כדי להמשיך עמו אחרים ע"כ אל תענהו כי לא יודה על האמת ואדרבה בהמשך הזמן פן תשוה וכו' אך אם לא תענהו כלל הנה יסבור שכבר נצחך ואתה מסכים עמו בלב הנה יהי' חכם בעיניו פ"כ מן ההכרח שתענהו שאינך מסכים עמו בשום אופן רק שאינך רוצה להתווכח עניו כי הוא לאו מד"ק אל תען וכו' וזה הוא הפירוש לדעתי אל תען כסיל וכו' הויכוח רק חלילה לשתוק כי יסבור שנצחך רק ענה כסיל וכו' רצ"ל שתענהו שאתה מוזהר בואל תען וכן יש לפרש דב חז"ל הא בד"ת רצ"ל תענהו בד"ת היינו אל תען וכו' ואלו הן הדברים הנאמרים בבן רשע ואף אתה הקהה את שיניו אבל לא דרך ויכוח הבן הדברים:)

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לצאת י"ח מ"ע תורה ובאם לא כוון אם עדיין לא עברה הלילה צריך לחזור ולספר בכוונה ונ"ל דצריך לכוין הטעם כיון דהטעם מבואר בתורה היינו למען תספר באזני בנך וב"ב את אשר התפללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני י"י הרי מבואר שטעם הסיפור הוא בכדי לידע ולהודיע ולהוודע שהוא אלקי עולם אלקי ישראל המשגיח והכל יכול והוא המשדד מערכות השמים כרצונו וכי אין כח בשום נברא להרע או להיטיב מבלעדי השגחתו ית"ש:

ב הנה נצטוינו במ"ע לספר בליל היציאה בעת אשר הודיע הש"י גבורותיו לבאי עולם ואהבתו לישראל עם קרובו ממילא רמזי המצוה חובה עלינו בכל עת לפרסם אמונתו ויכולתו והשגחתו ולהדריך את חביריו ובניו וב"ב בדרכיו ית"ש ולהרחיקם מאת אשר שנא י"י ולא יאמר האדם מה לי לצרה הזאת כיון שאני בעצמי שלם בדבר הרי תראה המצוה הזאת מצווחת ככרוכיא אשר היא מצוה עלינו אקרקפתא דגברא לפרסם אלקותו ית"ש:

ג והנה עיקר המצוה שיהי' הסיפור ע"י שאלה ותשובה ואפילו אין לו מי שישאלנו הוא שואל לעצמו ומשיב (עמש"ל בחלק המעשה) כי מצוה עלינו להטעים ענייני האמונה ולהודיע מתיקות עבודתו. וכבר ידעת שע"י השאלה באת התשובה יותר מוטעמת דהרי תראה מ"ש רז"ל ומתלמידי יותר מכולם דהתלמיד להיותו אינו שלם בשכלו עדיין שואל שאלות עי"כ באו ההלכות יותר מוטעמות בלי פקפוק (ואי"ה נדבר מזה בדרך המלך מסילה לאלקינו):

ד והנה ידוע אשר י"ג עיקרי הדת הם ואלו הן. א מציאת הבורא ית"ש. ב שהוא יחיד אחדות פשוטה מחוחלטת. ג אינו גוף ואין לו משיגי הגוף. ד ראשון ואחרון ואין ראשית לראשיתו. ה לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו כי הנו אדון עולם לכל נוצר יורה גדולתו ותפארתו. ו מציאת הנבואה מן השמים. ז נבואת משרע"ה למעלה מן כל הנביאים. ח תורה מן השמים ע"י משרע"ה נאמן ביתו. ט זאת התורה לא תהי' מוחלפת לא יחליף ולא ימיר דתו. י הש"י יודע מחשבות בני אדם וכל היצורים ומחשבתם מביט לסוף דבר בקדמותו. יא שכר ועונש. יב ביאת המשיח ב"ב. יג תחיית המתים שיהיה ב"ב הן המה יג עיקרי הדת אמונת הישראלית והנה ערבים עלי דברי דודים הרב הגדול מהר"ם חאגיז אשר כלל בדבריו אשר כל העיקרי' תלויי' בזכרון יצ"מ ואנחנו בעניננו הוספנו נופך משלנו בכל עיקר ועיקר ותראה בדברינו אשר כלל האלה העיקרי' נרמזי' בפסוק למען תספ' באזני בנך וכו' וידעת' כי אני י"י ממילא לפי מ"ש שצריך לכוין הטעם להיות הטעם

מבואר בתורה כנ"ל א"כ לפי מה שנבאר שמבואר בפסוק הזה כל הי"ג עיקרים א"כ צריך לכוין שמספר ביצ"מ בכדי לקבוע בלבבות אמונת אומן י"ג עיקרי הדת ואתה תבין:

ה וז"ל הרב הגדול הנ"ל (ע"י יצ"מ נתאמ' לנו) א' שהוא מצוי שנאמר אני י"י בא דבר אל פרע' (והנה הוא עיקר הראשון מציאת הבורא ופרעה הכחיש ובעל כרחו הוצרך להודות והנה הוא מבואר במצות הסיפור שנאמר ולמען תספר וכו'. וידעת' כי אנ"י י"י): הב' שהוא אחד שנאמר למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ (הנה הוא עיקר הב' ונרמז כ"כ במצות הסיפור באמרו למען תספר וכו' וידעתם כי אני י"י כבר כתבנו כמה פעמים שרמז אני הוי' מורה הגם שיש שינוי מפעלים בעניני הטב' עכ"ז הוי' הוא האלקי' באחדו' והוא לבדו הפועל והעושה כל ובא לזה הרמז אני הוי' כי אני מורה על התלבשות הוייתו במלבושיו כביכול כי האותיו' שלפני הוי' ושלאחריו בגי' אנ"י בסוד אני ראשון ואני אחרון והוא מורה על התלבשות הוייתו בשנוי מפעלים בטבעים כדמיון הלובש המתלבש במלבושיו לפניו ולאחריו והלובש מסתת' במלבושיו והלבושי' מתנענעים בתנועתו והוא אחד הלובשם ופועל בהם וז"ש הכתוב ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי הגם שתראה פעולת מתחלפות בין והתבונן וזה אשר פרשתי מלוך על כל העולם כלו בכבודיך היינו במלבושיך (כי ר"י קרא למאני מכבדות') היינו שיכירו ע"י המלבושים שאתה הוא י"י אלקינו לבדיך עושה כל והבן) והנה הרב הנ"ל השמיעני העיקר: הג' שהוא ית' אינו גוף וכו' ואני אבארנו נרמז ג"כ בחצות הסיפור באמרו ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי' ירצ"ל ענין מציאותו אינו מובן רק בידיעת השכל אמיתיית מציאות כי אינו גוף כי הגוף יתוודה בראיי' ובשמיע' וכיוצא משא"כ דבר שאינו גוף לא יתוודע רק בפשיט' ידיעת השכל הבן הענין אמרו וידעתם וכו': הד' שהוא מחדש ניסים ונפלאות בשינוי הטבעיים בכל עת שירצה וזה הוראה גמורה על חידוש העולם וכו' (כיון שהוא משדדם ע"כ הוא חדשם) וכיון שהוא המחדש בנ"י תמיד מ"ב הוא ודאי קדמון לו (הרי עיקר ד' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' את אותותי אשר שמתי בם (בשידוד המערכה ועי"כ וידעתם כי אני הוי' המהווה כל הויות ע"כ יכול לשדדם כרצונו וכיון שאני המהווה הווייתם ע"כ אני קדמון להם הבן הענין): הה' שהוא משגיח בפרטים שנאמר כי אני י"י בקרב הארץ (הוא עיקר הה' אשר או לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו נרמז ג"כ במצות הסיפו' למען תספר וכו' וידעתם כי אני י"י רצ"ל אפילו בכל הדברים המוטבעים בטבע השגחתו בפרט מושלת בו שם בכל דבר ואני המהווה אותם בכל עת אני מעמידם בקיומם. ותנועתם מהווייתו וא"כ אין להשים מגמת האדם בתפילתו רק לאמירת הווייתו: הו' שהוא מנבא את הנביאים ההולכים בשליחתו שנא' לכה ואשלחך

אל פרעה (הוא עיקר הו' נרמז במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי בם היינו כביכול התלבשות רצונו באותיו"ת להודי' לנביא שאז נתאמת הענין דהנה פרע' כפר כאשר באו משה ואהרן והודיעו לו מציאות הבורא ב"ה שהוא למעלה מן כל המזלות ולא נדע מהותו רק הווייתו ומציאותו ע"כ באו אליו בשם הוי' והנה פרע' הכחיש באמרו אם יש מציאות בורא כזה האיך יצוייר שיתגלה בקולו ורצונו כביכול אל האדם ע"כ אמר מ"י הוא אשר אשמ' בקולו רצ"ל האיך אפשר לציי' מציאות הוי' ויהי' יכולת להאדם לשמוע בקולו ודיבורו והנה נתפרסם הענין בהראות האותות כמ"ש משה מפיו ית' וז"ש ולמען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי בם כפשוטו שנתפרסם מציאות הנבואה ע"י האותות וג"כ רמז כמש"ל האותו"ת לשון אותיו"ת הבן הענין): הז' שנבואת משרע"ה למעלה מכל הנביאים שנאמר ואהרן אחיך יהי' נביאך (הוא עיקר הז' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי' כאשר ידעת שגלות מצרים היא גלות הדע"ת ולא הי' באפשרי להיות הגאולה רק ע"י מי שנשמתו מסוד הדעת הוא משרע"ה אשר ידע"ו י"י משא"כ שאר הנביאים וז"ש וידעת"ם רצ"ל ענין היציאה כדי שתדעו שמקודם לכן היו גלות הדעת וזה א"א רק ע"י נבואת משה ע"ה שהוא למעלה מכל נביא מסוד הדעת וז"ש בתורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידע"ו י"י וכו' והבן): הח' שיש תורה מן השמים שנאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו' (הוא עיקר הח' ונרמז ג"כ במצית הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי' רצ"ל אחר היציאה הזאת תדעו כי אני הוי' כאשר אתגלה לכם בהר מתוך האש וע"כ התחיל במאמרו ית"ש אנכי י"י אלקיך אשר הוצאתיך מאמ"צ וזה הענין נתאמת לנו ג"כ בסיפור יצ"מ כמ"ש בחו"ה דודאי כל מי שתגדל עליו חסדו ית' בייחוד מהשאר יחוייב לעבודה מיוחדת וכיון שחסדו גבר עלינו ביותר מכל העמים חייבנו בעבודה מיוחדת הוא. מצותיו ותורתו ועוד יש להעמיק בענין רק כי יאריך הסיפור המשכיל יתבונן בעצמו). והנה עיקר הט' שלא תהי' תורה מוחלפת ולא ימיר דתו לעולמי' לא דיבר בו הרב הנ"ל ואנחנו נדבר מזה ויתבאר בדברינו ביתר ביאור גם עיקר הח' הנ"ל דהנ' במצרים הי' גלות הדעת לא ידע"ו את י"י כאשר נודע הדבר למבינים והש"י הוציאם להודיע כי הוא אלקי עולם י"י ויצא הדעת מן הגלות והנה הש"י ב"ה אינו מושג מהותו והנה הוציאנו להשיג רצונו והנה הוא ורצונו חד וגם רצונו אין סוף כי הוא וחכמתו ודעתו אחד כמ"ש הרמב"ם וא"א להשיג רצונו כמו שא"א להשיג מהותו כביכול רק נתן לנו השי"ת תורתו אור מעטה לבושו וזאת התורה ירדה מגבהי מרומים וכל התורה כולה בעצם שמותיו של הקב"ה וכל השמות תלוים בשם המפורש הוי' ב"ה א"כ כל התורה

כולה נארגת ע"ש הוי"ה תורת הוי' תמימה דוק נא כל הדברים אלה בשל"ה בהקדמת תולדות אדם והנה בירידת התורה מעולם לעולם עד התלבשה בעוה"ז בסיפורים גשמיים הנה הוא הוא רצונו ית"ש אשר. נתלבשה לטובותינו בסיפורים ועניינים גשמיים אם יטעון ראובן כך ושמעון כך רצונו ית"ש הוא שיהי' הפסק כך וכך א"כ אנחנו משיגים רצונו ית"ש באמצעות התורה דוק כ"ז בס' תניא והנה רצונו הוא שמו (שמ"ו בגי' רצו"ן) הוא שמו ית' העצמיי כביכול שם הוי' ב"ה והוא תורת הוי' תמימ' הבן הדברים וכיון שהוא כן תבין ותדע עיקר הח' שכתבנו תור"ה מ"ן השמי"ם נרמז בוידעת"ם כ"י אנ"י הוי"ה והידיעה בהוי"ה הוא ע"י התורה בין והתבונן והעיקר הט שלא תהי' תורה מוחלפת דכיון שהתירה היא שמו ית' האיך יצויר שינוי ח"ו בשמו ורצונו (הבן הדברים כי תסמר שערות הראש להרחיב הדיבור בזה ואתה דע לך): הי' שהוא יודע העתידות ומחשבות שבלבבות בני האדם ידיעה שלימה שנאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים וכו' (הוא העיקר הי' נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי' רצ"ל יתברר לכם הידיעה אצלי וידעתם פועל יוצא רצ"ל שתחייבו הידיע' אצלי והנה ענין הידיע' בפרטים ביאר הרמב"ם כיון שהכל נתהווה מהווייתו ית"ש ממילא הידיע' לא תתחייב בו ריבוי ח"ו רק בידיעתו א"ע כביכול יודע את הכל הבן הדברים וז"ש וידעתם תחייבו לי הידיע' כי אני הוי' המהוה כל ובידיעת א"פ כביכול וכו' בין והתבונן ותמצא טוב טעם ודעת): הי"א שהוא גומל ומעניש שנאמר למען תדע אשר יפליא וכו' (זהו עיקר הי"א נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי ב"ם דייקא עבור עונם וידעתם כי אני הוי'. הנה עיקר השכר לאדם הוא בידיעת כבודו ית"ש הוא עיקר התענוג הנצחיי הנה אמר שתספר אשר שמתי במצרים העונש ועליכם זרח אור ידיעת השם ב"ה וית"ש הנה נתפרסם שכר ועונש): הי"ב שהוא עתיד לגאול אותנו ע"י נביא כאשר גאל את אבותינו ע"י משרע"ה שנאמר ואזכור את בריתי היינו לעתיד מלבד הרמז אהי' אשר אהי' וכו' (זהו עיקר הי"ב ביאת המשיח ב"ב נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' את אשר התפללתי במצרים ענין התעללת"י יתפרש מלשון נראה בעליל ובלשון המקרא בעליל לארץ היינו התגלות הנסתר ורצ"ל שתספר איך שנגלית במצרים היינו שהשכינה כביכול היתה עמנו בגלות והנה בעת הגלות לא היו יודעין זה ובעת הגאולה נתגלה להם השי"ת בשכינת עוזו שהיתה עמהם מעת היותם לשם רק שהי' הדבר בהסתר וכעת נתגלה וצורך הסיפור הזה לידע ולהודיע שכמו אז כן עתה שכינת עוזו עמנו למשכן וכמו שלא יעזוב את שכינתו כביכול כן לא יעזבנו ולא יטשנו עד יגאלינו גאולת עולם. ב"ב): הי"ג שהוא ממית ומחיה מהמטה שנהפך

לנחש ומענין ידו של מש' שנצטרע' ונתרפאת ומצורע חשוב כמת (זהו עיקר הי"ג תחיית המתים שיהי' ב"ב נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי ב"ם כבר סידר בעל הגדה ובאותות זה המטה כמו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות ומהמטה נשמע ת"ה) הנה נרמז כל הי"ג עיקרים במצות הסיפור:

ו ומעתה נבין את אשר הרב בעל העיקרים חלק על הרמב"ם במנין העיקרים וכללם כולם תחת ג' עיקרים (הגם שגם הוא מודה שכל הי"ג נצרכים לדת הישראלי אבל אעפי"כ לעיקרי יסודי הדת לא הניח רק ג' עיקרים) והם מציאת השם תורה מן השמים שכר ועונש עי"ש בספרו שהביא ראיות אבל כאשר תתבונן במה שכתבנו איך כל הי"ג עיקרים נכללים ביצ"מ הנה אנחנו מצווים מן התורה באמונת כל הי"ג כיון שנצטוינו בסיפור יצ"מ הבן הדברים וגם נצטוינו בזכרון יצ"מ כל הימים ואתה תבין:

ז הנה עוד הביא הרב מהר"ם חאגיז בספרו כמה ענייניים אשר נתאמתו ע"י יצ"מ ונכללים כולם לדעתי תחת יסודי הדת כאשר אבאר אי"ה שהרשות נתונה ביד כל אדם להיות צדיק וכו' שנאמר ויחזק לב פרעה (הנה זה נכלל בעיקר הי' עיקר הידיעה ואעפי"כ הבחירה חפשית וכבר האריכו בזה רבותינו הלא בספרתם וגם נכלל בעיקר הי"א שכר ועונש דבאם היתה הידיע"ה מוכרחת איך יתכן שכ"ר ועונ"ש אלא ע"כ שהרשות נתונה והבחירה חפשית שהוא שומע צעקת דלים שנאמר וגם אני שמעתי את נאקת ב"י וזה נכלל בעיקר הה' לו לבד ראוי להתפלל כי הוא שומע ומאזין עתירתן שלא יאמר האדם על המאורעות הבאות עליו מקרה הם וכו' כמו שעשה פרעה לבסוף (אמר) י"י הצדיק וכו' (זה ג"כ נכלל בעיקר הי' הידיעה והשגחה ובעיקר הי"א שכר ועונש ובעיקר הה' לו לבד ראוי להתפלל וכו' שעושין שליחותו כל הבריות ובכל עושה הש"י שליחותו וכו' והן מוסרין עצמם למיתה לקיים מצותו כמו שראינו ענין הצפרדעי' וכו' וכש"כ האדם שחייב למסור וכו' (הנה הוא נכלל בהמדובר מקודם שאין דבר מקרה רק בכל עושה השי"ת שליחותו וענין מס"נ הנה הוא בכלל מצות התורה וכיון שיש תורה מן השמים הנה הוא עיקר הח' מחוייב האדם לעשות כתור') שאינו חפץ בהשחתת עולם ולא באבדת הרשע אלא רצונו שישוב ויחי' ראי' מכמה התראות שעשה לפרעה (נכלל בעיקר הד' קדמון לכל והוא ברא הכל להיטב דוקא והבן שיש מציאת לשדי' ולמעשה כשפים שנאמר ויעשו כן החרטומים (נכלל בעיקר ו' הנבואה מן השמים ובעיקר ח' תורה מן השמים הנה עיקר הו' נבואה ובתורה מבואר הבחינה לנביא על כרחך שיש דבר מציאות בעולם שיעשה שלא כטבע חוץ לנבואה הבן) שהוא שונא חמס וגזל שנאמר ואת העשוי לכם במצרים (זה מבואר בתורה וכיון שיש תורה מן השמים בו מבואר שהוא שונא החמס):

ח הנה עד כה הגיעו דברינו לבאר עפ"י דברי הרב אשר כל עיקרי הדת הן המה נכללים בסיפור יצ"מ לזה נצטוינו במצוה הלזו בזמן היציאה שקבלנו עול מלכותו ועבודתו ממילא רמז המצוה הזו לנו ולבנינו עד עולם בכל זמן ועידן שמחוייבים אנחנו להיותינו שלמים בעיקרי אמונת י"י אח"ד היינו עיקרים הי"ג מנין אח"ד ולהודיע כ"ש לכל באי עולם לתקוע אמונת אמת בלבבינו לעבדו שכם אח"ד ובהתבוננו במצוה הלזו יחשוב הימים אשר חלפו ועברו עליו בהסתפקות איזה אמינה ח"ו והתרשלו מלפרסם כל אלה וישוב אל י"י וכו' ויקבל עליו וכו' ובזה יקיים המצוה בכל כת ועידן בין והתבונן הדברים:

ט והנה כבר הודעתיך ענין יצ"מ ישנו בכל אדם ובכ"ז בעת יציאת איז' מדה ממדותיו מהקטנו' דהיינו מדת יראתו ואהבתו דהיינו שלא יפעול פעולת מדותיו בקטנות כמו הקטן שאין שכלו שלם ומתיירא מהתרנגול ואוהב חתיכת זכוכית עד יושלם שכלו ואז לא יתפעל במדותיו הללו רק מהדבר המאויים והאהוב באמ' כן הוא הדבר השי"ת ברא בהאדם המדות הללו שלא יפעול בהם רק בגדלות השכל דהיינו ביראתו לא ייירא משום דבר רק מגדולת יוצרו ובאהבתו לא יאהב כ"א רצונו ותורתו ומצותיו וכן בכל המדות כנודע והנה קודם שיוליד המדות הללו בנפשו הם עדיין בקטנות (ומשתמש במדותיו שלא במקומן כדמיון הקטן שאוהב את הדבר שאינו מאוהב למשכיל ויתייירא מדבר שאינו מאויים למשכיל ויתפאר בחתיכת רגבי עפר שיש בידו וכיוצא בכל המדות עד יושלם הדעת דגדלות) דמיון גלות מצרים שהי' בקטנות הדעת כנודע וכאשר יוציא איזה מדה ממדותיו מהקטנות נק' יצ"מ רמז לגדלות שנתפשט הנקודה לשיעור קומה שיתפעל במדה זו בכל איברי גופו הנה לרמז זה נצטוינו ביצ"מ הכללי לספר נפלאותיו בליל היציאה ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים וכו' (ובאם עיני שכל לך תתבונן אנ"ו חב"ד לנו ובנינו חג"ת ובני בנינו נהי"ם בין והתבונן) כי היציאה היתי' שלא כטבע כן ביצ"מ הפרטי מחוייבי' אנחנו להודו' לי"י על אשר הוא בעוזרינו (עיין בהג' הסמוכ' להוצי' מדותינו מסוד הקטנו' כי אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו בין והתבונן וסמכנו על המעיין המבין ברמיזה דברי חכמים וחידותם הפוך בה והפוך בה ותמצא מעדנים לנפשך (הג"ה אם טעמת בקצה המטה מנופת צוף עץ החיים ויהי' לך פריו למאכל הנה חבין שם אשר יצ"מ הי' בחפזון שלא יכלו להתמהמה והי' גדלות קוד' קטנות ולדעתי ו"ס הפסוק למען תספר באזני בנך וב"ב את אש"ר התעללת"י במצרים (מלשון עול"ל): (ויונ"ק) ואת אותותי אשר שמתי בם רצ"ל אשר המה המוחין הנה במצרים התעללתי אותם היינו שהיו גלו' מצרים בסיד הקטנות עדיין שלא הפריחו ישראל עדיין מצות ומע"ט ולעשו' האותות לצאת ב"י מן ההכרח הוא ע"י הגדלות הנה הי' גדלות קודם קטנות שלא כטבע וז"ש אשר התעללתי במצרים

ואעפי"כ ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני הוי' המהוה כל והוא כל יכול וכאז כן עתה בליל היציא' הוא התעורר' הזה וע"י מצות הסיפור מתעור' בנו יציאת מדתינו אל הגדלות אפילו אם אין בני מצות ומע"ט כ"כ וכ"ה הענין תמיד בכל בן ישראל יצ"מ הפרטי חוזק החסידות הוא בתחילתו ואח"כ נופל ממדריגתו עד כי יתנהל לאטו לרגל המלאכה מלאכת עבודת הקוד' ישמחו ויגילו המשכילי' בהתבוננם בעין השכל בדרוש הנפלא הלזה ואמרו אך טוב לישראל:):

י ברמזי האר"י ז"ל בספר הכוונות גלות מצרים רמז לגלו' הנשמ' השכליות בתוך הגוף העכו' ויצ"מ רמז ליציאת' מן הגוף לחזות בנועם י"י הנה נתחייבו בליל יצ"מ לספר בדברים ענין היציא' והנה תרא' ותתבונן בצדיקים יום היציאה נק' יומא דהלולא כמ"ש בזהר בהילולא דר"ש בין והתבונן אגרא דבי הילולא מילי:

יא טעם המצוה עפ"י סוד פסח פ"ה ס"ח שמחוייב להסיח בפה רמז למקיפין היוצאים מן הפה (עיין בטעמי המצות להאריז"ל) הנה תתבונן ידידי אור בהן לעיכובא הנה מזה עיקר חיות הנשמה פנימיות האדם ודקדוקי המצות מצד החסידות מהם יאיר אור המקיף אשר אין לו גבול וכלי שתגבילהו כן אין גבול לדקדוקי המצות בהכשר ויתרון זה מחמיר בחומר אחת וזה מחמיר ביות' כידו' למשכיל והנ' בעת היציאה ממצרי' וקבלת מלכותו יתברך נתחייבנו לספר ולהוציא ההבל מפינו בטובו' הש"י אשר ההבל היוצ' מתוך פנימיותינו יאיר עלינו לאור מקיף ובזה נזכור לעשו' מעשה המצות על דבר כבוד שמו שיאי' אור השי"ת למקיף עלינו ג"כ ויהי נועם י"י עלינו ונמצא יש רמז בזא' המצוה גם למילי דחסידי שבכל המצו' המקיף הוא שמירה והיקף לבל ישלטו זרים והנה נודע כי כל המצות כולם אשר הם בחיוב על האדם הנה כל הדברים הנאמר אשר הוא חוב' לנפש לדקדק בה בכל יכולתה והמתבונן בזה ידקדק בנפשו בכל ענייני מצותיו וישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"ע וכו' כנ"ל (הג"ה וזה אשר פירשנו בפסוק וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורו' בשמלתם על שכמם דקשה החחיל ביחי' ויש"א א"ת בצק"ו ומסיי' ברבים משארת' בשמלתם שכמ"ם וגם הל"ל ומשארת' כיון דהוא ענין אחר (כפירש"י עיי"ש) ולדעתי הוא כך וישא העם את בצקו טרם יחמץ היינו הדבר שהו' לעיכובא שכבר נצטוו שלא לאכול חמץ והנה אמר בלשון יחיד שבזה שהו' לעיכובא כל ישראל שוין ודרך אחד להם שזה אסור היינו עיסה ששהתה כשיעור חימוץ אבל יש ויש כמה וכמה מחמירים בדקדוקים שונים זה חומרתו כך וזה כך ולכל אחד דרכו והילוכו בקודש בחומרות אחרות דרכים רבים להם וזה נק' משארתם היינו שיורי וחומרי המצוה אשר אין לה גבול ומזה פשה להם לבושי אור מקיף כשמלה המקפת את השכם כ"א לפי חומרתו בקדש וז"ש שארתם (היינו שיורי מצותם ואמר לשון רבים כי לא ראי זה כראי זה הצד השו' שבהן שדרכן להיטב) צרורות בשמלתם על שכמם (היינו אורות מקיפים כשמל' והבן):

פרק כב

מ"ע כב **לפדות פטר חמור זכר בשה**

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ב לפדות פטר חמור זכר בשה היינו ליתן השה לכהן בפדיון הבכור החמור ומשיוולד חייב לפדותו ולא ישהה המצו' ויברך אקב"ו על פדיון פטר חמור:

ב קודם פדיונו הוא אסור בהנא' ואם מת קודם פדיונו יקבר. ולאחר פדיונו הוא ר ין גמורים והשה הוא נכסי כהן חולין גמורים ומותר בגיזה ועבודה:

ג אם אין לו שה לפדותו פודהו בשוויו ונותן דמיו לכהן לא אמר' תור' ש"ה להחמיר עליו אלא להקל עליו. שאם הי' הפטר חמור שוה עשר סלעים יכול לפדותו בשה שוה דינר ולא יהי' זה חמור מן ההקדש שנפד' בכסף בשווייו ודוקא כשהיו דמי הפטר חמור מג' זוזים ולמעל' אבל אם היו דמיו פחות מג' זוזים אין פודין אותו אלא בשה או בג' זוזים ועין יפה לא יפחות מסלע ועין רעה חצי סלע ובינונית ג' זוזים:

ד היה לו ספק פטר חמור יפריש שה תחתיו והוא לעצמו:

ה נתן הפטר חמור לכהן יפריש הכהן שה תחתיו והוא לעצמו:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצו' ולחדש דינים והלכות כפי השגות ורוחב בינתו:

ב כהנים ולוים פטורים אפילו בת כהן ולוי פטר חמור שלה פטור מפדיי' ושל בעל' חייב:

ג שותפות העכו"ם בעובר או באמו פוטר:

ד נוהג בכ"מ ובכ"ז ותמיהני על מה שהעולם מקילין במצו' הזאת בחו"ל יהא רעוא שתבא לידי המצו' הזאת ואקיימנה בעזרת השם ית':

ה מצות פדיי' קודמת למצות עריפ' (הוא המצו' דלקמן שיתבאר אי"ה):

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לקיים מצות בוראו. מ"ע דאורייתא צריכ' כוונ' ולדעתי אם לא כיון יקח השה בהחזר' מן הכהן ויחזור ויתנהו לשם מצוה:

ב באם לא קיים עדיין המצו' יצפ' מתי תבא לידי ואקיימנ' ויקבל ע"ע לעשות' בעת המזדמן:

ג נבא להתבונן בטעם המצו' הזאת למה נשתנה פטר חמור מכל בהמות טמאות ז"ל הזהר הקדוש פ' בא פקודא דא לפדות פטר חמור ולערוף פטר חמור אם לא יפד' לי' הה"ד ואם לא תפד' וערכתו ורזא דא יצה"ר יכול לאחזרא בתיובתא ולבתר יצ"ט כמה דאוקמו' אם זכה עזר אם לא זכה כנגדו בגין דאינון דיוקנא חד בשה וחד בחמור ואם זכה

לאחזרא בתיובתא אע"ג דאיהו חמור עם הארץ ר ד' מן גלותא בשה דאיהו שה פזורה ישראל ואי לא הדר בתיובתא וערפתו שוי לי' עם קשה קדל דעתידין לאיתמחא' מן ספר חיים דעלייהו אתמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי עכ"ל הזהר הק' והנה עם היות שדברי שלהבות הזה"ק א"א להתבונן בם עד תכלית הכוונ' עכ"ז להיותן דברי אלקים חיים דנפקין בהדרתא מפי קדישי עליונין יש חלק לכל נפש מישראל למצוא בהם דברי חפץ כפי שורש נשמתו במחצב הקודש והנ' נ"ל הפירוש י פשוטו דהנ' בכ"א מישראל ישנם ב' נפשות היינו נפש הקדוש' מסטרא דקדוש' ומשכנ' במוח ומתפשטת בחלל הימיני שבלב לב חכם לימינו והוא רזא דיצ"ט ונפש השניי' מהקליפ' (בישראל הוא מקליפת נוג' סוד הטיקלא) משכנ' בחלל השמאלי שבלב לב כסיל לשמאלו והוא רזא דיצה"ר והנה זה כל האדם להפוך מר למתוק להפוך גם נפש הבהמיות לקדוש' להיכלל קליפת נוג' אל הקדוש' והדברים ארוכים וכבר הם נמסרו אל החבירים מפה לאזן אין מן הצורך להאריך (ומי שרוצ' לרוות צמאונו בזה ידרוש בס' התניא הנדפס מחדש) והנה נפש הבהמיית יכונ' לה חמו"רץ סוד החומרה מתאו' לתאוות החומריות אכילה ושתי' ומשגל (והנ' הוא כלול' מרמ"ח איברים חמ"ר רמ"ח) ונפש הקדוש' יכונ' ש"ה רנה הוא ג"כ כלול' מרמ"ח וכשתוסיף ח"ל הוי' על רמ"ח בגי' ש"ה הן הנה שמות הקדושים שמות החסד והרחמים העוזרים לאדם כי אלמלא הקב"ה עוזרו וכו' כי ליצה"ר משפט הבכור' כי לפתח חטאת רובץ ונחזור אל הראשונות מסטרא דשמאלא סוד היצה"ר באים כל התאוות של אכיל' ושתי' וכיוצא ומסטרא דימינא יצ"ט תור' ועבוד' ומצות והנ' כל הדברים האסירים עפ"י התיר' חיותם משלש קליפות הטמאות הצריכים בטול וכרית' לגמרי ומהם נפשות אוה"ע אשר יתבטלו לעת קץ ב"ב אבל דברים המותרים עפ"י התור' דברי הרשות חיותם מקליפת נוג' אם יקח האדם ויהנ' מדבר ההוא לילך בכח האכיל' ההוא לעבוד את השי"ת הנה יכלל הקליפת נוג' אל הקדוש' ותוכלל נפשו הבהמיית בנפש הקדוש' אבל אם כוונתו למלאות תאוותו הגם שהוא דבר המותר. עכ"ז תוכלל הקליפות נוג' בג' קליפות הטמאות רק זה הוא החילוק בין המותר לאסור כי באם לוקח לעצמו דבר איסור הנה הוא אסור וקשור בסט"א והגם שילך בכח האכיל' ההוא ויעבוד את השי"ת לא יועיל כלום רק צריך לבטל הכח והדם הנוסף בו מתענוג ההוא ע"י סיגופים משא"כ במותר הגם שלפי שעה נכלל בג' קליפות הטמאות בהיות כוונתו למלאות תאוותו עכ"ז כיון שיחזור האדם בתשוב' ויקח הכח ההוא ויעבוד בו את השי"ת הנה נכלל הכל בקדוש' עיין כ"ז בס' התניא ויונעם לך אבל אם לא עבד את הש"י בכח האכילה ההיא הנ' צריך לסיגופי' כמו באיסו' אם לא שב וסיגף א"ע הנה צריך לחיבוט

הקבר כנודע ומעת' נבא לביאו' דברי הזה' ורזא דא יצה"ר יכול לאחזר' בחיובת' ולבת' יצ"ט (רצ"ל מתחל' יכול האדם להחזיר בתשוב' את היצה"ר היינו שלא יהנה אפילו מדברים המותרים רק לש"ש אזי אם יעשו כזאת אזי יהי' יכול להחזיר אח היצ"ר בתשוב' דהיינו מה שהתרשל מתור' ועבוד' אשר זה הוא מעש' היצ"ט ועבודתו משא"כ אם אינו משיב את היצה"ר מתחל' הנה הוא קשור בחשק עבותות אהבת העולם הגם שילמוד ויעבוד אינו בשלימות כי האורב יושב בחדר חלל השמאלי שבלב ומבלבלו בתאוות אבל אם מחזיר בתשוב' ליצה"ר בקל יחזור את היצ"ט כי היצה"ר גם כן יסייעו שמתהפך מר למתוק וז"ש) כמה דאוקמו' זכה עזר לא זכ' כנגדו (ואמר) בגין דאינון דיוקנ' חד בש"ה וחד בחמור כמש"ל עי"ש) ואם זכה לאחזר' בתיובתא הגם דאיהו חמ"ר עם הארץ (רצ"ל שנט' אל הארציות נהנ' בתאוות העולם בנפש הבהמיות שלו המכונ' לחמר ונק' עם הארץ נוט' אל הארציות כ"ז) תפד' מן גלותא בשה (רצ"ל להיותן תאוות מותרת מדברי הרשות יפד' אותן חן גלותא בש"ה היינו כאשר יתעסק בכח הזה בתור' ועבוד' דאינון מעש' הש"ה (היינו נפש הקדוש' הנק' ש"ה כנ"ל) ואי לא הדר בחיובת' (שלא עבד את הש"י בכח הזה שניתוסף לו בתאוות המותרו') וערפתו שוי לי' עם קשה קדל (רצ"ל צריך עריפ' וכרית' הכח ההוא ע"י סיגופים כי דומ' לו עם קשה עורף הנהנים מאיסור שהו' משלש קליפות הטמאות הבן הדברים הנה אם יסבלו דברי הזוה"ק הפי' הזה מה טוב ובאם אין הפירוש כך אעפי"כ הדברים אמיתיים וסמכתים על דברי הזוה"ק ואין כאן בית מיחוש:

ד עפ"י דברינו הנ"ל תבין האיך רמז המצו' הזאת נוהגת בכ"מ ובכ"ז והשב אל יי' יתבונן את אשר נהנ' בתאות הגשמיות ולא הלך לעבוד את יי' בכח האכיל וההנא' ההוא אזי ישוב אל יי' וכו' ויקבל עליו וכו':

פרק כג

מ"ע כג **לערוף פטר חמור אם לא פדאו**

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ג מ"ע לערוף פטר חמור אם לא פדאו עריפה הוא שמכה בקופיץ בערפו עד שימות ודוקא בקופיץ ולא בדבר אחר ולא במיתה אחרת:

ב אסור בהנאה גם לאחר עריפתו וטעון קבורה ואם שרפו אפרו אסור בהנאה:

ג שותפות עכו"ם בו או באמו פטור

ד מי שחייבין בפדיי' הם מתחייבין בעריפה אם לא פדאו:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש הלכות ודינים כפי השגותי:

ב כבר דברנו במצוה הקודמ' אשר אני מתמי' מה שלא ראיתי בגולה מי שקיים מצו' זו וכעת נתיישבתי בדעתי דאפשר להיות דאין לנו כהן ידוע ביחוסו ופדיון הבן שאני דא"א בענין אחר וגם לא נפקא לן ריעותא בזה משא"כ בכור בהמה טהורה נוהגין כל ישראל בזה"ז למכרו בכדי שלא יבא לידי מכשול כיון דצריך לרעות עד שיסתאב וכן הוא הטעם בפטר חמור דאפשר יתן הפדיון לכהן שאינו כהן באמת וישתמש בפטר חמור ובאמת הוא אסור בהנאה כיון שלא נפדה בנתינה לכהן (ושאני תרומות ומעשרות דכיון שהפרישם מן התבואה נפטרה התבואה משא"כ בפטר חמור דאינו נפטר עד שיבא הפדיון ליד הכהן ואם תקשה א"כ יש לנו לקיים מצות עריפה י"ל דמש"ה לא הנהיגו אבותינו שבגול' כך דהכל יודעין דמצות פדי' קודמת למצות עריפה וכשיראו שאין מקיימין מצות פדי' רק עריפה יבואו להוציא לעז על הכהנים. ע"כ הנהיגו למכור לעכו"ם כדי לפוטרו מבכור' כמו בבכור בהמה טהורה כנ"ל לתרץ מנהגן של ישראל אבל שמעתי שבאה"ק נוהגין גם היום לפדות הפטר חמור בשה ואפשר משום דמוחזקין ביוחסין טפי מינן כנ"ל

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לקיים המ"ע של תורה. והנה מצות פדי' קדמת למצוה עריפה. הנה אם פודה יכוין שמה שאינו מקיים מצות עריפה הוא כי השי"ת יישר בעיניו יותר לקיים מצות פדי' ולולי זאת ודאי הי' מקיים מצות עריפה ואם מחשבתו וכוונתו זאת תעלה לו גם למצות עריפה שתחשב לו בכלל מצותיו להשלמת החלוקא דרבנן נ"ל:

ב רמז המצוה הזאת בטעמה נתבאר במצות הקודמת דוק שמה ותבין ג"כ למה מצית פדי' קודמת למצות עריפה:

פרק כד

מל"ת כד **שלא לצאת בשבת חוץ לתחום**

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ד מל"ת שלא לצאת בשבת חוץ לתחום שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי המהלך חוץ לעיר (או חוץ למקום שקידש עליו היום שם יותר מי"ב מיל כנגד מחנה ישראל שהי' במדבר לוקה מן התורה וחז"ל גזרו שלא לילך יותר מאלפים אמה שהוא מגרש ערי הלוים ע"כ ההולך יותר מאלפים אמה לוקה מכת מרדות (זהו דעת

הרמב"ם בספרו הגדול וחזר בו ממ"ש בספ' המצות שאלפים אמה הוא מדאורייתא והרמב"ן ס"ל שכל מצות תחומין הוא מדרבנן) (הג"ה מאן דעייל לחלל דילה כי בשבת הוא עליית המלכא אדנ"י ויש בשם כ"ד צירופים וחוץ לכ"ד צירופים אסור לצאת.):

ב האלפים אמה מותר להלך הן ואלכסון ע"כ המודד תחומין ימדוד אלפים לכל רוח מרובעות מכל צד כדי שיהי' נשכר את הזוית:

ג עיר גדולה מהלך את כולה אפילו היא גדולה כאנטוכיא:

ד אם הניח עירו' תחומין יבוא' אי"ה במצו' דרבנן מה דינו:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש הלכות ודיני' כפי רוחב שכלו:

ב היה הולך סמוך לחשיכה ובא סמוך לעיר יותר מאלפים והי' מכיר אילן או גדר סמיך לאלפים ואמר שביתתי בעיקרו הולך משחשכ' אלפים אמה ממקום האילן ובלבד שלא יהא יותר מאלפים אמה ממקום שאמר עד מקום הגדר או האילן וגם צ"ל שיוכל להגיע שם קודם חשיכה אם ירוץ הגם שכעת אינו רץ נמצא יכול להלך משחשכה ד' אלפים אמה:

חלק המחשבה

(א) לרמב"ם צריך לכוין במניעה י"ב מילין לקיי' אזהרת התור' ובמניעה מאלפים אמה לקיים אזהרת רז"ל לא תסור וכו' ולרמב"ן הכל מאזהרת לא תסור מכל וכו':

ב טעם למצוה ורמזי' הנהוג' בכל עת הנראה דהנה שבת הוא זכר למעשה בראשית שהש"י המציא את העולם יש מאין כרצונו וכיון שהוא ית' המציא הכל הוא המשגיח והמטריף והמכלכל כרצונו והאדם לא יוסיף ולא יגרע בהשתדלותו רק שהש"י צונו בתורתו להתנהג במנהג ד"א להשתדל באיזה השתדלות כנהוג בטבע. אבל אין מן הצורך להרחיק נדוד ולפרוש בימים ובמדברות להמציא פרנסתו וצרכיו כי לא יוסיף בהשתדלותו ומתבטל ע"י מתורתו ועבודתו ואין מעצור להש"י להזמין לו פרנסתו בהשתדלו' המועט בביתו ובעירו לך נא ראה מ"ש בחו"ה המעש' בחסיד שהלך לבקש פרנסתו בעיר אחרת ופגע בו אמגושי ושאל לו על ענין הבורא ואמר לו שהוא הבורא הכל והמטריף והמכלכל אמר לו האמגושי פעלך סותר את דיבורך כי למה לך לפי"ז לבקש טרפך בעיר אחרת ושב אותו החסיד לביתו ולא זז מעירו הנה לזכר זה ביום הזכרון למ"ב נצטוינו שלא לצאת יותר מג' פרסאות כי ג' פרסאו' נק' השתדלו' מעט כמשארז"ל שלא יהל' אדם בע"ש יותר מג' פרסאות כי יותר מג' פרסאו' הוא השתדלו' וטרחה רבה ולא יכין לשבת והנה תתבונן ביותר מ"ש דורשי רשומות על כ"ד שעות ביום רמז ג"פ אז בני'

ת' אז תשכיל א"ז ת שן אז תצליח היינו להורות שליש המעל"ע לשינה (וה"ה לאכילה ושתי' וקרא לכל עסקי העולם הנצרכים לחיות האדם בשם שינה) ושליש למו"מ וסי' אז תצליח ושליש לתורה אז תשכיל והנה לחשבון היום בלבד זולת הלילה יגיע להשתדלות ד' שעות והנה מהראוי למשכיל להוסיף אומץ לתורה בכל מה דאפשר ולגרוע ממו"מ בכדי שיוסיף מחול על הקודש ולזה בא הרמז בהילוך ג' פרסאות שהוא מהלך ג' שעות וחצי בקירוב להורות בא שיראה בכל פעם לגרוע ממו"מ להוסיף עתותיו לתורה לעבודה ותהי' מלאכתו ארעי ותורת קבע הבן הדברים ובאת האזהרה הזאת ביום הזכרון למ"ב להורות לאדם המאמין במ"ב יאמין אשר מי שברא כל היצור הוא המכין לעורב צידו הוא המשביע לכל חי והאדם בהשתדלותו לא יוסיף ולא יגרע והנה חז"ל ברוח קדשם הוסיפו אומץ אזהר' הזאת בביאור שלא יזוז יותר מאלפים אמה שהוא מגרש העיר וגבולה (כנודע מתחומי עיירות הלוים להורות התבוננות לאדם אשר כל יכול הבורא כל במ"ב להטריף ולזון את האדם בביתו ובעיר ואין מן הצורך להשתדל בהרחקת נדוד (הג"ה ומדי דברי בזה אודיעך באגב אז תישן אינו בפסוק רק מישנתי אז ניטלו ושמעתי בשם גדול אחד שלא לישן יותר מד' שעות במע"ל וסי' ישנתי אז כאשר אני ישן ח' שעות ינוח לי יש מנוחה ודי להמוחין מ' שעות מנין ל"י נמצא ס"ה ב' מעל"ע די בהם השינה ח' שעות מגיע לכל מעל"ע ד' שעות ואלו ואלו דא"ח דמה שנתנו סימן ח' שעות לכל מעי"ל היינו שינה עם אכילה ושתי' ובהכ"ס ושאר ענייניים ושינה לבדה די בד' שעות כנ"ל.):

ג ממילא בכל עת ובכל זמן כאשר ימעט האדם מהשתדלות העולמי' ויוסיף אימץ בתורה ועבודה הוא ענף ממצוה הלזו וברוב השתדלות בעולם ומיעוט עבודת הבורא ח"ו הנה יצא חוץ לתחום ח"ו ממילא המשכיל בדבר ישוב אל י"י וכו' ויקבל וכו' כנ"ל בין והתבונן:

ד והנה אודיעך בקיצור טעם המצוה עפ"י סוד בכתבי האריז"ל כי בשבת עלו נה"י דעשי' במקום חג"ת ונשאר נה"י מקום פנוי בין הקדושה והקליפה לרמז זה מותר לילך ג"פ כי במקום נה"י הוא רשימו דקדושה (מזה תראה שהלכה כרמב"ם וא"כ יותר מזה שם הוא שדה אדום מקוה הקליפה ע"כ ביום הקדוש אסור לאדם הישראלי הקדוש להוליך הקדוש' חליל' למקום שדה אדום אשר אין שם מקים להתפשטות הקדושה כי אין שם והנה בגלות התפשטו' הקליפות באחיזתם עד חצי הנצח ע"כ גזרו חז"ל אלפים שהוא רק מעט מנצח אשר נשאר פנוי בשבת ומשם ואילך יש אחיזה לקליפות (הג"ה הדברים תמוהין לדעתי דנראה דזה גזרו חז"ל בגלות והנה נאמר ביהושע שאמר לישראל אך רחיק יהי' ביניכם ובינו כאלפים אמה וכו' ודרשו חז"ל כדי שיהי' יכולין לילך אל הארון בשבת אלמא ב"ד של יהושע כבר גזרו אלפים אמה וכן מהא דשלמה תיקן עירובין משמע דכבר נגזר תחום וצ"ע.):

ה והנה לטעם זה יש בזאת המצוה רמז נכון אל האד' בכל זמן שלא יוסיף כח בקליפה ע"י ניצוצי הקדושה ח"ו רק ישתדל אדרבא להוציא בלעם מפיהם ויהי' להם ביטול ב"ב אין מן הצורך להאריך בזה כי הדברים ארוכים ורחבים מני ים כבר נשמע אל החבירים וזכו בהם רבים את אשר עם לבבינו וקט שכלנו והמתבונן ישוב אל י"י וכו' ויקבל עליו וכו'.

פרק כה

מ"ע כה **להאמין מציאת אלוה**

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ה מ"ע להאמין מציאת אלוה עיין בהקדמה ד' אות ד' האיך יצוייר למעש' מצוה שהוא במחשב' עי"ש ותבין ולא אצטריך לכפול לך הדברי':

ב איכות המצוה הוא להאמין באמת בלב אמונת אומן שיש אלוה הנמצא הוא ית"ש המציא כל הנמצאים מאין ליש ומכוחו וחפצו ית"ש נתהווה כל מה שהי' והוה ויהי' ואין שום דבר נתהוו' בלא רצונו וחפצו ית' והוא המשגיח על כל דבר בכלל ובפרט ואפילו כל הדברים הטבעים הנפעלים בטבע הכל מהשגחתו ית' המתלבש בטבע וכל ככבי השמים וכסילה' לא יפעל בטבע רק בהשגחתו ית' המתי' אותם בכל עת ויטה אותם לכל אשר יחפוץ:

ג המצוה הזאת הוא יסוד הדת והעיקר שיקבע בנפשו בכל עת שהאמת הוא כן ומחוייב בכל עת להזכיר את נפשו להתבונן במצוה זו ולחשוב רוממותו ית"ש ויעמוד מרעיד איך הוא ברי' קטנה מעוט' בדעת עומד לפני תמים דעות וזה עיקר חלק המעשה שבמצוה הלזו שאפי' בעת עיסקו בענייני העולם ומדבר עם ב"א יזכור לנפשו ויקום מרעיד ויפריש א"ע מן ב"א כרגע להתבודד לחשוב גדולתו ורוממותו וזה נקרא מעשה:

ד מי שלא יאמין באמונה זו הוא כופר בעיקר ואין לו חלק וזכות בישראל וחייבין אנחנו למסור נפשינו ומאודינו על אמונה זו והמצוה הזאת נוהגת בכל עת ורגע בזכרים ונקבות (הג"ה נרמז בתורה כ"ה תאמר לבית יעקב ותגד לב"י היינו מצוה כ"ה (עפ"י חשבון הרמב"ם ז"ל) תאמר לבית יעקב ותגד (אותה) לבני ישראל כי בזולת זאת המצוה אין לו חלק ונחל' להיקרא בשם יעקב וישראל ואי"ה יתבא' בארוכ':):

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד איכות המצוה ולהתבונן בה להוסיף אומץ בכל פעם באמונה זו:

ב כבר כתבנו במצות השבתת חמץ אשר עיקר המצוה הזאת הוא באיש הישראלי להאמין אמונה זו מבלי חקירות והובטחו זרע אברהם שיספיק להם האמינה בקבלה ויותר יש יסוד מוסד להאמין בקבלה מהמאמין ע"י חקירה כי המאמין בקבלה אין

לאמונתו סוף כיון שאמונתו באה לו מצד א"ס ב"ה שהבטיח לאברהם אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו' משא"כ מי שמאמין ע"י חקירתו באת אליו האמונה מצד השכל שהוא בעל סוף וח"ו יש לאמונתו סוף ע"כ רבים מהחוקרים המירו כבוד' בלא יועיל בעת הזעם (דרוש נא כיום את דבר ה' אשר כתבנו במצוה הנ"ל) ומזה תשפוט ותדע שלא התחיל הש"י במאמרו הנכבד בל' שמ"ע ישרא"ל אנכי ה' אלקיך כו' כמ"ש באמונת היחוד שמע ישראל י"א ה' אחד דשמ"ע הוא ל' הבנה בחקירו' השכל ובאמונה המציאות אין לחקור בחקירת השכל דזה נק' עה"ד טוב ורע (כמ"ש ע"ש) שחוקר בנטיית השכל לב' הצדדים כדרך החוקר שחוקר גם כל חלקי הסותר א"כ מן ההכרח שיטה הדעת לטו"ר (ע"ש באריכות) ע"כ נצטוינו מפיו ית' סתם אנכי ה' אלקיך ר"ל תדעו באמונת שלימ' אשר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מאמ"צ ונתאמ' לכם מציאותי במופת מכאן ואילך עיקר אמונתך בקבלה וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שלא הביא בספרו חקיר' על מציאת השם רק התחיל יסוד היסודות ועמוד החכמות (עמ"ש במל"ת דלא ימצא חמץ) להאמין שיש אלקי וכו' משא"כ באמונת הייחו' הביא חקירה בשכל כי שם נצטוינו בתורה שמ"ע ישראל וכו' ה' אחד ר"ל תבין זה בשכלך כי ה' אלקינו הוא ה' אחד בין והתבונן הדבר (הג"ה ובזה יתפרש על נכון כל סדר הפ' (רמזתיו לעיל) כ"ה תאמר לבית יעקב היינו מצוה הכ"ה תאמר לבית יעקב סתם שהאמת הוא כן (והנה יעק"ב הם אנשים שהם חלושי הדעת מן ההכרח היא להם להאמין בקבלה שאין דעתם משנ' להתבונן בחקירה) ותגיד לבני ישראל (ב"י הם גדולי הדעת יכולת להם לעמוד על הדבר בחקירה) עכ"ז תגיד להם ענין מציאות הבורא שהיא מצוה הכ"ה תגד להם שכך הוא הענין אבל לא בחקירה ואמר תגד ל' המשך הסיפור ר"ל הגם שתוכל לדבר עמהם ולהבינם ביותר מציאות נעלם עכ"ז תגיד להם בלבד בלא חקירה: או יאמר ותגד לב"י קאי אשלאחריו ר"ל לבני יעקב שאינם בעלי דעת דגדלות כ"כ הנה תאמר להם אנכי ה' אלקיך מבלי חקירה אבל לב"י בעלי דעת דגדלות יקשה להם הלא טוב יותר להשיג הענין בחקירה ובמופת ואז יתאמת הדבר בלב יותר ולזה אמר ותגד לב"י בהמשך הסיפור שיותר טוב האמונה בקבלה כאשר יתבאר והוא חתם ראיתם אשר עשיתי וכו' ונתאמת לכם האמונה במופת ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי ור"ל כעת שאני נותן לכם התורה הסגולה הוא אם שמוע תשמעו בקולי היינו האמונה הבאה ממני אז ושמרתם את בריתי כיון שאני א"ס כך לא תהי' אין סוף לאמונתכם משא"כ אם לא תשמעו בקולי רק תעמדו על הדבר מצד החקירה אין לכם הבטחה שתשמרו בודאי את הברית ולז' הקדים אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וכו' ר"ל שמא תאמרו אין ביכולתי להודיע אלקותי במופת הנה ראיתם אשר עשיתי למצרים ומה שאני מצוה לכם להאמין באמונ' מבלי חקירה הוא לטובתכם כנ"ל ושמא תאמרו הרי לכאור' נראה בהיפך הדבר שנתאמת במופת לא ידחהו השכל בשום אופן משא"כ הדבר שאין לו מופ' ידחהו לפעמים השכל לזה אמר והייתם לי הגולה מכל העמים ר"ל תהי' לי בדבר

הזה דבר סגוליי מכל העמים שבישראל אמונת הקבלה כדבר הסגול. אשר לא נודע סיבת הסגול' ההוא כ"ה הדבר אמונת הקבלה בישראל הוא כדבר הסגולייי הבטח' לאברהם כנ"ל והטעם כי לי כל הארן שכל הארציו' שבישראל הם לו ית' שנזדכך זוהמתם וחומריותם במ"ת הבן הדברים כי קצרתי וסמכתי על המעיין והמבין ובמ"א הארכתי ע"כ הג"ה:):

ג הנה הגם שכל ישראל בחזקת כשרות ובחזקת מאמיני' עכ"ז אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות שחושב שגם בעברו איזה עבירה עכ"ז הוא שלם באמונה זו אבל לא כן כי באם היתה אמונת אומן תקוע בלבו אמיתיי' מציאת אלקי עולם אשר הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ולית אתר פנוי מיני' והאדם הברי' קטנה מעוטה בדעת יתוש קטן עומד בתוך כבודו ית' והוא צופה ומביט עליו איך ימלאנה לבו להמרות עיני כבודו והלא אפילו לפני מלך בשר ודם לא ימלאנו לבו להמרותו בשום דבר בהיכלו שהוא רואה אותו ובודאי יתמלא רתת ורעדה מפחדו ואימתו מכ"ש שהי' לו לירא וליפחד מפני פחד ה' ומהדר גאונו הסובב איתו ומקיף עליו וצופה ומביט לכל מחשבות האדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש אלא על כרחך תשפוט בצד' השכל רדעבור האדם על איזה עבירה אפילו בהרהור בודאי אינו שלם באמונה זו באמת בהתגלות לבו וכבר ידעת אשר האמונה זו היא יסוד הדת הישראלי וח"ו בהעדר אמונה זו אין לו חלק ונחלה בישראל ממילא כשיתבונן האדם בזה יתמלא חיל ורעדה על חטאיו אשר חלפו ועברו עליו במחשבה ודבור ומעשה ויבקש מהש"י מחילה וסליחה וכפרה ויקבל ע"מ וכו' ויקבל ע"ע לחשוב בכל פעם בגדולתו ורוממותו ית"ש בשכבו ובקומו בהליכתו ובישיבתו והש"י לא יטשהו ולא יעזבהו לעד לעולם וישמור רגליו מלכד:

ד המתגאה עובר על מ"ע זו כי באה היתה באמת אמונה זו תקוע בלבו איך ימלאנו לבו להתגאות בעמדו לפני מלך גדול ונורא ממלא כל עלמין וכו' ואפי' ההולך בקומ' זקופה עובר על מ"ע זו דבאם היה מאמין באמת אשר מלא כל הארץ כבודו איך יערב אל לבו להיות ח"ו כדוחק רגלי השכינה אין זה כ"א רע לב שאין אמונה זו תקוע באמת בלבבו וכן המתנהג שלא בצניעות בלבישת הבגדים ופשיטתם בחדרי חדרים באמרו מי רואני וכו' הנה אין אמונה זו תקוע באמת בלבבו המשכיל יתבונן בזה וישוב אל ה' וירחמהו:

חלק המחשבה

(א) ודאי בעת חושבו באמונה זו יכווין לקיים מ"ע שאמר לנו הש"י אנכי ה' אלקיך ויקבל ע"ע למסור נפשו על אמונה זו בכל אופנים ועניינים:

ב טעם המצוה זו לא נעלם מכל מי שיש לו מוח השכל בקדקדו וכי היא פינת יקרת הדת כי אם אין מצוה אין מצוה ואין תורה ותתבונן אשר כלל כל המצות הם להוראת אלקותו

ולהגביר כח הקדושה בעולמו' ולהיפך בהיפך ח"ו כי כן. עשה הש"י את כל העולמו' שתהי' הנהגתם ע"פ התור' אשר יעשו בני אדם והוא שעשועיו ית"ש א"כ כלל כל המצות הם מצוה אנכי ה' אלקיך שכולם הם להורא' אלקותו ולהגביר כח קדושתו בכל העולמו' גם השמיר' בלאוין הוא שמורה מן ההיפך שלא להגביר כח הקליפה ח"ו (וא"כ שכל הלאוין נכנסין תחת הלאו דלא יהי' לך אעפי"כ נכנסים ג"כ תחת מ"ע אנכי וכו' דכיון שנצטוינו במצות אנכי וכו' צריכין לשמור מן ההיפך כי באם ח"ו עושים ההיפך עובר על מ"ע אנכי וכו') ע"כ שמענו מפי הגבורה המצוה הזא' (וגם המצו' שלאחרי') שהוא כלל התורה ושארי המצוה שהם פרט שמענו מפי משה (ועוד יתבאר אי"ה) כי אידך פירוש' הוא זיל גמור:

ג כיון שידע זה האיש הישראלי הנה לא ימלאנו לבו ותאותו לעבור שום עבירה או לבטל איזה מצוה שעובר ח"ו על מצות אנכי וכו' דהנה על מצות אנכי וכו' מוכנים כל ישראל בטבע תולדותם מאבותיהם למסור עצמם למיתה על אמונה זו והנה חסימת התאוה הם יסורי' קלים הרבה מיסורי מיתה ע"כ בזכרו מצוה זו ובהבין שהוא כלל המצוה ירדוף בחשק נמרץ אחרי כל מצות התורה ויקיימם כדת של תורה וכלה גרש יגרש תאותו הגשמיי' בנקל הבן הדברים ויתברר עוד אי"ה במצוה שלאחרי':

ד עוד אני מדבר באיכות המצוה הזאת אנכי ה' אלקיך כבר כתבנו כמה פעמים הנהגת הטבע הוא בשם אלקי"ם (בגי' הטבע) וההנהגה אשר למעל' מן הטבע הנהגה הניסיית בשידוד המערכה הוא בשם הוי' המהוו' כל הויו' ע"כ היכולת בידו לשדדם כרצונו והנה ההנהגה הניסיית תוכר לעין כל שהוא מהיכולת הכל יכול משא"כ ההנהג' הטבעיית יוכל האדם לבא לידי טעות לומר כחי ועוצם ידי וכו' היינו להיות כעסק בזה המו"מ ע"כ הרויח כך וכך בענייני הבריאות והרפואות וכל עניניו אבל חלילה חלילה לאיש הישראלי הנכנס תחת דת התורה לומר כך כי בשביל זה הוציאנו י"י ממצרים באותו' ומופתים וניסים ונפלאות בשידוד המערכה להראות לנו כי י"י הוא האלקים להראות כחו וגבורתו אשר גם הטבע הוא בהשגתו ויכולתו ע"כ שידד המזל של מצרים כת טלה ראש המזלות הטבעיים כאשר כתבנו כבר במצות הפסח וא"כ לפי"ז צריך האדם להאמין שכל עניני טבעיו בפרנסתו ובריאתו ומו"מ וכל ענינהו הגם שנהוגי' בטבע הוא הכל בהשגחתו והו' הנותן היכול' והכח בטב' להשפי' לו כמפעלו וכגמול ידיו יעש' לו וכפי הנהגתו בדרך התור' ע"כ לא ישי' מבטחו בשום דבר רק בהיוצר כל הוא אלקינו וכל מגמתו יהי' בתורה ומצות וישליך על י"י יהבו והוא יעמוד למשען לו ויברך את י"י על כל דבר ודבר כי הוא הנותן לי כח לעשות חיל ובכל יום ושעה יתן לו מעין ברכותיו

וזה הוא ג"כ נכלל בפי' המצוה הזאת אנכי י"י אלקיך רצ"ל גם היינו הנהג' ענייני טבעך הוא בהשגח' י"י ב"ה י"י הוא האלקים והוא הכוונה אשר הוצאתיך מארץ מצרים שהיא תחת המזל הטבעיי הבכור והגדול שבכל המזלות והראתי לך כחי וממשלתי והשגחתי בשידוד המזלות והטבע הבן הדברים:

ה ממילא המתבונן במצות הזאת ישים אל לבו כל הענינ' שעברו עליו מיום היותו עד היום אשר השתדל להרבות קנייני העולם בחושבו אשר כחו ועוצ' ידיו והשתדלו הרב' יוסיף לו אימץ הנ' עבר בזה ח"ו על מצו' אנכי י"י אלקי' וישוב אל י"י על העב' ויקבל וכו' כנ"ל:

ו ואשלש עוד קדושה בקדש באיכת המצוה הזא' הנה נאחר בל' יחיד אנכי י"י אלהיך ולא אמר אלהיכם או עכ"פ אלקי' ובזו"ח אמרו שנתפשט הם של אלקם ונפתח' ונעשית ך' והם אלקים אלהיך אנכי ולמה היתי' כזאת אך הנלפע"ד הוא דחייב האדם לומר בשבילי נברא העלם ואדם א' יוכל להכריע את כל העולם לזכות וכו' וכשיאמין האדם זה יתמלא רתת ורעדה איך עוונותיו ח"ו גורמי' רעות לכל העלמו' (ע' בגלאנטי בפסוק נחפשה דרכינו וכו' ותעמוד מרעיד) והנה זה הענין נתאמת ג"כ ביצי"מ שענין כל הניסים הי' בפרט לכ"א מישראל כענין שאמרז"ל דבמכת דם היו ישראל ומצרי שוחין מכד אחד הי' הישראל שותה מים והמצרי דם עד שהיו לוקחין מישראל המים בדמים וכן תדקדק בכל ענייני הניסים שבמצרים ובפרט במכת בכורות שהיו המצרים מחביאין בכוריהם בבתי ישראל והיו בכורי המצרים מתים שם ובכור ישראל ישכון לבטח (הג"ה ובזה ידוקדק הכתוב וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד תיבת עד מיותר ואין לו ביאור אך הוא הכוונה לא מיבעיא בכללות ישראל בארץ גושן אלא אפילו בהמת ישראל אחד הדר בין המצרים לא מתה והוא פרטיית הנס לכ"א בפ"ע:) אוכל קדשי שמים ובשביל זה נצטוינו במצות הקרבן פסח (עם היות שנקרא קרבן צבור כמ"ש בגמרא) אשר כ"א מחיוב למנות בפ"ע ולאכול כזית משא"כ שאר קרבנו' צבור די קרבן אחד לכל ישראל להורו' שיצ"מ הוא לכל א' בפני עצמו והוא המצו' עלינו בתירה (עפ"י פשוטו) והגדת לבנך וכו' בעבור זה עשה י"י לי (בלבד) בצאתי ממצרים וזה שסידר בעל ההגד' בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים וכו' ורצ"ל עי"כ יתאמת לו שבשבילו בלבד ג"כ נברא העול' ויש יכולת במעשיו להכריע לזכות או וכו' ע"כ יבוש ויכלם וגור יגור לנפשו לעבור את פי י"י אפילו על דבר קל פן יכריע ח"ו להיפך ותגדל בעיניו יופי מצותיו ית"ש כי דבר גדול יפעול בכל עולמות וזה אשר דבר בקדשו אלקינו הצור תם לכל יחיד ויחיד אנכי י"י אלקיך וכו' בפרטות רצ"ל הגם שאני הוי' מהו' כל ההויות עכ"ז אני אלקיך בפרטית

ויש יכול' בידך להכרי' כל העולמות במעשיך וז"ש אשר הוצאתיך (אותך בפ"ע ביחידות ובפרטית) מארץ מצרים (כמש"ל) הבן הדברים:

ז הנה המשכיל המתבונן באל' הדברים יעשה חשבון עם נפשו מיום היותו עד היום את אשר גרם במעשיו פגם והפסד בכל העולמות אזי ירעד ויפחד וישוב אל י"י וכו' ויקבל וכו':

ח ולמדנו עוד רביעי בקדש דהנה נודע במצרי' היו משוקעי' במ"ט שערי טומא' ואעפי"כ השי"ת הציאנו מעבדות לחירות אל הקדושה בהופיע סוד היובל הוי' בניקוד אלקים כן צריך האדם להאמין. הגם אשר הרבה לפשו' ח"ו ונשקע בטומאה הנ' בתשובה עילאה סוד הבינה יובל סוד החירות יצא לחירות מטומא' ויבא אל הקדוש' ולא יזכרו ולא יפקדו עונותיו ובזה נוכל לפרש אנכי י"י אלהיך היינו י"י בניקוד אלהים אשר הוצאתיך בבתי' השם הזה מאמ"צ הגם שהיית משוקע מאד בטומאה עכ"ז סגולת השם הזה להוציאך מאפיל' לאור גדול:

ט ממילא זכרון זה יועיל מאוד אל האדם לעורר לתשובה ה"ס השם הז' בהאמין אשר אלקינו מרחם יקרבהו כבתחלה ובא יבא ברנה אל הקדוש' ע"כ השם אל לבו את דבר י"י יקבל ע"ע לבל יתרשל מתשוב' בכל זמן ועידן ויאמין באמונה שלימה אשר הטוב וסלח יוציאוהו מעבדות הקליפה לחירות הקדוש' וישב לימי עלומיו ושמחת עולם על ראשו:

י ועוד החמשה בטהרות הקודש אני בא לבאר באיכות המצוה הזאת אלקים הוא הנהגת הדין והוי' הוא ההנהגת הרחמים והנ' הוי' הוא האלקים ידע האדם כי גם הדין הוא רחמים ומאתו לא תצא הרעות כתיב רק טוב והכל הוא חסד ורחמים רק הוא חסדים מכוסים והכל לטובה וזה הענין ג"כ נתאמת במצרים שהיו נתונין בדין השעבוד ולבסוף הי' הכל חסד גמר שעי"ז נתגדלו ישראל ונבחרו לחלקו ית"ש בהתם חלאתם וזוהמתם בכור הברזל ונשארו נקיים מכל סיג אז נתברר לעין כל כי הוי' הוא האלקים והדין הוא חסד גמור מזה ידע האדם שכל הדינים ח"ו המגיעים הכל הוא לטובה ולחסד ויקבל הכל באהב' ובזה יתפרש המצוה אנכי י"י אלהיך רצ"ל שגם אלקיך היינו הדינים המגיעים ח"ו הוא הכל הוי' רחמים כי הוי' היא האלהים וז"ש אשר הוצאתיך מאמ"צ שהיית סובר בשעבודך שהוא דין ואח"כ נתגלה החסד הגדול שעשיתי לך ש' להתם זוהמתך:

יא הנה כשיתבונן האדם במצוה הזאת ישוב אל י"י על אשר לא קבל הכל באהב' רב' בשמחה ובטוב לבב ויבקש מהש"י אשר יראהו חסדי' מגולים:

פרק כו

מל"ת כו שלא להעלות על לב שיש אלקי אחר זולתו ית"ש ומל"ת שלא לעשות ע"ז. ומל"ת שלא להשתחות לע"ז אע"פ שאין זה דרך עבודתה ומל"ת שלא לעבוד ע"ז מה שהוא דרך עבודתה אע"פ שהוא דרך בזיון כגון פוער לפעור:

חלק המעשה

(א) מצוה כ"ו מל"ת שלא להעלו' על הדעת שיש אלקי אחר זולתו ית"ש שנאמר לא יהי' לך אלקים אחרים על פני ומצוה כ"ז מל"ת שלא לעשו' ע"ז שנא' לא תעש' לך פסל וכו' ומצוה כ"ח מל"ת שלא להשתחות לע"ז אע"פ שאין זה דרך עבודת' שנאמר לא תשתחוה להם ומצוה כ"ט מל"ת שלא לעבוד ע"ז במה שהוא דרך עבודתה כגון פוער לפעור כל הארבעה לאוין הללו נאמרו בדבור שני ששמענו מפי הגבור' הוא דבור לא יהי' לך יחשב' הרמב"ם לארבעה מצות ממנין תרי"ג והרמב"ן חשבם כולם למצוה אחת ממנין תרי"ג:

ב מכל המצות הנ"ל המעלה דעתו שיש שום אלקי אחר זולתי ית' ח"ו או איזה שיתוף ח"ו או שמעלה בדעתו שיש שום ממשות בע"ז עבר על לא יהי' לך ומקרי כופר בעיקר ואין לו חלק ונחלה בישראל (עיין בחלק הדבור):

ג לא יאמר שום דבר שיהא משמעות כפירה ח"ו או איזה הודא' ח"ו לע"ז והמוד' בע"ז ככופר בכל התורה וכופר בעיקר:

ד עשה ע"ז לעבדה עבר על לא תעשה לך פסל בין עשה בעצמו בין שצוה לעשות' לוק' ואם עשה בעצמו לעצמו לוקה שתים:

ה השתחוה לע"ז אעפ"י שאין זה דרך עבודתה כיון שזה הוא עבודה להשם עבר על לא תשתחוה וכן כל שאר עבודו' הנהוגות במקדש להש"י כגון זובח או מקטיר או מנסך אם עשאן לע"ז אעפ"י שאין זה דרך עבודתה עבר על הלאו הנ"ל וחייב סקילה בעשה במזיד בהתראה ובמזיד בלא התרא' כרת ובשוגג חייב חטאת:

ו נתפזר לו מעות או ישב לו קוץ ברגלו בפני ע"ז לא ישחה בפני ע"ז ליקח וליטל' מפני שנראה כמשתחוה לע"ז:

ז עבד ע"ז בדרך עבודת' אפילו דרך בזיון כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס עבר על לא תעבדם וחייב סקילה במזיד בהתראה ובמזיד בלא התראה כרת ובשוגג חטאת:

ח אבל עבד ע"ז בעבודה שדרך לעבוד ע"ז אחר' והוא דרך בזיון כגון פוער למרקוליס וזורק אבן לפעור פטור (אבל אעפי"כ יש להזהר מלעשות אפי' שלא בדרך עבודה וכן שמעתי רבים מחמירים אפילו בדבר בזיון שלא לעשות בפני ע"ז שמא דרך בזיון הזה הוא עבודה לאיזה ע"ז:

ט המגפף ומנשק לע"ז או מכבד ומרבץ לפני' או שאר דברים של כבוד עובר בלאו ואין לוקין עליו:

י צורות המקלחות מים בפני ע"ז לא ישים פיו עליהן לשתות שנראה כמנשק לע"ז:

יא כל המצות הללו נוהגים בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ודינם הוא ביהרג ולא יעבור בשום אופן מיהו אם עבר ועשה ע"י מ ריח אין ב"ד מענישין אותו רק עונשו בידי שמים על שעבר על התורה והש"י ישמור את עמו ישראל:

חלק הדיבור

(א) ללמוד משפטי המצות ולחדש דינים והלכות וכנ"ל:

ב המעלה על דעתו שיש כח במזלות וככבים לפעול בזולת השגחתו ית'. שמעלה בדעתו כי עזב יי' את הארץ ואין השגחתו בתחתונים רק מסרם להככבים ומזלות והם פועלים בהם כרצונם עפ"י טבעם עובר על לא יהי' לך וכו' ואין לו חלק בקדושת ישראל וכן העושים איזה צורה להוריד בו איזה כח מהככבים עובר על לא תעשה לך פסל וכו' וכן המכבד לצורות וטלמסאות כאלה באיזה עבודה שהיתה במקדש להש"י עובר על לא תשתחוה וכו' ובמה שהוא דרך לעבוד וכו' עובר על לא תעבדם כ"ז אפילו מאמין שהשי"ת ברא כל הככבים ומזלות הללו אעפי"כ הוא כופר בעיקר תדע שגם כל האומות העובדין כל ע"ז קרו לי' ית"ש אלקא דאלקייא ואעפי"כ כיון שנותנים איזה ממש וחיוב עבודה לאיזה דבר בעולם זולתו ית"ש הם עע"ז לא כאלה חלק יעקב

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעת כל אלה שמונע א"ע בעבור אזהרת הש"י לרמב"ם צריך לכוין אזהרת ד' לאוין ממנין תרי"ג ולרמב"ן הכל אזהרה אחת ממנין תרי"ג ומחוייב האדם לקבל ע"ע בכל פעם מסירת נפשו שיגמור בדעתו וחפצו באמת גמור באם יכריחנו מכריח לעבור על אלה אזי ימסור נפשו וגופו ומאודו ולא יעבור בשום אופן ויוחשב לפני הש"י מס"נ בכח כאילו מסר א"ע בפועל:

ב אפשר צריך לכוין במניעה מה שנאמר בתורה כי יי' אלקיך אל קנא פוקד וכו' דהוא כמו טעם המפורש בתורה הגם שאפשר לומר דזה לא נק' טעם רק אזהרת העונש עכ"ז הדבר צ"ע ויש להחמיר לכוין ובמניעה מלעשות תמונה אפשר צריך לכוין הטעם שנאמר בפ' ואתחנן כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר וכו':

ג טעמים למצות הללו ג"כ אין מן הצורך להאריך למשכיל כי זה כל האדם שלא לעבוד בלתי ליי' לבדו אבל תדע אם האדם לא יונה א"ע. יבין ויתבונן ענין מצות הללו בפנימיותם אשר הם בכל ענייני הנהגותיו הן בעסקי התורה ועבודה והן בעסקי העולם

ומתחלה נאמר דרך כלל הנה אנכי ולא יהי' לך שמענו מפי הגבורה ושאר המצות ע"י משה רבינו מזה נדע כי זה הוא כלל ופרט אנכי הוא כלל העשין. כי כל מצוה ומצוה מהעשין מאירה בסוד אילן הקודש עד שרשי לו השרשים וניתוסף הארת א"ם בכל העולמות ובעבור ח"ו על איזה לאו משס"ה לאוין נותנים כח לאילן הטמא סט"א זה לעומת זה שורש הע"ז. הנה מכניע ראשו תחת ע"ז ח"ו א"כ עובר על לא יהי' לך אלקים אחרים א"כ כלל התורה אנכי לא יהי' לך אידך פירושא הוא זיל גמור ואין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות שסובר בעברו העביר' שאין זה ע"ז כי אם הי' יודע באמת שהוא ע"ז לא הי' עושה הרי כל ישראל בטבעם מוסרים א"ע לבל יעבדו ע"ז וחסימת התאו' הוא ענין קל ביותר מיסורי מית' אבל נכנס רוח שטות בלבו וסובר שאין זה ע"ז ולא ידע כי בנפשו הוא אשר לבעבור זה אמר הש"י מפיו כלל התור' אנכי לא יהי' לך ואח"כ פי' הפרטיים ע"י משה נביאו נאמן ביתו (הגה ועפי"ז פירשנו בספרינו אגר"א דכל"ה פ' ויצא פי' הפסוק שאמר יעקב אכן יש י"י במקום הזה ואנכי לא ידעתי דלכאורה הוא דבר תמי' האם עלה בדעת יעקב אבינו כי מחוייב הוא לידע כל הנסתרות (ועיין בפירש"י שהרגיש בזה ותירץ לפי דברו) ופירשנו בזה דהנ' כשבא יעקב למקום המקודש הזה נוכח שפר השמים אשר שם הוא כלל העולם הגם שהתפשטות הקדוש' הוא בכל העולם ומלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיני' עכ"ז המקום המקודש ביותר התגלו' הקדושה נוכח שער השמים והתפשטות הקדוש' בכל העולם הוא ממקום המקודש הזה א"כ המקום הזה עם כלל העולם הוא. כגון כלל ופרט. כמו כן הוא ענין נתינת התורה אנכי לא יהיה לך הוא כלל התורה בהתגלות נמרץ מפיו ית"ש ושארי המצות הם פרט נתגלו ונתפשטו מהכלל והנ' מאיכות העולם יוכר ענין איכו' התורה וז"ש יעקב אכן יש יי' במקום הזה יש היינו בהיכר התגלו' ביותר מכל העולם וכל העולם הוא כפרט לכלל לזה המקום וכהיום בידיעתי זאת ואנכי לא ידעתי רצ"ל כהיום ידעתי ג"כ ענין השתי מצות אנכי לא יהי' ששמענו מפי הגבורה ביתר התגלו' יותר משאר התורה להיות זה ג"כ כלל לשארי מצות התורה שהם הפרטי' ודי בזה אכ"מ להאריך ע"כ הג"ה:):

ד הנה המשכיל בענין הזה יבין שבודאי בעוה"ר עבר כמה פעמים על ענפי הלא"ו דלא יהי' לך דכיון שעבר איז עבירה קלה הנה נתן כח לע"ז הוא הקליפ' ועבד עבודתה הנה המתבונן בדבר הזה באמת תסמר שערות ראשו וישוב אל יי' וכו':

ה זאת ועוד אחרת וגדול' הוא אלי אפילו באיכות התור' ועבודה הנה מחוייב לעבוד בלתי ליי' לבדו ואם יש לו איזה פניי' בעבודתו לכבוד או לממון או לשאר ענינים הנה הוא השיתוף הנסתר שמשתף שם שמים ודבר אחר ח"ו שעובד בעבודתו לאיז' איש שיכבדהו או עובד את הממון שמצפ' שיתנו לו או שאר ענינ' הנה כבר ביאר לנו החסיד הקדוש בעל חו"ה בשער יחוד המעשה אשר העובד בעבודה כזו הוא גרוע יותר מעובד

הצלמים מכמה פנים והוא שהעובד הצלמים עובד בשיתוף וזה עובד לאלפי אלפים היום עובד בשביל דבר זה ולמחר בשביל דבר זה ועוד שהעובד הצלמים כל העולם מכירין ברשעותו וסרים ממנו והעובד כזה בחוניף בני אדם סוברין שעובד את השי"ת ומכבדין אותו ועוד שעובד הצלמים עובד עץ ואבן וכיוצא דבר שלא הכעיס את בור' כי עץ ואבן הוא משא"כ העובד בחונף עובד את בני האדם ואותן הבני אדם כבר הכעיסו את בוראם מן הסתם כי אדם אין צדיק בארץ וכו' וע"ש עוד הנה ע"ז ידוו כל הדווים בהעלו' האדם על לבו את כל מעשיו אפילו בתור' ויתבונן בהם אם הם זכים וברורים בלתי ליי' לבדו ויעמוד מרעיד דהנה בהשתתפו במחשבתו בשעת התורה ועבודה לשום דבר בעולם הנה עבר על לא יהי' לך וכו' ובהשתדלו להשיג הדבר אשר עבד בעבורו הנה עבר על לא תעש' לך פסל וכו' בדמיון אמשול לך איש אשר יהנ' מגרונו וכדוד חשוב לו לעצמו כלי שיר ויעמוד לפני התיב' ויתפלל וכוונתו בזה שיתנו לו ממון הנה בכוונה במחשבה עבר על לא יהי' לך ואח"כ בהשתדלו לקבל הממון ולהשיגו הנה עבר על לא תעש' לך פסל וכן בהשתדלו שישמע איש קול זמירותיו הנה תיכף עבר על המחשב' בלא יהי' לך ועל השתדלו' עמידת האיש לשם עבר על לא תעש' לך פסל שעושהו פ"ז כיון שעובד לו והנה בהוסיפו איזה תנוע' לכבוד זה השומע הנה עבר על לא תשתחו' ויארע בזה אשר יחניף לרשע ויכבדהו הנה עובד לע"ז כדרך עבודת' הגם שהוא דרך בזיון (הנה עבר על לא תעבדם) כי עי"ז יתייפ' בעיניו הרשע במעשיו ולא ישוב אל יי' על עונותיו כיון שרוא' שהוא מכובד ובני אדם חשובי' מכבדין אותו הבן הדברים בכל מעשיך כי רשמתי לך זה רק לדמיון ותבין עד היכן מגיע ענפי האזהרו' הללו ותבין הענין בכל דבר ודבר ובכל תנועה ותנוע' ותצטרך לשום דרכיך ולהבחין בכור המבחן כל מעשיך אם הם מזוקקים ומוטהרי' בלתי לה' לבדו כי כ"ה פעמים יארע לאדם אשר יעש' כמעשה זמרי ויבקש שכר כפנחס וע"ז אמרז"ל בפסוק ושם דרך אראנו בישע אלקים על השם אורחותיו בעוה"ז והיו הדברים האלה על לבבך ושננתם לבניך אז תשכיל ותצליח ותלך לבטח דרכך:

ו וכבר כתבנו את אשר קבלנו מרבותינו שהסגול' לזו למסור מודעה אפי' בינו לבין עצמו בכל פעם שיזכור אשר הוא מבטל מחשבות הפניות והעבודות המזוייפו' ורצונו ומאווייו וכוונתו באמה לעבוד את יי' אלקי ישראל עבודה שלימ' ותמה על דבר אמת וצדק ועוד נדבר בסמוך אי"ה על אזן שומעת:

ז ותדע עוד בענין המצות הללו שם אלקים מורה תקיף בעל היכולת ובעל הכוחת כולם ממילא כאשר האדם משים מגמתו לשום סיבה מסיבות העולם בטובתו אשר עי"ז ימצא

פרנסתו וטרפו ורפואתו וכיוצא הנה לזה קרא אלהים אחרים שתולה היכולת בסיבה שבעולם והגם שצריך לנהוג במנהג דרך ארץ בטבע עכ"ז לא ישים מגמתו לטבע רק להתקיף בעל היכולת הנותן כח לטבע בהשגחתו כרצונו והנה כאשר מחשב שישיג איזה ענין ע"י השתדלו בעבעיי' הלז היינו מו"מ ורפואה וכיוצא הנ' עבר על לא תעשה לך פסל וכו' ובנטותו להסיב' בתנועותיו זה מיקרי השתחוואה נטיית הגוף (כן קבלתי מאדמו"ר) וההכוונה לסיבה מיקרי עבודה דרך עבודת' הבן הדברים רק זאת פשו וחיו בכל עניני סיבות הטבעיי' ישים מגמתו לסיבת כל הסיבות בעל היכולת ובעל הכוחות כולם והוא יזמין לו צרכיו ע"י איזה סיבה שייטב בעיניו:

ח המשכיל על הדבר ישים זה לנגד עיניו ולא יבל' מבחר הזמן בריבוי השתדלות העולמיי'. ובפרט אותן הנהנים כמה הן צריכין להתרחק מהשתדלות תביעת חלקם בפה אשר בזה בעוה"ר מוכרים תורתם ועבודתם ונוגעים לשיצי ע"ז וכבר קדם מאמרינו בזה לפני אנשי בריתינו בענין מה שארז"ל התובעת בפה יוצאה שלא בכתובה כי אסור להמקבל לתבוע הקבלה בפיו כי מי שעשאו כרצונו להיות כלי מיכשר לקבל מאחרים הוא יזמין המשפיע בעת הצורך הבן הדברים דברנו מזה בדרך ארוכה במ"א המתבונן יבקש מהש"י מחילה על העבר וישועה על העתיד והש"י ירחמהו:

ט הנה כאבר תתבונן בדברי מר"ן האריז"ל תמצא רמז דברנו אלה עד שאפילו בהביט אדם אל גשמיות מאכל ומשתה מיקרי שמץ ע"ז רק ישים מגמתו להחיות הטמון בקרבו שניצוץ הקדוש המקיימו ומהווהו לאותו הדבר הנאכל ע"כ בהתברר זה החיות ונוסף על האדם נדחה מותרות הגשמיות לחוץ ונ"ל שבכלל זה ג"כ אזהרת בל תשקצו ומשהה נקביו כי משהה המותרות בלי חיות בקרבו והוא שקץ ותועבה ובהקדמה זאת תבין כמה מטעמי תורה:

י כאשר תתבונן ידידי בחו"ה בשער עבודת אלקים פ"ד תבין ותדע שאין לך שום מחשבה ודבור ומעשה בעולם שיהיה דבר הרשות רק או מצוה או עבירי' וכיון שכבר פתחנו לך פתח פתוח שכל המצות הם בכלל אנכי וכל הלאוין בכלל לא יהי' לך א"כ כלל כל ענייניך בעולם הם בכלל אנכי ולא יהי' לך וזה אשר שמענו מפי הגבורה:

יא ותדע שהעמיק עוד בדבר הרב בעל ע"מ וכתב במאמר ח"ד ח"א פכ"ב וז"ל ידוע ומפורסם כי העובר על אחת מכל האזהרות שבתורה שוגה בכפליים האחד מעשה העבירה והשנית שאילו נמלט ממנה היה נחשב למצוה רבה מלבד ביטול מצוה אחרת שהי' אפשר לקיימה באותה שעה אחרי מה שבארנו שאפי' פעולת הרשות יש בהן דקדוקי מצות (רצ"ל עפ"י מ"ש בסמוך בשם בעל חו"ה שאין בנמצא בעולם שום תנועה

שיהי' דבר הרשות רק מצוה או עבירה נמצא ע"כ בודאי הי' צריך לעשות באותה השעה איזה תנועה ובאם אותה התנועה אינה עבירה בודאי למצוה תחשב. וא"כ ע"י עשיית העבירה (תבטל בודאי ממצוה) לפיכך הוצרכה תשובה עם שאר חילוקי הכפרה (רצ"ל דארבעה חילוקי כפרה הן א' ביטול מ"ע תשובה לבדה מכפרת היינו הוידוי בחרטה גמורה. ב' עבר על ל"ת תשובה תולה ויוה"כ מכפר אבל עכ"פ תשובה בעינן דיו"כ לבדו אינו מכפר. ג' עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין וגם בכאן יסורין לבדן אינם מכפרין הכל בזולת התשובה. ד' עבר עבירה בחילול השם כולן תולין ומיתה מכפרת ותשובה בעינן הא לך שהתשובה נצרכת לכולן גם אצל יוה"כ ויסורין ומיתה כמו שזכרנו שהוא מתנאים הראשונים והעצמיים וכו' עכ"ל הרב ורצ"ל דלהיות לביטול מ"ע די בתשובה לבדה והנה בעבירת ל"ת יש ג"כ ביטול מ"ע כמו שביאר הרב א"כ מן ההכרח הוא לתשובה על ביטול המ"ע ויוה"כ ויסורין ומיתה לעבירת הל"ת כ"א כפי המגיע דוק והאריך ותבין לפי"ז כי גם אנכי ולא יהי' לך נכללין זב"ז והו' אשר שמענו מפי הגבורה בדיבור א' והוא כלל כל התורה יונעם למשכיל:

יב עפ"י הדברים הנ"ל מה מתוק לחיך לפרש פ' התשובה שהנחיל השי"ת ע"י נביאו הושע בן בארי שובה ישראל עד י"י אלקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל י"י וכו' והנה הדקדוקים מפורסמים לעין כל רואה א' אומרו שוב ישראל עד י"י אלקיך משמע שיש תשובה נמצאת שאינה מגעת עד לי"י אלקינו ואנחנו לא נדע איזה הוא התשובה שאינה מגעת והתשובה המגעת ב' פתח בדבריו בשתי השמות הוי' אלקיך וסיים קחו עמכם דברים ושובו אל הויה ג' אומרו לנתינת טעם כי כשלת בעוניך והוא לכאורה שפת יתר דודאי לולי חטאתינו ופשעינו אין מן הצורך לתשובה ד' אומרו קחו עמכם דברים לא ידענו מה הן הדברים. ה' חזר ואמר ושובו אל י"י ולפי דברי הרב הנ"ל יצדקו העניינים בטוב טעם בהקדים הקדמה אחת היות מ"ע הוא מצד החסדים ומצות ל"ת מצד הגבורות א"כ בביטול מ"ע מונע החסדים דהחסדים הם מצד השם הויה ב"ה וכאשר גורם ח"ו למנוע החסדים פוגם בשם הוי' ב"ה ובעבור על מצות ל"ת מעורר ח"ו הגבורות אשר בשורשם הם קדושים ובהוריד אותם למטה מתהוים לדין ח"ו והגבורות הם מצד שם אלקים א"כ כאשר גורם להוריד הגבורות למטה שיתהווה מהם משפטים ויסורים פוגם בשם אלקים והנה לפי דברי הרב הנ"ל שכתב בעבור האדם על ל"ת מיקרי מבטל מ"ע ג"כ ע"כ צריך לתשובה ווידוי דברים על ביטול מ"ע ויוה"כ על הל"ת וז"ש שובה ישראל עד הויה אלקיך היינו לתקן ב' השמות הויה אלקי' ואמר למה דוקא תשובה לשני השמות כי כשלת בעונך עון ממש לא ביטול מ"ע בלבד רק כשלון בעון היינו ל"ת

והוה עש"ה ול"ת ע"כ מן הצורך לשוב עד ב' השמות דוקא והאיך הוא התשובה לב' השמות בא כמפרש קחו עמכם דברים היינו וידוי ושובו אל הויה כי התשובה הוא תיקון לביטול מ"ע שהי' בשעת העבירה שהוא הי' פגם להויה והתשובה הוא תקון לשוב אל הויה וירחמהו הבן הענין אכ"מ לפרש השאר.

פרק ל

מל"ת ל **שלא לישבע לשוא**

חלק המעשה

(א) מצוה ל' מל"ת שלא לישבע לשוא שנאמר לא תשא את שם י"י אלקיך לשו' שבועת שוא נחלקת לד' חלקים היינו חלק א' נשבע לשנות את הידוע על א"ש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש על עמוד של אבן שהוא של זהב ועל זהב שהוא אבן וכיוצא:

ב נשבע בחנם. היינו על אבן שהוא אבן ועל זהב שהוא זהב:

ג נשבע לבטל את המצוה המחוייבת:

ד נשבע על דבר שא"א לקיימו כגון שלא יישן ג' ימי' רצופים או שלא יטעום כלום ז' ימים רצופים:

ה על אחד מכל אלה אם נשבע במזיד לוקה ובשוגג פטור:

ו המברך ברכה לבטלה ועיין בחלק הדבור) או המזכי' ש"ש לבטלה (ע' בחלק הדבור) עובר ג"כ על לא תשא אבל אינו לוקה על זה:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש חידושי דינים כפי שכלו עד מקום שידו מגעת:

ב בעסק איסור ברכה לבטלה הוא כאשר מברך ברכה שאינה נזכרת בתלמוד ע"כ יש להחמיר בברכת צג אגוז וכו' הוא (ברכת בתולים) לברכ' בלא שם ומלכו' הגם שהזכירוה הגאוני' כיון שלא נזכרה בתלמוד וכן בברכת המקדש שמו ברבים שנוהגין לומר בברכת השחר מהראוי לומר בלא שם ומלכות:

ג אפילו מברך ברכה המוזכרת בתלמוד אם מברכה במקום ובזמן שאינו מחויב בה מיקרי ברכה לבטלה ועובר על לא תשא ואם הוא מסופק אם צריך לברך הברכה הלזו אם לאו אם הוא ברכת המצות או ברכת ההודאה והשבח ספק ברכות להקל ולא יברך משום חומר' דלא תשא ואם הו' מברכ' הנהנין דיש חשש שיהנה בלא ברכה אז נ"ל שיברך בלשון תרגום בריך רחמנא מלכא מלכא דעלמא מרי' דהאי מיכלא או משתייא וכיוצא

תן לחכם ויחכם עוד לנהוג כן גם בספק ברכת המצות כי אין בזה חשש ברכה לבטלה נ"ל ומה שכתבתי שינהוג כן בברכת הנאה היינו דיקא כשהוא דבר שא"א להתברר דינו מחמת מחלוקת הפוסקים או שא"א לו לילך אצל חכם ללמוד ואין לו לאכול רק המאכל ההוא המסופק בברכה אבל אם חסר אחד מאלה התנאים אסור לו לאכול המאכל ההוא עד שילמוד הברכה הנצרכת לאותו הדבר נ"ל:

ד אם מברך ברכה שאינה צריכה אפילו בשם בלבד בלא מלכות עובר בלא תשא אבל במלכות בלבד אינו עובר דלא תשא את שם וכו' כתיב משא"כ מלכות נ"ל:

ה איסור הזכרת שם שמים לבטלה הוא דוקא לבטלה לגמרי אבל דרך תפילה ובקשה ושבח והודא' אפילו שלא בזמן התפילה החיובית רק בכל זמן ועידן שמבקש רחמים מאת הש"י או משבחהו מותר רק שלא יהי' מן השפה ולחוץ רק בכוונת הלב והמחשבה גם בלומדו אם צריך להזכיר את השם מותר להזכיר ונ"ל דוקא פסוק שלם וכן אם נזדמן לו בלא הידע הזכר' ש"ש אם הוא באפשרי לגמור בזה איזה פסוק מה טוב כגון אם יזדמן לו הזכרת שם הוי' יסיים חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ואם יזדמן לו הזכרת שם אלקים יסיים אל דמי לך אל תחרש וכו' ובשם אל יסיים מוציאם ממצרים כתועפות וכו' ומזה תקיש לשאר השמות וכן אם התחיל ברכה שא"צ ואמר ברוך אתה י"י יסיים למדני חקיך אבל אם א"א לו בהזכרת ש"ש לסיים איזה פסוק אז יאמר אח"כ ברוך שם כבוד מל"ו:

ו עתה יצאתי להשכילך בינה תדע שאיסור הזכרת ש"ש לבטלה הוא בכל לשון כגון בל"א גאט הבעל נפש יחוס לנפשו ולא יקל הענין בעיניו וידעתי שיש סברא להיפך מדברי הש"ך ביו"ד אבל אדע כי רבו דעות החולקי' וסוברים שהאיסור הוא בכל לשון ומי יקל ראשו להכני' א"ע בספק איסור גדול כזה אשר כל העול' כולו נזדעזע בדיבו' לא תשא (ועיין בגמ' נדרי' כל מקום שהזכרת השם מצוי שם עניות מצוי' וע"ש עוד) וכבר דברנו מזה במ"א מגודל האיסור מוכת בתורה דהנה נאמר בתורה בפ' יתרו אשר שם האחד גרשם כי אמר גר וכו' ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי וכו' הנה נתסר תיבת אמר ובעלי הפשט אמרו כי תיבת אמר שבפסוק הקודם קאי גם לזה ולא ידעתי מה יעשו בבני יוסף אשר נחסר תיבת אמר בשניהם וכן בויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי וכו' ונאסר תיבת אמר אך הנרא' לדעתי דתיבת אמר הפירוש הוא שכל מי שהי' שואל טעם שם הקריאה הי' משיב לשואליו דבר הטעם וזה הי' רק באין צורך להזכיר השם משא"כ ביש צורך להזכיר השם לא הי' אומר לשואלים הטעם רק טעם הי' טמון בקרבו ע"כ נחסר תיבת אמר במקום הזה הס כי לא להזכיר את השם דוק והתבונן ויונעם לך:

ז ותדע עוד דאמרו חז"ל בגמ' כל מי שמזכיר ש"ש לבטלה או ברכה לבטלה בר נידוי הוא ע"כ בהזדמן ח"ו הזכרת השם בלא הודע יחלוץ מנעליו ותיכף יתיר לעצמו דקיי"ל ת"ח מפר לעצמו ובענין כזה יכול כל אדם לעשות עצמו ת"ת זה מה שנ"ל:

ח ותדע שמקובל בידינו מחכמי אמת באם האדם אינו נזהר מלהרהר בתורה במבואו' המטונפות אזי מזדמנים בפיו בלא הודע הזכרת ש"ש וברכות לבטלה ע"כ יזהר האדם מאד בזה:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה שמונע א"ע מעשות זאת בעבור אזהרת התור' לא תשא וכו' כאשר כבר ביארנו כמה פעמים בקונטרס הלזה:

ב אפשר לומר להיות שנאמר בתור' כי לא ינק' י"י וכו' זה נחשב לטעם הגם שאפשר לומר דזה אינו טעם רק ביאור תומר העונש אעפ"כ אפשר לומר דג"ז מיקרי טעם מדלא ביארה התורה העונשים בכל חטא ועון ע"כ הכוונה בזה דצריך לכוין במקום שיתבאר וע' בסמוך לפי פירושינו הטעם ותתבונן לפי דברינו דטעם לשבת הוא ע"כ מן הצורך להחמיר לכוין לזה הטעם:

ג נ"ל פירוש הטעם דכי לא ינקה וכו' כך הוא דהנ' בהזכיר האדם את שמו ית' במקום המצטרך השם ית' הוא לו לעזר ולסעד בכל ענייניו דע"י שמותיו ית' נתהוו כל הנבראים וכל ההוויות ממילא בהזכיר את השם ית"ש פועל הוי' חדשה כפי תפילתו המוצרכת לו אז וז"ש אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו וכו' משא"כ כשהזכרת השם הוא לו דרך ארעי והנה תדע כי הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים היינו הבא לטהר ולנקות א"ע מהעבירות שבידו מסייעין לו מן השמים לנקות א"ע מכל סוג וחלא' והיא דוקא בהשים מורא שמים לנגד כי הירא' הוא שורש לשמירה מלאוין כמשארז"ל אין ירא בועט והנה בנשבע בשם לשוא ח"ו אינו מתייירא וכיון שאינו מתייירא אפילו ירצה לטהר א"ע לא ינקהו ויטהרהו השם וז"ש כי לא ינקה י"י וכו' היינו אפילו יבא לטהר לא יסייעוהו ח"ו לנקות א"ע נ"ל בפירוש הדברים ממילא לפי מ"ש דגם בל"ת יש סברא לכוין הטעם המפורש בתורה צריך במניעה זו לכוין לקיים מצות בוראו ולטעם האמור:

ד ובכונת האריז"ל שבועה ה"ס אור מקיף דז"ס תחתונים דנו"ק דז"א הנמשך לה מהבלים דפה דז"א וז"ס שבועת אמ"ת הוא ז"א (הג"ה ז"א שיש בו ט"ס והעטר' משלמ' והוא נכללת ביסוד וכן יש בו רק ק' תיקונים והנה אמ"ת בגי' ט פעמים מדה נ"ל:) משא"כ בנשבע נשיא לשקר מלביש אותה בהבלים טמאים ח"ו הבל ורעות רות ומזה תדע ענין חומר השבועה אשר כל העולם כולו נזדעזע כאשר אמר השי"ת לא תשא וגו' ומזה תתבונן כאשר האדם אינו

נזהר משבועה ומהזכרת ש"ש לבטלה הנה כל מדותיו אינם מתוקנים כי אין למדות שמירה באור המקיף וזה ג"כ תתבונן בטעם התורה כי לא ינקה י"י כו' לא ינקה ממדותיו הרעות הצריכים ניקוי ותיקון כי זה כל האדם לטהר מדותיו לבל יאהב במדת האהבה כ"א רצונו ותורתו ומצותיו ולבל ייראו ביראתו כ"א מפחדו ורוממותו כן בכל שאר המדות כאשר כבר כתבנו כמה פעמים ותבין מארז"ל כ"מ שהזכרת השם מצוי' שם עניות מצוי' אין עני אלא בדעת אשר לא ידע להפריש במדותיו בין טיב לרע ולהיות הענין הזה בא מהעדר היראה ע"כ מאיימין על הנשבע ואומרים הב"ד סורו נא וכו' כמבואר בש"ע כיון שהוא גורם ח"ו להסיר המקיפים וכו' וע"כ נוהגין להלביש הנשבע בקיטל לזכרון אור המקיף בפרט בטלית של ציצית שה"ס אור המקיף והבן והשב ישים כ"ז לנגד עיניו כמה פעמים הזכיר ש"ש לבטלה והוא מעין שבועת שוא שנכלל בלא תשא וישוב אל י"י ויקבל וכו':

פרק לא

מ"ע לא **לקדש יום השבת בדברים**

חלק המעשה

(א) מצוה לא מ"ע לקדש יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו קדשהו בדברים בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה ומד"ס שקדש ויבדיל על היין דוקא בכוס מלא מחזיק רביעית הלוג לפחות ואסיר לטעום כלום קודם קידוש והבדלה אפילו טעימ':

ב כתב הרמב"ן בכלל מצות זכור נכלל ג"כ לזכור שבת בכל ימות החול לכן כשיזכור ימות השבוע יאמר אחד בשבת שני בשבת וכו' גם כשיזדמן לו חפץ נאה יאמר זו לשבת:

ג גם הנשים חייבת במ"ע זו הגם שהיא מ"ע שהזמ"ג שכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה:

ד ענפי המצות הזאת נצטוינו ב' מצות מדברי קבלה (היינו נבואות ישעי') וקראת לשבת עונג הרי א' לקדוש יי מכובד הרי ב':

ה עונג הוא שיתענג במאכל ומשתה בכל מה דאפשר וכל המרבה בהוצאת שבת ה"ז משובח וחייב לאכול ג' סעודות בשבת היינו סעוד' אחת בלילה וב' סעודות ביום ואם עבר ולא אכל בלילה יאכל ביום ג' סעודות וג' סעודות אסמכינהו אקראי שלשה פעמים היום כתובים בקרא דויאמר מש' אכלוהו היו"ם כי שבת היום לי"י היו"ם וכולי:

ו תשמיש המיט' הוא מתענוגי שבת (עיין בחלק הדבור):

ז מצוה לערוך שולחנו במוצאי שבת ללוות המלכה אע"פ שא"צ אלא לכזית (עיין בחלק הדבור):

ח כיבוד לרחוץ א"ע בחמין קודם הכנסת שבת ועיין בחלק הדבור) ועכ"פ פניו ידיו ורגליו וללבוש לבוש וכסות נקי' בשבת:

ט כל כל המענג את השבת נותנין לו נחל' בלי מצרים ונותנים לו משאלות לבו וניצול משעבוד מלכיות:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצות ולחדש דינים והלכות חדשות כיד יי' הטוב' עליו:

ב נוסח הקידוש ודאי מן התורה יכול לקדש באיזה אופן שירצה רק שיאמר איזה דברים ושבחים מקדושת יום השבת רק דחז"ל תיקנו הנוסח כמו שתיקנו כל הברכו' ולפי"ז אם מקדש על הכום אחר התפל' הנה הקידוש דרבנן דידי חובת המ"ע דאורייתא כבר יצא בהזכירו שבת בתפילה ונ"מ דגם קטן יכול להוציא את הגדול דאתי דרבנן מפיק דרבנן (משא"כ כשלא התפלל עדיין אין הקטן יכול להוציאו) ומיהו זה דוקא כשמתכוין בתפילה לצאת י"ח המצות עשה דזכו"ר אבל אם לא כיון לצאת לא יצא דמ"ע דאורייתא ודאי צריכ' כוונה ובפרט מ"ע שבדיבור. ומיהו י"ל כיון דחז"ל תיקנו הנוסח הזה לא יצא בנוסח אחר גם י"ח המ"ע דאורייתא (עיין בפרמ"ג בפתיח לאורח חיים בכל מצוה דאורייתא שהחמירו חז"ל שלא לצאת באופן זה רק באופן אחר ועשאה באופן דיוכשר מדאורייתא דלא יצא גם י"ח המ"ע דאורייתא. ובפרט בנידון דידן דהתור' לא ביאר' הנוסח על כרחך הי' כוונת התורה למסור הדבר לחכמים באיזה אופן שיתקנו הוא המצו' הנבחרת עפ"י התור'. כמו בחולו של מועד דהתור' לא פירש' לנו איזה מלאכה אשורה ואיזה מותרת ומסר' הדבר לחכמים וחכמים פירשו דמלאכת דבר האבד מותר ושאינו אבד אסור שאם הוא עוש' מלאכת דבר שאינו אבד עובר על התורה. ה"נ דכוותי' וכן הוא הענין בק"ש דבאונס יוצא י"ח ק"ש של לילי' עד הנץ החמ' וכן בק"ש של יום יוצא בעלות השחר באונס משא"כ באינו אנוס דאינו יוצא וכתב הפ"מ הטעם דהתורה מסר הדבר לחכמים וכו' עיי"ש) ע"כ הקטן אפילו בן יג"ש אם לא הביא ב' שערות אינו יכול להוציא אפילו את האש' הגדולה כיון דמחוייבת בקידוש היום דבר תורה ואפילו כבר הזכיר' שבת בתפילתה:

ג בנוסח קידוש היום דיו"ט תיקנו לומר אשר בחר בנו מכל העמים וכו' קודם שמזכיר קדושת היום משא"כ בשבת (וגם אותן שגורסים בקידוש היום דשבת כי בנו בחרת ואותנו וכו' הוא אחר שמזכיר קדושת שבת) הוא משום דימים טובים נתקדשו אחר שנבחרו ישראל לסגולה מכל העמים משא"כ שבת נתקדש קודם שנבחרו ישראל שנתקדש תיכף במ"ב ואפילו לישראל נצטוו' מצות השבת קודם שנבחרו לסגול' במ"ת

דשבת במר' איפקד ומזה תבחין ותדע אומרינו אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו וכו' הנה לא אמר בחר בנו מטעם הנ"ל אבל אמר ורצה בנו קודם שמזכיר קדושת שבת דהבחיר' לסגולה הי' במ"ת והשבת נצטווה קודם ח"ת במרה אבל הרצון בנו הי' ביצ"מ דרצון מיקרי דבר שהוא מבלי טעם כי אין טעם ברצון והנה הבחירה לסגולה מכל העמים הי' במ"ת וזה הי' בטעם ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' והייתם לי סגולה וכו' דהחזיר הקב"ה התורה לכל האומות ולא רצו לקבלה וישראל קבלוה ע"כ נבחרו לסגולה וזה לא מיקרי רצון כי טעמא רבא אית בי' משא"כ יצ"מ שהי' רצון מבלי טעם והא ראי' שהשר של מצרים קיטרג הללו עע"ז והללו וכו' ואעפ"כ ויושע י"י ביום ההוא את ישראל והנה הרצון הי' קודם שנצטוו על השבת ע"כ אומרים ורצה בנו קודם שמזכיר קדושת שבת וז"ש ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו ר"ל שהנחילנו יום השבת בהיותינו עדיין בבתי' אהבה ורצון אצלו ית"ש מבלי טעם כי אין טעם באהבה וברצון והנה קשה לפי"ז למה הית' כזאת ומה נשתנה מצות שבת מכל קדושת המועדים שנצטוו אחר הבחירה לסגולה בטעם משא"כ שבת נצטווה בהיותינו באהבה ורצון מבלי טעם. אך הוא להיות שבת הוא זכרון למעשה בראשית וכמו שמעשה בראשית היו מבלי טעם כי הוא ב"ה הוא שלם בתכלית השלימות ולא הי' חסר ח"ו שיצטרך להשלים החסרון ע"י הפעולה רק כך עלה ברצונו ית"ש להטיב לברואיו ע"כ גם השבת שהוא זכרון למ"ב ניתן במר' קודם מ"ת בהיותינו עדיין בבחי' אהבה ורצון מבלי טעם וז"ש ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו (כנ"ל והטעם הוא להיות) זכרון למ"ב הבן וינעם לך:

ד גם הנשים חייבות במ"ע זו וקטן אינה מוציאה י"ח אפילו הוא בן יג"ש עד שיביא שני שערות והנה זה כמה ימים אשר היקשה לי האיך האיש מוציא את האשה בקידוש היום הלא האיש יוצא י"ח מדאורייתא במה שמזכיר שבת בתפילה (כי מדאורייתא יוצא בלא כוס) וא"כ שוב אינו חייב בקידוש על הכו' רק מדרבנן והאשה שלא התפלל' (כי רוב הנשים אינם מתפללו' תפלת מעריב) חייבת עדיין מדאורייתא והאיך יכול מדרבנן להוציא את דאורייתא שוב הראה לי שה"ה הגאון מו"ה יחזקאל מפראג (בהגהותיו לש"פ קראן בשם דגול מרבבה) הקשה גם כן קושיא זו והוסיף לומר אעפ"י דכל המצות שבתורה אעפ"י שיצא מוציא אחרים י"ח זהו מטעם ערבות ואשה אינה בכלל הערבות רק שכתב דיש להסתפק מה דאמרינן דאשה אינה בכלל הערבות אם הכוונה דנשים לא נכנסו להיות ערבין אאנשים אבל אנשים נכנסו בערבות גם על נשים ואז שפיר יכול להוציאם אעפ"י שיצא או הפשט הוא דאנשים לא נכנסו בערבות על נשים ואז אינו יכול להוציאם אם כבר יצא ועכ"פ ספיקא דדינא הוי וכעין דמדומי ראיה נ"ל דנשים נכנסו

בערבית אנשים מדקאמרי בגמרא אין אשתו של אדם וכו' אא"כ מבקשין ממנו ממון וכו' דכתיב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך וכו' הרי לפניך דנשים מתענשו אאנשי' הרי נראה דהא דאמרינן דאשה אינה בכלל ערבות היינו דאנשים לא נכנסו בערבות על הנשים וא"כ כיון שהוא יצא אינו יכול להוציא אבל לפימש"ל בשם הפרמ"ג דכל היכא דתקנו חז"ל לעשות המצות דוקא באופן כזה הגם דמדאורייתא יוצא באופן אחת אם עשה באופן שיוצא מדאורייתא כאילו לא עשה כלום וכש"כ בכאן שהראתי פנים לזה דנראה דהתורה מסרה הדבר לחכמים (עמש"ל ותבין) הנה אם אמת נכון הדבר הזה לא יצא כלל ידי חובת המצות מדאורייתא בהזכירו בתפילתו ושפיר מוציא את האשה נ"ל. ועוד נ"ל דהנה מצות מדאורייתא ודאי צריכין כוונה (ואפילו מצוה דרבנן במ"ע שבדיבור צריכה כוונה ואם לא כיון לא יצא) הנה בכאן בתפילה ודאי לא יכוין האדם האדם לצאת י"ת מ"ע זכור וא"צ לכוין דלמה יכוין הרי מקדש אח"כ על הכוס כתקנות חז"ל וא"כ לא יצא י"ח המ"ע מדאורייתא כשהזכיר בתפילתו ושפיר יכול להוציא את האשה י"ח הגם שלא התפלל' והוא נכון לדעתי בעזהשי"ת:

ה לפי"ז מ"ש עוד הרב הנ"ל דהא דקטן איני יכול להוציא את האש' י"ח הוא דוקא כשלא התפלל' האשה תפלת ערבית אבל אם התפלל' כבר יצאה י"ח המצוה מדאורייתא ואתי דרבנן ומפיק דרבנן וכ"כ הרב בעל אליהו רבא הנה לפי מש"ל לשני התרוצים לא נהירא לי הך פיסקא ואין לסמוך ע"ז כן נ"ל.

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין לקיים המ"ע דאורייתא זכור את יום השבת לקדשו (ומה שהוסיפו חז"ל על הכוס דוקא לא תסור שאל אביך וכו') אם לא כיון לשם מצות בוראו הנראה דצריך לחזור ולקדש ולהבדיל כיון דהוא מ"ע דאורייתא וצריכה כוונה ובפרט מ"ע שבדיבור ואפשר שיוצא בהזכרת שבח שבת אח"כ באיזה אופן שירצה בלא ברכה כי הנוסח אינו מדאוריי' (ועמש"ל בחלק הדיבור מקום הספק בזה וחלקי הסותר וצ"ע ע"כ באם אירע לו שלא כיון יחמיר לשמוע קידוש והבדלה מאחר לצאת י"ח):

ב לפי מה שמבואר כמה פעמים במצוה שטעמ' מבואר בתורה צריך לכוין גם הטע' הנה גם בכאן טעם מבוא' בתורה כי ששת ימים עשה וכו' וינח ביום השביעי והוא הזכרון למ"ב והנה לכאורה י"ל דהטעם קאי אדסמוך לי' היינו הל"ת לא תעשה כל מלאכה וכו' כי ששת ימים וכו' וינח ביום השביעי אבל כד מעיני' שפיר שסיימה התורה באמרותיה הנעימים ע"כ ברך י"י את יום השבת ויקדשהו הנה סימי' ויקדשהו במאי דפתח בי' קרא זכור וכו' לקדש"ו ע"כ הנראה דהטעם קאי על העשה ועל הלאו והכוונה בפירוש הטעם

לפי פשוטו נ"ל פירושן של הדברים כך הוא ששת ימים עשה י"י וכו' וביום השביעי לא עשה לזכר זה ברך י"י את יום השבת שיהי' הברכה בו בפרנסת הברואים מבלי מלאכה וסוף הטעם וינח ביום השביעי הוא טעם לקידוש בדברים כי וינח הוא פועל יוצא לאחרים (מדלא אמר ונ"ח ביום השביעי) שבשבת ניתן השפעת המנוחה לכל באי עולם ע"ד שאמרז"ל מה הי' העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה והכוונה כח החיות והקדושה המקיימת כל הנבראים היינו צורת כל הנבראים אשר השי"ת שולח עזרם מקוד"ש הוא החכמה העליונה הנק' קודש מעולם הנבדל וכל הנבראים הם כגולמים מבלי צורה עד שתבא בהם הרוח הקודש בבחי' ואתה מחיה את כולם וכיון שבשבת ניתן כח הקודש לכל הנבראים כדמיון האדם הקורא לחבירו שיבא אליו א"כ הוא הטעם להעשה ולהלאו כי רישא דקרא כי ששת ימים וכו' הוא טעם ללא תעשה כל מלאכה והוא הנשנה אח"כ בפסוק ע"כ ברך יי את יום השבת להיות בו הברכה מצוי' מבלי מלאכה וסיפא דקרא וינח ביום השביעי הוא טעם להמ"ע לקדש בדברים והוא הנשנה בפסוק על כן וכו' ויקדשהו והבן הדברים וכן הוא הפירוש במעשה בראשית בפ' ויכולו ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה היינו שלא עשה בו מלאכה כביכול כמו בשאר הימים וישבות (הנה לא אמר ושבת רק וישבות פועל יוצא לאחרים) ביום השביעי מכל מלאכתו וכו' שנתן והשפיע כח השביתה והקיום מכל מלאכתו הנה לפירוש הזה מהראוי לומר לכל מלאכתו אבל רצ"ל שקודם השביתה ומנוחה שהוא הצורה והקיום המעמיד כל הנבראים כביכול הי' מהראוי לו ית"ש שלא לשבות ממלאכה כי אין קיום לנבראים ומן הצורך שוב לחדש בטובו אבל כשהשפיע כח השביתה ניתן להם כח הקיום ידבר המעמד ושיעור הכתוב יישבו"ת ביום השביעי שהשפיע ונתן כת השביתה והקיום לתוך יום השביעי יותר מכל מלאכתו אשר עשה שלא ניתן להם כח המנוחה והקיום כמו ביום הזה שמקיים בכח שביתתו כל הנבראים שכל הנבראין נתונים תחת הזמן הנברא והנה ימי החול הם חומר הזמן והשבח צורת הזמן והצורה מקיימת החומר והבן וזה שסיים ויברך אלקים וכו' היינו שברכו שיתברך מבלי מלאכה ותהי' פרנסת שומר שבת ומלאכתם נעשית מאליהם ויקדש אותו לקראו קדש ולקדשו בדברים וחזר ופירש הטעם כי בו שבת מכל מלאכתו היא כפשוטו ששבת ממלאכה זהו הטעם למניעה ממלאכה אשר ברא אלקים לעשות זהו הטעם הב' לקידוש כי בו ברא אלקים עיקר קיום העשיה שכל הנבראים יתקיימו ויולידו בדומה ויהי' שיעור הכתוב אשר ברא כמו ואשר ברא וכו' (רק שאין מן הצורך וא"ו דחד עניינא הוא והבן) ומה שחזר ופירש הטעם להורות שצריך לכוין הטעם כי הפסוק ויכל וכו' וישבות וכו' הוא רק סיפור המעשה מה שהי'

במעשה בראשית וכשביאר לנו מצוה השבת ויברך וכו' ויקדש וכו' ביאר שוב לנו הטעם להורות דצריך כוונה לטעם הזה זה מה שנ"ל:

ג ממילא מחוייבין אנחנו לכוין ק הטעם במצות קידוש (וכן בהבדלה) שהשבת הוא זכרון למ"ב שהש"י עשה הכל יש מאין ונתן לנו יום שבת קדשו לקיים העולם כי ניתן בשבת כח הקיום והצורה המעמדת חומריו' העולם (הגה ועיין בדברי הקדוש בעל אוה"ח בפ' בראשית פי' משארז"ל כל מי שאמר ויכולו כאלו נעשה שותף להקב"ה במ"ב ויונעמו דבריו לחיכך עפ"י דברינו אלה ותמצא טוב טעם):

ד והנה ניתן יום השבת דוקא לישראל עמו ועכו"ם ששבת חייב מיתה תבין הענין מכלל דברינו כיון שכל הזמן הוא חומר מבלי צורה והשבת הוא צורת הזמן המחי' החומר וכן כל אוה"ע הם חומרים בשר חמורי' בשרם וישראל הם הצור ן המקיימי' החומר כנודע א"כ יום הצורה ניתן לעם הצורה ועכו"ם ששבת חייב מיתה היינו ההעדר כמו שאין מבוא לגשמיי לבא לשמי השמים הרוחניים כי זה רוחניי וזה גשמיי ויתבטל הגשמיי בבואו לנגוע בקצה הרוחניי וכן ישראל הוא קדש ליי' (צורת כל הנבראים והאומות ע"כ) כל אוכליו יאשמו רעה תבא עליהם וכו' הבן הדברים (הג"ה על פי דברינו הנ"ל תבין נוסח השבת של אנשי כה"ג לאל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי (ר"ל שביתה ממלאכה ושוב) נתעלה ויושב על כסא כבודו כביכול מבלי הצטרך כביכול עשות מלאכה כביכול כמו אדם שגמר מלאכתו וישב על כסאו במנוח' כביכול כי כבר נגמר' המלאכ' גם בקיום לעולם כי תפארת עטה ליום המנוחה (ר"ל ליום הזה ניתן הלבוש ותפארת והיקר הזה נבזבזא רבתא הדא ליתן כח המנוחה הוא הצורה והקיום והחיות לכל הנבראים ושמא יאמר האדם שיש בשבת איזה כח מבלעדי בורא חלילה ע"כ אמר) זה שיר שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו (היינו שהשי"ת נתן לו נבזבזא רבת' הדא) ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לי"י (והוא כענין שאמרז"ל שבקשו מה"ש וכל הנבראים לומר קדוש לפני אדה"ר ואמר להם אני ואתם נבוא ונודה לי"י כי טוב בואו ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני י"י עושינו) לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו שבח יקר וכבוד וגדולה יתנו לאל מלך יוצר כל המנחיל מנוח' לעמו ישראל (דייקא) בקדושתו ביום שבת קודשי) ר"ל הוא לבדו ית"ש היוצר כל והוא הנחיל המנוח' כח הקיום ביום שבת קודש הבן הדברים ויונעם לך) שמך י"י אלקינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר בשמים ממעל היינו כח היצירה המכונ' לשמים ועל הארץ מתחת בחי' הגשמיות החומריות ר"ל אתה הוא הבורא החומר והצור' ישראל ועמים יום השביעי וששת ימי המעשה הבן הדברי' ע"כ הג"ה.):

ה הנה עיקר מצוה לקדש יום השבת ולזכרו בכל ששת ימי המעשה לקבוע אמונת אומן בלבנו שהיא הבירא ית"ש יש מאין והוא השפיע כח החיות והקיום לכל הנבראים ובזולת השגחתו ושפעו וחיותו יתבטלו כל הנבראים הנה בענין הזה אין מן הצורך

להאריך עוד כי ממילא מובן שהוא מקיר הדת והשב על השי"ת כאשר יתבונן במצו' הזו ישיב את אשר לא קיים המצוה הזאת במחשבה ודבור ומעשה והתרשל מללמדו משפטי המצוה הזאת והשתדל להרבות קנייני העולם ולא שם אל לבו אש' הכל בהשגחתו ית"ש ולבקו' רחמי' על העתי' ויקבל עליו וכו':

י גם ע"ז יפקח האדם את עיניו שבכלל המצוה הזאת רמוז כיבוד ת"ח ולעסוק בענייניה' ולהחזיקם ולכבדם בכל מילי מיטב כי גם הם נק' שב"ת כמבואר בזוה"ק המשכיל על דבר ישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"ע וכו' ואי"ה במצות שלאחרי' שם אתן את דודי לך בביאור יותר מרווח להתבונן כי אמת נכון הדבר דכיבוד ת"ח הוא נק' כיבוד שבת (הג"ה שב"ת בגי' זהו כבוד לת"ח והנה ת"ח העוסקים בתורה אשר כלל אותיותי' הם ך"ז ובכל אות החיות משם הוי' ותורת הויה תמימ' הנה שבת בגי' כ"ז פעמים הוי' ואתה הבן):

יא גם בכלל מצוה זו להמשיך בכ"י מימי החול חלק מקדושת שבת (עיין בכתבי האריז"ל ותבין משארז"ל דה"ו מקמי שבתא אב"ג לבתר שבתא) כי ביום ד' באה אל האדם האר' מתוס' נפש של שבת וביום ה' הארה מתוס' הרוח וביום ו' מתוספ' הנשמ' וביום א' נשאר עוד בו רשימו מתוספת הנשמה שיתר בו בשבת וביום ב' רשימו מתוספת הרוח וביום ג' רשימו מתוס' הנפש עיין בר"ח ועיין בשל"ה מס' חולין ומס' שבועות אפילו הבעל מו"מ צרי' בכל יום להניח איז' שעה ממלאכתו ומו"מ להמשיך בכ"י קדושת שבת ולכבד העת והזמן הנקבע לו בתורה ועבודה וזה ששואלין לאדם קבעת עיתי"ם לתורה (ובזה ג"כ תבין שת"ח נקראים שבת כיון שהם מקדשים כל ימות החול ואינם עוסקים רק בתורה ועבודה ויראה ואהבה) המשכיל על דבר ישוב על העבר על אשר לא קבע עיתים לתורה בכ"י ויקבל ע"ע וכו':

יב הבנתי מס' טעמי המצות למהר"ם הבבלי זכור ושמור בדבור אחד נאמרו. היינו זכור את יום השב' לקדשו ושמור היינו אזהרה שלא לזוכרו בעת המצטרך היינו בעסק פיקוח נפש צריך לחלל שבת וסיבת האזהר' שלא לזכור הוא כדי ליכיר כי אמרז"ל חלל שבת אחד כדי שישמר שבתות הרבה וא"כ ענין החילול במקום פ"נ הוא זכור ושמור והנה אם האדם מתרשל מלהציל נפש במקום פ"נ הן בחול הן בשבת הנה עבר על זאת המצוה וצריך לשוב וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק לב

מל"ת לב **שלא לעשות מלאכה בשבת**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ב מל"ת שלא לעשות מלאכ' בשבת שנאמר לא תעשה כל מלאכה הם ל"ט מלאכות אשר הם שנויות במסכת שבת פ' כלל גדול נדבר בהם אי"ה בחלק הדבור:

ב הט"ל מלאכות הנ"ל נקראים אבות מלאכות מכלל דאיכא תולדות לכ"א מהמלאכות ותולדותיהן כיוצא בהן דאין חילוק בעונשן כמ"ש אי"ה:

ג עשה אחד מהאבות הנ"ל או מתולדותיהן בשוגג חייב חטאת ובמזיד בלא התראה כרת ובהתראה חייב סקילה:

ד ידע שהיום שבת ושכח שהמלאכות הללו אסורות ועשאן אפילו בהעלם אחד חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה בין אם היה אבות או תולדות אבל אב עם תולדה דידיה או ב' תולדות מאב אחד או עשה ב' פעמים אב אחד כגון זורע וזורע בשבת אחת בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת זהו דוקא כשידע שהיום שבת אבל לא ידע שהמלאכות הללו אסורות או אפי' ידע שאסורות אבל לא ידע שחייבין עליהם כרת וסקילה (אבל שגגת קרבן אינה שגגה):

ה אבל אם שכח שהיום שבת אע"פ שידע שיש שבח בעול' ועשה מלאכות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת על כל היום כולו וכן אם אירע כן בשבת השני חייב עליו חטאת אע"פ שעשה מעין המלאכות שעשה בשבת הראשון חייב על שבת השני חטאת בפ"ע על כל היום וכ"ז כשידע שיש עיקר מצות שבת בתורה:

ו אבל אם שכח שנצטוו ישראל על השבת או שנשבה כשהוא קטן לבין הנכרים ולא ידע כלל משבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת על כל השבתות והמלאכות:

ז יש מלאכות שמותרות מדאורייי' אבל חז"ל גזרו עליהן ונקראים שבות חייבין עליהן מכות מרדות:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ובפרט אזהרות מצוה זו מחוייב האד' ללמוד להיו' בקי בהן ובשמותיהן כי בקל יוכל האדם לבא ח"ו לידי חילול שבת מבלי התבונן ולא ידע ואשם ונשא עונו ח"ו ומאד מאד צריך להיות עיניו פקוחות לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל א"כ הגם שבכל התורה כולה וכל מצותיה מחוייב האדם לקיימם בדיבור ג"כ היינו השינון בהם יתירה עליהן המצוה שינון הזאת שצריך להתמיד בשינונה מטעם הנ"ל וצריך להבן דבר מת"ד להוליד בשכלו הלכות וטעמים מחודשים ודדי' ירווך וכו':

ב שבת שקולה כנגד כל המצות כי היא אות בין השי"ת ובין ישראל והמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו (ונ"ל אפילו במילי דרבנן ואי"ה יתבאר להלן הנלפע"ד):

ג המשמר שבת שכרו כפול והנביא משבחו אשרי אנוש יעשה זאת שומר שבת מחללו:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה ממלאכות דאורייתא לקיים אזהרת התורה ובמניעה בדבר שהוא מדרבנן לא תסור וכו' שאל אביך וכו' ובפרט במצוה הלזו דאינו ניכר דדילמא מלאכה הוא דלית ליה וכמה בטלני איכא בשוקא ע"כ מהראוי לאדם תיכף בהכנסת שבת לקבל ע"ע שלא לעשות כל מלאכה מחמת גזרת הבורא ית' עליו:

ב ונראה דצריך לכוין ג"כ הטעם להיות הטעם מבואר בתורה כי ששת ימיה עשה י"י וכו' וינח ביום השביעי הנה הוא זכרון למ"ב (עמ"ש במצוה הקודמת) ונראה דצריך לכוין ג"כ הטעם המבואר במשנה תורה זכרת כי עבד היית באמ"צ וכו' ע"כ צוך י"י אלקיך לעשות את יום השבת ובזולת רנת הטעמים הללו לא יחשב לו בכלל החל קא דרבנן המצוה הזאת כמ"ש כמה פעמים:

ג העמיק בדבר הרב בעל החינוך שכתב שהש"י ציונו לשבות ממלאכה ביום השביעי ויהיה מחשבות האדם פנויים לחשוב באמונת חידוש העולם אשר ברא וחידש הש"י בששת ימים וישבות ביום השביעי. וכן זכר ליצ"מ שהיינו עבדים למצרים לעשות מלאכתם ויוציאנו י"י אלקינו משם להיותינו עבדים לו ית"ש לעשות מלאכתו מלאכת הקודש:

ד עפ"י דרך הנסתר יש להתבונן בטעם איסור ט"ל מלאכות כי קודם חטא אדה"ר לא היה האדם מצטרך לעשיית המלאכות להשלמ' צרכיו עד אחר החטא שנגזר בזעת אפך תאכל לחם שיצטרך למלאכות והנה שבת הגין על אדה"ר כידוע מחז"ל שאמרו שאמר אדה"ר מזמור שיר ליום השבת ונודע ג"כ מרז"ל שחט' אדה"ר היה בענבים (יהיה איך שיהיה עפ"י הסוד כנודע) ויש ג"כ אתנו פרפרת נאה ענ"ב ר"ת עקודי"ם נקודי"ם ברודי"ם שבזאת היה פגם אדה"ר ידוע סודם לטועמים מעה"ח והוא בגי' שבת. הבן הענין ותתן מעדנים לנפשך ע"כ נצטוינו לעשות קידוש על היין לתיקון הנ"ל וע"כ בשבת נאסרו הט"ל מלאכות לזכרון זה להורות שעל ידי הנהגתינו על פי התורה במהרה יתוקן העולם מחטא אדה"ר ואז יהיה אח"כ יום שכולו שבת ותמצא בכוונת ט"ל מלאכות דייקא שעל החטא נמשכו ט"ל קללות בעולם לאדם ולאשה ולנחש (עיין בכתבי האריז"ל טעם הכמוס') וע"י שמירת התורה יתוקן העולם מקללותיו ויש לכוין הטעם הזה בתורה וזכרת

כי עבד היית במצרים וכו' כי טעם גלות מצרים הי' ג"כ לתקן חטא אדה"ר להוציאנו אח"כ לחירות עולם ויצא העולם מקללותיו ומזוהמת הנחש ע"י קבלת התורה (לולי שחזר הקלקול בעגל) וצריכין אנחנו לכוין כל מעשינו עפ"י התורה דוקא ועי"ז יתוקן העולם במהרה ממילא בזכרון העבדות במצרים והיציאה לחירות מזה ניכר שצריכין אנחנו לתקן מדותינו וזה נק' לכ"א מישראל יציאה ממצרים ממיצר י"ם היינו לברר כל מדה ממדותינו מהרע ולבחור בטוב (להיות ע"י חטא עה"ד טו"ר נתערב טוב ברע כנודע להבאי' בסוד י"י אין מן הצורך להאריך למשכילים) ואז לא נצטרך למלאכות גשמיות רק רוחניי' ע"כ עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת בתשלומן מבלי מלאכות. ממילא בהזכרה מניעה ממלאכה בשב'. צריך האדם להתבונן את אשר גרם בחטאו עיכוב התיקון של חטא אדה"ר ישמע חכם ויוסף לקח כי כבר נאמרו ונשנו הדברים לפני החבירים אין מן הצורך להאריך ודי בזה ויקבל ע"ע לתקן מדותיו להוציאם ממצרים ולעשות כל מעשיו עפ"י חוקי התורה להוציא העולם מקללותיו ולא נצטרך לשום מלאכה רק למלאכת התורה ועבודה כמו קודם החטא בגן עדן לעבדה ולשמרה:

ה הנה בכלל אזהרה הזאת להספיק צרכי ת"ח לבל יצטרכו לעשות מלאכה כי עשיי' מלאכה להם נק' חילול שבת כי הם מחוייבים רק לעסוק בתור' תיקון לחטא אדה"ר ובפרט העושה אנגרייא בת"ח ומשתמש בתגא אפילו רק במי ששונה הלכות נק' מחלל שבת גם מי שלוקח מהם מס ומי שמבזה ת"ת ואפילו מי ששומע בזיונו מאחרים ושותק נק' מחלל שבת (ושמעתי מעשה מהבעש"ט זצלה"ה שהראו לו מן השמים חילול שבת ולא מצא בידו חטא בזה עד שנזכר ששמע בזיון ת"ח ושתק) ובכלל זה ג"כ ביטול הקביעות עיתים לתורה בכ"י כי אותו העת הקבוע הוא סוד קדושת שבת שבכל יום שצריך לשבות אז ממלאכתו לעסוק בתורת י"י להמשיך קדושת שבת לימי החול הבן הדברים כ"ז ישים, האדם לנגד עיניו וישוב אל י"י וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק לג

מ"ע לג **לכבד או"א**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ג מ"ע לכבד או"א איזהו כיבוד מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה משל אב ואם יש לאב נכסים אינו מחוייב הבן ליתן משלו רק מחויב להטריח א"ע בדבר ליקח להם משלהם ולהכין להם כפי צרכם ולשמשם כעבד המשמש לרבו:

ב אבל אין לאב ואם נכסים כופין את הבן לפרנסם ולזון אותם משלו כפי השג יד:

ג אפילו זרק אביו כיסו לים לא יכלימנו אבל אעפי"כ מותר לתבעו לדין רק שלא יכלימהו ולא יכעיסהו בדברים קשים רק בדברי' רכים באמור לו כתורה יעשה:

ד אפילו במות האב ואם מחויב לקיים מצות כיבוד כשמזכיר שמם בתוך י"ב חדש לאחר פטירת' יאמר הריני כפר' משכבם ולאחר י"ב חדש יאמר זכרונם לחיי עוה"ב (עיין בחלק הדיבור):

ה אם צוה לו אביו לעשו' לו איזה שימוש ויש לפניו איזה מצוה לעשות ואותה א"א שתעשה ע"י אחרים יעשה המצוה שהוא ואביו חייבין בשימוש ועבודה להש"י ומכש"כ אם אמר לו אביו אפי' לעבור אד"ס לא ישמע לו מטעם הנ"ל:

ו כיבוד אב קודם לכיבוד אם שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו אבל אם אמו כבר נתגרשה מאביו שקולין הם:

ז גם אשה חייב' בכיבוד או"א רק מה שבעלה מונע אותה פטורה:

ח מי שמיקל בכיבוד או"א מבטל מ"ע גדולה ונ"ל דפסול לעדו' מדבריהם וכמ"ש בהקדמה עיי"ש אא"כ עושה זאת מדעתם ובמחילתם:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינים והלכות כפי שכלו וכמש"ל:

ב בכלל כיבוד אב ואם כיבוד אשת אב בחיי האב וכיבוד בעל האם בחיי האם גם צריך לכבד אח ואחו' הגדולים ממנו בשנים וזהו מד"ס ואסמכינהו אקרא:

ג כבר נתבאר דאם יש לאב נכסים אין מחוייב הבן לפרנס משלו ונ"ל דאם אין האב רוצה לפרנס את האם ואין הב"ד יכולין לכופו כגון שהוא גבר אלים מחוייב הבן לפרנס את האם משלו ומכש"כ אם אין האב מחוייב לפרנסה כגון שהיא מאותן שקנסום חז"ל שאין להן מזונות מחוייב הבן לפרנסה:

ד נ"ל אפי' ממזר חייב בכבוד אביו ואמו הגם שנולד מהם בעבירה דהרי הוא חייב בכל המצות שבתורה:

ה הא דנתבאר דגם לאחר פטירה או"א מחויב לכבדם כשמזכירם בתוך י"ב חדש יאמר הריני כפר' משכבם ולאחר י"ב חדש יאמר זכרונם לחיי עוה"ב הטעם הוא דלאחר יב"ח כבר נגמר דינם דמשפט רשעים בגיהנם אינם אלא יב"ח ונ"ל דמהאי טעמא י"ב חודש לאו דוקא רק י"א חדש דכשאומר כן אחר י"א חודש א"כ מחזיקם לרשעי' ומהאי טעמא אין אומרים קדיש רק י"א חודש כדי שלא להחזיקם לרשעים והה"ד בנידון דידן בחודש הי"ב לא יאמר הכ"מ רק זלה"ה:

א בכלל מצות כיבוד הנהוג בכל תפוצו' ישראל שיאמר הבן קדיש בצבור עבור נשמת אביו ואמו י"א חדשים שלימים אחר פטירתם וכן בכל שנה ושנה ביום היא"צ אומרים קדיש ומי שהוא יודע לעבור לפני התיבה עובר לפני התיבה כי זה נחת רוח להנפטר ועילוי לנשמתו כשאומר הבן קדושה וברכו בצבור:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במ"ע זו לקיים מצו' בוראו ומ"ע דאורייתא היא וצריכה כוונ':

ב ונ"ל מדכתבה התורה מתן שכר המצוה בצד' למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך אפשר דהוא כמו טעם למצו' (מדלא כתב' התורה מתן שכר של כל המצות בצדם) וצריך לכוין לזה ג"כ כמו בכל המצות שטעמם מבואר בתורה דצריך לכוין הטעם:

ג והטעם הוא לפי"ז דהנה אדם הבוזה אביו ואמו הוא כופר בטובתם שהטיבו עמו שהביאוהו לחיי עוה"ז א"כ אין נחשב זה בעיניו לטובה ע"כ אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם אבל כאשר יכבדם הרי גדולה בעיניו טובתם שהביאוהו לחיים ע"כ יאריך ימים וכ"ה בענין טוב' הגידול והון שנתנו לו אם הוא כפוי טובה לא מיקרי זה בעיניו טובה ולא חפץ בטוב' ובברכ' ותרחק ממנו משא"כ כשמכבד' תגדל בעיניו הטובה והי' שכרו כפול מאת הש"י כאשר גזר במאמרו ולמען ייטב לך וא"כ לפי"ז צריך לכוין שעושה המצוה לשם מצות בוראו ולמען ייטב לו ולמען יאריך ימים ולפי דרשת חז"ל צריך לכוין שיאריך ימים בעולם שכולו טוב וארוך עיין סוף חולין להורות כי זה היא עיקר טובת אביו ואמו שהביאוהו לחיי עוה"ז להיותו עובד י"י יותר ממלאכי השרת ועוד יתבאר להלן אי"ה:

ד הנה המצוה הזאת מהמצות השכליות שהשכל מחייבן להיות שאו"א הולידוהו וגדלוהו וגדל' צערם עליו עד שנתגדל אין מן הצורך להאריך כידוע מהראוי שלא להיות כפוי טובה ע"כ מזא' המצוה ילמוד ק"ו שלא להיו' כפוי בטובת הבורא העודפו' עליו ועל או"א ועל כל הנבראים מבלי הקדים לו שום ברי' איז' טובה כמ"ש מי הקדמני ואשלם וכו' ובאם ח"ו האדם יכפור בטוב' אביו ואמו שהביאו לחיי עוה"ז בקל יוכל לבא לכפור ח"ו בטובת וכו' וכן אמרז"ל שאומר הש"י יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם וכו':

ה הנה עפ"י פשוטו ג"כ המצות נוהגת בכ"ז ובכ"מ אפילו מי שאין לו אב ואם כי ע"י התורה ומע"ט שהאדם עוסק בהם מעטרין לאביו ואמו בג"ע ומעלין אותו מדרגא לדרגא ובפרט בחידושי תורה שהאדם מחדש ביום השבת וע"כ נסמך מצו' כיבוד למצו' שבת כנודע מכתבי האריז"ל א"כ זה הוא הכל בכלל מצו' כבד וכו' ובהתבטלו מתורה ומע"ט

וכש"כ אם עובר עבירה ח"ו מבטל מ"ע דכיבוד א"כ זה הוא מ"ע שכל התורה תלי בה הבן הענין:

ו ונ"ל בכלל מ"ע זו דכיבוד אב ואם הן המה חכמתו ובינת כלי המוחין שבמחשבתו שהן הם המולידים כל המדות יראה ואהב' וכו' כנודע הנה יחוייב בהן מצו' כיבוד לבל יבז' אותם בהשתמש במחשבתו בהרהורים רעים ותאוו' ושטותים רק יכבד' במחשב' התורה ועבודה ובפרט בהתבוננו' בגדולו' הבורא ית"ש ומש"ה ג"כ נסמך מצו' כיבוד למצות שבת שהשבת הוא יומא דאורייתא יומא דחכמת"א יומא דנשמת' הבן הדברים וינעמו לחיכך וכאשר תתבונן ברמז הדברים הללו על כיבוד כלי הדעת מוחין שלו מחשבת חכמתו ובינתו תבין הטעם למטן יאריכון ימיך כי כבר ידוע ימי"ם נקראים השבע מדו' שבאדם אהבתו ויראתו והתפארותו וניצוחו והודו ובהתייחד צדקתו וממשלתו (המשכיל יבין שזה כלל מדות האדם) הן הנה נגד הימים העליוני' חג"ת נהי"ם כנודע והנה הם בתחיל' גדולו של אדם בסוד הקטנות ובסוד נקודות שאין כל בדה בהתפשטותו שיעור קומתו שיהי' יראתו בהתגלות שיעור קומתו רק יראה מסותרת וכן מדת האהבה הכל בהעלם אבל כאשר יתבונן בחכמתו ובינתו בגדולות היוצר ב"ה ורוממותו אזי יתיילדו ויתגדלו מדותיו בכל שיעור קומתו בהתגלות ונעשה מכל מדה שהיתה בבחי' נקוד' התפשטות לפרצוף גהור ה"ס הפרצוף וזהו כבד את אבי"ך (החכמה המושכל הראשון כ"ח מ"ה) ואת אמ"ך (הבינה המושכל השני האיך ומה יעשה הדבר ותתבונן בדבר אביך הוא מגזירת אב"ה רוצה לעשות הדבר הוא המושכל הראשון אמ"ך הוא מגזירת א"ם שהוא המושכל השני מתבונן אם יעשה כך או כך) למען יאריכון ימיך (כפי שיתארכנו ימיך היינו מדותיך הנק' ימים יתארכו מנקודת לשיעור קומה שלימה לסוד פרצוף) ולמען ייטב לך (דהנה כל מדותיו הם בתחלת גידולו בבחינת טוב ורע שיכול להשתמש באהבתו לתורה ובעבודתו ולהיפך באהבת העולם וכן בכל מידותיו והמשכיל יבין. וזה כל האדם שע"י חכמה ובינה שלא יפריד הרע מן הטוב ויתבטלו הז' מדות של המדות הנפש הבהמיות ותאורנה המדות של הנפש הקדושה להשתמש בהן רק לטוב לא יאהב כ"א אהבה הש"י ואהבת תורתו ומצותיו. ולא ייראכ"א מפחדו והדברים ארוכים (וסמכתי על הטועם מעה"ח כל חיך הטועם יאמר לי לי) ואין דברינו עם אותן אשר אין להם יד ושם בחכמה כי יהי' להם כדברי הס' החתום אבל אתם ידיד הנאמן הנלבב דוק נא בדברינו תקיים מצות כיבוד בכל עת ורגע ויאריכון ימיך וייטב לך (המשכיל על הדבר ישוב אל יי' על העבר ויקבל ע"ע וכו' (הג"ה וכענין הזה שמעתי מכביד אדמו"ר הק' מהיעי"צ זצוק"ל, פי' הפסוק יזכר עון אבותיו אל י"י (היינו אפילו אותן העונות שאבה

ורצה לעשות ולא עלתה בידו גם הם יזכרו לפי י"י) וחטאת אמו אל תמח (היינו אותן העונות שהיו אצלו בבחי' א"ם היינו בספק אם יעשה אם לא גם המה יהיו נגד י"י תמיד ודפח"ח):

ז גם בפשיטות המצות כיבוד אביו ואמו ממש יש ג"כ לפרש הטעם למען יאריכון ימיך וכו' ע"ד הנ"ל שבכיבוד אביו ואמו המרמזין לבתי' או"א חו"ב יהי' תיקון מידותיו באריכות ובהטבה בלבד היינו בלא תערובות רע הבן הדברים וינעמו לנפשך המשכלת כי כמה מטעמי התורה גליתי לך בזה:

ח ובכתבי האריז"ל ישנו טעם למצות כיבוד או"א אפילו הבן עם אביו אינם משורש אחד בשורשי נשמותיהם) כי כל נשמה יש לה לבוש מאב ואם והכל הולך ע"י אותו הלבוש הן תורתו ועבודתו הן השפע משמים וכתב עוד האריז"ל שכל זה לא יומשך רק עד תחה"מ אבל לזמן התחיה כל הדברים יוחזרו לשורשם ולמקורם אין שייכות להבן עם האב רק כשהם משורש אחד עיי"ש ולפ"ז תבין משארז"ל שתחיית המתים תלוים במצות הלזו (דהנה הוקשה להם הרי אנו רואים כמה מכבדים שלא האריכו ימים ע"כ הוכרחו לפרש) למען יאריכון ימיך לעולם שכולו טוב וארוך והנה קשה למה נרמז הענין הזה דוקא במצוה הזאת הלא כל המצות מתן שכרם גנוז לחיי העולם והנ"ל דהנה נישתנית המצות הלזו הגם שיהי' הבן בעוה"ז משורש אחר עכ"ז מחוייב בכבוד האב להיות שסיוע חיותו ושפעו באה לו ע"י הלבוש שנתן לו האב ע"כ צריך לכיבוד כדי שיומשך לו אריכות ימים בטוב כי כל חיותו וטובו הוא פ"י הלבוש ובאם אינו מכבד הנה אינו ממשיך כח בלבוש לסייעו אבל לזמן התחי' אין מן הצורך לאותו הלבוש ואין חיוב בכיבוד רק שהוא משורש האב באצילות נשמתו זה יתחייב גם אז בכיבוד להיות האב הוא האור היותר גבוה ממנו והשפע של הנשמה התחתונה במעלה באה ע"י הנשמה הגבוה ממנו במעלה כדרך כל עילה ועלול. א"כ לפי"ז אותן הנשמות אשר הם בעוה"ז נאצלים משורשי נשמות אביהם גם בעודם בעוה"ז אין חיוב כיבודם מצד הלבוש רק מצד שורשם כי סיוע הלבוש הוא קטן לערך הצטרכות העלול אל העילה שאין לעלול מציאה כלל בזולת העילה משא"כ הלבוש הוא רק סיוע א"כ אותן הנשמות גם בעוה"ז בכבדם את אביהם אינו מטעם הלבוש רק מטעם העצם. וזה יהי' גם לזמן התחי' ואדרבא אז הוא העיקר שישובו איש א אחוזתו ע"כ עיקר אריכות ימיו של האיש הלזה הוא בעולם שכולו טוב וארוך משא"כ באיש שכיבודו הוא רק בחיוב מצד הלבוש המסייע בעוה"ז ואין לו שייכות לזמן התחיי' כי אינו משורש האב אריכות ימיו הוא כפשוטו בעוה"ז ממש ממילא כאשר אנחנו רואים איזה מכבד או"א שלא האריך ימים בעוה"ז נדע בוודאי שמצוות כיבוד שלו אינו מצד הלבוש רק מצד העצם ושכרו נכון לפניו לעולם התחי' ובזה יונח לנו מה שדרשו

חז"ל שלא קיפח הש"י שכר עשו הרשע בקיימו מצות כיבוד אב ונתן לו אריכות בעוה"ז והנה אם נאמר דאין למצות כיבוד שכר בעוה"ז אין מציאות לשכרו בעוה"ז (וכן קשה ממעשה דדמא בן נתונה שנתן לו הקב"ה בעוה"ז כמבואר בגמרא) ולפי מ"ש יונח דהנה זה עשו הרשע אין לו שום חלק ונחלה בקדושת יצחק אבינו והנה מצות כיבודו הוא רק מצד הלבוש הנה נתן לו הקב"ה אריכות בעוה"ז וכבר יבש קצירו וקיבל שכרו והי' בית עשו לקש הי' כלא הי' ישים האדם כל הדברים הנ"ל לנגד עיניו ויכוין במצות כיבוד שיהי' לו סיוע לתורה ולעבודה ולמצות ומע"ט וישוב אל י"י ויקבל ע"ע וכו' (הג"ה ולא אכחיד תחת לשוני לזכרון לפני יי' את אשר שמעתי מכבוד הרב הקדוש מהר"מ זצוק"ל סופר סתם מפשעווארסק שאמר שנשמע מן התורה שכיבודו היה רק לפנים דהנה אמר יקרבו ימי אבל אבי עכ"ד. ואני אבא ומלאתי את דבריו דהנה אמר הרשע יקרבו ימי וכו' ולא אמר כאשר יבואו ימי וכו' דאז הי' נשמע שאינו מצפה שיהי' הימים במהרה רק כאשר יהי' אז ואהרגה וכו' אבל הנה אמר במו פיו יקרבו ימי וכו' היינו שהי' מבקש ומצפה מי יתן שיקרבו ויגיעו במהרה כדי שיקיים פעולת רשעו והנה הי' מבקש קיצור ימי אביו הקדוש ומהיכן יהי' עוד אריכת למלכת הרשעה ועוד אמר הרשע יקרבו ימי אבל וכו' הנה לא אמר יקרבו ימי מיתה (לו ולזרעו. הרשעים). ולמה הזכיר ימי אבל היינו שאמר במו פיו שג"כ לא יקיים מצות אבילות להמתין ברשעו עד כלות ימי האבילות רק תיכף בימי אבל זמם לעשות פעולת רשעו לא יאבה י"י סלוח לו וכבר קיבל שכר מצותו שעשה שלא לש"ש. ע"כ הג"ה:)

ט ודע שמבואר בכתבי האריז"ל שעון פלילי הוא לישבע בחיי' אביו מחוייב ואמו והמ"י:

י גם בענין כיבוד אח הגדול (הנה יכוין לקיים המצות דרבנן ולא תסור וכו') והטעם מבואר בכהאר"י ז"ל שהבן הראשון לוקח מקודם מההוא רוחא דשדי בגווה וכולם הבאים אחריו הם יונקים ונשפעים ממנו עיי"ש ולפ"ז בדין הי' יעקב הבכור שהי' ראשון ליציר' הטפה ראשונה וקיבל מתחילה מההוא רוחא ועשו הי' בכבודו והוא עשה ההיפך:

פרק לד

מל"ת לד **שלא להרוג נפש**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ד מל"ת שלא להרוג נפש שנאמר לא תרצח. ההורג נפש במזיד ובהתראה מיתתו בסייף בב"ד של כ"ג נוהג בכ"מ ובכ"ז והוא שיהי' ב"ד הגדול בלשכת הגזי' אז נוהגין סנהדרין בכ"מ ומלקין וממיתין עפ"י התורה למחוייבין משא"כ כשאין סנהדרין בשלכת הגזית:

ב אם לא הרגו בידו רק סיבב הריגתו הגם שהב"ד אין ממיתין אותו אבל חייב הוא מיתה בידי שמים:

ג המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא:

ד המעמץ עם יציאת נפש ה"ז שופך דמים (אבל אינו חייב ע"ז מיתה אפילו עבר במזיד ובהתראה דלא גרע מהורג את הטריפה שפטור ואין לך טריפה גדול מזה נ"ל):

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך לעסוק במשפטי אזהרה זו ובפרט כי הרבה ענפים לאזהרה זו וכמעט כל התורה כולה תלויה באזהרה זו כאשר יתבאר במעט קט שכלינו ולחדש דינין והלכות כ"א כפי שכלו:

ב הגם שאדם יודע בעצמו שלא רצח נפש מעולם עכ"ז כאשר יתבונן באביזרייהו דאזהרה הלזו לא ינקה מכמה וכמה ענפים הנוגעים באזהרה הלזו כגון הוצאת ז"ל דנקרא שוחטי הילדים דמאבד הנפשות שהיו ראוים ליכנס בטפות הללו וג"כ המלבין פני חברו דאזיל סומקא ואתי חיוורא מה לי קטליה כולא מה לי קטליה פלגא. וג"כ המצער את חבירו דממעט מדמו וחיותו וה"ל קטליה פלגא וביותר המוסר את חבירו בממונו או בגופו הוא כרוצח ממש ומצוה לבערו מן העולם כשהוא באפשר המציאות:

ג וקבלתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"א זצוק"ל דגם בדבר האדם דברים בטלים הוא בכלל אביזרייהו דאזהרת לא תרצח כי כל דיבור הוא שיעור קומה שלימה (יוצא מכל כוחות נפשו) והוא מבטליהו שמריק הקומה הלזו למקום תהו ובטל. אזי מבטל ומרצח אותה הקומה חלק מכוחות נפשו (ותבין אשר ברית הלשון וברית המעור מכוונים זה כנגד זה וכמו מי שמריק השפע מברית המעור לבטלה נק' שופך דמים כמ"כ הוא בברי' הלשין ובפרט כפי מה שקבלנו מרבותינו בפסוק נפשי יצאה בדברו שיש שיעור לאדם כמה ידבר כל ימי חייו ואם ירבה לדבר שלא במקום מצוה הנה ממעט החיות של שונאי ישראל. וזה נפשי יצאה בדברו א"כ בודאי זה בכלל אביזרייהו דלא תרצח) וממילא מובן הדבר וכש"כ הוא בדבר ח"ו דברים אסורים לה"ר ורכילות וכיוצא:

ד ועוד ישנו בכלל אביזרייהו דלא תרצח באכילתו ושתייתו ובעילתו שלא במקום מצוה למלאות תאוותו ולא יביט וישגיח אם הדבר ההוא בריא לחיות גופו או אם יזיק הנה כאשר אוכל בתאוותו דברים המזיקים לחיותו הנה הוא בכלל אביזרייהו דל"ת דמה לי קטלי' כולא וכו' וכן גברא דקטלוהו נשי אם לא שעוש' הענין לש"ש בכדי להשביע א"ע מן ההיתר שלא יבוא לידי איסור הנה הוא מצווה ע"ז הבן הדברים. וכן המצער א"ע ודואג שלא במקום מצוה הנה הוא ממעט החיות של שונאי ישראל הבן הדברים וכן המסגף א"ע בחיי צער מחמת כילות וקמצנות דמה לי קטליה וכו':

ה עוד בכלל הזה ביותר המחטיא את חבירו ומטהו מדרך טובא וגם המעכבו מלעשות תשובה הנה מאבד את נפשו וג"כ בכלל הזה המעכב ת"י שיעור הצדקה שראוי שיתן לעניים לפי ערך עשרו כי הנה הוא חלק העניים והוא מעכב ושופך את דמם שאין להם מה לאכול:

ו ועוד ישנם כהנה וכהנה בכלל אביזרייהו דל"ת הלזו כגון יורד לאומנות חבירו או שוכר מערופייא של חבירו וכיוצא המשכיל יבין דבר מתוך דבר:

ז ותשכיל עוד בכלל אביזרא דל"ת הלזו מ"ש בגמרא בעון נדרים אשתו של אדם וכו' ובניו וכו' או בעון מזוזה וציצית בניו של אדם וכו':

ח זאת ועוד אחרת כל ישראל ערבים זה בזה ונתפס אחד בעבור חבירו ובפרט הצדיקים וכו' וא"כ החוטא בשום דבר נכלל הענין בל"ת הלזו דגורם רציחה לשונאי ישראל עד שתמצא שבשמירה מעולה מל"ת הלזו צריך לשמור כל משפטי התור' בעשין ולאוין כדי שלא יתפוס ח"ו שום בן ישראל בעונו:

ט וכן כל מי שיש יכולת בידו לאבד המזיקין מן העולם וכו' וכן כל מיני בע"ח המזיקים כשבאו לידו והי' יכולת בידו לאבדם לסלק המזיק מן העולם וריחם עליהם והניחם בחיותם ג"ז אביזרא דל"ת כי מה שמרצח את המזיקים בזה הוא מקיים את הלאו ל"ת כי איבודם הוא שמיר' לעול' מן הרציחה (ותמצא ג"כ כי הכתוב תלה הריגת כל האנשים בזמן חורבן בית ראשון בג' תשרי תלה אותן הכתוב בגדלי' בן אחיקם הצדיק על שלא נשמר מישמעאל בן נתני' ולא שמע ליוחנן בן קרח שהזהיר אותו כמבוא' בר"ה המשכיל על דבר ישים כל דברינו הנ"ל לנגד עיניו ויראה שאינו נקי מכלל אביזרייהו דלא תעשה הלזו וישו' אל י"י על וכו' ויקבל ע"פ וכו' ואתה הבן עד היכן הדברים מגיעים (הג"ה עפ"י דברינו אלה שהרציח' למזיקי העולם הוא קיום הלאו דלא תרצח יובן לנו מאי דקשיא לן בדברי הזוה"ק פ' יתרו וז"ל לא תרצח לא תנאף לא תגנוב. לא פסקא טעמי בכל הני תלת ואי לא דפסקא טעמא לא הוה תקונא לעלמין ויהא אסור לקטלא): (נפשא בעלמא אע"פ דיעבו' על אורייתא אבל במה דפסקא טעמא אסור ושארי לא תנאף אי לאו דפסקא טעמא אסור אפי' לאולד' או למחדי באתת' חדוה דמצוה ובמאי דפסקא טעמא אסור ושארי לא תגנוב אי לאו דפסקא טעמא הוה אסור למיגנב דעתא דרבי' באורייתא או דעתא דחכם לאסתכלא ביה או דיינא דדאין דינא לפום טענה דאיצטריך ליה למיגנב דעתה דרמאה ולמיגנב דעתה דתרווייהו לאפקא דינא לנהורי' ובמאי דפסקא טעמא אסור ושארי לא תענה הכא לא פסקא טעמא בגין דאסור הוא כלל וכלל וכו' לא תחמוד לא פסקא טעמא כלל ואי תימא אפי' חימודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא טעמא ת"ת בכולהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט בית רעך שדהו וכו' בכל מילי דעלמא אבל אורייתא איהו חמידת חדי' וכו' עכ"ל זוה"ק וקשיא לן למה באמת בלא תחמוד לא פסקא טעמא ומן הצורך לעשות פרט ה"ל לפסוק הטעם גם בלא תחמוד ויהי' ג"כ אסור

ושארי ולא יצטרך לפרט או להיפך הי' לו לפרט גם באינך ולא נצטרך לפסוק הטעם ויראה לי כי זה מחכמת התורה שפסקה הטעם בלא תרצח תיבה בפ"ע להורות דרציחת הרשעים מצוה הוא ואעפי"כ אין מקרא יוצא מידי פשוטו לא תרצח כתיב הוא להורות הכוונה במקום שאני מצוך תרצ"ח היינו לרצח המזיקין בזה אתה מקיים הלאו לא תרצח שע"י שתסלק מזיקין מן העולם אתה מסלק רציח' מן העולם משא"כ בהיפך שאם אינך מקיים תרצ"ח אתה עובר על לא תרצח כי יגיע מהם היזק ורציחה לעולם ואתה המסבב על שריחמת עליהם וכ"ה הענין בלא תנאף דפסקא טעמא להורות תנא"ף תיבה בפ"ע דמצוה וחוב הוא במקום המצוה להורות ג"כ מה שתנאף במקום מצוה בזה לא תעבור על הלאו לא תנאף שלא תבא לידי איסור משא"כ כשתעבור על תנאף במקום המצו' תעבור על לא תנאף שתבא ח"ו לידי חטא באיסור הן בהרהור הן במעשה ח"ו בהוצאת ז"ל או בעבירה ממש וכן בלא תגנוב פסקא טעמא להורות תגנוב דעת הבע"ד והוא מצוה ובזה יקויים לא תגנוב כי ע"י שגונב הדיין דעת הבע"ד יוציא הדין לאמיתו ויחייב את הגנב וכל העם ישמעו ויראו מלגנוב משא"כ כשאינך מקיים תגנוב אז הוה כעובר על לא תגנוב כי ע"י שלא יוציא הדין לאמיתו יחזיק ידי עוברי עבירה לגנוב הבן הדברים משא"כ בלא תחמוד אי הוה פסק טעמא ע"כ תצטרך ג"כ לפרש באופן הנ"ל היינו תחמוד תיבה בפ"ע והכוונה אם תחמוד חימודא דאורייתא תקיים לא תחמוד וזה אינו כי כל הגדול מחבירו (בתור') יצרו גדול ממנו כנודע מכמה מעשיות בדברי רז"ל ע"כ לא פסקה התורה הטעם בלא תחמוד ועשתה פרטים הכן הדברים:):

י ואגב אורחא נלמוד מדברי הזוה"ק הללו במה שכתב אילו לא פסק הטעם בלא תרצח ולא תנאף ולא תגנב אז הוה המשמעות לאסור כל העניינים הדומים לזה מזה תוכל ללמוד לדרכינו באיכות ומהות המצות אשר כל הדומה לדומה לאיזה מצוה נכלל בה הן בציווי הן באזהרה ואל תהיה נבהל להשיב רק קבל האמת ממי שאמרו דוק והתבונן:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכיון במניעה זו שמונע א"ע בעבור מצות בוראו לא בעבור יראת המלכות ובני אדם כאשר כבר נתבאר כמה פעמים:

ב אפשר צריך לכוין הטעם המבואר בתורה במצות בני נח כי בצלם אלקים עשה את האדם והוא טעם פשוט למה התיר הש"י לשפוך דם בהמה וחיה ועופות שיצטרך האדם לצרכו ואסור לשפוך דם האדם כי בצלם אלקים וכו' ואין מן הצורך להאריך בטעמים כי זה מן המצות השכליות אשר השכל מחייבו שהוא קיום העולם ובצלם אלקים עשה את האדם להיות לו לעבדים משרתיו עושי רצונו והרוצח הורג את עבדי המלך משרתיו עושי רצונו ומונע אותו מהוליד עוד עבדים לשרתו ע"כ דמו ודם זרעיותיו תלויים בזה גם הנשמה אין לה מנוח בצאתה מן הגוף קודם זמנה לא תוכל לבא אל מקומה ע"כ נקרא בל' רז"ל שופך דמים תרתי משמע דמו ודם זרעיותיו גם דמים תרתי משמע הגוף

והנשמה כי גם הנשמה אין לה מנוחה גם דמים תרתי משמע שמסבב גם שפיכת דמיו בעצמו כי מן ההכרח שישפך גם דמו הן בידי ב"ד הן בידי שמים כי לארץ לא יכופר וכו' כ"א בדם שופכו ואף על פי שארבע מיתות בטלו בזה"ז דין ארבע מיתות לא בטלו כמשארז"ל והש"י ישמור את עמו ישראל מכל דבר רע ואין מן הצורך להאריך בכל זה ואתה תבין (הג"ה וגם המעמץ עם יציאות הנפש ה"ז שופך דמים כי אפילו חיות כרגע חשוב לפני הבורא כל חיי בן ישראלי כי באותה רגע יוכל להרהר בתשובה ויהא בזה תיקון לכל ימי חייו:):

ג ואם תשכיל בדברי קדשו של מרן האריז"ל תשכיל ממוצא דבריו הנאמרים בגבהי מרומים ותבין כי הדם הוא הנפש חיות האדם ובדם מתלבש כח מאלופו של עולם המחיה את כולם ובהתחבר אלף (רמז לאלופו של עולם) אל הדם מתהווה אדם והרוצח מפריד אלף ע"כ ניתן אזהרת לא תרצח בלוח ב' נגד אנכי י"י אלקיך בלוח א' כי הרוצח מסלק כביכול כח החיות של אנכי וכו' הנה הש"י ברוב רחמיו מנע את עמו ישראל מכל דבר רע הוא ישמרם לעד ולעולמי עולמים והשב אל השי"ת ישים כל הדברים לנגד עיניו ויתבונן אם הוא נקי מכלל הלאו ואביזרי' דידיה כמ"ש וגם אם הוא באמת נקי שמנע א"ע מכל זה עכ"ז צריך להתבונן אם מנע א"ע מחמת אהבת ויראת בוראו כי ברוב הפעמים הגם שמונע האדם א"ע מרציחה הוא מחמת מורא ובושה מבני אדם ויקבל האדם ע"ע לשוב על העבר וקבלה אמיתיית על העתיד והטוב וסלח יסלח ויכפר לעמו:

פרק לה

מל"ת לה **שלא לבא על א"א**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ה מל"ת שלא לבא על א"א שנאמר לא תנאף ונאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע וכו' סתם ניאוף קאי על אשת איש כמד"א ואיש אשר ינאף את אשת איש הגם שבאזהרה זו בכלל כל מיני ניאוף עכ"ז כ"א ממיני ניאוף יש בהן אזהרה בפ"ע ממנין תרי"ג ועיקר אזהרה הזאת זו על אשת איש:

ב אם עבר על אזהרה הזאת במזיד ובהתראה היא והוא חייבין חנק ואם היא בת כהן היא מיתתה בשריפה והוא בחנק ובמזיד בלא התראה חייבין כרת:

ג בד"א כשהיא נשואה אבל אם היא נערה בתולה מאורסה היינו בקידושין לבד ואינה גיורת ומשוחררת שניהם בסקילה:

ד והיכן סוקלין נערה המאורסה אם זנתה בבית אביה אעפ"י שלא העידו העדים ע"ז עד שבאת לבית חמיה נסקלת על פתח בית אביה אבל אם זנתה בבית חמיה קודם

שימסור אותה האב אעפ"י שהעידו עליה אחר שחזרה לבית חמיה נסקלת על פתח שער העיר אבל אם באו עדים אחר שבגרה או אחר שבעלה בעלה אף על פי שהעידו שזינתה בבית אביה בנערותה נסקלת בבית הסקילה שהוא בבית דין היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה (כגון שנתגיירה אמה אחר שנתעברה) נסקלת על פתח שער העיר:

ה מי שמצותה בפתח שער העיר והעיר הזאת היתה רובה עכו"ם סוקלין אותה על פתח בית דין ומי שמצותה בפתח בית אביה ואין לאביה בית או שאין לה אב נסקלת בבית הסקילה שלא נאמר פתח בית אב אלא למצוה:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולהיות זהיר וזריז לשמור א"ע בכל מיני שמירה והרחקת האזהרה זאת כי היצר ביותר מסיתהו לעבירה זו דניאוף וקבלנו מרבותינו שבשביל זה היצר ביותר מתאווה לעבירה זו להיות שבזה נכלל כל תאוותיו ע"כ היא תאוה כוללת כל התאוות שע"י המעשה הזאת נולד האדם עם כל התאוות ע"כ ילמוד האדם ויחדש בשכלו ע"פ התורה גדרים וסייגים בהלכות שונות:

ב הבא על הקטנה נשואה היא פטורה והוא בחנק ואם היא מאורסה הא פטורה והוא בסקילה:

ג כל העריות חייבין עליהן אחד המערה ואחד הגומר ובין כדרכה ובין שלא כדרכה:

ד הנה אם יראה האדם א"ע נקי מזה הלאו שיודע בעצמו שלא בא על אשת רעהו מעולם (ולא על שאר עריות) עכ"ז ענפי הלאו הזה מצויים בעוה"ר וכמעט ענין הלאו גופא בהרהור בא"א (או בעריות אחרות ובא לידי מעשה בהקיץ או בחלום הנה נהנה מגוף העבירה בדמיונו שהביאו לידי מעשה להריק מביעו לאשפות ח"ו ובפרט בעת שתייתו בכוסו ומהרהר בכוסו של חבירו הנה מרגיש עריבות העבירה במעשה שכפוף להדמיון והנה תראה הולד יוולד לפעמים ועפ"י הרוב כפי הרעיון במחשבה ומקלות של יעקב אבינו יוכיחו ומזה תדע כי הדמיון למעשה יחשב:

ה ואפילו הרהור שלא הביאו לידי פועל מדאורייתא אסור ואפילו הרהור פנויי' כאשר יתבאר אי"ה ואפילו אינו מהרהר לעשות הדבר המגונה רק מהרהר ציור העבירה ועריבות' עיין בחלק המחשבה כי שם עיקר הדינים הללו:

ו ובכלל האזהרה המסתכל באשה בכוונה (הנה הוא מוזהר מן התורה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם לאפיקי אם ראה פתאום בלא הודע שלא בכוונה אינו עובר אבל צריך תיכף להיות עוצם עיניו וצריך האדם להתפלל שהש"י ישמרהו מראיית העין כמשד"ה העבר עיני מראו' שוא כי ראו' העין אינו ברשות האדם כי בפתע פתאום יוכל

לבא לנגד עיניו איזה דבר ערוה ותיטב בעיניו ונהנה בראי' והוא אביזרי' דניאוף ועין רואה ולב חומד וכו' ומי שמקדש א"ע ומתכלל אל י"י ישמרהו לעד ונאמן הוא בעל מלאכתינו שישלם לנו שכר פעולתינו והוא ימסור בידינו את האברים שאינן ברשותו של אדם שיהיה ברבשתו לבל יראו רק הדבר המותר לנו לראות עפ"י התורה כמ"ש לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים שעד עתה הי' שמו אברם מנין רמ"ג כי רק רמ"ג אברי' ברשותו משא"כ ב' עינים וב' אזנים וראש הגויה ואיכא גירסא החוטם ותרווייהו איתנהו להמשכיל בדבר חכמה וקרא הש"י שמו שמו אברהם מינין רמ"ח ונתן גם החמשה איברים הנ"ל ברשותו וכן פירשנו בפסוק ישששכר חמ"ר גרם רבץ בין המשפתים ר"ל ישששכר שהוא רבץ בין גבולי התורה לבל לצאת מגבול וגדר שגדרה לנו התורה הוא עשה מן גר"ס היינו רמ"ג איברים שהם ברשותי (חמ"ר) היינו רמ"ח איברי' שכולם ינתנו ברשותו: (הג"ה עיני ראו ולא זר אצל כבוד אדמו"ר הרב מהריע"נ זצוק"ל שהיו העינים ברשותו ואעפ"י שהיה מסתכל פנים בכוית לא ראה כי אם הנרצה לעבוד' הש"י עפ"י דרכי התורה ולא יכולתי להעלו' הדבר על הספר ע"כ הג"ה:):

ו ותדע ידידי שהרב' מהמון עם חושבים כי זה רק ממילי דחסידי ואינם נזהרים מהסתכלו' בנשים תדע ידידי שזה איסור גמור מדאורייתא והמקילים אוי לנפשם כי גמלו להם רעה והנה מקרא מלא הוא בתורה לא תתורו וכו'. ואמרו רז"ל בגמ' מ"ד טוב מרא' עינים ממהלך פש טוב מראה עינים באשה יותר מאותה מעשה עצמה ופרש"י טוב כנגד יצה"ר היינו שיותר יוטב בעיני היצה"ר להחטיאו במראה עינים יותר מאותה מעש' ראה ידידי עד היכן הדברים מגיעים וכל ההמון אינם חושבים זה לאיסור רק למילי דחסידי וחלילה חלילה לשמוע לדבריהם ואפילו אדם היודע בעצמו שלא יתפעל ע"י ההסתכלות כי בין כך וכך עבר על דברי תורה ועל דברי חז"ל בזה ומכש"כ אם יתפעל ח"ו בזה גדול עונו מנשוא והמשכיל על דבר ישים כ"ז לנגד עיניו וידע ע"כ שזה איסור גמור בלי שום היתר ואפילו בפני פנוי' אסור להסתכל רק אם צריך לישא אשה והסתכל בה אם תשא חן בעיניו שישאנה או להשיאה לבנו או באופן אחר המצטרך לש"ש ובשיקול הדעת שלא יונה א"ע שהוא לש"ש המתבונן בכ"ד ישוב אל י"י על העבר ויקבל על עצמו וכו': ומדי דברי בזה זכור אזכרנו לטובה מה שסיפר לי החסיד הקדוש הרב המפורסים בקדושה כבוד מהר"ם זצלה"ה סת"ם מפשעווארסקי במעש' שאירע לו בהיותו בדרך נחהו י"י ובבואו למלון התאספו אליו רבי' מאותן אשר קרבת אלקים יחפצון ואירע שנסע דרך העיר הזאת אחד מנגידי ק"ק ברא"ד. ובא אליו בתוך המקהלו' ואמר לו שאלה אחת אני שואל מאתכם אם תשיבני על נכון מה טוב ובאם לאו הרי

אתם כולכם מכת הרמאים והוסיף לדבר עתק אין מן הצורך להאריך ותוכן השאלה הוא. אמר לו בזה"ל היות ששבת בקהלתינו הרב הקדוש המפורסי' מהר"מ הראשון שהי' בפשעווארסק זצוק"ל והתאספו אליו אנשים המתחסדים והרעישו עולם ומלואו כדרכם. ובזמן סעוד' שלישית אזי אמרתי אלכה נא אל כת המשתגעי' עם רבם המובהק להם וארא בפחזותם מה מנהגם והנה בבואי אל המקום הנועד אשר שם הי' הקיבוץ אזי אמר הרב המובהק הנ"ל הנה נואף בא אל הבית ואני ידעתי בעצמי שלא הייתי נואף מעולם והאריך לדבר עתק ודברי חוצפה בזה. והנה אמר לי הרב הקדוש הנ"ל המספ' לי המאורע שהתפלל אז אל הש"י יראהו נפלאות לתרץ לו תירוץ גמור לפי דרכו והית' מונחת גמרא על השלחן וביקש מהש"י שיראהו התירוץ הנכון בתוך דברי חז"ל ופתח הגמ' והנה המאמר חז"ל הנ"ל מ"ד טוב מרא' עינים ממהלך נפש כתובה לפניו אז שמח לב הצדיק בקרבו והרא' להנגיד הנ"ל ואמר לו הנך רוא' דברי חז"ל נזדמנו לי בעת הצורך לתרץ לך כי בהיותך הולך מבלי דעת וחוצפך יסגא להיותך בוזה במלאכי י"י והיית הולך בתוך השוק בעיר הגדולה הנ"ל והיית משוטט בעיניך במקהלות הנשים היושבים אנה ואנה ביום המנוח' והיית נהנ' במראה עיניך ובאת מתוך הראיה הלזו לבית מקום הצדיק וראה ברוח קדשו קליפת הניאוף אצלך כי טוב מראה עינים וכו'. ואמר לי שסיפר לו סמוכות לדברינו בתוה"ק וישאל את אנשי מקומ' היינו אנשי המקום ית"ש איה הקדש' רצ"ל היכן היא הזונ' שאתה אומר שזניתי ואני ידעתי בעצמי שלא זניתי מעולם התירוץ הוא. היא בעינים על הדרך רצ"ל איכות הזנות הוא ע"י עיניך כשהיית הולך בדרך ונהנת במרא' עיניך והאריך הצדיק בזה ובכאן הראתיך רק לדוגמא ואתה תשכיל ותבין:

ח עוד נכלל בכלל אזהר' זו אזהרה מדיבורי המותרות עם האשה כמו שהזהירו חז"ל אל תרבה שיח' עם האשה באשתו אמרו ק"ו וכו' ומידי דברי בזה אזכור להזכיר זה לי ולבני גילו מה שנ"ל בזה דהנה לפי הדין כמעט הוא דבר שא"א להיזהר כי צריך האדם לספור ולמנות התיבות שמוציא מפיו בעת דברו עם האש' שלא יוסיף תיבה אחת בשפת יתר כמ"ש בגמ' בההוא דשאל לאיתתא באיזו דרך ללוד והשיבה לו ריקה לא כך אמרו חכמים אל תרב' שיחה וכו' דהי' לו לומר באיזה ללוד הנה על שאמר תיב' יתיר' שהי' אפשר לקצר הוכיחתו הנה בענין הזה כמעט א"א ליזהר ובפרט העוסק במו"מ וכיוצא הנה המון עם הדבר הז' הוא להם כשחוק ולא יחשבו לעון אפילו המרבה לספר בדברי שחוק וליצנות עמהם וחושב שהמחמיר בזה ממדת חסידות והנה עוברים על ד"ח בשאט בנפש ועונשם סגי אין התימא עליהם כי לא יבינו אל פעולת י"י הן המה דברי חז"ל אשר רוח י"י דיבר בם אבל מן התימא על בעלי תורה ויראת השם אינן נזהרים

בזה לשקול בפלס הדיבורים שמדבר עם האשה שלא יעדיף תיבה אחת הבלתי מוצרכת ולא מצאתי לי היתר מספיק בעניינים כאלה רק תמכתי יתידותי על הענין הנאמר בס"ח הובא בב"ש באה"ע דבסעודות חתונה אם ישנם לשם אנשים ונשים בחדר אחד לא יאמרו בברכת הזימון נברך שהשמחה במעונו כי כביכול אין שמחה במקום שיצה"ר שולט והנה לא ראינו מעולם מי שחשש לזה ומצאתי בלבוש במנהגים כתב דעכשיו אין נזהרין בזה אפשר משום דנשים מורגלות ביניהו עכשיו הרבה בין האנשים (היינו במשא ומתן ואומנות וחניות וכיוצא) ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ דדמיין עלן כי קאקי חיורי מתוך רוב הרגלן ביניהו וכיון דדשו דשו עכ"ל וצ"ל לפי"ז דבעת שהיו קרן ישראל על מכונו והיתה הפרנסה מצויה לא הי' רואים שום אשה בחוץ כי לא היו עוסקים במו"מ וא"כ כאשר הזדמן לאדם לראות איזה אשה היה חידוש ונפל ההרהור במחשבה ובלב משא"כ עתה בכובד הגלות וקשוי הפרנס' הנשים עוסקות במו"מ אין כאן חידוש בראיית נשים כי הוא דבר המורגל ולא יתפעל האדם כ"כ בהרהור א"כ ה"נ בנידון דידן בענין מרבית השיחה י"ל שלא יתפעל האדם במרבית הדיבור לבא לידי הרהור מחמת ההרגל המצוי אבל אעפי"כ יש לדון שאין הנדון דומה לראי' דהלא כאן במרבית השיחה אסרו אפילו באשתו שרגיל בה (כי הדיבור והקול הוא מענייני ערו' כי הוא מהאמו' בפסוק כי קולך ערב ומדברך נאוה) ואפשר בזמן שהי' הדיבור עם האשה בחזקת איסו' ועלול להרהור עשו גדר לגדר לאסור גם באשתו אבל כעת שאין מסוכן מחמת ההרגל אין כאן בית מיחוש:

ט והנה זה כתבתי ללמוד זכות על רוב העולם ובפרט על בעלי תורה שראיתי כמה וכמה אינן נזהרין בז' וכמעט א"א להיזהר בזה"ז אבל הירא את דבר י"י יזהר עכ"פ בעת דיבורו להסתכל לצד אחר ושיראה כמדבר עם אחר ולא יעבור על דברי חכמים וכן יש לדקדק מדבריהם שאמרו אל תרבה שיחה עם האשה ולא אמרו אל האשה ואמרו עם יורה דוקא כאשר ידבר איש אל רעהו פנים בפנים וזה לקראת זה (כמ"ש בפסוק בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים יהללו וכו' שדקדקו המפרשים למה לא נאמר בחורים עם בתולות ואמרו כי תיבת עם יורה חיבור זה לקראת זה ואין זה מדרך כבוד לומר כן בבחורים ובתולות) אבל כשמסתכל לצד אחר לית לן בה כי יש לו היכר במה שמשנה וההיא תנא דשאל באיזה דרך ללוד הי' באפשר במוכרח להסיב פניו אל האש' להראות שהוא שואל אותה הדרך הנכון ולולי זאת לא היתה יודעת את מי שואל ע"כ הוכיחתו מרבית השיחה אפילו על תיבה אחת זה מה שנ"ל:

י ובכלל אזהרה זו קול באשה ערוה הגם שהקילו האחרוני' ואמרו דוקא קול שיר עכ"ז הרבה מהראשונים מחמירים גם בקול פשוט ויש למנוע שלא בעת המצטרך ובפרט בשעת ק"ש ותפלה וד"ת ויש לאדם ללמוד את ב"ב שידברו בנחת שלא להשמיע קולם ברמה ואז טוב לו ולהם:

יא שער באשה ערוה הגם שהקילו בפנויות בתולות עכ"ז יש ליזהר היכא דאפשר בשעת ק"ש ותפלה וד"ת מבואר האיסור בזוה"ק ומבואר עונש רב למהלכות פרועות:

יב לא יהלך אדם אחורי אשה ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שנזקקין זה לזה ולא ישכב בחיק אשתו לעיין ברישיה לא ירכב על בהמה בלא אוכף לא יאחוז באמתו להשתין לא ישב על המטה שאיש ואשתו ישיני' עלי' לא יישן בחדר שאיש ואשתו ישנין שם וכיוצא הרבה אזהרות:

יג כל אלה וכיוצא בהם עצמו מספר הן בכלל אזהרת לא תנאף שפירשו לא יהיה בך ניאוף היינו אפילו הרהורים המביאים לידי ניאוף כי כל האמור בסימנים הנ"ל מביאה את האדם לידי תאוה ובא ח"ו לידי ניאוף או עכ"פ ח"ו לידי הוצאת ז"ל שזה ניאוף ממש ועון חמור אשר עי"ז העון הי' משפט דור המבול והוא איסור חמור מדאורייתא מעשה דער ואונן וגדול עינו מנשוא ח"ו דרוש נא כיום את דבר י"י בספרי חכמי האמ' ובס"י ותעמוד מרעיד וישיאך נפשך הטהורה לעמוד על נפשך להמציא לך עזר ותרופה ויהי י"י למשען לך והנה רבים מהמון עם (ואפילו הרבה מבעלי תורה) אומרים לנפשם שכל אלה הם רק מדרכי החסידות אבל אין איסו' מצד הדין להסתכל בנשים ולספר עמהם וכיוצא והפורש מזה יכנוהו למתחסד אוי לנפשם כי גמלו להם רעה כי מדינא אסור הלא תראה כי שמואל התיר להסתכל בפני כלה כל שבעה וכוונתו לש"ש כדי לחבבה על בעלה ואיפסק הלכת' בגמ' דלא כוותי' הנה תראה אפי' במקו' מצו' איפסק הלכתא דלא כשמואל ומי יבא להתיר שלא במקום מצוה לא התירו רק אם רוצ' לישאנ' לבני אבל בזולתו שהוא באיסור גמור הכל בכלל אביזרייהו דלא תנאף והנ' ראיתי עוד רבים המתחסדים דאינם נזהרים באלה העניינים בחושבם דלא איכפת להו דדמיין באפייהו כי קאקי חיורי כי חושבים לנפשם כי לבם חלל בקרבם הנני אומר לו יהיה כדבריהם אשר כבר הרגו ליצה"ר מי יבא להתיר את אשר אסרו חז"ל וכי יאמר האדם על איז' גזיר' מגזירת חז"ל שגזרו לעשות סייג לתורה כיון שהוא יודע בעצמו שלא יעבור חוק התור' אין מן הצורך לו לשמור הסייג חליל' לזרע ישורון לומר כך רק כיון שנאסר מפי חז"ל הוא באיסורו כמו חלב ועריות (ובפרט שכל הנ"ל אסמכו אקרא לא תנאף לא יהי' בך ניאוף היינו סרסורים המביאי' לידי ניאוף) והנה הקדוש ר"י בן אלישע לצד שאמר אקרא

ולא אטה והי' מה דהו' שאמ' כמה גדולים דברי חכמים (הג"ה ואל תשיבני ממ"ש לעיל בשם הלבוש בענין אמירת שהשמח' במעונו דהנה אין האיסור הזה מבואר בדברי חז"ל ועיין לעיל היטב בדברינו וגם הלבוש ז"ל כתביה רק לתרץ מנהגן של ישראל על שרא' שאינן נזהרין בזה ולאו מדינא קאמר אבל דבר שנאסר מפי חז"ל אין מקום להתיר בשום אותן: ע"כ אין היתר בדבר והמתיר לעצמו הוא בכלל העוברי' ע"ד וכו' יהי' המתיר מי שיהי' המשכיל על דבר ישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"ע על העתיד ליזהר בכל האזהרות שהזהירו חז"ל ירא' עד היכן החמירו בדבר. עד שאותו איש שנתן עיניו באשה אחת פנויי' ועלה בלבו טינא ואמרו חכמים ימות ואל תספר עמו אפי' אחורי הגדר מה יאמרו המקילים למעשה רב שסיפרו לנו חז"ל ולא חששו בזה לסכנת נפש פקח עיניך וראה:):

יד והנה ראיתי בכמ' מקומות שנשתרבב מנהג רע בשמח' חתונ' הולכין במחול אנשים עם נשים זה איסור גמור מדאורייתא ואפי' עם אשתו אסו' הרי אפי' לעיין ברישי' אסרו חז"ל ובפרט בפני הרואים ומכש"כ לחול במחולות לעין כל ובפרט עם נשים אחרות אפי' פנויות אסור מדאורייתא לא התירו רק לרקד לפני הכל' לחבב' על בעל' וגם טעם כמוס יש בדבר בגנזי הנסתרות לי"י אלקינו אבל לחול במחולות עם נשים אין שום היתר ומי שעושה כן ראוי לנדותו ולהחרימו עד שיעש' תשוב' ויקבל עליו שלא יעש' עוד כדבר הרע הזה ותמיהני על הגדולים אשר בארץ לחה שמו מחסום לפיהם עד היום ומי שיש בידו למחות ולבטל ולגזור בגזרות וקנסות על המורדים ואינם מטים אזן לשמוע לקול מוכיחיהם ולהשומעים יונעם ודי בזה:

טו ענף הלאו הזה הוא משארז"ל כל המתייהר כאלו בא על כל עריות (הג"ה ואנחנו בענייננו כבר ביארנו טעם לזה במצוה ועת' נוסיף לקח בביאור הדברים דהנה ז"ל ספר ברית מנוחה צריך כל איש לנהוג עצמו שישמש בזה השם (היינו השם המפורש) ביראה וענוה וכו' ושת מסרו לאנוש ויצא מן הדרך והטעה את בני דורו ומשם החלו אנשי דור המבול לצאת מן הדרך ולהתפשט בזנות מפני שהיו רואים הרכבת הכוחות ברוב התאו' ואומרים כך כמו שאילו מתאוים להרכיב אלו באלו כך נעש' אנחנו עכ"ל ממוצא הדבר תדע כי העובר עביר' בעריות משתמש בשרביטו של מלך וחייב וכו' הנה כמו המתייהר כי י"י מלך גאות לבש והמתייהר משתמש בשרביטו נ"ל והשם הטוב יכפר בעדינו ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. ע"כ הג"ה:):

טז עוד ענף הלאו היורד לאומנות חבירו כמשרז"ל ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו דהנה כתוב ראה חיים עם האשה אשר אהבת ודרשו זו אומנות וחן אשה על בעלה והמקח על מקחו ולכן חן המלאכ' על עושי' והיורד לאומנות חבירו הנה יוחן בעיניו אשת רעהו היינו אומנתו ומלאכתו ומקחו ע"כ עני המהפך בחרר' ובא אחר ולקח' רשע מיקרי כי עשה מעשה הנואף אשה חסר לב (הג"ה וטעם הדבר אמרתי עפ"י פשוטו דהנה אומנות הוא כמו אשה כמו שהאדם לוקח אשה להוליד ממנה בנים כמו כן אדם לוקח אומנות להוליד

ממנ' פירות היינו המצטרך לענייני חיותו ואדם אחר היורד לאומנתו שיוליד הוא ממנה הנה הוא כמו הלוקח אשת חבירו להוליד ממנה ולהרבות תאותו הבן הדברים:):

יז בכלל המצוה ואזהרה הזאת תבין מ"ש באזהרה הקודמת היינו אזהרת לא תרצח שישנו בכלל זאת האזהרה המונע א"ע מלסלק המזיקים בבואם לידו ויש לאל ידו לסלקם ולאבדם עפ"י חוקי התורה הג"ה עיין במצוה הקודמת בהג"ה שעשינו סמיכות לזה מדברי הזוה"ק ההכסק טעמא בענין התרצ"ח הוא אזהרת לא תרצח ותבין גם בכאן כמו כן הוא בכאן בכלל האזהרה לעשות פעולות שלא יבא לידי עבירה היינו בעת המצטרך ומתיירא מיצרו שלא יתגבר עליו ישביע מן ההיתר כמו שמצינו ברבא במעשה דחומא דביתהו דאביי דאזל לביתי' ותבעה לבת רב חסדא. וכמו שמצינו באבא חלקי' שהלכה אשתו מקושטת לקראתו ומצינו בחכמים ראשונים דפקיע שמייהו דמכרזי מאן הוה ליומא ומי שאינו נזהר ומפקח על דרכיו בענינים כאלה לש"ש הוא בכלל אזהרת לא תנאף לא תגרום ח"ו ניאוף:

יח ובהיפך ג"כ ח"ו מי שמרבה תאוותו ביותר אפילו בהיתר שמגר' יצה"ר בעצמו הוא ג"כ בכלל לא תנאף כי מן ההתר יבא ח"ו וכו' ואמרו ז"ל אבר קטן יש באדם וכו' זולת בעת המצטרך לעמוד על נפשו נגד היצר וכמש"ל וכל ערום יעשה בדעת ומאזני צדק ופלס ומאזני משפט לי"י הבוחן לבות וכליות:

יט בכלל זה בזמן שאינו עם אשתו כגון שהוא בדרך. או בימי נדתה (ויודע א"ע מחומם ובעל תאוה) ירחיק א"ע מהדברים המביאים תאוה ומרבים זרע כגון מאכלים חריפים וכיוצא אם לא מצד ההכרח במדה ובמשקל והמשכיל החכם עיניו בראשו וג"כ מי שאפשר לו להיות לזהר בפת שחרית שסגולתו (ארז"ל) שמתאוה לאשתו ואינו מתאוה לנשים אחרות המונע א"ע בעבור עצלותו או מחמת טורח מו"מ ומלאכה הנה לא פעל הסגולה הנצרכה לאזהרת לא תנאף (אם לא שעושה בעבור סיגוף תשובה וכיוצא):

כ ובכלל זה ג"כ מה שדרשו רז"ל לא תנאף לא תהנה לאף שלא יריח ריח בשמים של אשה וג"כ לא תנאף לא תהיו גורם לניאוף צריך לשמור את אשתו ובנותיו שלא יהיו יוצאנית ודברנית וג"כ בכלל זה לפקוד את אשתו בשעה שרואה שמתקשטת לפניו ושעה שיוצא לדרך וכשבא מן הדרך כי בשעה שהיא מתאוית לו והיא מונע עונתה דבר זה גורם לה לתאות הניאוף:

כא וג"כ בכלל זה להשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן וזה שדרשו ופקד' נוך ולא תחטא כי כשאינו משיאן סמוך לפרקן גורם ח"ו להביאם לידי ניאוף וכל דבר המביא ח"ו לידי ניאוף הן לעצמו הן לאחרים הוא בכלל האזהרה ראה עוד כמה הקפידו הראשונים על

הדבר עד שרבי יוסי דמן יוקרת אמר לבתו היחידה תוב לעפרך על שראה אחד משתדל להסתכל ביופי':

כב הנה כתבנו לעיל שבכלל זה למנוע את אשתו שלא תהי' יוצאנית הנה בהיפך הוא ג"כ בכלל זה היינו שלא ינעול בפני' כמדת פפוס בן יהודא שדבר זה יגרום לה ביותר להתאוות כמ"ש בגמ' וכל ערום יעשה בדעת:

כג מענפי האזהרה איסור היחוד עם האשה הנה ייחוד אשת איש מדאורייתא ויחוד עם הפנוי' י"א שהוא מדרבנן והעולם מקילים בזה ואפילו הבעלי תורה והוא להם לחרפה לברוח מחדר שהאשה שם בחושבם שחושדין א"ע שיתפעלו בעבירה ע"כ הן מקילין ולחכמה ולצדקות תחשב להם באומרם שבטוחים בעצמם ולו חכמו ישכילו שהייחוד בזולת העבירה הוא באיסור גמור וכ"א יראה להיות בקי בדיני הייחוד ויחמיר לעצמו ביותר משורת הדין:

כד רבים מיראי השם הלא בספרתן מחמירין בנגיעה באשת איש ק"ו מאשתו נדה שמותרת לו לאחר זמן (וע"כ מותר להתייחד עמה) ואין היצה"ר מסיתו כ"כ ואעפ"כ אסרו נגיעה מכש"כ א"א והק"ו פריכא הוא כמ"ש הרבה מהאחרונים אעפי"כ כל מה שאפשר ליזהר מהראוי ליראי השם להיות נזהרין ובפרט המרצה מעות מידו ליד' אמרו ז"ל שלא ינקה מדינה של גיהנם:

כה ותדע עוד ידידי הרודף אחר תאות הזנות הנה הוא מפסיד בריאת גופו כנודע מספרים ובחקירות הרופאים והנה כל אדם יוד' זה ואעפי"כ רודף אחר הזנות הגם שיודה שמפסיד בריאותו וחיותו עכ"ז אינו מונע בשביל זה תאוותו ע"כ קבלתי שישנו בכלל זה גם הרודף אחר שאר התאוות המפסידות לגוף והאדם יודע מזה ואעפי"כ הוא עושה להנאתו הוא בכלל ענפי האזהרה הזאת המשכיל יבין וסיפרו לי מצדיק אחד מופלג בדורו שהיה רואה איזה מאנשיו שהיה מתחכך על איזה מכה מצרעת שהי' לו ואמר לו שהחיכוך מזיק ומגדיל הצרעת ח"ו והשיב שאינו יכול להתאפק כי יש לו הנאה במה שמתחכך ואמר אותו הצדיק ע"ז שהדבר כזה הוא תולדות הניאוף הגם שיודע בעצמו שמזיק ומפסיד הגוף עכ"ז אינו חוסם תאוותו והנאתו כרגע הבן הדברים והבנתי פירוש הזה בס' טעמי המצות למהר"מ הבבלי שכתב לא תנאף לא תהנה הא"ף הוא היצה"ר עכ"ל והן הן הדברים שאמרנו בין והתבונן:

כו ועוד תדע שישנו בכלל האזהרה הזאת כל התורה כולה דהנה הוא ית"ש קדשנו במצותיו בקידושיו ממש כמו איש המקדש את האשה כמאמרו ית"ש ואתם תהיו לי (כמו הרי את מקודשת לי בידים מוכיחות) ממלכת כהנים וגוי קדוש וכן אמר ואנשי

קדש תהיון לי וכמאמר הנביא קדש ישראל לי"י שאנחנו מוקדשים ממש לו ית' להיותנו נאמנים בברית ושלא לשקר באמונתו ותורתו ומצותיו ובנטות האדם אל הקליפות בעשות את הדבר אשר לא צוה י"י קדושינו קדוש יעקב הנה מיקרי כמו אשה תקח את זרים משקרת באמונת בעלה ותטה אחר מרא' עינים ותמצא המלך החכם המשיל הע"ז והאפקורסות לאשה מנאפת הש"י ישמור את עמו ישראל מכל דבר רע דוק בדבר תבין הענין והשב אל הש"י ישים כ"ז לנגד עיניו ישוב אל י"י על כל מה שעבר על איזה עבירה ולא קיים מצותיו יתברך שמו והטוב וסלח יסלח לו:

כז כבר מלתינו אמורה בהקדמה בשגם אם האדם נקי מעבור העבירה בפועל יערוך א"כ אם הוא מונע א"ע מאהבת בוראו והנה באזהרה הזאת שהיצר מתגעגע מאד על הדבר החזרנו הדברים כי עפ"י הרוב האדם מונע א"ע מחמת בושה ומורא ואפילו רשעים גמורים מונעים א"ע בעבור הבשת ומניעה כזאת לא יחשב לו לכלל החלוקא דרבנן המשכיל ישים כ"ז לנגד עיניו ויבין וישכיל למנוע א"ע בעבור אהבת בוראו ויהי' זהיר בכל ענפים שכתבנו ויעשה משמרת למשמרת ויותר מהמה בני הזהר וישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"ע כו':

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין שמונע א"ע מחמת אזהרת בוראו וכבר דברנו בזה בחלק הדבור. וצריך לעיין במשפטי המצוה ואזהרותיה וענפי' ולחדש מושכלות בהמנות כמבואר שם:

ב כבר מבואר בחלק הדבור שגם ההרהור בעבירה הוא בכלל האזהרה ומוזהר ע"ז מדאורייתא ולא תתורו וכו' ואמרו ז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה והנה קשה ע"ז משארז"ל דאין הקב"ה מצרף לישראל מחשבה רעה למעשה זולת בהרהור ע"ז (והנה רש"י ז"ל הרגיש בזה ופי' הרהורי עבירה קשים להכחיש בריאת הגוף יותר מעבירה עצמה אבל רבים שהפוסקים ומפרשים הניחו הפירוש כפשוטו לענין העונש קאמר) תזכור נא ידידי את אשר כתבנו בהקדמה בשם רבינו יונה (וכתבנו שם סמוכות לדבריו מדברי הגמרא עיי"ש) דהא דאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה בישראל הוא דוקא בפעם אחת אבל עבר ושנה מצטרף מחשבה רעה למעשה (וכתבנו שם דזה מוכרח בראי' ע"פ הש"ס ע"ש) הנה י"ל לפי"ז דהא דאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה הוא בפעם אחת משא"כ הרהורי עבירה (לשון רבים) קשין מעבירה כי אמרז"ל שכמעט אין אדם ניצול ממנו בכל יום אבל תדע ידידי התירוץ הנכון מה שנ"ל בזה דמה שאמרז"ל דאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה הוא כשבאת האזהרה בתורה על המעשה והאדם היה נזהר ולא עשה המעשה הרעה רק הי' מהרהר בה אזי אין הקב"ה מצרף המחשבה למעשה

משא"כ כשבאת האזהרה שבתורה בפרטות על המחשבה א"כ המחשבה הוא העבירה ע"כ הרהורי עבירה קשים מעבירה כי כמעט אין אדם ניצול ממנו בכ"י והוא מוזהר ע"ז מן התורה ולא תתורו אחרי לבבכם וצריך האדם להרבות ולהפציר בתפלה להש"י יצילהו ברוב רחמיו ממחשבות רעות והרהורים רעים:

ג ותדע ידידי עצה היעוצה בדברי הזוה"ק אם רואה אדם הרהורין רדפין אבתרי' ירבה מאד לעסוק בתורה והיא תצילהו ובפרט העוסק בתורה אחר חצות לילה הוא כמו האם המקנחת את בנה מכל מיני לכלוך וטיט היון:

ד ודע ידידי כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו וחלילה לחשוב על הבורא ית' שיחשב לו לעון מה שנופל בפתע פתאים איזה מחשבה רעה בציור העבירה ועריבותה ותיכף מסיר המחשבה ממחשבתו כי כ"ז הוא לאונסו ואונם רחמנא פטריה (הן אמת שמחויב כל האדם לעשות כל הפעולות ולקדש יורו ומחשבתו ואיבריו עד שיבא ללים ברע בתכלית ואז לא יבא לידי הרהורים אבל אעפ"כ מה יעשה האדם שלא זכה עדיין למדריגה זו כשאינו מהרה' ברצון רק נפל הדבר במחשבתו לאונסו לא יחשוב י"י לו עון) רק כשנזכר שזה אסור ואעפי"כ מאריך במחשבה ומצייר עריבות העבירה במחשבתו אפ לו אינו מחשב לעשות העבירה רק מאריך ומחשב ציור עריבות הזנות זה עבר חוק הפר התורה רק זאת יעשה האדם ויחי' תיכף כשנזכר שהוא עבירה יסיח דעתו ליראה ולאהבה ולתורה. וידחה המחשבה רעה ממחשבות ויכוון לקיים ולא תתורו וכו':

ה והבאים בסוד י"י יודעים להעלות כל מחשבה לשורשה דהיינו במחשב אהבה יעליהו ע"י יחודי השמות הקדושים השייכים לזה לעולם החסד ואהבה נודעו הדברים למעיינים בספרי תלמידי הבעל שם טוב וכבר כתבנו בהקדמה שלא יונה האדם א"ע בענין הזה אם הוא עדיין קשור בחמדת ותחיות העולם וחומריתו (כי כ"ז נאמר ליחידי סגולה) רק יסור הענין ממחשבתו כרגע ויקיים ולא תתורו וכו' (עיין כ"ז בס' התניא הנדפס מחדש ואתה תבין ובעהש"י יש ת"י דרושים ארוכים בזה ויעלזו בהם חסידים בכבוד ואי"ה נדבר בהם) ואף עפי"כ כתבנו בהקדמת שבעת נפול המחשבה במוחו יכוין השם הויה בניקוד סגול ולשם אל הוא שם החסד ואהבה ואכ"מ להאריך (הג"ה ועפי"ז כתבו תלמידי הבעש"ט זצלה"ה כשרואה האדם שהרהורי ניאוף נופלין במחשבתו ידע שרצון הבורא ית"ש להעלותו הנצרכים לזה והש"י יהי' בעזרו למדריגה אהבה ויעשה היחודים ע' בפנים ולא תהי' נבהל):

ו טעם המצות הנ' לכוין איזה טעם עפ"י הדין נראה שיוצא בזולת הכוונה כיון שאין הטעם מבואר בתורה אבל באפשר לומר כיון שנאמר בתירה ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמא"ה ב"ה (ההוא לטמא"ה ב"ה מיותר דודאי דכיון דמוהזר ע"ז ועובר

מטמא א"ע אמר בתורה בכל העריות אל תטמאו בכל אלה) אפשר הכוונה שצריך לכוין הטעם הזה (כמו בכל המצות שמפורש טעמן בתורה כמבואר כמה פעמים) אני מונע א"ע מלבא על א"א כי הזהירנו הבורא ית"ש והטעם הוא כי עי"ז האדם הוא מטמא את נפשו וגופו ועוד נדבר מזה אי"ה ואי"ה באזהרת העריות יבואר הענין ביותר:

ז הנה טעמי האזהרה הזאת אין מן הצורך להאריך כי היא מן המושכלוח כי בזולת זאת האזהרה איש את רעהו חיים בלעו כי קנאה חמת גבר ותמהו נשים איש את רעהו ולא יתקיים ישיב העולם וגם לא ידעו האבות והבנים של מי הם ולא יתיישב העולם במשפחה ומשפחה והאבות לא יזונו את הבנים בקטנותם כי כל הנולדים יהי' הפקר כי אינו ניכר אם הם בני איש זה או זה ועפ"י התורה לא יתקיימו מצות עריות כי לא יודעו וגם כיבוד או"א לא יתקיים וג"כ מטעם המצות כי כל הנשמות שבעולם העליון כ"א יש לו שורש בפ"ע באילן הקודש ובאים אל העוה"ז הנשמות מוחלקים זו"נ כ"א בפ"ע כ"א עם בת זוגו לעשות ענפים משורש הזה ובאם יתערבו ח"ו השורש הזה עם האחר יכחיש הכונה העליונה ויתערבו הענפים והשרשים. דוק בדבר כי הוא מושג למבינים:

ח תדע ידידי שאין רצוני להאריך בטעמים כ"כ באזהרה הזאת להיות שהוא ממצות השכליות זאת ועוד אחרת להיות היצר מאד מתגעגע לתאוה הלזו אין מהראוי להאריך בטעמים פן יבא לעשות סברות כנפשו לפי הטעם הזה זה מותר וזה אסור וכבר כתבנו הגם שרשות ומצוה בידינו לבקש טעמים למצותיו ית' אבל ידע האדם שבודאי לא יוכל לבא תכלית הטעם כיון שנאמרו מפי א"ם ית"ש כמו שאין סוף לאלקותו כמו כן א"ם לטעמי מצותיו. כי הוא ומחשבתו וחכמתו אחד ומה שאנו מוצאים טעם לאיזה מצוה נדע בבירור שא"א לבא לתכלית הטעמים וא"כ חלילה לנו לסמוך על הטעם לומר הנה במקום שאין שייכות לטעם הזה אין חובת המצוה עלינו דכיון שא"א לבא לתכלית הטעם חלילה לעבור את פיו ית"ש בשום אופן שבעולם רק לשמור את חוקיו ומצותיו ית"ש כאשר צונו י"י אלקינו. ומש"ה אינו מבואר טעמי המצות בתורה רק במקום שכוונת התורה לכוין הטעם כי א"א לנברא להשיג הטעם של חכמתו ורצונו ית"ש ויבא לבדות סברות לפטור א"ע ממצוה ובשביל זה יסוד מוסד לנו בדברי רז"ל אין טעם למצות ורצונם לומר שאין לנו לעשות שום מצוה על יסוד הטעם בלבד והנה להיות אזהרה הזאת נפשו של אדם מתאווה מאד לעבור את פי י"י ע"כ קצרנו בטעמים הנראים לנו בכדי שלא יבא היצר לבדות סברות כאשר אירע לאחד מן הפלוסופים בשטותו שעשה סברות באזהרה הלזו ופרץ גדר בדבריו הכוזבים והי' לבוז לכל ממלכות הארץ כי הכירו שדבריו כוזבים

ע"כ יותר טוב שלא להאריך בטעמים באזהרה הלזו והש"י יעזור לעמו ישראל וישמור את רגלם מלכד. והן המה הממלכת כהנים וגוי קדוש:

ט ובכתבי האריז"ל כתבו שבעבירה הלזו פוגם בנערה העליונה היינו השכינה שמוריד הה' גבורות לקליפות והדבר מובן למשכילים ממוצא הדבר תדע ה' פעמים גבור"ה בגי' תתר"ף הוא שיעור רגעי השעה כנודע הנה בהתעסק האדם איזה שעה בהבלי עולם בדברים בטלים שלא לצורך וברכילות ולה"ר ושחוק וכיוצא ומוציא שעה מימי חייו (תתר"ף חלקים) לבטלה הנה הוריד תתר"ף מנין ה"פ גבור"ה אל הקליפה והוא מעין דוגמא לענפי הלאו הזה כל אלה ישים אל לבו השב אל י"י ישוב אל י"י על העבר ויקבל ע"ע שלא לשכוח את הש"י שעה אחת מימי חייו הבן הדברים ויהי' הש"י בעזרינו (הג"ה עפ"י הדברים הנ"ל תבין מה שהחסידים הראשונים היו שוהין שע"ה אחת (שעה דוקא בתתר"ף) חלקים להמתיק ה' פעמים גבורה) ומתפללין, כדי שיכוונו את לבם למקום (מקום דיוקא ה' פעמים הב"ל נגד ה' מוצאות הפה לייחדם לאלופו של עולם בשורש המחשבה ולבל יפריד ה"ה מוצאות הפה ממחשבה שבמוח ששם החיות מאלופו שלא עולם הנרמז באלף בסוד ואאלפך חכמת ע"כ מקום בגי' ה' פעמים הב"ל וא' יותר נגד המחשבה ודי בזה האר' להמבין דבר מת"ד):

פרק לו

מל"ת לו **שלא לגנוב נפש מישראל**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ו מל"ת שלא לגנוב נפש מבני ישראל שנאמר לא תגנוב דבר הלמד מענייני הוא שהוא אזהרה לגונב נפש (היינו שנכתב אצל לא תרצח ולא תנאף שחייבין עליהן מיתה אף לא תגנב הנכתב אצלו הכוונה הוא לגונב נפשות שחייבין עליהן מיתה שנאמר וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת:

ב אינו חייב מיתה עד שיגנבנו ויכניסנו לרשותו וישתמש בו ואח"כ ימכרנו לאחרים:

ג מכרו לאביו או לאחיו של גנוב פטור המצוה זאת נוהגת בכ"א ובכ"מ ובכ"ז בזו"נ:

ד מיתת הגנב הנ"ל הוא בחנק כי מיתה האמורה בתורה סתם הוא חנק:

ה המוכר את בן ישראל בלא גניבה עובר בלאו דלא ימכרו ממכרת עבד ואין לוקין על לאו זה שהוא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד:

ו אין חילוק בין אם גנב בן ישראל או בת ישראל

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך לעסוק במשפטי המצות ולחדש דינים והלכות כפי השגת שכלו:

ב אע"ג דלכל מילי לא מיקרי איש עד י"ג שנים והביא ב' שערות כאן אפילו גנב תינוק בן יומו והשתמש בו ומכרו חייב נ"ל:

ג ודאי לענין מיתה צריך התראה בעדים כמו בכל מיתות ב"ד:

ד ודאי אינו חייב מיתה עד שהקונה את הגנוב מיד הגנב קנהו באחד מרדכי הקנייה שביארו חז"ל בקניית עבדים משא"כ כשלא קנאו עדיין בדרכי הקנייה הגם שכבר פסקו הדמים אינו חייב מיתה נ"ל:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין שמונע א"ע מפני ציווי השי"ת עלינו בתורתו ובפרט במצוה הזו שהיא מן המושכלות ועפ"י הרוב י"ל שמונע א"ע בעבור המורא והבושה וכבר נאמר ונשנה הענין:

ב ענף המצו' אפי' גניבת דעת אסור כדמשמע בזוה"ק (והחמירו חז"ל בגמרא בגניבת דעת אפי' לגוי) כי הדעת הוא מנפש האדם אשר נפשו יודעת כמ"ש ונפשי יודעת מאוד וכאשר גונב דעת האדם גונב חלק נפשו ומה לי גניבה כוליה ומה לי גנביה פלגא:

ג והנה הואיל דפסיק טעמא אסור ושארי היינו לגנוב דעת הבע"ד בכדי להוציא הדין לאמתו וזה הפירוש תגנוב בפ"ע ואם אינו עושה כן הוא בכלל ל"א תגנ"ב לא תהיה גורם לגניבה. כי ע"י שלא יוציא הדיין הדין לאמתו יהיה גורם לגניבה (עיין מ"ש במצות לא תרצח בהג"ה ותבין הענין):

ד וג"כ בכלל הלאו הזה המקבל ד"ת מחבירו (הן בכתב הן בע"פ) ואומרה בשם עצמו הנה הוא גניבת נפש כי הנה האומרה הוציאה בכוחות נפשו הנה האומרה בשם עצמו בכדי שיכבדוהו ויתנו לו ממון הוה כגונב נפש ומכרו שמכרה לאחרים שיתנו לו ממון:

ה וג"כ בכלל זה מי שמראה א"ע לבני אדם כצדיק ובקרבו ישים אורבו הנה הוא גונב דעתם שסוברין בדעתם כי הוא צדיק ומכבדין אותו בעבור צדקתו ובאמת לא כן הוא ולמה אמרז"ל ברוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני וכשאומרין אעפי"כ יקבל מהם דכיון שהודיעם א"כ הוא אינו גונב דעתם רק עושים כן מנדבת לבם. ומזה נלמד דעת לכל אדם כשרוא' שמכבדין ומנשאין אותו שסוברין שהוא צדיק מחוייב להודי' שאינו כן ואם הודיעם והם אעפי"כ מכבדין אותו יקבל מהם כי מאת הש"י הוא הסיב' (הג"ה והנה תדע ידידי כל ערום יעשה בדעת כי לפעמים הסירוב והמיאון שהאדם ממאן ואינו רוצה לקבל כיבוד בני אדם יגרום לו גדלות יותר שיאמרו המכבדין ראו כמה גדלה צדקתו שכ"כ תגדל ענוותנותו ושפלותו הנה יגרום לו פיזור דעת נפשו ביותר ויצטרך למלחמ' ע"כ החכם עיניו בראשו במקום שיוד' בודאי שבדיבורו שיאמר להם שאינו צדיק לא יפעול כלום טוב לשתוק] ולא יבא לישא וליתן בזה ויצטרך למלחמ' בנפשו שלא יגרום לו הדבר יותר התנשאות הלב

וכן קבלתי הדבר מרבותינו ובאם רוא' האדם שמכבדין אותו והוא יוד' בעצמו פחיתות ערכו כמ"ש החכם חטאי לו ירחון בם שכיני אזי):

ו וג"כ בכלל זה המייעץ את חבירו להרע דהיינו שהעצ' ההוא לא טוב' ומייעצהו ומסביר ט שיהי' הדבר לטובתו (ברחו רחקו מגבולי אזי יאמר בדעתו מה נעש' לישראל כי הם מחבבין המצית לו יהי' מצות אתרוג הוא האתרוג הוא צומח בלא דעת נפש המשכלת הנה מניחין אותו בכלי כסף ומכבדין אותו ומנשקין אותו לא בעבור צדקותו כי הנ' לא פעל כלום כי חומר הוא רק להיות הוא חפץ של מצוה הנה כזאת כשיבא האורח אל איש הנה האיש רוצה לקיים מצות הכנסת אורחים (שגדולה יותר מהקבלת פני השכינ') הנה נעש' האורח חפץ של מצו' הנה גם אם יכבדוהו ביותר לא יתפעל האורח בזה כי הכיבוד הוא לא בעבור צדקותו רק בעבור שנעש' אצל האכסנאי חפץ של מצוה הגם שהוא חומריי לו יהי' שהוא כמו אתרוג וערב' הלא מחבבין אותו בכלי כסף וזהב בעבור שנעשה חפץ של מצוה ואמרז"ל אוקירו לנשייכו וכו' וגם אמרו ומכבדה יותר מגופו הוא להיות שנעשית אצלינו חפץ של מצוה. האיר השי"ת את עינינו בזה והוא טוב לנפש האדם.) ומטהו מדרך הטובה במה שגונב שכלו הנה מה לי גנבי' כולי' מה לי גנבי' פלגא:

ז והנה תדע ענין הלאו הזה גונב נפש מישראל ומכרו לאחרים יש בכלל הלאו הזה כמעט כל התור' כול' דהנ' כל ישראל ערבים זה בזה ובעשות האדם איזה עביר' ח"ו אפשר יגרום בהכרעת הכפות ח"ו איז' גלות ושעבוד לבן ישראל הנה הוא כמוכר נפש מישראל לא נוד' מי הגנב והמוכר רק היוד' תעלומות יודע ועד:

ח הנה תרא' שאין כל אדם נקי מכלל אביזריה' דלא תגנוב. המשכיל ע"ד ישים כ"ז לנגד עיניו וישוב אל י"י על העבר וירחמהו ויקבל ע"ע בעתיד שלא לעבור את פי י"י אפילו איסור קל כי פן יגרום ח"ו מכיר' וכו' והבן:

ט טעם למצו' הזו אין מן הצורך להאריך ג"כ כי הוא ג"כ ממצות השכליות שהשכל מחייבן לקיום העולם ובטעמי המצות למהר"מ הבבלי אמר הטעם להיות שהוצי' י"י את עמו ישראל ממצרים חירות עולם להיו' לו לעבדים. והנה מי שלקחו המלך לעבודתו ועשהו חפשי מכל מיני אנגריא כדי שיהיה רק פנוי לעבודתו ולעשות רצונו הנה מי אשר יערב אל לבו ליקח את העבד המל' הזה וישתמש בו בעבדות או ימכירהו ממכרת עבד לאחרי' בודאי מתחייב ראשו למלך ולדעתי אשר צריך לכוין הטעם הזה להיותו מבואר בתורה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי וכו':

י הנה לטע' הזה ישנו ג"כ בכלל הזה מי שמשעב' א"ע ברצונו לשיעבוד העולם שלא בהכרח הצורך כגון שמשעבד א"ע לאדון או שר ולחמר ולספן (או שמשעבד א"ע לאיזה מלאכ' גדול' שהוא משועבד לה ביותר כגון שיהיה בעצמו חמר וספן) והוא שלא בהכרח שיכולת בידו לפרנס א"ע בענין אחר קל מזה והוא עושה זאת מחמת שמקווה שירויח

עי"ז וכיוצא בזה יש שיעבודים בעוה"ז שהאדם משעבד א"פ שלא בהכרח. יש שמשעבד א"ע אפילו לדבר שאין בו רוח חיים כגון שלוקח כלים יקרים שלא לש"ש (משא"כ הלוקח לש"ש כגון לכבוד שבת ולכבוד מצוה וכיוצא) והנה הוא שומרם שלא ישברו ושלא יגנבו הנה הוא נעשה משועבד ומשרת לכלי אבן וזכוכית או כסף ושאר מתכות. הנה לוקח את עבד המלך (היינו א"ע) ועשאו משרת לעבודה שזר' לו. משא"כ כפי הסיפוק וההכרח או לכבוד מצו' ושבת ויו"ט הנה זה הוא שירות ועבדות המלך כי כן צונו י"י אלקינו אבל בהשתדלותו בדבר המותרות ושמירתו הנה משעבד את עבד המלך לאיזה דבר נבזה הן יש בו רוח חיים או אין בו רוח חיים הנה היא ענף מגניבת נפש מישראל והתעמר בו ומכרו לעבד:

יא המשכיל ע"ד ימצא טוב טעם וירא' ג"כ אשר כל התורה כולה תלויה בזה דהנה השי"ת לקחו לעבד לו וצוהו זאת תעשה לעבודתו והזהר בדב' הזה שלא לעשותו וכבר נתבאר שאין רשו' נמצא ואין בעולם שום תנועה זול' ציווי ואזהר' ואין דבר רשו' נמצא אפילו רפרוף עין הוא או ציווי או אזהר'. א"כ כשהוא עושה איז' עבירה ח"ו הנה נתבטל אותו העת ממצו' ג"כ והוא עבוד' המלך כאשר כתבנו לעיל בשם הרמ"ע דמחוייב לעשות תשובה על העביר' ועל ביטול מ"ע באותו הזמן א"כ הו' כגונב נפש מישראל (היינו גנב כח נפשו) שהיא עבד המלך ומכרו לאחרים לעבוד' שזרה לו וביותר שעשה עבודה שהזהירו הש"י שלא לעשותו הרי נמכר לעקר ח"ו היינו אל הקליפ' והוא בכלל אזהר' לא תגנוב עפ"י הטעם הנ"ל כי לי בני ישראל עבדים ותבין לפי"ז מ"ש רז"ל בסנהדרין מאן רשעים גנבי. כי כל הרשעים נקראים גנבים. ותבין ג"כ מ"ש בגמרא רוב גנבי ישראל נינהו והוא מן התימא אבל כאשר תתבונן בזה תדע הענין כי העכו"ם לא נלקחו לעבודת המלך משא"כ ישראל שנלקחו לעבודת המלך בעבור ח"ו את פי י"י קטנה או גדולה הנה בעבירה ההוא גנב יקרא עד ישב אל י"י וירחמהו ויקבל ע"ע וכו' הבן הדברים:

יב וזאת אין צריך לפנים שהמוסרים כשמוסר נפש אחת מישראל הן בגופו או בממונו שגרם לו היזק ממון והנה בממון יש כחות נפשו שטרח בכוחו' נפשו להשיג הממון וגם בממון זה הי' יכול להחיות נפשו הוא בודאי נכלל בכלל אזהרת גונב נפש מישראל ומכרו ומה לי מכרי' כולי' מה לי מכרו פלגא והש"י יבער ב"ב את המינים המוסרים והאפקורסים מן הארץ ויתוקן העול' במלכות שמים ולעבדהו ב"ב כימי עולם וכשנים קדמוניו':

יג ובכוונת האריז"ל תמצא אשר הגנב פוגם וגורם שיתאחזו הקליפו' בחסדים המכוסים הנה אבינך בפשוטו לפי קוט' שכלי כי הנה מאת הש"י ית"ש לא תצא הרעות אין דבר

רע יורד מן השמים והכל לטובה ולחסד והיינו מה שמשפיע הש"י איזה טוב' לאדם זהב וכסף עושר ונכסים וכבוד וכיוצא והן מה שמונ' ממנו ח"ו איז' ענין הכל הוא חסד גמור ולטוב' האד' כמו הרופא האומן שמונע מאכל טוב מן האדם והאדם מתאו' מאד אל המאכל ההוא והרופא מונע ממנו ביודעו שלטובתו הוא המניע' רק מה שמשפיע הש"י לאדם טובה ניגלי' לעין כל זה נק' חסדים מגולים ומה שמונע הש"י מן האדם הנה השי"ת יודע הטוב' והחסד ההוא והאדם אינו מבין ומדמ' שיותר הי' טוב לו כשיש לו הענין הנרצ' הנה מה שהשי"ת מנע ממנו אינו מצד החסד הבן הענין א"כ לפי"ז כל השתדלות של אדם להרבות הונו שלא בהכרח המצטרך וכן כשמתקצף על איזה ענין שלא השיגו ואינו מקבל גזרת הבורא באהב' לאמר לטובה נשברה רגל פרתי וכיוצא הנה הוא ענף מאותו עון היינו פגם בחסדים המכוסים והשב ישים כ"ז לנגד עיניו ויבין הענין לאשורו ויראה אשר כל ענייניו תלויים בזה וכל מדו' התור' כלול' בזה ויקבל ע"ע לשמוח בחלקו ישמח ויעוז במתת גורלו והש"י ילמדינו דעת ודרך תבונות להשליך עליו יהבינו הראנו י"י חסדיך בחסדים מגולים כדי שלא נבא לידי טעו' ח"ו כי הוא הטוב והמטיב לכל:

יד ותדע עוד ידידי בענין הזה כשמונע ח"ו הש"י איזה ענין מן האדם והאדם חושב שהוא לטובה ובפרט בתפשו בדעתו ושכלו להשיג שיש בזה איזה טוב' הנה שבו החסדים המכוסים למגולים כיון שגילה בדעתו החסד ואז יתגלו החסדים בשמי השמים העליונים ויושפ' עליו שפע החסדים המגולים וזה ענין מופלג בחכמה:

טו ובענין הזה יש ג"כ סיבת אריכו' הגלו' בעוה"ר כי כ"ז גלותינו הוא בחי' חסדים מכוסים והנה כשמבינים שזה מצד החסדים רק שהם מכוסים הנה ממהרים החסדים להתגלות לגאלינו גאולת עולם ב"ב. משא"כ בהיפך ח"ו וז"ש ג"כ בגמרא כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם נסתלקו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם מאן רשעים גנבי כי הגנבים אינם מאמינים בחסדים מכוסים ופוגמים בהם וכאמור והוא סיבה לאריכות הגלות והש"י יסיר בדילינו ובמהרה יתגלו החסדים לגאלינו גאולת עולם ב"ב אמן:

פרק לז

מל"ת לז **שלא להעיד עדות שקר**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ז מל"ת שלא להעיד עדית שקר לחבירו שנאמר לא תענה ברעך עד שקר שקר מיקרי כשמעיד ההיפך כגון שמעיד שראובן חייב לשמעון מנה ויודע שאינו חייב לו או שאינו יודע כלל אם חייב לו אם לא ומעיד שיודע או אפילו מעיד אמת דהיינו שאמרו לו

אחרים נאמנים שראובן חייב לשמעון וכיון שהוא יודע שאותן האנשים נאמנים הם בא הוא לבד ומעיד על ראובן שחייב לשמעון ג"ז מיקרי מעיד עדות שקר ועובר על לאו זה:

ב אמר לו הבע"ד בא ועמוד עם העד כדי שיפחד בעל דיני ויודה זה ג"כ אביזרי' דלאו הז' ואסור שנאמר מדבר שקר תרחק:

ג השוכר עידי שקר והכובש עדות פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (ולהעיד עדות שיודע אם חבריו מזמינו הוא מ"ע בפ"ע יתבאר במקומו):

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינים והלכות כפי שכלו:

ב הנה המצוה ואזהרה הזאת אינה נוהגת אלא בחי שראוי להעיד משא"כ אשה אינה ראוי' להעיד אפילו באה לב"ד והעידה בשקר לא עברה על לאו זה ואפשר עברה על מדבר שקר תרחק נ"ל) ואפשר לומר עדות שהאשה כשירה לה כגון עדות אשה להשיאה שאומרת שמת בעלה אפשר עוברת על לאו זה. חוץ לזה שעוברת על לפני עור וכו' שמקלקלה את חברתה האשה איש להשיאה וצ"ע (הג"ה הא ודאי אם מעידה על חברתה להשיאה והיא מהנשים שאינן נאמנות כגון כלה וחמותה וכיוצא ודאי אינה עוברת על לאו זה כיון שדברי' לא יועילו ולא יצליחו רק על מדבר שקר תרחק נ"ל דעוברת בכל גוונא):

ג גם אם מעיד הקרוב הפסול להעיד כשמעיד בשקר לא עבר על לאו זה רק עבר על מדבר שקר תרחק נ"ל להסתפק ג"כ בעדות שקרוב כשר לה כגון עדות אשה אם עבר על לאו זה וצ"ע. ומסתפק עוד כשמעיד הקרוב הכשר לעדות מן התורה ופסול מדבריהם אם עבר על לאו זה. אם נאמר הרי הוא כשר מן התורה או אם נאמר כיון דמעשיו אינם מועילים הואיל דחכמים אסרוה לא עבר וצ"ע:

ד גם אם פסול לעדות מחמת עבירה כשמעיד לא עבר (רק על מדבר שקר תרחק נ"ל) ומסתפקנא ג"כ אם כשר לעדות מן התורה ופסול מדבריהם אם עבר:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה זו שמונע א"ע מלהעיד שקר כי הזהירו י"י אלקיו משא"כ כשמונע א"ע בעבור סיבה אחרת הנה לא תחשב לו המצוה הזאת למנין החלוקא דרבנן שלו כמ"ש כמה פעמים שהאדם מחוייב לקיים כל התרי"ג פקודין שלא יצטרך להתגלגל כי אז יושלם לו השיעור קומה שלו והחלוקא דרבנן:

ב הנה המצוה הזאת אינה נוהגת אלא במי שראוי להעיד הנה אם הוא ראוי להעיד ומונע א"ע מלהעיד שקר מחמת גזירת יוצרו הנה תחשב לו למצוה ויחשב לו בכלל התרי"ג פקודין משא"כ אם הוא בעל עבירה שאינו ראוי להעיד הגם שמונע א"פ מלהעיד

שקר (אפי' מכוין שמונע א"ע מחמת גזירת היוצר) הנה לא תקשב לו למצוה כיון דפסול להעיד ויחסר לו המצוה הזאת מחלוקא דרבנן שלו ויצטרך להתגלגל ע"כ כשבא לידו איזה עדות ומונע א"ע מלהעיד שקר צריך להרהר בתשובה תחילה שיהי' כשר להעיד ואעפי"כ ימנע א"ע אח"כ מלהעיד שקר אז למצוה תחשב הבן הענין:

ג לפמ"ש בהקדמה שמחלוקת הוא בין הש"ך והאחרונים אם הי' פסול בשעת ראיית העדות וכשר בשעת הגדה אם הוא כשר לעדות הנה לצאת י"פ המצוה אליבא דכ"ע צריך גם בכאן שיהרהר בתשובה בשעת ראיית העדות ושוב יהרהר בתשובה בשע' שמזמינין אותו להעיד ואח"כ ימנע א"ע מלהעיד שקר מחמת גזירת הבורא ואז תחשב לו המניעה למצות במנין החלוקא דרבנן:

ד עפי"ז תשכיל ותדע שבמצוה הזאת תלוי כל התורה כולה דצריך האדם להיות כשר להעיד מדאורייתא ומדרבנן (דכבר כתבנו לעיל דיש ספק גם אם הוא פסול מדרבנן אם שייכת אצלו הלאו הזה) וכשאדם מבטל איזה מ"ע הנה הוא פסול לעדות עכ"פ מדרבנן וכמ"ש בהקדמה א"כ תלוי במצוה הזאת כל התורה כולה:

ה חוץ לזה זכור תזכור את אשר כתבנו בהקדמה דאם האדם אינו כשר להעיד הנה קריאת שמע שקורא לא תחשב לו למצוה כי נצטווינו בק"ש להעיד פעמים בכל יום על יחודו ואחדותו ית"ש (ע"כ אותיות ע"ד רברבין בק"ש) ובאם אינו כשר לעדות הנה לא תחשב לו קריאתו לחציה ותוחסר לו מצוה ק"ש ממנין המצות וכן בכל המצות שנק' עדות ועוד יתבאר:

ו ותשכיל עוד הנה נצטוינו להעיד בק"ש על יחודו ואחדותו ית"ש הנה בעושה זאת המצוה מצות אנשים מלומדה ואינו מתבונן בעצמו ענין אחדותו אחדות פשוטה מוחלשת לא כאחד העניני ולא כאחד המספרי ואינו מתבונן בעצמו בהשגחתו ויכולתו ורוממותו וטובותיו ית' העודפות שכאשר יתבונן וישגיח האדם ע"ז יראה עין בעין השגחתו הנפלאה ויכולתו ורוממותו הנה כשאינו משתדל האדם להשיג זה רק יסמוך סתם מה ששמע מאחרים שהוא ית' אח"ד נק' מעיד מפי אחרים שאינו משים לבו לראות בעצמו את עדותו (הג"ה ומעתה תבין שזה הנרצה להרמב"ם ז"ל בספרו הגדול שעל מציאת הבורא לא חקר בחקירו' רק התחיל יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון וכו' הנה דעתו שיספיק בזה הידיעה בקבלה משא"כ באמונת היחוד הקר בחקירות להכריח הענין במושכל משמע דעתו שלא יצא האדם י"ח באמונ' זו בקבלה בלבד רק צריך לעמוד על הדבר בשכל והיא דברינו ממש כיון שאנחנו נצטוינו בתורה להעיד ע"ז באמרנו י"י א' והוא העדות עפ"י קבלה בלבד הוה כמעיד מפי אחרים ואנחנו נצטוינו בתורה שלא להעיד מפי אחרים דוק בדבר ועפ"ז נ"ל שזהו הענין הנרצה לרז"ל שתקנו ברכות ק"ש שאין להם שייכות לק"ש לכאורה כמ"ש הרשב"א והאיך יקרא להם ברכות ק"ש

ולמה תיקנום אצל ק"ש אך הוא הענין הנרצה כיון שנצטוינו להעיד על היוצר כל בק"ש הנה אם לא ישים בעצמו על לבו להבין יכולתו ואחדותו ורוממותו וטובותיו לתקוע בלבבו יתד נאמן כאילו עין בעין רואה גדולתו ית"ש ורוממותו וטובותיו ית"ש נק' כמעיד מפי אחרים אשר הוא באזהרה דלא תענה וכו' הגם שהוא אמת ע"כ תיקנו מקודם בברכת יוצר אור סיפור גדולתו ית"ש ויתעורר בעצמו להבין אחדותו (כמו שנאמר שם כי הוא לבדו מרום וקדוש ובברכת אהבה שם מבואר רחמנותו וטובותיו והשגחתו כאשר מרבינן המבין עד אשר ישוב האדם להתבונן כ"ז בעצמו ואח"כ יעיד וכ"ה בברכות של ערבית דוק והתבונן).):

ז וממוצא הדבר תשכיל ותדע עוד שבכלל המצוה זו כשמזמנין אותו להעיד ואינו מעיד נק' כובש עדותו וחייב עכ"פ בידי שמים הנה ג"כ מי שאינו קורא ק"ש בעונתו הגם שקורא אח"כ הנה אעפי"כ נק' כובש עדות והוה כמי שמזמינין אותו להעיד ואינו מעיד בשעת הזמנה לב"ד ומעיד אח"כ שלא בפני ב"ד הלא בודאי כובש עדותו יקרא לו ה"נ בנדון דידן בק"ש אם כובש עדותו בזמן שהזמנוהו עפ"י התורה להעיד הגם שמעיד אח"כ נק' כובש עדותו:

ח ותדע לפי"ז עוד הגם כשקורא בעונת' אם אינו מכוין לבו לא יקרא עדות בדבר שפתים לבד בהרמת קול בלא כוונת הלב כמו העד כשמעיד כשאינו שם לבו מה שהוא אומר ע"כ אפי' למ"ד מצוה א"צ כוונה איפסק הלכתא דק"ש בעי כוונה עכ"פ בפסוק ראשון דהמצוה להעיד ואיך יעיד האדם במו פיו ולבבו לא יבין מה שהוא אומר:

ט והנה נצטוינו להעיד בשבת באמירת ויכולו וקידוש להעיד על המחדש בטובו שחידש לנו הכל יש מאין ובאם מבטל ח"ו זה או שאינו משים אל לבו להבין מה שאמר ולהאמין בלבו יחד קבוע במקום נאמן וכנ"ל הנה הוא כמעיד מפי אחרים או ככובש עדותו וכנ"ל:

י ועוד תשכיל בכלל זה כיון שנצטוינו מפי התורה לברך ברהמ"ז כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת את י"י אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך הנ' נצטוינו להעיד שהוא יתברך שמו משפיע לנו כל טוב סלה ואין בידינו כח לעשות שום חיל רק הוא בטובו משפיע לנו כל צרכינו הנ' כאשר מבטל ח"ו זה או שאינו מכוין בלבו בשעת ברהמ"ז נק' כובש עדותו ובאם אינו משים אל לבו להתבונן כ"ז באמת שכך הוא הענין נק' כמעיד מפי אחרים וכמש"ל:

יא וכיון שבאנו לכלל זה הנה כיון שנצטוינו רפי חז"ל שלא ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה הנה הם הזמינו אותנו להעיד על כל דבר שבא לידינו ליהנות ממנו שנבוא ונעיד כי הוא ית"ש הבורא הדבר הזה א"כ אנחנו חייבים להעיד ובהמנע ח"ו היינו שאינו מברך כלל או אינו מכוין בברכותיו הנה נק' כובש עדותו ובאם אינו משים. אל לבו להבין ולהאמין הדבר בלב שלם הנה הוא כמעיד מפי אחרים ולזה תמצא שאמרו ז"ל שכל שאינו מברך

ברכת הנהנין חבר הוא לאיש משחית לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים דהנה ירבעם בן נבט העיד על הע"ז שיש בה ממש כ"ה במי שאינו מעיד על כל דבר שהוא ית' בראה הנה מורה ח"ו להיפך או כמסתפק כיון שהוזמן להעיד מפי חז"ל ואינו מעיד הנה הוה כאומר שאינו יודע עדות דאם יודע מחוייב להעיד אם לא יגיד כתיב הבן הענין:

יב והנה עת דודים להעמיק עוד דהנה כל המצות נקראים עדות לישראל דהנה כל המצות המה מעידים על היוצר כל הוא אלקינו ע"כ מצוה נקראת אותיות מ"צ בחילוף א"ת ב"ש המ' י"ה להיות י"ה נסתרים מעולם המחשבה ע"כ נסתרו במצוה שעשייתה בעולם העשיה בחילופי א"ת ב"ש ו"ה שבתיבת מצוה הוא כפשוטו א"כ תיבת מצוה הוא הויה בשלימות להורות שכל אשר בשם מצוה יכונה מעיד על הוויתו ית"ש שהוא היה והוה ויהיה ע"כ נקרא המצות עדות כמ"ש מה העדות והחוקים וכו' ובפרט אותן המצות שהושמו בנו לאות ולעדות כגון מילה ותפלין ושבתות ויו"ט הנה כאשר האדם עושה המצות להתייהר או למען פניה אחרת הנה הוא כשוכר עידי שקר ח"ו כי העשיה הזאת עושה בשקר והש"י ישמור את עמו ישראל מכל דבר רע:

יג וכן הוא בכל ענייני האדם אשר יעשה אותם בתורה ואפילו אשר צונו ה' אלקינו נגרום יחודי שמותיו ית"ש ולבב האדם ח"ו ידמה אז לשם איזה פניה הנה עדות שקר העיד ותבין בזה דהמצוה הזאת כלל כל התורה וכן בכל ענייני מעשים העולמים אשר יעשה האדם לא ידבר ולא יעשה איזה דבר באיבריו ולבבו לא כן ידמה דהנה כשהלב מחשב בדבר והפה או אותי אבר המעשי שעושה האדם פעולתו עושים באופן אחר מהלב הנה הפה והאבר המעשיי עדות שקר העיד על המחשבה וזהו מדכר שקר תרחק. ולזה המצא אשר רב הקפיד על בנו על אשר שינה ציווי אביו בדברו לאמו לאמו. הגם שלשם שמים עשה להיות דזה מיקרי עדות שקר כיון שאין הפה והלב שוין המשכיל ישים כ"ז לנגד עיניו וישוב אל ה' וכו' ויקבל ע"ע וכו':

יד טעם עיקר המצוה לא נעלם הוא מהמשכיל כי ע"י עדות שקר יוכל להיות חורבן עולם ח"ו כי יהי' באפשרי לגזול ולחמוס זה את זה ולשפוך דם נקי ע"י עדות שקר. ומהר"מ הבבלי הוסיף עוד דהמעיד עדות שקר כופר בקונו העומד בעדת הדיינים והוא מעיד לפני קינו בשקר יורה כי ח"ו יאמר בלבבו איכה ידע וכו' ויש דעה וכו' א"כ הוא כופר בעיקר:

טו ועוד יש לך לדעת כי הבורא ית"ש אחד אמ"ת כל מעבדיו אמ"ת חותמו אמ"ת ותמים פעלו באמ"ת והשקר בדוהו בני אדם בעצמם. והנה המוליד איזה ענין שקריי הוא עושה

א"ע בור"א. שבורא דבר שלא ברא הקב"ה הנה עושה א"ע כע"ז. ע"כ דיבור לא תענה בלוח ב' נגד דיבור זכור את יום השבת בלוח א' שהוא מורה על מעשה בראשית שהוא ית' הבורא והיוצר כל. וחלילה לנברא לבדות דבר אשר לא ברא הקב"ה הבן הענין. וכן אמרז"ל כל המשנה בדיבורו יהי' בעיניך כאלו עע"ז הנה לא אמרו סתם כל המשנה בדיבור כאילו עע"ז רק יהי' בעיניך כאילו וכו' אבל הוא בעצמו הוא כע"ז ממש שעושה א"ע בורא וכן משמע מהג"ש שדרשו בליע"ל בליעל שפירושו בל"י עו"ל כאילו לא הי' עליו עול בוראו ח"ו המשכיל יתבונן בזה הענין וישוב אל י"י:

טז ותדע עוד ברית הלשון מכוון נגד ברית המעור. וכמו ברית המעור מוליד כמו כן ברית הלשון מוליד כי כל דיבור הוא שיעור קומה שלימה מתיילדת מכוחות נפשו. פוק חזי בזוה"ק מה מוליד האדם בדברו ד"ת ובהיפך ח"ו מוליד ח"ו בהיפך פעולת שוא ושקר ע"כ אמר בס"ח שאפילו כל מה שהאדם מדבר בדרך גוזמא מוכרח להתקיים באיזה פעם להיות שנברא מהדיבור שיעור קימה. ומצפה להשלים הענין הנדבר במעשה וזשרז"ל אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך אל תהי קללת הדיוט. וכמו שנצטוינו שלא לשקר בחותמא דמלכא. היינו להוליד ח"ו בנים זרים ע"י ברית המעור כמו כן אסור לשקר בחותמא דמלכא (חותמו אמת) בהוליד ח"ו בברית הלשון פעולות שקרים ע"כ פגם בברית הלשון תזיק ח"ו לברית המעור והנה לפי"ז גם פגם ברית המעור נכלל באזהרת לא תענה וכו' דמשקר בחותמא דמלכא ח"ו. השב ישיב כ"ז אל לבו וישוב אל ה' וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק לח

מל"ת לח **שלא לחמוד דבר של חבירו**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ח מל"ת שלא לחמוד דבר של חבירו שנאמר לא תחמוד ויש עוד לאו אחד (יבואר במקומו במשנ' תורה) והוא לא תתאוה והחילוק ביניהם הוא כך תאוה הוא כשרואה דבר של חבירו ומתאוה בלב להשיג הגם שלא השתדל עדיין להשיג עבר על לא תתאוה והחמדה הוא שהשתדל להשיג הדבר ההוא ועשה פעולות עד שהשיג אעפ"י ששילם לו עבר על לאו תחמוד:

ב הלאוין הללו מישך שייכי בכל דבר שרואה אצל חבירו הן אשתו הן בהמותיו וכליו וספריו ומלבושיו ובתיו ושדותיו וכרמיו וזיתיו וכל מה שהפה יכול לדבר אבל חמד ת תורתו של חבירו מותר ואדרבא מצוה הוא לחמוד ולהתלוות מתי יגיעו מעשי וכולי

ולהשתדל להשיג ג"כ תורה ומע"ט כמוהו ואמרז"ל קנאת סופרים: תרבה חכמה ועיין מה שאכתוב אי"ה בחלק הדיבור:

ג לדעת הרמב"ם אין לוקין על לאו זה והראב"ד משיג:

ד הלאוין הללו נוהגים בכ"מ ובכ"ז בזו"נ:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש חידושי דינים והלכות כ"א כפי השגת שכלו:

ב תדע שכתב מהר"מ אלשיך בפירושו למשלי בפסוק אל תחמוד יפי' בלבבך כתב דשלמה בא ופי' דברי תורה שנאמר בתורה לא תחמוד אשת רעך והנה לכאורה יראה הכוונה שלא תחמוד אשה זו של רעך דהיינו לימר מי יתן ואשיג האשה הזו של חבירי אבל לחמוד שיהיה לך אשה יפיפיה אחרת כמו אשה של רעך מותר לך ע"כ בא שלמה ופירש אל תחמוד יפי' בלבבך אפילו היופי של אשת רעך לא תחמוד היינו שלא תתאוה ותחמוד להשיג אשה יפיפי' כגון זו רק שמח בחלקך ובטוב תניב והנה הדבר בספק אצלי אם כוונת שלמה לפרש כוונת התורה וא"כ תאוה וחמדה כזו הוא אסור מד"ת או אם שלמה בא להוסיף על ד"ת וא"כ לא הוה תאוה וחמדה כזו רק לאו מדברי קבלה ובין כך וכך באיסור גמור הוא ולאו דוקא אשה ה"ה כל אשר לרעהו באפשר ואפשר דהא בהא תליא אם נאמר דהשלמה בא ברוח קדשו לפרש דברי תורה דהפירוש לא תחמוד הוא לא תחמוד יפי' א"כ הה"ד כל אשר לרעהו ואם נאמר דשלמה בא להוסיף על ד"ת בודאי מדברי קבלה ההוספה הזאת הוא רק על אשת רעהו אבל לשאר חילי אין איסור רק החמדה להשיג דבר של רעהו אבל לחמוד להשיג כמו החפץ של רעהו אין איסור אפילו בלאו מד"ק ושבתי וראיתי שמדברי הזוה"ק נראה שדברי שלמה הם פי' לדברי תורה וס"ל לזוה"ק שכוונת התורה הוא ג"כ שלא לחמוד כעין החפץ של חבירו דהרי כתב הזוה"ק לא תחמוד לא פסיק טעמא דכלל כלל אסור (לא כמו אינך לא תרצח לא תנאף לא תגנב דפסיק טעמייהו להורות היתרון במקום מצוה עיין לשון הזהר שהבאתי לעיל באזהרת לא תרצח יכל אפילו חימידא דאורייתא אסור ע"כ) עשתה התורה פרט להורות רק הנך דפרטה התורה אסור משא"כ חימודא דאורייתא ע"כ תוכן דברי זוה"ק והנה אם נאמר דכוונת התורה בלא תחמוד הוא רק שלא לחמוד אותו החפץ ממש של חבירו שיקחנו מיד חבירו ויהיה שלו ולא של חבירו מהו זה שאמר יכול אפילו חימודא דאורייתא הרי חימודא דאורייתא אינו באופן זה כלל דאם רואה שחבירו יודע איזה מסכתא וחומד שידע גם הוא כמוהו הרי נשארת הידיעה גם אצל חבירו והוא חומד רק

דוגמת החפץ של חבירו ובאם באמת חומד שידע הוא המסכתא וחבירו ישכח מלבו זה ודאי באיסור דלמה ירצה שישכח חבירו התורה אלא ע"כ דס"ל לזוה"ק שכוונת התורה היא כפירוש המלך החכם שהאיסור הוא אפילו אם חומד שיהיה לו חפץ דוגמת החפץ של חבירו ולא יקח אותו החפץ מיד חבירו רק שיהיה גם לו דוגמתו ובזה יונח מה שאמר יכול אפילו חימודא דאורייתא דוק ותשכח כי כנים הדברים הראיתיך בעיניך שמה לא תעבור את פי השם יתברך.

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה שמונע א"ע מלחמוד ולהתאוות מחמת גזירת היוצר (הגה רבים וכן שלמים תמהו וכי הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו באזהרה דלא תתאוה האיך יצוה על דבר שאינו ברשותו של אדם כי התאווה באה בלב האדם לאונסו ולי נראה דאין כאן קושיא דודאי מה שנופל בלב האדם לאונסו לא יענש עליו רק): (על מה שמאריך במחשבה ברצון היינו כשנופל לו פתאום תאוה באה האזהרה להסירה ממחשבתו ובאם מאריך במחשבה אחר שנזכר שזה אסור הנה עבר על לאו התאו"ה. ובזה ניחא מה שנכתב לא תתאו"ה בלשון כבד ולא כתב לא שזה תאוה בלשון קל להורות בשני תוי"ן שלא תבא מתאוה לתאוה היינו בנפול לך תאוה לא תעמק ממחשבה למחשבה רק תיכף תסירנה ממחשבתך והוא הנכון:):

ב הנה אין מן הצורך להאריך אשר זאת האזהרה כלל כל התורה דהנ' הלאוין נכללו כולם בה. שלא יחמוד ויתאוה מה שאינו שלו. וכן הפשי' כשמתרשל מלקיים מ"ע מחמת שיצטרך להוציא ממון הנה אותו הממון אינו שלו רק של רעך וריע אביך הוא היוצר כל הוא אלקינו והנה הוא מתאוה שישאר הממון לעצמו ע"כ מתרשל בקיום המצות וכן אם מתרשל מלקיים בעבור שהוא לו לטורח ולמשא הנה גם איבריו ורוח חיים אשר בקרבו אינם שלו רק של רעך וריע אביך והוא מבקש' שישארו לו לעצמו ולא יטריחם ויוציאם במצות הבורא הנה עובר על לא תחמוד וכו' אשר לרעך הנה מטעם זה דיבור לא תחמוד בלוח ב' מד מצות כיבוד או"א בלוח א' להורות שנתחייב במצות כיבוד או"א על השתדלם להמציא גופך ונפשך וקנינך ומי הקדימני ואשלם כתיב א"כ אין לך דבר בעולם שלא יהיה נכלל בכלל אזהרת לא תחמוד וכו' אשר לריעך אידך פרושא זיל גמור:

ג טעם לעיקר המצוה לא נעלם מעין המשכיל. דהנה היוצר כל הוא אלקינו יצר את האדם בחכמה ועת לכל חפץ ואין נוגע במה שמוכן לחבירו דהנה זה כל האדם כל ימי חלדו בכל המעשים אשר הוא עושה תחת השמש הכל הוא להעלות נצוצי קדושה השייכים לשורש נשמתו ואפילו אם יהיו בכרכי הים. השי"ת ימציאם לו בכדי להעלותם למקורם ולפעמים האדם עובר בדרך ויתעה מני אורח כמה פרסאות בכדי שיבוא לאיזה מקום

בגזירת היוצר כל ויטעם לשם איזה מאכל ומשת' או יקנה איזה חפץ כי היודע נסתרות יודע אשר הקנין הלז שייך לשורש נשמתו ולא היה שום אדם יכול להעלות את הניצוץ הלז התקוע בחפץ הזה עד בא בעליו. והכל הוא בהשגחת הכל יכול והטוב והמטיב לכל הוא היודע את הטוב לו ולשורש נשמתו ממציאה לו על ענין הנרצה לו והטוב לו א"כ המתאוה בדבר שאינו שלו ואינו מאמין בהשגחת הבורא ית' ובידיעתו הטוב לו ע"כ מתאוה לדבר שאינו שלו. כי אם הי' מאמין בזה למה יתאוה והלא תראה שלא יתאו' האדם שיהי' לו ד' רגלים כבהמ' כי אין זה מגדר האדם כי מאמין האדם שהיוצר כל בחכמה בראו באופן הנאות והטוב לגדר האדם כן הוא הענין בהתאוות האדם למה שיש ביד חבירו ואינו שלו יש חסרון באמונתו בזה אינו מאמין שהבורא כל בראו בחכמה ומזמין לו הטוב הנאות לו והשאר שאינם בידו אינם טובים לו הבן הענין:

ד הנה השב אל השי"ת בהתבוננו את אשר כתבנו באות ב' הנה כשיראה א"ע מתרשל באיזה מ"ע ויש בידו איזה עבירה מלאוין ח"ו הנה לא השלים ג"כ חק האזהרה דלא תחמוד ואינו שלם באמונה הנה ישוב אל י"י וכו' ויקבל עליו וכו':

ה את הדברים האלה דיבר י"י אל כל קהלינו מתוך האש השמיענו עשרת הדברים הגם דרק ב' דברות אנכי ולא יהי' לך שמענו מפי הגבורה עכ"ז כל עשרת הדברים היו במעמד הנכבד משא"כ שאר התורה תבין לפימ"ש בענפי כל המצות האלה אשר כוללים כל התורה כולה ע"כ שמענו אותם במעמד הנכבד דהנה אנכי ולא יהי' לך כבר ידוע שהם כולל ם כל התורה כי כלל כל העשין הם מצות אנכי וכל אזהרת הלאוין הם לא יהי' לך כמש"ל וג"כ לא תשא את שם י"י וכו' הוא כלל התורה דהנה כל התנועות שאדם עושה וכל הבלין שיוצא מפיו המה החיות השם הוי' ב"ה וב"ש השופע בו. ובהשתמש בו אדם בהבל פיו ובתנועותיו לשוא ולתפל בדברי עבירות ושטותים אשר לא ליי' המה נק' ח"ו אביזרייהו דלא תשא וכו' לשוא א"כ הוא כלל התורה שב"ת ידוע דשקול ככל התורה כולה ואין להאריך ועיין מש"ל במצות השבת ותבין כיבוד אב ואם לפי מש"ל דקאי ג"כ אמוחי חו"ב שלו א"כ הלא הוא כלל התורה וג"כ לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד דוק בדברינו ותמצא בכל אחד שנוגע לכלל כל התורה ע"כ השמיענו יי' אלקינו את כבודו ואת גדלו בעשרת הדברים האלה ואתה תבין:

פרק לט

מל"ת לט **שלא לעשות צורת אדם**

חלק המעשה

(א) מצוה ל"ט מל"ת שלא לעשות צורת אדם אפילו לנוי שנאמר לא תעשון אתי וכו' האיסור הוא דוקא בצורה בולטת אבל משוקעת או בציורי סממנים אינו עובר ובצורה בולטת חייב מלקות. ודוקא בעדים והתראה כמו בכל עבירות:

ב טבעת שיש עלי' צורת אדם בולטת אסור להניחה ומותר לחתום בה צורה משוקעת מותר להניח' אבל אסיר לחתו' בה מפני שבהנחת' יהי' בולט:

ג עוד נכלל באיסור לאו זה לא תעשון אתי היינו דמות שמשי המשמשין לפני במרום היינו דמות חמה ולבנה וזה אסור אפילו בצורה שאינה בולטת ואפילו בציור על לוח:

ד צורות שאר בעלי חיים ואילנות ודשאים מותר אפילו בצורה בולטת:

ה בכלל זה שלא לעשות בית תבנית היכל. אכסדרה תבנית אולם חצר כתבנית העזרה שלחן כצורת שולחן שבהיכל ומנורה של מתכת משבעה קנים כצורת מנורה שבהיכל אבל פחות או יותר משבעה קנים או מנורה שאינה של מתכת אפילו משבעה קנים מותר ונוהג בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. אבל העושה תבניות הגלו דהיינו בית תבנית היכל יש להסתפק אם לוקין עליו דפשטי' דקרא לא קאי על זה.

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצות ולחדש דינים והלכות הכל כפי שכלו:

ב הממנה דיין שאינו הגין בשביל ככף וזהב עובר על לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב (כי גם הדיין נק' אלקים כנודע) כן דרשו חז"ל אבל אין לוקין ע"ז דאינו פשטי' דקרא ועוד אבאר לך אי"ה בחלק המחשבה מה שנכלל בכלל הלאו הזה בדרך רמז:

ג ומהר"מ הבבלי כתב בטעמי מצות כשהאדם עומד בבהכ"נ ומחשב בכסף וזהב (וקנינים) עובר על לא תעשון אתי וכו' עיי"ש בדבריו והנה לפני' היא מצוה הנוהגת כמעט בכל שעה:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוון במניעה שמונע א"ע מעשות להיות שהוא מוזהר מן הש"י:

ב ונ"ל דבאפשר צריך מדינא לכוין הטעם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר י"י אליכם וכו' הנאמר במשנה תורה וכאן נאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (עפ"י פשוטו הכוונה הוא כך ראיתם כי דברתי עמכם אבל לא ראיתם כל תמונה) ע"כ לא תעשון אתי וכו' וא"כ לפי"ז י"ל דבאה האזהרה רק על צורת אדם להיות שנא' בתורה נעשה אדם בצלמינו וכו' לזה יוכל ח"ו ליפול ברעיון האיש שיש איזה דמיון חלילה לזה

באה האזהרה דוקא על צורת אדם משא"כ בשאר צורת הבע"ח לא יהי' ספק ברעיון האיש:

ג וא"כ לפי"ז אין מן הצורך להאריך כ"כ בטעמים שהוא כדי להאמין בהעיקר שהש"י אין לו דמות הגוף ולא מיקרי הגוף והוא מהי"ג עיקרי הדת:

ד ונ"ל להעיר עוד בטעם שהמצוה הזאת מלמדת לאדם שצורתו זאת תאר אדם נעשית רק לשכל ולנפש ובזולת שכל ונפש לא יקרא אדם ע"כ הזהירה התורה שלא יעשה התאר הנכבד הזה צורת אדם דכיון שא"א לו לעשות התאר הזה בנפש ושכל לא יעשנו כלל מזה נדע שהאדם שאינו הולך אחר השכלת נפשו במושכלות התורה ונוטה אחר החומריות הוא כאילו אין לו מציאות אדם כלל והוא גרוע מהבהמה והצורה הנכבדת הזאת נבראת רק לתשמיש השכל והנפש וזה יש לכוין בטעם המבואר במשנה תורה ונשמרתם מא"ד (אותיות אד"ם) לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה וכו' רצ"ל כיון שלא ראיתם כל תמונה נאסר לכם תמונה מזאת המצוה תדעו ותשכילו ענין שמירת הנפש שהיא העיקרית בתאר אדם ותשכיל ותדע לפי"ז ג"כ טעם איסור דמות המשמשין במרום להורות לנו שהגלגלים המשמשין הם חיים משכילים ע"כ נאסר לנו לעשות דמותם מבלי חיות וכיון שנדע שהם חיים משכילים ואעפי"כ לא ישנו את תפקידם ברצונם רק ששים ושמחים לעשות רצון קונם מזה נלמוד דעת שגם אנחנו לא נשנה את תפקידינו הבן הדברים:

ה נרמז עוד במצוה הלוו ענין השארת הנפש להורות כי עיקר המציאות של האדם הוא הנפש והיא לא ישיגנה המיתה במות הגוף כי היא העיקרית פ"כ מנענו הש"י מלעשות צורת אדם בזולת הנפש להורות שאין במציאות אדם בלא נפש. שגם אחר המיתה יש מציאות נפש ומקצת ממנה חופפת על הקבר וא"כ מחוייבים אנחנו להשלים צרכי נפשינו כי הוא עיקר האדם וזה הוא הפירוש המוטעם במשנה תורה ונשמרת' מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר י"י אליכם וכו' רצ"ל הנה לא ראיתם כל תמונה ואעפי"כ לא יסופק לכם המציאות כי שמעתם את הקול מתוך האש כן לא יתספק לכם ענין מציאות הנפש מבלי לבוש הגוף וזה הוא הפי' הנכון גם בכאן אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם וכו' הבן הדברים:

ו ונ"ל עוד ברמזי המצוה הזאת דהנה נצטוינו להרבות דמות ודיוקן האדם ע"פ תבל בפרי' ורבי' והנ' דיוקן האדם הוא דמות הכבוד כביכול בצלם אלקים עשה וכו'. והנה האדם בחטאו גורם ח"ו שנשתנה דיוקנו ובעוד הצלם אלקים ע"פ לא ימשלו בו אפילו החיות הטורפות כמו שנודע בדניאל וכמבואר הענין בזהר וישב וכשחי' רעה ח"ו מושלת באדם

הוא מחמת דאשתני דיוקנו ונדמה כבהמה הגם שיש לו עינים ואף ולסתות כאדם עכ"ז הוא רק צורת אדם (כמו קוף) אבל אינו אדם ממש והנ' נודע שלבוש האדם נמשך מאב ואם בעת חיבורם אם כוונתם לש"ש נולד הולד בלבוש טוב דיוקן אדם ממש ובהיפך ח"ו הולד הוא רק בצורת אדם עד שיתגדל וישלים דיוקנו ע"י התורה ועבודה והנ' נכלל הענין באזהר' הזאת לקדש א"ע בשעת תשמיש הוא שלא לעשות צורת אדם רק אדם ממש וכן נכלל שהאדם בעצמו ע"י חטאיו לא יגרום לעצמו להעשות רק צורת אדם דהיינו שח"ו יחסור עצמו מן הדיוקין וכן בכלל זה באדם העובד בתורה ועבודה וכוונתו לשם איזה פני' הנה הוא כדמות משמשי מרום אבל אינו משמש ממש כי הוא משמש א"ע וכן בעושה תנועות בכליו היינו איבריו (שהם כלים לנשמתו) עושה תנועות כמדומ' להתלהבות ודביקות ולבבו לא כן ידמה הנה הוא עושה דמות ודוגמת כלים המקדשים ואינם כלים מקודשים ממש השב אל הש"י ישוב אל י"י וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק מ

מל"ת מ **שלא לבנות במזבח אבנים שנגע בהן ברזל**:

מצוה מ' מל"ת שלא לבנות במזבח אבנים שנגע בהן ברזל שנאמר ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית אם בנה במזבח או בכבש המזבח אבן שנגע בהן ברזל אע"פ שלא נפגם ה"ז לוקה ודוקא בהתראה כמו בכל הלאוין הבונה אבן פגום במזבח אע"פ שנפגם מעצמו (הגם שאינו עובר בלאו) עובר בעשה שנאמר אבנים שלמות תבנה וכו' נוהגת המצוה הזו בזמן הבית בזכרים ונקבות.

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצות (ובפרט בזה"ז שאי אפשר לקיים האזהר' הזאת והלימוד והקבלה בלב תעמוד לנו במקום המצו') וצריך לחדש דינים והלכות כפי השגת שכלו צ"ע למה לא נה הרמב"ם המ"ע דאבנים שלימות למצוה בפ"ע ממנין תרי"ג והרי הוא ז"ל בעצמו השריש בשרשיו דבענין כזה יש למנות הלאו בפ"ע והעשה בפ"ע וצ"ע:

ב שיעור פגימת המזבח או האבן שלא לבנותו במזבח נאסר בחגירת ציפורן והמזבח הבנוי כשנפגם כשיעור הזה כל הקרבנות שנשחטו אז בעזרה פסולין אפי' חזרו ותיקנו בין שחיטה לזריקה:

חלק המחשבה

(א) ודאי כשהי' בהמ"ק קיים הי' צריך לכוין במניעה זו שמונע א"ע מחמת אזהרת בוראו וכעת הקבלה בלב תעמוד במקום המצו' כמש"ל ועמ"ש בסמוך:

ב כבר קדם מאמרינו שא"א לנו לומר שתתבטל מאתנו איזה מצוה באיזה פעם מכל וכל כי נצחיות המה וצריכין אנחנו לחפש בכל מצוה ומצוה (אפילו בזמן שאינו נוהג עיקר המצו') להוציא ענפים למצו' הנוהגים בכל שעה ובקיום הענפים והרמזים יוחשב לנו לקיום המצוה בפועל והנה אודיעך מה שנ"ל דבמשנה תורה כתיב מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל הנה הוא בסתם אזהרה שלא להניף על אבני המזבח ברזל אבל בכאן (בפ' יתרו) נאמר לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עלי' ותחללי' ומאומרו כ"י יורה לנתינ' טעם וצריך לפי"ז לכוין הטעם כמ"ש כמה פעמים (כשהטעם מבואר בתורה) אבל אנחנו פירוש הטעם זה לא ידענו והנה פירשו לנו אבותינו המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל לקצר אינו בדין שיונף המקצר על המאריך הנה לפי"ז במניעה הלזו צריך לכוין הטעם כיון שהו' מבואר בתורה:

ג והנה לפי"ז ענפי האזהרה הזאת הוא בכל המדות שישנם באדם למשל גאוה וענוה גאוה מקצרת כמשארז"ל אוי לרבנות וכו' וענוה מארכת ימיו של אדם כמ"ש הכתוב אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות וכו' הנה ירא' האדם ליתן מקום למדת ענו' ושפלות אשר זאת המד' תתגבר אצלו ואין בדין שתתגבר מדת הגאו' שבז' מגביר ומניף מקצר על המאריך וכן תתבונן באמת ושקר אמת מאריך ימיו של אדם כנודע מרז"ל מההוא מתא דשמה קושט"א דלא שכיב אינש בלא זימני' והשקר בהיפך כנודע מהרעש' המבואר שם. וכן בכל המדות איה אהב' לטב ואית אהב' וכו'. אית ירא' לטב ואית ירא' וכו' וכן בשארי המדות הכל זה מקצר וזה מאריך אורך ימים בימינ' (ואם עיני שכל לך כל המדות שהם בבחי' תיקון מעולם התיקון הם מאריכים ימיו של אדם. הבן ענין אריכו"ת ימי"ם של האדם שהימים שהם המדות ימי עול"ם מתארכים מנקודות לשיעור קומה כנודע ובהיפך הוא קיצור ימים לשונאי ישראל הבן מאד) אינו בדין שיונף המקצר על המאריך. הבן ידיד הנעים כי דבר גדול רמזתי לך מופלג בחכמ' ערכתי לך שלחן במטעמים יוטעמו לחיך הבריא אבל ימאסם החול' הגם שהם מטעמים כי הכנת גופו ונפשו יגרם לו למאוס בטוב. ואם תתבונן בזה תמצא קיום המצו' הזאת בכל עת וזמן על כל המדות שבאדם ובזה תמצא טוב טעם ונחת רוח בהתבוננך בכתבי האריז"ל שכתבו מזבח אדמה תעשה לי מלשון ז' מלכי אדום הבן שם הענין ויונעם לנפשך:

ד והנה הרב מהר"ח חאגיז בטעמי מצותיו כתב הטעם במצו' הזאת להיות החר"ב כח עשו על חרבך תחי' והוא מאס בבכור' ובעבודת הקרבנות ע"כ מכר בכורתו. ע"כ לא יונף כחו על המזבח מקים העבוד' נא ידיד הנעים תשתתף הטעם הזה עם דברינו הנ"ל דהנה כח עשו היא בהיפך כי שורש יעקב כלל הקדושה ונפש הקדושה עם כל מדותי'

באה משורש הזה ונפש הבהמיות עם כל מדותי' באה משורש עשו נחשירכן אינו בדין שיניפו שום מדה מכח עשו על כח יעקב ע"כ נאסר להניף כח עשו ואתם ידידי העמיק בדברים ותרא' פלאות ויפקחו עיניך בכמה שפרי תור':

ה ותדע ידידי. הנה כ"ז שהי' ביהמ"ק קיים היו הקרבנות מכפרין ועכשיו הבטיח הש"י לנו ונשלמה פרים שפתינו א"כ ההקרב' הוא כעת במו פינו והפ' הוא המזבח וכמו שנאסר פגימה במזבח וכל הקרבנות שמקריבין בעת פגימתו פסולין כמו כן נאסר פגימת פינו שלא נפגום הפה בדברים אסורי' ודברי' בטלים ואז יהי' הקרבנות שמקריבין בו (היינו האמיר' והעסק בהלכותיהם) כשרים ע"כ קודם אמירת הקרבנות יהרהר בתשוב' ויושלם פגימת הפה ויהי' לרצון:

ו ובענין העשה דאבנים שלימות תבנה וכו' נכתב אצלינו כבר (בספרינו אגר"א דכלה) שבאה ג"כ רמז המצו' הזאת בכל זמן עפ"י מה דידוע דהאותיות נק' אבני' כמ"ש בס"י וכתבו המקובלי' (וכ"ה בר"מ בזוהר) דצריך האדם להוציא אותיות שלמים מהפ' בתור' ובתפיל' כי כל דיבור הוא שיעור קומה ע"כ צריך להוציאם מהפה בהרגש כל איבריו דכשהדיבור יוצא מכללות השיעור קומ' אין בו מום ואינו מחוסר אבר משא"כ כל אשר בו מום לא יקרב וז"ש ברמז אבני' שלימות תבנ' וכו' עיי"ש ידידי מש"ש:

ז הנך רואה ידידי אשר גם בגלותינו ובעניינו יש מקום לכל מצוה ומצו' לקיים רמזי' בדוגמת' וענפי' המסתעפי' וזמנה אבל בודאי גם בעשות כל רמזי המצו' מחוייב האדם ללמוד משפטי המצוה העיקריות ולקבל ע"ע לקיימ' בעת אשר הש"י יזכנו לבוא ליער כרמילו וכעת ישים האדם כל הענפים לנגד עיניו וכ"א יפשפש עד מקום שידו מגעת להמציא מושכלות בכל מצו וישוב אל י"י על העבר וכו' ויקבל ע"ע וכו':

פרק מא

מל"ת מא **שלא לעלות במעלות על המזבח**

חלק המעשה

(א) מצוה מ"א מל"ת שלא לעלות במעלות על המזבח שנאמר ולא תפלה במעלות על מזבחי רצ"ל שלא יפשה הכבש שעולין בו למזבח במדריגות כדי שלא יפסוע פסיע' גסה אלא בונין כבש משפוע כמו תל בדרומו של מזבח ועולין בו למזבח בכל עת המצטרך:

ב העולה במעלות על המזבח לוק':

ג ואפילו העולה בכבש המשופע אסור לו לפסוע פסיע' גסה בעלותו למזבח כי גם בזה מגל' ערותו ונאמר אשר לא תגלה ערותך עליו אלא מחוייב לילך עקב בצד גודל:

ד ההולך בפסיע' גסה עד שתתגל' ערוותו לוק':

ה נוהגת המצו' הזו בזמן הבית בזכרים ונקבות:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצו' (ובפרט מצו' שאינו נוהגת בזה"ז ולימוד במקום הקיום) ולחדש דינים והלכות כפי רוחב שכלו וכיד י"י הטובה עליו:

ב נ"ל שאסור לעלות על המזבח במדריגות אפילו קירב' מאוד זה לזה שלא יהי' בזה גילוי ערו' כי התור' הזהירה בסתם מעלות אפילו כל דהו רק שפירש' הטעם מפני זה אני אוסר לך מעלות כי יארע לפעמים שיומשך מזה גילוי ערוה אבל פסיע' גסה נ"ל דלא מיקרי רק פסיע' שיש בה גילוי ערוה ופחות מזה לא מיקרי פסיע' גסה וא"כ הכל לפי האדם וחילוק יש בין גדול לקטן ובין איש לאש':

ג ונ"ל עוד דאפילו מכסה ערותו בבגד ואפילו הולך במכנסים המכסים ערותו לא מהני:

ד וצריך לי עיון במדלג בשתי רגליו כאחת פסיע' גסה דאין בזה גילוי ערוה אם הוא באיסור אם נאמר דאסור כיון דבפסיע' כזו אם הפריד רגליו הוה בז' גילוי ערוה ה"ז אסור או נאמר כיון דכעת אין כאן גילוי מותר:

חלק המחשבה

(א) ודאי הי' צריך לכוין במניע' שהוא מונע א"ע מעשות זאת מחמת שהזהיר ע"ז הבורא עולם ית"ש ונרא' דצריך לכוין הטעם המבואר בתורה אשר לא תגל' ערותך עליו:

ב טעם איסור גילוי ערו' במקום הזה נ"ל דהנ' קודם שנמשך אדה"ר אחר עץ הדעת טוב ורע לא הי' הרע במציאות בפועל ולא הי' באפשרי לו לבא לידי חטא ולא הי' חרפה באבר התשמיש (כמו שהעיד' התורה ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו) כי הוא חפץ של מצוה להשתמש בו במצו' כציצית ותפילין שאין חרפ' בהשתמש וכאשר נמשך אדה"ר אחר עה"ד דטו"ר נכנס בו יצה"ר בפועל ומתאו' האדם להשתמש באותו החפץ לדבר עביר' (והגם שמתאו' גם לשאר עבירות אין כ"כ תאו' כמו לעביר' הלזו כי זה הוא כלל כל התאוות להיות מאותו העסק נברא אדם שכלול בו כל התאוות א"כ אות' העביר' הוא כללות כל התאוות עיין נא בדברי הקדוש מהרד"ב זצק"ל) ועיקר השמיר' מכל התאוות הוא בשימור מתאו' הלזו א"כ כעת החוש הלז' חרפה הוא לנו ע"כ הוצרך האדם תיכף לכסות ערותו כענין שמכסים ומעלימים איזה דבר שאינם רוצים להשתמש בו רק בעת הנרצה ע"כ תיכף אחר החטא נאמר ויתפרו עלה תאנה וכו' וזה הוא ענין תיקונו בכיסוי ושמיר' מתאוה והנה המזבח מכפר על חטאת האדם אשר התאו' תאו' לרמז זה

צריך ליזהר מגילוי ערותו (בעלותו למזבח) להורות תשובת האדם שלא ירדוף עוד אחר התאווה. וכדמיון אדה"ר אשר התבונן בזה אחר החטא וכיס' ערותו. הבן הענין:

ג ממילא בהתוודע לנו זה נבין ונדע כל ימי חיינו בבוא ליד האדם איז' דבר עביר' שיכשל בה אפילו בשוגג (כי רוב קרבנות המזבח באים על השוגג) ונאסר גילוי ערו' יש להתבונן שבודאי אילו הי' שלם בתיקון הברית ולא הי' משתמש בו רק למצו' בודאי הי' נשמר מכל דבר רע וטעמא רבה אית בי' כיון שבאותו האבר אנחנו חתומים בחותם המלך (הוא מצות מיל') ובאם אינו משקר בחותמא דמלכא הוא בשמירה מהמלך משא"כ במשקר בחותם ח"ו אין לו שמיר' ע"כ בשימור הברית בלבד נק' צדיק כנוד' מיוסף הצדיק דכיון דהוא שומר הברית ודאי הוא צדיק בכל דרכיו כי י"י לא יעזבנו וישמור רגליו מלכד וזהו לא יאונה לצדיק (דייקא) כל און וכיון שבאנו לידיע' זו א"כ תשכיל ותתבונן שהוא ג"כ מצו' הנוהגת בכל עת כאשר יפשפש האדם במעשיו וימצא מעשיו בלתי הגונים אפילו בשוגג וישוב עליהם בתשובה עכ"ז יעשה ג"כ משמרת למשמרת לשמירת הברית שלא לפגמו אפי' בהרהור ובראיית עין ולהשביעו במותרות אפי' בהיתר (רק להנצל מעבירה וכיוצא בהתבוננות המשכיל) כי יאמין שבאם הי' נקי והי' שלם בתיקון הברית בודאי לא הי' בא לידו שום עבירה ונרמז הענין כל ימי עולם באזהר' הלזו כאשר יקרב האדם אל המזבח העליון דהיינו ע"י תשוב' כשירה וחרטה ווידוי על איזה עון אזי יזהר ג"כ לעשות כיסוי ומשמר' לערותו זה הוא תשובה הנרצת (הג"ה ובזה באפשר יונח לנו מה שאמרו בזוה"ק דלכל עבירות מהני תשובה חוץ מחטא הברית והנה כל חכמי לב הלא בספרתם הרעישו ארץ ומלואה. הלא קיי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה. עיין בר"ת ובשאר ס"י ולפי מ"ש אפשר לומר דה"ק דהנה לכל חטא מהני התשובה לחטא ההוא אשר חטא משא"כ לחטא הברי' לא מהני התשובה בעשותו רק על עון זה רק מחוייב לעשות תשובה אפי' כל השגגות אשר עשה שכל זה גרם לו חטא הברית דאילו לו חטא בברית אזי לא יאונה לצדיק וכו' וזה הא ג"כ מה שיש גירס' אחת בזהר בר בתשובה סגי היינו שצריך מרבית תשובה לחטא הזה כנ"ל כן נראה לי ואתה תבין):

ד ויש לירמוז עוד בענף המצות עפ"י הידו' ומקובל מתלמידי הבעש"ט זצלה"ה שבראות האדם שנופלים לו מחשבות פסולות אל ידחו ממחשבתו לגמרי רק ישתדל להעלותם לשורש' היינו בנפול במחשבתו אהבת הזנות ידע שזה מנפילת הניצוצות שנפלו בשבירה מספירת החסד מז' מלכין קדמאין אזי ישתדל האדם להעלות המחשבה לסוד התיקון לעול' החסד וכן כיוצא בזה ביראה והתפארת ואינך (אין מן הצורך להאריך דידוע הדבר לחבירים וקבלנו דהדברי' האלה נאמרים רק להאדם הרואה ומבין בעצמו שכבר הוא משולל וריק מן התאוה ההוא הנופלת במחשבתו ממילא זאת המחשב באת

לו מנפשו הבהמיות מצד יצרו הרע המבקש לחבק חיק נכרי' ועל כרחך זאת המחשבה באת לו כדי להעלותה למקורה משא"כ כשהאדם הוא עדיין קשור בחשק עבותות אהבת העולם ותענוגיו בהיתר ובאיסור כשבאה לו מחשבה זרה מנפשו הבהמיות ויצרו הרע המבקש להחטיאו אדם כזה אל יהי' שוט' להתעסק בהעלאת המדות כי האיך ישתדל להעלות המחשבה. והוא בעצמו עם כל שיעור קומתו ומחשבתו עדיין אסור וקשור בידו וכו' לאיש כזה זאת עצתו בנפול לו המ"ז יקיים תיכף ולא תתורו אחרי לבבכם וכו'. וידחה תיכף המ"ז ממחשבתו (ע"י עצת חז"ל ילמוד תורה יקרא ק"ש יזכור יום וכו') עיין כ"ז בס' התניא והנ' תדע עוד אשר כל העליות של כל המדות הם ע"י השכינה הנק' מזב"ח כנוד' וזה יש לרמוז כל ימי עולם במצוה הלזו שלא יעלה במעלות על המזב"ח רצ"ל שלא יתעסק להעלות המחשבו' חל המזב"ח אשר לפני י"י היא השכינה בעת אשר עדיין ח"ו תתגלה בזה ערותו וחרפתו כשיוכח ע"י המחשבה שהיא באה מתאוותו וחשקו הבהמיות והאיך יעלנה ויתראה למעלה חרפתו ובשתו לא נאמרו הדברים הללו עליית המחשבות רק למי שלבו ריק ופנוי מתאוה. ואף על כן נופל לו לפעמים איזה מחשבה מענייני שטות העולם ויוד' הוא בדעתו שאין לבו קשור בזה בודאי המחשבה זאת באת אליו כדי להעלותם לשרש' וחלילה לו לדחות' לגמרי באמרו שיקיים בזה מצות ולא תתורו וכו' כי עיקר ביאת המחשב' הזאת הוא להעלותה משבירה המשכילים יבינו ברמז מיעוט:

ה והנה יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר הנה התורה סתם אמרה ולא תתורו וכו' הנה פקח עיניך וראה דברי תורתינו דקדק' בדברים הנעימים ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' אש"ר את"ם זוני"ם אחריה"ם הנה הנך ד' תיבות מיותרי' אבל הוא הנרצה מה שאני מצוך ולא תתורו וכו' דהכוונה לדחות תיכף המחשבה זרה כרגע הוא דוקא באותן העניינים אשר את"ם זוני"ם אחריה"ם ר"ל שעדיין אתם זונים אחר אותה המחשבה שאת' יוד' בעצמך שעדיין אתה בעצם מתגעג' לתאוה ההוא הנופלת במחשבתך וערבה לך עדיין ציור העבירה ממילא אין לך לעסוק בעליות המדות כיון שהמחשבה הזאת הוא מנפשך הבהמיו' שעדיין לא טהר' אות' משא"כ כשכבר אינכ' זונים אתר זאת המחשב' כי כבר לבך חלל בקרבך מתאוה הלזו לא שייך בזה מצות ולא תתורו וכו' ואין רשות בידך לדחות כרג' המחשבה רק תתעסק להעלות' למקור' וכאמור:

ו ויש לרמוז במצו' הלזו שלא יתפלל תפילתו רק כסדר שתיקנו אנשי כנה"ג דהיינו מקודם קריאת הקרבנות וקטרת לתקן עולם העשי' הקרוב' אל האדם ואח"ז יעלה ליצירה באמירת פסוקי דזמרה ואח"כ לבריאה בק"ש וברכותי' ומשם לאצילות הקדש בתפלת

שמנה עשר' סחר' ואתננה קדש לי"י משא"כ כשלא יהלך מעט מעט ויתנהל לאטו ויבא בפתאום אל הקדש פנימה הנה בזה נתגלה ערותו וחרפתו איך הוא קשור בעולם המוגש' ויבא בפתאום לדפוק על פתחו של מלך בלבוש שק משא"כ כשמתקן א"ע בפרוזדרין בכל פעם יותר עד שיכנס לטרקלין בלבוש מלכות:

ז ומהר"ם הבבלי בטעמי מצותיו כתב רמז במצוה הזו שלא יספר בשבחו של חבירו יותר מדאי שמתוך שבחו וכו' ולפי"ז צריכין אנו פרש שכל נשמות ישראל נקר' מזבח להיותם מהמזבח העליון ורצ"ל לא תעלה על אותן הנשמות במעלות (היינו שלא תשבחם במעלות יתירות) בכדי שלא תתגל' ערותך עליו היינו כי מתוך שבחו וכו' ותבא לגנותו וכל הפוסל במומו פוסל ואם כן ערותך תגלה נ"ל:

ח עוד כתב שנכלל בזה איסור הגאו' כי כל המתגאה סוף שמתבזה ומתגל' קלונו ברבים ונראה לדעתי דהפירוש הוא כך לפי"ז לא תעלה במעלות (היינו לא תתגא' במעלות שלך (על מזבחי) (על נשמות ישראל הנק' מזב"ח וכנ"ל) כדי שלא תתגלה ערוותך וחרפתך כי כל המתגאה סוף שמתבזה כנ"ל לפרש דעתי:

ט עוד כתב שיש בכאן אזהרה על הגרמ' בשחיט' הפירוש הוא שלא יעלה במעלות שלא יעלה בסכינו חוץ למקום השחיט' והיינו על מזבחי לשון זבח"י ועי' בסמוך:

י וכתב ג"כ שיש בכאן אזהרה שלא לשחוט בסכין פגום ונ"ל פירוש כי בסכין פגום יש מעלות ומורדות משא"כ האינו פגום הוא חלק והטעם אשר לא תגלה וכו' נ"ל דהנה ברוב הפעמים נפש אדם מגולגל בבהמה ובשחיטת הבהמה בשחיטה הראוי תתוקן הנפש ההוא ותתגלגל בנפש אדם משא"כ בשחיטה פסולה יגרם צער לנפש בחנם ועונש של השוחט מדה במדה פ"ו וזה שאמר שעי"ז ח"ו תתגלה חרפתך:

יא ולדעתי ירמוז עוד במצוה הלזו שלא יבקש האדם מעלות ומדריגות גם בעסק העבודה היינו שיבקש השגת רוה"ק וגילוי אליהו וכיוצא רק אם יכבדוהו מן השמים באיזה מדריגה יודה לי"י כי טוב אבל הוא לא יבקש גדולות רק יעבד את י"י באהבה ויראה ותמימות סברא דאשתדל בתר אבוי ואימוי דרחים לון יתיר מן גרמוי ובאם יעלה בדעתו שהוא ראוי למדריגות הנה ח"ו יבוקר פנקסו ויתגלה קלונו ע"כ אין להאדם להשתוקק לזה רק קוה אל י"י ועשה טוב היינו מה שנצטוית עפ"י התורה לעשות משא"כ השגת רוה"ק וגילוי אליהו וכיוצא אין אנחנו מצווים ע"ז במצות התור' רק כשמכבדים בזה את האדם מן השמים הנה יחויב להודות לי"י על החסד שחננו במתנת חנם וזה הפי' לא תעלה במעלות וכו' וכנ"ל. אשר לא תגלה ערותך עליו. היינו תתגלה חרפתך שאינך חושש בעבודתך לשם י"י ממש כברא דאשתדל וכו' ותבקש לעצמך גדולות התבונן בזה:

יב ומדי דברי בזה אראך שאפילו אם יהי' האדם ראוי למדריגות ופעמים מונעים ממנו מן השמים מאיזה טעם שיודע התמים דיעות והוא בגמרא תענית אביי הוי נותנים לו שלמא ממתיבתא דרקיעא בכל ע"ש ולרבא רק בכל ערב יוה"כ הוה קא חלשה דעתא דרבא עלי' דאביי והשיבוהו מן השמים מסתייך דקא מגנית אכולי' כרכא רצ"ל דייך שזכותך מגינה על כל העיר הרי לך דמיעטו מן השמים מדריגת רבא. הגם שהיו ראוי לה בכדי שתהא זכותו מגינ' על העיר ובאם היו נותנים לו המדריגה לא הי' נשא' הזכות לבני העיר ואת' תבין לפי"ז משארז"ל שפעם אחת ניתנ' עליהם ב"ק מן השמים יש בכאן אחד הראוי שתשרה עליו שכינה במרע"ה אלא שאין דורו זכאי לכך דלכאורה קשה באם אין בני הדור זכאין למה יאבד הצדיק מדרגתו ונראה דהוא עפ"י זה הדרך דלהיות שאין הדור זכאי מצטרכים לנכות מזכות הצדיק להגין על הדור ע"כ נתמעטה מדריגתו ובזה ג"כ יתבאר ענף ממצוה הלזו לא תעלה במעלות על מזבחי רצ"ל לא תעלה במעלות שהם על המזבח העליון היינו לא תעלה במחשבתך ותבקש השגות ומעלות הנשפעים מהמזבח הגם שתפשפש במעשיך ותמצא עצמך ראוי לכך אשר לא תגלה ערותך עליו שבזה יתגלה חרפתך שאינך חושש לטובת ישראל שאפש' בשגם היותך ראוי המעיטו מדריגותך בכדי שתגין על הדור:

פרק מב

מ"ע מב **לדון דין עבד עברי**

חלק המעשה

(א) מצוה מב לדון דין עבר עברי שנאמר כי תקנה עבד עברי וכו' בית דין שמכרו ישראל בעל כרחו בגניבתו בעד הקרן) אבל בעד הכפל ותשלומי ד' וה' אינו נמכר) עובד שש שנים מיום מכירתו ובהתחלת שנה שביעית שלו יצא בן חורין:

ב אפילו פגע שמיטה בתוך השש ה"ז עובד אבל אם פגע יובל בתוך השש יוצא לחירות אפילו לא עבד אלא שנה אחת לפני היובל יוצא לחירות:

ג המוכר עצמו מפני דוחקו שאין לו מה לאכול ואין לו מה למכור (כ"א יש לו מה למכור אפי' כסות אסור מכור עצמו) יכול למכור עצמו אפילו לכ' שנה ואם פגע יובל אפי' אחר שנה יוצא לחירות:

ד כל עבד עברי אם מצאה ידו יוצא לחירות בגירעון כסף שמחשב עם האדון הדמים לפי השנים שנמכר עד שנת היובל ומנכה לו בעד השנים שעבד וגורע הדמים ומשיב

השאר כסף ואם הרב מחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבוד כנגדו אינו מחול ואינו נפטר משעבודו עד שיכתוב לו שטר שחרור:

ה אדון שמת הרי העבד עובד לבן עד סוף השש או עד סוף השנים שמכר עצמו להם או עד היובל או עד שיגרע כדיוני ויתן השאר ואם לא הניח בן זכר הוא יוצא לחירות ואינו עובד לבתו ולא לשאר יורשים והנמכר לגר צדק אינו עובד אפילו לבן:

ו כל עבד עברי האדון חייב במזונות אשתו של העבד (דוקא אשתו הנשואה לו בהיתר) ובמזונות בניו ובנותיו ואין לאדון במעשה ידיהם של אשתו ובניו כלום בין אשה ובנים שהיה לו בשעת מכירה או אשה ובנים שהיה לו אחר מכירתו והיא שנשאה מדעת רבו:

ז מכרוהו ב"ד והיו לו אשה ובנים. רבו יכול למסור לו שפחה כנענית והאשה וילדיה תהיה לאדוניה:

ח מכרוהו ב"ד ולא רצה לצאת לסוף שש (דהיינו שאמר ב' פעמים שאינו רוצה לצאת) והאמירה צריכה להיות עכ"פ שנשאר עוד לו לעבוד עבודת רבו שיעור שוה פרוטה (אפילו בסוף יום האחרון) מביאו אז לב"ד של שלשה היינו בסוף יום האחרון) ואומר דבריו לפניהם ומגישו אל הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בבנין דוקא והאדון בעצמו נוקב את אזנו הימנית (בגופה של אוזן) במרצע של מתכת עד שיגיע לדלת ועובר עד היובל או עד שימות האדון ואינו עובד את הבן:

ט אין העבד נרצע אלא אם הי' לעבד שפחה ובנים וגם לרבו אשה ובנים ואוהב רבו ורבו אוהבו ושניהם אינם חולים ואם חסר א' מהאופנים הללו אינו נרצע:

י עבד כהן אינו נרצע ואין האמה נרצע:

יא אין הגר נקנה בעבד עברי טומטום ואנדרוגנוס אינו נמכר בעבד עברי ולא באמה עבריות:

יב הב"ד אין רשאין למכור עבד עברי אלא לישראל ולגר צדק. וכן המוכר א"ע מפני דוחקו אינו רשאי למכור א"ע אלא לישראל ולגר צדק אבל לא לעכו"ם ולגר תושב ואם עבר ומכר א"ע אפילו לעכו"ם ואפי' לע"ז מכור ואעפ"י שעשה שלא כהוגן מצוה לפדותו. ואם לא השיגה ידו לפדות א"ע מיד העכו"ם ב"ד כופין את קרוביו לפדותו והקרוב קרוב קודם. לא פדאוהו קרובין או לא השיגה ידם מצוה על כל אדם מישראל לפדותו ואם לא נפדה אינו יוצא אלא ביובל ויש לו ללוות ולגאול א"ע מן העכו"ם וגואל א"ע לחצאין אבל הנמכר לישראל אין הקרובים פודין אותו ואינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין:

חלק הדיבור

(א) עבד עברי ואמה עברית נקנים בכסף או בשטר:

ב אין עבד ואמה העברייה יוצאין בראשי אברים כעבד כנעני אלא משלם דמי האבר כמו חובל בחבירו:

ג אין דין ע"ע נוהג אלא בזמן שיובל נוהג (היינו כשכל ישראל יושבין על אדמתן):

ד אין אשה קונה עבד מפני חשד (ומסתפקנא אם עברה וקנתה אם נקנה די"ל כיון דמדאורייתא יכולה לקנותו אם קנתה נקנה או י"ל כיון דרבנן גזרו אפקעי' רבנן לשיעבוד. וצ"ע):

ה הנה המצוה הזאת מנו מוני המצות שהיא שייכה אל הב"ד לדון הדין והם המקיימים המצות ולא ידעתי למה לא תהא ג"כ מינוי על האדון שמצוה עליו להניחו חפשי אחר שש ושיתחייב במזונות אשתו ובניו ובאם אינו רוצה לצאת לרצעותו על המזוזה או על הדלת במרצע ולהעבידו אח"כ עד היובל וביובל יצא ובפרט שהמצוה נאמרת לנוכח אל איש הקונה כי תקנה עבד עברי וכו' כי ימכר לך אחיך ואפשר לומר שאין מצוה בקניות מ"ע כי כי נאמר כי לי ב"י עבדים הגם שמקיים המצוה. אח"כ מה שמוציאו לחפשי חנם ובודאי נחשב לו למצוה ממנין תרי"ג עכ"ז מנו המצו' העיקרית רק על הב"ד ואפשר לומר דסברי לי' למוני המצות דהמצוה נחשבת רק על הב"ד מדסמוכה לאלה המשפטים אשר תשים לפניהם (היינו לפני אלקים הנזכרים בפרשה וגם מדקראה משפטים ואין משפט בלא ב"ד) נ"ל:

ו אפילו חלה העבד בתוך ימי השעבוד והוציא עליו רבו הוצאות רבות עכ"ז יוצא בחנם בסוף שש וכן נרצע ביובל שנאמר יצא לחפשי חנם עיין סמ"ג ונ"ל אפילו היה חולה כל ימי שיעבודו ולא עבדוהו כלל יוצא ונ"ל ג"כ דמחויב במצות הענקה כשיוצא:

ז נשמט מלעיל. ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ובפרט המצוה שאינה נהוגה בזה"ז ועיקר קיומה הוא לימוד התורה שהוא לומד ומחדש בה הלכות ודינין כפי שכלו וכפי אשר חננו השי"ת:

חלק המחשבה

(א) ודאי בעת שהמצוה נהוגה כגון בזמן היובל בודאי היו הב"ד צריכין לכוין לקיים מ"ע של תורה (ולפמש"ל בחלק הדיבור באפשר גם האדון הי' צריך לכוין) ומה גם עתה בעוסקו בתורת המצוה הזאת יכוין ויבקש שיהי' חשוב לפני הבורא עולם כאילו קיים המצוה בפועל וכאשר יזכהו הש"י שיהי' בזמן שיהי' היובל לבני ישראל ותבא לידו מצוה זו בפועל יקיימה מאהבת השי"ת כאשר צונו:

ב רמזי המצוה הזאת בטעמים כמוסים וכן במצוה שאח"ז מרמזים לסודות הגלגול בעניינים הנוגעים לנפש אדם מילין טמירין לצד עילאה ימלל בסבא קדישא בפ' משפטים

מי שחננו הש"י חכמה ובינה ודעת יעיין שם וימצא מעדנים לנפשו (כאשר יהיה הש"י בעזרינו נדבר מזה פי שכלינו הדל בקונטריס הלזה) והנה לפי"ז הוא מצוה עלינו מצוה תמידיית להתנהג עפ"י התורה שלא נצטרך לגלגולים:

ג עוד ברמז המצוה כל ימות עולם מ"ש הרב הקדוש בעל אוה"ח. כי תקנה עבד עברי (היינו הגוף שהוא עבד לנשמה והוא עברי שעובר מן העולם שאינו קיים לעולם) שש שנים יעבוד (היינו ששים שנה וכל שנה רמז לעשיריית) ובשביעית (היינו עשר שנים השביעיים) יצא לחפשי (מן המצות) חנם (ע"י הס"ס וחיילותיו הנק' חנם) אם בגפו (היינו בכנפי המצות) יבא (בכלח אלי וכו') בגפו יצא (מן הארץ לעת התחיה) אם בעל אשה הוא (היינו שנק' הוא בעל של הנשמה שקנה לעצמו במעשיו נשמה גדולה ונק' בעלה שהוא קנין כספו במצות) ויצאה אשתו עמו (שגם אחרי מותו לא תפרד הנשמה). צא ולמד מר' אחאי בר יאשיה. או יאמר אם בטל אשה הוא (שכל מגמתו ומעשיו לצורך הנשמה כמו הבעל הזן את אשתו) ויצאה אשתו עמו (כנ"ל) אם אדוניו יתן לו אשה (שאין לו רק הנשמה שהקנו לו מן השמים בעת הווייתו) וילדה לו בנים (היינו מצות הנעשים בהתעצמות גדול או בנות (היינו המצות שאינם בהתעצמות) האשה וילדיה תהיה לאדוניה (תפרד ממנו בכלח ותלך לאדוניה) אבל אעפי"כ והוא יצא בגפו (יצא מן הקבר בעת התחיה בכנפי מצותיו) ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני ואת אשתי (נשמתי) ואת בני (היינו המצות) לא אצא חפשי (מן המצות וחפצי עוד להיות בעוה"ז בכדי להרבות עבודה ומצות) והגישו וכו' ורצע אדוניו את את אזנו במרצ"ע היינו ת' עלמין דכסיפין בגי' מרצ"ע ועבדו לעולם הבא לעתיד יוחשב לו כאילו עבד כל השנים כי יצורף מחשבתו הטובה וכו' ע"כ דברי הקדוש:

ד טעם המצוה כתב מהר"מ הבבלי. לזכור מעשה בראשית (נ"ל הכוונה שכביכול הש"י עשה מלאכה ששת ימים וינח ביום השביעי לזכר זה גם העבד עברי יעבוד ששה שנים וישבות בשנה השביעית ויצא לחירות וא"א לומר דא"כ לא יהיה עובד רק ששה ימים דאם ימכרוהו באמצע השבוע א"כ לא יעבוד גם ששה ימים דבשבת לא יעבוד ובאם ימכרוהו באחד בשבת א"כ בשבת יצא לחפשי בכלל כל ישראל שאינם עובדים ובמה יהיה מונכר חפשותו וחוץ לזה לא יצדק כלל עבדות לששה ימים דאינו מיקרי רק שכיר כנ"ל) והיינו במצרים עבדים (רצ"ל זה הטעם לששה שנים ומהו הטעם לנרצע עד היובל אמר הטעם שהיינו במצרים עבדים) כעין גניבת יוסף שמכרוהו כך נמכר זה בגניבתו ולכן השביעית מטעם הנ"ל והיובל (לנרצע. מוציאו מעבדות שכן היובל לי"ד עלינו זכות (היינו מדת הבינה יובל העליון נ"ל רמז אמת כתבת בתורה וביובל יצא אל תקרי

וחמושים אלא וחמשים (הוא היובל והוא שער הנו"ן דבינה נ"ל) רמ"ז (רצ"ל עוד רמז) שימי שנותינו שבעים עבד ליוצר כל ואח"כ במתים חפשי (נעשה חפשי מן המצו') לכך ובשביעי' יצא לחפשי חנם עכ"ל:

ה א"כ לפי זה גם היום שבטל בעוה"ר דין מצו' ע"ע זכרון מעשה בראשית באמונת חידוש העולם הוא ענף למצוה זו וח"ו בהסתפק באמונה זו מבטל ממנו ח"ו כל מצות התורה כאשר כבר ידע' מכפיר' הפלסופין אשר ע"י האמנתם בקדמו' פרקו לגמרי עול מוסרו' התורה אין מן הצורך להאריך בכאן:

פרק מג

מ"ע מג **על האדון ליעד אמה העבריה לו או לבנו**

חלק המעשה

(א) מצוה עשה על האדון ליעד אמה העבריה לו או לבנו שנאמר אשר לו יעדה וכו' ואם לבנו ייעדנה וכו' מצו' ייעוד שאומר לה בפני שנים עדים כשרים (ודוקא מדעתה) ולא יהיו העדים קרובים או לו או לה הרי את מקודשת לי או מאורסת לי הרי את לי לאשה:

ב אם מייעדה לבנו ג"כ צריך להיו' מדעתה ומדעת בנו והבן צריך שיהיה גדול:

ג אם מיעדה לבנו יאמר האב הרי את מקודש' לבני פלוני או מאורסת וכו' או הרי את לאשה לבני פלוני:

ד מצות ייעוד רשות בידו ליעדה כל זמן שיש לו עליו עדיין שיעבוד ואפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה:

ה א"צ ליתן לה כלום בקידושיה שמעו' הראשונו' שנתן לאביה כשמכרה לקידושין ניתנו:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצות (ובפרט בזה"ז שהמצוה הזאת איזה נהוגה והדיבור והעיון בדיני המצוה תעמוד לנו במקום קיומה להיחשב בכלל חלוקא דרבנן כי עקימ' שפתיו הוי מעשה כמ"ש כמה פעמים) וצריך לחדש דינים והלכו' כ"א כפי השגות שכלו:

ב אחר שיעדה הוא או בנו מחויב המיעד לנהוג בה מנהג אישו' ואינה יוצאה אלא בגט או במית' הבעל:

ג אם מת האדון אין בנו יכול ליעדה במעו' שנתן אבי' בעדה שהרי יוצאה לחירות במית' האדון הא ודאי אם ירצה לקדשה בכסף או בשטר או בביאה ככל הנשים הרשו' בידו:

ד היעוד כאירוסין עד שתכנס לחופה והבא עליה בסקילה:

ה הא ודאי בשעת היעוד צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות וכו' כמו בכל המקדשים שאר הנשים:

ו ואסור לו מד"ס לבוא עליה עד שתכנס לחופה ויברכו שבע ברכו' ויכתוב לה כתובה כמו בכל הנשים:

ז ונ"ל דאמה העבריה שנשאר עוד משיעור עבודתה שיעו' שוה פרוטה אסור לו לקדש אותה בביאה הגם דבשאר הנשים מותר לקדשה בביאה בפני עדים בלא ברכה דהביא' הזאת לשם אירוסין ולא לשם נשואין שאני שאר הנשים דאפשר אינו רוצה ליתן מעות או שטר בקידושיה על כרחך התירו לו לקדש בביאה מה שאין כן זו שמקודש' בלא שום נתינ' מעות רק בדיבור בעלמא אם כן ביאתה נכלל בכלל האיסור שגזרו רז"ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה נ"ל:

ח נכנסה לחופה אפילו לא נבעלה הרי היא כנשואה. והבא עליה בחנק. המייעד חייב בשארה כסותה ועונתה. אבל אם נכנסה לחופה כשהיא נדה הרי היא עדיין כארוסה:

ט מצות יעוד קודם למצו' פדייה (המבואר במצוה שאח"ז) ואפי' יעוד בנו קודם למצוה פדייה:

י אין אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לו או לבנו עליה קידושין כדי שתהיה ראוי' לייעוד (ונ"ל אם אין לי בן. או אפילו יש לו והוא קטן אינה נמכרת לו אא"כ אם יש לו דוקא עליה קידושין והא מסתפקנא אם אין לו עליה קידושין אבל לבנו יש לו עליה קידושין והבן קטן אבל בתוך ימי עבודתה יתגדל ויהיה ראוי לקדש אם מכירתה מכירה אם נאמר דבעינן דוקא בשע' מכירה יהיה באפשרי צד יעוד או נאמר כיון דעכ"פ יהיה באפשרי צד יעוד בתוך ימי משך עבודתה שפיר דמי ומכירתה מכירה וצ"ע):

יא מכירת אמה העבריה אינו נוהג אלא בזמן שיובל נוהג:

יב מסתפקנא אם קיים מצות יעוד בקידושין לחוד דהיינו שאמר לה הרי את מיועד' לי ואח"כ גירשה בגט אם תחשב לו המצוה מכלל החלוקא דרבנן שלא יצטרך להתגלגל או נאמר דלא נגמר מצו' היעוד עד שישאנה וכיון שגירשה קודם הנשואין צריך לגלגול או לעיבור:

יג נ"ל הגם שאין אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לו או לבנו עליה קידושין אם בשע' הקניה היה לו או לבנו עלי' קידושין ואח"כ קידשו הוא ובנו קרובותיה ושוב אינה ראויה ליעודה אעפ"כ צריכה לעבוד כל ימי משך עבודתה כיון שהיתה בה קידושין בשעת המכירה די בזה תדע לך שהוא כן דקי"ל דיוצאה במיתת האדון והנה אם נמכרה לאדון

שאין לו עליה קידושין רק לבנו ובתוך ימי משך עבודתה מת הבן אם נאמר כיון ששלמו ימי הכשר הקידושין תצא לחירות א"כ גם במית' הבן תצא לחירו' וזה לא שמענו מעולם:

חלק המחשבה

(א) ודאי מ"ע דאורייתא צריכה כוונה. וצריך לכוין בשעת היעוד שעושה זה לקיים מצות בוראו. כמ"ש בכל המצות שבזולת הכוונה לא יחשב לו מכלל החלוקא דרבנן וגם כשמיעדה לבנו צריך האב לכוין לקיי' מצות יעוד ולא הבן כי המצות מוטל' על האב שהוא האדון. ותחשב להאב מכלל החלוק' דרבנן ולא להבן:

ב אם לא כיון לקיים המצוה. אם נשאר עדיין איזה זמן מימי שעבודה יחזור ויאמר לה הרי את מיועדת לי ויכוון לקיים המצוה ואפשר לומר דלא מהני (שתכלל המצוה בחשבון) כיון דהמעו' הראשונות ניתנו לשם קידושין בגזרת התורה כשירצה לקדש' במעות הללו תהי' הנתינה לשם קידושין וא"כ כיון שקדשה כבר הוא מקודש' במעו' הללו ואין לו עלי' שוב שיעבוד וכשיחזור ויאמר לך הרי את וכו' לא (שתכלל המצוה בחשבון) דהוי כאומר לאשתו הרי את מקודש' לי דאין בדבריו ממש וגם שלא נתן לה כעת כלום כיון שאין לו עלי' שוה פרוטה שיעבוד ואפשר לצדד ולומר דאפשר אינ' מקודשת כלל באומר לה הרי את וכו' ולא כיון לצאת י"ח המ"ע דאורייתא שצריכה כוונה דהא דגזרה התורה שמעות הראשונ' לקידושין ניתנו דוקא בעוש' אח"כ כדת של תורה דהיינו שאומר לה ומכוין לצאת משא"כ בלא כיון דבריו לא מהני בלא כוונה דהוי כמקדש במלוה דאינו מקודשת והבא עליה אינו בסקילה דהוי כפנוי' ולפ"ז מהראוי בודאי שיחזור ויאמר לה בכוונה לצאת וי"ל דאעפ"כ לא מהני כיון דכבר אמר לה הרי את וכו' הגם דלא היי קידושין בלא כוונה עכ"ז מחל לה המלוה שבידה וכשיחזור ויאמר לה כנ"ל בכוונה אין לו עליה שוה פרוטה ובמה תתקדש ע"כ הדבר צ"ע לדעתי:

ג שוב ראיתי דאין כל הספקות הללו רק בייעדה לבנו דהוא אינו כהנ' משא"כ ביעד' לעצמו יוצא אפילו בלא כוונה בדיעבד כיון שהוא הנא' הגוף כמו באנסוהו לאכול מצה דיצא כיון שהוא דבר הנא' וכמ"ש במצות פ"ו עיין בהקדמה מיהו כל זה אם נאמר דלא נגמר מצות יעוד רק אחר שנשא ובא עלי' דא"כ מיקרי דבר הנאה משא"כ לפמ"ש לעיל בחלק הדיבור דיש להם להסתפק דאפשר יוצא י"ח בקדוש' לחו' וגרש' אח"כ א"כ זה לא מיקרי מצוה הנא' כיון שהמצות אין לה שייכו' להנא' וחזרו הספקו' הנ"ל למקומן:

ד מיהו מה שנסתפקתי לעיל אם היעוד מיקרי קידושין כלל בלא כוונ' למצו' וכתבנו דאפשר לומר דאינה מקודשת כלל והכא עלי' פטור זה דוקא יש להסתפק רק באם נאמר דמן התורה מ"ע דאורייתא צריכו' כוונ' משא"כ אם נאמר דהא דמ"ע דאורייתא

צריכות כוונ' היא מדרבנן ודאי מקודש' (ועיין בפרמ"ג בזה) מיהו אנחנו בענינו כבר כתבנו בהקדמ' דדבר תורה הוא עיי"ש:

ה טעם המצוה ודאי א"צ לכוין שום טעם מן התורה כיון דהטעם אינו מפורש בתורה כמש"ל כמה פעמים אבל מי שחננו השי"ת לאיזה טעם מהראוי להתבונן בו ולכוונו לעת מצוא ועיין בסמוך:

ו מהר"ם הבבלי כתב בטעם המצוה להיות שהילדה הזאת אכלה מפתו ונתגדלה כביתו ומשרתת אותו יש ביניהם קירוב דעת ירדה התורה לסוף דעתה אם תנשא הילדה לאחר האדון והילדה ישתו בכוס זה ויחשבו בכוס אחר בזכרם אהבת נעורים עי"ש ואפשר לומר שהטעם הזה מפורש בתורה אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה וכו' למה לי' למימר אם רעה בעיני אדוניה הו"ל למימר אם לא יעדה וכו' ותו לא אך הוא להורות דהטעם הוא מחמת שכבר מצאה חן בעיניו ממילא אם לא ישאנה יהיה להוט אחריה ויהרהר בה משא"כ אם לא מצאה חן בעיניו אין כאן בית מיחוש ואין מן הצורך לייעדה ולפי"ז בחיוב הוא לכוין לטעם זה כיון שנרמז בתורה בפירוש:

ז לפי הטעם הזה הגם דהתורה לא ציותה רק באמה העבריה הנמכרת לו בזמן היובל עכ"ז גם בזה"ז אם יש לו משרתת שכירה משמשת אותו והוא צריך לישא אשה והיא ראויה לו ממשפחה הגונה ויש לה מדות טובות ותיטב בעיניו מהראוי להקדימה יותר מליקח אחרת ויהי מעשיו רצויים לענף המצוה נ"ל דזיל בתר טעמא חד טעמא הוא:

ח הנה לפי הטעם הנ"ל הגם דהמצוה הזאת בטלה בזה"ז עכ"ז יש לקיים ענפיה דהייינו כשמפייס את אשתו לדבר מצוה וישמחנה וירצנה כהא דרב דשח וכו' כדי שלא יתן דעתו בכוס אחר מקיים בזה ענף המצוה: ט) עוד בטעם נרמז בס' הנ"ל לרחם על זרע ישראל להיות שהילדה הזאת היתה משרתת לו בעבדות יראה לרחם עליה שתהיה בעלת הבית משוכבת חיקו ולפי"ז כשיזהר האדם שלא להונות משרתיו הישראלית ולא יחרפם ולא יקללם ולא יניח לב"ב לחרפם וירחם עליהם מקיים בזה ענפי המצוה ותחשב לו לצדקה:

י עוד נ"ל ברמז המצוה יעוד אמה העבריה לעסוק בחכמת הקבלה דהנה מארי קבלה הם בבריאה (הגם שמבואר לפעמים בזוהר ובתיקונים דמארי קבלה הם באצילות עיין במק"מ ובכסה מלך דהיינו בעלי יחודים משא"כ העוסק סתם בקבלה הוא בבריאה עיי"ש) ובריאה נקראת אמה העבריה כנודע וא"כ זה מיקרי יעוד אמה העבריה כשעוסק בחכמת הקבלה ואם לבנו יעדנה דהיינו שיראה להכניס את בנו לזאת החכמה והנה בעשות זאת גם בזה"ז שבטלה המצוה הזאת יש בידו שכר המצוה ומה נחמד ונעים

הענין הזה כאשר תתבונן בדין דאין אמה העבריה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג ידוע דיוב"ל הוא בסוד אימא עילאה שער החמשים דנו"ן שערי בינה וידוע דאימא עילאה מקננת בבריאה ורמז בזה אין דין אמה העבריה נוהג (היינו עסק חכמת הקבלה) אלא בזמן שהיובל נוהג (היינו תשובה עילאה) כי באם הוא עדיין ברשעו ח"ו אסור לו לחפש בגנזייא דמלכא והשי"ת יחזירנו בתשובה שלימה לפניו ית"ש:

פרק מד

מ"ע מד **לפדות אמה העבריה אם לא יעדה**

חלק המעשה

(א) מ"ע לפדות אמה העבריה שנאמר אשר לא יעדה והפדה שמסייע לה בפדיונה בגירעון כסף וכופין את האב לפדותה:

ב ברח האב או מת או לא היה לו במה לפדותה הרי זו עובדת שש שנים כעבד שמכרוהו ב"ד ויוצאה בתחלת שבע:

ג וכן יוצאה ביובל או במיתת האדון ואעפ"י שהניח בן יוצאת כנרצע או בגרעון כסף או בשטר שחרור כעבד:

ד יתירה עליה אמה העבריה שיוצאת בסימנים דהיינו שהביאה סימני נערות אפילו הביאה סימני נערות תיכף אחר יום שלקחה שנאמר ויצאה חנם ריבה לה הכתוב יציאה אחרת בחנם יותר על העבד מפי השמועה למדו שהוא הבאת סימני נערות:

ה אם היתה איילונית שאין לה ימי נערות אלא יוצאת מקטנות לבגרות כיון שבגרה יוצאת לחירות:

ו המצוה הזאת נוהגת בזמן שיובל נוהג:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ובפרט מצוה שאינה נהוגה בזה"ז והשינון והעיון בה הוא במקום הקיום) וצריך לחדש בה דינים כפי שכלו ויקבל ע"ע כשיגיע זמן המצוה ותזדמן המצוה לידו יקיימנה:

ב נ"ל דהמצוה הזאת תחשב אל האדון שמגרע פדיונה ויוצאת ואינו מעכבה הגם שהאב פודה אותה וגם כופין אותו לפדותה עכ"ז לא תחשב אל האב או אל הפודה רק אל האדון כי על האדון נאמר אשר לא יעדה והפדה שהוא מחויב לסייע לה בפדיונה נ"ל:

ג אין האשה נמכרת בגניבתה ולא ע"י עצמה רק כשהיא קטנה יכול אביה למכרה קודם שתביא סימני נערות:

ד אין האב רשאי למכור את בתו עד שהעני ואין לו מה יאכל ולא נשאר לו אפי' כסות ואעפי"כ כופין אותו לפדותה אם יהיה לו אח"כ איזה דבר מטלטלין או קרקעות:

ה צ"ע אם מכר האב את בתו כשהיה לו מה לאכול אם המכר קיים ואם יש לה דין אמה ונראה דהועילו מעשיו ומיקרי מכירה דהתורה סתם אמרה רק דחז"ל כך קבלו מסמיכות המקראות דאינו רשאי למכור את בתו עד שכבר מכר כל מטלטליו:

ו אם יצאה בגירעון כסף או בשש או ביובל ועדיין היא קטנה יכול האב לחזור ולמכרה אבל הביאה סימנים או איילונית שנתבגרה אינו יכול למכרה:

ז אין רבה מותר לה עבד כנעני:

ח כשיוצאת לחירות מחויב רבה להעניקה:

חלק המחשבה

(א) ודאי מ"ע דאורייתא בעי כוונה וצריך לכוין במצוה הזאת שמסייע לה בפדיונה לקיים המ"ע של תורה ואם לא כוון אעפי"כ יצתה לחירות אבל אפשר לא תחשב לו בכלל חלוקא דרבנן וכל מה דאפשר למעבד יעשה דהיינו להחזיר לה הכסף ויחזור ויקחנה מידה ויכוין לשם מצוה (הגם דאפשר לומר דלא מהני כיון דכבר מחל לה שיעבודה שוב אינה משועבדת ולא מהני מעשיו שחוזר ועושה עכ"ז מה שיש ביכולתו לעשית יעשה נ"ל:

ב ודאי א"צ לכוין טעם למצוה כיון שאין הטעם מבואר בתורה אבל ודאי מצוה להתבונן בטעמי המצות מה שיד שכלו מגעת והנה יש להתבונן בטעם המצוה באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא גאולתינו ופדות נפשינו השי"ת מכר את בתו לאמה העבריה היא כנסת ישראל בגירעון כסף מסייע לה רבה בפדיונה אומר השי"ת פתחי לי אחותי רעיתי כחודה של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם היינו מעט מע"ט שיהי' לנו השי"ת יסייע לנו בפדיון נפשינו וכאשר תביא סימני נערות היינו בעתה אפי' לא יהיה ח"ו מע"ט כלל ימהר לחוננינו ובצאתינו לחירות הענק יעניקינו כמ"ש השי"י וינקת חיל גוים וכו' ותחת הנחושת אביא זהב וכו':

ג הנה לפי"ז הגם שהמצוה הזאת בטלה מאתנו בזה"ז עכ"ז מה שאנחנו עוסקים בתורה ומצות אנו מקיימים מ"ש המשורר תנו עוז לאלקים כביכול ישראל מוסיפין כח וכו' למהר ולהחיש פדותינו ברחמים וגם בתפלה על הגאולה אני מקיימים מצוה זו פדיית אמה העבריה בין והתבונן:

פרק מה

מצוה מה **מל"ת שלא ימכור האדון אמה העבריה לאחר**

חלק המעשה

(א) שנאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה וכן עבד עברי אין רבו רשאי למכרו ולא ליתנו במתנה ואין עבר ומכר או נתן במתנה לאיש אחר לא עשה כלום:

ב נוהג בזמן שיובל נוהג:

חלק הדבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה. ובפרט מצוה שאינה נוהגת בזה"ז ולחדש דינים והלכות כ"א עד מקום שיד שכלו מגעת:

ב נראה אם עבר ומכר אמה העבריה כיון שלא הועילו מעשיו אינו לוקה:

ג הגם שלא הועילו מעשה המוכר. עם כל זה נ"ל דגם לענין לעבור על הלאו אינו עובר רק באם הקונה פשה בה אחד מדרכי הקנאה. משא"כ כשלא מכר המוכר רק באמירה בעלמא לא עבר המוכר.

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניע' זו שמונע א"ע ממכירה זו כי כך גזרה עליו התורה:

ב הטעם המצוה הוא נראה שמפורש בתורה לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגד"ו ב"ה ודרשו חז"ל בפירושו כיון שפירש בגדו עליה שוב אין רשאי למכרה ונראה פירוש לפירושם כיון שפירש בגדו עליה כבר היתה מוכנת ליעוד דבזולת זה אין מכירתה מכירה. דאמה העבירה אינה נמכרת אלא למי שקידושין תופסין לו בה או לבנו וא"כ כיון שפירש בגרו עליה היתה מוכנת להיות גבירה בביתו. והנה זה מדרך הרחמנו' שאינו רשאי למכור אותה האשה שהיתה מוכנת להיות אשת חיקו וא"כ לפי"ז נראה שצריך לכוין הטעם במניעה זו שמונע א"ע שא זה בשביל שצוה הש"י ומטעם הנ"ל כיון שהטעם מפורש בתור' וכבר מבואר כ"פ שהטעם המפורש בתורה צריך לכוונו ובזולת זה אינו יוצא י"ח המצוה ולא נחשב לו מכלל החלוקא דרבנן:

ג עוד נ"ל בביאור יותר דבריהם דהנה אור המקיף נק' בגד שמקיף את הגוף כמו בגד והנה מקובל בידינו מהאריז"ל שע"י הקידושין נותן החתן להכלה אור מקיף ובחיבת ביאה נותן לה אור פנימי והנה באמה העבריה בעינן ראויה ליעוד והמעות הראשונות ניתנים לקידושין ע"כ אינו צריך לכסף קידושין אחרים א"כ נראה אשר תיכף בשעת קניה נותן לה האדון אור מקיף והנה הגם שלא ירצה לייעדה אח"כ עכ"ז אינו רשאי למוכרה כי כבר היא נחשבת לבת גילו כיון שנתן לה אור מקיף שלו. וזה שדרשו רז"ל בבגד"ו

ב"ה כיון שפירש בגד"ו עליה היינו אור מקיף שלו שוב אינו רשאי למוכרה. והנה לפי מש"ל צריך לכוין זה במניעה הלזו עמש"ל:

ד בהתבונן במצוה הזאת עפ"י הטעם הנ"ל הנה מובן הדבר באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא הנה מעמד הר סיני שקנה הש"י אותנו לו לעבדים לעבוד עבודתו הנה אנחנו כנסת ישראל נקראים אמה העבריה ועד היום נק' בבחי' אירוסין (שהיא קידושין שאומר המקדש הרי את מקודשת לי שהן הנה הארוין המקיפין לתיבת ישראל משא"כ ע"י החיבור מתחברין איברין דדכור' ונוקבא היינו רמ"ח דדכורא ורנ"ב דנוקבא עד המכתח שאמר ר"ע בבכורות היינו רנ"ג מקום גר"ן ארנון חדר המטות ס"ה דדכורא ונוקבא בגי' רא"ש אתוון הפנימיים שבתיבת ישראל והדברים ארוכים אצלינו במ"א) כמאמרו ית"ש במעיד הנכבד ואתם תהיו ל"י וכו' עד לעתיד ב"ב נאמר כי בועליך עושיך י"י צבאות וכו' וזה שיש לפרש וארשתיך ל"י לעולם וכו' וארשתיך ל"י באמונה (כשיהיה האירוסין של בחי' ל"י באמונה לשמור האמנה לבעל נעורים אז) וידע"ת את י"י (מלשון וידע אדם וכו' היינו נזכה לבחי' ידיע' בשלימות בחי' כי בועליך עושיך וכו') והנה אמר הש"י ע"י נביאו איזה ספר כריתות אמנם אש"ר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעוונותיכם נמכרתם וכו' רצ"ל שאין זה מכיר' מאתו ית' ע"כ לא תהיה מוחלטת כי כביכול גם הוא ית"ש מחוייב לקיים דברי תורתו כיון שפירש בגדו עליה שוב אינו רשאי למכרה א"כ אין זה מכירה רק שביה לפי שעה בעבור העונות אבל לא תהי' מכירה מוחלטת ח"ו ובמהרה נשוב לבית חתנות חופת חיתונים ולא יתערב זר בשמחותינו:

ה עפ"י הדברים הנ"ל תבין המצוה הזאת נוהגת בזמן שהיובל נוהג. היינו בזמן שיתגלה היובל העליון עלמא דחירות אז יקיים הש"י המצוה הזאת שלא ימכור עוד את כנ"י לשפחות אחר אישות בין והתבונן כי קצרתי כעת:

ו ותבין לפ"ז הגם שהמצוה הזאת בטל' בזה"ז עכ"ז כאש' ישמור האדם א"ע מלחטוא בכדי שלא יגרום ח"ו מכירה ח"ו עוד איזה רגע לכנ"י כמד"א הן בעוונותיכם יכם נמכרתם וכו' אזי בכוונה הלזו מקים המצוה זו:

פרק מו

מל"ת מו **שלא למנוע שאר כסות עונה מאשתו ומאמה העבר' אשר לקחה לו לאשה חלק המעשה**

(א) שנאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע שאר"ה אלו מזונות כסות"ה כמשמעה

עונת"ה תשמיש והמונע אחת משלש אלה מרצונו (לאפוקי לאונסו אינו עובר אונס רחמנא פטריה) כדי לצרעה ולענותה עובר בלאו זה:

ב אם מונע אחת משלש אלה מטעם אחר שאינו מכוין לצערה אינו עובר (ואעפי"כ נראה שאינו רשאי בזולת בקשת מחילה ממנה אבל אעפי"כ אינו עובר בלאו כיון שאין הכוונה לצערה נ"ל):

ג מד"ס חייב לה עוד ז' דברים ואלו הן עיקר כתובתה (היינו מאתים לבתולה ומנה לבעולה והרבה דיעות שכתובת בתולה הוא דאורייתא והנה אף עפי"כ לא נזכר בלתו זה רק הג' הנ"ל דכתובה אינו מחייב ליתן לה בעודה תחתיו) לרפאותה לפדותה ולקברה ויושבת בביתי כל ימי מיגר ארמלותא וניזונית מנכסיו כ"ז שאינה תובעת כתובתה ובנותיה ניזונית מנכסיו אתר מותו עד שיתארסו או עד שיתבגרו. וכתובת בנין דכרין:

ד הוא זוכה מד"ס במעשה ידיה (תחת מזונותיה) ופירו' נכסי' בחיי' (תחת פדיונ') ובמציאתה (משום איבה) ויורש אותה (כנגד קבורתה) והירושה הוא מדאורייתא:

ה חייב אדם במזונות בניו ובנותיו הקטנים

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש חידושי דינים כ"א לפי שכלו:

ב חיוב הכסות והמזונות עולה עמו ואינה יורדת עמו וצריך לכבדה בזה יותר חמה שעושה לצרכו שהיא תלויה בו והיא תלוי במי שאמר והיה העולם:

ג יזהר מאונאתה כי מתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה לבא:

ד אמר להו רבא לבני מחיזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו נ"ל בפירוש הדבר. כי הנה הצדקה מסוגל' לעשירו' כנודע והנה אסור לקבל צדקה מן הנשים אבל מקבלין מהם דבר מועט. ואמרו בגמ' בההוא דאתא למחוזא ונתנו הנשים לקופת הצדקה תכשיטים ובגדים והקשו לו הא אין מקבלין מן הנשים רק דבר מועט והשיב ההיא לבני מחוזא דבר מועט הוא כיון דיש להם תכשיטים הרבה. וא"כ לפי"ז יצדק מה שאמר אוקירו לנשייכו בתכשיטין הרבה ויהא להם רשות ליתן צדקה הרבה שיהיה להם כדבר מועט וכיון שיתנו מנכסיהם צדקה הרבה ודאי תתעשרו:

ה ויש לפרש עוד אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו הגם שרואה שהיא משפע והיא מקבלת יכבדנה כי כן גזר היוצר שיתנהג העולם בבחי' משפיע ומקבל וא"כ יומשך לו מזה שינהג כבוד בעניים המקבלים ועי"ז יתעשר כנודע והתבונן בעומק בדבר עוש"ר בגי' יסוד מלכו"ת יחודא שלים ואמר אוקירו לנשייכו ויהיה כוונת מעשיכם כי היכי דתתעתרו שיומשך לכם עושר ע"י יחוד העליון:

ו ובזה תתבונן מ"ש רז"ל יקדש האדם א"ע בשעת תשמיש הנה קראו לזה קדושה כי בקדושה אנו אומרים כנועם שית סוד שרפי קדש מהו הפירוש שי"ח סו"ד נראה הרמז כמו שהוא השי"ת והדיבור של תיבת סו"ד היינו כשרוצים לומר תיבת סי"ד בשית ודיבור דהיינו סמ"ך וי"ו דל"ת שהיא בגי' תקע"ו יסו"ד מלכו"ת. שזהו כוונת הקדושה לייחד הדודים וזאת תהיה הכונה של האדם בחיבור הגשמיי לכוונה עליונה באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא ע"כ קראו רז"ל לזה קדושה וה"ס תקע"ו בריתו' שנכרתו על התורה הבן הדבר:

ז חיוב העונה הוא לפי כח האדם וכפי מלאכתו ונתנו רז"ל קצבה בחכמתם כ"א לפי מעבדו ואמרו הטיילים בכ"י ות"ת מע"ש לע"ש וכן נתנו קצבה לחמרים ולספנים:

ח החמר שרוצה להיות ספן אינו רשאי כ"א ברשות אשתו (אבל הטייל שרוצה להיות ת"ח רשאי כי מושבע ועומד ע"ז מהר סיני) וזה ששמעתי מה שראב"ע כשרצו למנותו לנשיא אמר איזל ואימלך בדביתהו כי נמצא במסכתות קטנות שעונת הנשיא הוא אחת לכמה שנים וא"כ הוה כמו חמר שרצה להעשות ספן שאינו רשאי בלא רשות אשתו:

ט ותדע שלדעתי הוא כל הקצבות חז"ל הוא לקיים מצות עונה בלבד. דהיינו כשכבר קיים מצית פ"ו או שהוא בימי עיבור ויניקה אבל למצו' פ"ו אין לו רשות להיפטר עד שיקיים רק שלא יעשה יותר על כחו כי וח"י בהם כתוב. אך ע"פ הזהר וספרי המקובלים הוא דוקא מע"ש לע"ש ועי"ז ימשוך נשמות טהורות לבניו. ואעפי"כ נ"ל גם לדעת הזוה"ק שכתב שת"ח המשמש מטתו בחול עובר על ערות כלתך וכו' הוא דוקא כשקיים מצות פ"ו אבל בלא קיים ומכוין לקיים אינו עובר ומצוה קעביד ואפילו אם מכוין להשביע א"ע מן ההיתר גם כן אינו עובר. וכוונת הקדושים בזוה"ק הוא רק על הת"ח אשר תורתם אומנתם ומשימים לילות כימים לתורה הנה אפשר אפילו לא קיימו מצו' פ"ו הנה ימות החול הוא להם כדברי ב"ע שפטר לגמרי מפ"ו באמרו מה אעשה ונפשי חשקה בתורה (עמ"ש במצות פ"ו) והחכ' עיניו בראשו לעשות כל מעשיו לש"ש ולא יבא לידי חטא ועון:

י אפילו אם יש לאדם הרבה נשים מחוייב ליתן לכולם שאר וכסות כל המצטרך אבל עונה אינו מחוייב להם רק כמו שלא הי' לו רק אשה אחת למשל עונת ת"ח משבת לשבת ואם יש לו ד' נשים אינו מחוייב לכ"א רק עונה א' בכל חדש:

יא וא"כ לפי"ז אדם שיש לו אשה אחת אסו' לישא אחרת בלא רשותה דהוה כמו החמר שאינו רשאי להיעשות ספן מבלי רשות. או שידע בעצמו שלא יצטרך ליגרע מעונתה שהוא בעל כח וא"כ מה שארז"ל נושא אדם כמה נשים והוא דאכשר למיקם בספקייהו. קאי נמי אעונה:

יב זולת אלו הזמנים שנתנו חז"ל קצבה עוד יש זמנים שהם בכלל מצות עונה כגון ליל טביל'. וכגון ביום יציאתו לדרך וביום ביאתו מן הדרך וכן כשרוא' שאשתו מתקשטת לפניו ומשתוקקת לו כ"ז הוא בכלל מצות עונה והמונע א"ע באחד מכל הזמנים הנ"ל כשאין שם מניעה אחרת דהיינו בריאת גופו וכיוצא עובר על ועונת' לא יגרע:

יג ודע דלדעת הסמ"ק מצות עונ' הוא ג"כ מ"ע ושמת את אשתו (זולת הלאו ועונתה לא יגרע) וא"כ הוה המצוה הזאת עשה ול"ת וא"כ יהיה נ"מ רבתי לדינא כגון שיש לפניו לקיים איזה מצות עשה וא"א לו לקיים המצוה רק כשיבטל המצוה. הנה לדעת שאר הפוסקים דלא הוה רק ל"ת אפשר עשה דותה אה ל"ת משא"כ לדעת הסמ"ק אין עשה דוחה את ל"ת ועשה:

יד מיהו כל זה כשקיים פ"ו (או שהוא בימי עיבור ויניק') משא"כ כשלא קיים פ"ו הנה הוא לדעת כל הפוסקי' עשה ול"ת ובפרט מ"ע דפ"ו דמצוה רבה הוא והבן:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין בעשיה זו שעושה זה כדי שלא יעבור על הל"ת של תורה. ולדעת הסמ"ק צריך לכוין בעונה שלא יעבור על הל"ת ולקיים העשה ושמח את וכו':

ב ונראה דבמצות עונה גם אם לא כיון למצוה עכ"ז יוצא י"ח המצוה באותו העת והעונה כיון דדבר הנא' הוא וכמו שהוא הדין באנסוהו לאכול מצה וכמש"ל בהקדמ' גם לענין מצית פ"ו אבל בשאר כסות אפשר דלא יצא בזולת הכוונה ואפשר לומר דג"ז הנאת הגוף מיקרי דנהנה בראייתה ביופי ובתכשיטין:

ג הנה לפי הנראה כיון שאין מבואר בפי' בתורה שום טעם למצוה זו ע"כ אפי' לא כיון שים טעם רק לקיים מצות בוראו למצוה תחשב לו. אבל כבר מבואר שמהראוי לכל אדם לחקור בטעמי מצותיו ית' כפי השגת שכלו הגם שבודאי לא יגיע לתכלית טעמיהן:

ד הנה המצוה עפ"י פשיטו לא נעלם מעין כל משכיל. הש"י ברא את האדם ואחר כך ברא מאחת מצלעותיו אשה המשלמת בניינו להיות לו לעזר ולא עשה כן לשום בעל חי רק בראם ביחד זכר ונקבה מופרדים זה מזה דהנה כוונת הבריאה במין האנושי שיהיה לכל זכר נקבה מיוחדת לו לתשמישו להוליד ממנה תולדות ע"פ הארץ משא"כ שאר ב"ח אין לכל זכר נקבה מיוחדת רק כל זכר יוכל לעשות פעולת ההולדה בכל נקבה ממינו שתזדמן לו משום דכל מיני בע"ח אין להם שלימות אחר רק תולדות' שיהיה פונים למינם וכ"א נולד בתולדה בכל שלימותו ואין לו שלימו' אתר שיצטרך להוציאו מכח אל הפועל ממילא אין מן הצורך שיהיה לו מדריך ידריכהו בדרך הממציאו לשלימותו כי שלימותו הוא לו ממילא בטבעו בתולדתו משא"כ מין האנושי עיקר תכלי' בריאת

העול' להיות בחיריי מוציא שלימותו מן הכח אל הפועל ע"י בחירותו בשכל התוריי אשר הוא מנגד לחומר (הג"ה וזה שדרשו רז"ל על הפ' שור או כשב או עז כי יולד מלמד ששור בן יומו קרוי שיר ומה נפקא לן בזה אך זה הוא הענין כיון שאינו בחיריי א"כ שלימותו אשר נברא בשבילו היא מיום הולדו ע"כ שור בן יומו קרוי שור משא"כ מין האנושי בחיריי מוכן להוציא שלימותו מן הכח אל הפועל וזה שכתוב אחר כך וכי תזבחו זבח תודה לי"י לרצונכ"ם תזבחו ר"ל כי אתם בחוריים ורצוניים אכ"מ להאריך:) וזה שעשועיו ית"ש כאשר האדם ימציא שלימותו בבחירה אשר יתגבר נגד החומר התאווני וישליט הצורה השכלית התורנית והנה בתולד' נולד האדם בחומריו' ומתאוה לתאות החומריות המטונפות הגשמיות כאחד הבהמות ולכן מן הצורך לו בקטנותו שיהיה לו מדריך ידריכהו בהכרח לדרכי הצורה השכליות התורנית וימנעהו בהכרח מלילך אחרי החומר המוגשם הבהמיי (ובזולת זה יתמשך האדם אחרי תאוות החומר ויהי' גרוע יותר מהבהמ' שהבהמה הוא בשלימות אשר נבראת בעבורה. משא"כ אדם ההולך אחר התאוה הנה הוא מחוסר שלימות התכלית אשר נברא בעבורו) והנ' אם יהי' לידת האדם כלידת הבהמ' דהיינו שכל זכר יזריע באיזה נקב' שתזדמן לו לפי שעה ולא יתייחסו בנים אחר אבותיהם רק סתם הפקר כבהמות לא יהי' למין האנושי מורה ומדריך להוציאו מן חומריותו התאווני ולהגיעו לשלימותו אשר נברא בעבורו ולזה מה טיב ונעים גזירת החכמה העליונה שתולדות המין האנושי תהיה ביחוד לכל זכר מיוחד נקבה מיוחדת לו לבדו. ואם כן יהיו הבנים מתייחסים אחרי אבותיהם והאבות ידריכו את הבנים בקטנותם לבלום ברסן בהכרח חומריות התאווה וידריכהו בנתיבות המושכלו' עד אשר יתגדל בשכל ויוציא שכלו מן הכח אל הפועל בבחירתו ורצונו והוא תכלית בריאתו ולזאת הסיבה נשתנה בריאת זכר ונקב' שבמין האנושי מכל זכר ונקב' שבשאר מינים שבכל המינים נבראו הזכר ונקבה מופרדים להורות שיכולים להפרד שאין הנקבה מיוחדת אל הזכר הזה דוקא משא"כ המין האנושי נבראת הנקבה באחדות בגוף אחד עם הזכר להורות האחדות הנקבה עם הזכר מבלי פירוד כל נקבה מיוחד' לזכר מיוחד דוקא וכיון שכך גזרה החכמה העליונה הנה בכדי שהאש' תשמור ברית לבעלה ולא תשטה תחת אישה גזרה התור' שכל הצטרכות האשה תהי' על בעלה ואין מבוא פרנסת' ומחיית' בזולת בעלה ועי"ז תשליך יהבה על בעל' ותכרות לו ברית באהבה כי הנה ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו וכן בעונה מחויב הבעל להשביעה מן ההיתר ועי"ז לא תתאוה לאיסור וזה שדרשו רז"ל למה נק' שמה נקב"ה נק"י בא"ה כענין שאמרו יצא פלוני נקי מנכסיו שבאה אל העולם מחוסרת פרנסה במזל שלה רק פרנסת' מסור' במזל הבעל וזה שגזרה התורה האלקית שהבת לא תירש במקום הבן כי

הבת לא תצטרך לפרנסה כי פרנסת' מסור' בגזירת היוצר אצל הבעל (ותדע ידידי שאותן שלא רצו לקבל התורה משום שכתוב בה לא תנאף הם דנים בדיניהם ברא וברתא כחדא ירתין בין והתבונן כי זה תלוי בזה ומי שהולך בדרכיהם לדון כדיניהם יהי' לחרפות ולא יהיה לו חבל ונחלה במתת גורלינו ויבדל מקהל עדת י"י):

ה וכיון שכן ראה והתבונן אשר המצוה הזאת בעצמה הוא דרך לכלל התורה ומדות ישרות דהנה ציווי המצוה הזאת בכדי שהאשה תשמור ברית לבעלה ויהי' הבנים מתייחסים אחר אבותיהם בגזירת החכמה העליונה וגזירת החכמה העליונה היה בזה כדי שהאב ידריך את בניו ויטה מדרך החומריי לדרכי התורה והשכל הנערב לתורת י"י ולמצותיו כי זה הוא תכלית בריאת המין האנושי ע"פ תבל הנה בזכור המצוה הלזו כמה יזהר האדם להדריך את נפשו לדרכי התורה ומצותי' ויט שכמו לסבול מניעת תאוות החומריית ויבלו' שגעונות התאוה ברסן התורה ואז טוב לו:

פרק מז

מצוה מז **מל"ת שלא להכות אב ואם**

חלק המעשה

(א) שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת (ורמב"ן משיג וסובר שאין זה מצוה בפני עצמו רק נכלל באזהרות לא יוסיף) ואזהרתו מפסוק לא יוסיף שהוא אזהרה שלא להכות שום אדם מישראל (הוא הנאמר אצל שליח ב"ד המלק' אדם מישראל בציווי ב"ד).

ב אם עשה חבורה באביו או באמו והיה עדים והתראה מיתתו בחנק אבל בלא חבורה אינו חייב מיתה:

ג הכהו על אזנו וחרשו (הגם שלא יצא דם) חייב מיתה שא"א בלא טיפת דם מבפנים.

ד הכה את אביו לאחר מותו פטור:

ה נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות:

חלק הדיבור

(א) הכה את אביו או את אמו בלא חבורה כמו על שאר אדם מישראל דהיינו בהכאה שאין בה שוה פרוטה חייב מלקות ובהכאה שיש בה שוה פרוטה ניתן לתשלומין ופטור ממלקות:

ב המגביה ידו על חבירו (אעפ"י שלא הכהו נק' רשע) מכש"כ המגבי' ידו על אביו ואמו:

ג נשמט מלעיל ודאי מחוייב ללמוד משפטי ודיני המצוה ולחדש הלכות ודינים ודקדוקים כפי שכלו:

ד אסור להקיז דם לאביו או לאמו ואם אין שם רופא אחר יעשה כמו שצוהו ואפילו לא ציווהו והוא בעצמו מבין שיש סכנה בדבר אם ימתינו על רופא אחר יקיז:

ה נתחייב אביו מלקות והוא שליח ב"ד לא יכה אותו חוץ ממסית ומדיח שנעשה הבן שליח ב"ד על אביו להכותו שנאמר לא תחמול ולא תכסה עליו:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין במניעה זו שמונע א"ע מעשות זאת בעבור ציווי היוצר כל הגם שהוא מנוה שהשכל מחייב אינו מונע א"ע בשביל זה רק בעבור הציווי ובזולת זאת הכוונה אינה נחשבת המניעה הזאת בכלל החלוקא דרבנן מיהו נ"ל אם לא כיון במניעה זו בחיי אביו ואמו כשמכוין במניעה זו גם אחרי פטירתם נחשב לו מכלל המצות דהגם דבהכ' לאחר מותו פטור אבל אסור הוא בודאי והוא בכלל הלאו כן נ"ל:

ב ודאי מן הדין אין מן הצורך לכוין איזה טעם במניעה הלזו רק סתם אני מונע א"ע מעשות זאת כי הבורא גזר עלי כיון שאין טעם מבואר בתורה אבל ודאי מהראוי לכ"ע להתבונן טעמי מושכלות בכל מצות התורה הגם במצות השכליות אשר השכל מחייב אותן עכ"ז מהראוי לחפש יותר ויותר ממה שהשכל הפשוט מחייב כיון שהן שכל אלקי בודאי יש בהן פנימות עד אין חקר דאם בשביל המושכל, הראשון בלבד נצטוינו לא היה לו להשי"ת לצוות ע"ז כיון שהשכל נותן זה אלא ע"כ שיש בכל מצות מושכליות עיונים עד אין ערך, ואם תבקשנה ככסף וכו' אז תבין וכו':

ג הנה עפ"י הדברים האלה גם במצוה הזאת יש להתבונן דודאי השכל נותן שלא להכות אב ואם שגדולוהו ונשא הו על כתיפם ונטו שכמם לסבול טרחו ויגיעתו והן הנה סיבותיו ועליותיו שהביאוהו אל העולם והנה כבר נתחייבנו לכבדם ומכש"כ שאסור להכותם ח"כ לא הי' מן הצורך לצוות ע"ז באזהרת התורה אבל כאשר תעמיק עוד משל בענפי מצות כיבוד או"א לכבד את החמה ובינ' אשר נתן לו השי"ת שהן הנה ג"כ נק' אב ואם והכיבוד שלהם הוא להאכילם ולהשקותם ממטעמי התורה בפרדס ובהתבונן במושכלות כ"א לפי רוחב חכמתו ובינתו. הנה תתבונן ג"כ בענפי אזהרה הלזו שלא להכות אב ואם ישנו בכלל זה שלא להכות חכמתו ובינתו היינו שלא יאכל וישתה הדברים המכים השכל ומונעים השגה כגון אותן הדברים שאמרו רז"ל שקשה לשכחה. ולא יעשה הדברים אשר ממעט השגה וגורם שכחה ומניעת השכל הגם שבודאי הב"ד אין מענישין רק על הכאת או"א ממש עכ"ז גם כל אלה הדברים לענפי מצוה יחשבו. ואי"ה יתבאר בפחות מכל אלה הדברים כפי אשר יחוננו השי"ת:

ד כאשר תתבונן בטעם מצות כיבוד שכתב האריז"ל להיות הבן הוא עלול מהאב ואם וא"א שיגיע עליו שפע אם לא שיעבור דרך הלבוש דאביו ואמו. הנה מזה תתבונן ג"כ המכה אביו ואמו הנה מקלקל צינור השפע המגיע אליו והנה מיתתו בחנק דייקא דהנה החיות שבאדם רצוא ושוב וזה חיותו שישאף תמיד רוח חיים מאויר החיוני הנשפע לו אחת דתו לסתום לו את הצינור השואף רוח חיים דהיינו שחוסמין את גרונו לבל ישאף רוח חיים וכורכין צווארו בסודר זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שנסתם הצינור השואף רוח חיים ומזה תבין שאינו חייב עד שיעשה בהן חבור' שמקלקל אותם ונק' מקלקל צינור החיות משא"כ כשאינו מקלקל הגם שאסור עכ"ז כיון שלא גרם קלקול לצינור חיותו נשאר בחיים בין והתבונן:

פרק מח

מצוה מח **מ"ע על הב"ד לדון בחנק את המחוייבים** (והרמב"ן משיג ואינו חושב זה במנין המצות דהיינו שחושב כל הד' מיתות למצוה אחת)

חלק המעשה

(א) המתחייב חנק היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכ' שלא לצערו ביותר וכורכין על צווארו והשני עדים זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יצאה:

ב אין דנין במיתת חנק וכן בכל מיתות ב"ד ומלקות רק עפ"י שני עדים והתראה דהיינו שיתרו העדים את העובר קודם עשיית העבירה לא תעשה עבירה שתתחייב עלי' מיתה כזאת וכזאת ואם אעפי"כ עבר אז באין העדים לב"ד להעיד ודוקא בשעה שהתרו אותו אל תעבור אמר והשיב על מנת כן אני עושה ועבר העבירה תוך כ"ד של התראה אבל אם שתק או הרכין בראשו או עבר העבירה אחר כ"ד של התראה פטור:

ג הב"ד מחויבין לחקור את העדים בדרישות ובשבע חקירות הידועים:

ד אין דנין נפשות בפחות מב"ד של כ"ג:

ה כשמתחילין לישא וליתן בדין פותחין בזכות דהיינו שאומרים להעובר אם לא עברת אל תירא:

ו דיני נפשות מתחילין מן הקטן שבב"ד שהוא יאמר חוות דעתו בראשונה:

ז המלמד חובה חוזר ומלמד זכות אבל המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה וזה דוקא בשעת המו"מ אבל בשעת גמר דין חוזר ומלמד חובה:

ח כשגומרין הדין ועומדין למנין רבו המזכין אפילו אחד יותר על המחייבין ה"ז זכאי אבל רבו המחייבין אחד יותר על המזכין לא מהני לחייבו עד שיהיו המחייבין שנים יותר על המזכין:

ט אין גומרין את הדין ביום הראשון לחובה רק מחויבין להלין את הדין עד למחרתו אבל לזכות גומרין בו ביום:

י יצא מהב"ד זכאי ושוב ראו והתבוננו שהוא חייב אין מחזירין אותו לחייבו. אבל יצא מב"ד חייב ושוב ראו שהוא זכאי מחזירין אותו לזכותו. ואפי' אחד מן העדים אומר יש לי ללמד עליו זכות מחזירין אותו ואפילו המחוייב עצמו אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו ואפילו כמה פעמים כשרואין שיש איזה ממש בדבריו:

יא ההתראה שמחייבת מיתה או מלקות בין התרה אחד מן העדים בין התרה איש אחר בפני עדים המעידים על העבירה אפילו עבד ואשה הם המתרים או שמע קול שהתרו בו ואינם יודעים ממי ששמעו:

יב התראת ספק שמה התראה.

יג העדים צריכין שיכירו אותו שזה הוא שעבר העבירה ושעבר העבירה והתרו בו:

יד מחייבי מיתות אחרות שנתערבו עם איש שחייב חנק כולם נידונין בחנק שהיא הקלה שבכולן:

טו אחד חייבי מיתות ב"ד שעמד על נפשו ולא יכלו ב"ד לחסרו ולהמיתו במיתה שהוא חייב בה הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להרגו:

טז שאר כל אדם אינם רשאים להמיתו קודם לעדים לפיכך אם נקטעה יד העדים פטר (אבל היו העדים גידמין מתחלה יהרג ביד אחרים) אבל רוצח שנגמר דינו אפילו נקטעה יד העדים רודפין אחריו בכל דבר ובכל אדם עד שממיתין אותו:

יז גם התלמידים היושבים לפני הדיינים רשאין ללמד זכות בדיני נפשות אבל אינן רשאין ללמד חובה רק הדיינין ועיין מ"ש לקמן בחלק הדיבור:

יח דיני נפשו' הדין היינו המו"מ והגמר דין צריך להיות ביום דוקא ולא בלילה לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט שמא יתחייב הנידון וא"א להורגו עד למחר ולמחר הוא יו"ט או שבת ומענין את דינו עד לאחר שבת וזה אסור אלא מוסרין אותו בבית הכלא עד לאחר השבת ואז מתחילין לדון אותו:

חלק הדיבור

(א) ודאי מחויב ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינין והלכות כפי השגת שכלו, ובפרט במצוה שבטילה מאתנו בזמן הגלות והלימוד במצוה תעמוד במקום עשייתה בפועל:

ב אלו הן המחויבין חנק:
א הבא על אשת איש בעדים והתראה הוא והיא מיתתם בחנק ואם היא בת כהן הוא בחנק והיא בשריפה וחייבין על הביאה בין כדרכה ובין שלא כדרכה וחייבין גם על ההעראה כגמר ביאה:
ב גונב נפש מבני ישראל ומכניסו לרשותו ומשתמש בו ומכרו לאחרים:
ג חובל באביו או באמו או הכה אותם אפילו בלא חבורה רק שתרשם ע"י הכאתו:
ד זקן ממרא עפ"י הב"ד הגדול שבירושלים בלשכת הגזית:
ה נביא שקר:
ו המתנבא בשם ע"ז אפילו כוון ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור. הרי ששה הן המחויבין חנק והשביעית הן עדים שהעידו על כל אלו הנזכרים ואח"כ הוזמו באמור להם עדים אחרים עמנו הייתם באותו היום שאתם מעידים שפלוני עבר עבירה זו הרי הם נהרגין באותה מיתה שחייבו בעדותן את האיש שהעידו עליו:
ג מיתת חנק היא המיתה הקלה מכל ארבע מיתות ב"ד ממילא כשעבר עבירה שחייב עליה חנק ועוד איזה עבירה שחייב עליה איזה מיתה אחרת מארבע מיתות ב"ד נידחית מצות חנק ונידון בחמורה:
ד כל המומתין בב"ד מתוודין קודם מיתתן ומלמדים אותם לומר יה"ר שתהא וכו' כפרה על כל עונותי (ולא אמר חוץ מעון זה שלא להוציא לעז על הב"ד):
ה הב"ד לא יאכלו ביום שממיתין את האיש הנידון ואסמכו' אלאו דלא תאכלו על הדם:
ו אין דנין במיתת ב"ד אלא את הגדול דהיינו שהביא ב' שערות אחר י"ג שנים וגדולה בת י"ב שנים והביאה ב' שערות:
ז אין מושיבין בסנהדרין לדון דיני נפשות זקן או סרים או מי שאין לו בנים:
ח הבא על אשת איש דמיתתו בחנק אם אירע הדבר שהיתה אשה כזאת דאפקיעו רבנן לקידושין הגם שבעת שבא עלי' עדיין לא נודע הדבר שהוצרכו רבנן לאפקועי הקידושין עכ"ז כיון שאח"כ נולד הדב' שהוצרכו רבנן לאפקועי קידושי הבעל מעיקרא פטור הבועל כן נ"ל:
ט הבא על אשת איש דקדושי' רק מדרבנן כגון קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחי' או שוטה או חרשת או הבא על אשת חרש שוטה וקטן פטור הבועל:
י סנהדרין שאמרו כולם תיכף לחוב פוטרין את הנידון תיכף דגמירי דבעי הלנת דין והנהו לא חזי לי' זכותא. ונ"ל דהגם דבדיני נפשות גם התלמידים רשאין ללמד זכות כשאירע כשכל הסנהדרין למדין חובה ובא אחד מן התלמידים ורוצה ללמד זכות אין שומעין לו. דזה הזכות חובה מיקרי:

יא אשה עוברה שנתחייב' מיתה בב"ד אין ממתינין לה עד שתלד ומכין אותה כנגד בית ההריון כדי שימות הולד תחילה אבל אם ישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד:

יב משקין את הנידון קורט של לבונה בכוס של יין קודם מיתתו כדי שלא ירגיש בצערו כ"כ:

יג הרוגי ב"ד אין מברין עליהם ואין מתאבלין עליהם והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים והעדים להודיע שאין בלבם עליהם שדין אמת דנו. ואעפי"כ אוננים עליהם שאין אנינות אלא בלב:

יד הסודר שנחנק בו נקבר עם הנידון בצדו (וכן בכל שאר מחויבי מיתות):

חלק המחשבה

(א) ודאי היו הב"ד צריכין לכוין (בעת שעשו דין בהמחויב) לקיים מ"ע של תורה כי מ"ע דאורייתא צריכה כוונה ובאם לא כוונו בעת העשיי' לצאת ידי מ"ע של תור' הנה עם היות שהנידון קיבל עונשו ויש לו כפרה על עוונותיו אבל לא נחשב להב"ד בכלל חלוקא דרבנן שלהם:

ב ונ"ל דמן הצורך לכוין במצוה זו גם ובעת המו"מ של הדין ואפילו אם יצא זכאי הנידון הנה באפשר כך הוא המצוה לדון את המחויב אם חייב חנק אם לאו. הנה אפי' אם פטרוהו עפ"י התורה הנה כבר קיימו המ"ע ולפי"ז גם בזה"ז אפשר לקיים המצוה הזאת כשאירע ח"ו איזה מעשה ודנין אם חייב חנק עפ"י התור' הגם שפוטרין אותו להיות שאין לנו סנהדרין הנה הוא כיצא מב"ד זכאי יהי' מאיזה טעם שיהי' הנה כבר קיימו המ"ע:

ג עוד נ"ל קיום המצוה הזאת גם בזה"ז.

בבוא האיש העובר אל החכם להתוודות על חטאתו אשר חטא ומבקש מהחכם להורות לו דרכי התשובה על חטא כזה. והנה החכם צריך להתבונן עפ"י התורה מה היא עונשו עפ"י התורה בכדי שידע איזה מן הסיגופים ועינויים יקצוב לו (ואיזה מן היחודים יצוה לו לייחד אם בר הכי הוא) שיהי' בדומה לעונשי התורה הנה החכם העושה כזאת מקיים מ"ע של תורה זו ובלבד שיכוין כן נ"ל:

ד הנה התשוב' שיצטרך החכם ליתן ולקצוב להחוטא על כל דבר עון ופשע מבואר הוא בספרי מרן ז"ל ובספרי הקדמונים ואי"ה נדבר מזה בכל פרסי המצות אם הש"י אתנו וילמדנו דעת (ועיין בהקדמת הספר) אך פרט אחד אזכיר בכאן המצטרך למצוה זו. נ"ל בבוא האיש המתחייב חנק (עפ"י התורה) אל החכם לסדר לו דרכי התשובה אזי חוץ הסיגופים והיחודים שיקצוב לו מהראוי לצווח לו שיהי' רגיל ביחוד תן (הנזכר במ"ח מס' אצילות דערבית) ומהא אמינא לה דהנה מצות חנק הוא לפייס ה' אחרונה דשם

הוי' (כי ד' מיתות ב"ד הם לתקן ד' אותיות הוי') ויחוד הזה תלוי בה"א אחרונה וזה סדרו יכוין בו' שעולה לה' עילאה ואח"כ שניהם יחד עולים אל הי' ואח"כ יחבר הה' תתאה עם וה"י וזה צורתו ו"ה וה"י הוה"י והוא מספר ח"ן ובאם העובר לאו בר הכי הוא נ"ל שהחכם יכוין כ"ז בעת אשר קוצב לו התשוב' (דנ"ל דודאי גם הב"ד כיוונו זה בעת אשר דנו את איש המתחייב חנק) ונ"ל דזה יש לפרש ונח מצא ח"ן בעיני י"י דבני דורו היו מהמתחייבים חנק בטמאם את אשת רעיהם ונח כוון יחוד הח"ן כדי שלא יתמוטט העולם לגמרי ע"כ נשאר הוא לברכה וממנו הושחת העולם וזה מה שנ"ל שדרשו רז"ל ג' חינות הן ח"ן אשה על בעלה לאפוקי הבא על אשת רעהו שמתחייב חנק שמפריד הח"ן עד שיקבל עונשו ח"ן מקח על מקחו לאפוקי גונב נפש מאחיו מב"י והתעמר בו ומכרו שמתחייב חנק שמפריד החן עד שיקבל עונשו חן המקום על יושבי' הנה הש"י נקר' מקומו של עולם וכן אב ואם הם מקומו של אדם כי בטרם הוולדו הי' בהם במוח האב ובבטן האם וכן ירושלים לישכת הגזית נק' מקום. ועלית אל המקום וכו' ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא. הנה ח"ן המקום על יושבי' לאפוקי הנביא שקר והמתנבא בשם ע"ז שפוגם בדברי המקום ב"ה היינו בדברי הש"י הנקר' מקומו של עולם וזקן ממרא ע"פ ב"ד אשר הם בלישכת הגזית הנק' מקום וחובל באביו ואמו אשר הם מקומו אשר הי' שם בתחלה שמתחייב חנק בכל אלה שמפריד הח"ן עד שיקבל עונשו גם יכוין לג' אותיות אחרונות דג' שמות אהי' הוי' אדני והם הה"י וזה ג"כ לדעתי נ"ח איש צדיק תמים הי"ה בדורותיו אשר דורותיו פגמו בחטאם באלו אותיות הי"ה ה צדיק תמים הי"ה נ"ל:

ה טעם המצוה ודאי ע"פ הדין יוצאין הב"ד בעשיית המצוה בזולת כוונת הטעם כיון שאין טעם מפורש בתורה אך בזקן ממרא אפשר צריך לכוין להיות דנאמר בתורה ובערת הרע מישראל אפשר דזה מיקרי טעם וצריכים הב"ד לכוין שעושים המצוה הזאת לקיים מצות בוראם והטעם כדי לבער הרע מישראל. ופירוש הטעם נ"ל דהנה אדה"ר פגם בעה"ד טו"ר וממנו נמשך לדורותיו אחריו שיהי' הדעת מעורב בטוב ורע וישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן בקבלת התירה שהוא הטוב הגמור טוב פריי מחרוץ ע"י משה שנק' טו"ב ותרא אותו כי טו"ב הוא וע"י כן נק' ישראל טובים הטיבה י"י לטובים וכן ארז"ל יבא טוב ויקבל הטוב לטובים. והנה הדבר שהוא היפך דעת התורה כבר יצא מגבול דעת הטוב ונכנס לגבול הדעת הרע והנה הבטיח הש"י אשר בודאי ילמד דעת טוב התורה להיושבים לפני ה' בלשכת הגזית אשר משם יוצא תורה לכ"י. והנה הזקן ממרא העושה היפך דבריהם הנה יוצא מגבול דע"ת טו"ב התורה ומעורר הרע וכל עיקר

כוונת נתינת התורה לישראל שיהיו טובים בקבלת הטוב ולבער הרע. ע"כ החולק על משפטי התור' ומעורר הרע ח"ו לא יתנו לו שם ושארית בישראל ויבערו הרע מישראל הטובים ואז טוב לישראל וזהו אך טוב לישראל היינו רק טוב כי הרע נדחה מהם בקבלת התור' שנק' טוב:

ו והנה אפשר לומר דמש"ה מיתתו בחנק דייקא דהנה בשאר מיתו' ב"ד גם בעת שעוסקין להרוג את המתחייב עדיין מוציא המומת רוח חיים והבלים מקרבו עד שתצא נפשו משא"כ החנק תיכף בהתחלת התעסקות סותמין את גרונו ומפרידין בין כלי הדע' שבמוחו ובין הגרון כלי הדבור להורות שהדעת הרע אסור במשהו ושהי' אסורה לדעת הרע שיהי' בישראל ח"ו כרגע הבן הענין כ"ז אינני כותב רק במצות חנק הניתן לזקן ממרא שמבואר בתורה הטעם (לדעתי) ובערת הרע מישראל אבל בשאר הנחנקין אינו מבואר שום טעם בתורה ויוצאין בזולת כוונת טעם אבל ודאי מהראוי לכל אדם לבקש טעמים בכל משפטי התורה כפי שכלו ואחשוב לדעתי טעם למצות חנק למתחייב בה כי יודע הש"י שפגם האיש ההוא תלוי בה' תתאה שנק' דבור (ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת דברת הוא מספר מילוי שם אדני כזה לף לת ון וד) כי הו' נק' קול וה' אחרונה דבור ע"כ מיתתו לסתום ממנו תיכף כלי הדבור שתיכף סותמין את גרונו ע"י הסודרין ועי"ז יתוקן הפגם בקבלת העונש מדה כנגד מדה:

ז ע"כ בחשוב האדם במצוה הזאת ישמור לפיהו מחסום שלא ידבר שקר ורכילות ולה"ר ודברים בטלים ודיבורי חול בשבת כדי שלא יפגום עולם הדיבור ויהי' עיקר דיבורו בתור' ויראת השם ואהבתו. שכל אלה הוא ענפי המצוה הזאת שנצטוינו לדון בחנק לתקן עולם הדיבור. הנה אם מייחד מעשיו לתקן עולם הדבור ושלא לפגמו הנה הוא ענף למצוה הזאת ודי בזה הערה למשכיל:

פרק מט

מ"ע מט **לדון דין חובל בחבירו**

חלק המעשה

(א) מ"ע על הב"ד לדון דין חובל בחבירו והוא דיני קנסו' ואין דנין אותו אלא ב"ד שנסמכו בא"י הם דנין בכ"מ ובכל זמן אבל בזה"ז שבטלה מאתנו הסמיכ' בעוה"ר אין דנין דין זה אלא כופין לפייס החובל את הנחבל כפי ראות עיני הדיינין:

ב מה שנאמ' בתור' כאשר יתן מום בעמיתו כן ינתן בו. קיבלו רז"ל שהכוונה שיתן להנחבל ממן שיעור המום:

ג ומחייבין את החובל ליתן להנחבל חמשה דברים:

א נזק שמין אותו כעבד הנמכר בשוק כמה הוא יפה בלא אותו מום ובכמה נפחת דמו ע"י המום כזה ישלם המזיק המותר:

ב צער היינו גם אם שילם לו בעד המום והחבל' שעש' בו עכ"ז הי' אפשר לעשות בו המום ע"י סם שלא הי' הנחבל מצטער כ"כ והוא צערו ע"י ברזל וחרב וכיוצא שמין כמה שוה הצער הזה דהיינו כמה הי' אדם נותן לשליח המלך המצווה מאת המלך שיעשה המום והחבלה באיש הלזה והברירה ביד השליח לעשות המום ע"י חרב או ע"י סם כמה הי' האיש הלזה נותן שיעשה השליח ע"י סם לבל יצטער ככה ישלם החובל לנחבל:

ג ריפוי מחויב הנחבל לרפאותו ממכאוב ע"י רופאים וסממנים עד שישוב לבריאותו:

ד שבת דגם שנתן לו דמי האבר שהחסיר ממנו הנה אם הי' בריא הי' יכול לשמור קישואין וכיוצא מלאכה קלה וכהיום מחמת חליו וצערו הוא שובת ובטל מכל מלאכה שמין כמה הי' יכול לסגל בזמן כזה במלאכה קלה כזו וכן ישלם לו:

ה בושת מה שמתבייש האדם מבני אדם במום הזה שנתן בו החובל וזהו שמין הכל לפי המבייש והמתבייש:

ד החובל צריך לשלם כל זה מן היפה והמעולה שבנכסיו:

ה אעפ"י ששילם כל אלה. הב"ד מלמדין אותו שיפייס את הנחבל שימחול ומלמדין את הנחבל שלא יהי' אכזרי ויתרצה ימחול וקודם ששילם לו כל אלה אינו מחויב למחול אבל אם מחל גם את התשלומין נ"ל דהוה מחילה ויש להחובל כפרה בזה.

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצות ולחדש דינין והלכות כפי שכלו ויקבל ע"ע כשיזכה להיות מב"ד סמוכין ויבא לפניו דין כזה ידון כהלכה עפ"י משפטי התורה:

ב מבואר בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו וקיבלו רז"ל דהיינו תשלומין בעד מום דא"א לומר עין תחת עין חמש דלפעמים יהיה עין ונפש תחת עין כי הנה אם הוא סימא את עין חבירו ויבואו הב"ד לסמות את עין החובל יהיה לפעמים סכנת מיתה ויהיה עין ונפש תחת פין ממילא אם ירצה החובל שיתנו בו מום ממש כאשר עשה להנחבל אין שומעין לו כי אין הברירה הזאת בידו כיון דשלא כתורה הוא והוא פשוט נ"ל:

ג ונ"ל עוד אפילו טעו הב"ד וכבר עשו לו המום ברצונו שקבל עליו אעפי"כ לא נפטר הוא מתשלומין שחייב לחבירו הנחבל:

ד גם בזה הזמן הין לנו ב"ד סמוכין אם תפס הנחבל שיעור שהיה מגיע לו ע"פ התורה אין מוציאין מידו:

ה היא מסתפקנא אם טעו הב"ד שאינם סמוכים וכפו את החובל והוציאו מידו החמשה דברים שחייב להנחבל ונתנו ליד הנחבל אם הוה כתפס שאין מוציאין מידו או נאמר כיון דגבו בכפי' שלא כדין מוציאין מידו:

ו אדם מועד לעולם וחייב לשלם להנחבל אפילו אם חבלו בשוגג אבל בשח אינו משלם עד שיתכוין ונ"ל דאין מוציאין ממון מיד המוחזק והמוציא מחבירו פ"ה ומחוייב הנחבל להביא ראיה שבכוונה משה לו החבלה והוא פשוט:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריכין הב"ד לכוין לצאת ולקיים מ"ע של תורה ובזולת הכוונה לא יושלם להם המצוה לחלוקא דרבנן:

ב ודאי הב"ד אין צריכין לכוין שום טעם בעת אשר ידונו את החובל כיון שאין טעם מפורש בתורה אבל טעם הפשוט למצוה הזו לא נעלם מעין כל כי הוא דבר הצריך לתיקון הישוב כדי שלא יהיה איש את רעהו חיים בלעו:

ג ברעיא מהימנא משפטים דף קי"ח וז"ל לדון בכל מיני דינין לשפחה בישא כי תירש גבירתה דמינה כל נזיקין אשתכחו דאינון כל מלאכי תבלה דמנייהו נשמתהון של רשעים כמה דאוקמוה מארי מתניתין נשמות רשעים הן הן מזיקי עולם אל אחר מזיק גזלן רשע ובת זוגי' סם המות נזק שבת ובושת ורפוי לשכינתא ובנהא שבת דבטולא דאורייתא דבטילת לבנהא וריפוי דגרמת לון דמתרפין מדברי תורה נזק בכמה נזקין דמלאכי חבלה מארי משחי' אף ותימה ובשת דהוה מבזין לשכינתא בע"ז שקרא דילהון והוו אמרין איה אלהיך וכמה גזלות מן שפחה בישא דאתמר בה גזילת העני בבתיכם כמה ברכאן גזלת לשכינתא שפחה בישא בכובד המס ובכובד כמה דינין משונים על בנהא וכמה קרבנין דבי' מקדשא דבטילת למטרוניתא ובשת דמטרוניתא דאשתאר' ערומה מד' בגדי זהב דנהרין מד' טורי אבן בי"ב אבנין מרגלן מעיל בכמה זגין ורמונים וד' בגדי לבן דבהון הות מטרוניתא מתקשטא קדם מלכא הה"ד וראיתיה לזכור ברית עולם וגזלת לה לגבירתה כמה מאכלין דקרבנין עכ"ל ע"ש עוד ממילא תבין כוונת המצות שמחייבין הצד לשלם נזק וצער וריפוי שבת ובשת ובזה מעוררין איתערותא דלעילא שידונו הב"ד שלמעלה גם את הס"ס ובת זוגי' לשלם ג"כ בעד הגזילות וחבלות בעד כובד המס וכובד הדינין ויסורין שעושין לישראל ועי"ז הוא התעוררת הגאולה:

ד הנה לפי"ז לא נעלם מעין המשכיל שגם בעת שאין ב"ד סמוכין אפשר לקיים ענפי המצוה כאשר האדם גורם ע"י מעשיו הטובים לגרום היחוד ולהפריד גבול הרשעה אין מן הצורך להאריך המשכילי' יבינו:

ה גם לפי פשוטו הגם שא"א לדון בזה"ז לחייב בחמשה דברים עכ"ז כאשר כופין אותו לפייס הנחבל במאי דאיפייס הוא ענף למצוה וגורם ג"כ כנ"ל:

פרק נ

מצוה נ **מ"ע על הב"ד לדון בהרג הוא סייף את מחוייב**

חלק המעשה

(א) אלו הן המחוייבים הרג א' רוצח שהרג את הנפש מישראל במזיד בין איש בין אשה בין קטנים בין גדולים ואנשי עיר הנדחת. באנשי עיר הנידחת בהדיא כתיב בהו לפי חרב וברוצח כתיב נקם ינקם וכתיב חרב נוקמת:

ב מצות הרג היא מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכים עושין:

ג אין דנין זה בפחות מב"ד של כ"ג וכן כל הדינים הנזכרים במצות חנק דהיינו דבעינן עדים והתראה שירצו בו למיתה ובעינן דרישה וחקירה להעדים וכן הא דפותחין בזכות ומתחילין מן הקטן שבב"ד והמלמד זכות אינו חוזר ומלמד חוב שא מטין לחובה ע"פ אחד ומחוייבין להלין את הדין ומחזירין את הנידון לזכות אבל לא לחובה כל אלה שייכים נמי במצוה הלזו וכן בכל מיתות ב"ד ועוד יתבאר אי"ה כפי שכלינו:

ד נתערבו מחויב הרג עם מחוייב חנק כולם נידונים בחנק אבל נתערבו מחוייבי שריפה או סקילה עם מחוייבי הרג כולם נידונין בהרג:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ובפרט מצוה שאינה נוהגת בזה"ז הלימוד יעלה במקום המעשה וצריך לחדש דינין והלכות במצוה כפי אשר חלק לו הש"י בבינה:

ב רוצח שחייב הרג שנתערב עם מחוייבי סקילה שריפה דנין כולם בהרג כמש"ל. אם נקטעה יד העדים הגם שדין הרוצח הוא להמיתו בכל אדם עכ"ז נ"ל שבכאן שנתערבו כולם פטורין שאי אפשר לך להחמיר על המתערבין רק להקל ובאם אתה אומר שחייבין הרי אתה מחמיר עליהן נ"ל:

ג שני בתי קברות היו מתוקנין לב"ד אחת לנהרגין ונחנקין ואחת לנסקלין ונשרפין ונראה לי שאם הנהרגין ונחנקין עמדו על נפשם ולא יכלו הב"ד להמיתם במיתה המחוייבת להם. אשר דינם להמיתם בכל דבר שאפשר ואירע שיכלו להם על סקילה ושריפה אעפי"כ לא נשתנה דין קבורתם וקוברין אותם אצל הנהרגין ונחנקין וכן בהיפך לחומרא נ"ל:

ד הסייף שנהרג בו הנידון יקבר עמו בצידו:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריכין הב"ד לכוין לקיים מ"ע של תורה כי מדאורייתא היא ומ"ע דאורייתא צריכ' כוונה ובזולת הכוונה לא עלתה להם המצוה להשלים החלוקא דרבנן (ועמ"ש במצות חנק):

ב כבר כתבנו במצות חנק דכוונת המצוה היא אפשר בשעת המו"מ לדון אם מחוייב האיש הרג אם לאו וא"כ אפי' יצא מב"ד זכאי קיימו המצוה ממילא גם בזה"ז אפשר לנו לקיים המצוה כשאנחנו מעיינים בדיני התורה במשפט האיש העובר על איזה עבירה שחייב הרג יצאנו י"ח המצוה הגם שאין דנין את האיש העובר בזה"ז שאין לנו סנהדרין הוה כיצא מב"ד זכאי יהי' מאיזה טעם שיהי' אעפי"כ יצאו הדיינים י"ח המצוה זה משל במצות חנק וכעת נ"ל דזה החילוק שבין בהרמב"ם להרמב"ן דלהרמב"ן כל הד' מיתות מצוה אתת הן מכולל התרי"ג ולהרמב"ם ארבעה מצות הן ממילא להרמב"ם הם חלוקים רק בעשיה שזה חנק וזה הרג אם כן אין עיקר המצוה לדידי' רק כשיזדמן להב"ד העשיה היינו שנצטרכו להמית הנידון ואם צריכים לכוין משא"כ לרמב"ן ארבעתן מצוה אחת הן והמצוה הוא לדון אם זה האיש חייב חנק או הרג או פטור מכלום ממילא עיקר הכוונה צריכה להיות בדעת המו"מ נ"ל:

ג כבר כתבנו במצות חנק שגם בזה"ז יש ענף למצוה בבוא האיש העובר אל החכם שיקצוב לו ענייני התשובה בסיגופי' על חטאתו וצריך החכם להתבונן בעניני החטא מה הוא עונשו ע"פ התורה בכדי שידע לקצוב לו תשובת המשקל סיגופים שיהיו דומים כמעט להעונש שעפ"י התורה כשעושה החכם כך הוא ענף למצוה הזו:

ד החכם הקוצב תשובה לאיש אשר חטא ונתחייב הרג נ"ל חוץ התעניות והסיגופים והיחודים שיקצוב לו עוד ילמדהו שיהי' רגיל ביחוד ל"ב וזה סדרו יכוין לחבר י"ה שהם או"א עם ו' שהוא ז"א ואח"כ יחבר הו' עם ה' תתאה א"כ צורת היחוד הוא יהו"ה בגי' ל"ב כיון שהמצוה הרג היא לפייס הו' דשם הוי' ממילא צריך לכוין ליחוד הזה ואם החוטא לאו בר הכי הוא נ"ל שהחכם יכוין זה כמש"ל (דנ"ל שגם הב"ד כוונו זה בעת הדין) וגם ילמדהו לכוין לייחד השלשה אותיות שלישיות של שלשה שמות אהי' הוי' אדני והם י' ו' נ':

ה טעם המצוה נ"ל באפשר דצריך לכוין הטעם דהנה ברוצח נראה דמפורש טעם בתורה ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כ"א בדם שפכו ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה ופירוש הטעם נ"ל דהנה הרוצח אשר הרג את הנפש הגם שהי' סופו למות

בבוא עתו עכ"ז הנה לא נברא לבטלה רק נברא לעשות פרי היינו להוליד בנים וב"ב וגם פרי מצות ומע"ט והרוצח אשר רצחו מנע פריו הנה בחטא הזה הארץ חנפה תחת יושבי' ואינו מוציאה כהוגן וא"ת מה בצע בהרוג עוד איש אחד הרי תחניף הארץ ביותר לזה אמר שאינו כן כי בזאת יכופר וז"ש ולא תחניפו את הארץ וכו' כי הדם הוא (גורם אשר) יחניף את הארץ ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כ"א בדם שפכו (אז תרצה הארץ ושבה לאיתנה) עוד טעם שני ולא תטמא את הארץ וכו' עפ"י האמור במקובלים דמי שגרם להוציא נפש ההרוג קודם זמנו שם באותו מקום שנהרג שם מתכנסין סטרין בישין על ידי צעקת דם ההרוג פוק חזי מההוא מעשה שבזוהר במקום שהרג אחד את כהן אחד צוה להם איש אחד שלא ילכו בדרך הזה כי הוא מקום מסוכן מחמת שנטמא אותו המקום ע"י הסטרין בישין ובהריגת הרוצח משתככין המקטריגים וסרים מן המקום ההוא ונ"ל שע"כ הריגתו בסייף לשפוך דמו ארצה שיתראה דמו אל הארץ אז הארץ לא תחניף והסטרין בישין יפנו כליהם מן המקום בראותם הנקמה וזהו נקם ינקה בחרב נוקמת ובטעם עיר הנדחת נאמר למטן ישוב י"י מחרון אפו ונתן לך רחמים כ"ז שהרשעים בעולם חרו"ן אף בעולם ידוע חרו"ן א"ף בני' מש"ה הוא הדעת ע"כ קברו של משה נגד קליפת פעו"ר אשר לשם נתעורר החרון אף כנאמר בפסוק וישוב חרון אף י"י מישראל והנך רואה שקליפת חרון א"ף ניגוד לבחי' מש"ה דעת דקדושה והנה עיר הנידחת שנדחו אחר הדעות הרעות של ע"ז גרמו להתעורר ח"ו הדעת הרע היא חרו"ן א"ף וצריך לבערם מן העולם ולא ידבק בידינו מאומה מן החרם למען לא ישאר שום שורש וענף לדעת הרע וכבר ידעת כי הדעת הוא השורש לכל המדות והמעשים ע"כ הריגתם בסיף להפריד הראש מן הגוף היינו הדעת הרע מן המדות והבן זה מה שנ"ל וכבר ידעת שהדעת היא הקו האמצעי המשפיע לרחמים וגם בדעת יש בו עיטרה דחו"ג אשר מחיבור שניהם הוא הרחמים ע"כ כ"ז שיש ח"ו חרו"ן אף הדע"ת דסט"א בעולם יש מניעת הדעת דקדושה ח"ו ואין רחמים ח"ו משא"כ כשישוב י"י מחרו"ן אפ"ו אזי ונתן לך רחמים נ"ל:

ו אחרי הדברים והאמת האלה הגם שהמצוה הזאת בטילה מאתנו בזה"ז הנה אפשר לקיים ענפיה בהתפלל האדם שהארץ תתן יבולה ולא תחניף תחת יושבי' (שזה טעם הריגת הרוצח) וגם כאשר יעשה האדם לבער הקוצים מן הכרם (היינו לבער סטרין בישין ע"י התורה ומצות ובפרט ע"י עסק סודות התורה שזה טעם הב' שכתבנו לעיל בהריגת הרוצח) וגם בעסוק האדם לבטל הדע"ת הרע ואמונת הכוזבות ודיעות הפילוסופים הרשעים ההולכים אחרי שרירות לבם (שזה טעם עיר הנדחת) הנה כל זה הוא ענפי

המצוה הזאת דוק ותשכח פנימיות לפנימיות ואפילו כש ראה האדם שהדע"ת הרע צומח אצלו לפי שעה להוליד בדעתו איזה ספיקות אשר עי"ז יביא מבוכה למדותיו ח"ו ותבטל יראתו ואהבתו והוא מדחה הדעת הרע ממחשבתו לבל יתן לו שם ושארית בקומת נפשו וישרש אחריה לבטל הדעת ממדותיו ויתלבש ביראת קונו ואהבתו הנה קיים מצות הר"ג וע"ז אמר דוד ולב"י חלל בקרבי שהרגתי בתענית היינו את החלל השמאלי שבלב ששם משכן נפש הבהמיית המתפשט מהדע"ת הר"ע:

פרק נא

מ"ע נא **על הב"ד לדון בנזקי שור שהזיק בקרן ותולדותיו**

חלק המעשה

(א) לאו דוקא שור ה"ה שאר בהמה חיה ועוף שהן ברשותו של אדם שהזיקו ממון אחרים מחויבין לשלם כאשר יתבאר:

ב נגיחה מיקרי שור המזיק בקרן נגיפה מיקרי בכל הגוף והכל מיקרי קרן כיון דהזיק בדבר שאין דרכ' להזיק וכן בכל דבר שאין דרכה להזיק כגון נשיכה בשן או דריסה ברגל במה שאין דרכו בכך הכל מיקרי תולדה דקרן וכן בעיטה ורביצה במה שאין דרכה בכך:

ג וכה משפט הקרן ותולדותיו כשעשה השור ההיזק הזה בפעם הראשון או בפעם הב' נק' ת"ם ואינו משלם אלא חצי נזק וגם החצי נזק אינו משלם רק אם היה שור המזיק שוה כ"כ כמו החצי נזק אבל אם אין שור המזיק שוה כ"כ אינו משלם דק כפי שיווי השור וזה היא משארז"ל שהתם משלם מגופו הזיק השור ג"פ בשינוי הלזה שהוא קרן ותולדותיו והתרו בבעלים בפני ב"ד על כל נגיחה ונגיחה ושוב אח"כ הזיק הרי הוא מועד ומשלם נזק שלם אפי' אין השור המזיק שוה כפי הנזק משלם מביתו וזה הוא שאמרז"ל מועד משלם מן העלי':

ד בין תם בין מועד כשהבעלים רוצה לשלם קרקע בעד הנזק מחוייבין לשלם מעידיות שבנכסיהם אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא:

ה חיוב הקרן ותולדותיו בין שנכנס שור המזיק לרשות הניזק או במקום שיש רשות לשני השוורים לילך שם או במקום שאין רשות לשניהם לילך שם אבל נכנס שור הניזק לרשות המזיק והזיקו בהמתו של בעה"ב פטור:

ו המית שור את האדם אם הוא תם השור יסקל (עפ"י ב"ד של כ"ג) ואין הבעלים משלמין כופר ואם הוא מועד הבעלים משלמין כופר ליורשי המת (ואין משלמין כופר רק במקום שנסקל השור משא"כ אם ברח השור וא"א לתפסו סמ"ג) ואם המית את העבד כנעני

השור יסקל והבעלים משלמין לאדון העבד שלשים שקלים אפי' אם העבד שוה יותר או פחות:

ז אין גומרין דינו של שור לסקילה אלא בפני הבעלים ואם לא היו לו בעלים כגון שור הפקר ושור הקדש ושור הגר שמת ואין לו יורשים גומרין דינו בלא בעלים:

ח הכופר היא כפרה על הבעלים שיפטר עי"ז מעונש בידי שמים ומחייב ליתן כשיעור דמי הניזק והגם שהוא כפר' עכ"ז ממשכנין אותו עד שיתן הגם שהוא לא חפץ בכפרה הב"ד כופין איתו:

ט חצי נזק הוא קנס ואין גובין אלא ע"י עדים שיעידו בו אבל אם באו הבעלים והודו בעצמן פטורים דמודה בקנס פטור:

י אין דנין דין זה רק ב"ד שנסמכו בא"י:

יא הא דהבעלים משלמין כופ' דוקא שיגח השור אח האדם בחצר הניזק או ברה"ר אבל אם נכנ' הניזק לחצר בעה"ב ונגחו שורו של בע"ה השור יסקל והבעלים פטורים מן הכופר:

יב הא דהשור נסקל ובעלים משלמין את הכופר דוקא שהשיר הוא מועד והמית בכוונה. אבל אם המית שלא בכונ' כגון שנתכוין להרוג את הבהמה פטור השור מן הסקילה והבעלים משלמין כופר. וחם שהמית בלא כוונה פטור מן המיתה ובעלים פטורים מן הכופר:

יג הכופר ינתן ליורשי המת ואם המי' אשה שיש לה בעל ינתן הכופר ליורשי' מאבי' ולא לבעל':

יד הבעלים מחוייבין לטפל בנבילה. לפיכך שמין לו שיווי הנבילה והמזיק משלים לו על הנבילה מה שהזיקו לפיכך פיחתה או הותירה הנבילה בשווי' משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין הוא של הניזק

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינין והלכו' כפי שכלו ובפרט שבעוה"ר בטלה המצוה הזאת מאתנו בזה"ז שאין לנו ב"ד סמוכין והעיון והלימו' יעמדו במקום הקיום:

ב הא דקיי"ל דאם נכנס השור הניזק לרשות המזיק והזיקו שור של בעה"ב דפטור. אם המזיק כבר מכר את ביתו לאיש אחר או לניזק וכבר קנאו הלוקח באחד מדרכי הקנאה הגם שהמזיק עדיין דר בו חייב לשלם דשוב לא מיקרי חצר המזיק נ"ל ובאם הלוק' לא

קנה עדיין בדרכי הקנאה. הגם דהמזיק שוב עקר דירתו משם עכ"ז מיקרי עדיין חצר המזיק נ"ל:

ג שור של חש"ו שהמית את האדם. נראה לי דהבעלים אין משלמין את הכופר דכופרא כפרה להגין מעונש בידי שמים והנהו אין נענשים בידי שמים דלאו בני דיעה נינהו נ"ל:

ד שור שהמית את האדם וקודם שעמד בדין מתו הבעלים נ"ל דהיורשים אין משלמין את הכופר דכופרא כפרה וכיון שמת אין כפרה למתי' או אפשר דכיון שמת א"ל לכפרה דמיתתו כפרה והיורשים א"צ כפרה דבשעת שנגח לא היה השור ברשותם וצ"ע:

ה שור שנגח את אדם טרפה או שנגח את האדם שנגמר דינו להריגה בב"ד צ"ע אם השו' נסקל ובאם הבעלים משלמין כופר:

ו קיי"ל שהבעלים מטפלין בנבילה ואם הסכים המזיק שתהיה הנבילה שלו והוא ישלם לו כל ההיזק ואח"כ הוקרה או הוזלה הכל ברשות הניזק עד שיקנ' אותה המזיק באחד מדרכי הקנאה והוא פשוט לדעתי:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריכין הב"ד לכוין בעת הדין לקיים מ"ע של תורה דמ"ע דאורייתא צריכה כוונה ובאם לא כיוונו לא ישתלם להם החלוקא דרבנן:

ב ודאי אין צריכין לכוין איזה טעם כיון שאין טעם מפורש בתורה אבל ודאי מצוה על כל אדם לחקור במצות התירה טעמים כפי רוחב שכלו אשר חננו השם והנה כללות המצוה לא נעלם הטעם מעין כל משכיל לדון בנזקין אשר יזיק איש לרעהו ואפי' ממונו של אדם שהזיק לרעהו מחוייבין הבעלי' לשל' דהי' לו לשומרו שלא יגיע לחבירו היזק:

ג אבל פרטיות דיני המצוה אעתיק לך דברי האריז"ל עם קצת פרפראו' לחכמ' שחנני הש"י ויספיקו לך גם לכל שארי האבות נזיקין אשר יבואו להלן בדיני המצו' אי"ה וז"ל האריז"ל דיני ד' אבו' נזיקין הם השו"ר והבו"ר והמבע"ה וההבע"ר והם הקליפות והם נגד ד' אבות עליונים שבקדושה אברהם יצחק יעקב ודוד והם בגי' ירכב"ה שלימ"ה וז"ש ארז"ל האבות הן הן המרכב' והנה שור בור מבעה הבער בגי' ד' אבות הקדושים הנ"ל ונוס' עליה מספ' תנ"ו בגי' תמו"ז א"ב שאז נתגבר הד' אבות נזיקין בעוה"ר שהן המה החדשי' שנפלו לחלק עשו עד אשר הש"י יקעקע ביצתם ויוציא בלע' מפיהם וז"ס תנ"ו עז לאלקי' (ע"י שיוסיפו אומץ וכח בתרין כרובי' מט"ט וסנד"ל שהם ביציר' ועשי' אשר נגד שם הם מדורי הקליפו' ומט"ט וסנד"ל נק' כרובי' וב"פ כרוב בגי' תנ"ו) אז יהי' על ישראל גאותו כי שו"ר הוא נגד מדת יצח"ק שהוא גבו' כד"א ופני ארי' אל הימין פני שור משמאל ובו"ר נגד אברה"ם כי הוא בחי' באר מים חיים וזו בו"ר שאון טיט היון והמבע"ה

נגד ת"ת למ"ד מבע' זה אד' כדכתי' כתפארת אדם לשבת בית והנה במבע"ה שני שמות שם מ"ב ושם ע"ב הרי מבעה וג' היתירים מע"ה כנגד ת"ת שהוא כלל ימין ושמאל ואמצע ובור הוא בחי' ד' אותיות מאברהם (רצ"ל בגי' אברהם) וחסרה המ' שהוא המים כי זה הוא בור רק אין בו מים וההבער נגד המלכות כי הוא אש הגדולה ואכלה ושציאת כולא בסוד אשא תכלא וההבער הוא בסוד ע"ב ריי"ו (עם הכולל) הכלולים במלכות למטה הרי ד' אבות נזיקין נגד ד' אבות עליונים כי גם את זה לעומת זה עשה אלקים ובזה תתבונן דלא תנא התנא הן שלא ניתן להם הוי' וקיום כמ"ש הרמ"ע בספר ע"מ למאן דגרים בכל מקום הם לא רצה התנא בכאן למיתני ה"ס מספר אד"ם שהם כקוף בפני אדם ולא אדם בסוד אתם קרויים אדם ולמאן דגרים בכ"מ ה"ן לא רצה התנא למתני ה"ן שהם אותיות האחדות כנודע (וגם כל אותיות האחדים עד י' בגי' ה"ן ופיזור לרשעים נאה להם ונאה לעולם יתפרדו כל פועלי און נ"ל) ולמ"ד מבע"ה זה השן שלפעמים נגלה ולפעמים נכסה רנ"ב נתיבות נ"ב שיניים בפה העליון הסובבים את הלשון שהוא ת"ת בסוד בחי' העליונה (ה"ס הדעת נ"ל) וכנגדם למטה בקליפות כאשר יבער הגלל ונמצ' שי ל' מודי' שמבע"ה נגד הת"ת רף שזה בחי' העליונ' וזה התחתונה ולפי ששור רומז לגבורה וגבורות אינון סגיאין כד"א מי ימלל גבורות ה' ונכללים בג' גבורה הו"ד מלכו"ת שמאלו נמצרם כל הגבורות לפיכך ג' אבות בשור קר"ן ש"ן רגל והם אותיות (ר"ת) שק"ר כי הם למטה בקליפות וקרן הוא נגד מלכות במשוך קרן היובל ורגל כנגד ההו"ד סוד יניכים שהם תרין סמכין ושן נגד ג' גבורה בסוד ל"ב אלקים שבבראשית שהם סוד הגבורה נגד ל"ב שיניים והנה ג' אבות אלו התחתונים שבקליפות לפעמים יפגמו במקום הקודש ובניצוצי הקדושה שבמלכות וזה חצר הניזק ולפעמים יפגמו במה שלמטה ממנו במקום שליטת הטומאה ג"כ ובסוד אלקים אחרים וזהו רה"ר וכאשר יהי' הפגם מצד הקרן שהוא הקליפ' שמנגד המלכות אין לה כת לפגום במלכו' ולא במה שלמטה ממנה רק עד החציו שהם נה"י שבה וז"ש דהע"ה אל תעלני בחצי ימי כי עד שם מגיע הפגם הקרן שהוא נגד המלכו"ת ולפיכך כך אמר אחשורוש לאסתר המלכה מה שאלתך ומה בקשתך עד חצי המלכות כי עד שם קליפת הקרן שכנגד המלכות והכוונה שאם שאלתך על מדת המלכו"ת שנק' מ"ה בכללה וז"ש מה שאלתך עד חצי המלכות שכם שליטת הקליפות שכנגד המלכות כדכתיבנא ותעש רצ"ל חוסר הקליפה מחצי המלכות ולפיכך הקרן אינו משלם אלא חצי נזק והיינו עד חצי המלכות ולא יותר וזה כאשר לא יתמיד הפגם ההוא רק פעמים יש שהם סוד נה"י בסוד ת"ם יונתי תמתי המתייחדה ומתקשטת בג' אלו ואז נק' הנת"י. ויעקב בעלה נק' איש ת"ם (בגי' חסד דין ורחמים נ"ל) כי ת"ם

למעלה מנה"י וכאשר יתחבר ת"ת עם ג' אלו הנק' ת"ם יהי' אמת וזהו תתן אמת ליעקב ויעקב איש רם יושב אוהלי' אלו אמנם כאשר יתמיד הפגם בעון הדור עד ד' פעמים וזהו שור המועד אז ח"ו יהי' הפגם בכולם ולפיכך משלם נזק שלם וסוד קליפה (ה"ס) ממקום דניות ולפיכך ת"ם יש לו ב' אותיות ממו"ת ומוע"ד ג"כ יש לו ב' אותיות ממו"ת וכל עוד שלא הלך וגרם הפג' עד שליש העליון נקר' חצי המלכו' וכאשר יתחבר מ"ו ממלת מות במלת ע"ד יהי' מוע"ד כי ע"ד הוא ת"ת בסוד ע"ד תאות גבעות עולם וכשיהי' הפג' עד פטם הרביעי יגיע עד ת"ת שבה ואז יתחברו אותיות' מ"ו עם ע"ד שהוא ת"ת ויהי' מוע"ד והשו' (בקרנו) יהי' בה' מיני' שהם קרן ותולדותיו שהם נגיח' נגיפ' בעיט' רביצה נשיכה ה' עניינים בקרן נגד ה' גבורות שמצד המלכות הרי נתבאר פרטי הקרן ואולם הקליפות שכנגד גבור"ה והו"ד שהם שן ורגל להיותם עליונים למעל' מן הקליפות שכנגד המלכות לא יפגמו ברה"ר שהוא למט' במלכות הבריא' לפיכך ברה"ר פטורי' כי שם ביתם ותמיד דרכם בכך משא"כ בקרן שהיא הקליפ' התחתונה ואין דרכ' לעלות אפילו במקום זה ואלו דרכם בכך מתחלתם כי ג' (אלו קרן רגל שן) נגד בי"ע וקרן בסוד עשי' ותפגו' בעליית' למעלה למקומן וש"ן ורג"ל בסוד בריאה יציר' ודרכם בכך אבל כאשר יגיע (בחי' ש"ן ורג"ל) לפגו' בחצר הניזק שהו' המלכות אז תפגום ח"ו בכלל' ולפיכך משלם נזק שלם ואולם פגימ' זו תהי' באחד מב' מיני' אם שתפגו' ממקומן למעל' בסוד התעוררת הדינים במלכות או שתעלה עד הבריאה בסוד צידי רה"ר ותפגום למעל' כי לדעת רב ימשך פגימ' מצד התעורר' ממקו' לבד וזהו ענין מחזר"ת אעפ"י שכול' רה"ר אמנם לדעת שמואל לא ימשוך ממנה רק בעלותה ממקומ' ותעמד כולה בבריא' לפיכך פוטר במחזרת אא"כ שבקה לרחבה ואזלה בצידי רחבה עכ"ל מרן האריז"ל:

ד אחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת בין תבין את אשר לפניך אשר ישנ' ענפי המצו' בכל זמן ועידן והוא לבל תת מקום לקיטרוג הקליפו' ובאם ח"ו גרם הוא או אחרים בחטאם לאיזה פגם אשר יגיע מזה איזה שליט' לקליפ' ימהר לשוב לתקן את אשר עוות וללמד לאחרים לתקן עוותותם לבל יתן מדרס כף רגל זדים בתוך היכלא דמלכא תן לחכם ויחכם עוד וזה שנאמר בישראל אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור והבן וממוצא הדבר תשכיל ותדע אשר אם יגרום החטא ח"ו פגם לנה"י כגון ע"י רגלים רצים לדבר עבירה הנה מחוייב לשלם חצי נזק היינו לתקן את אשר עיוות שיהי' רגליו רצים לבתי כנסיו' ולבתי מדרשות וכיוצא בזה באיז' אבר שחטא יתקן אבל אם נמשך הפגם בכולו כגון שהרתיח ח"ו גופו לדבר עבירה אזי מחוייב לתקן כל בחי' שיעור קומתו ע"י שיתייגע כל גופו בתורה ועבודה ומעש' המצות וה"ס נזק שלם וזה

שאמרו תיקון לחטא הברית להזיע בשעת עשיית המצות שזה בא מיגיעת הגוף בשיעור קומה וכן בנתינת צדקה מממונו שהממון שסיגל באה לו פ"י יגיעת כל הגוף וגם הי' יכול להחיות את כל הגוף פ"י הממון וכשנותן הממון לצדקה משלם בעד כל שיעור קומתו והמ"י בכיוצא בדברים אילו:

ה ונ"ל עוד ברמז נזקי השו"ר הנה שו"ר בגי' השם הראשון מז' שמות דמ"ב וכבר ידעת כי השם הזה מורה על מלכין קדמאין וכבר ידעת שע"י מיתת המלכו' נשארו ניצוצי השבירה בתוך הקליפות והנה עי"ז מתהוי' כל המדות רעות דהיינו אהבות רעות ויראות רעו' וכאשר האדם יפריד הטוב מן הרע ויתקן מדותיו רק לה' ותורתו אזי מוציא יקר מזולל ומוציא ניצוצי הקדושה מסוד התהו דקליפות אל מקום הקודש עולם התיקון ומתהוה ע"י זה מעש' בראשית ממש וזהו כל פרי מעשינו ע"י תור' ומע"ט (אין מן הצורך להאריך כי כבר מובן הדבר לחבירים המקשיבים) והנה השם הראשון הנ"ל מורה על מדת החסד ואהבה שבעולם התיקון ממנה נמשכה האהבה הקדושה אהבת הש"י ותורתו ומצותיו ומניצוצי השבירה שנפלו ממדת החסד אל מדת החסד שבקליפה הנה מהקליפה נמשכין אל האדם פתותי אהבות רעות אכילה ושתי' ומשגל וכיוצא בזה והנה נצטוינו מפי התור' להרחיק את האהבות רעות דהיינו אסרה לנו התורה העריות ואכילת דברים האסורי' וגם הדברים אשר לא סגי בלא"ה אשר הוא מן ההכרח לנו להשתמש בהן כל ימי היותנו על האדמה כגון לעסוק במשגל לקיום המין לאכול ולשתות להחיות הגוף נצטוינו דרך כלל קדושים תהיו לקדש א"ע במותר לנו שלא נעסוק בכל אלה לתאוות והנאו' הגופנים רק לעשות כאשר ציונו ה' אלקינו אשר הוא מן ההכרח והוא עפ"י התורה ובזה יוצא האדם החיות מן הקליפות ויתלבש באהב' השם ותורתו כי ניצוץ הקדוש אשר היה שקוע בהדבר הגופני הנאהב אשר הי' בו חיות מניצוצי השבירה שבקליפה יעלנה אל ה' הבן הענין אבל אם ישתמש אפילו בדברים המותרים למלאות תאותו הנה יוסיף ח"ו חיות בקליפה וישקיע הניצוץ הקדוש ח"ו ביותר וא"כ לפי"ז יש מקום לומר שאין חילוק בין דבר הנאסר עפ"י התורה ובין דבר המותר אם עושהו למלאות תאותו אך דע וראה אשר חכמים הגידו (דוק כ"ז באריכות בס' התניא) אשר כל הדברים הנאסרים עפ"י התור' מושפעים חיות עצמותיהם משלש קליפות הטמאות ומשא"כ דברים המותרים ע"פ התורה מושפעים מקליפת נוג"ה שנ"ק טיקל"א משקל שהוא מצרנית בין גבול הקודש לבין קליפות הטמאות והיא טיקלה משקל אל כל אשר יחפוץ האדם יטנו או לגבול הקודש או אל מקום ערל וטמא ח"ו והנה תשכיל ממוצא הדבר אם יאכל האדם בשר החזיר הנאסר בתורה הגם שיהי' כוונתו לש"ש שילך בכח

האכילה ההוא לעבוד את הש"י וגם עשה יעשה כן שהולך בכח האכילה ההוא לתורה ולתפלה הנה חטא לה' כי הנה במאכל ההוא החיות משלש קליפות הטמאות ואין להם מבוא לבוא אל הקודש פנימה ונשאר הוא עם הכוחות נפשו נאסר ונקשר בידי הקליפות עד אשר ישוב אל ה' ע"כ נקראים דברים האסורים שהם אסורים ונקשרים ביד הקליפות עד אשר הש"י יבער רוח הטומאה מן הארץ משא"כ דברים המותרים עפ"י התורה חיותן מקליפת נוגה שנק' טיקלא אל כל אשר יחפוץ האד' יטנו אם יעסוק בהם האד' לש"ש הנה יכנס' אל הקדוש' ובאם יעסוק בהם למלאות תאוות האהבות רעות הנה יוכללו לפי שעה בג' קליפו' הטמאות אך אעפי"כ נקראי' דברים המותרי"ם היינו שמותרי' ואינ' אסורים בידי הס"א ע"כ כאשר ילך האדם אח"כ בכח האכיל' ההוא לעבוד את הש"י הנה יעלה מעל' מעלה אל הקדוש' ומעתה בין תבין את אשר לפניך ברמז נזקי השו"ר שהוא מנפילת אהבה שנפלו לאהבות רעות שבקליפ' אשר שתים הנה קוראותיו אחת שמתפת' האדם באהבות רעות לדברים האסורים לגמרי עפ"י התור' והוא מג' קליפות וזה מיקרי נזק שדרכו בכך שן ורגל היינו תאות אכיל' ושתי' בשן ותאות המשגל אץ ברגלי' חוטא והשנית שגם בדברים המותרי' עפ"י התורה מתפת' לעסוק בהן למלאות תאוותו והגם שהיא מקליפת נוגה הקרובה אל הקדוש' עכ"ז מפיל' בג' קליפות הטמאות והוא מיקרי נזק שאין דרכה בכך כי הדברים המותרים מצווים אנחנו בתורה להתעסק בהן לעבוד' י"י ובא הרמז בתור' במצו' הזא' שהמוע"ד מתחילתו כגון ש"ן ורג"ל (יכוין למועד"י רגל) משלמין נזק שלם דהיינו אם והנה מדברים האסורי' הגם שילך בכח ההוא לעבודת הש"י לא מהני רק ישוב אל י"י בתענית וסיגופים עד אשר יוסר ממנו הכח הניתוסף בשיעור קומת גופו ונשמתו ע"י הדבר ההוא שנהנ' ממנו ע"י תשובת המשקל משא"כ בנזקי תם היינו ניזקי קרן קיימ' לנו בתור' לעסו' בהן ואעפ"כ יעשה היזק דלאו כי אורחי' בעסוק בהן למלאות תאוותו הנה די לו בתשלומי חצי נזק דהיינו שילך בכח האכיל' ההוא ויעבוד את הש"י בכח התעוררת נפשו הגם שלא יסגף גופו בתעניות וסיגופים אך אם כבר נעשה מוע"ד לדבר דמגר' יצה"ר בנפשו הגם שהוא מדברים המותרים צריך לשלם נזק שלם כדי לעשות משמרת למשמרת כיון שהורגל בכך באין מחסום לתאוותו והמשכיל יפרש הענין בדרך רחב ויהי' מתוק לחיכו:

ו ומעתה התבונן ידידי אשר ישנו רמז המצות הזאת בכל זמן ועידן והוא כל פרי מעשינו בתורה ועבודה לעיין על נזקי השור ואת אשר חטא ישלם לכפרת עונו ואז טוב לו:

פרק נב

מל"ת נב **שלא לאכול ולהנות מבשר שור הנסקל**

חלק המעשה

(א) מצוה נב מל"ת שלא לאכול ולהנות מבשר שור הנסקל כיון שנגמר דינו לסקילה נאסר ונעשה כבהמה טמאה (לאו דוקא כי בהמה טמאה מותרת בהנאה וזה אסור אפילו בהנאה) ואם קדם ושחטו קודם שנסקל שחיטתו כשרה ואעפ"כ אסור בהנאה ואם אכל כזית מבשרו לוקה:

ב וכן כשנסקל לא ימכור הנבילה ולא יתננו לעכו"ם אפילו במתנה ולא לכלבים וטעון קבורה (ואם שרפו אפרו אסור בהנאה):

ג מצוה זו נוהגת בזכרים ונקבות:

ד אין דנין דין שור הנסקל אלא בב"ד סמוכין שנסמכו בא"י ודוקא ב"ד של כ"ג (ואם נסקל השור ע"י ב"ד אחר אינו נאסר בהנאה. וגם אם נגמר דינו ע"י ב"ד אחר ושחטוהו הבעלים בשרו מותר אפילו באכילה נ"ל):

ה אם לא אכל מבשר שור הנסקל רק נהנה אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות ואם מכרו הדמים מותרין ומכין אותו מכת מרדות:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינין והלכות כפי שכלו ובפרט במצוה שבטילה בזה"ז והעיון יעמוד במקום קיומה כאשר מבואר הדבר כמה פעמים בקונטרס:

ב נ"ל דאין שיעור לנהנה ואפשר אפילו נהנה בפחות מכזית אסור ומכין אותו מ"מ. ולפי"ז אם אכל פחות מכזית מכין אותו מ"מ דהרי עכ"פ הנאה איכא. וצ"ע בזה:

ג שיעור אכילת כזית להתחייב עליו מלקות שאכל הכזית בכדי אכילת פרס נ"ל:

ד אכל כזית מן שני שורים הנסקלים דהיינו כחצי זית מזה וכחצי זית מזה נ"ל דמצטרפין ולוקה עליהם כיון דהאיסור הוא משם אחד:

ה הא דכתבנו בחלק המעשה אם עבר ומכר שור הנסקל אחר שנגמר דינו הדמים מותרין. נ"ל דזה דוקא אם מכרו לעכו"ם וא"א להחזירו אבל אם מכרו לישראל מחויב להחזיר הדמים והשור יסקל דהרי ודאי השור אינו נפטר כיון שכבר נגמר דינו בר קטלא היא בכ"מ שהוא. וא"כ אין לך מום במקח גדול מזה ובודאי מחוייב להחזיר הדמים ללוקח. ואפילו ידע הלוקח שנגמר דינו י"ל דהי' סובר דיפטור השור בלקיחתו דלא כ"ע דינא גמירי ואפשר לצדד ולומר אם ידע שנגמר דינו ואעפי"כ לקחו גמר ונתן הדמים לשם

מתנה וא"צ המוכר להחזיר וצ"ע בזה. אבל אם לא ידע הישראל הלוקח שנגמר דינו ודאי צריך המוכר להחזיר הדמים ללוקח דהוה מום במקח ודאי כנ"ל:

ו ועוד מסתפקנא אם מכרו לעכו"ם ויודע שיחזיר לו העכו"ם השור אם יחזיר לו דמיו אם מחויב להחזיר הדמים כדי לקיים מצות סקילה בשור או נאמר כיון שהדמים מותרין הרי זכה בדמים ואינו מחוייב להחזיר:

ז אם קנאו העכו"ם וא"א לדונו ואח"כ חזר העכו"ם ומכרו לישראל אחר צ"ע אם מוציאין אותו מידו לדונו ונראה לע"ד דודאי אסור בהנאה ואסור לחרוש עמו. דכיון שנאסר פעם אחת בהנאה מאין יבא לידי היתר אבל להוציא מידו לדונו צ"ע ואפשר לומר בזה דאפילו לכתחלה רשאי למוכרו לעכו"ם אחר נ"ל:

חלק המחשבה

(א) ודאי יכוין במניעה מהנאת שור הנסקל לשמור כאשר צוהו הש"י ובזולת צוואתו ית"ש הי' נהנה ממנו:

ב אין צריך לכוין לטעם כי אין טעם מפורש בתורה אבל יש להתבונן בטעם המצוה כ"א כפי שכלו. ואתה תבין את אשר כתבנו במצוה הקודמת. שו"ר רמז לשם הראשון דמ"ב ובו נרמז הניצוצין שנפלו בשבירה ממלכין קדמאין ועי"ז באין לאדם התאוות והאהבות רעות והוא המזיק לאדם ובאה הרמז במצוה זו שור המזיק לאדם נאסר בהנאה כי לא הותר מתאוות העוה"ז רק הנאות וצורך לתורה והמותרות הן בהיתר הן באיסור הוא נאסר בהנאה ועיין במצוה הקודמת ויובנו לך הדברים:

ג מעתה תתבונן אשר הוא תחת חק האפשרי לשמירת המצוה גם בזה"ז. ע"י רמיזתה בקודש. דהיינו כשיפריש האדם א"ע ממותרות עוה"ז בדבר שאין לו מן הצורך להתנהג בהן עפ"י התורה. דהיינו מותרות אכילה ושתיה ומשגל וכיוצא כהנה זה נק' ענף לאזהרת הנאה משור הנסקל בין והתבונן:

ד כאשר תתבונן היטב מ"ש במצוה הקודמת הלא תבין את אשר לפניך המצוה הזאת היא נוהגת בין בתם בין במועד כי הנאת המותרות מישך שייכא באיסור הן בדברים הנאסרים לגמרי עפ"י התורה (זה אסור לגמרי) והן אפילו דברים המותרים עפ"י התורה אם הוא מותרות שאינו מן ההכרח ועושה למלאות תאוותו. הנה הוא דבר המזיק ונאסר בהנאה והתורה צוותה דרך כלל. קדושים תהיו. קדש עצמך במותר לך:

פרק נג

מ"ע נג **על הב"ד לדון נזקי בור**

חלק המעשה

(א) מצוה נ"ג מ"ע על הב"ד לדון נזקי בור מי שחפר בור ברה"ר או שחפר ברה"י ופתחו לרה"ר והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו. והבור עמוק עשרה טפחים ונפל לתוכו בהמה שאינה פקחת (וה"ה חי' ועוף) או שנפלה בלילה ומתה בין מחמת חבטה בין מחמת הבל הבור חייב בעל הבור לשלם נזק שלם (רק הבעלים מטפלין בנבלה והמזיק משלם המותר מה שדמי הנבלה שוה בפחות ממה שהיתה הבהמה שוה בחיי') אם היתה הבהמה פקחת ונפלה ביום פטור:

ב נפלו לתוך הבור כלים ונשתברו או אדם ומת פטור. ואם לא מת האדם רק הוזק בנפילתו לתוכו חייב בעל הבור לשלם:

ג אם הבור אינו עמוק עשרה טפחים ונפל לתוכו בהמה אפילו פקחת ומתה פטור ואם הוזקה חייב לשלם ההיזק וכן אם הוזק בו אדם בנפילתו לתוכו חייב בעל הבור:

ד וכן על כל תולדות הבור דהיינו עשה תל ברה"ר שהוא גבוה עשרה חייב על מיתת בהמה ופטור על מיתת אדם ואם אינו גבוה עשרה והוזקו בו בהמה (ואפילו פקחת) או אדם וכן שארי תולדות. הבור שעשה איזה תקלה ברה"ר אפילו הפקירה. או שהניח ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר התקלה והוזק בה אדם או בהמה. חייב בעל התקלה לשלם נזק שלם:

ה אם הוזקו כלים בתקלות הללו פטור בעל התקלה שגזירת הכתוב הוא לפטור כלים בבור ותולדותיו:

ו כסה בעל הבור את בורו כראוי והתליע מתוכו ונפל לתוכו שור ומת פטור:

ז החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה ונפל לתוכו שור ומת האחרון לבדו חייב לשלם:

ח בור שכתבה התורה לאו דוקא. ה"ה שיח ומערה חריצין ונעיצין ופרט הכתוב בור לומר לך מה בור דוקא עשרה טפחים (שזה שיעור שימות בה השור) אף כל אלה דוקא בדאית בהו עשרה טפחים:

ט מתולדות הבור היא המניח אבנו או סכינו או משאו ברה"ר והוזקו בה בהמה ואדם חייב בעל התקלה נזק שלם:

י המניח את הכד ברה"ר והלך אחד ונתקל בה ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים ואם הוזק בה בעל הכד חייב בניזקין:

יא השופך מים ברה"ר והוזק בהם אדם ובהמה חייב השופך ועל הכלים פטור:

יב מה שאמרו חכמים פותחין בני אדם ביבותיהם וגורפין מערותיהם לרה"ר בימות הגשמים (אבל לא בימות החמ') ואע"פ שברשות עושים אם הזיקו חייבים לשלם:

יג הגודר את גדרו בקוצים ומפריחם לרה"ר והוזקו בהן חייב לשלם אבל אם צמצם אותם בתוך רשותו פטור:

יד המצניע את הקוצים ואת הזכוכית והוזקו בהן חייב המצניע. חסידים הראשונים היו מצניעים קוצים וזכוכית בתוך שדותיהם ומעמיקין להם שלשה טפחים כדי שלא תעלם המחרישה ור"ש הי' משליכם בנהר חדקל:

טו לא יסקל אדם אבנים מרשותו לרה"ר:

טז אין עושין חלל תחת רה"ר ולא בורות שיחין ומערות ואעפ"י שעגלה טעונה אבנים יכולין לילך ע"ג דחיישינן שמא תפחות מהם התקרה:

יז אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרה"ר אא"כ היו למעלה מגמל ורכבו ולא יאפיל על בני רה"ר ואם רצה כונס לתוך שלו ומוציא. כנס ולא הוציא יוציא הח"כ אימתי שירצה. אבל אין לו רשות להחזיר הכותל לקדמותו דהוה כמיצר שהחזיקו בו רבים דאסור לקלקלו לקח חנר ובה זיזין וגזוזטראות הרי הוא בחזקתו שנעשה בהיתר ואם נפלו חוזר ובונה אותם:

יח אילן שנופו נוטים לרה"ר צריך לקצוץ הענפים כדי שיהי' הגמל עובר ורוכבו:

יט החופר בור לצרכי רבים והוזקו בהן פטור העושה:

חלק הדיבור

(א) צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינין והלכות כפי שכלו:

ב הא דדרשינין שור ולא אדם אין טעם בדבר דגזירת הכתוב הוא ע"כ אפילו חרש שוטה וקטן שנפלו בבורו פטור בעל הבור (עם היות שאין להם דעת לעיין) עכ"ז כך גזרה התורה ואפשר לומר דגזרה התורה שלא יהי' לו כפרה בתשלומין דענשו חמור:

ג נ"ל אם חפר א' בור ומת ונפלו נכסיו לפני היורשים אפילו גדולים ונפל אח"כ לתוך הבור אדם או שור פטורים היורשים כי הם לא עשו התקלה אבל מ"מ כופין אותן לכסות את הבור מנכסיהן דבעת שעשה המוריש את הבור כבר נתחייבו הנכסים לכסותו כי נכסוהי דבר נש אינון מערבין ביה על כל מה שחייב:

ד הא דהבעלים מטפלין בנבילה אבל המזיק מחייב להוציא הנבילה מן הבור ממילא אין שמין את הנבילי' אלא כמות שהוא שוה בבור ואם נזדמן אחד שהוציא את הנבילה מן הבור נ"ל שהריווח הוא של המזיק כיון דעלי' דידי' רמיא להוציא את הנבילה מן הבור כל מי שהוציא לטובת המזיק הוציא. אבל אם כבר שמו את הנבילה כמות שהוא

שוה בבור וציוו למזיק להשלים הנזק ושוב בא אחד והוציא את הנבילה הריווח ששוה הנבילה יותר חוץ לבור הוא של הניזק כיון שכבר קיבל עליו שיוציא הוא בעצמו בעד מה ששמו לו את הנבילה בפחות א"כ המוציא לטובת הניזק עשה. נ"ל:

ה מסתפקנא אם נאנסה הבהמה מן הבור ההיזק של מי אם נאמר דההיזק של המזיק כיון דהוא הי' מחוייב להוציא את הנבילה מן הבור או נאמר דאעפי"כ גוף הנבילה מן הבור של הניזק וצ"ע:

ו בור שחייבה עליו התורה הוא בין שמרה הבהמ' מחמת ההבל או מחמת החבטה ממילא אם היה רוחב הבור כשיעור עומקו (שאז אין בו הבל) וגם היו ספוגין של צמר מונחין בקרקעיתו (שאז אין כאן חבטה) ומת' בו הבהמה בנפילתה פטור בעל הבור כי הבלא אין כאן וחבטה אין כאן ונ"ל לפי"ז אם בעל הבור עשה את הבור רוחבו כעומקו והניח ספוגין של צמר בקרקעיתו ובא אחר והעמיק אותו עד שעשאו עומקו יותר מרוחבו או לקח הספוגין מקרקעיתו האחרון חייב:

ז ונ"ל עוד אם אחד עשה בור ר חבו כעומקו דאז אין כאן הבל רק חבטה ובא אחר והעמיק אותו עד שנעשה עומקו יותר על רוחבו ויש כאן הבל ונפל לתוכו שור ומת זה אומר מחמת ההבל מת וגרמא דידך הוא וזה אומר מחמת החבטה מח וגרמא דידך הוא הראשון חייב כיון שעשה שיעור מיתה. ואפשר לומר דשניהם חייבים וצ"ע

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך הדיין לכוין בשעת הדין לקיים מ"ע של תורה ובזולת הכוונה לא יתחשב לו לכלל חלוקא דרבנן:

ב ודאי א"צ לכוון שום טעם כיון שאין טעם מפורש בתורה ויוצא בזולת כוונת הטעם אבל ודאי צריך לחקור בטעמי כל המצות כמ"ש כמה פעמים ולהתבונן בהם עצות מרחוק כ"א כפי שכלו. והנה לפי מש"ל בשם כתבי האריז"ל בו"ר בקליפה מזיק נגד אברהם בקדושה ע"כ בור בגי' אבר"ה מאברהם בחוסר המ"ם המרמזת למי"ם מימי החסד משא"כ הבור הזה ריק אין בו מים חסד לאומים חטאת ואין מקרבין לו לאדם מצד החסד רק לצורך עצמן נראין כאוהבין בשעת הנאתן והוא הקליפה המפתה לאהבות ותאות רעות אשר הם באיסור ממש עפ"י התורה (התבונן מ"ש בענין שור תם ומועד בהיזק הקרן אשר שם דברינו בענין הקליפה והמפתה למותרות התאוות בהיתר והבור ריק אין בו מים כלל אין לו מבוא אל הקדושה פיתויי העריות האסורים ומאכלות אסורות והוא מקליפות הטומאות לגמרי הצריכין ביטול וכריתה לגמרי וזה שתמצא שרז"ל כנו לאדם ריק מתורה בשם בור מלשון שדה בורה בלתי נזרעת כלל והוא הקליפה שהזהיר

שלמה והודיע עניינה באומרו והנה שית זונה לקראתו (שמר את אהבה וחסד אל ה ותפתה) והחזיקה בו ונשקה לו העיזה פניה ותאמר לו וכו' ע"כ יצאתי לקראתך לשחר פניך וכו' מרבדים רבדתי ערשי וכו' נפתי משכבי וכו' לכה נרוה דורים וכו' הטתו ברוב לקחה בחלק שפתיה תדיחנו הולך אחרי' פתאום כשור אל טבח יבא וכו' עד יפלח חץ כבדו כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא והנה סיים המלך החכם שלא ישמע לדברי אהבה וחסד של הקליפה הזאת המראות לו אהבה והנאה וכאילו עוסקת בצרכיו להמשיך לו הנאות לצורכו ואמר ועתה בנים שמעו לי והקשיבו לאמרי פי אל ישט אל דרכיה לבך אל תתע בנתיבותי' כי רבים חללים הפילה (אל הבור הזה) ועצומים כל הרוגיה דרכי שאול ביתה יורדת אל חדרי וכו' והתבונן כי הבור מועד מתחילתו שדרכו להזיק ואין בו לחלוחית מצוה והנה לפי"ז באת הקבלה הנעימ' שו"ר ולא אדם כי דרך לפול בבור ההוא רק שו"ר ולא אד"ם כאשר כתבנו לעיל שו"ר רמז לניצוצי השבירה אשר ישנם משבירת החס"ד דמלכין קדמאין ומזה יבואו פיתויי אהבה למותרות התאוה בהיתר והתורה הזהירה קדושי' תהיו קדש עצמך במותר לך ובאם לא ישמע לעצת התורה אזי מן ההיתר יסיתנו אל האיסור כי כך דרכו של יצר הרע היו' אומר לו עשה כך וכו' אזי בא הרמז ונפל שמה (בבור הריק הזה המפתה לאיסורי התורה) שור דוקא מי שהנהיג א"ע להנות ממותרות ההיתר שהוא הנרמז בשו"ר שהיא בחי' אהבה מנפילת החסד אשר הוא בגי' השם הראשון דמ"ב ולא אד"ם מי שהוא מבחי' התיקון שעושה לעצמו גדר וסייג לתורה לבל יבא להנאות בקצה המותרות רק ההכרח זה לא יפול לבור הריק הזה והבן וזה הוא הרמז שפטר' התורה מיתת אדם בבו"ר דאיהו דאפסיד אנפשי' שהי' לו לעיין בא לרמז שקליפת הבו"ר המפתה לאיסורים לא גברה ידו על האדם בכח פיתוייו כיון שהוא גדר בעדו גם במותרות ההיתר ומה שאדם כזה אירע לו דבר איסור איהו דאפסיד אנפשי' דהא מגרה יצה"ר בנפשי' בלא פיתוי כ"כ והאיש הזה אין לו דם דלא הי' לו למגרי יצה"ר בנפשי' (ומכלל זה מאן דאמר גירא בעיני' דשטן דאתי לאוגריי הבן הדבר) וכמו כן שו"ר פקח שנפל בא הרמז. הגם מי שהוא מבחי' שו"ר שנהנה ממותרות בהיתר רק אם פקח הוא לילך תמד בכח האכילה ההוא לעבוד י"י אזי גם לאד' כזה אין מבוא לקליפ' הבו"ר לפתות אותו למותרו' ואם נפל שמה איהו דאפסיד אנפשי' כנ"ל:

ג הנה אמרתי לך הדברים דרך כלל שרמז לכל התאוות רעות הנק' בו"ר מצד הקליפ' אבל בפרישות עיקר שורש התאוות רעות הוא לזנות (ומזה נמשכים כל השאר התאוות כנודע) ע"כ תמצא בו"ר נק' יסוד דנוק' דקליפה בו"ר שאון טיט היון אין בו מים להצמיח

עץ פרי בקדוש' והנ' כל ביאות המותרות עפ"י התורה הם לעשות פרי וענף בקדושה ואפילו בימי עיבור ויניקה בימי עיבור הוא לצורך העיבור ולצורך האשה לזרזם בכח ובימי היניק' אפשר שתתעבר אבל הבעיל' הראשונ' דבתולה ודאי אינ' מתעברת וא"כ הוא הנאה שלא לצורך אבל היא לעשותה כלי בההוא רוח' דשדי בגוי' לזה בא הרמז חמו"ר ולא כלים התחייבות הבו"ר הוא דוקא בדבר הבא מצד המותר לתאוות הגוף מבלי טעם ולא כלי"ם היינו הבעילות שבאי' לעשות כלים אינם בהתחייבו' הבו"ר הבן הדבר:

פרק נד

מצוה נד **מ"ע על הב"ד לדון דין גנב**

חלק המעשה

(א) שנאמר כי יגנוב איש וכו' אם העידו עדים שגנב שום חפץ מחבירו מחוייב לשלם כפל היינו פי שנים כשווי החפץ שגנב והתשלומין הקרן עם הכפל הוא לבעלים בעלי החפץ:

ב אם גנב שה וטבחו או מכרו משלם תשלומי ארבע' ואם גנב שור וטבחו או מכרו משל' תשלומי חמש':

ג התשלומין הללו מן הגנב בב"ד גובין מן היפ' שבנכסי' ואחד איש ואחד אשה שגנבו חייבין לשלם כל התשלומין הנ"ל ואין חילוק ביניהם רק אם אין להם לשלם איש נמכר בגניבתו אבל לא אשה רק חוב הוא עלי' לשלם כשיהי' לה נכסים:

ד ואיש שנמכר בגניבתו דוקא בעד הקרן אבל לא בעד הכפל ותשלומי ד' וה' ממילא כשיש לו לשלם הקרן אינו נמכר רק תשלומי הכפל וד' וה' נשאר עליו לחוב עד שיהי' לו נכסים:

ה כל אלו התשלומין דוקא שנתחייב עפ"י עדים אבל אם הודה מעצמו אינו חייב בכפל וד' וה' ואינו משלם רק הקרן (ונמכר בגניבתו אפילו הודה מעצמו):

ו התשלומין הללו אינם גובין רק ב"ד סמוכין אבל ב"ד שאינם סמוכים אינם גובין רק הקרן אבל מכירת הגנב אם אין לו לשלם אינו נוהג רק בזמן שיובל נוהג:

ז בכלל מצות זו נכלל ג"כ שידונו הב"ד דין גונב נפש מישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא:

ח ונכלל ג"כ במצוה זו דין גנב הנמצא במחתרת שהבעה"ב המוצאו במחתרתו נעשה עליו כב"ד ורשות בידו להרגו ואם ידוע שלא בא על עסקי נפשות אסור להורגו:

ט חפץ של הגניבה כשהוא בעין בלא שינוי חוזרת לבעליו (משלם עליה תשלומי כפל) אפילו נתייאשו הבעלים לא קנה הגנב אבל אם נשתנית הגניבה קנאה הגנב ומשלם הקרן והכפל בדמים:

י גנב כחושה והשמינה או גנב שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל וד' וה' כשעת הגזילה בין לקולא בין לחומרא:

יא גנב טלה ונעשה אצלו איל עגל ונעשה שור נעשים שינוי בידו וקנאה ואם אח"כ טבח ומכר אינו משלם ד' וה' דשלו הוא טובח ומוכר אבל תשלומי כפל משלם כשעת הגניבה:

יב גנב מן ההקדש או (להבדיל) גנב מן העכו"ם אינו משלם רק הקרן אבל לא תשלומי כפל וד' וה' וכן הגונב שטרות עבדים וקרקעות אינו משלם כפל:

יג שותפין שגנבו אם הוציאו שנים ביחד את הגניבה משלמין כפל בין שניהם ואם האחד הוציא בהסכמת חבירו ומדעתו אינו חייב בכפל רק המוציא והשני פטור שאין שליח לדבר עבירה אבל אם טבח ומכר אחד מדעת חבירו שניהם משלמין ד' וה' דגזירת הכתוב הוא או לרבות את השליח:

יד מי שהפקיד אצלו איזה חפץ וטען שנגנב ממנו ובאו עדים קודם שנשבע והעידו שהוא בעצמו גנבו אינו משלם רק הקרן אבל אם כבר נשבע ואח"כ באו עדים משלם תשלומי כפל וד' וה':

טו בד"א שנשבע קודם ששלח בו יד אבל אם שלח בו יד (כבר קנה החפץ להתחייב עליו) ואח"כ נשבע אנו מתחייב בכפל ואינו משלם רק הקרן:

טז הטוען טענת גנב בפקדון של קטן (אעפ"י שתבעו כשהוא גדול) פטור מן הכפל אעפ"י שנשבע ואח"כ באו עדים:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך לעיין במשפטי המצוה ולחדש דינין והלכות כפי שכלו:

ב הא דקיי"ל דאם הודה מעצמו אינו חייב כפל ותשלומי ד' וה' (וכן בכל הקנסות) דוקא כשהודה בב"ד אבל אם הודה חוץ לב"ד או בפני שנים שאינם ב"ד ואחר כך באו עדים שגנב חייב בכפל וד' וה':

ג כפר ואמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב (דמחוייב לשלם כפל) ואח"כ הודה מעצמו שטבח ומכר ואח"כ באו עדים שטבח ומכר חייב לשלם ד' וה' כיון דמקודם לכן כפר הכל ואפילו הקרן:

ד הא דקיי"ל דהגנב נמכר בגניבתו בעד הקרן דוקא כשאינו שוה רק כסף הקרן או פחות מהקרן אבל אם שוה יותר דהיינו שסך הקרן אינו כ"א מאה זהובים והוא שוה במכירתו

מאה וא' זהובים אינו נמכר רק כל סך הקרן והכפל הי' לחוב עד שיהי' לו נכסים וישלם ואם אינו שוה במכירתו רק כחצי הקרן וב"ד מוכרין אותו ויוצא בשש או ביובל אינו נמכר פעם שנית בעד המותר שחייב מן הקרן רק יהי' עליו לחוב כנ"ל:

ה אסור ליקח מן הגנב חפץ שגנב שהוא עון פלילי וכל דבר שחזקתו הוא גנוב אין לוקחין אותו ולפיכך אין לוקחין מן הרועים צמר או חלב או גדיים אבל לוקחין מהם חלב או גבינה במדבר אבל לא ביישוב ומותר ליקח מן הרועים ארבע צאן או ארבע גיזות צמר מעדר קטן או מעדר גדול שאין חזקתו גנוב:

ו כללו של דבר כל שהרועה מוכר אם הי' בעה"ב מרגיש בו מותר ללוקחו מן הרועה אבל אין בעה"ב מרגיש בו ובאם הי' הבעה"ב מרגיש לא הי' הרועה מוכר אסור ללקחו ממנו:

ז אין לוקחין משומרי פירות עצים או פירות אלא בזמן שהם יושבין ומוכרין והסלים וטורטנים לפניהם שהרי הדבר הזה גלוי ויש לו קול ואין זה גניבה ולוקחין מפתח הגינה ולא מאחורי הגינה וכולן שאמרו הטמן אסור ליקח מהם:

ח מותר ליקח מן האריס שהרי יש לו חלק בפירות ועצים ואם אמר הטמן אסור ליקח ממנו:

ט אין לוקחין מן הנשים (הנשואות לבעל) ומן העבדים ומן הקטנים אלא דברים שחזקתן שלהם מדעת הבעלים ואם אמרו הטמן גם זה אסור ליקח מהן ולוקחין ביצים ותרנגולים בכ"מ מכל אדם ואם אמרו הטמן אסור ליקח:

י נ"ל טומטום שגנב ואין לו לשלם אינו נמכר דדילמא נקבה הוא ואם נקרע אח"כ ונמצא זכר ה"ז נמכר ואנדרוגינוס אינו נמכר לעולם דלא הכריעו בו חז"ל:

יא מי שחציו עבד וחציו בן חורין שגנב ואין לו לשלם נ"ל דנמכר חציו השני ונלע"ד הגם דקיי"ל דכופין את רבו ועושה אותו ב"ח היינו מטעם דלישא שפחה אינו יכול וכו' אבל בנידון דידן כשימכרוהו הב"ד הרי רבו מוסר לו שפחה כנענית נראה דאין כופין את רבו לשחררו:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך הדיין לכוין לקיים מ"ע מדאורייתא ובאם לא יכוין לא יושלם החלוקא דרבנן שלו מזאת המצוה כמ"ש כמה פעמים:

ב ודאי א"צ לכוין שום טעם למצוה כיון שאין הטעם מבואר בתורה. אבל עפ"י פשוטו ג"כ לא נעלם מעין כל משכיל הטעם הפשוט דבאם לא יתענש הגנב על חטאתו אשר חטא הנה יתקלקל חזקת היישוב כי כל אחד יגנוב ממון חבירו משא"כ כשיודע שבאם יתוודע ישלם כפל ותשלומי ד' וה' אז מורא יעלה על ראשו פן יתענש הנה תשלומי

כפל הוא הדבר שהשכל מחייב כפי מה שרצה לחסר את חבירו כן יתחסר מממונו והנה תיכף שגנב נתחייב כפל לבעליו וכאשר שינה באוולתו שטבח ומכר הוה כגניבה חדשה ומשלם כפל על הכפל והוה תשלומי ארבעה וניתוסף בשור עוד תשלום א' עבור שביטלו ממלאכתו:

ג המשכיל על דבר בכתבי מר"ן זלה"ה ימצא טוב וטעם ודעת. שע"י עון הגניבה גורם ח"ו שהחיצונים יונקים משני שלישי חסד שבת"ת דז"א (ע"כ ישלם שני' לרעהו לתקן את אשר עיוות)

פרק נה

מ"ע נה **על הב"ד לדון נזקי בהמה ברגל ושן**

חלק המעשה

(א) מצוה נ"ה שנאמר ושלח את בעירה ובער בשדה אחר קבלו רז"ל ושלח זה הרגל ובער זה השן:

ב נזקי רגל אם הזיקה בהמה ברגלה דרך הלוכה תולדות הרגל הזיקה בגופה או בשערה או בכלים שעלי' דרך דרך הלוכה אם ההיזק הזה נעשה ברשות הניזק משלם בעל הבהמה נזק שלם ממיטב שבנכסיו (דהיינו אם רוצה לשל' קרקע ישל' ממיטב) אבל אם משלם לו מטלטלין כל מילי מיקרי מיטב ואם נעשה ההיזק הזה בר"ה פטיר:

ג אבל אם הלכה ברשות הניזק ונתזו צרורות מתחת רגליה ונפלו על כלים ונשברו אינו משלם אלא חצי נזק וזה הלכה למשה מסיני ואעפי"כ תולדה דרגל מיקרי לענין זה שיהי' פטור ברה"ר וגם לשלם מן העליה:

ד נזקי שן אם נכנסה הבהמה לרשות הניזק ואכלה דברים שדרכה לאכלם משלם בעל הבהמה נזק שלם ואם אכלה ברה"ר פטורה ואם נהנית משלם מה שנהנית לא מה שהזיקה כיצד נכנסה לרשות הניזק ואכלה שומשמין וכיוצא בשוה דינר משלם דינר כפי מה שהזיק' ואם אכלתן ברה"ר ונהנית רואין כאילו אכלה שעורים ומשלם דמי שעורים בזול תולדות השן נתחככה בכותלי להנאתה והזיקה בחיכוכה או טנפה פירות להנאתה משלם נזק שלם:

ה אכלה דבר שמזיק לה פטור שהרי אינה נהנית:

ו אכלה כסות או שאר דברים שאין דרכה לאכלה בין ברה"ר בין ברשות הניזק משלם חצי נזק דזה שינוי הוא והוה תולדה דקרן:

ז דין נזק שן ורגל דנין בכל ב"ד בכ"מ ובכ"ז:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינים והלכות כ"א כפי שכלו אשר חלק לו הש"י בבינה:

ב כבר נתבאר שבנזקי קרן שן ורגל לאו דוקא שור אלא ה"ה כל בהמה חי' ועוף שברשות האדם והן בני תרבות חד דינא אית להו:

ג נזקי שן ורגל אפילו לא באו עדים שהזיק והודה המזיק בעצמו אעפי"כ חייב לשלם דממונא מיקרי ולא קנס וכן בנזקי קרן כשכבר נתייעד השור לא מהני הודאת בעל דין וחייב לשלם אבל נזקי קרן בשור תם דמחוייב לשלם חצי נזק אם הודה המזיק מעצמו פטור מלשלם דקנס מיקרי ומודה בקנס פטור חוץ מחצי נזק צרורות דממונא מיקרי ומחויב לשלם גם בהודה:

ד תרנגולים שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו את הכלים בכנפיהם (היינו שהיו כנפיהם נוגעות בכלים ושברום) משלמין נזק שלם ואם ברוח שבכנפיהם שברו משלמין חצי נזק דמיקרו צרורות היו מהדסין ע"ג עיסה או ע"ג פירות וטנפו או נקרו משלמין נזק שלם הזיקו בעפר או בצרורות שהעלו בכנפיהם או ברגליהם משלם חצי נזק:

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך לכוין בעת הדין לקיים המצוה כי מצות דאורייתא צריכות כוונה וכאמור בכל המצות:

ב אין צריך מן התורה לכוין שום טעם כיון שאין טעם מבואר בתורה אבל לא נעלם מעין כל משכיל הטעם לכללות המצוה דבאם לא ידונו הב"ד על נזקי בהמתן של בני אדם. הנה לא ישמור אדם את בהמותיו וילכו ויזיקו נכסיהן של בני אדם ויבא הדבר לידי היזקות רבות ולידי קטטות ומריבות גדולות:

ג ואם תרצה לרוות צמאונך עוד בטעם המצוה עפ"י הרמז והנסתר עמ"ש בחלק המחשבה דנזקי קרן ויאירו עיניך והנה נזקי השור המה שלשה קר"ן ש"ן רג"ל ה"ס קש"ר של רשעים אבות נזיקין שפת שק"ר ושקרא לא קאי ושפת אמת תכון לעד והנה תתבונן באלו השלשה נזיקין שבשור קר"ן כוונתו להזיק ש"ן יש הנאה להיזקו רגל דרכו להזיק. רמז לג' אבית נזיקין שאמרו ז"ל קנא"ה ותאוה וכבוד שמוציאין את האדם וכו' הנה הקרן שכוונתו להזיק. הוא נגד הקנאה שמתקנא האדם בחבירו וחושב עי"ז להזיקו. ש"ן יש הנאה להיזקו הוא נגד בחי' תאוה להנאתו. רגל דרכו להזיק. נגד הכבוד כי זה כל האדם כמד"א א"ל תבואני רגל גאוה והנה חייבה התורה על ג' נזיקין האלה כי הן המה ראשי עבירות שומר נפשו ירחק מהם והנה תמצא קר"ן ושן ורגל. בחינת תת"ק

מ"ה מנין תור"ה במילואו כזה תי"ו וא"ו רי"ש ה"א והוא עפ"י מה שאמרנו לך שמרמזין לשלשה ראשי עבירות שהן המה ניגוד לכל התורה. וההולך בדרכי התורה ינצל מנזקי שור המועד וילך לבטח ועפ"י דברינו אלה יומתק מה שכתבנו בספרינו אגרא דכלה פ' ויחי בברכה שבירך יעקב אבינו ע"ה את בני יוסף ב"ך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנש' דדקדקנו שם דעם היות שחיבה יתרה ניתן לפני יוסף שחילקם לב' שבטים עכ"ז למה יתברכו ישראל רק בהם ולא יברכו את בניהם ישימך אלקים כראובן וכשמעון וכיוצא וגם זאת הל"ל להם אחר ברכ' המלאך הגואל ולמה המתין בזה עד ששם את אפרים לפני מנשה וכתבנו שם דהנה אמרז"ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין וכו' והנה בטבע החומר כאשר ישפיע הש"י טובה יתירה אל האדם יותר מחבירו יגביה א"ע בכבוד על חבירו וגם יבא לידי תאוה וחבירו החסר מזאת הטוב יבא לקנאות בחבירו המושפע בטובה יותר ממנו והנה יעקב אבינו כששם את אפרים לפני מנשה ראה בצדקתם שאפרים לא בא עי"ז לידי תאוה וכבוד ומנשה לא בא לידי קנאה ע"כ אמר שיברכו ישראל את בניהם ישימך אלקים כאפרים וכמנשה שהיו נקיים מג' אבות נזיקין קנאה ותאוה וכבוד ובזה ידוקדק שאמר ליוסף ב"ך יברך ישראל לאמור דהל"ל בבניך יברכו ישראל אך הוא עפ"י האמור לעיל דהנה יוסף נק' שו"ר בכור שור"ו הדר לו ובשו"ר הנה מרומזי' הג' אבות הנ"ל אשר צריכין לשמור מהם ע"כ אמר ב"ך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה הגם שהם בני שור המה משומרים מכל סיג וחלאה. הבן הענין:

פרק נו

מ"ע נו **על הב"ד לדון דין נזקי אש**

חלק המעשה

(א) מצוה נ"ו מ"ע על הב"ד לדון דין נזקי אש שנאמר כי תצא אש וכו' שלם ישל' המבעיר וכו' אם הדליק בשדה חבירו ועברה הדליקה חייב לשלם נזק שלם:

ב הדליק בתוך רשותו צריך להרחיק מסוף המיצר בכדי שיעור שלא תעבור הדליקה לשדה חבירו הרחיק כראוי ועברה והזיקה פטור שזה מכה בידי שמים הוא וכן אם עברה שלילית או נהר של שמונה אמות פטור:

ג אש שעברה והזיקה אדם וחבלה בו המבעיר חייב בחמשה דברים:

ד אכלה האש אבנים או עצים או עפר חייב המבעיר לשלם:

ה אכלה גדיש והיו טמונים בו כלים כאלו שדרך אנשי השדה לטמנם בגדיש חייב לשלם גם הכלים. היו בו כלים שאין דרך לטומנם בגדיש פטור על הכלים. ודוקא במדליק בתוך שדה חבירו. אבל במדליק בתוך שלו ועברה לשדה חבירו פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש אבל משלם שיעור מקום הכלים דמי חטים ושעורים שהיו ממלאין מקום כזה:

ו המדליק את הבירה משלם כל מה שבתוכה:

ז תולדות האש אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו כרוח מצוי' והיזיקו חייב לשלם נזק שלם וברוח שאינה מצויי' פטור:

ח דנין זה בכל ב"ד ובכ"מ ובכ"ז:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצו' ולחדש דינין והלכות כפי רוחב שכלו:

ב שילח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (עד שישלם לחבירו ויפייסהו) במה דברים אמורים בזמן שמסר להם גחלת אבל מסר להם שלהבת חייב דהוה כאילו הבעיר בעצמו:

ג שילח ביד פקח השליח חייב לשלם והמשלח פטור:

ד הכופף קמתו של חבירו לפני האש עד שתדליק אם אין האש מגעת לה אלא ברות שאינה מצוי' פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (עד שישלם לחבירו ויפייסהו) ומינה אם מגעת לה האש ברוח מצויה חייב לשלם:

ה הא דאמרינן במדליק את הבירה חייב על כל הכלים אפילו טענו כוסות של כסף אם אמוד בכך הרי זה נשבע ונוטל (ואם אינו אמוד בכך אין המזיק מחויב לשלם לו אפי' בשבועה. סמ"ג):

חלק המחשבה

(א) ודאי צריך הדיין לכוון בשעת הדין לקיים מ"ע כי מ"ע דאורייתא צריכה כוונה וכאמור כמה פעמים:

ב ודאי א"צ לכוין הטעם כיון שאין טעם מבואר בתורה אבל בוודאי מחויב כל משכיל להתבונן בטעמי מצות התורה כ"א כפי רוחב שכלו. והנה טעם הפשוט לכללות המצוה לא נפלאת היא ולא רחוקה דאם לא יחויב לשלם המבעיר את הבעירה הנה בקנאת איש מרעהו ילך וידליק נכסי חבירו ע"כ חייבה התורה האלקית שלם ישלם המבעיר את הבעירה. והנה אלקינו מרחם אשר קדשנו במצותיו היינו כביכול אותן המצות שהוא ית' מקיימם הנה דרשו רז"ל במצוה הזאת שהשי"ת כביכול יקיים במהרה המצוה הזאת

אמר הש"י אני הצתי אש בציון עלי לשלם את הבעירה כאמור ואני אהי' לה חומת אש נאום י"י ולכבוד אהי' בתוכה:

ג ועפ"י דרך הקודש יש להתבונן בטע' המצו' דהנ' אש רמז לגבורה והנ' הגבורות במקומם הם קדושי' רק בהתפשטותם למטה בעולמות התחתונים אזי יונקים מהם אלקי' אחרים א"ש זרה וז"ס שאמרו בזהר שלא נאמר בתורה ויהי כסף התנופ' רק ויהי זהב התנופה כי זהב הוא גבורה וצריך להניף אותה להמתיק' בשורש' ובשורש' הוא ממותקת וטעומה כמעלת הזהב על הכסף וחליל' להוריד הגבורות למט' משא"כ החסדי' המרומזים בכסף אדרבא מן הצורך להורידם למטה ע"כ לא נאמר ויהי כסף התנופ' וזה ג"כ סוד עבודת הכהני' בקטרת בחשאי (כי הכהני' הם בסוד החסדי') ולוים מסטרא דגבור' צריך לארמא קלא (בסוד יצחק ירנן) והנ' המבעיר את הבעיר' להוליכ' ברשות אחרים להזיק גורם להוריד ח"ו הדיני' מרשות העליון לרשות אחרי' והוא גרמא בניזקי' אלו שלם ישלם וכו' והנה תתבונן במצו' הזאת לפי טעם הזה כי כל מי שגורם בעונותיו להוריד הדיני' לשונאי ישראל שלם ישל' וכו' והגור' במצותיו להוריד החסדי' ישא ברכה מאת ה':

ד עפ"י דברינו הנ"ל במצות נזקי א"ש תבין פרט אחד במצוה שפטר' התור' טמון בא"ש כי כל עיקר נזקי האש להיות שגיל' את הטמון כי הדינים כשהם טמוני' במקומ' המה טובי' והמבעיר היינו המגל' ובעבור זה פטרה התורה טמון לרמז כנ"ל והבן הדבר:

פרק נז

מ"ע נז על הב"ד לדון דין שומר חנם

חלק המעשה

(א) מצו' נ"ז מ"ע על הב"ד לדון דין שוחר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו והוא אם נגנב או נאבד ישבע הש"ח שלא פשע ושאינ' ברשותו שנגנב או נאבד ושלא שלח ידו בפקדונו שאם שלח בו יד נעש' גזלן עליו וקמ' ברשותו וחייב לשלם גם בלא פשע:

ב פשיעה נק' אם הניח הפקדון במקום שאינו ראוי לשמיר' מעולה הגם שהניח שם גם חפצי' שלו עכ"ז לגבי חפצי' אחרי' מיקרי פשיעה (דבשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל אחרי'):

ג אם הפקדון במקום שאינו משומר אצל גניבה ונאנס הפקדון ממנו כגון שנשרף אעפי"כ חייב כיון שפשע:

ד שמירת כספי' אינו אלא בקרקע ויתן עליה' טפח עפר או יטמנם בטפח הסמוך לקורה הופקד בידו ע"ש עם חשיכה א"צ לקבר ולהטמין' בעפר עד מוצאי שבת:

ה שומר שמסר הפקדון לשומר אחר חייב (אפי' ש"ח שמסר לשומר שכר חייב השומר הראשון לשלם לבעלים) אפילו נאנס מן השומר הב' אבל רשאי השומר למסור לאשתו ובניו ובני ביתו הגדולים דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו דנפקד הוא מפקיד:

ו דנין דין זה בכל בית דין בכל מקום בכל זמן:

ז אם באו עדים שהשומר בעצמו גנב הפקדון משלם השומר כפל לבעליו:

חלק הדיבור

(א) ודאי צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינין והלכו' כ"א כפי אשר חלק לו הש"י בבינה וכש"ל כמה פעמים:

ב הא דכתבנו (בחלק המעשה) דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע הה"ד לשונות כסף וזהב וארגמן ואבנים טובות ומרגליות כ"כ הסמ"ג ונראה דההה"ד בכיוצא בזה והכל לפי המקום והזמן:

ג אם הטמין השומר במקום דהוה שמירה מגניבה אבל לא הוה שמירה לענין דליקה ונגנב ממנו הוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב השומר לשלם כ"כ הסמ"ג:

ד שומר שלקח הפקדון ונתנו לא' מבני ביתו הגדולים ואותו הבן בית לא טמנו במקום הראוי אם אותו השומר לא אמר לכן הבית שהוא פקדון שא פטור (דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו דנפקד הוא מפקיד) והא דלא אמר לבן הבית שהוא פקדון יכול לומר אני נתכוונתי לומר שיהיה סבור שהוא שלי ומכש"כ שישמרם יפה ובן הבית ג"כ פטור כיון שלא אמר לו שהוא פקדון ואם אמר להם השומר שהוא פקדון ופשעו חייבין הב"ב לשלם ואם אין להם לשלם ישלם השומר תחתיהם דאם אי אתה אומר כן יקחו אשתו ובניו הפקדון ויאכלוהו וכיון שלא יהיה להם ממה לשלם יפטרו ע"כ מחוייב השומר לשלם כ"ז מבואר בסמ"ג עיי"ש:

ה הפקידו אצל השומר מעות לחלק לעניים או לפדיון שבויים ופשע השומר בשמיר' ונגנבו ממנו פטור דהו' ממון שאין לו תובעי' אפי' באו עליו גנבים וקדם זה והציל עצמו במעות שבוים פטור שאין לך פדיון שבוים גדול מזה בד"א שהופקד אצלו סתם לחלק לעניים שאינם ידועים עדיין ולשבוי' שאינם ידועים אבל הופקד אצלו ליתן לעני זה סכום כך ולשבוי זה כך הרי אותן העניים הוו הבעלים ודינו כדין שאר השומרים סמ"ג ונ"ל אפי' לא פירש הסכום לכל א' רק פי' דוקא לג' או לד' עניים הללו אותן הארבעה הוו בעלים והוה ממון שיש לו תובעין ודינו כדין כל השומרין נ"ל:

ו המפקיד אצל חבירו דברים חשובין ובאו עליו גנבים וקדם ונתן להם אותן החפצים חשובין להציל עצמו אם השומ' גברא דאמוד שהגנבים באו עליו והוה מציל עצמו בממון חבירו וחייב לשלם ואם אינו גברא דאמוד חזקה שבשביל החפצים שהופקדו אצלו באו הגנבים ופטור מלשלם ג"כ בסמ"ג ודנין בזה לפי ראות עיני הדיינין לפי המקום ולפי הזמן ונ"ל דאם הופקד אצלו בחשאי חזקה שלא ידעו הגנבים מהחפצים שהופקדו:

ז באו הגנבים אל השומר וגנבו בפניו ואילו היה צווח היו באין בני אדם ומצילין מיקרי פושע ג"ז שם ונ"ל דבזה ג"כ לפי ראות עיני הדיינין דלפעמים מתיירא לצווח מפני סכנות נפשות:

ח ונ"ל דאם באו הגנבים לביתו וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמי והוא גברא דאמוד דאז חייב לשלם כמ"ש אם הוא אומר שהגנבים אמרו לו בפירוש שיתן להם הפקדון של פלוני דבשביל זה באו ישבע שכדבריו כן הוא וכן באומר שהיה מתיירא לצווח מפני סכנת נפשות כן נ"ל והשבוע' הזו היא שבועת היסת דרבנן כדין כופר הכל כן נראה לכאורה אבל כד דייקנא שפיר נראה דהוא שבועה דאורייתא כדין שבועת השומרין דהרי הוא אומר שלא פשע דהיה מוכרח בדבר והבעה"ב אינו מאמינו ומחוייב לישבע שכדבריו כ"ה שלא פשע נ"ל:

ט ב' שהפקידו אצל א' זה מנה וזה מאתים כ"א בכיס מיוחד ואח"כ כ"א אומר אני הפקדתי מאחים ישבע כ"א שהפקיד מאתי' וצריך השומ' לשלם לכ"א מאחי' ודמיקרו פושע דה"ל לרשום על הכיסין אבל הפקידו שניהם בכיס אחד כיון שהם לא היו מקפידין איהו ג"כ לא ה"ל למידק ומסלק לכ"א מנה ומנה יהי' מונח עד שיבא אליהו וג"כ לצאת י"ש אינו צריך ג"ז שם ונ"ל ג"כ בזה אם כ"א אמר לו זכור כמה מפקיד כ"א ה"ל לרשום או ליקח מידם בכת':

י ש"ח שאמר הריני משלם ואיני נשבע אעפ"כ משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו דחיישי' שמה עיניו נתן בה ואם הוא חפץ שבקל מוצאין אותו לקנות בכ"מ אינו נשבע כלל:

יא רצה המפקיד להפקיד אצלו א' הא ביתי קמך הר"ז לא מיקרי שומר ופטור טען השומר שכך אמר והבעה"ב מכחישו מתוך שהיה יכול לומר שמרתי כראוי ונאנסתי נאמן גם בזה בשבועה שכך אמר:

יב המפקיד בעדים אינו נאמן השומר לטעון לקחתי ממנו אח"כ הפקדון או במתנה נתנו לי ואפי' מת השומר מוציאין והפקדון מן היתומין ג"ז בסמ"ג וע"ש עוד:

יג בא המפקיד בעדים לתבוע פקדונו א"ל השומ' החזרתיו לך א' המפקיד הרי כך וכך הי' מדתו (והוא מודה) והרי המד' הזאת מונח אצלך בבית והוא שלו והשומר אומר שלך החזרתיו וזה שלי ישב' השומ' בנק"ח שהחזי' ופטו' גז"ש:

יד החזיר השומר הפקדון ואמר הנפקד אין זה שלי או שלם היה ושברת ישבע השומר היסת שכדבריו כ"ה:

טז שומר שהפקידו אצלו ס"ת וספרים מחייב לגוללו כל י"ב חודש ואם כשגוללו קורא בו ג"כ לא מיקרי שולח יד ואם פתחו בשביל עצמו מיקרי שולח יד וחייב באונסין:

חלק המחשבה

(א) ודאי בשעת המשפט צריך הדיין לכוין לצאת י"ח המצות כי מ"ע צריכה כוונה:

ב א"צ לכוין שום טעם (מן התורה) כיון שאין טעם מבואר בתורה אבל מצות וחיוב' איכ' להתבונן בטעמי התורה ומצותיו כ"א כפי אשר חלק לו הש"י בבינה וזה כל האדם והנה השכל ישפוט ג"כ משפט הצדק הלזו להיות שומר חנם עושה חסד לשמור בחנם מהראוי לפוטרו אפי' מגנבה ואבידה אבל כשפשע בודאי מהראוי לחייבו דהוה כאלו מאבד בידי' והשבועה הניתן לש"ח ג"כ השכל מחייבו כי מי יודע אם לא נתן עיניו בחפץ של חבירו וגם אם שלח יד בפקדון ואח"כ נאנס דחייב הוא ג"כ דבר שהשכל מחייב כיון דנעשה גזלן עלי' מהראוי לחייבו אפילו באונסין דהנה הגוזל איז' דבר מחבירו ואח"כ גזלו אחרי' ממנו את החפץ הנ' בודאי הוא אינו יוצא י"ש עד שישל' החפץ לבעלי':

ג וכאשר תרצ' לרוות צמאונך בדרך הנסתר הנה אעתיק לך ענין ד' שומרי' מספר בע"מ מאמר ל"ד ח"א פ"ג ז"ל על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים שהם ד' כנגד ד' אותיות השם דיניהם (כי נושא שכר ושוכר חד דינ' אית להו) דריעים דלעילא לא מתפרשין לעלמין וכו' (כי נושא שכר ושוכר הם נגד אותיות י"ה המרמזין לאו"א והם ריעים דלא מתפרשין כנודע ע"כ דינם א') שכנגדם נש"א שכ"ר דא יו"ד כי שכינה בתחתונים צורך גבוה (פירש הרב המפרש י"ד יהוד"ה יו"ד חכמה נוש"א שכר מפני שהיא מקבלת שכר מלמטה ע"פ הידוע מלשון הזוהר בכמה דוכתי שכינה בתחתונים צורך גבוה שהכוונה שהצדיקים במעשיהם הטובים למטה גורמים הזיווג למעלה ע"ד דאיתא בזהר פ' לך לך ע"פ אני לדודי ועלי תשוקתו דבאתערותא דלתתא אשתכח אתערותה לעילא והענין הוא שהמע"ט הן המ"נ העולין למעלה שבהן השכינה מתעטרת ואתיא לקמי מלכא ואמרת חזי במאי ברא אתינא לקמך כדאיתא בזהר ויקרא ועי"ז נעשה הזיוג בין הדודים דלעילא ומהם עולה עוד התעוררות אל הריעים דלעילא אע"ג דלא מתפרשין לעלמין והיחיד בהם תדיר מ"מ המ"נ מתעוררין ומוסיפין גם להם כח לעשות חיל והכי איתא

וכו' וזהו שכינה בתחתונים צורך גבוה רצ"ל זה שהשכינה מקבל' השפע מהאצילות שלמעלה ממנה ומשפע' בתחתונים הוא ג"כ צורך גבוה והתעוררות לגבי מלכא וממנו באה ההתעוררו' לבינה ואח"כ לחכמה נמצא שהחכמה מקבל' שכר כולן ממטה למעלה והיינו נושא שכר ע"כ לשון המפרש ולי נראה לפרש שכר הכוונה על י"ם דמלכות עשרה בני"ם דהיינו י"פ ב"ן (עיין בלק"ת שמואל ע"פ הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים ובסוד שם ישששכר בפ' ויצא י"ש שכ"ר בגי' שכ"ר והנה החכמה הנרמז ביו"ד נושא את מדת המלכות הנק שכ"ר סוד י"י בחכמה יסד ארץ אבא יסד ברתא וסוף מעשה מלכו"ת במחשבה תחלה דהיינו חכמ"ה והכוונה כי התפשטות כבוד מלכות"ו ברבו יתירה בפרצוף גמור להיקרא מל"ך של"ם הוא הוא כוונה ראשי' המחשבה וע"כ כביכול זה הוא השכר שנוטל בהקדים המחשבה וזה הוא שכינה בתחתונים צורך גבוה להיקרא מלך וכל באי עולם יכירון מלכותו בשביל זה הי' התעוררות מחשבת הבריאה והבן כי א"א לפרש הכל בכתב נ"ל) והשוכ"ר דא ה"א שוכר פועלים ועומד עליהם (גם בזה פי' הרב המפרש הנ"ל וז"ל שוכר פועלים שהם מיכא"ל גבריא"ל נוריא"ל ר"ת שלהם מג"ן פועלי החס' דין ורחמים ע"פ הידוע שמבינה נאצלו ג' קוין קו החסד קו הדין וק הרחמים והן ג' אבות הבנים נה"י ומיכא"ל הוא שר החסד וגבריא"ל ממונה על הדין וזה נק' פועל גבורות ורחמים נעשה ע"י נוריא"ל נמצאת בינה שוכר פועלים הללו ועומד עליהם שממנה נאצל שורש פעולותיה וממנה יניקותה עכ"ל ול"נ לפרש שוכ"ר פועלי"ם דהיינו זו"ן שהם עיקר הפועלים בתחתונים ועומ"ד עליה"ם בהתלבשו' המוחין בהם כנודע בסוד והאם רובצת וכו' נ"ל) כנודע המזכירים את י"י אל דמי לכם נאמר על שומ"ר חנם ד"א וא"ו נטיר נוקבי' מפור' פורק עול האוכלים למעדנים חנם מן המצות (פי' הרב הנה ידוע שהשכינה מתלבשת בהקליפות וע"ז נאמר ומלכותו בכל משלה כדאיתא בהקוני' והנה הקליפו' והחיצוני' רוצי' לאחוז בהקדוש' והוא"ו נטיר הה"א נוקבי' מהם וכו' וזהו שומר חנם שהוא שומר הה"א מאותן שהם חנ"ם מן המצות והיינו החיצונים עכ"ל) והשו"ש דא הוא עני ואביון כבוד מלך ישראל שמבקש פרס מרבו לחלק לכל המון ישראל לכך נאמ' ואל תתנו דמי לו שהו' תלוי בדעת אחרי' ודי בזה עכ"ל הרב הרמ"ע בעל ע"מ הנ' סוד הגניב"ה הוא כשהחיצוני' יונקים ח"ו משפע ב"ש חסד דת"ת דז"א ונו"ק דס"מ נק' גניב"ה (עיין בס' מאורי אור אבידה"ה נק' היסו"ד דז"א בהעדר הזיווג עיין כ"ז בס' הנ"ל) והנה סוד השבועה ה"ס הבל היוצא מפי הז"א להקיף ז"ת שלו שכנגדם עומדת המלכו"ת והנה ידוע דמהאור מקיף בורחי' הקליפות כי אין להם אחיזה במקיף ומעתה תבין שומ"ר חנ"ם ה"ס וא"ו ז"א והנה ע"י השבוע"ה הוא השפעת האור המקיף נפטר

כביכול מגניב"ה ואביד"ה כי בורחים הקליפות ע"י האור המקיף בין תבין את אשר לפניך והשם הטוב יכפר בעדינו ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו ומעתה הדיין הפוסק הדין על השומ"ר חנ"ם שישבע ויפטר מגנב"ה ואביד"ה גורם למעלה להאיר האור מקיף לז"ת דז"א ואז יברחו הקליפות מהארת האו' המקיף ונשגב י"י לבדו:

ד הנה הש"י שומרינו כמד"א י"י ישמרך מכל רע י"י שומרי"ך הנה לא ינום ולא יישן שומ"ר ישראל ואיתא בתד"א אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו כביכול הש"י קבל ע"ע שמירתינו לשמור אותנו מכל דבר רע והנה הוא ית' כביכול שומר חנ"ם אותנו דהיינו אפילו אין בידינו זכות וצדק' כביכול לקבל שמירתינו בחנ' וכבר שמעת' מדברי הר' לעיל סוד שומ"ר חנ"ם הוא בחי' ז"א סוד הוא"ו (והוא סוד הו' הניתן לקין לשמיר' וישם י"י לקין או"ת הוא או' תלוי ארוך סוד הוא"ו וכבר ידוע ז"א נק' ע"ד (עיין בזהר וארא סוד הכתוב בטחו בי"י עדי ע"ד) וזה שאנו מברכין בברכה שמתפללין על השמיר' שומ' עמו ישראל לע"ד בין והתבונן:

פרק נח

מ"ע נח **לדון דין חובל בחבירו**

חלק המעשה

(א) מצוה נ"ח שנאמר על כל אבידה אשר יאמר כי הוא זה הטוען את חבירו מטלטלין או מעות והודה לו במקצת הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר שבועת התורה בנק"ח ואין מודה במקצת חייב שבועת התורה פד שיודה בפרוטה ויכפור שתי מעין כסף או יותר והכפירה בלבד צריכה שתהי' שתי מעין כסף חוץ הפרוטה שהודה:

ב בד"א שטענו כסף או סחורה או פירות וכיוצא אבל טענו כלים אין משערין את דמיהם אפי' טענו ב' מחטין והודה באחת וכפר באחת חייב שבועת התורה:

ג אין מודה במקצת חייב שבועת התורה עד שיטעננו דבר שבמשקל או במד' או במנין אבל אם אמר לו כים מלא דינרין מסרתי לך והוא אומר לא מסרת לי אלא מאה או מאה דינרין מסרתי לך והוא אומר לא מסרת אלא צרור של דינרין בלא מנין וטול מה שהנחת פטור משבוע':

ד אין מודה במקצת חייב שבועת התורה עד שיודה בדב' שאפשר לו לכפור בו אבל אם הודה בדבר שא"א לכפור בו לא מיקרי הודאה והוה ככופר הכל וישבע היסת כתיקון חכמים:

ה הכופר בכל ועד אחד מעיד שהוא חייב ה"ז נשבע שבועת התורה להכחיש את העד נמצא אין לך שבועת התורה אלא שלש' שבועת השומרין ושבועת מודה במקצת ושבועה להכחיש את העד):

ו הכופר בכל ואמר להד"מ או שהודה במקצת ונתנו מיד ואמר אין לך בידי אלא זה והילך (ודווקא דלא מינכר אם מערים הוא כדי לפטור מן השבועה אבל אם הב"ד מכירין שהוא מפרי' בדבר מיקרי שפיר מודה במקצת) או שאמר אמת שהיה לך בידי ומחלת לי) או החזרתי לך או שטענו חיטין והודה לו בשעורין בכל אלו פטור משבועת התורה אבל חז"ל תיקנו שישבע הנתבע היסת בלא נק"ח והנשבע בטענת ספק כגון השותפין והאריסין נשבעין כעין של תורה בנק"ח אבל טענת ספק שטוען התובע ואומר כמדומה לי שיש לי אצלך מנה וכיוצא בזה והנתבע אומר אין לך בידי כלום ה"ז פטור אפילו משבועת היסת וכל השבועות שתיקנו ר' ור' נתן שהיו סוף המשנה כולו כעין של תורה בנק"ח. והשבועות שנתקנו אח"כ הם בלא נק"ח סמ"ג:

ז דנין דינין הללו בכל בית דין בכל מקום ובכל זמן:

ח טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור משבועה כמש"ל וגם פטור מלשלם אפילו דמי שעורים שהודה דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אבל אם תפס התובע נגד דמי שעורים שהודה מהני תפיסה (עיין בסמ"ג וכבר נתבאר דבזה"ז נשבעין היסת גם בכופר הכל):

ט מן הדין אם רצה הנתבע להפוך שבועה דאורייתא על שכנגדו אין שומעין לו אלא או ישבע הוא או ישלם אבל שבועת היסת מהפכין וכבר נהגו בזה"ז להפוך גם שבועה דאורייתא ומכ"ש שבועה דרבנן אבל הנשבעין בטענת ספק שמטיל עליו התובע כגון השותפין והאריסין אין יכולין להפוך כי התובע אינו טוען רק ספק:

י המחוייב שבועת התורה ולא רצה לישבע ב"ד יורדין לנכסיו וגובין ממנו כל מה שטען התובע אבל המחוייב שבועה מדבריהם ואינו רוצה לישבע ולא לשלם משמתינן ליה שלשים יום ואם לא בא ולא תבע נידוייו מכין אותו מכת מרדות (הואיל דחיילא עליו שמתא דרבנן שלשים יום ולא תבע נידוייו) ואח"כ פוטרין אותו ואין יורדין לנכסיו:

יא שבועת היסת אין משביעין אנא על טענת ודאי אבל לא על טענת ספק. כגון התובע אומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ישבע רק היסת שאינו יודע ופטור. בד"א באמר איני יודע אם הלויתני אבל באומר יודע אני שהלויתני אבל איני יודע אם פרעתיך חייב לשלם. וזה דוקא בתביעה אבל אם הודה מעצמו בלא תביעה ואמר יודע אני שהלויתני ואיני יודע אם פרעתיך אינו חייב לשלם. ובבא לצאת י"ש חייב לשלם:

יב הטוען על חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה בפ"פ רק שבועה אחת על הכל:

יג המחוייב שבועה בין דאורייתא בין דרבנן יכול חבירו לגלגל עליו שבועה על טענות אחרות הגם שלא הי' מתחייב שבועה עליהן עד היכן גלגול שבועה עד שיכול לטעון עליו השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי ועדיין עבדי אתה ואפילו רוצה לשלם בעד הטענה שנתחייב שבועה אעפי"כ צריך לישבע על הגילגולים או שישלם בעדם. סמ"ג:

יד האומר בטענתו לחבירו תן לי דינרין כסף שלי וקח לך מידי דינר זהב שלך וחבירו מכחיש חייב הוא ליתן לו הדינר זהב שהודה וחבירו פטור מדינרי כסף נ"ל דחבירו מתחייב היסת: